

NEOPHYTI 1

TOMO II

ÉXODO

SEMINARIO FILOLÓGICO «CARDENAL CISNEROS»
DEL
INSTITUTO «ARIAS MONTANO»

* * *

ESCUELA DE ESTUDIOS TARGÚMICOS
DE LA
INSTITUCIÓN «MILÁ Y FONTANALS»

TEXTOS Y ESTUDIOS

8

ALEJANDRO DÍEZ MACHO

NEOPHYTI 1

TARGUM PALESTINENSE
MS DE LA BIBLIOTECA VATICANA

TOMO II

ÉXODO

EDICIÓN PRÍNCIPE, INTRODUCCIÓN
Y VERSIÓN CASTELLANA

TRADUCCIONES COTEJADAS DE LA VERSIÓN CASTELLANA

FRANCESA: R. LE DÉAUT

INGLESA: MARTIN McNAMARA y MICHAEL MAHER

LUGARES PARALELOS A LA HAGGADÁ DEL GÉNESIS DE
PSEUDOJONATÁN Y NEOPHYTI 1: ETAN B. LEVINE

CONSEJO SUPERIOR DE INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS
MADRID - BARCELONA 1970

Depósito Legal: Bl. 2.551-1968

Impreso en España — Printed in Spain

Artes Gráficas Grijelmo, S. A. - Uribitarte, 4. - Bilbao (España)

SIGLAS

[A], [B], [C], [D], [E], [F], [G], [H], [I], [J], [K], [L], [LL] = diversidad de manos (o diversa caligrafía) en las variantes o glosas marginales o interlineales de N (= Neofiti 1)

A = ms A de *MdW* II

B = ms B de *MdW* II

C = ms C de *MdW* II

D = ms D de *MdW* II

E = ms E de *MdW* II

F = ms F de *MdW* II

G = ms G de *MdW* II

AG, GA = *Apócrifo del Génesis* de Qumrán

I = variantes interlineales de Neofiti 1

L = Targum fragmentario Leipzig 1

LXX = Septuaginta

M = variantes o glosas marginales de Neofiti 1

M 1.º = una variante marginal del ms Neofiti 1

M 2.º = otra variante marginal del ms Neofiti 1

Nu = Targum fragmentario Nüremberg 1

O = Targum de Onqelos

Peš = Pešitta o versión siríaca (Syr)

Ps = Targum Pseudojonatán al Pentateuco o TJI

R = Targum fragmentario de la primera Biblia rabínica de 1517/18

Samar = texto hebreo samaritano

St = ms 4017 = codex heb 95 de la Biblioteca Universitaria de Estrasburgo

S = targum samaritano

TM = texto hebreo masorético

Vi = Maḥzor Vitry

Vg = Vulgata

110 = ms 110 de la Biblioteca Nacional de Paris del Targum fragmentario o TJII

264 = ms 264 de la Colección de Sassoon de Lechworth (Targum fragmentario yemení)

440 = ms heb 440 de la Biblioteca Vaticana (Targum fragmentario)

601 = ms 601 f 1 (ENA 2107) del Seminario Teológico Judío de Nueva York (fragmento de Targum palestino de la Geniza)

605 = ms 605 ff 6-7 (ENA 2587.6) del Seminario Teológico Judío de Nueva York (fragmento de Targum palestino de la Geniza)

656 = ms 656 (ENA 656) del Seminario Teológico Judío de Nueva York (fragmento del Targum palestino de la Geniza)

2578 = ms 2578 ff 21-22 de la Colección ENA del Seminario Teológico Judío de Nueva York

2755 = ms 2755 ff 1-2 de la Colección ENA del Seminario Teológico Judío de Nueva York

ALGUNAS ABREVIATURAS

add = additur, additum
adnot = adnotatur
antep = anteponendum
cf = confer
c = cum
dcbit = debitum
del, deld = delendum
delet, delt = deletum
desider = desideratur (falta)
deteg = detegitur
emend = emendandum = corr(ig)
emendt = emendatum
f, ff = folium (sing. ct plur.)
fort = forte, fortasse (quizás)
huj = hujus
id = idem
indic = indicat
ins, inser = inserendum
lect = lectio, lectiones
leg = legendum
l = linea
loc = locum, loco
m = manus
1 m = prima manus
2 m = secunda manus
ms, mss = manuscriptum (sing. et plur.)
mut(at) = mutatus
mutuat = mutuatum
omiss = omissum
p, pp = pagina (sing. et plur.)
pert = pertinet, pertinent
posit = positum
pro = idem ac «loco» (en vez de, en lugar de)
prob = probabiliter
quaed = quaedam
sec = secundum
sequunt = sequuntur
sup = super
text = textus
transp = transponitur
v, vv = versus (sing. et plur.)
vers = versus
var = varia (lectio), variae (lectiones)
vb = verbum
vert, vertd = vertendum
vid = videtur
+ = addendum, additum
< = deest, desideratur (falta)
r = *recto* (tras un número)
v = *verso* (tras un número)
[ ] = emendationes, complementa etc ab editore in textu et apparatu aramaico
( ) = idem in versione
[!] = insolitum vel mendosum
[·] = delendum
˙ = punctum super litteram in ipso ms additum
ˈ = additum in ipso ms
° = circellus vel signum ipsius ms: ponitur in editione quando locus insertionis var lect est mendosus vel dubius

INTRODUCCIÓN

Ofrecemos en este segundo tomo la *editio princeps* del ms Neofiti 1 de la Vaticana al Éxodo: texto arameo con aparato crítico de glosas o variantes marginales (M) e interlineales (I), traducción castellana de texto y glosas, y en sendos anexos, traducción francesa e inglesa. Sigue un tercer anexo con los lugares paralelos de Neofiti 1 y Pseudojonatán a Génesis en la literatura antigua del judaísmo, particularmente en la literatura rabínica. Estos paralelos han sido reunidos por el Dr. Etan Levine, de la Fairfield University, y constituyen parte de la tesis doctoral de Levine en el Jewish Theological Seminary de Nueva York, tesis patrocinada por el fallecido profesor Margalioth. El Dr. Levine merece todo nuestro agradecimiento y el de los investigadores del TargPal, pues los lugares paralelos ahorrarán mucho tiempo en las investigaciones. Desgraciadamente hemos tenido que publicar este valioso trabajo sobre el Génesis en el tomo correspondiente al Éxodo, pues no hubo posibilidad de incluirlo en el tomo primero. El Dr. Levine está preparando los lugares paralelos de Neofiti y Pseudojonatán a Éxodo y cuando esté ultimado esperamos poder integrarlo en algún volumen posterior.

Fuera de esta novedad, el vol II sigue la pauta del vol I aparecido en 1968.

En la Introducción que ofrecemos a continuación pretendemos ofrecer un *status quaestionis* referente al TargPal en general y al Neofiti en particular, dando atención preferente, cuando ha lugar, al TargPal de Éxodo: es un *status quaestionis* basado en bibliografía en gran parte posterior a la composición de la Introducción general del vol I, o en bibliografía importante que no pudimos reseñar en el vol anterior. Como se verá, hay muchas personas interesadas en la investigación del TargPal y es sumamente conveniente que unos conozcan los resultados de los estudios de los otros. Es de justicia que expresemos aquí nuestra gratitud a todos aquellos investigadores que nos han facilitado datos o resúmenes de sus trabajos en beneficio de los cultivadores de estos estudios ([1]).

Por no alargar indefinidamente esta Introducción, no ha sido posible reseñar todos los trabajos que directa o indirectamente se refieren al TargPal.

(1) Tenemos que agradecer especialmente la colaboración económica del C.S.I.C. y de su Secretario general, Prof. Dr. Angel González Alvarez, del Jefe de la Oficina de Publicaciones, Prof. Dr. Rafael de Balbín y del Director del Instituto «Arias Montano», Prof. Dr. Federico Pérez Castro; la colaboración de la Profesora Teresa Martínez que copió el texto arameo del ms y el aparato crítico de mis cuadernos manuscritos, que copió mis traducciones de los textos, que hizo una primera revisión del texto arameo y que me ha ayudado eficazmente en la corrección de pruebas de imprenta; la colaboración del P. José Martí, por copiar a máquina el texto castellano de esta Introducción. Repetimos nuestro agradecimiento a todos los colaboradores nombrados en el vol I, especialmente a D. Guillermo Grijelmo y sus colaboradores y obreros de «Artes Gráficas Grijelmo», de Bilbao.

Algunos de ellos tan interesantes como el de Karl Lehmann, *Auferweckt am dritten Tag nach der Schrift* (1), libro en el que intenta explicar la fórmula «(resucitado) al tercer día según la Escritura» de 1 Cor 15,4b, fórmula que con toda probabilidad deriva de la concepción midrásica y targúmica de la salvación divina, de la intervención salvífica de Dios, al *tercer día*, como se puede ver en *Berešit Rabbá* 91 (donde se cita Ex 19,16) y *Ester Rabbá* 9 (2). Tampoco decimos nada de la tesis de P. Lentzen-Deis, patrocinada por el P. La Potterie, sobre el Bautismo de Cristo, tesis en la que se utiliza también el TargPal ni de la de B. Grossfeld sobre N Gn 1-25.

Un alumno de J. Strugnell está trabajando sobre la historia del TargPal; un antiguo alumno de G. Vermès está investigando la tradición de la Nube; el rabino japonés A. O. H. Okamoto investiga en Oxford, bajo la dirección de G. Vermès, el Éxodo de Neofiti 1, y en el próximo curso, Vermès piensa dedicar a otro alumno a la investigación de las tradiciones de Neofiti a Génesis. Un antiguo alumno del que escribe, el Dr. Pedro Estelrich, trabaja en un estudio comparativo del arameo del *Apócrifo del Génesis* (AG) y de Neofiti 1. De la Irish University Press está a punto de salir un libro del P. Martin McNamara sobre el tema Targum y Testamento, de carácter científico, pero menos técnico que su tesis doctoral, y de temática más amplia, libro extraordinariamente interesante que han de tener en cuenta los que se dedican al estudio del N. Testamento.

Aunque no sea posible reseñar todo el trabajo que se está realizando en el área del TargPal, la Introducción que presentamos cubre gran parte de los temas y proporcionará, según pensamos, una orientación sobre problemas, métodos y resultados, útil para los que trabajan en este campo.

El trabajo de edición de este vol II ha sido difícil: véase lo que decimos en vol I, Introducción general, p 23*, sobre el segundo copista y en pp 25*s sobre los anotadores de N Éxodo. Frecuentemente hemos tenido que corregir el texto: algunas de las correcciones las indicamos simplemente poniendo encima de la palabra o consonante equivocadas la lección correcta. No siempre es posible decidir con certeza si se trata de errata o de forma aramaica rara (3) sobre la que en todo caso llamamos la atención. Agradecemos de antemano cuantas correcciones o sugerencias se nos hagan en orden a perfilar el texto o la lectura de glosas o la traducción.

(1) *Quaestiones Disputatae*, 38, Friburgo de Br., 1968, 376 pp.
(2) Lehmann, *ob. cit.*, pp 263s.
(3) Por ejemplo, se dan nombres en estado enfático o sufijados, cuando normalmente habrían de estar en estado constructo o sin sufijo; hay ejemplos de *qdmwy* cuando normalmente se esperaría *qdmyy* (¿es una fórmula de cortesía?). Aun cuando corregimos, damos la lección del ms.

I. Revalorización del TargPal en general y del Neofiti 1 en particular

Siegfried Schulz, en su trabajo «Die Bedeutung der Neuen Targumforschung für die Synoptische Tradition» ([1]), estudia el estado de las investigaciones targúmicas, otorgando puesto relevante al descubrimiento del ms Neofiti 1 («das aufregendste Ereignis auf dem Gebiet der Targumsforschung»).

En la primera parte del trabajo, el autor hace una síntesis de los descubrimientos en el área del Targum; en la segunda, señala su importancia en orden a conocer el arameo hablado de Palestina: «Die ausserordentliche Wichtigkeit dieser Entdeckungen des Codex Neofiti 1, des Gen.-Midrasch (= GA) aus Qumran und der Tg.- fragmente zum palästinischen Pentateuch und den Propheten beruht auf der Tatsache, dass dieses Textmaterial zum gesprochenen Aramäisch Palästinas gehört» (p 429).

A tal arameo pertenece también el arameo del Talmud Yerušalmi. Al arameo hablado pertenece el arameo de los Midrašim, ante todo el del *Berešit Rabbá*, y el arameo del Targum a los Hagiógrafos: Un arameo occidental de los judíos palestinos con el que está relacionado el arameo samaritano y el cristianopalestino (pp 429s).

Todos estos documentos —se dice en la tercera parte— del arameo palestino «ziehen neue und unerwartete Konzequenzen für eines der wesentlichen Probleme der neutestamentlichen Forschung nach sich, nämlich die Frage nach dem aramäischen Hintergrund der synoptischen Tradition. Konkret: die Frage nach der Sprache des historischen Jesus und den von den Evangelisten verarbeiteten, ursprünglich aramäischen Überlieferungen (Q, die vormarkinischen Traditionen, Luk.-und Matth.-Sondergut)» (pp 430s).

Termina el trabajo exponiendo las pruebas de P. Kahle de que el Targum palestino al Pentateuco existía ya antes de la Era cristiana (por el siglo II a. C.) fundadas en el Targum palestino a Ex 22,4 y Dt 33,11. Estos dos lugares —concluye el autor, p 435— manifiestan con toda deseable claridad la edad de diversos lugares dentro del Targum palestino.

Este artículo que, como se ve, hace suyas las conclusiones de P. Kahle y M. Black sobre la materia, pondera, pues, el múltiple valor del TargPal en general y del Neofiti 1 en particular.

(1) En *Abraham Unser Vater* (Festschrift für Otto Michel z. 60. Geburtstag), ed. O. Betz-M. Hengel-P. Schmidt, Leiden/Köln, 1963, pp 425-436.

La revaloración de los Targumim palestinos, motivada primero por la publicación por Kahle, en 1930, de unos fragmentos del TargPal y sobre todo por el descubrimiento del Neofiti 1, se ha manifestado en la utilización de los Targumim para detectar el substrato aramaico del N. Testamento, especialmente de Evangelios y Actos. En este campo es obra permanente *An Aramaic Approach to the Gospels and Acts* (1), de M. Black, cuya 3.ª edición ha sido demasiado duramente reseñada por J. A. Fitzmyer (2). Se ha manifestado también en el empleo del TargPal para hacer la exégesis de numerosos pasajes y expresiones del N. Testamento, particularmente de Juan, e incluso para explicar, por comparación y semejanza, el modo como fue transmitido, reinterpretado o «releído», y a veces glosado, el A. Testamento hebreo, preferentemente después del Destierro, y el modo como fue realizada esa traducción targúmica griega que llamamos LXX.

Los descubrimientos de Qumrán y los descubrimientos targúmicos están operando un cambio en la exégesis de los dos Testamentos en el sentido de dar menos relieve al influjo helenístico y más importancia al fondo judaico, a la interpretación de la Biblia por los judíos en fecha contemporánea o cercana al nacimiento del Cristianismo. No es que sea nuevo aplicar el pensamiento religioso judío a la exégesis neotestamentaria. Ahí están los volúmenes de Strack-Billerbeck como prueba en contrario, y ahí están muchos comentarios del N. Testamento (3) sembrados de citas de dicha obra monumental. Pero la utilización de Strack-Billerbeck está sujeta a una objeción metodológica, dado que esta obra recoge sin discriminación la interpretación rabínica, en gran parte muy posterior al siglo I, y dado que el judaísmo, tras la destrucción del Templo del año 70 y tras la diáspora del 135, reelaboró notablemente su pensamiento religioso, que desde entonces fue exclusivamente el farisaico. La dura crítica hecha por Morton Smith al libro de B. Gerhardssohn, *Memory and Manuscript* (4), es en el fondo de carácter metodológico: aplicar al tiempo de Cristo y de la Iglesia apostólica métodos de transmisión que nos constan por fuentes rabínicas tardías. La data de los materiales judíos de comparación con el N. Testamento debe ser, para que no haya vicio de método, anteriores o contemporáneos. Esta ventaja de antigüedad parecen tenerla en conjunto los materiales del TargPal, aun reconociendo, por ejemplo, en el Ps, materiales midrásicos tardíos. Tienen, además, la ventaja de ser materiales litúrgicos, es decir, representan la Biblia hebrea tal cual se interpretaba en las sinagogas; una exégesis, por tanto, oficial, pero al mismo tiempo popular, pues los Targumim palestinos eran traducciones y comentarios de la Biblia hebrea para catequizar al pueblo sencillo, incapaz de leer las Escrituras en la lengua santa.

Los Targumim palestinos no son teología de escuela rabínica como muchos de los materiales de Strack-Billerbeck, incluidos los Midrašim homiléticos que están redactados tardíamente transformando la homilía sinagogal, de carácter popular, en homilía literaria (cf *infra*). Esta interpretación litúrgica y popular del A. Testamento, contenida en las partes

(1) Oxford, 3.ª ed, con un apéndice sobre el Hijo del Hombre, por Geza Vermès; pp VI-359.
(2) CBQ 30, pp 417-428, julio 1968.
(3) Véase, por ejemplo, Manuel de Tuya, *Evangelios*, en «Biblia Comentada», por profesores de Salamanca, BAC, Madrid, 1964.
(4) *Memory and Manuscript. Oral and Written Transmission in Rabbinic Judaism and Early Christianity*, Uppsala, 1961, cf pp 73-170; JBL 82, 1963, pp 169-176.

antiguas del TargPal, constituía el bagaje ideológico de los judíos a quienes Cristo predicó y los Apóstoles evangelizaron, y condiciona en gran medida las categorías mentales y los módulos expresivos de los hagiógrafos del N. Testamento.

Por ende, no se puede hacer cabal exégesis del N. Testamento sin conocer el Antiguo interpretado por el judaísmo del primer siglo cristiano. Las diversas publicaciones sobre Qumrán y el N. Testamento, el renovado interés en la literatura intertestamentaria, patentizan el interés de los exégetas contemporáneos en conocer el pensamiento judaico, incluso «sectario», como es el de Qumrán y el de la literatura apocalíptica.

La importancia de los Targumim palestinos para el conocimiento del N. Testamento la han destacado diversos investigadores, entre ellos M. McNamara con su tesis doctoral sobre el tema y posteriormente en «The Aramaic Translations: a newly recognized aid for New Testament Study» ([1]), artículo que, tras exponer un *status quaestionis* de los estudios targúmicos, concluye: «Podemos estar seguros de que estamos entrando en una nueva edad de los estudios targúmicos en la que éstos, junto con los escritos apocalípticos, de Qumrán y del rabinismo, estarán como tradiciones cuya huella se puede encontrar en las palabras de Cristo, de los evangelistas y de los demás autores del N. Testamento» (p 65).

Un estudio similar al anterior, si bien referido al A. Testamento, es el de R. Le Déaut, «Les études targumiques. État de la recherche et perspectives pour l'exégèse de l'Ancien Testament» ([2]): después de exponer el estado de la investigación de los diversos Targumim y de repetir respecto al Neofiti 1 la frase de M. Black ([3]) —«no cede en importancia más que a la de los mss arameos de Qumrán»— expone la importancia del Targum para el estudio del A. Testamento: su «relativa» importancia para la crítica textual de la «Vorlage» hebrea (cuando concuerdan las diversas recensiones targúmicas, para confirmar una lección hebrea subyacente; cuando divergen, para confirmar la pluralidad de recensiones premasoréticas), su probable influjo (según varios autores como P. Churgin y, anteriormente, Z. Frankel: éste habla del influjo de Onqelos)— en la LXX; su probable influencia en los libros recientes del A. Testamento y en la redacción definitiva de textos más antiguos; influjo o paralelismo en los procedimientos midrásicos (como etimologías, asonancias, juegos de palabras, etc.), en el empleo de «Palabra de Dios» y «Gloria de Yahweh», en la alternancia de 2.ª pers sing y 2.ª pl; influjo o paralelismo sobre todo en el desarrollo de los textos midrásicos del A. Testamento: actualización del texto, armonización de pasajes antitéticos, «mesianización» de textos, rehabilitación o ennoblecimiento de personajes bíblicos, interpolación de glosas como la de Is 39,22 (Dios «salvador de Abraham») que arranca de la tradición (targúmica) sobre el significado de Ur.

El libro de la Sabiduría, por ejemplo, ofrece numerosos paralelos con el

([1]) *Scripture*, 18, 1966, pp 47-55, artículo reproducido en *The Irish Ecclesiastical Record*, 109, 1968, pp 158-165; cf pp 158s y 165. Las mismas ideas sostiene Karl Lehmann en su tesis *Auferweckt am dritten Tag nach der Schrift*, pp 272-286.

([2]) *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, 54, 1968, pp 5-34.

([3]) «Die Erforschung der Muttersprache Jesu», *Theologische Literaturzeitung*, 82, 1957, p 664.

Targum; P. Grelot (1) ha señalado Sab 10,21 («La sabiduría abrió la boca de los mudos y a las lenguas infantiles dio resonante voz») que recuerda un midráš targúmico del Ex.

Pero la mayor importancia de los Targumim en su relación con el A. Testamento está en la teología que encierran. El conocimiento de esta teología de los Targumim nos permite establecer su comparación con la interpretación que de la Biblia hacen los libros más recientes de ella, nos hace saber cómo se entendía el A. Testamento al escribirse el Nuevo, nos descubre interpretaciones mesiánicas antiguas posteriormente censuradas por el rabinismo y nos descubre la hermenéutica judía primitiva: cómo los escribas judíos a veces transformaron deliberadamente el texto con adiciones, glosas y modificaciones para su utilización litúrgica, para obviar antropomorfismos (Zac 2,12), para velar por la gloria de los mayores (en Jue 18,30, «Moisés» es sustituido por «Manasés»), para cuidar de la gloria de Dios (especialmente en Cr y LXX), suprimiendo en los onomásticos el componente «Baal», sustituyendo a «Yahweh» por el «ángel de Yahweh», utilizando el *nif'al* de *r'h* (= fue visto) en vez de *qal* (vió). Hay transformación del texto en aras del buen nombre de la nación, ya dulcificando maldiciones, ya desviándolas de Israel; transformación por adaptación a una teología más evolucionada, a condiciones históricas nuevas (vg., retoques antisamaritanos en el siglo II a. de C.), o por etimologías de nombres propios o por interpolación de glosas para aclarar oscuridades o desvanecer contradicciones (*art. cit.*, pp 23-33).

Termina Le Déaut la larga serie de paralelos entre texto bíblico y Targumim que acabamos de resumir, con la siguiente conclusión: «Estas consideraciones bastarán para mostrar cómo los Targumim pueden iluminar el desarrollo del texto sagrado, puesto que tanto en la Biblia como en las versiones antiguas operan conscientemente las mismas tendencias» (p 33); y añade que, en vista de todo lo expuesto, de las aclaraciones, etc., se ha de poner en tela de juicio el sacro principio de crítica textual *difficilior lectio potior*.

Todo ese cúmulo de posibilidades de los Targumim para la hermenéutica del N. y A. Testamento, así como la razonable pretensión de representar la forma más cercana del arameo hablado por Jesucristo, está condicionado a un supuesto: que el TargPal sea tan antiguo como estos estudios comparativos suponen. Es lo que H. H. Rowley advierte al reseñar la «importante disertación» —«especialmente valiosa para los estudiosos del N. Testamento»— de McNamara (2): (McNamara) mantiene que (el TargPal) fundamentalmente es de tiempo precristiano. Esto no le parece al autor de la reseña indiscutible («established»), aunque estaría de acuerdo con el autor en que las conexiones con el N. Testamento no pueden ser consideradas como inserciones tardías en el Targum. «Es ciertamente muy («highly») probable que el Targum es antiguo («early»), pero puede incorporar interpretaciones corrientes antes de su compilación, y el reconocer que muchas interpretaciones corrían en el primer siglo de nuestra Era, no implica la conclusión que el Targum como un todo existía tan antiguamente como obra literaria.»

(1) *Biblica*, 1961, pp 49-60.
(2) H. H. Rowley, en *The Expository Times*, vol 80, noviembre 1968, p 63.

G. Vermès, a su vez, destaca en su reseña de la tesis de McNamara (1) dos conclusiones relacionadas con la datación del TargPal: La primera es que los paralelos neotestamentarios favorecen una data antigua («early») de tal Targum; el parentesco estrecho de tales paralelos con las recensiones del TargPal sugiere, en términos de McNamara, que «The greater part, if not all, of the PT paraphrase has been transmitted to us, essentially, as it then was» (p 257s). La segunda conclusión que resalta Vermès —también relacionada con la antigüedad del TargPal— es que el Targum en cuestión nos da, según parece, el modo de pensar de la mayor parte de los judíos del período del N. Testamento (p 260). En otras palabras —comenta Vermès adhiriéndose al pensamiento de McNamara— «un especialista del N. Testamento que no esté seriamente versado en literatura targúmica queda expuesto, de aquí en adelante, a la acusación de estar insuficientemente preparado, especialmente habida cuenta que las clásicas fuentes de segunda mano para los escritos judíos, Billerbeck y el *Wörterbuch* de Kittel, son muy deficientes en materias targúmicas» (Vermès, p 131).

El autor de la reseña vuelve a tocar el punto neurálgico de la datación. Comenta que McNamara no acepta la datación de Neofiti 1 en el siglo II d. de C. propuesta por mí, y que propone la época talmúdica para la presente recensión de dicho ms; lo comenta con las palabras que siguen: «Parece ser que su argumento principal (= el de McNamara) es que Neofiti (texto), contrariamente a Ps, M y a veces Peš, se atiene a las reglas de Mišná relativas a los pasajes que no han de ser traducidos, o (en Lv 18,21) evita una exégesis criticada en *Megillah* 4,9». Aunque yo no disiento totalmente —sigue Vermès, y cita su libro *Scripture and Tradition*, p 20— no encuentro convincente la argumentación del autor (McNamara) por dos razones: Respecto a las secciones prohibidas, el acuerdo entre Neofiti y *Megillah* puede deberse a que Neofiti representa una tradición antigua posteriormente sancionada por la Mišná y no a que Neofiti obedezca a reglas nuevas propuestas en *Megillah*. Esta hipótesis se confirma observando que la exégesis de Lv 18,21 de Neofiti —prácticamente igual a la de LXX— es premísnica y casi cierto más antigua que la condenada por la Mišná.

Vemos, pues, que Rowley y Vermès destacan en sus reseñas el punto crucial de la data del TargPal. Podemos también notar de pasada, que Vermès rechaza los argumentos de McNamara en pro de una datación de Neofiti en época talmúdica con idéntica argumentación a la empleada por mí independientemente en el vol I, Introducción general, pp 61*-63*.

A pesar de los interrogantes que pueda plantear la datación de Neofiti 1, Vermès afirma que con el Neofiti 1 hemos enriquecido «los estudios judaicos con un documento comparable en importancia a los descubrimientos de Qumrán» y añade que «el estudio preliminar (del Neofiti 1) indica que podemos esperar un avance 'almost beyond recognition' de nuestro actual conocimiento de la primitiva («early») exégesis bíblica judaica». Esto dice en un artículo de este mismo año (2).

(1) *Journal of Semitic Studies*, 14, 1969, pp 131-133. La tesis es una «valiosa contribución en este importante sector de los estudios judíos», «a definite step in the right direction», «de verdadero mérito en el campo del TargPal».

(2) «He is the Bread, Targum Neofiti Exodus 16,15», en *Neotestamentica et Semitica*, en Homenaje de M. Black, p 256.

II. Valoración de copia y texto de Neofiti 1 según D. Rieder

Argumenta Rieder en su artículo hebreo «Acerca del Targum Yerušalmi del ms Neofiti 1» ([1]), que el texto base de Neofiti 1 tiene muchas equivocaciones y que está lleno de erratas y faltas, que ha sido copiado por un copista (*sic*, en singular) muy descuidado, que los lectores del ms se vieron obligados a corregir las erratas y las equivocaciones y a suplir las omisiones en los márgenes y a veces entre líneas, adiciones que no proceden, según afirma Díez Macho, de mss sino de textos impresos conocidos en el tiempo de los correctores del texto o de vv paralelos o de su parecer, y que a veces las enmiendas al texto no son correctas (*art. cit.*, p 81), en vista de lo cual el uso de la raíz *yqd* (quemar) en N Ex 22,4, en que se basa un argumento importante en pro de la antigüedad de N, sería una errata como tantas otras del ms Neofiti 1 (p 85).

En esa larga premisa de Rieder hay afirmaciones verdaderas: que el texto base de N tiene muchas erratas y equivocaciones, que los copistas —no el copista de que habla Rieder— fueron descuidados. La larga lista de omisiones de vv o parte de v, debidas casi todas a homoioteleuton, ofrecida por Rieder, sin ser exhaustiva, demuestra que el texto de Neofiti 1 fue copiado con poco esmero, e incluso, añadiría yo, viendo tanta confusión de consonantes, por copistas poco versados en el arameo. Una de las grandes dificultades de la edición de Neofiti ha sido subsanar tantos descuidos y erratas de los copistas ([2]).

([1]) *Tarbiz*, 38, 1968.

([2]) Rieder, tan severo con los errores de los copistas del texto de Neofiti 1, sabe por experiencia lo fácil que es copiar e incluso imprimir con erratas. En p 81 delata la equivocación de Neofiti Gn 1,4.7 donde dice *w'fšr* (en lugar de *w'frš*), pero no advierte que la metátesis está corregida en Gn 1,7; en p 83, lín 27, Rieder incurre en la misma errata que critica: lee *k'fšrwt* (en vez de *k'fršwt*). En p 82, lín 6, leer Gn 33,7 (no 33,6); lín 8, leer 35,10 (no 35); lín 10, leer «y no tradujo 7 palabras» (en lugar de «y no tradujo 16 palabras»); lín 27, la palabra *h-ḥmwr* está tachada con una línea horizontal puesta encima, contra lo que afirma Rieder; lín 34, Ex 28,19: la adición «y Aser» es superflua, como dice Rieder; pero éste no dice que está tachada lo mismo que la anterior; lín antepenúltima, dice Rieder que parte de Ex 32,1 está en hebreo sin traducción aramea, mas no señala la observación marginal: «se lee (en hebreo) pero no se traduce»; en la lín penúltima léase «y en el v 4» (no: «y en el v 7»); lín última: es falso que Ex 32,32 esté todo en hebreo: está en arameo; Ex 32,31 está parte en hebreo; lo mismo parte de los vv 19,23,24 y el v 20 entero, de lo cual no dice nada Rieder, así como de Mišná *Megillah* 4,10 que explica estas anomalías del cap 32 (cf vol I, Introducción general, p 62*); en p 85 leer Teicher (no Teichler) en la nota 6; en esta misma nota las referencias a VT están fuera de su lugar. En p 85, lín 6 y 7, precisamente al copiar N Ex 22,4, Rieder comete tres erratas: hay que leer

P 81, N Gn 6,8 dice: «Y Noé porque no había un justo en aquella generación»; Rieder cree que el «no» es una equivocación y lee: «Noé porque era justo en aquella...» puesto que así se lee en el TJ II impreso; pero la supresión del «no» es una lectura facilitante, que armoniza Gn 6,8 con 6,9 y 9,20; en realidad, el «no» de Neofiti es auténtico y refleja la teología rabínica de que antes de la Ley de Moisés no podía haber «justicia» (1); la justicia de Noé —viene a decirnos Neofiti 1— es justicia respecto a los de su generación (2).

En N Gn 9,20 lo mismo que en Gn 6,9, a pesar de la teología rabínica aludida, se conserva aún la afirmación bíblica de que Noé era «justo»; pero en O Gn 9,20 ya se ha suprimido el adjetivo «justo».

En la p 81, Rieder se maravilla de que el *meturgemán* de N Gn 24,55 traduzca «dos días» (por tanto que haya leído *yomaym* en vez de *yamim* del TM) o «diez días», en contra del TB *Ketubot* 57b (*yamim* = un año) siendo así que en Lv 25,29 Neofiti traduce «días numerosos», y en Nm 9,22 «muchos días», y siendo así que LXX traduce «hasta diez días», Vg «al menos diez días», Peš «un mes»; sólo Neofiti en el texto (en M: «un año completo o diez meses») y S traducen «dos días» (S: «dos días o un mes»).

Esta extrañeza de Rieder dejaría de existir si considerase tal traducción como pretalmúdica y premasorética. El S refleja una tradición textual hebrea confirmada por los escritos de Qumrán.

La severidad de Rieder es extrema en p 82, N Gn 48,12, pues el *meturgemán* traduce «después de que los bendijo» *(brk)* donde el TM dice «de entre sus rodillas *(brkyw)*». «Error craso», «no sabe el *meturgemán* lo que sabe cualquier infante» —comenta Rieder—. Pero ¿no podría tratarse de una interpretación targúmica de «enaltecimiento» de los hijos de José? La variante M refleja ya el TM.

La interpretación de N Lv 21,1 —«el sumo sacerdote no se hará impuro...»— es para Rieder (p 83) un «gran error», pues el sujeto (implícito)

yyqd (no *yyhd*); *byt* (no *kwt*); *wbyt* (no *wkwt*). En p 86 Rieder vuelve a escribir del copista (en singular) del Neofiti 1, cuyo abuelo sería, al parecer, el médico Mošé ben Menahem citado por M. Steinschneider, *Die Hebräischen Übersetzungen der Juden*, médicos judíos, n.º 1558, quien podría ser el Mošé ben ʿImmanuel de la p 832, n.º 1468 de la misma obra, dado que muchas veces ʿImmanuel equivale a Menahem y que Mošé ben ʿImmanuel —hijo y padre— fueron médicos: Rieder cita *Zeitschrift für Hebr. Bibliographie*, 18, 1915, pero no el trabajo de A. Freimann; cf Introducción general, p 39*. En p 86, después de imputar al copista (una vez más en singular) y al *meturgemán* las faltas de Neofiti 1, y después de afirmar que a veces es difícil saber si la equivocación se debe al copista o al *meturgemán*, enumera los lugares de Neofiti raspados por el censor, pero en Gn 15,12 no dice que una de las palabras raspadas es, al parecer, el epíteto «malvado» aplicado a Edom, que para un censor cristiano era como llamar malvados a los cristianos. *Ibid.* Ex 20,4: Rieder da como razón de haber raspado el censor las palabras *ṣelem wsurah* que la primera palabra era empleada por los judíos como mote de «cruz» y que esto lo sabía el censor, al parecer, «un gran sabio». Tal calificación irónica aplicada al censor, se la aplicaron sin ironía sus contemporáneos al famoso rabino converso Andrea de Monte, que fue el que raspó esa y otras palabras del Neofiti 1, como pudo ver Rieder en el artículo de Le Déaut, «Jalons pour une histoire...», *Biblica*, 48, 1967, pp 518-523. Andrea de Monte (= Yosef Ṣarfatí) es el autor de un comentario inédito sobre Isaías 53, sobre el cual cf R. Le Déaut, *Rivista degli Studi Orientali* 43, 1968, pp 195-208.

(1) Cf José Faur, «La espiritualidad judía», en *Historia de la espiritualidad*, ed. B. Jiménez Duque y L. Sala Balus (†), Barcelona, p 9. Con todo, los méritos de Abraham provienen de su cumplimiento de la Ley, según los Midrašim.

(2) Cf *Berešit Rabbá* a Gn 6,9, y Le Déaut, *Introduction*..., p 176.

es cualquier sacerdote. Ésta es una afirmación que Rieder tendría que probar; en N Lv 22,4 sí que se habla de la impureza de los hijos de Aharón.

P 83, N Lv 26,1: Rieder dice que el traductor arameo no entendió la palabra hebrea *maśkit* y que creyendo que derivaba de *mskh* la tradujo en arameo *mtkh* (*'bn dmtkh:* «piedra que es una fundición», es decir, un ídolo, como se ve por M).

A esto hay que decir que la traducción de Neofiti *'bn mtkh* puede entenderse como «piedra de fundición», traducción poco aceptable, o como «piedra que es una fundición», entendiendo por fundición un ídolo, como muestra la variante M, en el cual caso la traducción tiene un sentido aceptable.

Hay que añadir que en el *'Aruk* de R. Natán encontramos la traducción de Neofiti (*maśkit* traducido por *mtkh*) en este mismo v.

No es cierto que *mtkh* sea una traducción de *mskh* (hebreo), palabra con la que se habría confundido *maśkit*. Es probable que el *meturgemán*, o algún lector del Targum en la sinagoga, haya «aramaizado» la voz *maśkit* [cuya significación aún hoy día no sabemos con certeza (1)], cambiando la *ś* en *t*, con lo cual tendríamos en Neofiti, no una ignorancia sino un cultismo como ocurre con la palabra *twbl'* de Ps Gn 41,5.6.7, etc. (2).

Un cultismo motivado por asimilación a la palabra *miṭredah* (lanza de cazador) es, al parecer, la lectura de Raši a *Berešit Rabbá* 83, *ṭaroda'*, en vez de *srd'* de N Gn 36,39.

En el artículo anteriormente citado (p 174, nota 2) Kutscher observa que el texto de Neofiti 1 es mucho mejor que el texto impreso del TargPal, pero que no ha de ser sobreestimado, pues la comparación con los fragmentos del TargPal publicados por Kahle muestra que no puede ser considerado como «ungedoktert», es decir, como texto sin aramaísmos artificiales.

P 83, N Nm 15,34: Rieder corrige *wbtryn bnth* por *wbgyn bnth*, según se lee en M y en Yerušalmí Nm 9,8; pero tal corrección es errónea, pues en N Nm 9,8 y Lv 24,12 (lugares paralelos) se lee *wbdyn* (y en la causa) que es la genuina lección.

P 83, lín 31; N Nm 15,34: dice Rieder que el copista ha olvidado tras *rabban* las palabras *'mr l' šm'th*. Esto es inexacto respecto a los tres lugares paralelos, N Lv 24,12, Nm 9,8 y 15,34. Por lo demás, los tres textos correctamente leen en tal lugar *šm't* o *šm'yt*, y no la lectura de Rieder *šm'th* (esta *h* final está en N Nm 9,8 pero tachada; en Nm 9,8 I lee *šm'tyh*).

P 83, lín 33; N Nm 15,19: Rieder dice que Neofiti lee *lmṣnfn* (como turbantes) en vez de *lṣyṣyn* (como franjas), y que N Dt 22,12 lee *ṣnyfn* (os haréis franjas).

A nuestro entender, habría que leer *lṣnfn* en vez de *lmṣnfn*.

P 84, lín 1 y 2; N Nm 31,49: Rieder dice que Neofiti contra todos traduce «y ninguno de ellos había sido empadronado» (*'stkm*) en lugar de «y ninguno faltó» (*nfqd* TM).

M parece insistir en la traducción de Neofiti (texto) que es de sentido contrario a la traducción usual y tradicional. Es una traducción divergente.

(1) Cf *The Torah, A new translation of the Holy Scriptures according to the Massoretic text*, First Section; The Jewish Public. Society of America, 1962, a Lv 26,1.

(2) E. Y. Kutscher, «Mittelhebräisch und Jüdisch-Aramäisch im Neuen Köhler-Baumgartner», en *Hebräische Wortforschung*, Festschrift zum 80. Geburtstag von Walter Baumgartner, Leiden, 1967, pp 173s.

P 84, lín 8-11; N Dt 2,34; 3,6 traduce (ciudades) «fortificadas» *(tlylth)* en lugar de «hombres» (TM *metim*) aunque en 4,27 traduce bien («pueblo», «gente»).

Se trata, pues, de una interpretación no usual que no ha de alarmarnos: Peš y S traducen «completamente» *(m-tm)*.

En N Lv 18,21 (margen) hay una interpretación condenada en la Mišná *Megillah* 4,9, que ha desaparecido de N (texto), de la cual interpretación, sin embargo, no se hace eco Rieder aunque ya McNamara llamó la atención en *The New Testament...*, p 50.

P 84, lín 19-20; N Dt 12,2: Rieder achaca a Neofiti traducir *yorešim* por «aniquilar», en vez de «desposeer».

En efecto, dado el conocimiento que tenemos actualmente del hebreo, la traducción es incorrecta, pero probablemente es una traducción midrásica («destruir» en vez de «desposeer»), a menos de admitir un apógrafo hebreo *morešim*.

P 84, lín 27-28; N Dt 19,4: Rieder achaca como falta «grande» traducir «no alcanzarás» *(t'r')* el límite, en vez de «no cambiarás»: O, Ps (en pl), M; *ttlṭl* S (ms C), *tsṭy* S (Barberini). Esta «gran» falta deriva de traducir el verbo hebreo *tsyg* como si procediera de la raíz *nśwg* (alcanzar), cuando en realidad procede de la raíz *swg* (mover).

La razón es cierta, pero no prueba más que el *meturgemán* tampoco aquí se acomoda a la interpretación tradicional. Que no se trata de errata se prueba porque en N Dt 27,17 se vuelve a dar igual traducción al mismo verbo; sin embargo, en este último pasaje, no sólo M, O, Ps sino también 440 Nu R traducen «mover», «desviar» *(mšny)*; lo mismo traduce S (Barberini) con el verbo *tsṭy*.

Más que de traducción equivocada, quizá haya que hablar de traducción «teológica» (= no llegar hasta el mojón para evitar la tentación de moverlo) o muy antigua. En N Gn 29,17 encontrará Rieder otra traducción que por respeto a una madre de Israel, Lea, se aparta del sentido literal; cf *Neophyti 1, I Génesis*, Introducción general, p 64*.

G. Vermès [1] presenta un ejemplo de «mala» traducción intencionada: Neofiti y los demás Targumim, en vez de traducir Dt 5,22 (19) «y no añadió *(ysf)* más», traducen «y no cesó» (raíz *swf* o *'sf*). Esto por una razón teológica: para evitar que los *minim* (judíos helenistas, según Vermès; judeocristianos, según otros) no dijesen que sólo el decálogo (no el resto de la *Torá*) venía de Dios. Por eso, al final del siglo I se dejó de recitar el Decálogo con la *šemaʿ*.

Las críticas de Rieder parecen ignorar una cierta libertad de interpretar y glosar el texto que asistía a los *meturgemanim*, libertad que por lo demás se atribuían los mismos *soferim* al transcribir el texto hebreo del A. Testamento. El cambio intencionado de consonantes tiene ejemplos en el A. Testamento.

P 84, lín 30-31; N Dt 28,12: Rieder observa que la traducción «y necesitaréis *(wtṣrkwn)* a muchos pueblos, y vosotros no necesitaréis» *(tṣrkwn)*, ha omitido tras «necesitaréis» la palabra «prestar», «pedir prestado». La observación es exacta: es probable que el primer «necesitaréis» sea conta-

(1) «The Decalogue and the Minim», *In Memoriam P. Kahle*, ed M. Black-G. Fohrer, Berlin, 1968, p 236.

minación del segundo, y que haya que leer en su lugar, con M, *wtzfwn* (y prestaréis); así lee también Ps y O (en sing) y S (Barberini). Al segundo «necesitaréis» habría que añadirle *lmyzf* como en M.

Se trata, pues, de una «contaminación» y de una omisión.

La mayor parte de los otros ejemplos que aduce Rieder contra el traductor o copista de Neofiti 1, son ejemplos de omisiones textuales, debidas, como hemos indicado, a homoioteleuton; muy escasas son las adiciones indebidas; son frecuentes las erratas en alguna consonante.

En vista de lo escrito, concluimos: *a*) el *caveat* severo lanzado al final del artículo de Rieder que criticamos, ha de rebajar su severidad respecto a la fe que se merece Neofiti 1; *b*) traducciones chocantes, contrarias a la tradición, en un texto recitado en la sinagoga, como es el Neofiti, pueden indicar procedencia lejana, tiempos en que aún no se había uniformado el texto o su lectura en la sinagoga, o desviación intencionada debida a los métodos targúmicos de traducción, o a polémica anticristiana como N Ex 12,46 M y N Nm 9,12 M donde se evita traducir «no le quebraréis hueso alguno», texto utilizado por los cristianos, cf Jn 19,36.

III. Valoración de las glosas de Neofiti 1

R. Le Déaut ha demostrado en un estudio comparativo de Lv 22,26-23,44 en el TargPal ([1]) el valor y autenticidad de las glosas marginales (M e I) de Neofiti. Estas glosas frecuentemente representan una mejor tradición que N y son de la misma tradición que los fragmentos targúmicos de la Geniza del Cairo. No son correcciones posteriores ni variantes sacadas de O o Ps sino de una e incluso varias recensiones del TargPal (pp 458s).

Las conclusiones a que Le Déaut llega y que presenta con carácter provisional son: *a*) que N es un TargPal reelaborado, de características propias pero emparentado con el ms 110. Es mucho más homogéneo que Ps, que en léxico y paráfrasis frecuentemente amalgama TargPal y O. Hay coincidencia sustancial entre N y los fragmentos de la Geniza (ms F); *b*) I queda constituido fundamentalmente por variantes de carácter gramatical, probablemente por influjo de O. Se puede dudar a menudo si se trata de correcciones del texto o de variantes de otra recensión del TargPal; *c*) M tiene innegable afinidad con las recensiones del TJ II. Cuando M no tiene paralelos podría representar una recensión antigua del TargPal, menos manipulada que TJ II, conteniendo una tradición tan antigua por lo menos que F de la Geniza.

Añade Le Déaut que en su estudio ha encontrado 50 coincidencias de M con F, y unas 20 variantes, y que, en conjunto, N y M representarían una fuente de gran valor, imprescindible en todo estudio del TargPal.

Finalmente, Le Déaut se muestra cauto en admitir que M tenga lecciones de O, habida cuenta que O en origen es Targum palestino y que el TargPal no tuvo nunca texto fijo.

Éste es el resumen del estudio citado (pp 370s). Con estas conclusiones estamos fundamentalmente de acuerdo.

Otro estudio ha aparecido sobre las glosas de N: Shirley Lund, por indicación y bajo la guía de M. Black, ha estudiado las fuentes de las glosas de N a Dt 1,1-29,17 ([2]). Su estudio se ciñe exclusivamente a esta parte del Dt, pues desde Dt 29,17 N y M son de otro carácter. Su estudio y conclusiones están condicionados a la parte de Dt que examina. Las glosas M de todos estos caps se pueden explicar con dos fuentes de variantes: fuente I^a^

([1]) «Lévitique XXII 26-XXIII 44 dans le Targum Palestinien. De l'importance des gloses du *codex Neofiti 1*», VT, 18, 1968, pp 458-471.

([2]) S. Lund, «The Sources of the Variant Readings to Deuteronomy 1,1-29,17 of Codex Neofiti 1». *In Memoriam Paul Kahle*, pp 167-173.

y IIª. Sólo el 5 % de los 804 vv presentan dos variantes M; en más del 95 % de los vv hay una única glosa M. Comparando M con D de la Geniza se deduce que el material de la Geniza no es fuente de M (p 168). La comparación con TJ II (Targum fragmentario) prueba que TJ II es una fuente —la fuente Iª de M—. Glosas M tan frecuentes como *'wd*, *ṭlyth*, *'llyyn*, *hnwn*, *hhnwn*, *d'yt*, *šyṣy*, *qwryyh*, *šbḥ* y gentilicios en *'y*, dependen de TJ II; lo mismo parece que hay que decir de M *'wf* (pp 169s).

La principal fuente de M a Dt 1,1-29,17 es un ms de la misma tradición que TJ II: es una fuente con un alto grado de continuidad (p 171). Es evidente que M está más cerca de 440 (ms de la Vaticana) que de ningún otro texto del TJ II; también tiene muchas coincidencias con L (ms fragmentario de Leipzig). La fuente Iª sería, pues, un ms muy próximo al ms 440 pero con muchas variantes de L (pp 171s).

La fuente IIª únicamente aparece en el margen de la derecha con la fuente Iª y entonces está, o debajo de la fuente Iª, o en el margen exterior, junto al texto; puede estar en el margen de la izquierda estando la fuente Iª en el margen de la derecha. «Furthermore —continúa S. Lund— unless it is obvious that two sources are involved, Source II is given as one reading (in the left margin) while Source I may be rendered by several separate readings, any of which may be in either margin» (p 172). La posición de M es constante en los textos que tienen paralelos en TJ II.

Parece que esto mismo hay que suponerlo cuando no existen paralelos de TJ II, con lo que sería posible distinguir las dos fuentes (p 172). La fuente IIª queda sin identificar: tiene relación con Ps y, al parecer, más semejanza con el léxico y gramática de O que de Ps. Es evidente la relación de la fuente IIª con los escritos rabínicos. Parecería ser un texto tardío misceláneo; parecería ser fragmentario (p 173).

Éstas son las conclusiones de S. Lund que, como ella muy bien dice *(ibid)*, constituyen una hipótesis de trabajo que sirve para explicar las glosas M y que está apoyada en la comparación de los textos, pero que no puede ser probada, dado que no tenemos el texto completo que subyace a TJ II.

A esto añadimos que la identificación de la fuente Iª no parece dejar género de duda (una fuente común a 400, (L) y M), pero queda como problema si la fuente IIª es una o varias.

Estudios como los anteriores de Le Déaut y S. Lund han de realizarse con el resto de las glosas de Neofiti 1 y entonces podremos obtener resultados más definitivos.

IV. NEOFITI 1 Y EL METURGEMAN DE ELÍAS LEVITA

En la Introducción general (pp 53*-56*) del vol I de esta *editio princeps* traté el problema de la relación de N con Elías Levita. He encomendado a uno de mis alumnos, Raimundo Griñó, un estudio sobre este tema, particularmente el estudio de las relaciones de N con el *Meturgeman*. El joven investigador nos ha brindado generosamente para publicación los resultados —todavía provisionales— de su trabajo en curso de realización. He aquí lo que nos dice Raimundo Griñó ([1]):

El Meturgeman de Elías Levita

De la obra de Elías Levita, Met(urgeman), se conocen dos versiones: el ms or. 84(A 6,6) de la Biblioteca Angelica de Roma (terminado en 1530), y la edición impresa en Isny (1541), de la que se han hecho varias reproducciones.

El ms de la An(gelica) y la edición de Is(ny) coinciden en lo esencial, pero divergen en varios aspectos. Ambos son fundamentalmente un léxico de arameo targúmico (oriental y occidental) y bíblico, y ambos siguen el mismo plan: división de la obra en voces de entrada y tras ellas la cita de un fragmento de v hebreo (nunca un v hebreo entero) seguido de la correspondiente paráfrasis aramea.

Divergen en lo siguiente: *a*) Is suprime fragmentos, lo que reduce sensiblemente su texto con respecto al de An (el ms de An tiene unas 840 pp, más de 21.000 citas y no menos de 10.000 palabras —no artículos— arameas). Is suprime también entradas, pues An tiene algunas que Is no recoge (en muy raras ocasiones ocurre lo contrario); *b*) La mayor diferencia y originalidad de Is respecto a An está en la *corrección*, *selección* y *traducción* del término arameo. Is evidencia, en efecto, un trabajo de depuración de An en las citas (plagadas de errores en An) y en la transcripción del fragmento hebreo o su paráfrasis aramea, imperfecta a veces en An. Is manifiesta una cuidadosa selección del material del ms de la An (substituye, sin alterar la cantidad de material, unas citas por otras, unas paráfrasis por otras, etc.). La traducción del término de entrada, o, caso de ser la entrada una raíz teórica, la traducción de la primera palabra en estado absoluto se hace al alemán o italiano en aljamía hebrea. Esta traducción falta en An.

([1]) R. Griñó está preparando un ed. crítica del *Meturgeman*.

En resumen, Is deriva de An, conserva su misma finalidad y el mismo plan de la obra. An es obra realizada con prisas; Is es fruto de revisión, selección y corrección del material de An. Cuantitativamente Is es mucho más pobre que An.

Elías Levita indica en sendas Introducciones de An e Is sus fuentes: los Targumim tradicionales, salvo Ps; incidentalmente menciona el *'Aruk* de Natán ben Yeḥiel, el *Berešit Rabbá* y un número impreciso «de novedades que no se hallan en estos Targumim y que he escuchado y recibido de otros». Las primeras catas, incompletas pues se limitan a la letra *alef*, confirman y complementan este cuadro de fuentes. La mayor parte de las paráfrasis de la *Torá* son de O, pero hay frecuentes paráfrasis de TJ II y tal vez de N o de texto muy similar a N. Parece ser que no conoció el Ps por lo que dice en su Introducción referente a R. Menahem de Recanati y porque todas las citas que podrían ser de Ps se encuentran en otros Targumim que utilizó. Sólo el estudio exhaustivo podrá afirmar lo anterior con seguridad.

Sigue a Yonatan ben 'Uzziel para el Targum a los Profetas, apartándose de él sensiblemente en algún caso (1 Sm 10,5). El Targum a Hagiógrafos parece coincidir totalmente con el Targum conocido.

Hay algún ejemplo (Gn 14,5) de que utilizó el *Berešit Rabbá*: ya en la Introducción de Is dice: «lo cierto es que he encontrado en el *Berešit Rabbá*...». Utilizó el *'Aruk* como lo demuestran varias notas (entradas *'kb*, *'mr*, etc.) y dos paráfrasis (1 Re 13,2 y Nm 31,22) cuya fuente parece ser el *'Aruk*.

El artículo *'ebyat* pertenece, según el Met, a una paráfrasis de Nm 21,20: Jastrow señala como su fuente el TJ II, pero la edición de M. Ginsburger del TJ II señala como fuente para tal lección el Met de Elías. Posiblemente es una errata en vez de *d-byt*. Sólo hay leves indicios de que Elías utilizó fuentes distintas de los Targumim conocidos.

El Meturgeman y Neofiti 1

La colación abarca 89 paráfrasis arameas de Met con los correspondientes fragmentos de N. Todas ellas son de Génesis. El cotejo es, pues, parcial, y los resultados deben ser considerados provisionales. M abrevia M(et) hasta p 29*.

Observaciones preliminares

1. Interesa determinar si Met y N coinciden entre sí, y si coinciden o no con otros Targumim. La colación, pues, abarca asimismo el Ps, el TJ II (110, 440, Nu, R y fragmentos de la Geniza), y el O cuando éste coincide con Ps o TJ II.

2. Interesa saber igualmente si en los casos en que Met coincide plenamente o presenta variantes mínimas con N con exclusión de los demás Targumim, el *'Aruk*, una de las fuentes, al parecer, de Met, da una paráfrasis igual o similar. En los casos en que la cita es importante señalo si existe o no *'Aruk* para la misma.

3. De la evidencia obtenida he deducido cuatro casos generales o grupos: Met = = N = O = T(arg)P(al) (Ps y TJ II); Met = N = TP; Met = N; y Met = N = Ps. El signo igual, en el caso de los textos que no son ni Met ni N, no debe ser entendido como una equivalencia total entre dichos textos y Met y N, sino como la indicación de que su texto pertenece al mismo grupo o familia que el de Met y N. Como puede ocurrir, también, por ejemplo, que el texto de Met presente variantes (mínimas o no) respecto al de N, y que, sin embargo, coincida plenamente con el de otro Targum. Tal matización, que sólo doy en el caso de los grupos M = N = TP [apartados *a*) y *b*)] y M = N = Ps [apartados *a*), *b*) y *c*)], no resulta significativa en el marco de este cotejo,

y sí, en cambio, en el de un estudio exhaustivo de las fuentes de Met. La matización es, por el contrario, muy importante cuando se trata de establecer el grado de coincidencia entre Met y N, y ello lo he indicado con las expresiones *coincidencia plena*, *texto igual con variante(s) mínima(s)* (un *alef* «mater lectionis» por un *he*, un *yod* de prolongación, etc.), *texto igual con variantes* de mayor entidad (diferencias más sustanciales y numerosas entre Met y N, pero siempre de ortografía), y *textos paralelos* (cuando hay omisión de determinada palabra, etc.).

4. Elias Levita jamás cita un v hebreo entero, y, por tanto, tampoco su paráfrasis es completa. De ahí que en ocasiones el número del cap y del v se repita dos o tres veces.

Cuadro estadístico de las paráfrasis arameas: 89

31 no llevan en M(et) la indicación «en el Targum Yerušalmí». De estas 31:

A) 19 veces *Met = N = O = TP*. Existen los siguientes casos:

a) coincidencia plena entre Met y N: 13

M = N = O = Ps: 8
M = N = O = Ps = TJ II (D, C, E, 440, Nu, R, B, ENA 2578): 5

b) texto igual con variantes mínimas: 2

M = N = O = Ps: 1
M = N = O = TJ II (C): 1

c) texto igual con variantes de mayor entidad: 4

M = N = O = Ps: 3
M = N = O = Ps = TJ II (ENA 2578): 1

B) 12 veces M ≠ N

58 paráfrasis llevan la indicación «en el Targum Yerušalmí». De estas 58:

A) 48 se dividen en los siguientes grupos:

1) *Met = N = TP* (TP siempre = TJ II, salvo en 4 casos en que además de éste hay también Ps): 27

a) coincidencia plena entre Met y N: 6, de las cuales

α) coincidencia plena entre Met-N y TJ II: 4 (Gn 1,2; 10,18; 1,2; 3,18)
β) diferencias mínimas entre Met-N y TJ II: 1 (Gn 11,2)
γ) coincidencia plena entre Met-N-Ps, y diferencia mínima entre Met-N y TJ II: 1 (Gn 47,31)

b) texto igual con variantes mínimas entre Met y N: 2, de las cuales

α) coincidencia plena entre Met con Nu y R y variante mínima con 110; y coincidencia plena de N con 110 y variante mínima con Nu y R: 1 (Gn 49,26)
β) diferencias entre Met, N y TJ II: 1 (Gn 47,21)

c) texto igual con variantes de mayor entidad: 11 (Gn 22,11; 10,2; 35,8; 14,5; 28,10; 39,4; 10,2; 10,10; 10,2; 10,3; 14,6)

d) textos paralelos: 8 (Gn 49,11; 28,12; 1,27; 10,4; 24,10; 41,2; 10,4; 10,11)

2) *Met = N: 12*

a) coincidencia plena entre Met y N: 4 (Gn 24,10, hay *'Aruk*, pero no coincide plenamente ni con Met ni con N; 30,20, no hay *'Aruk*; 2,5, no hay *'Aruk*; 1,20, no hay *'Aruk*)

b) texto igual con variante(s) mínima(s): 4 (Gn 25,18, no hay *'Aruk*; 11,28, hay *'Aruk*; 3,13, hay *'Aruk*; 2,7, no hay *'Aruk*)
c) texto igual con variantes de mayor entidad: 3 (Gn 42,21; 30,34; 4,26)
d) textos paralelos: 1 (Gn 33,14)

3) *Met = N = Ps: 6*

a) coincidencia plena entre Met y N: 2 (Gn 16,14, no hay *'Aruk*; 15,18, hay *'Aruk*)
b) texto igual con variante(s) mínima(s): 3 (Gn 9,25, no hay *'Aruk*; 31,37, no hay *'Aruk*; 25,22, no hay *'Aruk*)
c) texto igual con variantes de mayor entidad: 1 (Gn 37,9)

B) 10 veces Met ≠ N (Gn 10,2; 22,14; 10,7; 50,26; 3,24; 26,1; 14,23; 15,9; 15,10; 15,17)

Valoración de los datos

No todos los datos poseen idéntico valor. Los hay muy significativos.

1. Met = N = O = TP. La importancia de este grupo en relación a la comparación entre Met y N es relativa. Viene a demostrar que en bastantes ocasiones el Targum «oriental» por excelencia coincide con los «occidentales», especialmente con Ps, el cual en uno o dos casos coincide plenamente con Met, mientras que O presenta alguna pequeña diferencia respecto a éste.

El hecho de no ir precedidas las paráfrasis del grupo por «en el Targum Yerušalmí» (en algún que otro caso Elías olvida mencionar tal referencia aun siendo la paráfrasis evidentemente «occidental», pero esto es muy infrecuente), unido a que todas ellas se dan también en O, les resta mucho de su valor, dado que Elías Levita seguramente las tomó de O, mientras el texto de N deriva de la misma o parecida fuente que Ps o TJ II. Su único interés estriba en que si se llegase a demostrar que Elías Levita conoció el Ps (ver más adelante), entonces cabría la posibilidad de que hubiese tomado algunas paráfrasis del Ps (un targum «occidental»), con lo cual la relación de Met con N (otro targum «occidental») sería posible. Pero es bastante dudoso.

2. Met = N = TP. De este grupo son interesantes los apartados *a*) y *b*) y, hasta cierto punto, *c*). Sin embargo, la evidencia que nos aporta no es significativa en orden a ver la dependencia de Met respecto a N, dada la presencia de un TargPal, lo que podría significar que Elías Levita tomó su texto de un TargPal (obsérvese en el cuadro estadístico que en cuatro ocasiones Met, N y TJ II coinciden plenamente entre sí, y que en dos casos Met y N difieren de TJ II).

3. Met = N. Este grupo es el más importante. El apartado *a*) es el más significativo. Obsérvese que de cuatro casos, sólo hay uno en que existe un texto similar en *'Aruk*. Ello tiene su importancia, pues uno de los problemas a dilucidar de la comparación entre Met y N es si Elías Levita utilizó Neofiti *directa* o *indirectamente*, por ejemplo, a través del *'Aruk*. Es el mismo problema que si hay Ps en las paráfrasis de Elías Levita. La importancia de este grupo radica en que Met coincida con N con exclusión de otros Targumim. El hecho de que sólo sean cuatro los ejemplos no les resta su valor. Adviértase, sin embargo, que ello no demuestra que Elías Levita conociese el actual N, pues un ms similar o muy parecido podía y debía presentar un texto idéntico en gran número de casos. Esta coincidencia exclusiva de Met y N hace que en los casos de coincidencia de Met = N = TP, Met pueda derivar de N o de texto parecido a N.

De los restantes apartados, el más significativo es sin duda *b*). En dos casos, las paráfrasis de Met y N tienen un texto paralelo en *'Aruk*, y en otros dos no, lo cual es importante, según he indicado.

Sin embargo, el interés de este grupo *b*) radica en que confirma la evidencia del

apartado *a*), y obliga a formularse la pregunta, como en el caso del apartado *b*) del grupo anterior, si Elías Levita conoció directamente el N actual o un texto muy similar. Igual se diga, aunque en menor grado, de los apartados *c*) y *d*).

4. Met = N = Ps. Este grupo presenta la particularidad de una disyuntiva que en un caso refuerza la coincidencia entre Met y N, y en el otro esboza la posibilidad de que Elías Levita conociese y utilizase el Ps.

En efecto, Met coincide plenamente con Ps en tres casos: 15,18, apartado *a*); 9,25 y 25,22, apartado *b*), y está más cerca de N que de Ps en otros tres: 16,14, apartado *a*), 31,37, apartado *b*), 37,9, apartado *c*).

La cuestión queda formulada en los siguientes términos: o bien Elías Levita no conoció Ps, y en este caso la importancia de los apartados *a*) y *b*) en la confrontación entre Met y N es evidente, o bien lo conoció en tres ejemplos [1], en cuyo caso, la importancia es grande en orden a afirmar la dependencia directa del Ps.

5. Met ≠ N. Este grupo no posee una real importancia, pues que Met ≠ N no significa que Elías Levita no conociese N, sino que dado su modo de trabajar pudo excluir en los diez casos el texto de este ms, de la misma forma que excluyó muy frecuentemente cualquier TP de sus citas, al dar una gran preferencia a O. Esta selección, patente en toda su obra, y que se halla plenamente confirmada tanto por el análisis de An como por el de Is, se operó en muchos casos con respecto al TP que escoge.

R. Griñó termina su trabajo con las siguientes *Conclusiones:*

A la vista de estos datos (36 significativos porque se apoyan entre sí: apartados *a*), *b*) y *c*) de los grupos Met = N = TP; Met = N; Met = N = Ps), cabría establecer las siguientes hipótesis, que no se excluyen entre sí:

1. Elías Levita conoció directamente el actual N.
2. Elías Levita conoció directamente un ms muy semejante al N actual del mismo tipo que Nu y R.
3. Elías Levita conoció directamente un texto muy parecido al N actual.
4. Elías Levita utilizó indirectamente en algunos casos el N actual (a través de *'Aruk*, por ejemplo).

En el actual estado de la evidencia, *mi opinión es que la tercera hipótesis es la que tiene mejores posibilidades de ser cierta debido al número de veces que Met presenta un texto igual a N con variantes mínimas o simplemente con variantes (24) contra el de ocasiones en que Met y N coinciden plenamente (12).*

Parece evidente, en cualquier caso, que Elías Levita conoció un ms «occidental» que no es ni el Ps ni el TJ II, y que guarda gran similitud con lo que hoy en día conocemos como Neofiti 1.

Sobre si Elías es el autor de las notas que aparecen en N, sugerencia formulada por Kahle, no se puede llegar a ninguna conclusión con la evidencia existente.

[1] Para determinar en forma inequívoca que Elías Levita conoció directamente el Ps es preciso encontrar un determinado número de citas en que el texto de Ps en Met no esté *doblado*, o sea, que no se dé igualmente en otro Targum. Algo parecido al caso Met = N de la actual confrontación.

V. Reseña del libro de G. Vermès, «Scripture and Tradition», por Y. Heinemann y método de datar la haggadá targúmica

Yosef Heinemann, de la Universidad hebrea de Jerusalén, ha hecho una interesante reseña crítica, en hebreo, de un importante libro de G. Vermès, *Scripture and Tradition in Judaism*, Leiden, 1961, con el título «Tradiciones exegéticas antiguas en la *hagaddá* y en los Targumim» (1). Hacemos a continuación un resumen de la reseña que en parte es también resumen del libro reseñado. La primera parte (pp 84-90) la dedica a exponer los puntos de vista de Vermès. Considera lo más importante del libro el método empleado para indagar el origen y desarrollo de una *hagaddá* determinada. Esto es también para nosotros el mérito más sobresaliente del libro de Vermès.

Mucho se ha escrito —dice Heinemann— sobre la *hagaddá* desde L. Zunz, pionero de la literatura midrásica, pasando por Luis Ginzberg, cuya obra *Legends of the Jews* es una colectánea riquísima de la *hagaddá* judía con referencias y paralelos patrísticos y de la literatura musulmana. Los dos tomos de notas que acompañan al libro de Ginzberg son una lista de fuentes, a veces exhaustiva. También es importante el libro de Ischaq Heinemann, *Darke ha-Aggadah*, Jerusalén, 1950. Pero queda mucho que investigar. Vermès estudia unos temas haggádicos, no muchos; los investiga analíticamente, da importancia a minucias y detalles, insiste con especial atención en la *haggadá* de los Targumim palestinos (Ps, TJ II y Neofiti 1). Lo estudia todo en una perspectiva histórica, con propósito de determinar origen, fases y causas del desarrollo y de los cambios de las *haggadot* que investiga. Este enfoque histórico en rigor tampoco es novedad, pues el mismo L. Ginsberg en algunos temas lo practica, pero en general se contenta con recoger las *haggadot* y señalar sus fuentes sin relacionarlas cronológicamente y sin sacar las consecuencias como hace Vermès. Es mérito del libro reseñado demostrar, cuando asigna fecha a una tradición, que en tal fecha era conocida. Es mérito señalar las causas originantes de la *haggadá:* así, por ejemplo, comparando TJ II, N y la Tosefta a Gn 44,18-19 (la bravata de Judá ante José) el autor descubre que tal leyenda nace de entender las palabras «tú como el Faraón» en un sentido peyorativo: tú eres como el Faraón de tiempos de Moisés, que promete y no cumple. Es un caso en el que el *deraš*, o

(1) *Tarbiz* 35, setiembre 1965, pp 84-94.

desenvolvimiento exegético, se desvía del sentido *pešaṭ* o literal del texto sagrado. El estudio del TP a Gn 44,18-19 constituye el cap I de la I Parte del libro titulada «The Symbolim of the Words». La II Parte, titulada «The Rewritten Bible», presenta la leyenda de la vida de Abraham según un Midráš del siglo x, el *Sefer ha-Yašar*, y según el AG: dos fuentes, una reciente y otra antigua. Es interesante la conclusión de Vermès que el Midráš reciente —*Sefer ha-Yašar*— está basado casi totalmente en temas muy antiguos, presentes, por ejemplo, en *Jubileos*, Josefo y Pseudofilón. Era sabido —comenta Heinemann, p 86— que Midrašim recientes contienen materiales antiguos; pero Vermès ha demostrado en este caso concreto que los temas antiguos en Midráš reciente pueden ser muy numerosos.

Pasando por alto la III Parte, «Bible and Tradition» —en que se analiza pormenorizadamente la Historia de Balaam de Nm 22-24, basándose en Targumim y otras fuentes— el autor de la reseña se detiene en la IV Parte, «Theology and Exegesis», cuyo cap I trata de la exégesis haggádica de Ex 4,24-26 (circuncisión del hijo de Moisés) y cuyo cap II trata de la Redención y Gn 22 *(ʿaqedá)*.

En la *haggadá* de la circuncisión del hijo de Moisés distingue Vermès dos versiones: una representada por LXX, O, Ps, TJ II, N; otra por parte de la *haggadá* tannaítica. Ambas reconocen la culpabilidad de Moisés, pero la segunda la atenúa cuanto puede y hace depender la liberación de Moisés del cumplimiento de la ley de la circuncisión; la otra explicación, que es la más antigua, hace depender la salvación de Moisés y perdón de su culpa de la sangre expiatoria de la circuncisión. Tras la prohibición de Adriano de circuncidarse los judíos, los tannaítas cambiaron la *haggadá* antigua, dándole una forma apropiada para inculcar a los judíos el cumplimiento, sin demora, del precepto de la circuncisión.

El cap último «Redemption and Genesis XXII» trata de la *ʿaqedá*, es decir, del sacrificio de Isaac, tema, dice Heinemann, que parecía agotado con el trabajo de S. Spiegel, *Me-aggadot ha-ʿaqedá*, publicado en *Alexander Marx Jubilee Volume*, Sección hebrea, N. York, 1950, pp 471-547. Heinemann desconoce el libro de Le Déaut, *La nuit pascale* (Roma, 1963) que trata extensamente (pp 131-212) el tema de la *ʿaqedá* con más información aún que Vermès (¹). Sobre el mismo tema vuelve McNamara, *The New Testament...*, pp 164-168, libro que apareció en 1966 y que por tanto no pudo ser conocido por el autor de la reseña (²). El propósito de Vermès —se dice en ésta (p 87)— ha sido determinar la tradición más remota del sacrificio de Isaac. Es la tradición del TargPal, incluido Neofiti 1; según ella, Isaac y su sacrificio ocupan un puesto central, no precisamente Abraham. Los dos puntos fundamentales de tal exégesis —la voluntariedad de Isaac en sacrificarse y el valor expiatorio de su sacrificio— eran ya tradicionales en el siglo I. El primer punto de tal tradición targúmica se encuentra en Josefo, IV Macabeos y Pseudofilón. El segundo se asoció al anterior por influjo de Is 53: el tema del «Siervo de Yahweh» del Deuteroisaías se asoció al tema de la *ʿaqedá* de Isaac. De esta fusión resultó considerar el sacrificio de Isaac como el del Siervo de Yahweh, como sacrificio expiatorio, con valor

(¹) Tampoco hace referencia a N. Füglister, *Die Heilsbedeutung des Pascha*, en «Studien z. Alten und Neuen Testament», VIII, Munich, 1963, pp 205-215.

(²) Sobre el mismo tema cf K. Lehmann, *ob. cit.*, pp 267-272.

para el pasado, presente y futuro. La conjunción de estos temas fue hecha por judíos independientemente del N. Testamento y casi seguro antes de él (Vermès, p 204) [1]. En el Targum de Job 3,18 aparece «expressis verbis» la interpretación de Isaac como Siervo de Yahweh de Is 53. El origen de esta concepción habría que buscarlo en la persecución de Antíoco Epífanes. El valor expiatorio de la *ʿaqedá* fue ampliándose hasta el punto de considerar todo sacrificio, hasta el sacrificio de la salida de Egipto, como símbolo y recuerdo del sacrificio de Isaac: la virtud de la *ʿaqedá* se extendió, según Vermès, especialmente al sacrificio *tamid*, aduciendo como prueba *Wa-Yiqrá Rabbá* 2,11: según este texto, el holocausto cotidiano del Templo es recuerdo del sacrificio de Isaac, concepción que Heinemann considera peculiar de dicho Midráš y repetida en otro lugar del mismo, pero que está tomada del *tanna* Debe Eliyahu y que, por tanto, no puede, según parece, considerarse, en sentir de Heinemann (p 87), como el punto de vista judío precristiano.

Que el sacrificio de Isaac alargue su virtud a todos los sacrificios en que se sacrifica un cordero, y quizá a toda clase de sacrificios, sea una u otra la víctima, lo prueba Vermès por TJ II y Ps Lv 22,27. En este texto se dice que se ha escogido el cordero para los sacrificios en recuerdo del sacrificio de Isaac; pero, observa justamente Heinemann, también se dice que se ha escogido el toro en recuerdo de Abraham y el cabrito en recuerdo de Jacob. Esta mención de los tres Patriarcas —sigue el autor de la reseña— no tiene especial significación, pues muchos midrašim asocian diversos asuntos a los tres Patriarcas: vg. las tres oraciones cotidianas, el *etrog*, el *lulab* o palma y el sauce de la fiesta de los Tabernáculos, etc. La preferencia del sacrificio de Isaac sobre los otros la deduce Vermès de una incorrecta traducción de TargPal Lv 22,27: traduce «When sin requires (sacrifices) but we have nothing to offer from our flocks of sheep, a bullock is chosen from before Me»; la verdadera traducción es «pero ahora que no tenemos nada que ofrecer de nuestros rebaños de ovejas... Se ha escogido delante de Él el toro, etc.». Esta traducción de Heinemann corresponde al texto de Ps y TJ II y de Neofiti 1 (margen). Cree Heinemann que la frase que termina con «rebaños de ovejas» es frase «pendens», y que es frase independiente «se ha escogido...», afirmación que el texto de Neofiti 1 —añadimos por propia cuenta— parece confirmar: «pero ahora que no tenemos qué ofrecer de nuestros rebaños de ovejas, se podrá expiar por nuestros pecados: Se ha escogido el toro, etc.». Neofiti completa, pues, la frase «pendens» de los demás textos. Pero la frase «Se ha escogido, etc.» contrariamente a lo que sugiere Heinemann, parece ligada a la anterior, pues el midráš que sigue indica cómo se podrá expiar los pecados de Israel cuando ya no hay sacrificios por no haber Templo: se podrá expiar, según texto de Neofiti, «con los tres sacrificios de los tres padres del mundo», Abraham, Isaac y Jacob. El midráš estaría desligado de la frase anterior («... se podrá expiar por nuestros pecados»), si esta frase fuese interrogativa («¿se podrá expiar por nuestros pecados?»).

Hechas estas observaciones —unas de Heinemann y otras nuestras— a la traducción e interpretación del TargPal a Lv 22,27, creemos con Heinemann que no se puede deducir de tal Targum preferencia por el sacrificio

[1] P. Grelot no está tan seguro de que la fusión de *ʿaqedá* y «Siervo de Yahweh» se haya operado antes del Cristianismo, cf *Biblica* 42, 1961, p 459; lo mismo Le Déaut, *La nuit pascale*, p 199, nota 175.

del cordero, el sacrificio de Isaac. Sin embargo, del texto traducido correctamente, como hemos señalado arriba, se desprende que el midráš es posterior a la destrucción del Templo el año 70, pues habla de la imposibilidad de ofrecer sacrificios, observación de Heinemann que es correcta. En vista de los reparos hechos, el autor de la reseña rechaza por infundada la siguiente conclusión: «According to ancient Jewish Theology, the atoning efficacy of the *Tamid* offering, of all the sacrifices in which a lamb was inmolated, and, perhaps, basically, of all expiatory sacrifices... depended upon the virtue of the Akedah» (Vermès, p 211). Objeta también que Vermès escriba constantemente de «doctrina común», de «teología judía», etc., basándose en afirmaciones de midrašim haggádicos, pues la *haggadá* no es un sistema teológico uniforme y completo, y no puede ser considerado como piedra angular de la «teología» judaica cualquier texto de *haggadá* (p 88). Con todo, Heinemann está de acuerdo en admitir el valor expiatorio de la *ʿaqedá* en la *haggadá* antigua, y acepta (como posible) el origen de tal concepción propuesto por Vermès, a saber, conjunción de Is 53 (Siervo de Yahweh) con Gn 22. Por lo cual cree válidas las conclusiones acerca del influjo del sacrificio expiatorio de Isaac en la concepción neotestamentaria del sacrificio expiatorio de Jesús.

La aportación de Vermès en este punto consiste en detectar en el kerygma anterior a Marcos, el concepto de sacrificio expiatorio. Mc 1,11 («Tú eres mi Hijo amado, en quien me complazco») denota ya la fusión de Gn 22,2 con Is 42,1, fusión de la teología del sacrificio de Isaac con la del Siervo de Yahweh.

Pablo reelaborará esta teología de la redención expiatoria existente en el kerygma.

Heinemann está también de acuerdo con Vermès en considerar la separación de la *ʿaqedá* de la fiesta de la pascua —con la cual estaba unida desde tiempos antiguos— y su traslado a la fiesta de *Roš ha-Šaná*, como réplica judía a la utilización cristiana de la teología de la *ʿaqedá*.

Hechas las salvedades anteriores, y supuestas otras menores que omite, el autor de la reseña admite la mayor parte de las conclusiones del libro de Vermès (p 89). Una explicación que no acepta es la que Vermès da al fragmento targúmico de Cambridge (T-S.B 9. col B1, lín 1-8), fragmento que publicó P. Grelot en REJ 16, 1957, pp 5s: no se trata en él de que Abraham saliera hacia el monte Moria sin saber cuál hijo había de sacrificar, Isaac, Ismael o Eliezer (éste hijo adoptivo), ni en él se habla de dudas de Abraham disipadas al observar que Isaac —sólo él— vio una sorprendente columna de humo sobre el monte. Tan extraña leyenda pugna con el texto bíblico y no existió nunca. No se lee en dicho fragmento, ni en su frase primera en que habla de «sus muchachos» sin especificar nombres, ni en su final en que se dice que «entonces entendió Abraham que Isaac había sido escogido para el holocausto»: esta frase sólo significa que Isaac era víctima acepta a Dios. Dicha frase final recuerda palabras parecidas de *Pirqé R. Eliezer* 33, que quizá sea la fuente del midráš en cuestión (p 89).

El interés principal del libro de Vermès radica en el método de analizar origen, causas y desarrollo de la *haggadá*, y en fijar sus diversas clases: aunque con caracteres comunes, son distintas la *haggadá* de *Jubileos*, AG y Pseudo-filón (adoban un relato bíblico a su manera sin atenerse al orden de la Escritura, suprimiendo lo que puede crear dificultades al lector u oyente), la

haggadá de los Targumim (apegada y fiel al orden del texto bíblico) y la *haggadá* de *tannaim* y *amoraim*, que goza de mucha libertad y se ciñe a comentar un v o parte de él. La *haggadá* antigua, de uno u otro tipo, no es tendenciosa, no busca defender ideas, sino simplemente explicar, aclarar el texto; a veces es apologética en el sentido de resolver u obviar dificultades al lector u oyente, evitar, por ejemplo, herir sus sentimientos (vg., respecto a personajes de la Historia Sagrada), evitar que se escandalice. La mayor parte de las innovaciones de la *haggadá* antigua se deben a razones exegéticas, a explicar el sentido (o sentidos) de las palabras, no a embellecer o dramatizar el relato. Otro rasgo común de la *haggadá* antigua es explicar un v por otro cercano o lejano. Característica de la *haggadá* targúmica, en concreto, es integrar los diversos detalles en el tema principal y también explicar toda una sección bíblica en la *haggadá* de un solo v. Esta forma se da en TJ II, los fragmentos del TargPal de la Geniza y en Neofiti 1 (p 90).

En la segunda parte de su reseña, Heinemann examina si, como sostiene la «Nueva Escuela Targúmica» y, como supone Vermès en su libro, la *haggadá* del TargPal es anterior a la destrucción del Templo. Este «envejecimiento» tiene por causa más que los descubrimientos de Qumrán, parcos por el momento en punto a *haggadá* y exégesis bíblica, a los descubrimientos de fragmentos del TargPal de la Geniza y a la identificación del Neofiti 1. Según Vermès —que sigue en esto a la «Escuela»— en estos Targumim se encuentra *haggadá* pretannaítica, incluso precristiana. En contados casos Vermès prueba la antigüedad de la *haggadá* targúmica que aduce; por lo general, se contenta con suponerla antigua y partiendo de este supuesto explica la ulterior evolución (p 91). Heinemann cree que se necesitan más pruebas de tal antigüedad y se cuenta entre los que no aceptan «con plena fe» tal antigüedad de la *haggadá* del TargPal (TJ II, Geniza y N). Reconoce que a partir de los descubrimientos targúmicos arriba mencionados «casi todos los trabajos de investigación comparten la tendencia a situar el material targúmico, en su sustancia, al final del segundo Templo» (p 91) (1). No duda de la antigüedad del Targum en la sinagoga y de que los tannaítas consideraban obligatorio acompañar la lectura de *Torá*, Profetas y Hagiógrafos de la sinagoga con el Targum, el cual, según la *halaká*, debía recitarse oralmente; la referencia al Targum de Job proscrito por R. Gamaliel I (c. 25-50 d. de C.; *Šabbat* 115a, par.) prueba que había Targum escrito antes de la destrucción del Templo. Los fragmentos de un Preonqelos de Qumrán y el Targum de Job de la cueva 11 de Qumrán (no citados por Heinemann) apuntan en la misma dirección. En el epílogo de la traducción griega de Job —sigue Heinemann— se dice que la tal traducción se hizo según un libro siríaco (= arameo) (2): unos trescientos años antes de la destrucción del Templo. Z. Frankel, A. Kaminka, L. Delektat han puesto de relieve la concordancia de tradiciones de LXX y Targum, R. Marcus y W. H. Brownlee que Josefo

(1) K. Lehmann, *ob. cit.*, p 273 dice: «Wenn es vielleicht auch bisher nicht so sicher war, so scheint die Tendenz der Forschung heute doch in diese Richtung zu gehen»; en la nota 711ª cita la opinión de P. Grelot en su reseña de la tesis de McNamara, *Biblica*, 48, 1967, p 306: en el siglo I d. de C. la tradición *oral* del TargPal estaba sustancialmente fijada, pero aún no «recensée».

(2) Pero se discute del sentido de esta referencia que sólo se encuentra en varios mss de la LXX.

utilizó un Targum arameo de la Biblia; E. R. Rownlands habla de influjo de los Targumim arameos en la Pešitta; Olmstead da citas de nuestros Targumim en el N. Testamento. Sobre este último punto —añadimos nosotros— se ha trabajado mucho en estos últimos años. Véase lo dicho en la Introducción general del vol. I, pp 88*-93*. Está para salir un libro de McNamara titulado *Targum y Testamento*.

No se puede pensar —sigue el autor de la reseña— que la tradición antigua del segundo Templo haya desaparecido en su totalidad; en una u otra medida se encuentra en los Targumim palestinos, utilizados en Palestina hasta que muy tardíamente arraigó en ella el Targum oficial, Onqelos. En tales Targumim —continúa Heinemann— hay materiales cuya antigüedad nadie puede poner en duda. Un ejemplo clásico, ya utilizado por A. Geiger, el Ps a Dt 33,11 (más adelante nos ocuparemos de esta súplica en favor de Hyrcanos); Z. Frankel observó en su tiempo que hay comentarios tannaíticos relacionados con la versión targúmica de ciertas palabras; los investigadores han hecho hincapié en la existencia, en el TargPal, de lecciones y comentarios rechazados abiertamente por los doctores de la *halaká*; por ejemplo, la paráfrasis de Ps a Lv 22,28 «Pueblo mío, hijos de Israel, así como vuestro Padre es misericordioso en los cielos, así seréis vosotros misericordiosos en la tierra: vaca u oveja no la sacrificaréis con su cría en un día». Esta paráfrasis es rechazada por el *amora* José ben Bun, c. 350 d. de C. (1) en Talmud Jerosolimitano *Berakot* 5,5 (9c) y *Megillah* 4,9 (75c). Igualmente se ha insistido en muchos midrašim halákicos de los Targumim palestinos que contradicen la *halaká* de la Mišná; el mismo hecho de que continuasen estos Targumim tan parafrásticos a pesar de la severa protesta de rabbi Yehudá bar Ill'ay (3.ª generación de *tannaim*, c. 130-160 d. de C.) es testimonio de su antigüedad. Dice este rabbi: «Quien traduce un v según su forma (= con estricta literalidad) es un falsificador y quien añade es ultrajador y blasfemo» (TB *Qiddušin* 49a y par). Hay también elementos comunes a Targumim y escritos de Qumrán, particularmente al *Pešer* de Habacuc, como han señalado N. Wieder y Brownlee. Hay paráfrasis favorables al cristianismo que no pudieron entrar en los Targumim si no es en fecha precristiana, vg., el Targumim de Miq 5,1 acerca del nacimiento del Mesías en Belén, pues según Orígenes, los judíos no podían leer tales exégesis ante la comunidad. La lengua del TargPal —en especial la de los fragmentos de Geniza y N— indica, según Kahle y Díez Macho, antigüedad y origen palestino. El texto hebreo subyacente a N sería, según Díez Macho, premasorético (2), lo que Wernberg Møller ha impugnado (Heinemann, pp 92s). También hay materiales tardíos, especialmente en Ps, por ejemplo, los nombres de mujer e hija de Mahoma (Ps Gn 21,21), nombres geográficos (como la mención de Constantinopla) que denotan fecha tardía. Hay razones para considerar el TJ II más antiguo que el Ps. En N están ausentes nombres e indicaciones de fecha reciente; lo mismo en los fragmentos targúmicos de la Geniza; Olmstead llega a afirmar que en el TJ II no hay nada que obligue a datarlo después de la destrucción del Templo, en lo cual —sigue exponiendo Heinemann— hay exageración pues, según se dijo anteriormente,

(1) Cf McNamara, *The New Testament...*, pp 135-138.
(2) Cf *Ms Neophyti 1, I Génesis*, Introducción general, pp 82*-87*.

la *haggadá* targúmica de TJ II a Lv 22,27 es posterior al año 70. Es casi seguro que la *haggadá* de la tosefta del ms T-SB 8/9, publicada por P. Grelot y de que antes se hizo mención, lo sea también, pues revela intención anticristiana comparar a los servidores de Abraham con su asno, incapaces, como este animal, de ver la manifestación milagrosa de Dios; y más tardía es aún la identificación de los dos muchachos con Ismael y Eliezer (p 93). A pesar de esto —sigue Heinemann exponiendo las pruebas favorables a la antigüedad— no se puede continuar negando que los Targumim palestinos integren también materiales muy antiguos, parte de ellos anteriores, por lo menos en varias generaciones, a la época de los *tannaim*, aunque también hay midrašim tardíos y diversos signos de «edición» muy posterior.

Esta afirmación la hace Heinemann sin distinguir los Targumim palestinos unos de otros, cosa que en el asunto es de capital importancia. Heinemann, que, al parecer, no ha visto el Neofiti al hacer su reseña, se muestra harto desconfiado respecto a las afirmaciones de Kahle relativas a la antigüedad precristiana de N.

No se niegan —sigue nuestro crítico— materiales antiguos en el TargPal; lo que se pone en tela de juicio es que todo el TargPal sea antiguo; a juicio de Heinemann, conclusiones de este tipo fundadas en un solo texto, denotan cierta ligereza, por ejemplo, el deducir en base del Targum de Job 3,18 la fusión «precristiana» de la *'aqedá* y del tema Siervo de Yahweh. Sigue Heinemann: Hay que hacer una comparación de la *haggadá* targúmica con lugares paralelos de fuentes rabínicas y escritos apócrifos del judaísmo, pero aunque del estudio comparativo resulten ser numerosas las *haggadot* targúmicas antiguas, nada se puede concluir sobre el resto de ellas, por lo que la utilidad práctica de la investigación comparativa de la *haggadá* targúmica es escasa precisamente por ser conocida como antigua por otras fuentes no targúmicas. Esto sólo, sin nuevos argumentos, no basta para datar en fecha antigua el (¿restante?) material del TargPal (p 94).

Estas últimas afirmaciones pueden dejar la impresión que es imposible datar las *haggadot* del Targum si no tienen paralelo no targúmico datado. Pero esto significaría infravalorar las posibilidades en este punto de la *Formsgeschichte* y de la *Traditionsgeschichte*, métodos de trabajo que tanto han contribuido a determinar el antes y después de las tradiciones integradas en los evangelios sinópticos. De aquí que nuestro crítico proponga este método de datación.

El punto de partida habrían de ser las no pocas características formales o literarias de la *haggadá* targúmica señaladas por Vermès. Sobre esta base habría que investigar los tipos o formas de la *haggadá* del TargPal. Para lo cual propone empezar con unas decenas de *haggadot* a uno o dos versículos del TargPal y también con *haggadot* de *toseftas* del Targum a los Profetas. El propósito del estudio será verificar si forman un todo orgánico y bien trabado dentro del v o sección, si la causa originante es de carácter exegético o más bien una intención teológica o polémica, etc. Es casi seguro que se encontrarán características nuevas de la *haggadá* targúmica, por ejemplo, el tono popular de la paráfrasis (1). Si con el estudio de estas muestras se logra identificar una serie de formas o tipos —y las perspectivas son alenta-

(1) Un rasgo del TargPal es la tendencia a traducir los nombres propios.

doras— tendremos un criterio para discernir en la *haggadá* rabínica lo que es y procede de *haggadá* targúmica (¹).

Como se ve por este resumen, Heinemann, en 1965, consideraba poco garante la datación del TargPal. A esto debemos observar que el TargPal conocido por él en esa fecha no incluye el ms Neofiti 1, que es el único texto completo del TargPal con Ps, pero sin las infiltraciones tardías de éste. El escepticismo, que puede estar justificado respecto a Ps, no lo está en igual medida tratándose de N, aunque tanto N como Ps parecen haber sufrido revisión rabínica.

Otro defecto de la crítica de Heinemann —aparte de la no utilización de N— es extender las mismas dudas sin el distingo adecuado a todos los representantes del TargPal: no pueden ponerse en pie de igualdad Ps y el resto de los TargPal, y, entre éstos, el ms 440 o L o M, por un lado, y el ms 110 de París o las *tosafot* targúmicas, por otro. Por lo demás, el autor de referencia no parece valorar en su justa medida el argumento de convergencia en pro de la datación antigua global, datación a la que convergen diversos métodos de datación expuestos en el vol I, en la Introducción general, pp 57*-95*. Heinemann no ha podido tener en cuenta, o por desconocerla o por ser posterior a su reseña, la gran aportación de estos últimos años en punto a relaciones de TargPal y N. Testamento con su incidencia en la datación antigua de tal Targum. Lo mismo se diga de los numerosos estudios de *haggadot* del TargPal que arrojan resultados positivos en cuanto a la data antigua de este Targum. El mismo hecho de que N contenga tanto *pešaṭ* que no rima con la exégesis tradicional, tratándose de un texto sinagogal y, al parecer, revisado como es el N, sólo parece explicarse por respeto a un texto antiguo cristalizado.

La dificultad que late en la mente de Heinemann y de otros en el fondo es la siguiente: aun probado que muchos o la mayor parte de los materiales sean premísnicos o precristianos, queda la duda que el resto sea adición posterior, o por lo menos que un determinado punto del Targum pueda ser esa inserción posterior si no se demuestra lo contrario. Y esto porque el TargPal es esencialmente integrador, abierto al cambio, a la actualización del mensaje bíblico que traduce e interpreta (²).

Pero este razonar no es del todo válido, pues aparte de que O es siempre el mismo (ya tenía masora en el siglo III d. de C.), el mismo TargPal, exceptuado el Ps y las *tosafot* targúmicas y algunas paráfrasis, muestra en

(¹) Según el *Research Report* de 1968 de la Universidad hebrea de Jerusalén. Humanidades. Ciencias sociales, etc., vol. III, p 22, Heinemann está haciendo estudios de crítica de formas y crítica literaria sobre *haggadá* y midrašim, a saber, las características formales y literarias de los Midrašim homiléticos (*Wa-Yiqrá Rabbá* y *Pesiqta de R. Kahana*). Los autores de estos Midrašim utilizan materiales de tradición elaborados y presentados para homilías públicas cuyas formas y estructuras originales (vg., la forma «proemio») necesita ser descubierta, dado que la homilía primitiva quedó convertida por obra de los compiladores de estos Midrašim en homilía literaria. En otras palabras, intenta aplicar a estos materiales la crítica de las formas y la crítica de la redacción (*Redaktionsgeschichte*).

(²) E. Y. Kutscher, «Mittelhebräisch und Jüdisch-Aramäisch», p 173, después de catalogar como arameo galilaico el del Talmud Jerosolimitano, el de textos arameos de los Midrašim haggádicos, y algunas inscripciones, sobre todo, de Galilea y los Targumim palestinos, dice de éstos que, aparte de estar corrompidos textualmente (los editados por Ginsburger), han sido «acrecidos» en Europa, pues los lectores de la sinagoga los iban completando con O.

sus diversas tradiciones —que, siguiendo a Doubles, señalamos en la Introducción general, p 108*— un texto sustancialmente estable e igual, aunque varíen las palabras, la expresión, la sintaxis, la inserción en uno u otro v. Si el TargPal fuera tan abierto y mudable como se pretende, lo primero que habría cambiado es el abundante *deraš* y *pešaṭ* contrario a la Mišná, a veces a *halaká* fundamental, o contrario a la exégesis consagrada en el judaísmo.

Las dudas y objeciones habrían de concretarse más bien en la formulación del contenido targúmico —la cual formulación varía de una tradición a otra e, incluso, de un ms a otro— y a contenidos de menor cuantía.

En todo caso, la cautela es de rigor en los pasajes en que el TargPal no presenta uniformidad, cuando por otro procedimiento no es posible establecer la data del contenido discrepante. En realidad, Heinemann, en el artículo que comentamos, únicamente ha señalado un par de *haggadot* posteriores al año 70 d. de C.

El Targum Ps, como hemos indicado, es caso aparte: contiene, como diversos autores han probado, materiales antiguos, premísnicos y precristianos, y materiales más recientes y tardíos (1). En la Introducción general, pp 106*-114*, expusimos sus especiales relaciones con O y su contaminación lingüística por parte de O o, por lo menos, del arameo literario. La contaminación lingüística de Ps, aun suponiéndola tardía (asunto que habrá de ser estudiado detenidamente), no implica, en teoría, que el contenido conceptual sea también tardío. Pero el Ps contiene contradicciones internas de contenido, lo que hace sospechar ser una obra ecléctica, miscelánea, que recoge materiales de diversas épocas y de diversas procedencias. Las contradicciones de Ps acaban de ser puestas en evidencia por Etan B. Levine en su nota «Internal contradictions in Targum Jonathan ben Uzziel to Genesis (2), por ejemplo, Ps Gn 2,7: Adam es creado de tierra de los cuatro puntos cardinales (*haggadá* que ya se encuentra en el *Libro de los secretos de Enoch* o *2 Enoch* 30, 13) y que fue creado de tierra de Palestina; Ps Gn 10,9: Nimrod fue rebelde contra Dios; en Gn 10,11 fue justo; Gn 37,32: los hijos de Bilhá y Zilpá llevan a Jacob la túnica de José; Gn 38,25: es Judá, hijo de Lea, quien la lleva; Gn 49,21: Neftalí lleva la noticia de que José vive; 27,46: la mensajera es la hija de Aser (cf Levine, *ibid.*).

El estudio de Levine se ciñe al Génesis, pero es de presumir que las contradicciones se encuentren en la *haggadá* del resto de Ps. Por carta nos ha comunicado este joven investigador no haber detectado contradicciones en N.

Aunque es posible que intencionadamente hayan sido recogidas en Ps *haggadot* contradictorias —como sugiere Levine en su artículo «Fuentes contradictorias en el Targum Yonatan ben 'Uzziel», que aparecerá en hebreo en *Sinai*—, tal eclecticismo se aviene mal con una característica del Targum, que es traducir e interpretar el texto sagrado armonizando discrepancias y evitando contradicciones. Es un nuevo dato que obliga a considerar el Ps como Targum aparte y a datar con más exigencia su contenido.

(1) Cf W. Gottlieb, «The Translation of Jonathan ben Uzziel on the Pentateuch», *Melilah*, 1944, vol I, pp 26-34.

(2) *Augustinianum*, 9, 1969, pp 118s.

VI. La datación del TargPal: Ps Dt 33,11

El argumento en favor de la data precristiana del Ps fundado en Ps Dt 33,11 ha sido reforzado por un estudio de Rudolf Meyer publicado en el Homenaje a O. Michel: «Elia und Ahab (Tg. Ps.-Jon. zu Deut. 33,11)», *Abraham unser Vater*, pp 356-368. Es un argumento esgrimido por Geiger, Nöldeke, Kahle y otros, e impugnado por G. Dalman, Bassfreund y Gottlieb ([1]). Interesa para la datación del Targum palestino en general, y, por tanto, para la datación de Neofiti 1, aunque este ms y los Targumim fragmentarios, probablemente por censura del fariseísmo enemigo de Yoḥanán Hyrcanos (134-104 a. de C.), no traen la paráfrasis favorable a Yoḥanán y contraria a sus enemigos, en la que se funda el argumento de la antigüedad del Ps. El texto targúmico estudiado por R. Meyer dice así:

«Bendice, Yahweh, la posesión de la casa de Leví, que dan el diezmo del diezmo, y recibe con agrado el sacrificio del sacerdote Elías que sacrifica en el monte Carmelo. Quebranta los lomos de Ahab, su enemigo, y la nuca de los falsos profetas que se han levantado contra él, y que los enemigos del gran sacerdote Yoḥanán no tengan pie para sostenerse» ([2]).

Es ésta una oración litúrgica de una comunidad, no de un particular como quiere A. T. Olmstead; una oración a favor del hasmoneo Yoḥanán Hyrcanos I, identificación fuera de discusión. Al gran sacerdote Yoḥanán Hyrcanos, de la casa Leví-Ḥasmón, se le llama Elías, sacerdote que sacrifica en el Carmelo (= Sión), porque la exégesis judía a Mal 2,4s; 3,1.23 consideraba a Elías como el gran sacerdote, de la casa de Leví, de los últimos tiempos; a los enemigos de Yoḥanán se les llamaba Ahab y falsos profetas: Ahab es el *More (ha)-Ṣedeq* de Qumrán, es decir, el jefe de los sacerdotes sadoqitas allí retirados, porque *More (ha)-Ṣedeq*, «Maestro de la justicia», para los de Qumrán —que hablaban arameo tendiendo a acercar *a* y *o* ([3])— tal denominación les sonaba a *Mare (ha)-Ṣedeq*, «Señor de la justicia», lo mismo que Melki-Ṣedeq, el sumo sacerdote de Salem (Jerusalén) que tanta relevancia tiene en Qumrán; y les sonaba también a «Profeta» (*More* considerado como *hif'il*) de justicia; en breve, el *More (ha)-Ṣedeq* de Qumrán era un «Maestro de justicia», o sea, gran sacerdote (éste era considerado como el Maestro de la Ley), era un jefe o señor aunque en

([1]) Cf «*The Recently Discovered...*», p 226; R. Le Déaut, *Introduction...*, pp 92s.
([2]) Véase esta última expresión en Ps Nm 10,35.
([3]) Cf Mt 27,46: «Eloi, Eloi», en vez de Elai, Elai.

exilio, y era un profeta: tenía, pues, los mismos tres títulos que poseía Yoḥanán en Jerusalén; aunque en exilio, correspondía en derecho al *More (ha)-Ṣedeq*, de la casa de Leví, descendiente de Ṣadoq, el sumo sacerdocio, el señorío y magisterio detentado por Yoḥanán, sumo sacerdote descendiente de Yoyarib. Por lo mismo, para los seguidores de Yoḥanán, el *More (ha)-Ṣedeq* de Qumrán era un enemigo, un «Ahab». Otro enemigo son «los falsos profetas», expresión por la que se señala a los fariseos, adversarios de Yoḥanán (cf *Ant.* 13,288; *Bellum J.* 1,67s) y enemigos también de los sadoqitas de Qumrán, quienes los consideraban falsos intérpretes de la Ley, por más que ellos se creían sus más genuinos intérpretes (cf R. Meyer, *art. cit.*, pp 359-367).

Esta interpretación de Meyer de Ps Dt 33,11 sitúa el texto targúmico en el siglo II a. de C.: en fecha posterior una oración comunitaria en favor de Yoḥanán, enemigo de los fariseos, hubiera sido imposible. La ausencia de tal oración en N y TJ II es una indicación de la censura farisaica.

VII. La datación del TargPal: Neofiti 1 Ex 22,4

Así como la prueba de la antigüedad del Targum palestino, basada en Ps Dt 33,11, ha tenido un sabio defensor en R. Meyer, otra prueba clásica basada en TargPal a Ex 22,4 ha tenido inmediata réplica a su último atacante. El último ataque procede de David Rieder en su artículo, en hebreo, «Acerca del Targum Yerušalmí del ms Neofiti 1» (1), y la defensa viene de J. Heinemann, de la Universidad Hebrea de Jerusalén, en su artículo, en hebreo, «Targum a Ex 22,4 y halaká antigua» (2).

Ex 22,4 se traduce en *La Sagrada Biblia*, de Ed. Codex: «Si un hombre destruye *(yab'er)* un campo o una viña o deja a su ganado *(be'iroh)* pacer *(bi'er)* en el campo de otro, pagará con lo mejor de su campo y lo mejor de su viña».

Asi —argumenta Rieder— han entendido el v LXX, Vg., Peš, S y unánimemente el rabinismo; se trata de un daño de «diente» (pacer en campo ajeno) por más que Kahle —fundándose en que un fragmento (A) del Targum palestino de Cambridge, publicado por él en su *Masoreten des Westens* II— entienda tal v del daño del fuego (tal fragmento traduce *b'rh* por *yeqidta* (incendio, quema), y por más que Kahle, G. Schelbert y otros apoyen tal interpretación del v (daño de fuego) con Neofiti a Ex 22,4 donde *yab'er* se traduce por *yyqd* (ponga fuego), *be'iroh* por *yqydt'* (incendio, quema), y *bi'er* por *ywqd* (queme). Rieder, viendo que el *meturgemán* de Neofiti 1 «yerra muchas veces», está «decididamente» convencido de que este v ha sido traducido erróneamente, tanto en el ms de Cambridge como en el Neofiti 1: tres equivocaciones en éste, una en aquél. La causa inmediata de la equivocación es que el v siguiente (Ex 22,5) habla del daño del fuego; la causa general es que «como he demostrado anteriormente —dice Rieder refiriéndose a la primera parte de su artículo, p 85— el traductor (del Neofiti 1) no era muy experto en exégesis bíblica y aduce exégesis contrarias a la opinión común y a la tradición antigua». Los *meturgemanim* —sigue Rieder— no eran siempre hombres de fiar (en sus traducciones): ya la Mišná *Megillah* 4,9 manda que se les haga callar en determinadas traducciones, y los Midrašim les propinan palabras duras, por ejemplo, *Qohelet Rabbá* 7,12; 9,24, que llama sabios a los *daršanim* (predicadores, comentaristas), y estúpidos, tontos *(kesilim)* a los *meturgemanim*.

(1) *Tarbiz*, 38, 1968, p 85.
(2) *Tarbiz*, 38, 1969, pp 294-296.

Siguiendo a Hanok Albeck, Rieder niega que los *meturgemanim* no tuvieran valor para dar traducciones contrarias a la tradición rabínica, pues en el Ps hay muchos versículos traducidos contra la interpretación común (*ibid*).

J. Heinemann da como conocido, en su réplica a Rieder, publicada en *Tarbiz*, 1969, que los Targumim palestinos suelen traducir muchos lugares en desacuerdo con los comentarios halákicos rabínicos, incluso en desacuerdo con la *halaká* codificada en Mišná, y admite con P. Kahle y otros que en tales Targumim hay tradiciones pretannaíticas, una de ellas —decisiva en esta cuestión— la contenida en el TargPal a Ex 22,4 (daño de «fuego»). Es imposible —dice Heinemann, p 294— que ningún *meturgemán* después de los *tannaim* —después de la Mišná— haya entendido tal v del daño de «fuego», porque cabalmente en tal v 4 se funda la *halaká* del daño de «diente» (daños causados por pacer los animales en campo ajeno), que es uno de los cuatro daños capitales de la *halaká* rabínica. Los *meturgemanim*, sin ser grandes maestros en *halaká*, no eran ignorantes o idiotas, conocían la tradición y dominaban su oficio. No todo el mundo podía ser *meturgemán* en la sinagoga ([1]); era personal calificado en hablar y en la tradición ([2]); parece que su oficio era retribuido; su función era litúrgica dentro de la sinagoga y debían traducir el texto hebreo con fidelidad. Los midrašim haggádicos o los comentarios bíblicos de Raši, Naḥmanides, etc., pueden contener exégesis discrepantes del sentir tradicional sin ser exégesis antigua, pues no son obras de carácter litúrgico y obligatorio como el Targum; pero una *halaká* como la del TargPal a Ex 22,4 en que se habla del daño del «fuego», en vez del tradicional daño del «diente», no puede ser más que pretannaítica. Esto lo han visto claro I. I. Weinberg (1937) y J. L. Teicher (1951), y por eso han procurado explicar como error del *meturgemán* o del copista la mención del «fuego». Lo mismo que ahora hace Rieder. Pero G. Schelbert (1958) ya demostró que no es posible que Neofiti traduzca erróneamente *tres veces* la raíz *bʿr* por «quemar» o «fuego» en un solo v. Por lo demás, no es exacto lo que afirma Weinberg —que no haya restos de semejante interpretación (daño del «fuego») del v 4— pues la expresión de la Mišná *Baba Qamma* 6,4, *h-šwlḥ ʾt h-bʿrh*, se refiere al que «pone fuego» del TargPal a Ex 22,4, como ya observó G. Schelbert. Heinemann, por su parte, aduce dos midrašim de la *Mekilta de R. Simeón* (ed. Epstein-Melamed, p 198) que se refieren a daños causados por el fuego y que derivan del v targúmico en cuestión. Quedan, pues, restos del midráš halákico pretannaítico de N Ex 22,4.

Heinemann aporta (p 296) un caso análogo de *halaká* premísnica conservado en el Targum a Rut 1,17, en donde en la lista de penas capitales de la Mišná *Sanhedrin* 7,1 (lapidación, hoguera, decapitación, estrangulación), se sustituye la estrangulación por la horca (suspensión de un árbol o crucifixión). El *meturgemán* no pudo hacer tal sustitución después de la Mišná, pues supondría en él ignorancia supina del derecho penal mísnico, y tampoco pudo hacerse la sustitución en época postalmúdica, como quiere Haim

([1]) Sin embargo, en la Mišná *Megillah* 4,6 se permite a menores, mal vestidos y ciegos actuar de *meturgemán*; los menores pueden incluso leer la *Torá* en hebreo. (Debo esta referencia a mi antiguo alumno Dr. J. Faur.)

([2]) En favor de la autoridad teológica de los *meturgemanim* está el cuidado con que utilizan o evitan ciertas expresiones en función de concepciones teológicas.

H. Cohn (*Reflections on the Trial and Death of Jesus*, Jerusalén, 1967, pp 41s), por ir paladinamente contra el derecho penal en punto tan básico y claro de la Mišná y esto sin dejar huella de ningún género en la *halaká* posterior. Tal reforma es impensable después de haber cesado desde tanto tiempo (desde antes de la destrucción del segundo Templo) la jurisdicción de las cortes judías en tales asuntos.

No queda más solución que admitir en el Targum a Rut 1,17, como en el TargPal a Ex 22,4, un derecho pretannaítico ([1]), del cual derecho antiguo queda un resto en el dicho de Simeón ben Šeṭaḥ (*Sanhedrin* 6,4) que él había ahorcado ochenta mujeres en Ascalón. El que este dicho de ben Šeṭaḥ lo recuerde Eliezer ben Hyrcanos es presunción en favor de su antigüedad, pues ben Hyrcanos suele referir tradiciones antiguas (Heinemann, *ibid*) ([2]).

([1]) La aportación de Heinemann respecto al Targum discrepante de Rut, ha de completarse con otras *halakot* del mismo Targum discrepantes de la *halaká* oficial, cf A. Schlesinger, *Investigaciones acerca de la exégesis y lenguaje de la Biblia*, en hebreo, Jerusalén, 1962, pp 12-17: «El Targum de Rut, documento sectario»; cf Le Déaut, *Introduction...*, pp 143s.

([2]) Acerca de las tradiciones de R. Eliezer ben Hyrcanos acaba de aparecer, en hebreo, el libro de I. D. Gilat, *La «mišná» de R. Eliezer ben Hyrcanos y su puesto en la historia de la halaká*, Tel Aviv, 1968; cf reseña de Z. Falk en *Kiryath Sepher*, 44, 1969, pp 318-20.

VIII. La datación del TargPal: Neofiti 1 y la vocación de Abraham

Después de la exposición de los dos estudios que preceden, ordenados a defender el valor probativo de los dos lugares «clásicos» —Ps Dt 33,11 y N Ex 22,4—, damos cuenta a continuación de muy recientes trabajos relacionados con el mismo tema, la antigüedad del TargPal.

La vocación de Abraham ha sido estudiada por Luis Díez Merino en una tesis doctoral defendida en junio de 1969, en el Studium Biblicum Franciscanum de Jerusalén. Su título es *La vocación de Abraham* Gn 12,1-4a, y el subtítulo «La vocación de Abraham en el A. y N. Testamento y en la tradición judaica antigua», con lo que queda expresado su contenido. Aquí nos interesa la tercera parte (pp 90-143 del texto; y pp 200-221 de notas), en concreto, el estudio de Gn 12, 1-4a en el TargPal. Hemos de agradecer al joven investigador el permiso para resumir algunas de sus conclusiones que afectan a la datación de N o del TargPal en general:

Gn 12,1: coinciden N, Ps y O con TM, con la diferencia de que, según Ps, Dios da la orden de salir de su tierra, etc., cuatro veces, en vez del único «vete» de los demás textos: se trata de una orden terminante que insinúa la dificultad de lo mandado y multiplica el mérito por cada obediencia. La insistencia de Ps está en la misma línea de pensamiento de las diversas fuentes haggádicas (*Abot de R. Natan*, 33, *Pirqé de R. Eliezer*, 33, etc., que hablan de las tentaciones del patriarca: aunque discrepen en la naturaleza y número de las tentaciones, nunca omiten la dura tentación de abandonar la propia tierra, p 115).

Los vv 1-4a patentizan el paralelismo lingüístico de O y Ps (en ambos textos los sufijos verbales van unidos al verbo, en ambos se emplea *'am* (y no *'wmh* como hace N), en ambos se emplean las mismas raíces verbales). N y TJ II representan tradición lingüística y exegética distinta.

Gn 12,2: O, Ps, Vg: «y serás *bendito*»; LXX: «y engrandeceré tu nombre de modo que será *bendito*»; N: «y serás *bendiciones*»; M TJ II: «Y Abram será *muchas bendiciones*». N (texto y M) y TJ II coinciden en traducir la palabra *beraká* del texto hebreo por «bendiciones» (N), «muchas bendiciones» (M y TJ II), en vez de «bendición».

Este plural está en la base de la inacabable retahíla de bendiciones que la *haggadá* posterior atribuye a los méritos de Abraham.

En cambio, O, Ps y Vg interpretan que Abraham será objeto de bendición (será «bendito»), en vez de portador de bendiciones. ¿Representan O y Ps una censura rabínica al exceso de bendiciones atribuido por la *haggadá* a

Abraham, censura parecida a la de Jesús, Pablo y Juan en el Nuevo Testamento, o simplemente traducen llanamente y sin intención polémica una expresión hebrea ambigua? En favor de esta última disyuntiva está la traducción («benedictus») de Jerónimo —que a veces conoce tradiciones targúmicas—, la traducción de LXX y el influjo de lugares paralelos Gn 27,29 y Nm 24,9.

M y TJ II coinciden en el empleo de la 3.ª pers: «y será» (en vez de «y serás»); lo mismo LXX, aunque el sujeto de «será» en ésta es «el nombre» de Abram, mientras que en M y TJ II es «Abram». Probablemente subyace a esta traducción («y será») un texto o pronunciación hebrea *wyhyh*, en vez de *whyh* del TM.

Gn 12,3: Dejando de lado las discrepancias lingüísticas de los diversos textos y ciñéndonos al sentido, O, N (texto) y TJ II coinciden con TM; discrepan de él en traducir «el que te bendiga» (sing) en lugar de «los que te bendigan» del TM. Tal traducción en sing puede ser una armonización con «el que te maldiga» (TM) que sigue a continuación, o puede derivar de los lugares paralelos Gn 27,29 y Nm 24,9 donde el TM dice literalmente «los que bendigan, *bendito*» (sing), y donde N (texto) traduce «los que bendigan» con el sing «el que te bendiga». Esta traducción (en sing) de *mbrkyk*, de Gn 12,3, determina que M intercale la *haggadá* que sigue a continuación refiriéndola a una sola persona: «el que te bendiga *como el sacerdote Aharón*».

En cambio, Ps traduce el hebreo *mbrkyk* como plural —«los que te bendigan»— y eso motiva que su *haggadá* adopte forma plural: *a los sacerdotes que extienden sus manos en oración y bendicen a tus hijos.*

El sentido de Ps es claro: Dios bendecirá a los sacerdotes que extienden sus manos en oración y bendicen a los hijos de Abraham, a Israel: es una alusión a la *birkat ha-kohanim*, o bendición de los sacerdotes del Templo, de Lv 9,22 y Nm 6,22-27 lo que parece indicar, habida cuenta que la *haggadá* actualiza los textos bíblicos y los aplica a circunstancias actuales, que esta interpretación targúmica tuvo origen cuando se practicaba la *birkat ha-kohanim* en el Templo, antes pues del año 70.

Pero como se puede objetar que también existió la bendición sacerdotal después del año 70, la remota antigüedad de la mentada *haggadá* de Ps queda asegurada porque los *tannaim* R. Ismael (c. 130 d. de C.) y R. ʻAqiba († 135) ya conocen la *haggadá* en cuestión que R. Ismael deriva de Nm 6,23.27 y R. ʻAqiba, según R. Naḥmán ben Iṣḥaq († 356) de Gn 12,3 (*Ḥullin* 49a).

La traducción de Ps implica un acotamiento y canalización de la bendición general en el TM, a favor de la casta sacerdotal israelita que bendice a Israel. Se esconde aquí un deseo de no dejar sin bendición a los sacerdotes, precisamente a los que bendicen a Israel, pero teniendo en cuenta la polémica en torno a la extensión de la bendición de Abraham que medió en el siglo I entre judíos y cristianos, y el celo de aquéllos por acaparar para sí y su descendencia al patriarca, cabe, quizá, ver en esta *haggadá* de Ps una segunda intención, polémica, contra los cristianos, quienes se consideraban partícipes de la bendición de Abraham y herederos del patriarca, a quien bendicen como a su padre (cf Gal 3; Rom 3.7.9; Lc 3,8; Mt 3,9; Jn 8).

La traducción de M mantiene, como se dice a continuación, el sentido general del texto bíblico (aunque incluye la bendición de Aharón): no está afectada por la polémica.

El sentido de la *haggadá* de M («el que te bendiga *como el sacerdote*

Aharón») se deduce de los lugares paralelos Gn 27,29 N (texto y M) y de Nm 24,9 (M, TJ II y Ps). Dice N (texto) Gn 27,29: «Quien te maldiga será maldito como Balaam, hijo de Beor, y quien te bendiga *sea bendito como Moisés*, escriba de Israel»; M Gn 27,29: «Los que te maldigan serán maldecidos como Balaam y quienes te bendigan *serán bendecidos como el sacerdote Aharón*»; M Nm 24,9: «El que los maldiga será maldecido como Balaam, hijo de Peor, y quien los bendiga *será bendecido como el profeta Moisés*, el escriba de Israel».

En vista de estos paralelos, M Gn 12,3 ha de traducirse: «(bendeciré) *al que te bendiga, como al sacerdote Aharón*. Se trata, por tanto, de bendecir a Aharón, no de bendecir *como* Aharón, y de bendecir a todos, no únicamente a Aharón, o a los sacerdotes israelitas (Ps). M, pues, es universalista como TM.

Su interpretación es anterior a la de Ps: de bendecir a todo el que bendiga *como* Dios bendice a Aharón (M), Ps pasa a este sentido: Dios bendice a los sacerdotes de Israel.

A la promesa de bendición que acabamos de comentar, sigue una promesa de maldición de Dios, Gn 12,3: «y maldeciré al que te maldiga» (TM O); «y el que te maldiga será maldecido» (N, texto); «y al que te maldiga, lo maldeciré como al malvado Balaam» (M); «y maldeciré a Balaam que los maldice y le matarán al filo de la espada» (Ps). Arriba hemos citado los paralelos de esta maldición. Sobre la muerte a espada de Balaam, cf N Nm 23,10; 24,4; 31,8.

¿Hay intención polémica en la *haggadá* de maldición de M? En N (texto) y O no la hay. Respecto a M, la respuesta depende de aceptar la lectura *ršy'y'* («los malvados») —que es la lección que recoge, fiel al ms, la *editio princeps* en la transcripción de M (compárese la letra *'ayn* de esa palabra con la de *šwb'yn* de margen del v siguiente)— o de leer *ršy''* («el malvado») corrigiendo la grafía de tal palabra, corrección que hace la *editio princeps* en su traducción de M.

Si se mantiene la lectura «Balaam, *los malvados*», M incluiría en la maldición una alusión a los *minim*, helenistas o judeocristianos, lo que introduciría en esta segunda parte del v de M un rasgo polémico de que carece la primera parte del v, y se confirmaría que Balaam personificó en círculos judaicos en el tiempo de la composición de la Mišná (según este texto, aún antes), a Jesucristo y sus discípulos, como opinan varios autores basándose, entre otros textos, en *Abot* 5,19, tratado en que hay referencias anticristianas a nombre de R. Semuel el Menor († c. 80 d. de C.) (Díez Merino, p 105).

Pero tal lección («los malvados») ofrece pocas garantías de autenticidad, pues es común en la tradición rabínica —cf N Nm 22,30— y *Be-Midbar Rabbá*, *passim*, llamar a Balaam «el malvado»; «el malvado» es como el apellido de ese Balaam tan maltratado por toda la tradición palestinense, exceptuado el Pseudofilón; cf G. Vermès, *Scripture and Tradition*, pp 174s.

Gn 12,3b: constituye el eje de la perícope Gn 12,1-4a, y aun de Gn 1-11, pues toda esta historia teológica de los orígenes —historia de la «maldición» del hombre y de la tierra— se ordena como prólogo a la historia de «bendición», de *beraká*, que empieza en Gn 12,1 y que culmina con la bendición universal de Gn 12,3a.

Ps: «Y en ti (*bk*, por ti, Abraham) serán bendecidas todas las familias de la tierra».

Ps sigue al TM. No dice «por tus méritos».

O: «Y por causa de ti (en atención a ti: *bdylk*) serán bendecidas, etc.».

N y TJ II: «y *por tus méritos* (o «por tu justicia») serán bendecidas todas las familias de la tierra».

En los lugares paralelos tenemos:

Gn 18,18b: O: «Y serán bendecidos *por causa de él (bdylyh)* (= por causa de Abraham) todos los pueblos de la tierra».

Ps: «Y serán bendecidos *por causa de él (bdylyh)*, *por sus méritos (bzkwtyh)* todos los pueblos de la tierra». Es una traducción «conflata»: une O y TargPal.

N: «Y serán bendecidos *por los méritos* todos los pueblos de la tierra». La lectura «por los méritos» *(bzkwwt')* es la lectura del texto, pero probablemente hay que corregir el texto en *bzkwwth:* «por *sus* méritos»; se trataría de un cambio fácil —pero que aquí afecta al sentido— de *alef/he* por el escriba. Si se lee «por los méritos», el Targum tiene intención teológica sobre la que nos ilumina el texto de N Gn 26,4b: rebajar los méritos de Abraham en pro de una exaltación de los méritos de Isaac en favor de la Humanidad, como en seguida explicaremos.

Gn 26,4b (bendición a Isaac): O: «Y serán bendecidos *por causa de tus hijos (bdyl bnk)* todos...».

Lo mismo dice Ps sustituyendo *bgyn* a *bdyl.*

N: «Y serán bendecidos por tus *méritos* (en vez de «*por la descendencia de tus hijos*» de M en conformidad con TM, O y Ps) todos los pueblos de la tierra». ¿Se trata de una errata?, ¿de una armonización con 12,3b?; o más bien, ¿de atribuir a los méritos de Isaac la bendición de todo el mundo, desvinculándola de sus hijos? Esta última hipótesis explicaría a la vez la lección extraña «por los méritos» de N Gn 18,18b y la lección, aún más extraña, de N Gn 24,4b: en Gn 18,18b N silencia los méritos de Abraham y en Gn 26,4b la mediación de sus hijos con el fin de exaltar el valor de los méritos de Isaac (léase: de su *'aqedá*) para la Humanidad.

Como han resaltado otros autores, el mérito de la *'aqedá* de Isaac tiene gran relieve en la versión targúmica de Gn 22; cf Vermès, *ob. cit.*, p 204 y Le Déaut, *La nuit pascale*, p 178 («la place très importante qui y est faite à Isaac, alors que l'haggada postérieure montrerá de l'intérêt surtout pour Abraham»). La hipótesis que enunciamos —exaltar a Isaac en detrimento de Abraham (Gn 18,18b) y de sus hijos (Gn 26,4b)— necesita ulterior confirmación; pero no deja de ser significativo que las dos presuntas erratas (?) de Neofiti se den en dos vv separados, en el mismo punto: «los méritos» en vez de «sus méritos» (de Abraham), Gn 18,8b; «por tus méritos», (Isaac), en vez de «por la descendencia de tus hijos», Gn 26,4b. ¿No hace pensar esto en un cambio intencionado en el Targum de N por el motivo indicado?

El tercer lugar paralelo a Gn 12,3b es la bendición de Jacob de *Gn 28,14b:*

O: «Y serán bendecidas *a causa de ti (bdylk)* todas...».

Ps: «*...por tus méritos*» *(bgyn zkwwtk)*... Es curioso observar que Ps habla aquí de los méritos de Jacob y no repite *bdlyh*, «por causa de ti», como en vv anteriores.

N: «*...por tus méritos*» *(bzkwwtk)*...

Del análisis anterior se concluye: Onqelos nunca habla de méritos. Ps no habla de méritos de Abraham en Gn 12,3b, habla de ellos en 18,18b (aunque quizá su mención sea una interpolación, pues antes dice igual que O «a causa de él»), no habla de méritos (en esto sigue al texto hebreo) de Isaac

en 26,4b, y habla de los méritos de Jacob en 28,14b. N habla, en los cuatro lugares, de méritos: de Abraham en 12,3b; de los méritos en general, sin mencionar a Abraham, en 12,3b; de los méritos de Isaac, y de los de Jacob.

Todo lo mucho que fantaseará la *haggadá* rabínica sobre los incontables méritos y bendiciones de Abraham, arranca de la traducción targúmica de *bk* («en ti») por «tus méritos» (serán bendecidos...). La *haggadá* posterior canalizó bendiciones y méritos de Abraham retrictivamente en beneficio casi exclusivo de Israel; la bendición de los gentiles por medio de Abraham se entendió preferentemente como actividad personal proselitista del patriarca entre los gentiles.

Hay en esta *haggadá* posterior una tendencia manifiesta a mermar la bendición de Abraham respecto a los gentiles, ya reduciéndola a esa acción personal en vida, ya a bendiciones preferentemente de orden material.

N refleja una interpretación más antigua: los méritos de Abraham —y los de Isaac, que N parece exaltar sobre los de Abraham, y los méritos de Jacob— benefician a todos los pueblos. La concepción antigua de N no acusa, por lo que a bendiciones se refiere, ninguna réplica a los cristianos que se consideran herederos de la promesa hecha a Abraham. En tal aspecto, es anterior a la controversia de judíos y cristianos —ya iniciada en el N. Testamento— acerca de quiénes son los herederos de las bendiciones del protopatriarca.

IX. La datación del TargPal: la Šekiná de Yahweh

Entre los medios de datar el ms Neofiti 1, tal cual ha llegado a nosotros, figura el estudio de términos muy frecuentes en él, como *Memra* de Yahweh y *Šekiná*. Sobre el *Memra* en el TargPal, especialmente en Neofiti, ha escrito una muy buena tesis doctoral Domingo Muñoz ([1]). Él llamó mi atención sobre el artículo de Arnold M. Goldberg, «Die Spezifische Verwendung des Terminus Schekhinah im Targum Onkelos als Kriterium einer relativen Datierung» ([2]), artículo que trata de establecer un criterio de datación relativa de los diversos Targumim en función del empleo de *Šekiná*. Este mismo autor acaba de publicar un voluminoso libro, *Untersuchungen über die Vorstellung von der Schekhinah in der frühen Rabbinischen Literatur* ([3]), donde amplía las conclusiones del artículo de 1963 con una minuciosa investigación de *Šekiná* en los Midrašim y Talmudes, hasta los *saboraim*. En el libro no investiga los Targumim porque le parece poco seguro yuxtaponer Targumim y Midrašim tratando de averiguar el pensamiento rabínico, aunque reconoce que no se puede conocer las tradiciones targúmicas sin el uso de los Midrašim. Esta limitación del libro queda en parte compensada por el artículo citado, todo él dedicado a examinar el empleo de *Šekiná* en los Targumim, particularmente en Onqelos; de los Targumim palestinos, incluido Neofiti 1, sólo se ocupa en algo más de una página del artículo (p 57). Quedaba por investigar el contenido y empleo de este término en los Targumim palestinos, tarea que ha llevado a cabo en su tesis Domingo Muñoz.

Sendos trabajos de Goldberg iluminan la utilización de *Šekiná* en el judaísmo y pueden arrojar luz sobre la relación de unos Targumim con otros y sobre la datación de unos (los palestinos) con respecto al otro (Onqelos).

Lamenta el autor que casi todo lo que se ha escrito sobre la *Šekiná* esté polarizado a dilucidar si es hipóstasis o mera metonimia. Weber (1897), Bousset (1903), Gressmann (1926), Volz (1910), Hölscher (1922), Starck (1912) de una u otra manera la consideran hipóstasis. El primero de estos autores también creía hipóstasis a *Metratrón*, *Memra*, Espíritu Santo y *Bat Qol*. Quien dio el primer golpe a esta concepción fue Maybaum (1870), pero cayó en el error de considerar *Šekiná*, *Iqar* y *Memra* como metonimias

([1]) Hemos de agradecer a este investigador el resumen de sus conclusiones y el permiso para publicarlas en el vol III de esta *editio princeps* de Neofiti 1.

([2]) *Judaica*, 19, 1963, pp 43-61. Agradecemos al P. Le Déaut habernos proporcionado una xerocopia de este artículo.

([3]) En la colección *Studia Judaica*, ed. E. L. Ehrlich; Berlín, 1969, 464 pp.

empleadas para evitar antropomorfismos en Dios. Goldberg recalca en sus dos estudios la poca importancia que los antropomorfismos o antropatías tienen para los rabinos, y que en los Targumim han subsistido muchos. Se pone de lado de Maybaum, G. Dalman (1889), Landau (1888), M. Ginsburger (1891), Von Gall (1900), en negar que *Šekiná*, *Memra* e *Iqar* sean hipóstasis; pero no está con ellos en considerarlas puras metonimias o perífrasis nominales. Moore, Strack-Billerbeck y V. Hamp —sobre todo el primero con su trabajo «Intermediaries in Jewish Theology» (1)— zanjaron prácticamente la cuestión excluyendo estos términos como hipóstasis, en lo cual Goldberg está conforme (2). En este asunto de las hipóstasis judaicas echamos de menos en el libro de Goldberg una consideración que hice sobre el *Memra* en mi trabajo «El Logos y Espíritu Santo» (3) y que volvió a hacer M. McNamara en *The Expository Times* (4): que aun en el supuesto de no ser *Memra* hipóstasis en sentido pleno, pudo prestarse para vehicular el kerygma cristiano trinitario.

Sobre la posibilidad de la utilización, por Juan, del *Memra* targúmico para su concepto del Logos, escribirá Domingo Muñoz en el mencionado resumen de su disertación.

Pero así como han proliferado los estudios sobre si *Šekiná* y denominaciones análogas son entes independientes de Dios, el estudio del significado del término ha sido muy escaso, aunque algunos autores ya han distinguido *Memra* de la voz *Šekiná* (Marmorstein, 1927; Aber, 1929), *Memra* del término *Iqar* (Marmorstein); Kadushin (1952) admite que *Šekiná* se emplea en determinados contextos, y que no es mero apelativo reverencial de Dios como *Dibbur* (lo que según Goldberg es erróneo, pues *Dibbur* sólo se usa en determinados contextos muy precisos), como *Geburah* (lo que tampoco es exacto, pues únicamente se usa cuando Dios se revela, y sólo tardíamente fue sustituido por *Šekiná*) y como *Maqom* (esta denominación es según Goldberg puramente reverencial).

Según A. J. Herschel (1962), la Escuela de R. ʻAqiba —la que ha prevalecido en el judaísmo— piensa a Dios en términos concretos, sin miedo a antropomorfismos, y circunscribe el ámbito de la *Šekiná* a la tierra, mientras que la Escuela de R. Ismael la consideraría presente en todas partes, a lo que Goldberg opone que la interpretación de R. Ismael —que sea opinión de su Escuela lo pone en tela de juicio— sólo está representada por un único texto de la literatura rabínica (5).

Para el autor del libro que comentamos importa señalar qué entiende el rabinismo por *Šekiná*. No pretende dar una definición filosófica, pues los rabinos estaban muy ajenos a preocupaciones filosóficas de esta índole y a construir sistemas de teología. Tampoco formularon un credo de dogmas (6).

(1) HThR, 1922, pp 41s.
(2) *Untersuchungen*..., pp 1-3.
(3) *Atlántida*, 1963, pp 388, 390. Este trabajo es desconocido por Goldberg.
(4) Vol 79, enero 1968, p 116.
(5) *Untersuchungen*..., pp 4-6.
(6) Para esto habrá que esperar a Maimónides o al *Sefer ʻIqqarim* de J. Albó de Daroca. Dice Goldberg que los rabinos solamente consideraban e imponían como obligatoria la *halaká*; de las opiniones «teológicas», aún discrepantes del sentir común, cuidaban poco, aunque las rechazasen; sólo cuando una interpretación chocaba de una manera hiriente con la doctrina recibida, procuraban los rabinos, posteriormente, armonizar discrepancias. Esta apertura a pluralidad de interpretaciones, aun a opiniones contradictorias, arranca del convencimiento

Un «dogma» era la presencia de Dios en Israel según la Escritura, la presencia de la *Šekiná* de Dios en Israel según la tradición rabínica; era «dogma» la presencia de Dios en Israel en el Destierro, en las reuniones de oración, por ejemplo en las *ma'madot*, en los jueces y particularmente la presencia de Dios en el Templo, en el Templo de Salomón o en sus ruinas. Se discutía el modo de la presencia en el Templo y de la presencia fuera del recinto sacro (p 532).

Piensa Goldberg que el nombre abstracto *Šekiná* fue acuñado en discusiones teológicas o halákicas de los rabinos para explicar cómo Dios que está en los cielos está también en el Templo, cómo tiene «inhabitación» o «presencia», *šekiná*, en el lugar sagrado.

Esto no deja de ser una hipótesis de que pocas conclusiones fundadas se pueden sacar.

Después —antes de ser fijados los más antiguos documentos del rabinismo por escrito— por un proceso que Goldberg no puede explicar con certeza, el término abstracto (la «inhabitación») pasó a designar a Dios inhabitante: no el ser metafísico de Dios —la filosofía no preocupó a los rabinos— sino el «estar de Dios» en el santuario. «La *Šekiná* es la divinidad pensada o sentida presente —con forma o desnuda de forma— en el cosmos» (p 533). Es un ser real, concreto, no una abstracción. Ordinariamente representada por luz o fuego. Es el «estar» de Dios en el cielo o en la tierra, mas sin separación o independencia real de Dios. No es un ser intermedio entre la criatura y Dios, ni un ser separado de Dios. Suponiendo la divinidad indivisa, el concepto de *Šekiná* la acota, la divide mentalmente, tomando de ella la presencia. Ésta no se identifica con el atributo de la inmensidad de Dios por el que todo lo ocupa y penetra necesariamente, pues *Šekiná* es presencia de Dios determinada a lugar o personas, más o menos intensa, pero libre, pues puede abandonar el lugar que ocupa.

No designa la divinidad como «persona» —concepto ajeno a la especulación rabínica— ni es sujeto de atribución de los atributos de Dios personal; sin embargo, es presencia del Dios personal. La «personalización», «individualización» de la *Šekiná* en cuanto distinta de Dios, es puramente verbal (pp 533-535).

Sigue Goldberg: dicho término no es una mera metonimia, sino término con un sentido específico y determinado, no empleado —máxime en los documentos rabínicos antiguos— al azar, y eso aunque frecuentemente, no siempre, es término sustituible por otro. No siendo casi nunca un término exclusivo, tiene, con todo, un significado específico (p 7), no es una indiferenciada denominación de Dios que cualquiera otro nombre pueda sustituir en cualquier caso (p 452).

¿Cuándo empezó a usarse esta designación de la presencia de Dios? Goldberg dice no saberlo, y añade que la Mišná nunca emplea el término *Šekiná*, y que es poco frecuente en textos halákicos. Añade que el silencio

de que la Escritura alberga pluralidad de sentidos. El que una doctrina haya sido conservada en la tradición, no es criterio de ser doctrina común. Es difícil saber a ciencia cierta la importancia y significación que pudo tener la enseñanza de un maestro e incluso la interpretación común a muchos. Aunque no existiera en el rabinismo la teología sistemática, y aunque los puntos de doctrina comunes —que ciertamente existían— no fuesen vinculantes, había puntos doctrinales comunes que tenían categoría de «dogmas», *Ibid*, pp 531s.

de la Mišná no prueba que no existiera el término antes de ella. Existió antes de la Mišná, pues los tannaítas lo utilizaron.

Es pura fantasía atribuir a R. ʿAqiba su invención, y a él, o a su Escuela, el primer uso del término, como hace Landau, o decir como Hamburger que es posterior a la destrucción del Templo del año 70. Concepciones concretas como la de la *Šekiná* en el destierro o en la Comunidad, seguramente son posteriores a tal destrucción. Pero una expresión como «campamento de la *Šekiná*», podría ser más bien anterior al año 70. La *Šekiná* presente en reuniones de oración pudo ser anterior al mismo año 70 (p 500). Los Targumim tampoco nos resuelven la cuestión, dado que no sabemos con certeza su data (p 443). Lo más interesante de los dos estudios de Goldberg por su posible incidencia en la datación relativa es el doble uso que se hace de *Šekiná* en los Targumim (artículo citado) y en la literatura rabínica antigua (libro citado): *Šekiná* que expresa la relación de Dios a un lugar *(Lokalbezug)* y *Šekiná* que indica una acción de Dios *(Subjektbezug)*. *Šekiná* en el primer sentido, es la presencia permanente de Dios en un lugar, especialmente en el santuario y también en el cielo. En el segundo sentido, *Šekiná* es sujeto de la acción de Dios —de su revelación, de su manifestación— sin relación con un lugar. No siempre se puede distinguir si el sentido del término es local (como la *Šekiná* de Dios en el cielo) o de revelación. La *Šekiná* en la Comunidad de Israel es preferentemente de revelación (pp 453ss).

Para Goldberg, la *Šekiná* localizada es un concepto anterior al de *Šekiná* como revelación. Tal afirmación la deduce de su teoría acerca del origen de la denominación: de que es denominación surgida para explicar la presencia de Dios en el Templo. Pero esto no pasa de ser una explicación hipotética. El autor mismo contempla la posibilidad de la hipótesis contraria: Que la palabra haya sido introducida para expresar la manifestación de Dios, de su *Iqar* o Gloria, en el Templo, que haya pasado después, por ampliación semántica, a significar cualquier aparición de Dios y en fase ulterior, cualquier manifestación o presencia de Dios. El autor rechaza esta segunda hipótesis porque O —sobre todo en Ex 40,34-35 donde habla de la manifestación de Dios— no emplea la voz *Šekiná*.

Refutación no del todo convincente: O pudo haber especializado el sentido del término en cuestión, quizá anteriormente más general, a la *Šekiná*-presencia localizada. En Ex 40,34-35 Neofiti utiliza su expresión constante, *Iqar dy Šekiná*, pero en el v 34 *Iqar* es secundario (cf *mlt*).

En O sólo se emplea *Šekiná* en sentido local. Esto lo prueba Goldberg en el artículo arriba mencionado. Encuentra cuatro excepciones del término de referencia en contexto de revelación: 1) Nm 6,25: O traduce *Šekiná* donde TM trae «faz» (parece adición tardía); 2) Nm 14,14: O traduce, refiriéndose a la manifestación de Dios en el Sinaí: «que con sus ojos han visto la *Šekiná de la Gloria (Iqar)* de Dios»; es traducción extraña; la expresión *Šekiná de la Gloria* es única; es traducción nunca más empleada para la revelación del Sinaí; probablemente es lección corrompida; 3) Ex 33,20: O: «no puedes ver la faz de mi *Šekiná*»; TM: «no puedes ver mi faz». Es el único lugar de todo O donde se utiliza la expresión «faz de mi *Šekiná*», expresión muy corriente en la literatura rabínica; probablemente, pues, es una adición; 4) Ex 34,6; O: «e hizo pasar Yahweh su *Šekiná* sobre la faz de él». Es un pasaje sospechoso según Goldberg, en el que el uso de *Šekiná* depende, como en Ex 33,20, de la presencia de «faz» en el texto. A esto añadimos

que así como en Ex 33,20 Neofiti traduce literalmente «faz» y no emplea la expresión de O («la faz de mi *Šekiná*»), en Ex 34,6, en cambio, N traduce «y pasó el *Iqar de la Šekiná* de Yahweh».

Goldberg ([1]) constata que O traduce el texto hebreo literalmente siempre que se trata de expresar que Yahweh «va delante del campamento» de los israelitas, es decir, cuando se trata más de «ir» que de «estar»; cf Dt 1,33; 31,6.8. No obstante, emplea *Šekiná* cuando quiere expresar que Dios marcha con Israel «dentro» del campamento. Confiesa que no encuentra explicación para tal traducción literal; piensa que tal vez el *meturgemán* no consideró ese «ir de Dios delante» como una presencia real y que por eso omitió la voz *Šekiná*. Como no considera como presencia real el «estar Dios con», pues en este caso O utiliza la voz *Memra*.

He comprobado la traducción de Neofiti a estos vv. Es como sigue: N Dt 31,6: «Yahweh, vuestro Dios, el *Iqar de cuya Šekiná* guía delante de vosotros»; N Dt 31,8: «Y Yahweh, el *Iqar de cuya Šekiná* guía delante de ti, su Verbo...»; N Dt 1,30: «Yahweh, vuestro Dios, que guía delante de vosotros con el *Iqar de su Šekiná*, Él...» (M suprime en este v *Iqar dy Šekiná*); N Dt 1,33 traduce «guía» sin el sujeto *Iqar dy Šekiná:* en este v N traduce literalmente como O y Ps.

Como se deduce de estos ejemplos, N alguna vez traduce literalmente como O; de ordinario, traduce *Iqar dy Šekiná*. El empleo de *Iqar* para manifestación de Dios, es la constante de O. N quizá consideró el ir Dios «delante» del pueblo como acción reveladora de Dios y esto explica el empleo de *Iqar;* en este caso, *Šekiná* sería adición secundaria arrastrada por *Iqar*, pero en N Dt 31,6.8 *lo primitivo es Šekiná y lo añadido es Iqar* (cf *mdbrh*).

En todo caso, N tiene un comportamiento distinto de O al traducir el concepto dinámico «ir delante del pueblo».

Goldberg llega a las siguientes conclusiones: O emplea *Šekiná* casi exclusivamente para significar la presencia de Dios en medio de Israel, es decir, en el Templo o lugar santo, y en ciertas circunstancias en el cielo. Posibles excepciones son O Ex 33,20 y 34,6, que niegan que se pueda ver la *Šekiná* (por tanto, el contexto es de revelación); el autor explica este uso anómalo suponiendo —es pura hipótesis— que se trata de la presencia de Dios (*Šekiná* como presencia local) fuera del santuario, como más tarde Dios estaría presente en medio de Israel. Fuera de los cuatro vv, por uno u otro concepto sospechosos, O nunca emplea *Šekiná* para la presencia de Dios fuera del santuario o para una revelación ([2]).

La *Šekiná* tampoco está presente, según O, en un individuo ([3]).

El comportamiento de los TargPal es muy distinto: contrariamente al estilo de O, emplean constantemente —Neofiti siempre (81 veces), menos en dos casos (Domingo Muñoz)— la expresión compuesta *Iqar dy Šekiná* para expresar o explicar una manifestación de Dios, ya en el santuario, ya en el Sinaí, ya en los patriarcas ([4]).

Respecto a los Midrašim, la *Šekiná*-revelación se emplea como en el TargPal, pero con poca consecuencia o regularidad: para las manifestaciones

([1]) *Art. cit.*, p 50.
([2]) Cf *art. cit.*, p 56.
([3]) *Untersuchungen...*, p 454.
([4]) Cf *art. cit.*, p 57.

de la divinidad, los Midrašim se sirven también de otras denominaciones de Dios. En algunos casos, *Šekiná* es interpolación tardía. El uso de este término para expresar cualquiera manifestación de Dios *(Subjektbezug)* es verosímilmente («wahrscheinlich») posterior al uso de *Šekiná* para expresar a Dios presente en el Templo ([1]).

«Este descubrimiento —añade Goldberg ([2])— es un *indicio* ([3]) de que O es *quizá* ([3]) anterior a los otros Targumim.»

El autor excluye la hipótesis de una revisión unificadora operada en O en Babilonia, pues el Talmud de Babilonia es cabalmente el texto que utiliza *Šekiná* en el más amplio sentido, con menos especialización semántica.

La ampliación del concepto de *Šekiná* patente en Midrašim y Talmud, podría explicarse por desinterés de los rabinos en conservar la distinción de los dos tipos de *Šekiná* expuestos, pues la *Šekiná* localizada en el Templo no interesaba una vez destruido éste, y la *Šekiná*-revelación tampoco tenía gran interés, dado que las revelaciones de Dios, como las del paso del Mar de los Juncos o del Sinaí, no se repetían.

Sin embargo —así dice el autor en el artículo de 1963 (p 58)— los textos rabínicos emplean casi exclusivamente el término *Šekiná* para significar la presencia de Dios en el Templo. Para las manifestaciones de Dios (Éxodo, zarza ardiente, Sinaí) echan mano preferentemente de otras denominaciones de Dios, indiferenciadas, que en textos tardíos y en número limitado, fueron sustituidas por *Šekiná*, seguramente para acentuar la presencia de Dios en tales manifestaciones (p 59).

En conclusión: el empleo del término en O para la sola presencia local, y el empleo del mismo término en el TargPal (incluido N), en Midrašim y Talmud para la presencia local *y* para las manifestaciones de Dios, según Goldberg «sugiere» ([4]) «con alguna verosimilitud» (p 59) que O es en el uso de *Sekiná* anterior a los TargPal.

La conclusión tropieza con dificultades. La primera se la propone el mismo autor: el *Midraš ha-gadol* recoge un dicho a nombre del *tanna* R. Eliezer a propósito de la traducción de Ex 20,10: «El que traduzca: Vieron el *Iqar de la Šekiná* del Dios de Israel, blasfema, pues hace una tríada: *Iqar*, *Šekiná* y Dios».

Iqar dy Šekiná es la fórmula constante de Neofiti, fórmula que existía en tiempo del *tanna*, dado que la fustiga. Cf el dicho paralelo, pero abreviado por la censura rabínica, del *tanna* R. Yehudá en Talmud Babilónico *Qiddušin* 49b.

Goldberg intenta resolver esta dificultad dudando de la autenticidad del dicho de R. Eliezer: su duda se basa en que tal Midráš es colectánea tardía. No cree que su fuente sea el dicho del Talmud Babilónico *Qiddušin* 49b, que sólo contiene la primera parte del dicho de R. Eliezer: «Quien traduce literalmente, es un mentiroso y quien añade algo es un blasfemo». Este dicho del TB está censurado, carece de las frases siguientes, entre ellas de la frase de R. Eliezer que hemos citado. Luego el dicho de R. Eliezer no deriva del

([1]) *Untersuchungen...*, *ibid.*
([2]) *Ibid.*, p 454, nota 7.
([3]) El subrayado es nuestro.
([4]) Cf *art. cit.*, p 43: Goldberg da a este artículo el valor de una «Hinweis» (una indicación, sugerencia).

dicho talmúdico de R. Yehudá. En contra de la autenticidad de la frase «quien traduce: Hemos visto el *Iqar de la Šekiná* del Dios de Israel» (R. Eliezer), está que el *ʿAruk* refiere el dicho con una variante cabalmente en el punto que nos interesa: «Quien traduce: Vieron *al ángel* del Dios de Israel» en vez de «hemos visto el *Iqar de la Šekiná*, etc.». La *Tosefta* (1) ofrece casi el mismo texto que el *ʿAruk* (2).

Este testimonio de R. Eliezer ofrece a la argumentación de Goldberg una seria dificultad que no ha resuelto definitivamente. Aunque sea una voz solitaria, si es auténtica, prueba que en el siglo II d. de C. se utilizaba la fórmula *Iqar dy Šekiná* del TargPal (3).

Notemos, además, que la fórmula *Iqar dy Šekiná* puede ser antigua aunque sea compuesta, pues hay fórmulas compuestas de designar a Dios, que, como demuestra Domingo Muñoz, parecen ser primitivas.

Suponiendo que primitivamente *Iqar* signifique la manifestación de Dios y *Šekiná* su presencia local, como ocurre en O, el TargPal puede haber unido primitivamente (4) los dos términos para abarcar toda presencia o manifestación de Dios: es decir, puede haber adoptado primitivamente un procedimiento distinto de O: un procedimiento distinto, más general, menos especializado y, por ende, quizá más primitivo. Proyectar a los Targumim los usos de Midrašim y Talmud, sean coincidentes o discrepantes, es, por otra parte, siempre arriesgado, pues no es lo mismo traducir para la liturgia sinagogal, que traducir con miras no litúrgicas o traducir la Biblia que utilizarla para un Midráš homilético.

La argumentación de Goldberg de que el concepto de *Šekiná* local es el primitivo se basa en buena parte en la hipótesis, no probada eficazmente, del origen de *Šekiná* como término explicativo de la presencia local de Dios en el Templo.

(1) *Qiddušin*, 49b.

(2) *Art. cit.*, pp 60-61.

(3) La literatura rabínica emplea muy poco la expresión *Iqar dy Šekiná*: *Šemot Rabbá*, 2, 5; *Pirqé de R. Eliezer*, 30; *Tanhuma* (Buber) *Be-Midbar*, 13, p 12 (Goldberg, *art. cit.*, p 61, y *Untersuchungen...*, p 470).

(4) Hay argumentos de que el binomio *Iqar dy Šekiná* no fue primitivo, vg., que el verbo frecuentemente concierta con *Šekiná* y no con *Iqar*: esto supondría más bien, que *Iqar*, denominación, por cierto, muy antigua, fue añadida. La concordancia del verbo con *Šekiná* y no con *Iqar*, como es gramaticalmente obligado siendo el sujeto *Iqar dy Šekiná*, el ocurrir esta extraña concordancia constantemente en Neofiti 1, por ejemplo, en Exodo, aun tratándose de «revelación», prueba que *Šekiná* por sí misma y antes de que se le antepusiese la palabra *Iqar* significaba indiferentemente lo mismo «revelación» que «presencia localizada»; y prueba también que la fórmula *Iqar dy Šekiná* es posterior a *Šekiná*. Probablemente la anteposición de *Iqar* fue motivada por la *posterior* especialización semántica de *Šekiná* en O: al circunscribirse la palabra al sentido de presencia local, hubo necesidad de anteponer *Iqar* para poderle conservar el sentido de «revelación». Este proceso es exactamente el contrario del propuesto por Goldberg.

X. La datación del TargPal: la haggadá acerca del maná

Bruce J. Malina, O. F. M., ha publicado su tesis doctoral presentada en 1967 en la Facultad Bíblica del Institutum Biblicum Franciscanum de Jerusalén, sobre «La tradición palestina del Maná» ([1]). Como reza el subtítulo, se trata de «La tradición del maná en los Targumim palestinos y su relación con las Escrituras del N. Testamento». Es una tesis que interesa a todo estudioso del Targum palestinense, particularmente de tal Targum a Ex 16, Nm 11,6-9; 21,5-6; Dt 8,3.16. Estos son los pasos del TargPal al Pentateuco investigados. También investiga el Targum palestino a Jos 5,5-6,1 que publiqué en *Estudios Bíblicos*, 15, 1956, pp 293-295, tomándolo del ms 607 (ENA 2576) del Seminario Teológico Judío de Nueva York. Después estudia el TargPal a Sl 78,23-25; 105,40-42; Ecl 12,11 y Ct 4,5. Por último, somete a examen 1 Cor 10,3; Apoc 2,17 y Jn 6,31ss, es decir, los pasos del N. Testamento relacionados con el maná, detectando en ellos influjo de la tradición targúmica palestinense sobre el maná.

Antes de la investigación del TargPal referente al maná (cap II, pp 42-93), y antes del estudio de la tradición neotestamentaria del maná (cap III, pp 94-106), dedica un capítulo (cap I, pp 1-33) al estudio de la tradición del maná en el A. Testamento, Ex 16; Nm 11,6-9; 21,5; Dt 8,3.16; Jos 5,12; Sl 78,23-25; 105,40; Neh 9,15.20.

De esto se deduce que la tesis es un estudio completo de la tradición palestinense del maná, estudio cuyo centro es el TargPal. Es lástima que el autor no haya estudiado las glosas de N: en Nm 14,33 hay una glosa marginal M, que dice: «(Vuestros hijos) se alimentarán por los méritos de sus padres con maná cuarenta años».

Aquí nos interesa especialmente la *haggadá* del maná de Éxodo.

Malina empicza el estudio de la tradición targúmica del maná yuxtaponiendo en dos columnas paralelas la traducción de N y Ps a Ex 16. Tal disposición sinóptica y el uso de letra cursiva para lo que en cada versículo es propio del Targum —ya sea por faltar en el TM, ya por estar en él de manera distinta— hace ver intuitivamente que N apenas se desvía —exceptuado N Ex 16,15— de la versión literal de TM, mientras Ps es mucho más generoso en adiciones halákicas o haggádicas.

([1]) *The Palestinian Manna Tradition. The Manna Tradition in the Palestinian Targums and its Relationship to the New Testament Writings*, Leiden, 1968.

Esta primera constatación probablemente es de interés en orden a la datación de N, aunque el autor de la tesis no ha sacado provecho de ella: N se presenta como un primer intento, tímido, incipiente, de explicar o completar el texto hebreo; Ps, en cambio, explica y complementa, y se separa del texto hebreo sin timideces. N es un primer paso del texto hebreo al midráš ([1]). N, aunque parece ser un texto revisado, no parece ser en términos generales un texto abreviado; por el contrario, Ps es un N, o TargPal parecido, ampliado.

Dato interesante, dado que las tradiciones de Ps a Ex 16 son casi todas anteriores a la Mišná: no se puede demostrar que lo sea la mención de «Datán y Abiram, pecadores» de Ps Ex 16,20, pues sólo aparecen vinculados a tal pasaje en *Šemot Rabbá* 25,10 por Simeón ben Lakiš, *amora* palestino del siglo III d. de C.

Fuera de esta mención, que se encuentra como glosa M en N Ex 16,20, el resto de tradiciones de Ps (y de N) son premísnicas y algunas precristianas o contemporáneas con la primera generación cristiana (Malina, pp 62s).

Destacamos a continuación los resultados de Malina relativos a la datación del TargPal a Éxodo.

Ex 16,1-2 Ps: la tradición que el 12 de Iyyar (= treinta días después de salir de Egipto) se acabó la provisión llevada de Egipto, se encuentra de manera equivalente en Josefo, *Ant* III, 1,3.

Ex 16,4 N Ps: «Yo *haré descender* para vosotros pan desde los cielos».

Esta sustitución del hebreo *hamṭir* («Yo haré llover») por *maḥet* («Yo haré descender») se encuentra en Josefo, *Ant* III, 6,26-32 y en algún testimonio rabínico premísnico (Malina 53s). Josefo emplea el verbo *katapempo* («hacer bajar»). En Jn 6,32s: «Mi Padre os da el pan verdadero del cielo; pues el pan de Dios es *el que descendió del cielo* y da vida al mundo».

Ps: «el pan de los cielos que *ha sido escondido* para vosotros *desde el principio*», *haggadá* repetida y ampliada en v 15 en boca de Moisés: «Este es el pan que *ha sido escondido* para vosotros *desde el principio* en los altos cielos y ahora ya os lo da Yahweh para comer».

De *maná escondido* tenemos referencias en Apoc 2,17: «Al que venciere, le daré del maná escondido» *(manna kekrymmenon)*, el cual no es el maná escondido en algún lugar de la tierra, según 2 Mac 2,4, y según la tradición rabínica, pues el vidente promete premios para el cielo u otra vida; ni es el maná del A. Testamento, «escondido» en el sentido de que ahora no aparece, aunque será revelado ya en el cielo, ya en los tiempos finales, porque si ése fuera el sentido de «escondido», con el mismo derecho se debieran llamar escondidos todos los otros premios que el Apoc promete al vencedor. Se trata más bien del maná escondido (= apartado, separado; *miṣtena'*) desde el principio en el reino de los cielos y que será premio del vencedor en la otra vida. Esta tradición targúmica o parecida, parece descubrir el sentido

([1]) B. Bloch ya había concluido esto mismo respecto a los fragmentos de Targum palestinense de la Geniza: su *haggadá* está menos desarrollada que en Ps; luego es anterior, cf R. Bloch, «Note sur l'utilisation des fragments de la Gueniza du Caire pour l'étude du Targum Palestinien», REJ 14 (1955), 5-35. En el TargPal a los diez Mandamientos de Ex 20 y Dt 5 hay una recensión corta y una larga que es una amplificación de la primera. A. M. Goldberg, *Die Spezifische...*, p 59 no acepta este criterio.

del *maná escondido* de Apoc 2,17, por más que ningún autor haya apuntado a dicho origen (Malina, pp 100s).

El detalle de haber sido escondido el maná *desde el principio*, se refiere al principio del mundo, en concreto «a la víspera del primer sábado de la creación, entre dos soles», que es cuando, según Ps Nm 22,28, Dios creó el maná y otras nueve cosas (el pozo que seguía a los israelitas en el desierto, la vara de Moisés, el *šamir*, el arca de la alianza, la nube, la gloria, la boca de la tierra que tragó a Datán y Abiram, la escritura de las tablas de la Ley, los demonios, y la capacidad de hablar de la burra de Balaam). Estas diez cosas u otras once cosas distintas citadas en nueve listas rabínicas diferentes ([1]), están incluidas en fuentes rabínicas antiguas, por ejemplo, en Mišná *Abot* 5,6. Tales listas ya eran conocidas por los padres de R. Neḥemia y R. Yošia, *tannaim* de la tercera generación; existían, por tanto, hacia el año 100 d. de C. Son, por lo mismo, listas premísnicas. Probablemente muy anteriores a la Mišná, pues 1 Pe 1,19s habla de «Cristo, cordero sin tacha ni mancilla, predestinado *antes de la creación del mundo* y manifestado al final de los tiempos». El cordero-carnero del sacrificio de Abraham era una de las diez cosas creadas al principio del mundo, sólo que, según Pedro, fue predestinado antes de la creación (cf Malina, pp 57s). El maná y las otras cosas de la lista de Ps Nm 22,28 fueron creadas al principio, pero «después de la fundación (= creación) del mundo»; mientras que Cristo-cordero fue predestinado al principio, antes de la creación.

Por último, el detalle de haber sido escondido el maná desde el principio *en los altos cielos*, es propio de Ps Nm 22,28, y no deriva de la teoría de los siete cielos atribuida a Reš Lakiš (c. 250 d. de C.) en *Ḥagigah* 12b, según la cual el maná habría sido creado en el tercer cielo, llamado *šeḥaqim*.

Todas estas *haggadot* pueden ser, pues, contemporáneas de Apoc 7,17.

Ex 16,5 Ps: «Y el sexto día, cuando preparen lo que hayan traído para sí, lo que han de comer el día de sábado, depositarán un *'erub* en sus casas y formarán un *šittuf* en sus moradas por causa de los que llevan cargas...».

Ex 16,29 Ps: «No llevaréis nada de un lugar a otro si pasa de cuatro codos; y ninguno saldrá fuera de su lugar para caminar más de dos mil codos el séptimo día».

Las normas halákicas apuntadas respecto a lo que se puede caminar sin carga (dos mil codos) o con carga (cuatro codos) y a los procedimientos de *'erub* y *šittuf* que permiten ampliar legalmente tan escasos límites, representan, según Malina, la postura farisaica anterior a la Mišná. Los documentos sadoquitas y el Libro de los *Jubileos* no permiten transportar nada en sábado; están en contra de ese transporte a cuatro codos de distancia y de su ampliación por la práctica del *šittuf*; respecto al caminar, únicamente permiten caminar mil codos (el que pastorea ganados puede andar dos mil) en sábado y excluyen, por consiguiente, la ampliación de los dos mil codos mediante el *'erub*. La Mišná supone los límites de Ps Ex 16,5.29 y la *Mekilta* adscribe a estos vv tales halakot; los Talmudes lo adscriben al v 29. Es cosa

([1]) Entre las nueve listas, aunque cada una sólo enumera diez cosas, resultan creadas en el principio, 21 cosas distintas; cf Neofiti, M Nm 16,30 [la creación desde los días del mundo (*o:* eternos) de la muerte]; N (texto) Nm 21,18: los patriarcas cavaron el pozo desde el principio. Esa misma diversidad se da en las fuentes rabínicas respecto al número e identidad de las diez tentaciones de Abraham.

digna de ser tenida en cuenta: tanto Talmudes como *Mekilta* presentan esta interpretación halákica del v 29 como anónima, lo cual es indicio de que la *halaká* es de época del Templo, pues casi todas las *halakot* de tal época son anónimas (Malina, pp 51s).

La práctica del *'erub* nace, según S. T. Kimbrough, hacia el año 90 d. de C. (Malina, p 52, nota 5). Respecto al *iter sabbati* ya hay constancia de él en Ac 1,12.

Ex 16,13 N: «...y había una concentración de nubes» (a cloud-gathering) de rocío alrededor del campamento». En N v 14 la misma traducción del hebreo *šikbat*, a saber, *'nnyt*, palabra que probablemente hay que corregir en *'nnwt*, con lo cual la lección del *'Aruk* a este paso *'nwt* habría que explicarla por la palabra de N y no por *'nww'* (=«a divine supply, grant») como hace Jastrow, *ad verbum*, ni como equivocación en vez de *'nḥwt* (del Ps) como hace Buxtorfio (cf Malina, p 60, nota 1 y nuestra traducción *ad loc*).

La interpretación de *šikbat* propia de N se recoge en el v 14 de Ps.

Ex 16,13 Ps: «...y en la mañana alrededor del campamento había una caída de rocío sagrada dispuesta como tableros».

Ex 16,14 Ps: «Y se alzaron nubes e hicieron caer maná encima de la caída de rocío, y estaba nivelado sobre la superficie del desierto...».

Ps, al traducir la expresión hebrea *šikbat ha-ṭal*, piensa, como N, en una «nube» (*'nnyt* de N), pues en v 14 se dice que «se alzó» la *šikbat ha-ṭal*, observación que ha escapado a Malina; reflexiona después en que «rocío» y «maná» caen, y, por tanto, piensa en la «caída», en el «descenso» del rocío (v 13) y del maná (v 14) empleando la palabra *'anḥut* (del verbo *nḥt*= bajar; no del verbo *nḥy* o *nḥh* al que refiere Jastrow *(nḥt, nḥy)*; pero como ni la *'nnyt* de N, ni *'nḥwt'* de Ps explican el sentido estático de *šikbat*, Ps añade para explicar tal sentido que el maná descendido formaba como «tableros» (layers).

El sentido de «layer» (Jastrow) o de «Lage» (Levy) más parece deducido de la palabra hebrea *(šikbat)* que de la aramea *('anḥut)*. Por lo mismo, la explicación de Malina de que esta *haggadá* de Ps vv 13.14 deriva del doble sentido («bajar» y «tablero») de *'anḥut* no parece aceptable, a parte de ser incompleta.

Dicha *haggadá* aparece en *Mekilta* a nombre de R. Eliezer (90-130 d. de C.) en forma más desarrollada.

Ex 16,15: Desgraciadamente Malina no ha sabido interpretar el texto de Neofiti, considerando la *haggadá* contenida en él como una patente errata del escriba, siendo así que quizá sea la *haggadá* más importante de todas las que se refieren al maná. Es mérito de G. Vermès haber puesto en claro su sentido en el estudio «He is the Bread: Targum Neofiti Exodus 16,15» (1). Vermès traduce este v de Neofiti: «Los hijos de Israel vieron y se dijeron uno a otro, *¿quién es él?* (o más probablemente: «*¿qué es él?*»: *mn' hw'*), *porque ellos no conocían a Moisés*. Y Moisés dijo: Él *(hw')* es el pan que Yahweh os ha dado para comer».

Contra el resto de las versiones —O, Ps, Vg, LXX, Peš— Neofiti ha entendido el texto hebreo *mn hw'* no de una cosa sino de la persona de Moisés.

(1) Publicado en *Neotestamentica et Semitica*, Studies in Honour of Principal Matthew Black, ed. E. Earle Ellis y Max Wilcox, Edimburgo, 1969, pp 256-263.

En Neofiti (margen) se lee: «(Él es el pan dado) por el Verbo de Yahweh a vosotros para alimento». En los dos textos, N (texto) y M, el pan del cielo es Moisés. Exégesis, al parecer tan peregrina y que escapa a la crítica de D. Rieder, está fundada en la tradición rabínica y judía helenística y particularmente en el discurso «del pan de vida bajado del cielo» de Jn 6. El sagaz estudio de Vermès lo demuestra: En fuentes rabínicas se atribuye el don del maná a los méritos de Moisés: en Tosefta *Soṭah* 11,10 se atribuyen a los méritos de Moisés, Aharón y María el pozo, la columna de nube y el maná (a nombre de R. Jose ben Juda, de final del siglo II d. de C.); en *Mekilta* a Ex 16,35 se dice que al morir María cesó el pozo, al morir Aharón cesó la nube de gloria, al morir Moisés cesó el maná. Aquí el maná ya queda ligado a los méritos de Moisés. Las tres cosas se ligan a Moisés en otra tradición de R. Jose ben Juda y anteriormente de R. Yošua' ben Ḥanania (final del siglo I). La *haggadá* es muy antigua, pues la trae el Pseudofilón en el *Liber Antiquitatum Biblicarum* 20,8 («Et hec tria que dedit Deus ...manna propter Moysen») (Vermès, p 259).

En la tradición rabínica el maná figura la *Torá: Mekilta* a Ex 13,17; *Berešit Rabbá* 70,5 (el alimento ofrecido por la Sabiduría en Prv 9,5 es, según R. Yošua' ben Ḥanania, la *Torá:* «El pan es la *Torá*»). En *Megillah* 13a se identifica a Yered de 1 Cr 4,18 con Moisés «porque el maná descendió en sus días» (Vermès, p 260).

En el judaísmo helenístico ya se identifica maná con Moisés. Josefo nada más dice que el maná se obtuvo por Moisés y que fue el primero en recibirlo. Filón relaciona el maná con el Logos, la sabiduría y la *Torá* y presenta a Moisés como Logos y como *Torá* encarnada. Es lo que hace Neofiti: «Él es el pan que Yahweh os ha dado para comer». «Él es» es circunloquio de cortesía equivalente a «yo (Moisés) soy» (1) (Vermès, p 262).

En el N. Testamento Pablo identifica el pozo que seguía a los israelitas en el desierto con Cristo (1 Cor 10,4); y Jn 6 identifica a Jesucristo con el maná, «el pan de vida» (Jn 6,35.48), «el pan bajado del cielo» (Jn 6,41), el nuevo maná (Vermès, p 263).

La conclusión del autor de este estudio es que N nos brinda un nuevo ejemplo de cómo los autores del N. Testamento —en este caso Jn— echan mano de la *haggadá* judía para su teología. Otra importante conclusión es que ciertos elementos de la exégesis alegórica de Filón tienen precedentes palestinos.

Todo esto ha sido pasado por alto por Malina en su comentario de Ex 16,15. ¿Hay que corregir el texto? Este es el problema.

Ex 16,21: También en este v Malina no ha tenido en cuenta una lección de Neofiti M: «Y cuando el sol estaba sobre él (maná), se convertía *en fuentes*». Malina no ha tenido en cuenta, ni en traducción ni en comentario, las glosas marginales de N. Casi todas son, en el tema del maná, de escasa relevancia, pero no ésta que fundamenta la *haggadá* desarrollada de Ps: «Y desde la hora cuarta (= las 10) el sol calentaba sobre él (maná) y se derretía, y *se convertía en fuentes* de agua que fluía al Mar Grande, y venían los animales puros y las bestias y la bebían y los hijos de Israel los cazaban y comían».

(1) La sustitución de la 3.ª pers en lugar de la 1.ª es frecuente en el sufijo personal de 3.ª pers. Seguramente no siempre se trata de confusión de *w/y*, sino de fórmula de cortesía.

Esta *haggadá* también parece ser premísnica. R. Eleazar de Modi'im (90-130 d. de C.) decía que alcanzaba una altura de 60 codos (Malina, p 61).

Ex 16,20 Ps: «Mirad porque Yahweh os *ha dado* el sábado, por eso Él *os da*».

Lo que dice Malina respecto a la traducción de *ntn* hebreo en este v por N, Ps, O, está equivocado o no tiene fundamento. O y Ps, como de costumbre, traduce *natan* por *yehab* y el *noten* por *yahyb*; es decir, se acomodan al TM. N traducen las dos veces *yhb* que lo mismo se puede leer *yehab* (= *natan*) que *yaheb* ([1]) (en escritura defectiva = *noten*). Dada la fidelidad de la traducción de N creemos que el primer *yhb* ha de leerse *yehab* (= *natan*) y el segundo *yhb* ha de leerse *yaheb* (= *noten*), por lo que N, Ps, O, coinciden con el TM. Por lo demás, no se olvide que, además de *yehab*, el perfecto de este verbo puede ser *yehyb*, como prueba el que el *itpe'el* pueda ser *ityehab* e *ityehyb:* la ley fonética —que las formas compuestas o de anexión reproducen formas primitivas o anteriores— hace reaparecer en el *itpe'el* la forma *yehyb*.

Por lo dicho, no cabe apoyar en Ex 16,29 Ps el texto de Jn 6,32: «no os *dio* Moisés el pan del cielo, sino mi Padre os *da* el pan del cielo verdadero». Lo único que ofrece Jn 6,32 es el empleo de *dio-da* como en TM, N, Ps y O.

Ex 16,35 Ps: los israelitas «comieron el maná cuarenta días después de la muerte» de Moisés.

Esta *haggadá* ya aparece en *Mekilta* en boca de R. Yošua' (90-130 d. de C.); es, pues, premísnica. En Dt 34,7 Ps figura una *haggadá* diversa: que comieron el maná 37 días después de la muerte de Moisés. Ésta es tradición posterior (Malina, p 62).

Las conclusiones de Malina respecto TargPal de Ex 16 son: 1) toda la exégesis es premísnica menos la mención de Datán y Abiram, de la cual no se puede demostrar origen tan remoto; 2) algunas tradiciones son precristianas o contemporáneas con la primera generación cristiana: que el maná apareció al terminarse las provisiones de Egipto (v 2), que el maná fue enviado desde arriba, no fue simplemente llovido (v 4), que el maná es pan o alimento escondido o reservado para los israelitas desde el principio en los altos cielos (vv 4.15). La tradición de los límites del caminar en sábado (vv 5.29) y de la naturaleza del rocío —rocío «sacro»— portador del maná (v 13), probablemente también es del siglo I de d. C. (Malina, p 63).

Éstos son los textos del TargPal al Éxodo relativos al maná estudiados en la tesis doctoral. Prescindimos del análisis del TargPal a Nm 11,6-8; 21,5; Dt 1,1; 8,3; 8,16 y del TargPal a Jos 5,5-6,1 y a Sl 78,24 («E *hizo bajar* sobre ellos maná para comer») y 25 («Los hijos de hombres comieron alimento *que bajó de la morada de los ángeles*») y del Targum a Sl 105,40 («Ellos pidieron carne y Él trajo codornices y los sació con pan de los cielos») y dejamos de lado el Targum a Ecl 12,11 y a Ct 4,5; 7,4, para pasar a destacar las conclusiones referentes a la datación de las respectivas tradiciones: Jos 5,5-6,1 puede ser premísnico, incluso contemporáneo del N. Testamento, aunque no hay pruebas positivas ciertas; el Targum a Sl 78,23-25 es premísnico aunque posterior al N. Testamento; el Targum a Ct 4,5 y a Ecl 12,11

([1]) En Ex 19,12 N lee *yaheb* (escritura defectiva) por *noten* del TM; lo mismo el ms F de *MDW* II; por el contrario, Ps y O leen *yahyb*. En Ex 20,18 N y F *tnn* (= *tanen*), Ps y O *tnyn*.

son postmísnicos. El TargPal a Ex 16 y Dt 8,3.16 pueden datarse alrededor del N. Testamento; el de Nm 11,6-9 y 21,5-6 datan ciertamente del origen del TargPal (Malina, pp 91s).

La datación de estos textos confirma, pues, la fecha que por otros procedimientos se ha dado al conjunto del TargPal y apoya la conclusión de G. Vermès que muchas tradiciones haggádicas ya estaban fijadas en el siglo II a. de C.

XI. La lengua de Neofiti 1

Con el título «Indicios de antigüedad en la ortografía y morfología del Targum fragmentario», Malcom C. Doubles acaba de publicar un artículo en el Homenaje dedicado a la memoria de P. Kahle ([1]). Como el Targum fragmentario o TJ II no es más que una selección de vv —o parte de ellos— del TargPal que ahora tenemos completo en Neofiti, lo que se diga del TJ II interesa a Neofiti, particularmente a sus notas marginales (M) que en buen número —como S. Lund ha probado para gran parte del Dt— derivan de un TargPal muy semejante al ms 440 de la Vaticana. Doubles estudia cabalmente la ortografía y morfología del 440 comparándola con la del *Apócrifo del Génesis* (AG) de Qumrán, texto datado por E. Y. Kutscher en el siglo I a. de C. El estudio de Doubles se ordena a probar que en 440 hay formas iguales a las del AG, lo cual es signo de su antigüedad, y que es texto bastante anterior al 500 d. de C., fecha fijada por Kutscher para el arameo medio. Ha escogido el ms 440 —y a veces el Targum fragmentario de Leipzig (L)— por ser el TJ II más importante.

La comparación se hace con las características lingüísticas del AG estudiadas por Kutscher en su trabajo «The Language of the Genesis Apocryphon» ([2]). Seguramente que Doubles no tuvo a mano el libro de J. A. Fitzmyer ([3]) donde este autor estudia sistemáticamente la lengua del AG.

La primera coincidencia de 440 y AG es el uso de *he* o *alef* como *mater lectionis* final: en femeninos en estado absoluto 440 y AG prefieren *he* final, O *alef*; en estado enfático, sing o pl, 440, S, inscripciones de Jerusalén y Talmud palestino prefieren *he* ([4]); AG y O prefieren *alef*; en los verbos *lamed-he*, 440 y AG prefieren *he*, O *alef*; 440 y Talmud palestino y Midrašim a veces ponen *he* final en los infinitivos, pero no AG ni O. También en los participios 440 emplea a veces *he* final. Este uso frecuente de *he* final de 440 le hace semejante al arameo galilaico y al arameo samaritano, y le asemeja a AG; le distingue de O, que utiliza siempre *alef* como el arameo oriental. Ahora bien, el uso de *he* final —también muy frecuente en el ms de Leipzig (L) y en Neofiti ([4])— es signo de antigüedad del texto; el uso misceláneo de *he*/*alef* es característico del AG.

([1]) «Indications of Antiquity in the Orthography and Morphology of the Fragment Targum», *In Memoriam P. Kahle*, pp 79-89.

([2]) En *Scripta Hierosolymitana*, 4, 1958, pp 1-35.

([3]) *The Genesis Apocryphon of Qumran Cave I. A Commentary*, Roma, 1966.

([4]) Cf G. Lazry, «Some Remarks on the Jewish Dialectal Aramaic of Palestine During the First Centuries of the Christian Era», *Augustinianum*, 8, 1968, p 469: en N Dt se prefiere *he* a *alef*.

Otro índice de antigüedad: el ms 440 escribe el pronombre relativo *dy* separado; a veces, junto a la palabra siguiente, pero con esta misma grafía, que es grafía antigua, la del arameo bíblico; es la grafía del AG entre 60 a 70 veces, contra seis veces en que *d* está unido a la palabra siguiente. En el Targum de Job de la cueva 11 de Qumrán siempre la forma es *dy* separado. En O se utilizan *dy* y *d*; en el arameo medio se usa *d*.

Basta echar una ojeada a N para ver el uso prevalente de *dy*, aunque no exclusivo, y las constantes correcciones en *d* en las notas I (interlineales) y en M ([1]).

Otro indicio de antigüedad es conservar 440 con AG y arameo cristiano-palestino el *waw* en algunas formas como *yqwṣwn* (según Fitzmyer no se trata de forma pausal sino de verbo cóncavo) o conservar R y Nu formas como *kbwšw*, *šmw'w* (imperativos) o el presentar 440 participios *pa'el* de forma *mbwrk*, *mzwmn* (Doubles, pp 84s).

Estas formas con *waw* se encuentran en Neofiti de vez en cuando. El que se encuentren en AG prueba su antigüedad, e indican arameo occidental; pueden, pues, ser formas anteriores al arameo medio que las desconoce: formas anteriores, algunas quizá influidas por el hebreo.

En 440, Damasco se dice *Drmsq*, como en AG e Is de Qumrán, no *Dmšq* como en TM (Doubles, p 85).

En N encontramos *Drmsq* y *Drmšq* ([2]) (esta última grafía es la de AG e Is de Qumrán).

En 440 tenemos *r'š* y *ryš* (cabeza); en AG una forma *conflata r'yš* (Doubles, *ibid.*).

En Neofiti Gn 40,12.17 *r'š*, 44,18 *ryš* ([3]).

El verbo *b'š* (disgustar) a veces tiene esta forma (con *'ayn*), en vez de la forma *b'š* (con *alef*) del O y del arameo medio (Doubles, p 86).

En Neofiti se encuentran las dos formas ([4]). Doubles (p 86) se pregunta con razón cómo puede conservar el TargPal esta forma arcaica *(b'š)*, que no se encuentra en O ni en textos aramaicos posteriores, si tal TargPal no *se escribió* en época anterior.

Así como AG emplea *he* para *e* final, lo mismo hace 440 algunas veces. Además, hay en TJ II intercambio de *he* final con *alef* o *yod*, lo que prueba que su arameo no ha llegado a la fase de la uniformidad posterior.

La escritura plena frecuente en 440 asemeja este ms a los mss de Qumrán, en los que es práctica general. Lo menos que este fenómeno prueba es que el texto procede de un tiempo en que aún no se vocalizaban los textos.

Conclusión del estudio de Doubles: «A study of the morphology of the Fragment Targum provides another line of evidence indicating the possibility of an early date for the Targum. Although such a study cannot prove an early date for the Targum in the present state of our knowledge, it does add another link to the chain of arguments for such a date... In conclusion, it seems to be increasingly possible to argue that the linguistic evidences for a late dating for the Fragment Targum may simply be the unconscious reflection of the time of Medieval copysts, while the actual date for this Tar-

(1) Cf G. Lazry, *art. cit.*, p 470 y nota 17.
(2) *Ibid*, p 475.
(3) *Ibid*, p 473.
(4) Cf A. Díez Macho, «The Recently discovered...», p 241.

gum must be determined by the survivals of ancient morphological and orthografical forms, together with other evidences from different lines of investigation» (p 89).

Un estudio comparativo sistemático del arameo de N y AG está en vías de ejecución. Del estudio de G. J. Kuiper ya dimos cuenta en la Introducción general del vol I, pp 86*-88* (1). De momento, basten las acotaciones que hemos intercalado en el resumen del estudio de Doubles: pueden ser ampliadas leyendo el artículo de G. Lazry sobre fonética del Neofiti 1, que acabamos de citar en notas anteriores. Con reducirse a sólo la fonética del Dt de N, el artículo de Lazry —parte de su tesis doctoral en esta Universidad de Barcelona— confirma con ejemplos de N los puntos estudiados por Doubles en el artículo anterior. Lazry añade observaciones interesantes, por ejemplo, encontrarse en N plurales absolutos con desinencia *-im* en vez de *-in*, fenómeno que ocurre en AG siempre con la palabra *'lmym* y que Fitzmyer considera como hebraísmo (2) pero que Lazry, con Kutscher, considera como fenómeno peculiar de arameo palestino (antiguo) (3). En Neofiti se encuentra también la conjunción condicional *in* e *im* («si»).

Pero si es importante comparar arameo de N y de AG, mucho más lo es comparar el arameo de Neofiti con el arameo de las cartas de Bar Kokeba. Estas cartas son arameo hablado en Judea en el primer tercio del siglo II d. de C., mientras el arameo de AG probablemente no pasa de ser arameo literario (4) un tanto evolucionado y con ciertos influjos del arameo hablado que explican, por ejemplo, la existencia de algún sufijo *wy* (arameo hablado) al lado de constante sufijo *why* del arameo literario. El planteamiento de Fitzmyer —ser el arameo del AG el arameo del siglo I y ser el arameo de Neofiti y del TargPal en general arameo posterior— es ambiguo: si quiere decir que el arameo de AG es el arameo *hablado* del siglo I, es una afirmación gratuita, no probada: muchos pensamos que es arameo literario. Si supone que es arameo hablado en el siglo I en toda Palestina, no solamente en Judea, la suposición es doblemente gratuita: tiene que probar que en Galilea no se hablaba en el siglo I d. de C. un dialecto distinto (cabalmente el arameo del TargPal). Si supone que el arameo de N y TJ II es evolución tardía o posterior del arameo de AG, es suposición también doblemente gratuita: suponer que el arameo de N, etc., viene del de AG (y no, lo que es más verosímil, de un arameo popular contemporáneo o anterior al de AG) y suponer que esta evolución es tardía, posterior al siglo III d. de C. (siendo el arameo del AG del siglo I a. de C. pudo haberse operado la supuesta evolución hacia el arameo de N, ya en el siglo II d. de C.). Si supone que el no haber escritos en arameo palestinense popular hasta el siglo III d. de C., es prueba de que el TargPal no estaba escrito en el siglo I o II d. de C., es suposición gratuita que incurre en círculo vicioso: es suponer lo que ha de probar.

(1) Este artículo de G. J. Kuiper, «A Study of the Relationship between *A Genesis Apocryphon* and the Pentateuchal Targumim in Genesis 14, 1-12», ha sido publicado en *In Memoriam P. Kahle*, pp 149-161; cf p 161 (AG tiene especial relación con N).

(2) *The Genesis Apocryphon...*, pp 189 y 75.

(3) *Art. cit.*, p 475 y nota 51.

(4) Cf vol I, Introducción general, pp 76*s. Kutscher dice en su artículo en hebreo «La lengua hebrea y aramea de los rollos del Mar Muerto», *Maḥanaym*, 1962, final del art.: que la lengua de AG es muy parecida a la de O y que hay que suponer que es sólo arameo literario.

Urge, pues, comparar el arameo de N con el de las cartas de Bar Kokeba: éstas son arameo datado más precisamente que el de AG, y sobre todo son *arameo ciertamente hablado.* Nótese, entre otras cosas, la coincidencia entre el arameo hablado de estas cartas y el arameo de N en el uso del *yat* con acusativo, uso totalmente ausente en AG, que utiliza *l* como partícula de acusativo ([1]). Este uso es típico del TargPal y del arameo galilaico. En AG los sufijos verbales van, por el contrario, unidos al verbo como en arameo literario.

A continuación copiamos el estudio provisional del arameo de esas cartas del siglo II comparado con el de N, estudio que apareció en *Oriens Antiquus* ([2]):

Fuera del material de Qumrán, y fuera de unas inscripciones encontradas en Judea en piedras sepulcrales y en osarios —inscripciones que en su mayor parte no contienen más que nombres propios— fuera de la inscripción de ʿUzzia del siglo I d. de C. y de la inscripción de Ŷebel Ḫallet el-Ṭūri —recientemente publicada— que ya contienen algunas frases, y fuera de la «Megillá» *Taʿanit*, o Rollo de Ayunos ([3]), de cronología incierta —al parecer compuesto en el Sur de Palestina entre los siglos I y II de la Era Cristiana, pero en arameo literario— hasta el presente no teníamos otra documentación cierta del arameo escrito en Judea desde la redacción final del libro de Daniel por el 165 a. de C. o antes. Pero entre los importantes descubrimientos verificados por arqueólogos de la Universidad Hebrea de Jerusalén en 1960, se han identificado 15 cartas dictadas en nombre de Simón Bar Kokeba, jefe de la guerra de judíos contra romanos de 132-135 d. de C., escritas ocho de ellas en arameo. Ahora bien, las cartas suelen escribirse en el lenguaje en que se habla ([4]). Tratándose de cartas como éstas, que un jefe militar —cuyo cuartel general estaba en Betar, a 12 km al SE de Jerusalén— envía a sus comandantes de la región de ʿEn-Gedi es de suponer que estén escritas en el arameo que se hablaba en Judea en la primera mitad del siglo II d. de C. Aprovechando la oportunidad de encontrar al Prof. Yigael Yadin, su descubridor, en el III Congreso Mundial del Judaísmo celebrado en Jerusalén en 1961, le preguntamos sobre el arameo de esas cartas, comunicándonos que su primera impresión era tratarse de arameo semejante al de Onqelos.

Ultimamente hemos podido examinar personalmente el arameo de estas cartas utilizando el número de la revista *Israel Exploration Journal* dedicado a la exposición de los hallazgos hechos en 1960 en la región de ʿEn-Gedi ([5]). También han sido publicadas en las *Yediʿot* de la Sociedad de Exploración de Palestina y sus antigüedades ([6]), habiendo en estas dos publicaciones

([1]) Cf Fitzmyer, *ob. cit.*, p 194; cf vol I, *ibid*, p 77*, nota 1.

([2]) A. Díez Macho: «La Lengua hablada por Jesucristo», 1963, pp 109-113.

([3]) J. A. Fitzmyer, «Some observations on the Genesis Apocryphon», *CBQ*, 22 (1960), p 279, notas 11-13 (bibliografía sobre estas inscripciones); nota 10 sobre la *Megillat Taʿanit*.

([4]) Harris Birkeland, el defensor del hebreo como la lengua hablada por las clases bajas de Palestina en tiempo de Cristo, aprovecha para su tesis que se han encontrado cartas de Bar Kokeba escritas en misnico: «They are letters, and, no doubt, if Ben Kokeba wrote love letters he wrote them in the same language», *The Language of Jesus*, Oslo, 1954, p 23. Y. Kutscher, en su artículo hebreo sobre la lengua de estas cartas, *Leshonenu*, 25 (1961), p 119, pondera la importancia de estas cartas arameas para conocer al arameo hablado de Judea en el siglo II d. de C.

([5]) «The Expedition to the Judea Desert, 1960», *Israel Exploration Journal*, 11 (1961), Expedition D, pp 40-52.

([6]) *Yediʿot*, 25 (1960), pp 53ss.

unas cuantas variantes que nota Y. Kutscher al final del estudio provisional que dedica a las cartas arameas y mísnicas de Bar Kokeba y sus contemporáneos (1).

Las cartas núms. 1, 2, 4, 8, 11, 14 y 15 están en arameo. Menos la primera que está escrita en madera, las demás lo están en papiro. A pesar de que la publicación del texto de estas cartas arameas, realizada por Yadin, ni es completa ni definitiva, y a pesar de que una considerable porción del texto aramaico se consume en nombres propios de personas (Simon Bar Kosiba), en cuyo nombre se escriben las cartas; Yehonatan y Masábala, sus comandantes en ʻEn-Gedi, a los que las cartas van dirigidas; Baʻyah, etc.), el material publicado nos deja ya entrever un arameo palestino hablado; un arameo hablado en Judea a principios del siglo II d. de C. (2). A parte de que las cartas suelen reflejar la lengua hablada, máxime éstas que están escritas en lenguaje castrense, seco, conciso y terminante, es lógico que si las cartas de Bar Kosiba escritas en hebreo mísnico están, como es patente, en lenguaje hablado (3), las cartas arameas del mismo caudillo han de estar escritas también en arameo hablado: no hay razón para escribir unas cartas en lenguaje hablado y otras en lenguaje literario.

La ortografía de estas cartas arameas es poco regular como cumple a escritos sin pretensiones literarias: se emplea la escritura plena donde se esperaría la defectiva y la defectiva —que es la que más abunda— donde normalmente habría de haber escritura plena; se escribe ordinariamente Yehonatan, pero Yonatan en una carta; unas veces la *he* sirve de *mater lectionis* para *ā* final (esta escritura es la más frecuente y es una indicación del origen palestino del arameo de las cartas), pero en varios casos la *mater lectionis* es *alef*; en una carta se escribe *sĕlām* (con *samek*); en las demás cartas con *šin*; se escribe nueve veces *dy* y dos veces *d*, doble ortografía que se encuentra mezclada constantemente en el arameo del ms Neofiti 1; la *nun* de *min* por dos veces se asimila a la consonante siguiente, mientras en una carta mísnica se escribe *min* sin asimilación de la *nun*, inconsecuencia ésta tanto mayor cuanto en arameo lo más común es la no asimilación de la *nun*, y en mísnico su asimilación. Respecto a esta última inconsecuencia, hemos de advertir que en el arameo de Onqelos y Yonatan ben ʻUzziel a los Profetas la *nun* casi siempre se asimila siguiendo en esto el uso del hebreo bíblico de los libros antiguos —no de los libros más recientes— y que en el arameo del ms Neofiti unas veces se asimila y otras no, y que muchas veces las variantes interlineales de tal manuscrito se refieren a la asimilación o no asimilación de la *nun* de *min*. No deja también de ser forma rara e incongruente el *whtšdr* de la carta 4, por no haberse operado la metátesis de sibilante y dental, aunque haya algún caso semejante en el rollo de Isaías, en las «Hodayot» de Qumrán y en una inscripción aramea antigua (4).

La síncopa del *alef* en *lmḥd* —en vez de *lm'ḥd*— de la carta 1 o en *wyth* —en vez de *wy'th*— se da en el arameo bíblico, en el de Elefantina, en el

(1) «Lešonan šel ha-iggarot ha-ʻibriyyot wa-arammiyyot šel Bar Kosebah u-bené doró», *Leshonenu*, 25,3-4 (1961), pp 117-33 y 26,1 (1962), pp 7-23 (este segundo artículo estudia las cartas mišnicas). Las variantes a que se refiere el texto están en p 23.
(2) «Lešonan šel ha-iggarot»..., I, pp 118-9.
(3) «Lešonan šel ha-iggarot»..., II, pp 21-2.
(4) «Lešonan šel ha-iggarot»..., I, pp 122-3.

arameo samaritano, en el ms Neofiti 1, en el *Pešer* Habacuc de Qumrán ([1]).

La sustitución de *alef* por *yod*, que pudiera explicar el *hw'* de la carta 4, parece reflejar el intercambio *alef/yod* que es frecuente en el arameo del Neofiti ([2]).

Como el arameo occidental, la carta 14 ofrece la lección *yhw'* con preformativa *y*, no con preformativa *l* o *n*, que son propias del arameo oriental. También es argumento de ser el de las cartas arameo occidental el empleo sistemático de la partícula *yat* de acusativo, y esto no sólo ante pronombres personales, vg. *yathon* (cartas 1 y 14) —cosa que es corriente en arameo galilaico, samaritano y cristianopalestino— sino constantemente ante nombres, vg. *yat pur'anuta*, *yat sayfah* (carta 1), *wĕ-yat kol* (carta 2), *yat El'azar* (carta 8). Ahora bien, el empleo de *yat* como signo de acusativo es muy raro en arameo oriental y si a veces se encuentra en el Talmud babilónico, es en narraciones de origen occidental ([3]), mientras es ordinario en los dialectos aramaicos occidentales. En estos dialectos unas veces se usa *yat* como signo de acusativo, otras veces se usa *l*, pero con esta diferencia: que *yat* se usa en galileo, cristianopalestino y, al parecer, en el samaritano sólo ante pronombres, mientras *l* se emplea ante pronombres y ante nombres. Sin embargo, Dalman cita en el galilaico dos casos de *yat* ante nombres, y en el samaritano, vg. es frecuente —tratándose del Targum y del Comentario del Merqa— encontrar *yat* ante nombres. En palmireno se usa *yat* una vez ante nombre y el uso de *l* ante nombre se encuentra raramente. Donde es frecuente el empleo de *yat* ante nombres es en los Targumim —en Onqelos, en Ps y en el Targum palestino— y no sólo cuando traducen un *'t* del texto hebreo sino incluso en las adiciones y paráfrasis. En el Targum palestino se emplea mucho más *yat* que *l*, no sólo ante pronombres, sino ante nombres ([4]).

El uso, pues, del *yat* en estas cartas arameas las asemeja lingüísticamente al arameo palestino, al arameo del Targum palestino sobre todo ([5]).

Nótese, además, que el pronombre personal en caso directo —*yathon* de diversas cartas— está separado del verbo regente como ocurre constantemente en el arameo galilaico, en el nabateo y, por regla general, en el cristianopalestino. En el ms Neofiti tal es el uso constante; en cambio, en el Onqelos, y muy frecuentemente en el Pseudojonatán —aquí probablemente por influjo del Onqelos— y en el Samaritano el pronombre personal complemento directo se afija al verbo. En Onqelos y Ps se separa el pronombre cuando se traduce el *'t* del texto hebreo.

Bajo este aspecto también, el arameo de las cartas es como el arameo del Targum palestino.

Otro signo de ser el arameo de estas cartas occidental —y además popular— es el empleo de *'alōy* (carta 1). En el Apócrifo del Génesis, XXI, *'aḥōy*. El arameo literario, por ejemplo, el de Onqelos, emplea siempre *'alōhī*.

([1]) Cf nuestro trabajo «El texto bíblico del Comentario de Habacuc de Qumrán», en *Lex tua Veritas* (Festschrift für Hubert Junker), Tréveris, 1961, p 61.

([2]) *Ibid.*

([3]) «Lešonan šel ha-iggarot»..., I, p 130, nota 53*a*.

([4]) *Ibid.*, pp 130-2. Sobre el probable uso antiguo de *yat* ante nombres, cf Kutscher, «Ha-arammit ha-miqrait, arammit mizraḥit hi' o ma'arabit», Congr. Mund. de Estud. del Judaismo, 1957, pp 126-7.

([5]) *Ibid.*, p 132. En el Apócrifo del Génesis de Qumrán no aparece ni una sola vez el *yat* de acusativo, ni siquiera delante de pronombres, pareciéndose en esto al arameo imperial y bíblico.

En la carta 14 se lee *'nš* del arameo occidental, en vez de *'ynš* del arameo oriental.

En la carta 8 aparece el adverbio *šwh* en el sentido de «inmediatamente», sentido que sólo se encuentra en el arameo cristianopalestino ([1]), dialecto con el que, según Kutscher ([2]), el arameo de las cartas tiene buen parecido.

Adviértase también que se usa la negación *lā* (*l' tbzrn*, carta 1) y no *'al* con forma de yusivo; o sea, se emplea la forma *lā yiqtĕlun* y no, *'al yiqtĕlu* que es la forma del arameo bíblico y del Apócrifo del Génesis de Qumrán. Como en el arameo occidental, la forma del futuro —yusivo o no— de estas cartas en siempre *yiqtĕlun*.

Aparece en estas cartas *'im* («si») por el arameo *'in*, pero esto ocurre frecuentemente en el arameo de Neofiti 1 sin que sea necesario recurrir al arameo de Onqelos o de Ps para explicar el empleo de *'im* en vez de *'in*: se confundían *m* y *n* en el lenguaje popular, hablado, e incluso la *n* tiende a desaparecer, como ocurre con Mariam > Marian, que en ciertos osarios se escribe *Mariah* —la pronunciación que conservan los Evangelios—, y como ocurre con el onomástico *Ba'yan* de estas cartas que aparece escrito también *Ba'yah*.

Este *'im* de las cartas puede ser (cf p 65*) un hebraísmo lo mismo que la forma *ydw'* de la carta 14 que aparece en las dos publicaciones de Yadin, por más que oralmente haya comunicado ([3]) que la lectura verdadera es el participio arameo *ydy'*. Hebraísmos son también *mḥnyh* y *ha-nasi*, explicables ya por ser términos técnicos, ya porque junto con el arameo se hablaba hebreo. También al aparecer hay influjo del griego —otra de las lenguas habladas— en la pronunciación del nombre *Bar Mysh* de la carta 11, y quizá en la escritura *slm* en vez de *šlm* de la carta 1.

Naturalmente, aún no es el momento de dar un juicio definitivo sobre el arameo de estas cartas no publicadas en su integridad. Pero del anterior examen parece ya deducirse que están escritas no sólo en arameo palestino —lo que es patente— sino en un arameo hablado en Judea, un arameo que tiene muchas semejanzas con el arameo del Targum palestino, más que con el arameo de Onqelos y Ps, por más que Kutscher tienda a destacar en el estudio del arameo de tales cartas la semejanza de su arameo con el de Onqelos y Ps por una parte —uso de *anaḥnah* en carta 11, por ejemplo— y con el cristianopalestino, por otra.

([1]) Schulthess, *Grammatik*, par. 131, 5, nota 2.
([2]) «Lešonan šel ha-iggarot»..., I, p 133.
([3]) *Ibid.*, p 127.

XII. La traducción del TargPal

D. Rieder es autor de otro artículo, en hebreo, sobre «La traducción latina del Targum Yerušalmí a la *Torá*» (1). Es una crítica de ciertas traducciones disparatadas al latín del Ps y TJ II que se encuentran en las traducciones latinas de los Targumim de la Poliglota de B. Walton, Londres, 1657.

A veces hay traducciones absurdas —dice—; a veces traducciones que hacen reir. Examina las traducciones equivocadas más destacadas; faltas menores de traducción son incontables. Y esto porque el traductor de Ps y TJ II, Antoine Rodolphe Chevalier (1507-1572), no era experto en Talmud y Midrašim, pues estos Targumim (Ps y TJ II) «como es sabido, se fundan —añade Rieder— en el Talmud y en los Midrašim» (p 9). Esta última afirmación, referida a TJ II, es inaceptable, y lo es también referida a mucha parte de los materiales misceláneos del Ps. Con tal concepción de los Targumim palestinos se explica que en el artículo anteriormente examinado, Rieder no intente ninguna explicación de las anomalías de Neofiti 1 recurriendo a su antigüedad pretalmúdica o premidrásica.

Aunque no fundado necesariamente en Talmud y Midrašim, es óptimo el método de traducción que preconiza Rieder, a saber, deducir el sentido del TargPal de los lugares paralelos de la literatura rabínica. Para traducir correctamente, no basta el diccionario, como no bastó a Chevalier el Lexicon de Buxtorfio (Basilea, 1640), pues a veces el error de traducir deriva precisamente del *Lexicon chaldaicum talmudicum* de este autor. Hay que recurrir a los lugares paralelos.

Ya Walton dice en el Prólogo, n. 10, e Introducción, p 84, haber tenido que corregir muchas malas traducciones de Chevalier. Pero no fueron todas. Rieder corrige una mala traducción de Ps Gn 19,26; de TJ II 25,1 (quae ab initio erat illi *prohibita!*); TJ II Gn 28,10 (ille autem est lapis quem erexit in *foedus prius!*: esta última palabra es superflua); TJ II Gn 30,11 (quia resecturus est *convivia!* populorum); TJ II Gn 30,15 (*Hac septimana!* invitetur apud te); Ps Gn 32,25; TJ II Gn 44,18-19 (et [quod] exirent cogationes (*sic:* leer *cogitationes!*) cordis ejus et rumperentur vestimenta ejus» (hay que traducir «pelos» en vez de «cogitationes»); TJ II Gn 47,21 (ne irriderent filios Jacob et vocarent illos hospites *galilaeos!*, pero en Ps traduce correctamente,

(1) *Sinai*, 59, 1966, pp 9-14.

ne vocarentur *exules*); Ps Gn 49,5; TJ II Gn 49,22 (et erant filiae regum et primorum *saltantes* propter te ad fenestras et *considerantes* te e cancellis). Rieder reproduce el texto que se encuentra en el ms de Nüremberg y el idéntico de la Biblia Rabínica, y lo traduce como Chevalier (*mrqdn: saltantes*) menos el participio *mṣytyn* traducido *considerantes* por Chevalier y «escucharon» por Rieder. Dice este autor que «considerantes» quizá sea traducción razonable de *mṣyṣyn* (en vez de *mṣytyn*) pues se lee en *Berešit Rabbá* 98,18: «hijas de reyes le miraban (*mṣyṣwt*) a través de las ventanas».

Pero no creemos que *wmṣytyn* esté equivocado, como dice Rieder (p 11), porque se encuentra en Neofiti (texto) y en 440 (*mdyqyn... mṣytyn:* te observaban... te escuchaban). En 110 se encuentra *mdqyn... wmstklyn* bk mn šwry', como en Neofiti (margen). Aquí —en Neofiti (margen)— falta *mdqyn*; en nuestro aparato crítico *ad loc* probablemente habría que leer *šwry'* (desde los muros) y no *syrwwy'h*, es decir: «y te observaban desde las ventanas y te miraban desde los muros».

Mṣytyn se encuentra también, como dijimos arriba, en Nu R: *mrqdn... mṣytyn:* saltantes... exaudientes.

Otras malas traducciones señala Rieder: Ps 49,26; 50,13; TJ II Ex 2,12 (ambos *pueros!*, en vez de ambos *mundos*); Ps Ex 9,7; 9,27; Nm 16,12; Dt 20,10 (*pwlyn*, *aliquos!*, en vez de *legados*); Ps Ex 12,29 (quibus *agrum colebant*, en vez de quos *colebant*, daban culto); Ps Ex 14,27 (*occultavit!*, en vez de *fortaleció*); Ps Ex 15,9 (*nr' = atteram*, en vez de *alcanzaremos*): el mismo error en TJ II con el verbo *frangam*; Ps Ex 26,33 (et *expandes!* velum, en lugar de *separará* el velo); TJ II Ex 33,23 (*dbyr'*: el santo de los santos, en vez de *el Verbo*); Ps Lv 16,21 (ab *anno praecedenti!*, en lugar de *anteriormente*, por hacer derivar la palabra compuesta *'štqd* de *štt' qdm'h*, en vez de *š't' qdm'h*); Ps Lv 23,29 (qui *comederit in jejunio!*, en vez de *que pueda ayunar*); Ps Nm 9,6 (qui ipsis mortuus erat statim *ac mandatum est illis Pascha!*, en vez de: si uno hubiera muerto junto a ellos de repente, el mandato [de enterrarlo] recae sobre ellos); Ps Nm 10,35 (*Vexillum!*, en vez de *pie*); Ps Nm 15,33; Ps Nm 21,27; Ps Dt 1,16; 16,14; 32,10.32; 33,11.

Este artículo de Rieder, afeado por muchas erratas ([1]), ha de ser tenido en cuenta por los diversos autores —Le Déaut, McNamara, E. Levine— que están traduciendo el Ps.

([1]) Ocho erratas hemos encontrado en las citas latinas de este artículo.

XIII. Neofiti 1 a Éxodo

Neofiti 1 al libro del Éxodo ha sido y es objeto de diversos estudios de algunos de los cuales hemos dado cuenta en las páginas anteriores: estudios sobre N Ex 22,4 (Scharbert, Rieder, Heinemann), tesis de Malina acerca de las tradiciones palestinas del maná, con estudio detallado de N (y Ps) a Ex 16 completado y corregido por Vermès en N Ex 16,15.

La tesis de R. Le Déaut, *La nuit pascale*, es un estudio exhaustivo del poema de las «cuatro noches» de N Ex 12,42. El autor prueba con diversos argumentos la fecha antigua —anterior al final del siglo I d. de C.— de dicho texto. Un argumento es la desconfianza judía desde final del siglo I respecto a la apologética cristiana: «Pensamos —dice Le Déaut, p 348— que ha habido también una intención consciente del judaísmo oficial de disminuir la importancia de la esperanza pascual popular en transferir a *Roš ha-šaná* la mayor parte de los temas que anteriormente eran, si no propios de la Pascua, por lo menos muy característicos de la ideología de la fiesta: creación, sacrificio de Isaac, aparición del Libertador, juicio de los impíos (del que el castigo de los egipcios era figura sombría)... Un texto como el poema de las «cuatro noches» difícilmente pudo ser compuesto después de que la ideología preponderante de *Roš ha-šaná* había acaparado estos temas, por tanto, después del final del siglo I de nuestra Era al máximum». Del examen del contenido y de la estructura literaria del poema y de su comparación con midrašim y piezas litúrgicas, deduce la prioridad del poema. «Nada en este texto, ni siquiera la mención de Roma, ...permite negar al poema de las «cuatro noches» la misma alta antigüedad reconocida al TargPal en general, al códice Neofiti 1, en particular» (p 359).

Le Déaut acaba de ofrecer una síntesis de sus estudios sobre la Pascua judía y en N. Testamento, partiendo del poema de las «cuatro noches» de N Ex 12,42 (1).

Neofiti 1 a Ex 19 y 20 ha sido objeto de un largo trabajo, aún inédito, y que posiblemente publicará el Centre Nationale de la Recherche de Francia. Autorizados por su autor y con anuencia del Centre de Recherche (2), hacemos aquí un breve resumen de esta investigación a beneficio de los lectores de N Éxodo.

(1) R. Le Déaut, «Pâque juive et Nouveau Testament», *Studies in the Jewish Background of the New Testament* (O. Michel et alii), Assen, 1969, pp 22-43.

(2) En carta de 23 de abril de 1969.

En 1968, Jean Potin, A. A., presentó este estudio como tesis doctoral a las facultades teológicas de Lyon. Su título es *La Théofanie du Sinai et le don de la Loi dans le cadre de la liturgie juive de la Fête de la Pentecôte*. En un tomo de 363 pp, Potin estudia los textos litúrgicos relativos al tema; en un cuaderno adicional de 44 pp recoge los textos del TargPal y de Onqelos a Ex caps 19 y 20. La traducción, estudio y comparación de estos textos targúmicos con otros textos rabínicos y con el N. Testamento, constituyen el meollo de la tesis. Los textos incluyen N (texto), sus glosas marginales (M) y los fragmentos del TargPal conocidos, que en estos dos capítulos, por su utilización en la liturgia de Pentecostés, son relativamente numerosos. La disposición sinóptica de los mismos en líneas horizontales paralelas, favorece su estudio y hace ver que N es un TargPal con sus características propias, muy ceñido al texto hebreo, en armonía frecuente con O, cosa que Potin explica por contaminación de O, pero que sólo se podrá explicar con garantías cuando conozcamos el Preonqelos, es decir, ese TargPal que subyace al O actual, Preonqelos cuya existencia e influjo en el O actual Potin delata con insistencia.

Las glosas de N proponen un texto más concorde con el ms F del *MDW* II, para Potin la mejor recensión del TargPal a los caps 19 y 20 de Ex.

Del análisis de los textos targúmicos (pp 34-113), Potin ha sacado las siguientes conclusiones:

1) El TargPal, en su origen, parece haber sido una versión bastante fiel que nunca fue unificada.

2) De las recensiones primitivas derivan las hoy conocidas. La más representativa del TargPal es el ms F de la Geniza, aunque parece acusar la presencia de varias recensiones. Al parecer, el TargPal inicialmente fue simple versión con pocas glosas.

3) M, R y 440 son las recensiones más cercanas de F y las más independientes de O.

4) N y 110 son un TargPal: una corriente menos rigurosa en la que la interpretación personal parece ser más grande y en la que se deja sentir el influjo de O más fuertemente.

5) Ps por su origen es un TargPal, pero considerablemente evolucionado con respecto al grupo F; quizá sea una forma primitiva de TargPal diferente de las otras. Por lo demás, Ps integra numerosos elementos midrásicos en su mayor parte muy antiguos y anteriores a las colecciones de Midrašim. El influjo de O en Ps es considerable.

6) Hay que admitir la existencia de un Protoonqelos que podría ser una forma particular del TargPal, distinta de las anteriores. El O actual ha vertido en arameo babilónico tal forma de TargPal.

En conclusión: el Targum ha sido en un principio una versión bastante rigurosa. Poco a poco evolucionó integrando explicaciones más amplias, glosas, elementos midrásicos, piezas litúrgicas; en esta fase de mayor libertad, los Targumim se mueven dentro de coordenadas marcadas por la tradición. Por eso, a pesar de que las recensiones estudiadas son numerosas, choca que las variantes sean pocas y de poca enjundia. Vi (= Maḥzor Vitry), el ms 4017 (heb 95) de Estrasburgo, el ms 656 ENA de Nueva York y M en realidad no añaden nada nuevo a las otras recensiones. Incluso cuando el Targum se independiza del texto hebreo, como ocurre con el midráš acerca de la Palabra o con las ampliaciones de los 10 Mandamientos, persiste un

patrón tradicional que las paráfrasis acatan. Hay que admitir, pues, que la literatura targúmica está sometida a leyes bastante rigurosas de transmisión; por lo mismo, que los Targumim deben conservar una interpretación muy antigua del texto bíblico (pp 112s).

«El conjunto de estas tradiciones targúmicas —dice Potin— nos ha parecido muy antiguo, anterior a las especulaciones rabínicas que a veces suponen la letra misma del Targum. La comparación con la literatura judía que puede datarse con seguridad —Filón, Josefo, Pseudofilón— nos ha confirmado esta antigüedad. Nada se opone a que el midráš sobre la Palabra y que la ampliación aneja a los 10 Mandamientos daten del siglo I a. de C. Al contrario, todo induce a afirmarlo» (p 358).

En la primera parte, pp 34-113, el autor hace la traducción y estudio del TargPal a Ex 19 y 20, llegando a las conclusiones arriba enumeradas.

En la segunda parte (pp 116-215), investiga los textos litúrgicos de la fiesta de Pentecostés; cap 1: la fiesta de Pentecostés según la Biblia y la evolución de la fiesta en la tradición esenia del libro de *Jubileos* y de Qumrán; cap 2: los ritos de la fiesta de las primicias, según los Targumim; cap 3: la Alianza del Sinaí, según los Targumim de Ex 24; cap 4: el Targum de Hab 3; cap 5: el Targum de Ez 1; cap 6: la teofanía del Sinaí, en Sl 68,8-20; 77,17-19; 18,8-16.

La tercera parte (pp 216-354) expone la teología del Targum en la tradición judía; cap 1: la Iglesia del Desierto (la nación santa, una asamblea de sacerdotes, un pueblo de reyes); cap 2: la teofanía (en los Targumim, en la literatura judía, su significación teológica); cap 3: la Palabra de Dios (universalismo de la revelación del Sinaí, *Šemot Rabbá* 5,9; 28,6; *Mekilta*; Targum a Dt 33,2; experiencia de la Palabra de Dios por Israel; la Palabra de Dios según el midráš targúmico (*Memra* y *Dabar*, el *Dabar* salió de la boca del Santo, flechas y relámpagos [o la Palabra justiciera], las dos antorchas, el movimiento de la Palabra; elaboraciones posteriores de los Midrašim); cap 4: las 10 Palabras o mandamientos (en la liturgia sinagogal; la 1.ª, 3.ª y 10.ª Palabras, el espíritu targúmico respecto a las 10 Palabras: su perspectiva comunitaria y escatológica); cap 5: el Pentecostés cristiano a la luz de la tradición judía (concepción de Pentecostés en el siglo I a. de C., estado de las tradiciones en el siglo I d. de C.: tiempo y lugar, el nuevo pueblo de Dios, la santidad del pueblo, el ruido de un viento violento, reunión de pueblos, las lenguas de fuego, el habla de lenguas extranjeras); estudio complementario de la primera semana del ministerio de Jesús (Jn 1,19-2,12). Conclusión (pp 355-358).

Como se echa de ver por esta enumeración de materias, la tesis de J. Potin abarca muchos temas de gran interés. Deseamos que prontamente sea publicada.

Las conclusiones de A. Potin, deducidas del estudio del TargPal a Ex 19 y 20, han de ser contrastadas con los resultados obtenidos, de momento provisionales, por rabbi A. O. H. Okamoto, estudiante de investigación de Oxford, quien bajo la guía de G. Vermès está preparando en esa Universidad una tesis doctoral sobre Neofiti 1 al Éxodo. Gracias a los buenos oficios de G. Vermès me he puesto en relación con este joven investigador quien, en carta de 6 de setiembre de 1969, me autoriza a publicar los resultados de su investigación en curso de elaboración. A continuación transcribimos la información dada por rabbi Okamoto en su carta de 23 de agosto de 1969:

«My thesis is entitled: «Codex Neofiti I on the Book of Exodus: its place in the history of Targumic literature».

I do not wish to draw any conclusions before studying your critical apparatus, but I believe the following data are worth noting. In order to determine the place of Neofiti I (N) in relation to Onkelos (O) and Pseudo-Jonathan (J), I first confined my investigations to these three complete targums on the Book of Exodus, and left other fragmentary targums to be considered later with the marginalia and interlineation.

Setting aside the scribal errors (38 cases), omissions (10 cases) and dittographs (10 cases), at least 40 % of the entire Hebrew text is rendered directly into Aramaic with no variants between N, O and J.

Then I have listed some 1,500 cases from the main text of N, where it departs from the Hebrew text as regards similarities and differences between N, O and J from the linguistic, stylistic and exegetical points of view, which are enumerated and classified under the categories A, B, C, D and E. The combination of the agreements and the disagreements between the three targums is expressed in the following five classes.

Class A:	$N = O$,	$N = J$,	$O = J$
» B:	$N = O$,	$N \neq J$,	$O \neq J$
» C:	$N \neq O$,	$N = J$,	$O \neq J$
» D:	$N \neq O$,	$N \neq J$,	$O = J$
» E:	$N \neq O$,	$N \neq J$,	$O \neq J$

The number of cases is as follows:

	linguistic and stylistic	exegetical
Class A:	45	1
» B:	55	43
» C:	116	57
» D:	537	60
» E:	470	140

The outstanding feature in these statistics is the predominance of Class D in its linguistic and stylistic characteristics, remembering that this is the case where O and J are identical and differ from N. Thus we may say that N has its own characteristics distinctive from both O and J.

Both classes D and E strongly suggest that N was written at a time different from the date of O and J.

I agree with the thesis that N is a version of Targum Yerushalmi, which is different from Both O and J. N contains very early elements traceable to the Palestinian inter-testamental period such as the angel Sariel (its parallel, as pointed out by Dr Vermes, is found in the Qumran Scrolls), but its present form appears to reflect successive layers of revision up to Gaonic times.

One of the very characteristic phrases in N Exodus is *bkhwnth rbth* (N Ex 28:1,3,4,41; 29:1,44; 30:30; 40:13,15; N margin 31:10 and 35:19; Ex 1:21 without preposition *b*). Its occurrence is not confined to Exodus: cf Lv 7:35, 16:32; Nu 3:3, 16:10 (N = O = J); Dt 10:6; Gn 49:3 (with conjunctive *w*, instead). If I can locate the use of this phrase verbatim in the dated external literature (Peshitta displays five parallels to these verses, but without the word *rbth*), it may serve as demonstrative evidence for the date of the basic redaction of N as a whole.»

Dado el interés de Okamoto por encontrar la data de la expresión clave *bkhwnth rbth* (en el sumo sacerdocio), en mi respuesta le remití a N Gn 14,18, donde se aplica esta expresión a Melkisedeq, y al vol I de esta *editio princeps*, Introducción general, p 91*, donde digo que la glorificación de Melkisedeq

de la Epístola a los Hebreos 5-7 y de un fragmento de Qumrán y de este paso de Neofiti (que coloca a Melkisedeq en el sumo sacerdocio) ha de ser anterior al siglo II d. de C., anterior a R. Ismael (c. 130 d. de C.) quien dice haber sido despojado este personaje del sumo sacerdocio en beneficio de Abraham.

Junto con esta aclaración remití a Okamoto el ruego de que diese las razones que le asistían para afirmar que N Éxodo parece reflejar sucesivos estratos de revisión hasta la época de los *geonim*.

Su segunda carta es la respuesta a este ruego:

> «The grounds for my statement, «N's present form appears to reflect successive layers of revision into geonic times», are the following: although the sporadic and eclectic passages of exegesis in Targums are often traceable to the inter-testamental and Talmudic literature at a doctrinal level, a strong redactionary tendency evident in N can not have emerged much earlier than 426 A.D. (d. of Rav Ashi), postulating that there had existed the basic Targum.
>
> As I see it, strong redactionary elements are:
>
> 1. Besides (14) Greek and (2) Latin loan words, there are many Hebrew words (e.g. *zeman*, *skwm*, *symn*, *sdr*, *dbq*, *šlm*, *ḥṣrwkh* and so on. Most of these occur in N Exodus where O and Ps are identical in Aramaic) and some Aramaic words which are not confined to Palestinian literature (e.g. Arab-Pers. *hmynh*). They reflect the revival of Hebrew literature in 7th C. onwards.
>
> 2. The recurring phrase *bkhwnth rbth* (in the high priesthood) has an overtone towards abstraction, which is characteristic of post-Talmudic exegesis; so also the frequent phrases in N such as *l-šmy*, *byt 'amaleq*, *byt qwdš'*.
>
> 3. Hebrew verses left incompletely translated (esp. N Ex 32:1,4,8,19,23, 24,31,35 and also word *dmk* for Hebrew *škv*) reflect the scrupulous revisions of Targums and ways of public reading of the Scriptures, which the geonic authority could control so thoroughly. Cf. *Teshuvoth Hageonim* sec. 208 (Harkavy p 96); *Siddur R. Saadya*, 1904, p 368; Lewin: *Otzar Hageonim*, *Meg.*: Albeck: *Sepher ha Eshkol*, pt. I, pp 171ff.; *Tractate Sopherim* 9:9,10; S. Lieberman: *Tosefta Ki-Fshutah*, pt. V, pp 1218 ff.
>
> Tentatively, the following four isolated cases *may* suggest early geonic origin, but the date is really an open question.
>
> 1. N & TJ II Ex 15:27. The term Sanhedrin, referring to the constituent individuals rather than the institution, is not traceable to the first century Palestinian Aramaic terms, but can be traced to the amoraic stratum (b. Sotah 45a), the Theodosian Code and the Targum Sheni.
>
> 2. N Ex 22:30. Comparing a false witness to a dog is found in Aḥai Gaon's She'eltoth. I think that some parallels in the Mekhiltas are not to be taken seriously as of tannaitic period.
>
> 3. N Ex 12:46 displays a redundant halakhic formula *l' tfqwn mn byt lmbrh* which is neither in Talmud nor in the Codes.
>
> 4. N Ex 17:16. «Saul bar Kish, Mordecai and Esther wage war against the house of Amalek» is akin to those forms in Targums to Chronicles.»

¿Qué decir a estos resultados provisionales?

Los deducidos del cuadro estadístico de la primera carta coinciden con lo que ordinariamente se admite respecto a la relación de N, Ps y O. Es interesante destacar la conclusión que N fue escrito en tiempo distinto de O y Ps. Conclusión interesante, porque Onqelos ya tenía masora —luego texto consonántico fijo— a mitad del siglo III d. de C.

Respecto a las pruebas de una «fuerte redacción» tardía de N, realmente son de muy escasa fuerza probativa:

La presencia de 14 palabras griegas y 2 latinas no prueba en modo al-

guno una fecha tardía de redacción; de probar algo, prueba lo contrario, cf vol I, Introducción general pp 73*-75*.

La presencia de palabras hebreas no refleja necesariamente el revivir del hebreo del siglo VII d. de C. en adelante, que fue un renacimiento del hebreo preferentemente entre personas cultas. Estas palabras hebreas se encuentran en toda la literatura rabínica. Véase, por ejemplo, las concordancias a *Sifra* de Kosovsky (1): *sdr*, vol 4, p 1310; *symn*, p 1322; *lšmy*, p 1740; *khwnh* o *khwnh gdwlh*, p 1002; *dbq*, p 580; *zmn* (*zmn* de N Ex 23,2 es errata por *zkwn*), p 750-752, etc. La raíz *dbq* aparece unas 17 veces en el AG de Qumrán (2), *zmn* una vez (3), *šlm* varias veces (4); *hmynh*, palabra árabe y persa, se encuentra en el Talmud (cf Levy *ad verb* y Köhler-Baumg., p 1069).

La presencia de palabras hebreas en textos arameos no significa época tardía. Antes del renacimiento del hebreo del siglo VII, hubo una época en que se hablaba el llamado hebreo mísnico o hebreo medio o neohebreo. Hoy no cabe dudar que tal hebreo era lengua hablada en Palestina, por lo menos en el Sur, en los dos siglos primeros de la Era cristiana. A finales del siglo II d. de C. parece que dejó de ser lengua hablada. Esta lengua se encuentra en la Mišná (su mejor texto es el ms de la Mišná de Kaufmann), en la *Tosefta*, en los Midrašim halákicos y en las *baraytot* de ambos Talmudes: representa el hebreo hablado del siglo II d. de C. y es un buen instrumento para conocer el hebreo bíblico del cual parece ser la continuación (5). También es hebreo medio, aunque no hablado, sino hebreo de Escuela, el de los dos Talmudes y el de los Midrašim haggádicos (siglos III-V), hebreo más expuesto que el anterior al influjo del hebreo bíblico y del arameo hablado y que forzosamente ha de presentar diferencias según sea hebreo del Talmud Jerosolimitano y de los Midrašim haggádicos palestinos, o hebreo del Talmud Babilónico y que, aparte de todos estos inconvenientes —ser hebreo escolástico, influido por el hebreo bíblico, por el arameo y un tanto diferenciado según la procedencia— tiene el de no contar con textos vocalizados (6).

Ésta es la situación del hebreo en la época de los *tannaim* y de los *amoraim*. De esta exposición se deduce lo fácil que pudo ser la penetración, en textos arameos, de palabras hebreas en uno y otro período, sobre todo en el período de los *tannaim* —siglos I y II d. de C.— porque entonces el hebreo era lengua hablada junto con el arameo. Es fenómeno normal en una situación de bilingüismo que una lengua se mezcle con otra. Esto es tan cierto respecto al hebreo mísnico que ha habido autores que consideraron a dicha lengua como hebreo arameizado y otros como arameo hebraizado. Por lo mismo, la presencia de muchas palabras hebreas en N —texto que había de ser entendido por el pueblo— más bien apunta a una época —la de los

(1) *Otzar Leshon Hatannaim*, Concordantiae verborum quae in *Sifra* aut *Torat Kohanim* reperiuntur; véase del mismo autor el *Thesaurus Misnae*, 4 vols, Jerusalén, 1956; el *Thesaurus Thosefthae*, 6 vols, Jerusalén, 1932-1961; el *Thesaurus Talmudis*, del cual han aparecido ya 20 tomos.

(2) Cf Fitzmyer, *ob. cit.*, p 209.

(3) *Ibid*, p 210. Cf Dan 2,16; 3,8; 7,12...

(4) *Ibid*, p 216.

(5) Cf E. Y. Kutscher, «Mittelhebräisch und Jüdisch-Aramäisch», *Hebräische Wortforschung* (Festschrift z. 80. Geburtstag von Walter Baumgartner), Leiden, 1967, pp 160ss; cf A. Díez Macho, *La lengua hablada por Jesucristo*, pp 121-125.

(6) Kutscher, *art. cit.*, pp 160-163.

tannaim— en que el pueblo hablaba hebreo mísnico, que no a los siglos medievales en que renació el uso del hebreo en la gente de cierta cultura ([1]).

A esta época tan antigua apunta, por ejemplo, el empleo de la palabra *sdr* al final de las obras de creación de N Gn 1. Este cap de N, como ha notado Domingo Muñoz en su tesis doctoral, es de lo más antiguo de N, un cap escapado a la revisión rabínica posterior, un cap anterior al siglo II d. de C., época en que la reacción rabínica contra la teoría de los «dos poderes» hizo revisar el cap 1 de Gn de otros Targumim. Según comunicación epistolar de McNamara, ha descubierto en la formulación del final de los vv de la creación de N Gn 1 —precisamente donde se repite la palabra hebrea *seder*— indicio de que estos vv se leían en las *ma'madot* o reuniones de israelitas que acompañaban con oración fuera del Templo los sacrificios de éste. Es probable, pues, que *seder* ya fuera palabra incluida en N Gn 1 antes del año 70 d. de C. Cf Eclo 50,14.

Respecto a la expresión *bkhwnth rbth*, que por ser abstracta sería postalmúdica, ya la encontramos en hebreo *(khwnh gdwlh)* en Eclo 45,24. En el AG encontramos otro abstracto *rbwt'* (el Dios de la *Grandeza*), un texto de la cueva IV de Qumrán llama a Dios con el abstracto *rbw*, *Grandeza* ([2]);

([1]) Cf E. Y. Kutscher, *La lengua hebrea y su compañía a través de los tiempos*, conferencia en hebreo, N. York, 1968, pp 4-9, pondera el gran influjo del arameo en el hebreo, que se hace sentir incluso en el hebreo bíblico (dos ejemplos del esquema de nombre de acción *hqṭlh* en Is y dos en Ester), pero sobre todo en el hebreo mísnico (esquema *hqṭlh*, *qṭl*, etc.); en esta clase de hebreo el influjo arameo se deja sentir hasta en la morfología (en la 2.ª pers masc y fem del pronombre sufijado que está tomada del arameo: *-ĕka* pasa a *-ak*, y *-ek* pasa a *-ik*); a pesar del intenso influjo arameo, el hebreo mísnico mantuvo en muchos casos su independencia (vg., no tomó el *nun* epentético de la 2.ª pers fem sing o de la 2.ª pl del imperfecto contra lo que se estila en arameo palestino; apenas integró los esquemas de nombres *qṭl* y *mqṭlh* que del arameo pasaron al hebreo bíblico posterior; en cambio, desarrolló abundantemente un esquema típicamente hebreo, pero poco desarrollado en el hebreo bíblico —el esquema *qṭylh*—: Kutscher, *ibid.*, p 6, dice haber encontrado 130 palabras del esquema *qṭylh* en la Mišná de Kaufmann, dato interesante en orden al problema de los nombres abstractos de N suscitado por Okamoto. Es probable que el influjo del arameo fuese más intenso en la gente culta que en el pueblo, lo que explicaría la relativa frecuencia de los esquemas *qṭl* y *mqṭl* en los libros tardíos de la Biblia y su escasez en la lengua mísnica. El principal influjo y utilidad del arameo es haber hecho desaparecer del mísnico los tiempos con *waw* versivo y el haber así acotado el área semántica de los tiempos (vg., el participio para expresar presente y futuro, el pretérito para el pasado, el imperfecto para el futuro). Pero este gran influjo del arameo en el hebreo no fue la causa de que éste desapareciese con la generación de Yehudá ha-Nasi; la causa fue la diáspora que siguió a la revuelta de Bar Kokeba. Hasta entonces, el hebreo había continuado como lengua hablada desde la vuelta del Destierro, al parecer, al lado del arameo, pero en el Sur de Palestina, en la provincia de Judea, en Jerusalén y sus aledaños, donde se aposentaron los que volvieron de la cautividad de Babilonia; sólo cuando los Hasmoneos conquistaron Galilea se extendió el área lingüística del hebreo hacia el Norte, pero tras la matanza y dispersión de la guerra del 132-135 d. de C., quedaron algunos, muy pocos, judíos en el Sur, otros huyeron a Galilea, en la que se hablaba en exclusividad el arameo desde hacía siglos. Los que se refugiaron en el Norte perdieron el hebreo como lengua hablada; los pocos que quedaron en Judea quizá continuaron utilizando el hebreo como lengua hablada, como parece deducirse de un dicho del rabbi del Sur, de Bet Gubrin, R. Yoḥanán, que nos conserva el Talmud Jerosolimitano (cf Kutscher, *ibid.*, pp 7s).

Siendo éste el panorama lingüístico de Palestina, y tratándose del TargPal, Targum para ser entendido por el pueblo judío sencillo, las palabras hebreas introducidas dentro del Targum parecen indicar que la inclusión se operó cuando el pueblo sencillo hablaba y entendía el mísnico, es decir, antes de que desapareciese esta lengua en el primer tercio del siglo II d. de C. Por tanto, las incrustaciones de palabras hebreas mísnicas en N Ex son más bien signo de gran antigüedad que no signo de época gaónica.

([2]) Fitzmyer, *ob. cit.*, p 75.

los nombres terminados en *-ut* (abstractos o nombres de acción) se encuentran en la Biblia, en cantidad en los libros posteriores por influjo del arameo; y probablemente por influjo del arameo se encuentran en el hebreo de la Mišná como se puede ver en el artículo de E. Y. Kutscher, «Meḥqarim bediqduq lešon ḥakamim, z.l. (según el ms Kaufmann de la Mišná)» (1). En vista de lo cual es pura hipótesis suponer que expresiones abstractas como *bkhwnth rbth* sean fruto de la tendencia a crear abstractos de época postalmúdica. Recuérdese que esta denominación se aplica a Melkisedeq, como arriba hemos señalado.

Respecto al compuesto *byt qwdš'*, véase en hebreo en 1 Cr 29,3 y en Is 64,10. La multiplicación de la palabra *byt* más bien parece deberse a influjo arameo. En las cartas de Bar Koseba se encuentra *Bet Israel*; cf Lc 1,33.69 etc. *Byt mdrš* (Peš *byt ulpan*) en Eclo 51,23 (2).

El dejar sin traducir ciertos vv de N Ex 32, en modo alguno hay que explicarlo por *halakot* de la época gaónica, pues basta recurrir al tratado *Megillah* 4,10 de la Mišná, o más bien a una norma ya anteriormente existente codificada en tal tratado. Véase lo que hemos escrito sobre este tema en vol I, Introducción general, pp 61*s.

Respecto al empleo de «Sanhedrín» para significar sus miembros más que la institución, en N Ex 15,27 parece que se ha de leer como en M *(sby)* sanhedrin; pero cf Jn 11,47, *Sanhedrin* 63a.

Respecto a Ex 22,30, la traducción de N es «Y seréis pueblo consagrado para mi Nombre. Y no comeréis carne despedazada por fiera, matada en el campo. La arrojaréis *a los perros* o la arrojaréis a los extranjeros, a los gentiles que se parecen a los perros». No es necesario recurrir a pasos de la *Mekilta* ni a *šeeltot* de *geonim* para encontrar este dicterio contra judíos: Pablo, en el siglo I aplicaba la calificación de *perros* a los judíos o judaizantes infieles. Véase Filipenses 3,2: «Guardaos de los *perros*, guardaos de los malos obreros, guardaos de los mutilados (por la circuncisión)» (3).

El valor probativo de los demás argumentos es tan poco convincente como el de éstos. Por todo lo cual, la redacción tardía de N Éxodo, en época talmúdica o gaónica, hasta que no se presente pruebas más sólidas, es hipótesis sin serio fundamento.

(Terminado en setiembre de 1969)

(1) En el *Sefer Bar-Ilan*, 1956-1965, pp (71s).

(2) Cf Bet Peleg (Ch. Rabin, *The Zadokite Documents*, [2.ª ed., Oxford 1958], XX, 21, p 41); Bet Yehudá (*ob cit*, IV, 11, p 15); Bet Absalom en el *Pešer* de Habacuc de Qumrán, col V, lín 9. En el *Manual de Disciplina* VIII, 5, IX, 6 *byt qwdš*. En la *Guerra de los hijos de la luz y los hijos de las tinieblas* frecuentemente se usa *sdr*.

(3) Cf A. Díez Macho, «Targum y N. Testamento», *Mélanges E. Tisserant*, Roma, 1964, p 184.

TEXTO
Y VERSION CASTELLANA

ÉXODO

CAPÍTULO I

1 Y éstos son los nombres de los hijos de Israel que fueron a Egipto con
Jacob; fueron cada uno con los hombres de su casa:
2 Rubén, Simeón, Leví y Judá,
3 Isacar, Zabulón y Benjamín,
4 Dan y Neftalí, Gad y Aser.
5 Y fueron todas las personas que salieron de los lomos de Jacob setenta
personas y José que estaba en Egipto ([1]).
6 Y murieron José y todos sus hermanos y toda aquella generación.
7 Y los hijos de Israel se hicieron poderosos y engendraron hijos y se
multiplicaron.
8 Y surgió un rey nuevo sobre Egipto que no conocía a José y no caminó
según sus leyes.
9 Y dijo a su pueblo: He aquí que el pueblo israelita es más numeroso
y más fuerte que nosotros;
10 venid, tomemos contra ellos malos planes ([2]), decretemos leyes (con las
que) los disminuyamos antes de que se multipliquen y ocurra que
sobrevenga la guerra y también ellos se sumen a nuestros enemigos y
hagan guerra contra nosotros y pongan sobre sí un rey y se marchen
del país.

([1]) M: «(que) estaba hasta ahora».
([2]) M: «pues, y aconsejémonos los secretos de la guerra».

EXODUS

CAPUT I

1 ואליין שמהת בני ישראל די עלו למצרים עם יעקב גבר ואנשי בייתיה עלו׃

2 ראובן שמעון לוי ויהודה׃

3 יששכר זבולן ובנימן׃

4 דן ונפתלי גד ואשר׃

5 והוון כל נפשותא[!] נפקי חלציה דיעקב שבעין נפשן ויוסף דהוה במצרים׃

6 ומית יוסף וכל אחוי וכל דרא ההוא׃

7 ובנוי דישראל תקפו ואתילדו וסגון׃ [Cetera desider]

8 וקם מלך חדת על מצרים די לא חכם ית יוסף ולא הלך בנימוסוי׃

9 ואמר לעמיה הא עמא בני ישראל סגין ותקיפין מנן׃

10 איתון ונסב עליהון עצן בישן ידון דינין נזער יתהון קדם עד לא יסגון ויהווי ארום יערע סדרי קרבא ויתוספון אף אינון על שונאינון ויסדרן קרבא לקובלן וישוון עליהון מלך ויסקון להון מן ארעא׃

1 1 ואליין] אילין M | די עלו] דעלו I || 5 והוון] והויין M | דהוה] עד כען הוה M || 8 די לא] + הוה I || 9 עמא] עמי M || 10 ונסב] לחוד הינון M | אף אינון] נדון ?leg | ידון] כען ונעוץ יתן סתרי קרב[ה] לקובלן סדרי קרב ויתרך יתן וניסוק M | קרבא ... ארעא] שנאינן leg | שונאינון] מן ארעה M.

11 Y pusieron sobre ellos jefes de servicios a fin de hacerlos sufrir con sus servidumbres. Y construyeron altas ciudades para el faraón, Tanis y Pelusio.
12 Y al tiempo que los oprimían, así ellos se multiplicaban y así se hacían poderosos. Y los egipcios se sintieron angustiados ante el pueblo de los hijos de Israel.
13 Y los egipcios esclavizaron a los hijos de Israel con dureza,
14 y amargaron sus vidas con trabajo duro de barro y de ladrillo (1) y con toda clase de trabajo en el campo, toda suerte de trabajos en los que los hacían trabajar con dureza.
15 Y dijo el rey de Egipto a las parteras hebreas una de ellas llamada Sifrah (2) y la segunda Puah,
16 y dijo: Cuando asistáis al parto de las hebreas ved los asientos: si es hijo le daréis muerte y si es hija (la) dejaréis con vida.
17 Y las parteras temieron delante de Yahweh y no hicieron como había hablado con ellas el rey de Egipto y dejaron vivir a los niños.
18 Y el rey de Egipto llamó a las parteras y les dijo: ¿Por qué habéis hecho esto: dejar vivos a los niños?
19 Y dijeron las parteras al Faraón: Las hebreas no son como las mujeres egipcias, pues son fuertes: antes de que la partera venga junto a ellas, ellas suplican a su Padre (3) que está en los cielos y Él las responde y ellas dan a luz.
20 Y Yahweh favoreció a las parteras y el pueblo se multiplicó y se fortaleció mucho.

(1) I: «ladrillos».
(2) M: «o sea, Yokébed y el nombre de la segunda Puah, o sea, Miriam» = TJ II; cf Ps I; cf N v 21.
(3) I: «delante de Yahweh y les responde y dan a luz».

11 ושוון עליהון רברבנין מפלחנן מן בגלל למצערן[א] יתהון בפולחניהון ובנון קרין תלילן לפרעה ית טנס וית פילוסין:
12 וכל דהוון מצערין יתהון בכדן הוון סגיין ובכדן הוון תקיפין ואעיקו מצראי מן קדם עמא בני ישראל:
13 ושעבידו מצרייא ית בני ישראל בקשיו:
14 ומררו ית חייהון בפלחן קשי בטינא ובלבני ובכל פולחן באפי ברא ית כל פולחן די פלחו בהון בקשיו:
15 ואמר מלכא דמצרים לחייתא עברייתא די שמה דחדא מנהון שפרה ושמה דתנייתא פועה:
16 ואמר כד תהוון מיילדין ית עברייתא תהוון חמיין על מתברייא אן בר דכר הוא תקטלון יתיה ואן ברא נקבה היא ותיחי:
17 ודחלו חייתא מן קדם ייי ולא עבדון היך מה דמלל עמהון מלכא דמצרים וקיימון ית טליא:
18 וקרא מלכא דמצרים לחייתא ואמר להון מן בגלל מה עבדתון פתגמא הדין וקיימתון טליא:
19 ואמרין חייתה לפרעה ארום לא כנשיה מצרייתה עברייתא ארום חיין אינין עד לא תיתי חייתא לוותהון אינון מצליין קדם אבוהון בשמ[י]א והוא עני יתהון ואינון ילדן:
20 ואייטב ייי לחייתה וסגון עמא ואתוקפו לחדא:

| M קוריין [קרין | M בשעבודהון [בפולחניהון | M פלחנין [מפלחנן 11
| I סגיאין [סגיין | M כן [בכדן | M וכדו[ד]ן הוון [וכל דהוון 12 || M טנוס [טנס
[ומררו 14 || M בפולחן קשה [בקשיו 13 || M ואתעיקו [ואעיקו
[°.ו פולחן | I ובלבניא [ובלבני | M בפולחנא קשיא [בפלחן קשי | M ואמירו
היא הוות יוכבד [שפרה ... פועה | M לילדתא [לחייתא 15 || M פולחנא
בילדותכם [כד תהוון ... 16 || M ושמה דתנייאתא פועה היא הוות מרים
[ברא | M ותק[טלון] [תקטלון | M ותהוין מסתכלן על מדבריהן [מתב' leg]
ודחילו ילדתא מן [ודחלו ... ייי 17 || M ותקיימון יתיה [ותיחי | M ברת
|| M וקיימי[א] [וקיימון | I די מלל [דמלל | M עבדי[ן] [עבדון | M קדם ה'
| M הינין עד [אינין עד | M ילדתא [חייתה 19 || M לילדתא [לחייתא 18
קדם ה' ועני יתהון [קדם ... יתהון | M לוותהון ילדתא הינין [חייתא לוותהון אינון
|| M והינין [ואינון | supra add י [בשמ[י]א | I דילדתן [וילדן prob leg]
M. ויסתגון לחדא [ואתוקפו לחדא | M מימריה דה' [ייי 20

21 Y porque las parteras temieron delante de Yahweh se granjearon un buen nombre en medio (1) de la casa de Israel y Yahweh les hizo casas: la casa real y la casa del sumo sacerdocio: Miriam tomó la corona de realeza y Yokébed tomó la corona del gran sacerdocio.
22 Y el faraón mandó a todo su pueblo diciendo: A todo varón que nazca a los judíos, arrojadlo en el río, pero dejad con vida a toda hembra.

CAPÍTULO II

1 Y fue un varón (2) de la casa de Leví y tomó por mujer la hija (3) de Leví.
2 Y la mujer concibió y parió un hijo y vio que era hermoso (4) y le tuvo oculto tres meses.
3 Y no pudiendo ocultarle por más tiempo, tomó para él una caja de papiro y la calafateó con asfalto y pez y puso en ella al niño y le colocó en el pastizal, a la orilla del río.
4 Y se colocó a lo lejos una hermana suya para conocer su hermana qué (5) se le haría.
5 Y bajó la hija del faraón a refrescarse al lado (6) del río y sus doncellas caminaban por la orilla del río y vio la caja en medio del pastizal (7) y envió a su sierva para que la cogiera.
6 Y abrió y vio al niño y he aquí el niño llorando y tuvo compasión de él y dijo: Este es de los hijos de los hebreos.

(1) M 1.º: «(en medio) de las generaciones e hicieron a ellas casas»; M 2.º: «Casas del gran sacerdocio, casas de la profecía y casas de realeza» (= casas de sacerdotes, de profetas y de reyes).
(2) M: «un varón levita de la tribu de Leví».
(3) M: «y tomó a Yokébed su novia por mujer».
(4) *Lit:* «bueno» *(tob)*.
(5) M: «cuál sería el final del niño».
(6) M: «a la orilla del río y las doncellas».
(7) M: «de los papiros».

21 והוה ארום דחילין חייתא מן קדם ייי וקנון להון שם טב בגו בית ישראל ועבד להון בתים בייתה דמלכותא וביתא דכהונתה רבתה מרים נסבת כליל מלכותא ויוכבד נסבת כליל כהונתה רבתה:
22 ופקד פרעה לכל עמיה למימר כל בר דכר דמתיילד ליהודייא בנהרא תטלקון יתיה וכל ברא נוקבא תקיימון:

CAPUT II

1 ואזל גברא מביתה דלוי ונסב ית ברתא דלוי:
2 ועברת אתתא וילדת בר וחמת יתיה ארום טב הוא וטמרת יתה תלתא ירחין:
3 ולא יכלת תוב למטמרה יתיה ונסבת ליה תיבו דגמי ושעיית יתיה בחימרא ובזיפתא ושויית בה ית טליא ושויית יתיה באפרה על גב נהרא:
4 ואתעתדת אחתיה מרחוק למידע אחתיה[!] מה אתעביד ליה:
5 ונחתת ברתה דפרעה למתקררא על נהרא ורביתה מהלכין על גוף נהרא וחמא ית תיבתה בגו אפרה ושלחת ית אמהתה ונסבת יתה:
6 ופתחת וחמת ית טליא והא טליא בכי וחסת עלוי ואמרת מן בניהון דעבר[יה] הוא דין:

| M דרי ועבדי להון בתין [בית ישראל ... בתים | M וקנין [וקנון 21
| M בתי כהונתא רבא בתי נביאת[א] ומבתי [מ vid delet] מלכותא [בייתה ...
[נוקבא תקיימון | M תתקטלון [תטלקון 22 | M דמלכוותא [דמלכותא
M. נקבה תקימון יתיה

| I מן [ביתה] [מביתה | M גבר ליואי משבט[א] דלוי [גברא מביתה דלוי 1 2
[ושעיית | M עוד [תוב 3 || M ית יוכבד חביבתא ליה לאיתו [ברתא דלוי
הוה [אתעביד ליה | M וקמת ליה [ואתעתדת 4 || M גף [גב M ואשעה
[אפרה | M על גב נהרא וטלייתא [על נהרא ורביתה 5 || M בסופיה דטליא
N. דעבריהון [דעבר[יה] | id M [מן בניהון 6 || M גומיא

7 Y dijo su hermana a la hija del faraón: ¿Voy a llamar una nodriza de
las hebreas que te amamante al niño?
8 Y le dijo la hija del faraón: Vete. Y fue la (1) doncella y llamó a la
madre del niño.
9 Y le dijo la hija de faraón: Lleva este niño y amamántamelo y yo te
daré tu salario. Y la mujer cogió al niño y le amamantó.
10 Y creció el niño y le llevó a la hija del faraón y fue para ella un hijo y
le llamó Moisés y dijo: Porque le he salvado de las aguas.
11 Y ocurrió en aquellos días: Moisés creció y salió junto a sus hermanos
y vio sus trabajos y vio a un hombre egipcio pegando a un hebreo de
sus hermanos.
12 Y miró (2) a uno y otro lado y vio que allí no había nadie y dio muerte
al egipcio y lo ocultó en la arena.
13 Y salió un segundo día y he aquí que dos (3) hombres hebreos se reñían.
Y dijo al culpable: ¿Por qué, por favor, golpeas a tu compañero?
14 (Y dijo) (4): ¿Quién te ha constituido en señor y príncipe sobre noso-
tros? ¿Acaso has decidido matarme como mataste al egipcio? Y Moisés
tuvo miedo y dijo: He aquí que ahora (5) se conoce la cosa.
15 Y oyó el faraón esto y quiso dar muerte a Moisés y huyó Moisés de
delante del faraón y habitó en la tierra de Madián y se sentó junto al
pozo.

(1) Así en M. En el texto «su doncella».

(2) M 1.º: «... en espíritu de profecía a este mundo y al mundo venidero y vio que no había de salir varón puro de él y mató al egipcio y le ocultó en la arena». M 2.º: «Moisés en el espíritu santo a los dos mundos y vio que no había de surgir ningún prosélito de aquel egipcio y mató al egipcio y lo ocultó en la arena».

(3) M: «Datán y Abiram, varones hebreos, riñendo».

(4) Falta en el texto.

(5) M: «en verdad, se ha conocido».

7 ואמרת אחתיה לברתיה דפרעה הא אזיל ואיקרי ליך אתה מיינקא
מן עברייתא ותניק לך ית טליא:
8 ואמרת לה ברתה דפרע[ה] אזלי ואזלת רביתיה וקראת ית אמיה
דטליא:
9 ואמרת לה ברתה דפרעה אייבילי ית טליא הדין ואוניקי יתה
לי ואנה אתן ית אגריך ונסבת אתתא ית טליא ואונקת יתיה:
10 ורבה טליא ואיתת יתיה לברתיה דפרעה והוה לה לבר וקרת שמה
משה ואמרת ארום מן מיא שזבת יתיה:
11 והוה ביומ[י]א האינון ורבה משה ונפק לוות אחוי וחמא
בפולחניהון וחמא גבר מצריי מחי לגבר עברי מן אחוי:
12 ואסתכיל להכא ולהכא וחמא ארום לא הווה תמן גבר וקטל ית
מצרייה וטמריה בחלא:
13 ונפק ביומא תניינא והא תרין גברין עבריין מתנצין ואמר לחיבה
למה כען את מחי לחברך:
14 [ואמר] מן שוי יתך לגבר רב ושליט עלינן הא מקטל יתי את אמר
היך מה דקטלת ית מצריה ודחל משה ואמר הא כען אתידע פתגמא:
15 ושמע פרעה ית פתגמא הדין ובעה למקטל ית משה וערק משה מן
קדם פרעה ושרה בארעא דמדין ויתב לה על בארה:

7 הא] הוא in text | הא אזיל] האיזיל I | ותניק] ותינק M || 8 רביתיה]
טלייתא M || 9 אייבילי] ש״וי [not masor ש״וי] איבילי M | ואוניקי]
ואיינק M || 10 ואיתת] ואייתת I; [leg ואיתיית; sic!] ואייייתת M | מן מיא]
ממיא I || 11 ביומ[י]א] ביומא! in text | בפולחניהון] בשיעבדיהון M |
לגבר] גבר M || 12 להכא ולהכא ... בחלא] הדין בעלמא נבואה ברוח
ובעלמא דאתי וחמא והא לית גבר זכאי נפיק מיניה ומחא ית מיצראה וטמע
משה ברוח קודשא בתרין עלמיא וחמא והא לית גיורא עתיד ;1.° M יתיה בחלא
13 || 2.° M למקום מן ההוא מצראה ומחא ית מצראה וטמע יתיה בחלא
[ואמר] 14 || M דתן ואביר[ם] גברין יהודאי[ן] נצין] תרין ... מתנצין
I די קטלת] דקטלת M | למיקטל] מקטל I | יותך] יתך | Desider in text
I. איתידע] אתידע | M מין קושטין איתידע] הא כען אתידע | I מיצראה] מצריה

16 Y el señor de Madián tenía siete hijas y vinieron y sacaron agua y llenaron los pilones (1) para abrevar el ganado de su padre.
17 Y vinieron los pastores y las echaron y se levantó Moisés y las libró y abrevó su ganado.
18 Y fueron a su padre Reuel y dijo: ¿Por qué habéis venido hoy tan pronto? (2).
19 Y dicen: Un hombre egipcio nos libró de las manos de los pastores y también nos sacó agua y abrevó nuestro ganado (3).
20 Y dijo a sus hijas: ¿Y dónde está? ¿Por qué habéis dejado abandonado al hombre? Llamadle y tome (4) alimento
21 Y Moisés empezó a habitar con el hombre y dio (5) a Moisés por mujer a su hija Sipporah.
22 Y parió un hijo y le llamó Geršón porque dijo: Habitante y residente soy en tierra extranjera.
23 Y en aquellos largos días murió el rey de Egipto y gimieron los hijos de Israel por la servidumbre y clamaron y su clamor desde la servidumbre (6) subió delante de Yahweh.
24 Y fue oído delante de Yahweh su clamor y Yahweh (7) recordó en sus buenas misericordias (= en su misericordiosa bondad) la alianza (8) que había pactado con Abraham, Isaac y Jacob.
25 Y fue manifiesto delante de Yahweh la esclavitud de los hijos de Israel y determinó con su Verbo (*o:* por su palabra) libertarles.

(1) M: «los pilones».
(2) M: «os apresurasteis (a venir)?».
(3) M: «el ganado».
(4) M: + «un poco».
(5) I: «y dio» (otro verbo).
(6) M: «de su servidumbre».
(7) M: «el Verbo de Yahweh» (*lit:* «del Nombre»).
(8) M: «su alianza».

16 ולרבה דמדין שבע בנן ואתין ודלין ומליין ית מור[ב]תה למשקייה ית ענה דאבוהון:

17 ואתון רעייא וטרדו יתהון וקם משה ושזיב יתהון ואשקי ית ענהון:

18 ואתיין לוות רעואל אבוהון ואמר מן בגלל מה אוחיתון למיתי יומא הדין:

19 ואמרין גבר מצרייה שיזב יתן מן ידיהון דרעייא ואף מדלי דלה לן ואשקי ית ענן:

20 ואמר לבנתיה ואן הוא למה כען שבקתון ית גברא קרין ליה וייכל מזון:

21 ושרי משה למשרי לוות גברא ואסב ליה ית צפורה ברתיה למשה:

22 וילדת בר וקרת ית שמה גרשום ארום אמר דייר ותותב אנא בארע נוכראה:

23 והוה ביומייא סגיאייה האינון ומית מלכא דמצרים ואתנחו בני ישראל מן פולחנא וצווחו וסלקת קבלתהון קדם ייי מן פולחנא:

24 ושמיע קדם ייי ית קבלתהון ואדכר ייי ברחמוי טבייא ית קיימא די קיים עם אברהם עם יצחק ועם יעקב:

25 וגלי קדם ייי ית שעבודהון דבני ישראל ואמר בממריה למפרוק יתהון:

16 בנן] + נוקבן M | מור[ב]תה] in text מורנתה; מורכייוותה M | למשקייה] I למשקה || 17 ענהון] I עניהין || 18 ואתיין] M ואתון | מן בגלל] in text בגלל מן | אוחיתון] M זריזתון || 19 שיזב יתן] I שיזבן | ענן] M ענה || 20 ואן] I והן | וייכל] + [leg קליל] M כליל || 21 לוות] M גב | ואסב] I ויהב || 22 נוכראה] I [נוכר]יי[ה] || 23 ביומייא] I ביומא | ואתנחו] leg ואתאנחו | מן פולחנא 1.°] M מפולחנא | מן פולחנא 2.°] I מפולחנא | פולחנא 2.°] M פולחנהון || 24 קבלתהון] M קוולתהון | די קיים] I די קים | קיימא] M קיימיה | ייי] M מימריה דה' || 25 שעבודהון] M ית קבולתהון: corr ut v 24 קוו' [ית]; cf 3, 7.9.

CAPÍTULO III

1 Y Moisés apacentaba el ganado (de su suegro Jetró, señor de Madián,
y condujo el ganado) ([1]) detrás ([2]) del desierto y llegó al monte Horeb
sobre el que se apareció la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh.
2 Y se le apareció el Ángel de Yahweh en llamas de fuego ([3]) en medio
de una zarza ([4]). Y vio y he aquí que la zarza ardía en fuego y la zarza
no se quemaba ([5]).
3 Y dijo Moisés: Me desviaré y veré esta gran visión: por qué no se
quema la zarza ([6]).
4 Y fue patente ante Yahweh que Moisés se había desviado para ver y le
llamó el Verbo ([7]) de Yahweh de en medio de la zarza y le dijo: Moisés,
Moisés. Respondió Moisés en la lengua del templo y dijo: Heme aquí.
5 Y dijo: No te acerques aquí; quita los zapatos de ([8]) tus pies porque el
lugar sobre el que estás es lugar santo.
6 Y dijo: Yo soy el Dios de tu padre; el Dios de Abraham, el Dios de
Isaac y el Dios de Jacob; y Moisés se cubrió el rostro porque temía
mirar a la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh.
7 Y dijo Yahweh: He visto ([9]) bien el dolor de mi pueblo que está en
Egipto y he oído su clamor por sus opresores, pues es manifiesta en mi
presencia su esclavitud ([10]).

([1]) Omitido en el texto por homoioteleuton.

([2]) I: «camino».

([3]) M: «(y vino?) la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh (*lit:* 'del Nombre': así este anotador) sobre él en llamas de fuego».

([4]) M: «en las zarzas».

([5]) M: «... verde y no se quemaba».

([6]) M «(por) qué la zarza está verde y no se quema».

([7]) M: «los ángeles».

([8]) M: «... para venir; quita tus sandalias de sobre».

([9]) M: «el Verbo de Yahweh: Manifiesto ante mí».

([10]) M: «sus dolores».

CAPUT III

1 ומשה הווה רעי ית ענה [דיתרו חמוי רבה דמדין ודבר ית ענה]
בתר מדברא ואתא לטורא דאיתגלית עלוי איק[ר] שכינתה דייי
חורב:
2 ואתגלי מלאכא דייי עלוי בשלהובי אשא מן גו סניא וחמא והא
סניא בער באשתא וסנייה לית הוא יקד:
3 ואמר משה אסטי כען ואחמי ית חזיא רבא הדין מן בגלל [ד + מה] לא
יקד סנייה:
4 וגלי קדם ייי ארום סטה משה למחמי וקרא ליה ממריה דייי מן גו
סניה ואמר ליה משה משה ענה משה בלשון בית קודשא ואמר הנני:
5 ואמר לא תקרב להכא שלח מסניך מעלוי רגליך ארום אתרא די את
קאים עלוי אתר קדיש הוא:
6 ואמר אנה הוא אלהה דאבוך אלהה דאברהם אלהה דיצחק ואלהה
דיעקב ואטמר משה אפוי ארום דחל מן למסתכלא באיקר
שכינתה דייי:
7 ואמר ייי מחמי חמית ית צערהון דעמי דבמצרים וית קבלתהון
שמעית מן דחקהון ארום גלי קדמיי ית שעבודהון:

3 1 ית ענה ... דיתרו] desider in text, omiss ex homoiotel | בתר]
באורח I | דאיתגלית] דאיתגלי I | איק[ר]] יקר M | חורב] לחורבא M ||
2 אשא ... מלאכא] אשָה בשלהבן עלוי דהׂ שכינתיה יקר [leg? ויתה] יתיה M |
בשלהובי] בשלהבי I | אשא] דאשא I | מן גו] מגו I | מן גו סניא] באשניא M |
לית הוא יקד] ולא יקד [leg מרטיב] מטריב M || 3 חזיא] חזאה M | לא
יקד סנייה] ולא יקד מטרב [ר ס] מה סנה M || 4 ממריה] מלאכייא M | מן גו]
מגו I | ואמר ... ענה] ואמ[ר] I || 5 מעלוי ... להכא] סנדלך שלוף למיתי
[leg מעלוי] מעליו M | די את] דאת I || 6 ואטמר] וטמר M | באיקר ... דייי]
קדם ייי M || 7 ית ייי מחמי חמית] ית קדמי גלי דיי׳ מימריה M | דבמצרים]
במצ[רים] דאית I | שמעית קבלתהון] קוולתהון M | שעבודהון]
צעריהון M.

8 Y me he manifestado en mi Verbo para librarlos de las manos de los egipcios y para hacer(los) (1) subir de este país al país bueno y anchuroso, al país que produce buenos frutos, puros como la leche y dulces (2) como la miel, al país de los cananeos, hititas, amorreos, fereceos, amorreos (3), hiwweos y jebuseos.
9 Y ahora, he aquí que el clamor de los hijos de Israel ha subido a mí y también es manifiesto delante de mí las opresiones que les hacen los egipcios.
10 Y ahora ven y te enviaré al faraón y sacarás a libertad a mi pueblo, los hijos de Israel, de Egipto.
11 Y dijo Moisés delante de Yahweh: ¿Quién soy yo para que vaya al faraón y para que haga subir (4) libres de Egipto a los hijos de Israel?
12 Y dijo: (Con) mi Verbo estaré (5) ciertamente contigo; y esto será señal para ti de que mi Verbo te ha enviado: Cuando hayas sacado (6) de Egipto al pueblo, daréis culto delante de Yahweh en este monte.
13 Y dijo (Moisés) (7) delante de Yahweh: He aquí que yo voy a los hijos de Israel y le digo: El Dios de vuestros padres me ha enviado a vosotros; si me dicen: ¿Cómo se llama?, ¿qué les diré yo?
14 Y dijo Yahweh (8) a Moisés (9): Soy el que Soy. Y dijo: Así dirás a los hijos de Israel: Aquél que dijo y el mundo fue desde el principio y (el que) ha de decirle: Sé y será, Él me envió a vosotros.

(1) Así con M; en el texto: «para haceros subir».
(2) M: «gustosos»; cf M a v 17.
(3) *Sic.*
(4) M: «sea sacado».
(5) *O*, con M: «(mi Verbo) estará». M: «(estará) en tu ayuda; y esto para ti» = Ps.
(6) M: «... Yo te he enviado. Cuando hayas sacado a (el pueblo)».
(7) Falta en el texto targúmico.
(8) M: «el Verbo de Yahweh a Moisés: El que dijo al mundo: Sé y fue, y el que ha de decirle: Sé y será, dijo: Así dirás a los hijos de Israel: 'Yo soy' (me) ha enviado».
(9) M: «Yo existía antes que el mundo fuese creado y Yo existía desde la creación del mundo. Yo soy el que estuve ayudándoos en el destierro de los egipcios y Yo soy el que estaré ayudándoos por todas las generaciones. Y dijo: Asi dirás a los hijos de Israel: 'Yo soy' me ha enviado a vosotros».

8 ואתגלית בממרי למשיזבא יתהון מן ידיהון דמצרייה ולמסקא
יתכון מן ארעא הדא לארעא טבא ופתיא לארעא עבדא פירין
טבין נקין כחלבא וחליין כדובשא לארעהון דכנענאי וחתיי ואמריי
ופריזי וחויי ויבוסי:
9 וכדון הא קבלתהון דבני ישראל סלקת לוותי ואף גלי קדמיי
ית דוחקיה דמצרים דחקין יתהון:
10 וכדון אתא ואשלח יתך לפרעה ותפק ית עמי בני ישראל לפרוקין
מן מצרים:
11 ואמר משה קדם ייי מן אנה ארום אזל לוות פרעה וארום אסק ית
בני ישראל פרוקין מן מצרים:
12 ואמר ארום אהווי ממרי עמך ודן יהווי לך סימן ארום ממרי שלח
יתך באפקותך ית עמא ממצרים תפלחון קדם ייי על טורא הדין:
13 ואמר [משה] קדם ייי הא אנה אזל לוות בני ישראל ואמר להון
אלה אבהתכון שלח יתי לוותכון ויאמרו ל[י] מה שמיה מה
אימר להון:
14 ואמר ייי למשה אהיה אשר אהיה ואמר כדין תאמר לבני ישראל
מן דאמר והוה עלמא מן שרויא ועתיד למימר ליה הווי ויהווי
הוא שלח יתי לוותכון:

8 ואתגלית] ואתגליית M | דמצרייה] דמצראי I | יתכון] leg יתהון c M | לארעא 1.°, 2.°] לארע I 1.°, 2.° | וחליין] וטעיימין M | וחתיי ... ויבוסי] ׳תאי ׳ראי ׳זאי ׳אי ׳אי M | ואמריי] repet in text post ופריזי || 9 קבלתהון] קוולתהון M | ואף] ולחוד M | 10 לפרעה] לוות פרעה M | לפרוקין] פרוקין M: cf v seq || 11 אסק] אתאפק M | פרוקין] פריקין M || 12 אהווי] יהווי M | עמך ודן ... לך] בסעדך ודן לך M | ממרי ... באפקותך ית] אנא שלחית יתך כד תפ[ו]ק ית M || 13 [משה]] desider in text targ | ויאמרו] ואמ[רו] M | ל[י]] in text לו! || 14 ייי למשה ... הוא שלח] מימרה דה׳ למשה דן דאמ[ר] לעלמ[א] הווי והווה ועתיד למימ[ר] ליה הוי והווי [leg ויהווי] M | אהיה אשר ... יתי] ואמ[ר] כדן תימ[ר] לבני ישראל אהיה שלח אנא הוויתי עד לא איתברא עלמ[א] ואנא הוויתי מן דאיתברי[.]ה עלמ[א] | לוותכון] אנא הוא דהוויתי בסעדכון בגלותא דמצראי ואנא הוא דעתיד למהווי בסעדכו[ן] בכל דר ודר ואמ[ר] כדנא תימר לבני ישראל אהיה שלח יתי לוותכון M.

15 Y dijo todavía Yahweh a Moisés: Así [1] dirás a los hijos de Israel:
Yahweh, el Dios de vuestros padres, el Dios de Abrahám, el Dios de
Isaac y el Dios de Jacob me ha enviado a vosotros. Este es mi nombre
para siempre y éste mi memorial para todas las generaciones.
16 Vete y reúne a los sabios de Israel y diles: Yahweh, el Dios de vuestros
padres, se me ha aparecido, el Dios de Abraham, Isaac y Jacob [2]
diciendo: Yahweh os recuerda a vosotros [3] y todo lo que os han hecho
los egipcios [4].
17 Y he determinado —con su Verbo— haceros subir de la esclavitud [5]
de los egipcios al país de los cananeos, hititas, amorreos, fereceos,
hiwweos y jebuseos, al país que produce frutos [6] puros como la leche
y dulces [7] como la miel.
18 Y escucharán tu voz e irás tú [8] y los sabios de Israel al rey de Egipto
y le diréis: Yahweh, el Dios de los hebreos, se nos ha aparecido. Y
ahora, queremos recorrer un camino de tres días de marcha en el
desierto y sacrificar delante de Yahweh nuestro Dios.
19 Yo sé que el rey de Egipto no os dejará marchar ni siquiera [9] con la
mano que es fuerte.
20 Y enviaré [10] la plaga de mis castigos y daré muerte [11] a los egipcios
con toda clase de mis portentos [12] que obraré entre ellos. Y después
de esto os dejará ir.

(1) M: «el Verbo de Yahweh a Moisés por segunda vez: Así...»

(2) M: «el Dios de Isaac y el Dios de Jacob».

(3) M: «me acordé de vosotros en mis misericordias buenas (= en mi bondad misericordiosa)».

(4) M: «lo que os hicieron servir en Egipto».

(5) M: «de los dolores (?) de».

(6) I: + buenos.

(7) M: «gustosos».

(8) M: «... la voz de tus palabras y entrarás tú».

(9) Parece que el texto hebreo (TM) al que sigue N, está corrompido y ha de ser: «si no es con mano fuerte», como traduce M con LXX y Vg.

(10) M: «y soltaré».

(11) M: «y golpearé».

(12) M: «con todos mis signos portentosos».

15 ואמר תוב ייי למשה כדין תאמר לבני ישראל ייי אלהה אבהתכון
אלהה דאברהם אלהה דיצחק ואלהיה דיעקב שלחני לוותכון דן
שמי לעלם ודן דכרני לדרי דרין:
16 אזל ותכנש ית חכימיא דישראל ותימר להון ייי אלהה אבהתכון
אתגלי עלי אלהה דאברהם יצחק ויעקב למימר מדכרה ידכר ייי
יתכון וית מה די עבדו לכון מצריי׳:
17 ואמרת בממריה[!] לאסקא יתכון מן שעבודהון דמצריי לארעהון
דכנענאיי וחתיי ואמריי ופריזיי וחיויי ויבוסיי לארעא דעבדא
פירין נקיא כחלבא וחליין כדובשא:
18 וישמעון לקלך ותיתי את וחכימיה דישראל לוות מלכא דמצרים
ותימרון ליה ייי אלההון דעברייה אתגלי עלינן וכדו נזיל כען
ארח מהלך תלתא יומין במדברא ונקרב קדם ייי אלהן:
19 ואנה ידעת ארום לא ישבוק יתכון מלכא דמצרים למיזל ולא מן
ידא דהיא תקיפא:
20 ואשלח ית מחת פורענתי ואקטול ית מצראיי בכל פרישותי די אעבד
ביניהון ומן בתר כד[י]ן ישלח יתכון:

15 תוב ייי למשה כדין] מימריה דה למשה תניינות כדין M | שלחני] שלח
אלהא דיצחק] יצחק ויעקב | I, id v 15 אלה leg] ״.ו אלהה 16 || M יתי
אתכרית [sic] יתכון כרחמוי [ברחמיי leg] ידכר ... יתכון] | M ואלהא דיעקב
מן 17 || M די עבדו מתעבד לכון במצרים] די עבדו ... מצריי׳ | M טבי[ן]
[דכנענא]א[י] דכנענאיי ... ויבוסיי] | M [מן] צעריהון? ;I משעבודכון] שעבודהון
antep ut v 8 נקיא] | I [וחת]א[י] [ואמר]א[י] [ופריז]א[י] [וחיו]א[י] [ויבוס]א[י]
לקל מיליך ותיעול] לקלך ותיתי את 18 || M וטעימין] וחליין | I טבין
ולא מן ידא | I ידע] ידעת 19 || I ונקרבא] ונקרב | I וכדון] וכדו | M את
M c LXX et Vg; text N ארום אלהא [אלהן leg] ביד תקיפא] דהיא תקיפא
sequitur text massoret || 20 ואשלח] ואגרי M | ואקטול] ואמחי M |
text כד[י]ן] | M בכל ניסי פרישתי; פרישות ידי! in text בכל פרישותי די]
כדון; כן M.

21 Y pondré las gracias de este pueblo ante los egipcios y ocurrirá que cuando marchéis (no marcharéis) ([1]) vacíos.
22 Y pedirá una mujer de su huéspeda y de su vecina que habita en su casa objetos de plata y objetos de oro y vestidos y los pondréis a vuestros hijos y a vuestras hijas y dejaréis vacíos a los egipcios.

CAPÍTULO IV

1 Y respondió Moisés y dijo: ¿Y si ([2]) no me creen y no escuchan mi voz porque dirán: No se te ha aparecido Yahweh? ([3]).
2 Y Yahweh ([4]) le dijo: ¿Qué tienes en la mano? Y dijo: Una vara.
3 Y dijo: Arrójala ([5]) en tierra. Y la arrojó ([6]) en tierra y se convirtió en una serpiente, y Moisés huyó delante de ella.
4 Y dijo Yahweh a Moisés: Extiende tu mano y agárrala por la cola. Y extendió su mano y la cogió y en la palma de su mano se convirtió en una vara ([7]).
5 Para que crean ([8]) que se te ha aparecido Yahweh ([4]), el Dios de sus padres, el Dios de Abraham, el Dios de Isaac y el Dios de Jacob.
6 Y le dijo ([9]) de nuevo: Introduce, por favor, tu mano en tu seno; e introdujo su mano en su seno y la sacó y he aquí que su mano estaba leprosa, como la nieve.
7 Y dijo: Vuelve, por favor, tu mano a tu seno, y volvió su mano a su seno y sacóla del seno y he aquí que volvió a ser como su carne.

([1]) Omitido en el texto por homoioteleuton».
([2]) M: «y ellos».
([3]) M: «a ti el Verbo de Yahweh».
([4]) M: «el Verbo de Yahweh».
([5]) M: «arroja».
([6]) M: «arrojó».
([7]) M: «en una vara en la palma de sus manos».
([8]) I: «que crea».
([9]) M: + «el Verbo de Yahweh».

21 ואתן ית חניהון דעמא האילין באפיהון דמצריי ויהווי ארום תיזלון
[לא תיזלון] ריקנין:
22 ותשאל אתה מן מגירתה ומן קריבת תותבת ביתה מנין דכסף ומנין
דדהב ולבושין ותשוון על בניכון ועל בנתכון ותרוקנון ית מצריי:

CAPUT IV

1 וענה משה ואמר ואין לא יהימנון לי ולא ישמעון בקלי ארום
יאמרו לא אתגלי עלך ייי:
2 ואמר ליה ייי מה הוא בידך ואמר חטר:
3 ואמר טלק יתא לארעא וטלק יתיה לארעא והוי לחוי וערק משה
מן קדמוי:
4 ואמר ייי למשה פשט ית ידך ואתיקף בקוטניה ופשט ידיה ואתוקף
ביה והוה לחטר בכף ידה:
5 מן בגלל די יהימנון ארום אתגלי עלך ייי אלה אבהתהון אלהה
דאברהם אלהה דיצחק ואלהה דיעקב:
6 ואמר ליה תוב אעל כען ידך בחובך ואעל ידיה בחוביה ואפיק יתה
והא ידיה מצרעה כתלגא:
7 ואמר חזור כען ידך בחובך וחזר ידיה בחוביה ואפיק יתה מן
חוביה והא חזרת למיהוי כבשרה:

21 [לא תיזלון]] desider in text, omiss ex homoiotel || 22 מן
ולבושין] I ומני | ומנין] I מני | מנין] I תותבות | תותבת] I ממגיר[תה] | מגירתה]
מצר[אי] I | מצריי] I ולבישין I.

4 1 ואין] והינון M | עלך ייי] מימריה דיי׳ עליך M || 2 ייי] ממריה
M | חטר] חוטר M || דאן [leg? דין] + הוא] I | מין [מאן leg] מה] M | דיי׳
3 טלק] קלק M | יתא] leg יתיה | וטלק] וקלק M || 4 ואתיקף] leg
ואתקיף | ואתוקף] leg ואתקיף | בקוטניה] [leg? בית קוטנה] בית קוטיה M
מימריה ייי] I | די יהימנון] דיהמן I || 5 לחטר בכף ידה] לחוטר בכף ידוי M
דיי׳ M || 6 ליה] + מימריה דיי׳ M.

8 Y si no te creen ni obedecen a la voz de los primeros signos, creerán
a la voz del último (1) signo.
9 Y si no creen tampoco a estos dos signos y no escuchan tu voz, tomarás
agua del río y la derramarás en parte seca y las aguas que tomes del
río se convertirán en sangre en la parte seca.
10 Y dijo Moisés delante de Yahweh: Por favor, por la misericordia que
hay ante ti, Yahweh: yo no soy hombre dueño del lenguaje, ni desde
ayer ni desde antes ni desde que (2) Tú hablas con tu siervo, pues soy
torpe de boca, torpe (3) de habla.
11 Y dijo Yahweh (4) a Moisés: ¿Quién ha puesto (la boca) al hijo del
hombre? o ¿quién ha hecho a los mudos o los sordos o los videntes o
los ciegos (5) sino Yo, Yahweh? (6).
12 Y ahora vete y Yo con mi Verbo estaré con la palabra de tu boca y te
enseñaré (7) lo que has de hablar.
13 Y dijo: Te lo pido por la misericordia que hay ante ti, Yahweh, envía,
por favor, (8) (tu mensaje) por mano de aquél que conviene que sea
enviado (9).
14 Y se encendió la ira de Yahweh contra Moisés y dijo: ¿No es Aharón
el levita hermano tuyo? Yo sé que él hablará. Y he aquí que también
él viene (10) a tu encuentro. Te verá y se alegrará en su corazón.
15 Y hablarás con él y pondrás las palabras en su boca y Yo con mi Verbo
estaré con el discurso de tu boca y con el discurso de su boca y os
enseñaré (11) lo que deberéis hacer.

(1) M: «postrero».
(2) I: «desde la hora (= tiempo)».
(3) M: «y difícil».
(4) M: «el Verbo de Yahweh».
(5) M: «al que ve o a los ciegos».
(6) M: «¿acaso no soy Yo Yahweh?»
(7) M: «y mostraré».
(8) M: «por favor, Señor mío, envía».
(9) M 1.º: «por mano del que conviene que sea enviado»; M 2.º: «por mano del mensajero (del ángel; probablemente hay que corregir «el rey» en vez de «el mensajero»), el Mesías que ha de ser enviado».
(10) M: «sale» (*o* saldrá, cf Ps, *o* ha salido).
(11) M: «estaré con el habla de tu boca y con el habla de su boca y os enseñaré».

8 ויהוי אין לא יהימנון לך ולא ישמעון לקל נס[י]ה קדמיה ויהימנון לקל נסה אחריה:

9 ויהוי אין לא יהימנון להוד לתרין נסייא האליין ולא ישמעון לקלך ות[ס]ב מן מוי דנהרא ותשפוך ביבשתא ויהוון מיין די תסב מן נהרא ויהוון לאדם ביבשתא:

10 ואמר משה קדם ייי בבעו ברחמין מן קדמיך ייי לא גבר מרי ממלל אנה לא מן דאתמול ולא מן דקדמוי לחוד מן זמנא די ממללת עם עבדך ארום חגר פם חגר ממלל אנה:

11 ואמר ייי למשה מן שוי [פ[ם]] לבר נשא או מן שוי אלמין או חרשין או פתיחין או סמין ארום אלהן אנה ייי:

12 וכדון אזל ואנה עם ממרי אהיה עם ממלל פמך ואלף יתך ית די תמלל:

13 ואמר בבעו ברחמין מן קדמיך ייי שלח כען ביד דן דחמי ליה למשתלחא:

14 ותקף רוגזא דייי במשה ואמר הלא אהרן אחוך ליוויה ידע אנה ארום ממללה ימלל הוא והא לחוד הוא אתא לקדמותך ויחמי יתך ויחדי בלביה:

15 ותמלל עמיה ותשוי ית פתגמיא בפומיה ואנה במימרי [אהוי] עם ממלל פמך ועם ממלל פמה ואלף יתכון ית מה די תעבדון:

8 אחריה] בתרייה M || 9 ביבשתא 1.°, 2.°] ליבשתא I 1.°, 2.° | ות[ס]ב] ותתב N! | די תסב] דתסב I | מן נהרא] מנהרא I || 10 מן דאתמול] מאתמול I | מן דקדמוי] מקודמוי I | לחוד] להוד I | מן זמנא] משעתא I | פם חגר] in text פס חגר!; וקשי [פם] M: haec var lect mendose refertur circello ad חגר 1.° loco 2.° || 11 ייי] ממריה דיי׳ M | אלמין או חרשין] אלמ[א] או חרשא M | פתיחין או סמין] פקיחא או סמייא M | ארום ... ייי] הלא הוא אנא יי׳ M || 12 עם ממרי] במימ[רי] I | אהיה] הווי M | ואלף] ואחווי M | די תמלל] דתמלל I || 13 בבעו ... שלח] מנך רבוני שלח M | ית] + מה M | ביד] ביד דן דחמי ליה לאשתלחא M 1.°; ביד מלאכא משיחה דעתיד למשתלחא M 2.° || 14 אתא] נפק M || 15 [אהוי]] M: loco אלה N quod deletum est | [אהוי] עם ממלל ... יתכון] הווי עם מלל פמך ועם מלל פומיה ואורי יתכון M | די תעבדון] דתע[בדון] I.

16 Y él hablará a tu mano ([1]) al pueblo y él te hará de intérprete y tú
serás para él quien pide instrucciones de delante de Yahweh.
17 Y toma en tu mano este cayado con el que harás los signos prodigiosos.
18 Y se fue Moisés y volvio ([2]) a su suegro Jetró y le dijo: Voy a marchar
y volver junto a mis hermanos que están en Egipto y veré si están con
vida hasta ahora. Y dijo Jetró a Moisés: Vete en paz.
19 Y dijo Yahweh a Moisés en Madián: Vete, vuelve a Egipto porque han
muerto ([3]) todos los hombres que buscaban el mal de tu vida ([4]).
20 Y tomó Moisés a su mujer y a sus hijos y los montó sobre un jumento
y volvió al país de Egipto y tomó en su mano Moisés el báculo con el
que se obraron signos delante de Yahweh.
21 Y dijo Yahweh a Moisés: Al irte para tornar ([5]) a Egipto, ve todos los
signos que en tu mano he puesto. Y los harás delante ([6]) del faraón y
Yo endureceré su corazón y no dejará marchar al pueblo.
22 Y dirás al faraón: Así ha dicho Yahweh: Israel es mi hijo primogéni-
to ([7]),
23 y te he dicho: Deja partir a mi hijo y dará culto ante mí; y tú te has
negado a dejarlo partir ([8]); he aquí que Yo voy a matar a tu hijo
primogénito.
24 Y ocurrió en el camino en una posada que un ángel de delante de
Yahweh le salió al encuentro y quería darle muerte;

([1]) M: «contigo».
([2]) M: «y volvió» (otro verbo).
([3]) M: «cayeron de sus riquezas y son tenidos como los muertos» = Ps.
([4]) M: «que buscaban tu vida para matarte».
([5]) M: «el Verbo de Yahweh a Moises: al irte».
([5]) M: «delante de ti y los harás delante».
([7]) M: «el Verbo de Yahweh: Israel es mi hijo primogénito».
([8]) M: «mis hijos para que me den culto ante mí y rehusaste dejarlos partir».

16 וימלל הוא על ידך לוות עמא ויהווי הוא יהווי לך לתורגמן ואת
תהוי ליה לתבע אולפן מן קדם ייי:
17 וית חוטרא הדין תיסב בידך די תעבד בה ית נסי פרישתא:
18 ואזל משה ותב ליתרו חמוי ואמ[ר] ליה איזל כען ואחזור לוות
אחי די במצרים ואחמי העד כען אינון בחיין ואמר יתרו למשה
אזל בשלם:
19 ואמר ייי למשה במדין אזל חזור למצרים ארום מיתו כל גובריא
דהוון תבעין ית בישתא דנפשך:
20 ונסב משה ית אתתיה וית בנוי וארכב יתהון על חמרא וחזר לארעא
דמצרים ונסב משה ית חוטרא די אתעבד ביה ניסין מן קדם ייי
בידיה:
21 ואמר ייי למשה במיזלך למחזור למצרים חמי כל נסי די שווית
בידך ותעבדינון קדם פרעה ואנה אתוקף ית לביה ולא ישלח
ית עמא:
22 ותימר לפרעה כדן אמר ייי ברי בוכרי ישראל:
23 ואמרית לך שלח ית ברי ויפלח קדמיי וסרבת למשלחא יתיה הא
אנה קטל ית ברך בוכרך:
24 והוה באורחא בבית אבתותה וארע יתיה מלאכא מן קדם ייי
ובעה למקטל יתיה:

16 על ידך] עמך M | לוות עמא] לעמ[א] I | לתבע] id M || 17 בידך]
ביידך M | די תעבד] דתע[בד] I | נסי ...] נסייא M || 18 ותב] וחזור M |
ליתרו] לוות יתרו M | די] דאית M | העד] האם I | העד כען אינון בחיין] הא
עד כדון הנון בחיין M | בשלם] לש[לם] I || 19 מיתו] נחתו מיניכסהון והא
אינון חשיבין כמיתיא M | דהוון תבעין ... דנפשך] די תבעו ית נפשך למקטל יתך
M || 20 די אתעבד] דאתעבד I || 21 ייי ... למחזור] מימריה דיי׳
למשה כד תיזל למיזל M | די שווית] דשווית I | בידך ותעבדינון קדם] קדמיך
ותעבד יתהון קדם M | אתוקף] Poel; O Ps אתקיף || 22 ייי ... ישראל]
מימריה דה בני בוכרי הנין [הנון leg] ישראל M || 23 ברי ויפלח ... יתיה]
בריי דפלחון קדמיי וסרבת דלא לאשתלחא יתהון M | בוכרך] בכורך I ||
24 מלאכא] et מלאך: utrumque in text.

25 y tomó Sipporah una piedra y cortó el prepucio de su hijo y lo acercó
a los pies (1) del Exterminador y dijo: que el esposo quería circuncidar(le), pero su suegro no le dejó y ahora expíe la sangre de esta
circuncisión los pecados de este (su?) esposo.
26 Y dejóle el ángel. Entonces Sipporah alabó (2) (a Dios) y dijo: Cuán
querida es la sangre (3) de esta (circuncisión) que libró a este (su?)
esposo de la mano (4) del ángel de la muerte (5).
27 Y dijo Yahweh (6) a Aharón: Sal al encuentro de Moisés al desierto.
Y salió y le encontró en el monte del templo de Yahweh (7) y le besó.
28 Y Moisés comunicó (8) a Aharón todas las palabras de Yahweh a que
Yahweh le había enviado (y todos los signos que le había ordenado
hacer) (9).
29 Y fueron Moisés y Aharón y reunieron a todos los sabios de los hijos
de Israel,
30 y Aharón habló todas las palabras que Yahweh (6) había hablado con
Moisés e hizo los signos a los ojos del pueblo (10).
31 Y el pueblo creyó en el nombre del Verbo de Yahweh y oyeron que
Yahweh se había acordado, por sus buenas misericordias, de los hijos
de Israel (11) y que eran conocidos ante Él sus dolores; y se inclinaron
y dieron gloria y alabanza (a Dios).

(1) M: «y lo arrojó debajo de los pies».
(2) M: «el ángel exterminador. Entonces alabó».
(3) I: «+ la circuncisión».
(4) I: «de las manos del».
(5) M: «exterminador».
(6) M: «el Verbo de Yahweh».
(7) M: «el monte sobre el que se aparcció la Gloria de la *Sekiná* de Yahweh».
(8) M: «y (Moisés) refirió».
(9) Falta en el texto.
(10) M: «delante del faraón».
(11) M: «el Verbo de Yahweh (se había acordado) de los hijos de Israel».

25 ונסבת צפרה טנרא וגזרת ית ערלתא דברא וקרבת לרגלוי דמחבלה
ואמרת ארום חתנא בעא למגזור וחמוי לא שבק יתיה וכפר כען
אדם גזירתה הדא על חובוי דחתניה הדין:
26 וארפי מיניה מלאכא בכדן שבחת צפרה ואמרת מה חביב דם
[גזירתא] הדא דשיזב לחתניה הדין מידא דמלאך מותא:
27 ואמר ייי לאהרן איזל לקדמות משה למדברא ואזל וארע יתיה
בטור בית מוקדשא דייי ונשק יתיה:
28 וחווי משה לאהרן ית כל פתגמיא דייי דשלח יתיה ייי [וית כל
נסייא דפקד יתה למעבד]:
29 ואזל משה ואהרן וכנשו ית כל חכימיא דבני ישראל:
30 ומליל אהרן ית כל פתגמיא די מלל ייי עם משה ועבד נסייא
לעיני עמא:
31 והימנו עמא בשם ממריה דייי ושמעו ארום אדכר ייי ברחמוי
טבייה ית בני ישראל וארום גלי קדמוי ית צערון ועקדו ואודן
ושבחן:

25 טנרא] טנר I | וקרבת לרגלוי] ותלקת תחות רגלוי M | לרגלוי]
רג[לוי] I | וכפר] יכפר prob leg | דחתניה הדין] דדין חתנה I || 26 מלאכא
בכדן שבחת] מלאכא מחבלה הא בכן שבח M | דם] + גזירתא I | דשיזב
לחתניה] די שזיב ית חתנה M | מידא] מן ידוי I | מותא] מחבלא M || 27 ייי]
מימריה דה' M | למדברא] במדב[רא] I | וארע] וערע I | בטור ... דיי] בטורא
דאיתגלית עלוי יקר שכינתיה דיי' M || 28 וחווי] ותני M | פתגמיא] פתגמוי M |
דשלח] די שלח I | [וית ... למעבד]] desider in text || 30 די מלל]
דמלל I | ייי] ממריה דיי' M | לעיני עמא] קדם פרעה M || 31 ממריה]
[ממ]רא I | ייי ... ישראל] ממריה דיי' ית בני ישראל M | וארום] ושמעו וארום
אדכר in text: repet delend | צערון] צעריהון M | ואודן] ואודו I.

CAPÍTULO V

1 Y después de esto Moisés y Aharón entraron y dijeron al faraón: Así
ha dicho Yahweh ([1]) el Dios de Israel: Deja salir al pueblo y celebrarán
fiesta delante de mí en el desierto.
2 Y dijo el faraón: ¿Quién es Yahweh que tenga yo que escuchar su voz
dejando marchar a Israel? El faraón no conoce quien es Yahweh y yo
no dejaré salir a Israel.
3 Y dicen: El Dios de los hebreos se nos ha aparecido; déjanos que
caminemos un camino de tres días de marcha por el desierto y sacrifi-
quemos delante de Yahweh nuestro Dios, para que no ([2]) nos salga al
encuentro con la peste o la espada.
4 Y les dijo el rey de Egipto: ¿Por qué, pues, Moisés y Aharón, hacéis
cesar al pueblo de su trabajo? Idos a vuestros trabajos.
5 Y dijo el faraón: He aquí que ahora es numeroso el pueblo (del país) ([3])
y ¿lo vais a hacer cesar de sus trabajos? ([4]).
6 Y mandó el faraón en aquel día a los comandantes del pueblo y a sus
opresores diciendo:
7 No volváis a dar paja al pueblo para hacer adobes como el día de ayer
y anteriormente. Vayan ellos y recojan paja para sí.
8 Pero los impondréis el mismo total de adobes que hacían ayer y en días
anteriores; no se los disminuyáis porque son vagos; por eso claman
diciendo: Déjanos marchar a sacrificar delante de nuestro Dios.

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «el Dios de los hebreos para que no».
([3]) Añadido encima, entre líneas.
([4]) M: «de su servidumbre».

CAPUT V

1 ומן בתר כדן עלו משה ואהרן ואמרין לפרעה כדן אמר ייי אלהה
דישראל שלח ית עמא ויחגון קדמא במדברא:
2 ואמר פרעה מן ייי די אשמע בקליה למשלחיה ית ישראל לית
פרעה ידע מן הוא ייי וית ישראל לית אנה משלח:
3 ואמרין אלהון דעבריי אתגלי עלינן נזיל כען אורח מהלך תלתא
יומין במדברא ונקרב קדם ייי אלהן דלא יערע יתן במותנא
או בחרבא:
4 ואמר להון מלכא דמצרים למה כען משה ואהרן תבטלון ית עמא
מעבידתהון איזילו לפולחניכון:
5 ואמר פרעה הא סגין אינון כדן עמה [דארעא] ותבטלון יתהון
מן פולחניהון:
6 ופקד פרעה ביומא ההוא ית סרכיהון דעמא וית דחקיהון למימר:
7 לא תוספון למיתן תבן לעמא למלבן לבנין לא היך דאיתמל
ולא היך דקדמוי אינון יזלון ויגבון להון תבן:
8 וית סכום ליבנא דאינון עבדין היך דאיתמל והיך דקדמוי תשוון
עליהון לא תמנעון מנהון ארום בטילין אינון בגין כדן אינון צווחין
למימר ניזל ונקריב קדם אלהן:

מן] 2 || M ממריה דיי׳ | ייי] I [ואמ]רון | ואמרין] M כן | כדן] I 5
דעבריי] | M אלההון ;I [אל]הא | אלהון] 3 || I דאשמע | די אשמע] I הוא +
| M אלההון דעבראי דלא | ייי אלהן דלא] M ונקרבה | ונקרב] I [דעבר]אי
אינון כדן עמה] 5 || I מן עביד[תהון] | מעבידתהון] 4 || I [י]א[רע] | יערע]
מפולח[ניהון] | מן פולחניהון] superadd | [דארעא]] M הנון כדון עמ[ה]
| M id | סרכיהון] 6 || M שעבודהון | פולחניהון] מפיל׳ I: prob I legit
דאיתמל] | למימר למיתן in text ex errore | למיתן] 7 || M id | דחקיהון]
דאיתמל] | M דהינון ;I די אינון | דאינון] 8 || M הינון | אינון] M דאתמול
| I הינון [״2. אינון | M הינון.מן בגין כן הינון | אינון בגין כדן אינון] I [דאית]מול
ונקריב] ונקרבה M.

9 Agrávese el trabajo sobre los hombres y háganlo y no se ocuparán ([1]) en palabras mentirosas.
10 Y salieron los capataces del pueblo y sus comandantes y dijeron al pueblo diciendo: Así ha dicho el faraón: Yo no os daré paja.
11 Id vosotros, cogeos paja de donde la encontréis, porque no se disminuirá ([2]) nada de vuestro trabajo.
12 Y el pueblo se desparramó ([3]) por todo el país de Egipto para reunir rastrojo para (hacer) paja.
13 Y les apremiaban los capataces diciendo: Terminad vuestro trabajo, el cupo de cada día, como cuando se os daba paja ([4]).
14 Y los comandantes de los hijos de Israel que habían puesto sobre ellos los capataces del faraón fueron castigados diciendo: ¿Por qué no habéis terminado vuestro cupo de fabricación de adobes ([5]) como ayer y anteriormente ni ayer ni hoy?
15 Y vinieron los comandantes de los hijos de Israel y clamaron ([6]) ante el faraón diciendo: ¿Por qué obras así ([7]) con tus servidores?
16 No se da paja a tus servidores y tú nos dices a nosotros ([8]) tus servidores: Haced adobes: Y tus siervos han sido castigados y el faraón y el pueblo tienen la culpa ([9]).
17 Y dijo: Sois unos vagos, unos vagos; por eso decís: Queremos ir a sacrificar ([10]) delante de Yahweh.
18 Y ahora, marchaos a trabajar pero no se os dará paja y debéis de dar el cupo de ladrillos.

([1]) M: «se apoyarán».
([2]) M: «yo no disminuiré».
([3]) I: «se dispersó».
([4]) M: «había paja».
([5]) M: «el cupo de adobes».
([6]) M: «y suspiraron (?)».
([7]) I: «se obra así».
([8]) M: «ellos nos dicen».
([9]) M: «culpables».
([10]) I: «y haremos sacrificios».

9 תתקף עבידתא על גובריא ויעבדון בה ולא יתעסקון במלין דשקרין:
10 ונפקו דחקיהון דעמא וסרכיהון ואמרין לעמא למימר כדין אמר פרעה לית אנה יהב לכון תבן:
11 אתון אזלו סבו לכון תבן מן אן די תשכחון ארום לא מתמנע מן פולחניכון מדעם:
12 ואבדרון עמא בכל ארעא דמצרים למגבא קש לתבן:
13 ודחקו דחקין למימר אשלמו עבידתכון סכום יום ביומא היך מה דהוה מתיהב לכון תבן:
14 ולקו סרכיהון דבני ישראל די שוון עליהון דחקוי דפרעה למימר מן בגלל מה לא אשלמתון סכומכון למלבן לא היך דאתמל ולא היך דקדמוי לחוד אתמול ולחוד יומא הדין:
15 ואתון סרכיהון דבני ישרא[ל] וצווחו קדם פרעה למימר למה כען תעבד כדן לעבדך:
16 תבן לית מתיהב לעבדך ולבנין את אמר לן עבדך עבדו והא עבדיך לקו ופרעה ועמא חטיין:
17 ואמר בטילין אתון בטילין בגין כד[י]ן אתון אמרין ניזיל ונקריב קדם ייי:
18 וכדון אזלו פלחו ותבן לא אתיהב [לכון] וסכום לבנייא תתנון:

9 תתקף] תתקוף M | עבידתא] עבד[תא] I | יתעסקון] יסתמכון M | דשקרין] דשקר M || 10 דחקיהון] דוח[קיהון] I | ואמרין] ואמרו I || 11 די תשכחון] דתשכחו[ן] I | מתמנע] לית אנא מנע M | מן פולחניכון] מפול[חניכון] I | מדעם] פתגם M || 12 ואבדרון] ואדרון I | למגבא ... לתבן] למיגבהֹ תבנא M || 13 דחקין] דחקון M | דהוה] די הוו I | דהוה ... תבן] די הוה תבנא M || 14 סרכיהון] סרכייה I | די שוון] דשוון I | דחקוי] דחקיא M | סכומכון למלבן] סכום לבניא M | לחוד] להוד I | ולחוד] ולהוד I || 15 סרכיהון] סרכייה M | וצווחו] leg? ויתנחו M: M habet ויוונחו! | למה כען] למ[ה] [כ]ען M | תעבד כדן] אתעבד כן I || 16 את אמר לן] הנון אמרי[ן] לן M | לקו] לקיין M | חטיין] חייבים M || 17 בגין כד[י]ן אתון] מן בגין כן את[ון] M | כד[י]ן in text כדון | ונקריב] ונדבח I; נקרבה M || 18 אתיהב] מיתיהב M; [לכון] add in M | וסכום] וסכומי M.

19 Y los comandantes de los hijos de Israel los vieron disgustados al
decir(les): No habéis de disminuir el cupo diario de vuestros adobes.
20 Y encontraron a Moisés y a Aharón que estaban (1) ante ellos al salir
ellos de delante del faraón.
21 Y les dijeron: Que Yahweh (2) se os aparezca y juzgue pues habéis sido
causa de que nuestro nombre tenga mala reputación delante del faraón
y ante sus príncipes, poniendo (3) la espada en sus manos para darnos
muerte.
22 Y se volvió Moisés delante de Yahweh (4) y dijo: Por favor, por las
misericordias que hay delante de Ti, Yahweh, ¿por qué has hecho mal
a este pueblo y por qué me has enviado?
23 Desde que vine al faraón (5) a hablar en nombre de tu Verbo, maltrata
a este pueblo, y no has liberado en modo alguno a tu pueblo.

CAPÍTULO VI

1 Y dijo Yahweh (2) a Moisés: Ahora verás lo que voy a hacer al faraón,
porque por mano dura deberá dejarles partir y por mano dura deberá
expulsarlos del país.
2 Y Yahweh (2) habló con Moisés y le dijo: Yo soy Yahweh,
3 y me aparecí por mi Verbo a Abraham, a Isaac y a Jacob como el Dios
de los cielos (6), pero no les di a conocer mi nombre poderoso, Yah-
weh (7).
4 Y también pacté con ellos mi alianza: darles el país de Canaán, el
país de su residencia donde habían habitado.

(1) M: «puestos».

(2) M: «el Verbo de Yahweh»; cf ms D de la Geniza.

(3) M: «(y juzgue) a vosotros porque habéis hecho maloliente nuestro aliento ante el faraón y ante sus siervos poniendo».

(4) M: «en oración».

(5) M: «(desde) la hora en que entré delante del faraón».

(6) TM: «El-Šadday».

(7) M: «pero el nombre del Verbo de Yahweh».

19 וחמון סרכי בנוי דישראל יתהון בביש למימר לא תמנעון מן לבניכון סכום יום ביומיה:
20 וארעו ית משה וית אהרן קיימין לקדמותיהון באפקותיהון מן קדם פרעה:
21 ואמרו להון יתגלי ייי עליכון וידון די אסבתון ית שמן ביש באפי פרעה ובאפוי שליטוי למתן חרבא בידיהון למקטליה יתן:
22 וחזר משה קדם ייי ואמר בבעו ברחמין מן קדמיך ייי למה כען אב[אש]ת לעמא האלין ולמה כען שלחת יתי:
23 ומן זמנא דאתית לוות פרעה לממללה בשם ממרך אבאש לעמא האלין ומפרק לאו פרקית ית עמך:

CAPUT VI

1 ואמר ייי למשה כדון תחמי מה די אעבד לפרעה ארום בידא תקיפא ישלח יתהון ובידא תקיפא יטרוד יתהון מן ארעא:
2 ומליל ייי עם משה ואמר ליה אנא הוא ייי:
3 ואיתגלית במימרי על אברהם על יצחק ועל יעקב באלה שמיא ברם שמי תקיפא ייי לא אודע[י]ת להון:
4 ולחוד קיימת ית קימי עמי עמהון למתן להון ית ארעא דכנען ית ארעא תותבותיהון די אתותבו בה:

19 סרכי בנוי] סרכיהון דבנוי I; סרכי דבני M | מן לבניכון] מלב[ניכון] I | ביומיה] יומא M || 20 וארעו] וערעו I | קיימין] מעתדין M || 21 ייי] מימריה דה׳ M | וידון ... למתן] [וידון] יתכון די אסרי[תון] ית רחן קדם פרעה וקדם עבדוי למיתן M | למקטליה] למיקטול M || 22 ייי] + בצלו M | אב[אש]ת] אבשאת N! || 23 זמנא ... פרעה] שעתא דעלית קדם פרעה M | ומפרק] ומשיזבא M | לאו] sic in text | לאו פרקית] leg? פריקת; ל׳ לא שיזבת I.
6 1 ייי] מימריה דה׳ M | די אעבד] דאע[בד] I | בידא] ביד M | ובידא] וביד M || 2 ייי] מימריה דה׳ M || 3 ואיתגלית] ואיתגלי M | ברם שמי ...] ושם מימריה דה׳ M; cf 440 | אודע[י]ת] י superadd || 4 ולחוד] ולהוד I | עמי] prob deld | ארעא 2°] leg ארע.

5 Y he oído también el clamor de los hijos de Israel a los que los egipcios
esclavizan y he recordado con misericordia mi pacto.
6 Os lo juro: Di a los hijos de Israel: Yo soy Yahweh, y os sacaré ([1])
libres de debajo del yugo de la esclavitud de los egipcios y os libertaré
de sus trabajos y os redimiré con mano fuerte ([2]) y con grandes juicios.
7 Y os separaré ([3]) para mi nombre, para pueblo de santos ([4]) y mi Verbo
será para vosotros Dios Redentor, y sabréis que Yo soy Yahweh, el
Dios vuestro que os liberté ([5]) y os saqué de debajo del yugo de la
esclavitud de los egipcios.
8 Y os introduciré en el país que, levantando ([6]) mi mano, juré dar a
Abraham, Isaac y Jacob, y os lo daré a vosotros en herencia ([7]) y
posesión. Yo ([8]), Yahweh.
9 Y Moisés habló así con los hijos de Israel y no escucharon ([9]) las
palabras de Moisés por dureza de espíritu y por la dura servidumbre.
10 Y habló Yahweh ([10]) con Moisés diciendo:
11 Vete, habla con el faraón, rey de Egipto, y ([11]) deje salir a los hijos de
Israel de su país ([12]).
12 Y habló Moisés delante de Yahweh diciendo: He aquí que los hijos de
Israel no han escuchado (mis) palabras y ¿cómo me escuchará ([13]) el
faraón a mí, yo que soy torpe ([14]) de lenguaje?
13 Y Yahweh ([10]) habló con Moisés y Aharón y les dio instrucciones
respecto a los hijos de Israel y respecto al faraón, rey de Egipto, en
orden a sacar ([15]) a los hijos de Israel del país.

([1]) M: «de la esclavitud».
([2]) I: «con brazo levantado»; cf ms D de la Geniza.
([3]) I: «y (os) tomaré».
([4]) M: «para pueblo santo».
([5]) M: «os saqué libres de...»
([6]) M: «...que he levantado (levantando) mi mano».
([7]) M: «...herencia. Así ha dicho Yahweh».
([8]) I: «ha dicho (Yahweh)» = ms D de la Geniza.
([9]) M: «a Moisés por dureza de...»
([10]) M: «el Verbo de Yahweh».
([11]) = «para que (deje)».
([12]) I: «del país».
([13]) M: «(no) me escucharon, ¿pues cómo me escuchará?»
([14]) M: «difícil».
([15]) M: + «libres» *o* «redimidos».

5 ולחוד אנא שמעת ית קבלתהון דבני ישראל דמצרייה משעבדין
בהון ואדכרית ברחמין ית קיימי:
6 בשבועה אמר לבני ישראל אנה ייי ואפיק יתכון פריקין מן תחות
ניר שעבודהון דמצריי' ואשיזב יתכון מן פולחניהון ואפרוק יתכון
ביד' תקיפא ובסדרי דינין רברבין:
7 ואפרש יתכון לשמי לעם קדישין ויהווי מימרי לכון לאלה פרוק
ותדעון ארום אנה הוא ייי אלהכון די פרקית ואפקית יתכון
מן תחות ניר שעבודהון דמצריי:
8 ואעל יתכון לארעא דזקפית ידי בשבועה למתן יתה לאברהם
ליצחק וליעקב ואתן יתיה לכון [ירתו] ואחסנה אנה ייי:
9 ומלל משה כדין עם בני ישראל ולא שמעו למילוי דמשה מקפדות
רוח ומפולחן קשה:
10 ומלל ייי עם משה למימר:
11 עול מלל עם פרעה מלכא דמצרים וישלח ית בני ישראל מן ארעיה:
12 ומלל משה קדם ייי למימר הא בני ישראל לא שמעו למיל[י]י
והיכדין ישמע מני פרעה ואנה חגר ממלל:
13 ומליל ייי עם משה ועם אהרן ופקד יתהון על בני ישראל ועל
פרעה מלכא דמצרים למפקא ית בני ישראל מן ארעא:

5 ולחוד] ולהוד I | אנא שמעת ית] גלי קדמי ית M | דמצרייה] די מיצראי I | בהון] יתהון M || 6 בשבועה] לכן M | אמר] אמור I | אנה] + הוא I | דמצריי] דמצראי I | מן תחות] מתחות M | פריקין ... שעבודהון] מן שעבוד M | לעם] ואסב I || 7 ואפרש] ואסב I | לעם ביד' תקיפא] מנטלא [leg באדרע] בארע I || 7 קדישין] קדישא לאומה M די פרקית] דפר[קית] I | מן ... פרקית] אפקית דזקפית] 8 || M דמצראי [דמצריי | I מתחות [מן תחות | M יתכון פריקין מן [ירתו] | ולתן! in text [[ירתו] | M די ארעימית ית ידי [דזקפית ידי | I די זקפת M כן [כדין 9 || I אמ[ר] [אנה | M ירתי [ירתו leg] כדין אמ[ר] ה [... ייי ומן [ומפולחן קשה | M למושה מן כפיתות [קפידות leg] [למילוי ... מקפדות ומלל משה כדין עם בני יש' Initio hujus v repet 10 || M פולחן קשה 12 || I מארעא [מן ארעיה 11 || M מימריה דה [ייי | v praecedentis [חגר | in text למילוי [למיל[י]י | M קבילו מני ואיך יקבל מני [שמעו ... מני bis in [ית בני | M פריקין + [למפקא | M מימריה דה [ייי 13 | M קשי text | מן ארעא] מארעא I.

14 Estos son los jefes de su casa patriarcal: Los hijos de Rubén, primogénito de Israel: Hanok y Pal·lú, Hesrón y Karmi. Estas son las familias (*o:* clanes) de los hijos de Rubén.
15 Y los hijos de Simeón: Yemuel, Yamín, Ohad, Yakín, Sóhar y Saúl, hijo de la cananea. Estas son las familias de los hijos de Simeón.
16 Y éstos son los nombres (1) de los hijos de Leví, según sus genealogías: Geršón, Qehat y Merarí. Y los años de la vida de Leví ciento treinta y siete años.
17 Los hijos de Geršón (2): Libní y Šimí, por sus familias.
18 Y los hijos de Qehat: Amram, Yishar, Hebrón y Uzziel. Y los años de la vida de Qehat: ciento treinta y tres años.
19 Y los hijos de Merarí: Mahlí y Muší. Estas son las familias de los hijos de Leví según sus genealogías.
20 Y Amram tomó por mujer a Yokébed, hija (3) del hermano de su padre, que le parió a Aharón y Moisés. Y los años de la vida de Amram, ciento treinta y siete años.
21 Y los hijos de Yishar: Qórah, Néfeg y Zikrí.
22 Y los hijos de Uzziel: Mišael, Elsafán y Sitrí.
23 Y Aharón se tomó por mujer a Elišeba, hija de Amminadab, hermana de Nahsón, y le parió a Nadab, a Abihú, a Elazar y a Itamar.
24 Y los hijos de Qórah: Assir, Elqanah y Abiasaf. Estas son las familias de los hijos de Qórah.
25 Y Elazar, hijo de Aharón, tomó mujer de las hijas de Putiel y le parió a Pinhás. Estos son los jefes de las casas patriarcales de los levitas por sus familias.

(1) I: «son» (*lit:* «ellos»).
(2) Así en vez de «Geršom»: confusión de m/n.
(3) M: «su amada» *o*, más bien, «(su) tía, para él»; cf LXX Peš Vg «su prima» con texto de N; TM O Ps M: «su tía».

14 אליין רישיה בית אבתהון[!] בנוי דראובן בוכרי דישראל חנוך
ופלוא חצרון וכרמי אליין זרעתהון דבנוי דראובן:
15 ובנוי דשמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול ברה דכנעניתה
אליין אנון זרעיותיהון דבנוי דשמעון:
16 ואליין שמהת בנוי דלוי ליחוסיהון גרשום וקהת ומררי ושנוי
חיוי דלוי מאה ותלתין ושבע שנין:
17 בנוי דגרשון לבני ושמעי לזרעייתהון:
18 ובנוי דקהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושנ[י] חיוי דקהת
מאה ותלתין ותלת שנין:
19 ובנוי דמררי מחלי ומושי אלין אינון זרעיותיהון דבנוי דלוי
ליחוסיהון:
20 ונסב עמרם ית יוכבד ברת אחוי דאבוי לה לאתה דילדת לה
ית אהרן וית משה ושני חיוי דעמרם מאה ותלתין ושבע שנין:
21 ובנוי דיצהר קרח ונפג וזכרי:
22 ובנוי דעזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:
23 ונסב אהרן ית אלישבע בת עמינדב אחתיה דנחשון ליה לאתה וילדת
ליה ית נדב וית אביהוא וית אלעזר וית א[י]תמר:
24 ובנוי דקרח אסיר ואלקנה ואביאסף אליין אינון זרעייותיהון
דבנו[י] דקרח:
25 ואלעזר בר אהרן נסב לה מן בנתיה דפוטיאל ליה לאתה וילידת
ליה ית פינחס אליין רישיה אבהת לווייה לזרעיותיהון:

14 בוכרי] בכוריה I | זרעתהון] זרעיית I; זרעייוות M || 15 ברה] בר I | דכנעניתה] כנ[עניתה] I || 16 שמהת] הנ[ון] I | ליחוסיהון] לתלדוותהון I || 17 לזרעייתהון] לזרעייוותהון M || 18 ושנ[י]] ושני I | ושנוי] leg ושני I; in text ושנו! || 19 זרעיותיהון] זרעיתיה I | זרעיותיהון ... ליחוסיהון] זרעייוות ליוואי לתלדוותהון M || 20 ברת ... לה] חביבתא לה M || 23 בת] ברת M | לאתה] [לא]תו I | א[י]תמר] י superadd || 24 זרעייותיהון] זרעיתיה I; זרעייוותהון M | דבנו[י]] דבנו in text || 25 מן בנתיה] מבנ[תיה] I | בנתיה] בנתהון M | לאתה] [לא]תו I | רישיה] hîc et v 14 vid leg רישי | לזרעיותיהון] לזרעייהון I.

26 Fueron Aharón y Moisés a los que Yahweh (dijo) ([1]): Sacad a los hijos de Israel ([2]) de la tierra de Egipto por sus unidades militares.
27 Ellos son los que hablaron con el faraón, rey de Egipto, en orden a sacar a los hijos de Israel de Egipto. Ellos, Moisés y Aharón.
28 Y aconteció en el día en que Yahweh ([3]) habló con Moisés en el país de Egipto,
29 que (Yahweh) habló con Moisés diciendo: Yo soy Yahweh: Habla con el faraón, rey de Egipto, todo lo que Yo ([4]) hablo contigo.
30 Y dijo Moisés delante de Yahweh: Yo soy torpe ([5]) de habla, ¿cómo el faraón me va a escuchar?

CAPÍTULO VII

1 Y habló Yahweh ([3]) a Moisés: Mira que te he constituido a ti señor y príncipe para el faraón, ([6]) y tu hermano Aharón será tu intérprete.
2 Tú hablarás todas las cosas que te he ordenado ([7]) y Aharón tu hermano hablará con el faraón y ([8]) dejará salir a los hijos de Israel de su país.
3 Y Yo endureceré ([9]) el corazón del faraón y multiplicaré (mis) señales y mis portentos ([10]) en el país de Egipto.
4 Y no os escuchará el faraón y Yo colocaré las plagas de mi venganza en Egipto y sacaré mis ejércitos, mi pueblo, los hijos de Israel, del país de Egipto con grandes justicias.

([1]) Falta en el texto.
([2]) M: + «libres».
([3]) M: «el Verbo de Yahweh».
([4]) M: + «ahora».
([5]) M: «difícil».
([6]) M: «He aquí que te he puesto como señor para el faraón».
([7]) I: «(te) ordenaré»; M: «que Yo ordeno».
([8]) = «para que (deje salir)».
([9]) I: «endureceré» (otro verbo).
([10]) M: «mis señales y (mis) signos». I: «el milagro de Yahweh».

26 הוא אהרן ומשה די [אמר] ייי להון אפקו ית בנוי דישראל מן ארעא דמצרים על חילותיהון:
27 אינון דממללין עם פרעה מלכא דמצרים למפקה ית בני ישראל מן מצרים הוא משה ואהרן:
28 והוה ביומא די מלל ייי עם משה בארעא דמצרים:
29 ומלל [ייי] עם משה למימר אנה ייי מלל עם פרעה מלכא דמצרים ית כל מה די אנה ממל[ל] עמך:
30 ואמר משה קדם ייי אנה חגר ממלל והכדין יקבל מני פרעה:

CAPUT VII

1 ואמר ייי למשה חמי דמניית יתך רב ושליט לפרעה ואהרן אחוך יהווי תרגמנך:
2 את תמלל ית כל מה די פקדת יתך ואהרן אחוך ימלל עם פרעה וישלח ית בני ישראל מארעיה:
3 ואנה אתוקף ית לבא דפרעה ואסגי ית נס[י]י וית פרישתי בארעא דמצרי׳:
4 ולא יקבל מנכון פרעה ואשווי ית מחית פורענתי במצרים ואפק ית חיילותי ית עמי בני ישראל מארעא דמצרים בסדרי דינין רברבין:

26 [אמר] desider in text | ייי] מימריה דה M | דישראל] + פריקין M || 28 מן ארעא] מא[רעא] I || 27 אינון] הינון I | מן מצרים] ממ[צרים] I || 29 [ייי] desider in text; ייי] מימריה דה M | די מלל] דמ[לל] I | אני [הוא + :add a I] ייי אנה ייי :in text; הוא + I | אנה] מימריה דה M | די אנה] דא[נה] I; + כען M | ממל[ל]] in text ממלך! || 30 ייי] + הא I | והכדין] והיך I. | חגר] קשי M | אנה] האנה I
7 1 ייי] מימריה דה M | דמניית ... לפרעה] הא שוויית יתך לרבון לפרעה M || 2 די פקדת] דיפקד I | פקדת] אנא מפקד M || תרגמנך] תור[גמנך] M || 3 אתוקף] Poel; 4, 21; אקשה I | נס[י]י] נסוי N || מארעיה] מן אר[עיה] I || נס[י]י וית פרישתי] [leg נסיי[נסוי] אתיי וית נסוי M | פרישתי] תימה דה I; פרי[שתי] M || 4 מחית] מחת I | מארעא] מן [ארעא] I.

5 Y conocerán los egipcios que Yo soy Yahweh cuando ponga las plagas de mi venganza sobre Egipto y saque a la libertad a los hijos de Israel de entre ellos.
6 Y Moisés y Aharón lo hicieron; conforme les ordenó Yahweh (1) así hicieron.
7 Y cuando hablaban con el faraón tenía Moisés ochenta años y Aharón ochenta y tres.
8 Y dijo Yahweh (1) a Moisés y a Aharón diciendo:
9 Cuando el faraón hable con vosotros diciendo: «daos (2) una señal», dirás a Aharón: Toma tu vara y arrójala (3) delante del faraón y se convertirá en una serpiente.
10 Y entraron Moisés y Aharón al faraón e hicieron conforme les había mandado Yahweh (1) y Aharón arrojó su vara delante del faraón y delante de sus servidores (4) y se convirtió en una serpiente.
11 Y el faraón llamó también a los sabios y a los adivinos y también ellos —los adivinos egipcios— hicieron lo mismo con sus encantamientos.
12 Y cada uno arrojó su vara y se convirtieron en serpientes, pero la vara de Aharón se devoró sus varas.
13 Y se endureció el corazón del faraón y no les escuchó según dijera Yahweh (1).
14 Y Yahweh (1) dijo a Moisés: se ha endurecido el corazón del faraón. No quiere dejar partir al pueblo (5).
15 (Vete) (6) al faraón por la mañana: he aquí que él sale a refrescarse junto al río (7); y ponte a su paso a la orilla del río y toma en tu mano la vara que se tornó en serpiente.
16 Y le dirás: Yahweh, el Dios de los hebreos, me ha enviado a ti a decir: Deja salir a mi pueblo y (8) den culto delante de mí (9) en el desierto, y he aquí que hasta ahora no has obedecido (10).

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) M: «poneos» (?).
(3) M: «y arrója(la)».
(4) I: «gobernadores».
(5) M: «a su pueblo».
(6) Falta en el texto.
(7) M: «junto a las aguas».
(8) = «para que (den culto)».
(9) M: «delante de Él».
(10) M: «(no) has escuchado».

5 וידעו מצריי ארום אנה ייי כד אשווי ית מחת פורענתי על מצרים ואפקת ית בני ישראל פריקין מביניהון:

6 ועבד משה ואהרן היך מה דפקד ייי יתהון כדן עבדו:

7 ומשה בר תמנין שנין הוה ואהרן בר תמנין ותלת שנין במללותיהון עם פרעה:

8 ואמר ייי למשה ולאהרן למימר:

9 ארום ימלל עמכון פרעה למימר הבו לכון סימן ותימר לאהרן סב ית חטרך וטלק יתיה קדם פרעה ויהווי לחיויא:

10 ועל משה ואהרן לוות פרעה ועבדו כדן היך מה דפקד ייי וטלק אהרן ית חוטריה קדם פרעה וקדם עבדוי והווה לחיויא:

11 וקרא לחוד פרעה לחכימיא ולחרשיא ועבדו אף אינון חרשיהון דמצריי בחרשיהון כדן:

12 וטלקו גבר חוטריה והוון לחיון ובלע חוטריה דאהרן ית חטריהון:

13 ואתוקף לבא דפרעה ולא שמע להון היך מה דמלל ייי:

14 ואמר ייי למשה אתוקף לבא דפרעה סרב מן למשלחיה ית עמא:

15 [איזל לוות] פרעה בצפרא הא הוא נפק מת[קו]ררה על נהרא ותתעתד לקדמותיה על גף נהרא וחוטרא די אתהפך לחיוי תסב בידך:

16 ותימר ליה ייי אלההון דעבריין שלח יתי לוותך למימר שלח ית עמי ויפלחון קדמיי במדברא והא לא שמעת עד כדון:

5 מצריי] מצראי I | אנה] + הוא I | על מצרים] במצריים I | מביניהון] מן [ב'] I || 6 דפקד] די פ[קד] I | ייי] מימריה דה' M | כדן] כן I || 7 תמנין] תמני I || 8 ייי] מימריה דה' M || 9 סִמן] [leg שימן] שיוון M; sic scriba var lect qui ponit circellum sup סימן, sed vid leg ש[ו]ון var lect pro הבו | וטלק] וקלק M | לחויא] לחויה I || 10 דפקד] די פ[קד] I | ייי] מימריה דה' M | עבדוי] [leg שילטנוי] שילטניו I || 11 לחוד] להוד I | לחכימיא] לחכימן I אף אינון] [leg הנון] חנון לחוד M | דמצריי] דמצראי I | כדן] כן I || 12 וטלקו] וקלקו M | לחיון] לחווין M || 13 ייי] מימריה דה' M || 14 ייי] מימריה דה' M | מן] למשלחיה cf 5,2; למש[לחיה] I; דלא למ[שלחיה] M | ית עמא] לעמיה M || 15 [איזל לוות] desider in text | מת[קו]ררה] מתוקררה in text | על נהרא] על מיא M | די אתהפך] דאי[תהפך] I | 16 אלההון] אלהא I | דעבריין] די [ע'] I | קדמיי] קדמוי M | שמעת] קבלת M.

17 Así ha dicho Yahweh ([1]): En esto ([2]) conocerás que Yo soy Yahweh:
he aquí que Yo golpearé con el bastón que está en mi mano sobre las
aguas del río y se convertirán en sangre.
18 Y morirán los peces que hay en el río y hederá ([3]) el río y sentirán
fastidio ([4]) los egipcios de beber las aguas del río.
19 Y dijo Yahweh ([1]) a Moisés: Dí a Aharón: Toma tu vara e inclina tus
manos sobre las aguas de los egipcios, sobre sus ríos y sus fuentes ([5]),
sus lagunas y sobre toda congregación de aguas y se convertirán en
sangre y habrá sangre en todo el país de Egipto, en (vasijas de) ma-
dera ([6]) y piedra.
20 Y lo hicieron así Moisés y Aharón, conforme lo que Yahweh les había
ordenado, y levantó su vara ([7]) y golpeó las aguas del río delante del
faraón y delante de sus príncipes y se tornaron todas las aguas del río
en sangre.
21 Y los peces que había en el río murieron y hedió ([8]) el río y los egipcios
no pudieron beber agua del río y hubo sangre en toda la tierra de
Egipto.
22 Y los magos de los egipcios hicieron lo mismo con sus encantamientos,
y el corazón del faraón se endureció y no les obedeció ([9]) según lo que
Yahweh ([1]) hablara.
23 Y tomando camino ([10]) el faraón entró en su casa y no tomó en
consideración ni siquiera esta plaga ([11]).

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «esta vez conocerás» *o:* «en esta señal conocerás»; cf Ps.
([3]) M: «olerá mal».
([4]) M: «y se cansarán».
([5]) M: «sus acequias (?)».
([6]) M: «en las artesas (?)»; [en las acequias (?); en las maderas (?)]
([7]) M: «(había ordenado) el Verbo de Yahweh y cimbreó su vara»
([8]) M: «y olió mal».
([9]) M: «y no les escuchó».
([10]) M: «y reflexionó». (*Prob:* desplazado).
([11]) M: «amargura» (*leer:* «aflicción?»).

17 כדן אמר ייי בדא תדע ארום אנה ייי הא אנה מחי בחוטרא די בידי על מיא די בנהרא ויהפכון לאדם:

18 ונוניא די בנהרא ימותון ויסרח נהרא וישתלהון מצריי למשתי מיא מנהרא:

19 ואמר ייי למשה אמור לאהרן סב חוטרך וארכן ידיך על מימיהון דמצריי על נהרייא ועל מבועיהון ועל ביציהון ועל כל בית כנישתא מימיהון ויהון לאדם ויהוי אדמה בכל ארעא דמצרים בקיסיא ובאבניא:

20 ועבדו כדן משה ואהרן היך מה דפקיד ייי וארים חוטריה ומחה ית מיא די בנהרא קדם פרעה וקדם שליטוי ואתהפכו כל מיא נהרא לדמא:

21 ונוניא די בנהרא מיתו ואסרח נהרא ולא יכילו מצריי למשתי מיא מן נהרא והות אדמה בכל ארעא דמצרים:

22 ועבדו כדן חרשיהון דמצראי בחרשיהון ואתוקף לבא דפרעה ולא שמע להון היך מה דמלל ייי:

23 וכוין פרעה ועל לגו בייתו ולא שוי לביה אף לדא מחתה:

17 כדן] כן M: in ms falso refert. ad כדון | ייי בדא תדע] מימריה
דה בהדא זמנא [זמן] תדע M | אנה 1.°] + הוא I | די 1.°, 2.°] דאית M 1.°, 2.° |
ויסרח] 18 || I לדם] לאדם | M ויתהפכון] ויהפכון | I דבנ[הרא] [די בנהרא
|| I מן נה[רא] [מנהרא | I [מצר]אי [מצריי | M וילעון] וישתלהון | M ויסרי
forma} שגייהון [מבועיהון | I [דמצר]אי [דמצריי | M מימריה דה [ייי 19
בקיסיא | I [דמצר]אי [דמצרים | M ארע [ארעא | M [שקייהון pro (?) dialect
דפקיד] 20 || c metathesi בקיסיא vel ובשיקיא M: prob leg ובסיקיא
| I [ומ]חת [ומחה | M מימריה דה ואטען בחוטר[יה] [ייי ... חוטריה | I דפ׳
|| I לאדם [לדמא | M דאית ;ד antep [נהרא | M שולטנוי [שליטוי | I דאית [די
מצריי] | M ואסרי [ואסרח | I דבנ[הרא] [די בנהרא | M דאית [די 21
v prae- [ומ]חת prob huc inser var lect [והות אדמה | I מין [מן | I [מצר]אי
cedentis: והות מחת אדמה; cf והות מחת דמא Ps; והוה דמא M | [דמצרים
דמלל] | M ולא קביל מנהון [ולא שמע להון | I כן [כדן 22 || I [דמצר]אי
לגו בייתו] [leg בייתי] | M ואסתכל [וכוין 23 || M מימריה דה [ייי | I די [מלל]
מררותא ;I [מח]ו[תה] [מחתה | I אוף להדא [אף לדא | M לווייתיה [sic]
[leg? מדוותא] M.

24 Y excavaron todos los egipcios alrededor del río (aguas para beber,
porque no podían) [1] beber las aguas del río.
25 Y termináronse siete días después de que Yahweh [2] golpeara las aguas
del río, y lo curó [3].
26 Y dijo Yahweh [2] a Moisés: Entra al faraón y dile: Así habla Yah-
weh [2]: Deja marchar al pueblo y [4] den culto ante mí [5].
27 Si tú rehusas dejar partir, he aquí que Yo aniquilaré [6] todo tu terri-
torio con ranas.
28 Y el río pululará ranas y subirán y entrarán en tu casa, en tus alcobas,
sobre tu lecho y en la casa de tus príncipes, y en tu pueblo [7] (y en
todos tus príncipes) [8] y en tus hornos y en tus artesas.
29 Y subirán las ranas contra ti y contra tu pueblo y contra tus prínci-
pes [9].

CAPÍTULO VIII

1 Y Yahweh [2] dijo a Moisés: Di a Aharón: inclina tu mano con tu vara
sobre los ríos y sobre las acequias y las lagunas y haz que suban las
ranas sobre la tierra de Egipto.
2 E inclinó Aharón su mano sobre las aguas de los egipcios y subieron
las ranas y cubrieron [10] el país de Egipto.
3 Y con sus magias hicieron lo mismo los magos e hicieron subir las
ranas sobre el país de Egipto.

(1) Omitido en el texto por homoioteleuton.
(2) M: «el Verbo de Yahweh».
(3) M: «e hizo heder (?) al río».
(4) = «para que».
(5) I: «ante Él».
(6) M: «destruiré».
(7) M: «de tus servidores y de tu pueblo».
(8) Prob no pertenece a este v sino que procede por dittografía del v siguiente. Por eso la lección M correspondiente ha sido borrada.
(9) I: «tus servidores».
(10) M: «las ranas y cubrieron».

24 וחפרו כל מצריי חזור חזור לנהרא [מיא למשתי ארום לא יכילו] למשתי מן מוי דנהרא:

25 ושלמו שבעת יומין מן בתר דמחה ייי ית מיא דנהרא ואסי יתיה:

26 ואמר ייי למשה עול לוות פרעה ותימר ליה כד[י]ן אמר ייי שלח ית עמא ויפלחון קדמיי:

27 ארום מסרב את למשלחה הא אנה משיצא ית כל תחומך בארדעניא:

28 וישרץ נהרא ארדענין ויסקון ויעלון בביתך ובקיטוני מדמכך על עריסתך ובבתי שלטנך ובעמך ובכל שולטנך ובתנורך ובאצותך:

29 ובך ובעמך ובכל שלטנך יסקון ארדעניא:

CAPUT VIII

1 ואמר ייי למשה אמר לאהרן ארכן ית ידך בחוטרך על נהריא ועל שקיא ועל ביציה ואסק ית ארדעניא על ארעא דמצרים:

2 וארכן אהרן ית ידיה על מימיהון דמצריי וסלקון ארדעניה וחפון ית ארעא דמצרים:

3 ועבדו כד[י]ן חרשיה בחרשיהון ואסקון ית ארדעניא על ארעא דמצרים:

24 מצריי] מצר[אי] I | [מיא ... לא יכילו]] desider in text: omiss ex homoiotel | [מיא למשתי]] מיא למישתי M || 25 שבעת] שובעה M | דמחה] מימריה דה׳ ואסיקית [ואסי vel ואסרי ית leg prob] | ייי ... דנהרא] די [מחה] I | נהרא M | ואסי יתיה] id I || 26 ייי 1.°, 2.°] מימריה דה׳ M 1.°, 2.° | כד[י]ן] כדון N; sed cf TM; כן I | קדמיי] קדמוי I || 27 ארום] ואן M | את] + דלא I | משיצא] מחבל M || 28 וישרץ] ויצרוץ [sic] M | ארדענין ... בביתך] אורדענין ויסקן ויעלן בביתך M | עריסתך] ערסך I | שלטנך ובעמך] עבדיך ועמיך M | ובכל שולטנך] prob del; [verb delet] ב M | ובאצותך] ובאעצבתך M || 29 ובך ובעמך] ובכה ובעמך M | שלטנך] עבדיך I | ארדעניא] אורדעניא M.

8 1 ייי] מימריה דה׳ M | אמר] אמור I | ארדעניא] אורדעניא M | דמצרים] דמצר[אי] I || 2 ארדעניה וחפון ית] אורדעניא וכסון ית M || 3 כד[י]ן] כדון N; כן I | ארדעניא] אור[דעניא] I.

4 Y el faraón llamó a Moisés y a Aharón y dijo: Rogad delante de
Yahweh ([1]) pasen ([2]) de mí y de mi pueblo las ranas y dejaré marchar
al pueblo y sacrificarán delante de Yahweh.
5 Y dijo Moisés al faraón: Dame una señal y confía sobre mí ([3]); ¿hasta
cuándo he de rogar por ti, por tus príncipes ([4]) y por tu pueblo para
hacer desaparecer las ranas de ti y de la gente de tu casa, y sola-
mente las que están en el río quedarán? ([5]).
6 Y dijo: Hasta mañana. Y (Moisés) dijo: (Sea) según tus palabras a fin
de que sepas que no hay como Yahweh nuestro Dios.
7 Y se retirarán ([6]) las ranas de ti y de la gente de tu casa, y de tus
príncipes ([7]) y de tu pueblo. Solamente las del río quedarán ([8]).
8 Y salieron Moisés y Aharón de delante del faraón y Moisés suplicó
delante de Yahweh por el asunto de las ranas que dio al faraón.
9 Y Yahweh ([9]) hizo según las palabras de Moisés y las ranas murieron
de las casas, de las moradas y del campo.
10 Y las reunieron en montones y más montones y quedó apestado ([10])
el país.
11 Y vio el faraón que había tiempo de alivio y endureció su corazón y
no les escuchó ([11]) conforme lo que Yahweh ([9]) había hablado.
12 Y dijo Yahweh a Moisés: Dí a Aharón: (Baja) ([12]) tu vara y golpea el
polvo de la tierra y se convertirá en mosquitos en todo el país de
Egipto.
13 E hicieron así: Y Aharón bajó la mano con la vara y golpeó el polvo
de la tierra y hubo mosquitos en los hombres y en los animales. Todo
el polvo de la tierra se convirtió en mosquitos en todo el país de Egipto.

([1]) = «para que».
([2]) M: «y pasen».
([3]) M: «sobre ti».
([4]) M: «y por tus servidores».
([5]) I: «solamente quedarán en el río».
([6]) M: «y pasará(n)».
([7]) M: «y de tus servidores».
([8]) I: «solamente quedarán en el río».
([9]) M: «el Verbo de Yahweh».
([10]) M: «y hedió».
([11]) M I: «y no los escuchó».
([12]) Falta en el texto.

4 וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר צלון קדם ייי ויעדון ארדעניא מני ומן עמי ואשלח ית עמא ויקרבון קדם ייי:
5 ואמר משה לפרעה הב לי סימן ואתרחיץ עלי עד אימתי אצלי עליך ולשלטוניך ולעמך למשיציא ארדעניא מנך ומן אנשי ביתך לחוד דבנהרא ישתיירון:
6 ואמר למחר ואמר כמיליך מן בגלל דתידע ארום לית כייי אלהן:
7 ויזלון ארדענייא מנך ומן אנשי ביתך ומן שלטונך ומן עמך לחוד דבנהרא ישתיירון:
8 ונפק משה ואהרן מן לוות פרעה וצלי משה קדם ייי על עסק ארדעניא די שווי לפרעה:
9 ועבד ייי כמילוי דמשה ומיתו ערדענייא מן ביתי ומן דרי ומן חקליה:
10 וכנשו יתהון כרוון כרוון ואסרחת ארעא:
11 וחמא פרעה ארום הוות שעת דרוח ותקף ית לביה ולא שמע להון היך מה דמלל ייי:
12 ואמר ייי למשה אמר לאהרן [ארכן] חוטרך ומחי ית עפרא דארעא ויהווי לכלמין בכל ארעא דמצרים:
13 ועבדו כן וארכן אהרן ית ידא בחוטרא ומחה ית עפרא דארעא והוון כלמיא בבני אנשא ובבעירא כל עפרא דארעא הוון כלמין בכל ארעא דמצרים:

4 ויעדון] ויעברון M | ארדעניא] in text ארעדעניא; אורדעניא M | ומן עמי] ומעמי M || 5 עלי] עליך M | עד אימתי] עד אמת M | ולשלטוניך] ולעבדיך M | ארדעניא] אורדעניא M | לחוד] להוד I | דבנהרא] בנהרא I | ישתיירון] [ישתיי]רן I || 6 כמיליך] כפתגמיך M || 7 ויזלון] ויעבר M | ומן שלטונך] ומן עבדיך M | לחוד] להוד I | דבנהרא] בנהרא I | ישתיירון] [ישתיי]רן I || 8 מן לוות] מלוות I; קדם [מן] M | ארדעניא] אורדעניא M | די שווי] דשווי M || 9 ייי] מימריה דה׳ M | ומיתו] ומיתון I | ערדענייא] אור[דענייא] M | מן ביתי] מן בתיא M | ומן דרי] ומדריא I | ומן חקליה] ומחקליה M || 10 ואסרחת] ואסרית M || 11 שעת] leg שעה c I | ולא שמע] ולא קבל M | להון] מנהון I | ייי] מימריה דה׳ M || 12 [ארכן] desider in text || 13 בחוטרא] בחוטרה M | ומחה] ומחי M | והוון] והוין M.

14 E hicieron lo mismo los magos con sus magias para hacer salir mosquitos, pero no pudieron y hubo mosquitos en los hombres y en los animales.
15 Y dicen los magos al faraón: Es el dedo (1) del poder de delante de Yahweh, y se endureció el corazón del faraón y no les escuchó (2) conforme a lo que Yahweh había hablado.
16 Y dijo Yahweh (3) a Moisés: Levántate de madrugada y apóstate delante del faraón: he aquí que él sale a refrescarse a la orilla del río y le dirás: Así ha dicho Yahweh (3): Deja marchar a mi pueblo y (4) den culto delante de mí (5).
17 Porque si tú no dejas partir a mi pueblo, he aquí Yo soltaré (6) contra ti y tus príncipes (7), tu pueblo y la gente de tu casa tábanos (8) y se llenarán de tábanos las casas de los egipcios y el país en el que habitan (9).
18 Y haré signos y milagros en ese día con la tierra de Gosen donde mi pueblo mora, de manera que no haya allí tábanos, a fin de que sepas que Yo soy Yahweh cuyo Verbo habita (10) en medio del país.
19 Y pondré liberación (11) entre mi pueblo y el tuyo. Para mañana será esta señal.
20 Y Yahweh (3) hizo así: Y vinieron muchos tábanos al palacio del faraón y a las casas de sus príncipes (12), y en todo el país de Egipto el país quedó asolado ante los tábanos.
21 Y el faraón llamó a Moisés y Aharón y dijo: Idos, sacrificad delante de Yahweh, vuestro Dios, en el país (13) de Egipto.
22 Y dijo Moisés: No es cabal hacer así, por cuanto los (carneros) (14) son abominación, son ídolos de los egipcios; a ellos debemos tomar para sacrificar delante (15) de Yahweh nuestro Dios; si nosotros sacrificamos los ídolos (16) de los egipcios en su presencia no podrán menos de apedrearnos.

(1) M: «el poder».
(2) M: «y no les escuchó».
(3) M: «el Verbo de Yahweh».
(4) = «para que (den culto)».
(5) I: «delante de Él».
(6) M: «enviaré».
(7) M: «y tus servidores».
(8) M: «tábanos y también».
(9) M 1.º, 2.º: «en el que ellos habitan» (dos verbos distintos para «habitar»).
(10) M: «que la Gloria de la *Šekiná* habita».
(11) Traducción del TM que probablemente está corrompido.
(12) M: «a la casa del faraón y a las casas de sus servidores».
(13) M: «dad culto a Dios en el país».
(14) Parece que falta esta palabra en el texto.
(15) M: «los carneros son abominación de los egipcios; de ellos debemos tomar y sacrificar».
(16) M: «la abominación de los egipcios».

14 ועבדו כדן חרשייא בחרשיהון למפקא ית כלמייא ולא יכלו והוון
כלמיא באנשא ובבעירא:

15 ואמרין חרשייה לפרעה אצבע דגבורה מן קדם ייי היא ואתוקף
לבה דפרעה ולא שמע להון היך מה דמלל ייי:

16 ואמר ייי למשה אקדם לצפרא ואתעתד קדם פרעה הא הוא נפק
למתקוררה על נהרא ותימר ליה כדן אמר ייי שלח עמי ויפלחון
קדמיי:

17 ארום אן ליתך משלח ית עמי הא אנא מגרי בך ובשלטונך ובעמך
ובאנשי ביתך ית ערברובא ויתמלון בתיהון דמצרא[י] מן ערבובא
וית ארעא די אנון שריין בה:

18 ואעבד ניסין ופליין ביומא ההוא עם ארעא דגשן די עמי שריין
עלה די לא למהווי תמן ערב[ר]ובא מן בגלל דתדע ארום אנה
הוא ייי דממרי שרי בגו ארעא:

19 ואשווי פורקן בין עמי ובין עמך למחר יהוי סימנא דין:

20 ועבד ייי כדן ואתא ערברוב תקף בפלטורין דפרעה ובבתי שליטוי
ובכל ארעא דמצרים אתחבלת ארעא מן קדם ערברובא:

21 וקרא פרע[ה] למשה ולאהרן ואמר אזלו קרבו קדם ייי אלהכון
בארעא דמצרים:

22 ואמר משה לא תקן למעבד כדן ארום מרחקא אינון טעוותיהן
דמצריי מנהון נסב למקרבא קדם ייי אלהן הא אין מקרבן אנן
ית טעוותהון דמצריי קדמיהון לית אפשר דלא ירגמון יתן:

14 בחרשיהון] בחרשון M | באנשא] בינ[שא] M || 15 אצבע דגבורה] גבורה M | ולא שמע להון] ולא קבל מנהון M || 16 ייי] מימריה דה' M | לצפרא] בצפרא M | על] + גף M | ייי] מימריה דיי' M | קדמיי] [קד]מוי I || 17 אן ליתך] לית את M | מגרי] משלח M | ובשלטונך] בעבדיך M | ביתך] דבתיך I | ערברובא] ערובא ולחוד M | דמצרא[י]] text דמצרא | די אנון שריין בה] די הינון שריין [ב'] M 1.°; עלה] די אינון יתבין M 2.° || 18 ערב[ר]ובא] ערבוובא N | דממרי] דיקר שכינה שריא M || 20 ייי] מימרי[ה] דיי' M | בפלטורין ... שליטוי] בבייתיה דפרעה ובתיהון דעבדוי M || 21 אזלו ... בארעא] פלחו לאלהא בארעא M || 22 מרחקא ... קדם] אמרייה הינון מרחקתהון דמצראי מנהון נסב ונקרבה קדם M | טעוותהון דמצריי] מרחקתהון דמצראי M.

23 Caminaremos un camino de tres jornadas de marcha en el desierto y sacrificaremos delante de Yahweh nuestro Dios conforme nos dijo.
24 Y dijo (el faraón) ([1]): He aquí que yo os dejo partir y podréis sacrificar delante de Yahweh, vuestro Dios, en el desierto. Sólo no vayáis demasiado lejos. Rogad también por mí ([2]).
25 Y dijo Moisés: He aquí que salgo de junto a ti y suplicaremos ([3]) delante de Yahweh y mañana hará pasar los tábanos del faraón y de sus príncipes y del pueblo. Sólo que el faraón no vuelva a mentir no dejando salir al pueblo para que sacrifique delante de Yahweh.
26 Y Moisés salió del lado del faraón y rogó delante de Yahweh.
27 Y Yahweh ([4]) hizo conforme a las palabras de Moisés y retiró los tábanos del faraón y de sus príncipes ([5]) y del pueblo. No quedó ni uno solo.
28 Y el faraón endureció su corazón también esta vez y no dejó marchar al pueblo.

CAPÍTULO IX

1 Y dijo Yahweh ([4]) a Moisés: Entra al faraón y dile: Así ha dicho Yahweh, el Dios de los judíos ([6]): Deja salir a mi pueblo y ([7]) den culto ante mí ([8]).
2 Si tú rehusas dejarlos marchar y hasta ahora los retienes,
3 he aquí que la plaga de mi venganza será ([9]) en tus animales (que están) en el campo, en los caballos, en los asnos, en los camellos, en la vacada y en las ovejas: una mortandad muy fuerte.

([1]) Falta en el texto.
([2]) M: «rezad también por mí».
([3]) Primera persona pl por primera sg: arameismo muy frecuente en Neofiti.
([4]) M: «el Verbo de Yahweh».
([5]) M: «sus servidores».
([6]) M: «de los hebreos».
([7]) = «para que».
([8]) I: «ante Él».
([9]) M: «vendrá a tu hacienda que está en el campo, a tus caballos y asnos».

23 ארח מהלך תלתא יומין נהלך במדברא ונקרב קדם ייי אלהן היך
מה דאמר לן:
24 ואמר [פרעה] הא אנא משלח יתכון ותקרבון קדם ייי אלהכון
במדברא לחוד רחקה לא תרחקון למיזל צלין אף עלי:
25 ואמר משה הא אנא נפק מן לוותך ונצליה קדם ייי ויעבר ית
ערברובא מן פרעה ומן שליטוי ומן עמא למחר לחוד לא יסף פרעה
למשקרה דלא למשלחא ית עמא די יקרבון קדם ייי:
26 ונפק משה מן לוות פרעה וצלי קדם ייי:
27 ועבד ייי כמילוי דמשה ועבר ערברובא מפרעה ומן שליטוי ומעמא
לא אשתייר אף לא חד:
28 ותקף פרעה ית לבה לחוד בזמנא הדא ולא שלח ית עמא:

CAPUT IX

1 ואמר ייי למשה על לוות פרעה ותימר ליה כדין אמר ייי אלההון
דיהודיי שלח ית עמי ויפלחון קדמיי:
2 ארי מסרב את למשלחא ועד כדון את מתוקף בהון:
3 הא מחת פורענתי הוויא בבעירך די חקלא בסוסיא ובחמיריא
בגמליא בתוריא ובענה מותא תקף לחדא:

23 נהלך] ניזל M | ונקרב] ונקרב[ה] I | אלהן] אלהון N || 24 [פרעה]] desider in text aram | לחוד] להוד I | רחקה] מרחקה I; מרחוק M | צלין] leg prob צלון || אף עלי] ותצלון לחוד עלי M || 25 מן לוותך] מלוו[תך] I | לוותך ונצליה] גבך ונצלייה M | ויעבר] דעבר I | מן פרעה] מפר[עה] I | ומן שליטוי] ומש[ליטוי] I | לחוד] להוד I || 27 ייי כמילוי] מימרי[ה] דיי׳ כפיתגמי׳ M | מפרעה] מן פ[רעה] I | ומן שליטוי] משלי[טוי] I | שליטוי] עבדוי M | ומעמא] ומן עמ[א] I; in text ומעממא | אף] אוף I || 28 לחוד] להוד I.

9 1 ייי] מימריה דיי׳ M | ותימר ... ייי] מימרי[ה] אמ[ר] כדין עמיה ותמלל M | קדמיי] דעבראי M; in text דיהוידיי!; דיהודיי] אלהה I | אלההון] דיי׳ M | קודמוי I || 2 ועד] העד I | מתוקף] Ps O מתקיף || 3 מחת] מחות I | חקלא] leg בחקלא | ובחמיריא ... הוויא] בסוסוותא בפאפי ברא דאית בניכסיך אתיא [hoc vb deld: pert ad v 4] ובחמרא ויפרש M; circellus indicat princip huj var lect in vb מחת loco הוויא | ובחמיריא] leg? ׳מאריא vel ׳מוריא.

4 Y Yahweh hará distinción entre los animales de los egipcios y los animales de Israel y de todo lo que pertenece a los hijos de Israel no morirá (1) nada.
5 Y Yahweh (2) puso un plazo diciendo: Mañana Yahweh pondrá por obra esta palabra (3) en el país (4).
6 Y Yahweh (5) puso por obra esta palabra al día siguiente y murieron todas las bestias (6) de los egipcios y de las bestias (7) de los hijos de Israel ni una sola murió.
7 Y el faraón despachó enviados y he aquí que no había muerto ni una sola de las bestias (8) de Israel, pero el corazón del faraón se endureció y no dejó marchar al pueblo.
8 Y Yahweh dijo a Moisés y a Aharón: Tomaos un puñado (9) de ceniza de un horno y Moisés lo tire a los cielos (10) delante del faraón.
9 Y se tornará en polvo sobre todo el país de Egipto, y se tornará en los hombres y en las bestias en inflamación eruptiva causante de pústulas (11) en todo el país de Egipto.
10 Y tomaron la ceniza del horno y se pusieron delante del faraón y Moisés la aventó hacia los cielos y se convirtió en inflamación causante de pústulas (12), erupción en hombres y animales.
11 Y los magos no pudieron estar delante de Moisés a causa de las inflamaciones, porque había inflamaciones en los magos y en todos los egipcios.
12 Y Yahweh (5) endureció el corazón del faraón y no les escuchó conforme a lo que Yahweh (5) había hablado con Moisés.
13 Y Yahweh (5) dijo a Moisés: Levántate de mañana y sitúate ante el faraón y dile: Así ha hablado Yahweh (5), el Dios de los judíos (13), deja marchar al pueblo y (14) den culto delante de mí (15).

(1) M: «y el Verbo de Yahweh pondrá una marca de distinción entre los animales de Israel y entre los animales de los egipcios y no morirán de sus animales».
(2) M: «y el Verbo de Yahweh».
(3) M: «el Verbo de Yahweh esta señal».
(4) M: «palabra (= cosa) al país».
(5) M: «el Verbo de Yahweh».
(6) M: «los animales de...»
(7) I: «y de los animales de...»
(8) M: «de los animales de...»
(9) Puñado: *lit:* «lleno de los huecos de vuestras manos».
(10) M: «hacia los cielos».
(11) M: «que hará brotar pústulas».
(12) M: «inflamación (que hace brotar) pústulas».
(13) M: «de los hebreos».
(14) = «para que».
(15) I: «delante de Él».

4 ויפרש ייי ביני בעיריהון דמצריי וביני בעיריהון דישראל ולא ימות מכל לבני ישראל מדעם:

5 ושוי ייי זמן למימר מחר יעבד ייי פתגמא הדין בארעא:

6 ועבד ייי ית פתגמא הדין מן יומא דבתרא ומית כל בעיריהון דמצריי ומבעיריהון דבני ישראל לא מית אף לא חד:

7 ושלח פרעה והא לא מית מן בעיריהון דישראל עד לא חד ואתוקף ליבא דפרעה ולא שלח ית עמא:

8 ואמר ייי למשה ולאהרן סבו לכון מלא כפיכון קטם דאתון ויזרוק יתיה משה לשמיא קדם פרעה:

9 ויהוי לאבק על כל ארעא דמצרים ויהווי על בני אינשא ועל בעירא לשחין פרח עבד שלפוקין בכל ארעא דמצרים:

10 ונסבו ית קטם אתונא וקמו קדם פרעה וזרק יתיה משה לשמיא והוה שיחנא עבד [שלפ]וקין פרח בבני אינשא ובבעירה:

11 ולא יכלו חרשיא למיקם קדם משה מן קדם שיחנא ארום הווה שחנא בחרשיא ובכל מצריי:

12 ותקף ייי ית לבא דפרעה ולא שמע להון היך מה די מלל ייי עם משה:

13 ואמר ייי למשה אקדם בצפרא ואתעתד קדם פרעה ותימר ליה כדין אמר ייי אלההון דיהודיי שלח ית עמא ויפלחון קדמיי:

ויכסי מימריה דה׳ בין נכסיהון דישראל ובין נכסיהון דמצראי] ויפרש ... 4
ייי פתגמא | M ממרה דיי׳] ייי 5 || I פתגם] מדעם | M ולא ימות מן בעיריהון
פתגם] פתגמא ... בארעא | M מימריה דיי׳ סימנא הדין in text; פתגמייא] הדין
] דמצריי | M נכסיהון] בעיריהון | M מימריה דיי׳] ייי 6 || M לאר[עא]
|| I אוף] אף | ומנסהון I: I mendose ומנ[כ]סהון] ומבעיריהון | I [דמצר]אי
כלפי] לשמיא | M חופניכון] כפיכון 8 || M מנכסיהון] מן בעיריהון 7
שיחנא ... 10 || M פורח סלבוקיין] פרח עבד שלפוקין 9 || M שמיא
מימרי[ה]] 1.° ייי 12 || M שחין שלבוקיין ;טפלוקין in text] [שלפ]וקין
| 1.°, 2.° M מימרי[ה] דיי׳] 1.°, 2.° ייי 13 || M ממריה דיי׳] 2.° ייי | M דיי׳
I. [קד]מוי] קדמיי | 2.° M [דעבר]יי ;1.° M דעבראי] דיהודיי | I אלהא] אלההון

14 Porque esta vez, he aquí que Yo enviaré todas mis plagas contra tu
corazón [1] y tus príncipes [2] y tu pueblo a fin de que sepas que no
hay como Yo [3] en toda la tierra.
15 Si ahora hubiera enviado las plagas de mi venganza y te hubiera hecho
desaparecer con la peste a ti y a tu pueblo, habrías desaparecido [4],
oh faraón, de la tierra;
16 pero no te he dejado subsistir hasta ahora a fin de que [5] te vaya bien,
sino, te he dejado subsistir hasta ahora para esto: para hacerte ver la
potencia de mi fuerza y a fin de que cuentes mi santo nombre en toda
la tierra.
17 He aquí que hasta ahora te enseñoreas sobre mi pueblo para no dejarlo
salir:
18 He aquí que Yo haré bajar a esta hora [6], mañana, una granizada [7]
muy fuerte como nunca hubo en Egipto desde el día en que quedó
constituido [8] hasta el presente.
19 Y ahora envía a reunir tus bestias [9], todo lo que tienes en el campo;
todos los hombres y animales que se encuentran en el campo, si no se
recogen en casa, descenderá [10] sobre ellos la granizada y morirán.
20 El que [11], de los príncipes [12] del faraón, era temeroso ante Yahweh,
hizo huir a sus siervos y sus animales a casa [13];
21 pero el que no hizo caso de las palabras de Yahweh [14] dejó sus siervos
y sus animales [15] en el campo.
22 Y dijo Yahweh a Moisés: Extiende (tu mano) [16] a los cielos [17] y
habrá el granizo en todo el país de Egipto, sobre los hombres y ani-
males y sobre toda hierba del campo en el país de Egipto.

(1) M: «soltaré para todos ellos mis plagas y llegarán hasta tu corazón».
(2) M: «la plaga de mi venganza al corazón del faraón y a tus servidores».
(3) M: «como el Verbo de Yahweh».
(4) I: «habrías sido hecho desaparecer».
(5) M: «a fin de mostrarte cuál es la potencia de mi poder y para contar mi nombre».
(6) M: «en este tiempo».
(7) M: «en este día y mañana una granizada».
(8) M «que fue fundado».
(9) M: «tu hacienda».
(10) M: «(si no) se recogen dentro de las casas, descenderá».
(11) M: «Job, que era temeroso de las palabras de Yahweh».
(12) M: «servidores de».
(13) M: «sus haciendas dentro de sus casas».
(14) M: «pero Balaam que no prestó atención a las palabras de Yahweh».
(15) M: «sus haciendas».
(16) Falta en el texto.
(17) M: «levanta tu mano a los cielos».

14 ארום בזמנא הדא הא אנה משלח ית כל מחוותיי על לבך ובשלטונך ובעמך מן בגלל די תדע ארום לית כוותי בכל ארעא:

15 ארום כדון שלחת ית מחות פורענתי ושיצית יתך וית עמך במותאנא ותשתיצי פרעה מן ארעא:

16 וברם לא מן בגלל די יטב לך קיימת יתך עד כדון אלא מן בגלל דא קיימת יתך עד כדון מן בגלל למחויה יתך ית תקף חיילי ומן בגלל דתתניה ית שמי קדישא בכל ארעא:

17 הא עד כדון את מתרברב בעמי דלא למשלחא יתהון:

18 הא אנה מחית בשעתה למחר ברד תקיף לחדא די לא הוי כוותה במצרים למן יומא דאזדמנת ועד כדון:

19 וכדון שלח כנש ית בעירך וית כל מה דאית לך באפי ברא כל אינשא ובעירא דאשתכח בחקלא ולא יתכנש לגו ביתא ויחות עליהון ברדא וימותון:

20 מן דחל מן קדם ייי מן שליטוי דפרעה ערק ית עבדוי וית בעיריה לגו ביתא:

21 ומן די לא שוי לבא לפתגמוי דייי ושבק ית עבדוי וית בעיריה באפי ברא:

22 ואמר ייי למשה ארכן ית [ידך] לשמיא ויהוי ברדא בכל ארעא דמצרים על בני אנשא ועל בעירה ועל כל עשבא באפי ברא בארעא דמצרים:

מחוותיי | M מגרי לכולהון מחתי וימטון עד לבבך [משלח ... על לבך 14
כוות [כוותי | M מחת פרענותי על ליביה דפרעה ובעבדך [... ובשלטונך
ואשיצית [ואשתיצית leg] [ותשתיצי | N יתיה [פורענתי 15 || M ממריה דיי'
יתך ins ut var lect pro לך מן [מה] M: leg לכמן [?] [מן בגׄלל 16 || I
עד כדון אלא | M דיטבא לך [די יטב לך | למחויה יתך ית [לך מן] תקף :?ית
מן בגלל למחווייה יתך מן תקוף חייליה [חיילי leg] ומן [מן בגלל ... ית שמי
[בשעתה למחר ברד | M בזמנא [בשעתה 18 || M בגלל למתנייה את שמי
[בעירך 19 || M דאשתכללת [דאזדמנת | M בימא הדין ולמחר ברד
[יתכנש לגו ביתא ויחות | I די איש[תכח] [דאשתכח | M בניי + [כל | M נכסך
[מן דחל ... ייי | M דן דהוה דחל [דחל 20 || M יתכנשון לגו בתייה ויחות
[בעיריה לגו ביתא | M עבדוי [שליטוי | M איוב דהוה דחיל מן פתגמ' דיי'
| M ובלעם דלא שוי לביה לפתגמ' דיי' [ומן ... דייי 21 || M נכסוי לגו בייתיה
[[ידך] | M ארעם ידך על שמיא [ארכן ... לשמיא 22 || M נכסוי [בעיריה
desider in text | דאפי [באפי I.

23 Y extendió (1) Moisés su vara a los cielos y Yahweh dio (2) truenos y
granizo y caminó (3) el fuego en la tierra y Yahweh hizo bajar granizo
sobre el país de Egipto.
24 Y hubo fuerte granizada y el fuego saltaba en medio de la granizada:
era muy fuerte, tanto que no había habido como ella en toda la tierra
de Egipto desde el tiempo (4) en que fue un pueblo y reino (5).
25 Y la granizada destruyó en todo el país de Egipto, todo lo que había
en el campo, de los hombres a los (6) animales, y destruyó (7) el granizo
toda la hierba que había en el campo y destrozó todos los árboles del
campo.
26 Sólo no hubo pedrisco (8) en la tierra de Gosen donde habitaban los
hijos de Israel.
27 Y el faraón envió a llamar a Moisés y a Aharón y les dijo: Esta vez he
pecado (9). Yahweh el justo, y el faraón y el pueblo los culpables.
28 Suplicad delante de Yahweh e impida (10) que haya truenos de delante
de Yahweh y pedrisco, y os dejaré partir y no volveréis a estar (aquí).
29 Y Moisés le dijo: Al salir yo de la ciudad, extenderé las palmas (11) de
mis manos ante Yahweh, los truenos cesarán (12) y el pedrisco no será
más, a fin de que sepas que la tierra es de Yahweh.
30 Pero tú (13) y tus príncipes, yo sé (14) que porque estáis ante signos (15)
teméis delante de Yahweh (16) nuestro Dios.

(1) M: «y levantó».
(2) M: «puso».
(3) M: «y el fuego saltaba en medio del granizo y llovió el Verbo de Yahweh granizo sobre».
(4) M: «la hora» (= «el tiempo»).
(5) M: «(en que fue constituido) en pueblo».
(6) I: «y a todos los».
(7) M: «destrozó».
(8) M: «allí pedrisco».
(9) M: «he pecado porque me he rebelado contra el Verbo de Yahweh esta vez. Es manifiesto».
(10) M: «y cesen delante de Yahweh el justo».
(11) M: «la palma».
(12) M: «cesarán».
(13) M: «pero tú, faraón, y tus servidores (yo) sé».
(14) M: «que hasta que no llegan sobre vosotros las plagas, vosotros no os humilláis ante (Yahweh)».
(15) M: «que todavía no teméis».
(16) M: «el Verbo de Yahweh».

23 וארכן משה ית חוטריה לשמיא וייי יהב קלין וברד והלכת אשתא
בגו ארעא ואחת ייי ברדא על ארעא דמצרים:
24 והוה ברדה תקיף ואשתא הוה מקפצה בגו ברדה תקיף לחדא די
לא הוות כוותיה בכל ארעא דמצרים מן זמנא די הות אומה
ומלכו:
25 ושיציא ברדא בכל ארעא דמצרים ית כל מה דהוה באפי ברא מן
בני אינשא ועד בעיר[א] וית כל עשבא דבאפי [ברא] שיצי
ברדא וית כל אילנייא דבאפי ברא תבר:
26 לחוד בארעא דגשן די שרין תמן בני ישראל לא הוה ברדא:
27 ושלח פרעה וקרא למשה ולאהרן ואמר להון חטית הדא זמנא ייי
הוא צדיקא ופרעה ועמא חייב[י]א:
28 צלון קדם ייי וימנע מן למהוי קלי מן קדם ייי וברד ואשלח
יתכון ולא תוספון למיקם:
29 ואמר ליה משה במפקי ית קרתא אפרש ית כפי ידי קדם ייי
קלייא [י]תמנעון וברדא לא יהוי תוב מן בגלל דתדע ארום דייי
ה[י]א ארעא:
30 ואת ושלטונך ידע אנה ארום על דקדם אתון דחלין מן קדם
ייי אלהן:

והוי אשתא [והלכת ... ברדא על | M שווי [יהב | M וארעם [וארכן 23
M, הווה [הוות 24 || M מקפצא בגו ברדא ואמטר ממרי[ה] דה ברד על
| M דאית [דהוה 25 || M לאו[מה] [או׳ ומ׳ | M שעתא [זמנא | permut הוה c
ברדא [[ברא] | I דאפי [דבאפי | I וית כל [ב׳] [ועד בעיר[א] | I מבני [מן בני
| M חוד ;I להוד [לחוד 26 || M אלנא [אילנייא | M מחה [שיצי | text!
חבית [חטית ... זמנא 27 || M תמן ברד [ברדא | I דשריין [די שרין
צדיקא ;!צדיקיא text [הוא צדיקא | M דסרבית על מימריה דייי׳ הדה זמנא גלי
וימנע ... | M כען + [צלון 28 || M חייבין ;superadd [י] [חייב[י]א | I הוא
|| M להווי [למהוי | I מלהוו [מן למהוי | M ויפסוק קדמוי דייי׳ זכאה [מן קדם ייי
[[י]תמנעון | I ידיא [ידי | M כף [כפי | I מן [ית | M כד נפוק מן [במפקי ית 29
היא כל ארע׳ ;N הוא [ה[י]א א׳ | M עוד [תוב | M יפסקון ;!ותמנעון in text
ארום [ארום ... מן קדם | M ואת פרעה ועבדיך ידע [ואת ... ידע 30 || M
[דחלין | M על [עד leg] לא ימטון עליכון מחוותא לית אתון מתכנעין מן קדם
M. מימריה דייי׳ [ייי | M דעד לא דחלון [דחלין leg]

31 Y el lino y las cebadas fueron estropeados, porque las cebadas estaban
espigadas ([1]) y el lino estaba abierto y había quedado ([2]) en flor;
32 pero el trigo y la espelta no fueron castigados porque eran tardíos.
33 Y salió Moisés de la ciudad ([3]) de junto al faraón y extendió la pal-
ma ([4]) de sus manos delante de Yahweh y fueron retenidos ([5]) los
truenos y el pedrisco y no descendió lluvia a la tierra.
34 Y vio el faraón que los truenos, la lluvia y el pedrisco habían cesado ([6])
y volvió a pecar y se endureció su corazón (de) él y (de) sus príncipes ([7]).
35 Y se endureció el corazón del faraón y no dejó salir a los hijos de Israel
como había hablado Yahweh ([8]) con Moisés.

CAPÍTULO X

1 Y dijo Yahweh ([9]) a Moisés: Entra al faraón, porque Yo he endure-
cido ([10]) su corazón y el corazón de sus príncipes ([11]) a fin de poner
estos signos ([12]) en medio de ellos.
2 Para que contéis a los oídos de vuestros hijos ([13]) y de los hijos de
vuestros hijos la confusión que he puesto en los egipcios y mis prodi-
gios que he puesto a ellos ([14]) y sepáis ([15]) que Yo soy Yahweh.
3 Y vinieron ([16]) Moisés y Aharón al ([17]) faraón y le dicen: Así ha dicho
Yahweh, el Dios de los hebreos: ¿Hasta cuándo tú rehusarás el humi-
llarte delante de Yahweh? Deja partir a mi pueblo ([18]) y ([19]) den culto
ante mí.
4 Porque si rehusas dejar partir a mi pueblo, he aquí que Yo traeré
mañana la langosta en tu territorio.

([1]) M: «eran tardías».
([2]) M: «y había roto».
([3]) M: «fuera de la ciudad».
([4]) M: «sus palmas».
([5]) M: «cesaron».
([6]) M 1.º, M 2.º: «había cesado la lluvia, el pedrisco y los truenos».
([7]) M: «y sus servidores».
([8]) M: «el Verbo de Yahweh por medio de Moisés».
([9]) M: «el Verbo de Yahweh».
([10]) M: «Yo endureceré».
([11]) I: «de sus servidores».
([12]) M: «y mis prodigios».
([13]) M: «para contar a los oídos de vuestros hijos».
([14]) M: «la venganza que he tomado de los egipcios y mis signos prodigiosos que he puesto entre vosotros».
([15]) M: «y sabrán».
([16]) M: «y entró».
([17]) M: «delante».
([18]) M: «delante de Él; deja partir a mi pueblo».
([19]) = «para que den culto».

31 ו[כ]תנה ושערייה לקיין ארום שערייה הון בכירן וכתנה. הוות גבעולין ואתרת נצה:

32 וחטיה וכונתיה לא לקיין ארום לקישן הוון:

33 ונפק משה מן לוות פרעה ית קרתא ופרס כף ידוי קדם ייי ואתמנעו קליא וברדא ומטר לא נחת לארעא:

34 וחמא פרעה ארום אתמנעו קליה ומטרא וברדא ואוסף למחטי ואתוקף לביה הוא ושליטוי:

35 ואתוקף לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל היך מה די מליל ייי עם משה:

CAPUT X

1 ואמר ייי למשה עול לוות פרעה ארום אנה תקפ[י]ת ית לביה וית לביהון דשליטוי מן בגלל למשויה ניסיא איליין ביניהון:

2 בגלל דתתנון במשמעין דבניכון ובני בניכון מה די שנקת במצריי וית נסיי די שוית בהון ותדעון ארום אנה ייי:

3 ואתא משה ואהרן לוות פרעה ואמרין ליה כדין אמר ייי אלהון דעבריי עד אמת את מסרב למתכנעה קדם ייי שלח ית עמי ויפלחו קדמיי:

4 ארום אין מסרב את למשלחה ית עמי הא אנא מייתי למחר גובא בתחומך:

31 ו[כ]תנה] ופתנה N | הון בכירן] הוויין לקישן M | ואתרת] ואתרע M || 32 לקיין] קלון [leg לקון] M || 33 מן לוות] מלוו[ת] I | ית קרתא] לבר מן קרתא M | כף ידוי] כפוי M | ואתמנעו] ויתמנעו I; ופסקו M | ומטר] ומטרא I | לארעא] בארעא M || 34 אתמנעו] יתמ[נעו] I | אתמנעו ... וברדא] פסק מטרא וברדה וקלייה M | ואתוקף] וק' [leg? ותוקף] I | ושליטוי] ועבדוי M || 35 די מליל] דמליל deld inmed praec in text | ייי עם משה] מימריה דיי' על ידוי דמשה M.

10 1 ייי] ממריה דיי' M | תקפ[י]ת] י superadd; תוק[פית] I; אתוקף M | דשליטוי] דעבדוי I | ניסיא] + ופרישתי M || 2 בגלל ... דבניכון] למיתנייה במש[מעי] בניכון M | די שנקת] דשנקת I | שנקת ... בהון] אפרעית מן מצראי וית ניסי פרישתי דשויית ביניכון M | ותדעון] וידעון M | אנה] + הוא I || 3 ואתא] ועל M | לוות] קדם M | אלהון] אלהא I; אלההון M | למתכנעה] antep מן M | קדם ... עמי] מן קדמוי שלח עמי M || 4 את] + דלא M.

5 Y cubrirá la vista de la tierra y no podrás ([1]) ver la tierra y comerá lo
que os ha quedado ([2]) del pedrisco y comerá todos los árboles que os
crecen en el campo.
6 Y se llenarán tus casas y las casas de todos tus príncipes y las casas de
todos los egipcios ([3]), lo que no vieron tus padres ni los padres de tus
padres desde el día en que fueron ([4]) sobre el país hasta este día. Y se
apresuró ([5]) a salir de la presencia del faraón.
7 Y los servidores del faraón le dijeron: ¿Hasta cuándo será éste causa
de tropiezo? Deja partir al pueblo ([6]) y den culto delante de Yahweh
su Dios antes de que conozcas ([7]) que Egipto está aniquilado ([8]).
8 Y se hizo volver a Moisés y a Aharón junto al faraón y les dijeron:
Marchad, dad culto ante vuestro Dios, pero ¿quiénes son los que han
de marchar?
9 Y dijo Moisés: Iremos con nuestros jóvenes ([9]) y nuestros viejos; iremos
con nuestros hijos e hijas, con nuestros rebaños y vacas, pues tenemos
fiesta delante de Yahweh.
10 Y les dijo: Sea pues el Verbo ([10]) de Yahweh con vosotros ([11]) cuando
os deje partir a vosotros y a vuestros niños. Mirad que hay ante vuestra
faz cosa mala.
11 No será así; id los varones y dad culto delante de Yahweh, pues esto
pedís vosotros. Y se les echó de junto a la faz del faraón.
12 Y Yahweh ([12]) dijo a Moisés: Baja tu mano sobre el país de Egipto con
la langosta ([13]) y suba sobre el país de Egipto y coma toda la hierba
y ([14]) el país: todo lo que dejó el pedrisco.

([1]) M: «(no) podrá el faraón».
([2]) M: «y comerá el remanente de lo salvado que os ha quedado».
([3]) M: «(de todos) tus servidores y las casas de todos los egipcios».
([4]) M: «habitaron».
([5]) M: «y se dirigió (para salir)».
([6]) M: «a los hombres».
([7]) M: «¿es que todavía no has reflexionado para saber?».
([8]) M: «ha sido aniquilado».
([9]) M: «nuestros jóvenes».
([10]) M: «así sea el Verbo».
([11]) M: «en vuestra ayuda».
([12]) M: «el Verbo de Yahweh».
([13]) El texto hebreo debe estar corrompido faltando alguna palabra.
([14]) Prob el texto está equivocado y debe decir «del país».

5 ויכסי ית חזוה דארעא ולא תיכול למיחמיה ית ארעא ויכול
ית שייר פליטתה דאשת[ייר]ת לכון מן ברדא ויכול ית כל אילנייא
דצמחין לכון מן אפי ברא:
6 ויתמלון בתיך ובתי כל שלטונך ובתיהון דכל מצריי די לא
חמון אבהתך ואבהת אבהתך מן יומא די הוון על ארעא עד יומא
הדין וזרז ונפק מן קדם פרעה:
7 ואמרו עבדוי דפרעה ליה עד אימת יהווי דין לן לתקלה שלח
ית עמא ויפלחון קדם ייי אלההון קדם עד לא תדע ארום
מישתייציא היא מצרים:
8 וחזר ית משה וית אהרן לוות פרעה ואמרו להון איזילו פלחו
קדם ייי אלהכון מן ומן אנון אזלין:
9 ואמר משה בעולמינן ובסבינן ניזל בב[נ]ינן ובבנתן בענן ובתורינן
ניזל ארום חגא קדם ייי לן:
10 ואמר להון יהוי כען מימריה דייי עמכון כד אשלח יתכון וית
טפלכון חמון ארום בישתא כל קביל אפיכון:
11 לא כדן אזלו כען גברייא ופלחו קדם ייי ארום יתה אתון תבעון
וטרד יתהון מן לוות אפוי דפרעה:
12 ואמר ייי למשה ארכן ידך על ארעא דמצרים בגובא ויסק על
ארעא דמצרים ויכול ית כל עשבא וארעא ית כל מה די שייר
ברדה:

ויאכל ית מותר [ויכול ... דאשת[ייר]ת לכון | M יכול פרעה [תיכול 5
| דאשתריית in text [דאשת[ייר]ת | I שיור [שייר | M פליטתא די אישתייר לכון
עבדיך [שלטונך ... מצריי 6 || M דמצמחין [דצמחין | M ויאכל [2°. ויכול
| M שריין + ;I דהוון [די הוון | M מצרים [מצריי | M ובני [ובתי leg] כל מצראי
[עמא | I לתוקלה [לתקלה | M ואמרין [ואמרו 7 || M וכוון ? + [וזרז
| M הא [del] העד כדן לא אתבוננתא למידע [קדם עד לא תדע | M גוברייה
[אנון | M זילו ופלוח [ופלחו] [איזילו פלחו 8 || M אישתציית [מישתייציא
[בב[נ]י' | M בטלינן [בעו' 9 || M הנין [הנון leg] איהון [אנון M דאינון
[עמכון | M כן יהווי מימר[יה] [יהוי כ' מימריה 10 || I לנא [לן | > נ
[ייי 12 || M מעילוי [מן לוות 11 || M קיימ' אפיכון [אפיכון | M בסעדכון
.I דשייר [די שייר | דארעא leg prob [וארעא I ויאכל [ויכול | M ממריה דייי'

13 Y Moisés bajó su vara sobre la tierra de Egipto y Yahweh ([1]) condujo el viento del oriente ([2]) al país todo aquel día y noche. Se hizo de mañana y el viento oriental había transportado la langosta.
14 Y subió la langosta sobre todo el país de Egipto y se posaron en todo el territorio de Egipto: muy numerosas: tal plaga de langosta no la hubo antes ni la habrá después ([3]).
15 Y cubrió toda la vista de todo el país y se oscureció ([4]) la tierra y comió toda la hierba de la tierra y todos los frutos de los árboles que dejara el granizo y no quedó nada verde en los árboles y en la hierba ([5]) del campo en todo el país de los egipcios.
16 Y el faraón llamó con prisa ([6]) a Moisés y a Aharón y dijo: He pecado delante de Yahweh, vuestro Dios, y contra vosotros.
17 Y ahora, perdona, te ruego, mis pecados ([7]) sólo esta vez y suplicad delante de Yahweh, vuestro Dios, y ([8]) aleje de sobre mí solamente esta peste ([9]).
18 Y salió de delante del faraón y suplicó delante de Yahweh.
19 Y Yahweh substituyó un viento en el mar ([10]) muy fuerte ([11]) que transportó la langosta y la arrojó en el mar ([12]) de los Juncos. No quedó una sola langosta en todos los términos de los egipcios.
20 Y Yahweh endureció el corazón del faraón y no dejó marchar a los hijos de Israel.
21 Y dijo Yahweh: Extiende tu mano a los cielos ([13]) y haya oscuridad sobre el país de Egipto y palpe en la oscuridad ([14]).
22 Y extendió ([15]) Moisés su mano a los cielos y hubo densa tiniebla en todo el país de Egipto tres días.

([1]) M: «y su Verbo».
([2]) M: «oriental».
([3]) M: «y no volverá a haberla después».
([4]) M: «y se entenebreció».
([5]) M: «verde en los árboles y en la hierba».
([6]) M: «se apresuró».
([7]) M: «y remite los pecados» (*lit:* «las deudas»).
([8]) = «para que».
([9]) M: «ira».
([10]) = Viento del poniente.
([11]) M: «el Verbo de Yahweh un viento de poniente fuerte».
([12]) M: «y la arrojó al mar».
([13]) M: «Y dijo el Verbo de Yahweh: levanta tu mano a los cielos».
([14]) M: «y sean como quienes palpan en la oscuridad».
([15]) M: «y (Moisés) levantó».

13 וארכן משה ית חוטריה על ארעא דמצרים וייי דבר רוח דקדים בארעא כל יומא ההוא וכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא טען ית גובא:

14 וסלק גובא על כל ארעא דמצרים ושרא בכל תחומיהון דמצרים תקיף לחדא קודמוי לא הוה כדן גוב כוותיה ובתריה לא יהוי כדן:

15 וכסי ית כל חזוה דכל ארעא וחשכת ארעא ואכל ית כל עשבא דארעא וית כל פרי אילנא די שייר ברדא ולא אשתייר כל טרף באילן ובעשבא דאפי ברא בכל ארעא דמצריי׳:

16 ואוחי פרעה למקרי למשה ולאהרן ואמר חטית קדם ייי אלהיכון ולכון:

17 וכדון שרי כען לחוביי לחוד בזמנא הדין וצלון קדם ייי אלהכון ויעבר מעלוי לחוד ית מותנא הדין:

18 ונפק מן קדם פרעה וצלי קדם ייי:

19 והפך ייי רוח בימא תקיף לחדא וטען ית גובא ואקלע יתה ימא דסוף לא אשתייר גוב חד בכל תחומיהון דמצריי:

20 ותוקף ייי ית לביה דפרעה ולא שלח ית בני ישראל:

21 ואמר ייי ארכן ידך לשמיא ויהוי חשוכא על ארעא דמצרים ויהוי ממשמש בחשוכא:

22 וארכן משה ית ידא לשמיא והוה חשוך דקבל בכל ארעא דמצרים תלתא יומין:

ורוח | M מנדחיי [מדנחיי leg] I; קדים [דקדים | M וממריה [וייי 13
[כדן גוב כוותיה | I דמצראי [דמצרים 14 || M ורוח מדנחייה [קדומא
15 || M ובתריה לא יוסף למהווי כן [ובתריה ... כדן | M כן גובא כמתא
ירוק באלנא [טרף ... ובעשבא | I דשייר [די שייר | M ואתקבלת [וחשכת
[שרי] ושבוק [שרי ... לחוביי 17 || M וזרז [ואוחי 16 || M ובעשבא
[בזמנא הדין וצלון | I זמנא [בזמנא | 1.°, 2.° I להוד [1.°, 2.° לחוד | M לחוביה
ממריה דהׄ [ייי רוח ... תקיף 19 || M רוגזא [מותנא | M הדא זמנא וצ[לון]
[תחומיהון | I ולא [לא | M וטלק יתיה לימא [ואקלע ... ימא | M רוח מערב תקיף
ואמר ... 21 || I ואתוקף [ותוקף 20 || M דמצראי [דמצריי | I תחום
| M חושכא [חשוכא | M ואמ[ר] מימרי[ה] דייי ארעם ידך על שמיא [לשמיא
| M וארעם [וארכן 22 || M והוון כמשש[ין] בחשוכא [ויהוי ... בחשוכא
חשוך קביל [חשוך דקבל M.

23 No se veían uno a otro y nadie se levantó de su lugar durante tres días.
Pero todos los hijos de Israel tenían luz en sus moradas ([2]).
24 Y el faraón llamó a Moisés y a Aharón y dijo: Id, dad culto delante
de Yahweh; permanezcan ([3]) aquí solamente vuestros rebaños y vacas.
Vayan también con vosotros vuestros pequeños.
25 Y dijo Moisés: También has de poner en nuestra mano ([4]) sacrificios
y holocaustos y lo ofreceremos delante de Yahweh nuestro Dios.
26 Y también nuestras bestias ([5]) irán con nosotros. No quedará el casco
de un pie, porque de ellas hemos de tomar para sacrificar delante de
Yahweh nuestro Dios, y nosotros no sabemos cuánto culto tendremos
que dar delante de Yahweh hasta cuando hayamos llegado allí ([6]).
27 Y Yahweh ([7]) endureció su corazón ([8]) y no quiso dejarlos partir.
28 Y el faraón le dijo ([9]): Vete de mi lado ([10]). No vuelvas a hablar delante
de mí ninguna de estas duras palabras; por lo demás ([11]) prefiero ([12])
morir a no estar escuchando tus palabras. Ten cuidado ([13]) de que no
se inflame mi cólera contra ti (y) te entregue en manos de la gente que
pedían tu vida y te den muerte ([14]).

([1]) M: «tenían luz por cuanto se ocupaban en las palabras de la Ley en sus moradas».

([2]) M: «en sus tiendas».

([3]) M: «Dejad. Tomad también vuestros niños».

([4]) I: «en nuestras manos».

([5]) M: «nuestros animales tomaremos con nosotros».

([6]) M: «qué hemos de sacrificar delante de Yahweh hasta que lleguemos allí».

([7]) M: «el Verbo de Yahweh».

([8]) M: «del faraón».

([9]) a Moisés.

([10]) M: «cuídate de (no volver...)».

([11]) I: «estas (palabras)».

([12]) I: «él (prefiere)».

([13]) M: «estas palabras. Por tanto —le dijo— ten cuidado de».

([14]) M: «diciendo: ¿Acaso no son palabras duras esas que me dices? Yo sólo quiero morir y no escuchar tus palabras. Ten cuidado de que no se encienda mi cólera contra ti y te entregue en las manos de aquella gente que buscaba tu vida para matarte».

23 לא חמון גבר ית אחוי ולא קמו גבר מן אתריה תלתא יומין ולכל
בני ישראל הוה נהור במדוריהון:
24 וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר אזילו פלחו קדם ייי לחוד עניכון
ותוריכון יקום הכא אף טפליכון ייזיל עמכון:
25 ואמר משה לחוד את תתן בידן נכסין ועלין ונקרב קדם ייי אלהן:
26 ולחוד בעירן ייזיל עמן לא תשתייר פרסת רגל ארום מנהון נסב
למקרבא קדם ייי אלהן ואנן לית אנן ידעין כמה נפלח קדם ייי עד
זמן דניעול לתמן:
27 ותקף ייי ית לביה ולא צבא למשלחה יתהון:
28 ואמר ליה פרעה אזיל מעלוי לא תוסיף לממללה קדמ[י] תוב חד
מאילן מלייה קשייתא ברם צבי אנה לממות ולא למהוי שמע מליך
אזדהר לך דלא יתקף רוגזי בך ואמסר יתך בידיהון דעמא
דהון תבעין נפשך ויקטלון יתך:

23 מן אתריה] מאת[ריה] I | הוה ... במדוריהון] על נהורא הוות
במדוריהון] I | נהורא [נהור | M דהוון עסיקי[ן] בפיתגמי אורייתא במותבניהון
יקום ... ייזיל] I | להוד [לחוד | I ופ[לחו] [פלחו 24 || M במוטל[יהון]
נכסין] I | בידינן [בידן | I להוד [לחוד 25 || M שבוקו לחוד טפלכון סיבו
בעירן ייזיל עמן] I | ולהוד [ולחוד 26 || M ונקרבה [ונקרב | M נכיסן
כמה] M | מה נקרבה קדם יי' עד מעלן תמן [כמה ... לתמן | M נכיסן נסב עימן
28 || M דפרעה + I; לבא [לביה | M מימרי[ה] דיי' [ייי 27 || I מה
| I מן אי[לן] מילין קשיין [מאילן מלייה קשייתא | M אזדהר לך + [מעלוי
in text; מי מליך אזדהר [מליך אזדהר | I הוה [אנה | I האיין [האליין leg] [ברם
למימ[ר] דלא]?... usque ad finem v | M מליא האלין לכן אמר ליה אזדהר
[הלא leg] מלייא קשייתא האלן דאת אמ[ר] לי ברם בעי אנא למימות ולא
למיהווי שמע למיליך איזדהר לך דלא יתקוף רוגזי בך ואמסור יתך בין ידיהון
דעמה אליין די תבעו ית נפשך למקטול יתך M; M inserit praec paraphr
post verba יתך בידיהון.

29 Y le ([1]) dijo Moisés: Bien y con verdad has hablado: ya fui prevenido ([2])
cuando habitaba en Madián, diciendo: han muerto todos los hombres
que pedían tu vida; y no tras llegar el fin de pedir yo por ti delante
de Yahweh, de suplicar por ti y ser retirada de ti la plaga (*o:* «y no
sólo después de haber pedido yo por ti delante de Yahweh, de haber
yo suplicado por ti y de haber sido retirada de ti la plaga»). Pero esta
plaga será la décima para el faraón: Comenzaré por el hijo primogénito
del faraón. Y dijo Moisés al faraón: Bien, con verdad, has hablado; no
volveré a ver el semblante de tu rostro.

CAPÍTULO XI

1 Y dijo Yahweh a Moisés: Aún voy a traer ([3]) una plaga sobre el faraón
y los egipcios y tras ella os dejará partir de aquí. Cuando os deje
marchar os arrojará de aquí a toda prisa ([4]).
2 Habla por favor, a los oídos del pueblo y ([5]) cada uno pida a su
compañero y cada mujer a su compañera objetos de plata y objetos de
oro.
3 Y Yahweh ([6]) puso las gracias del pueblo a la faz de los egipcios.
También Moisés era varón muy poderoso en el país de Egipto, a la faz
de los príncipes ([7]) del faraón y a la faz del pueblo.
4 Y dijo Moisés: Así ha dicho Yahweh ([6]): A media noche mi Verbo ([8])
se aparecerá en medio de Egipto,

([1]) I: «al faraón»

([2]) «(fui notificado) yo desde el tiempo remoto en que habitaba en Madián y no solamente después de que te fue hecha misericordia, después de que yo supliqué por ti y que la plaga...».

([3]) M: «voy a soltar».

([4]) M: «completo exterminio».

([5]) = «para que».

([6]) M: «el Verbo de Yahweh».

([7]) M: «los servidores».

([8]) M: «A mitad de la noche, mi Verbo».

29 ואמר משה ליה יאות וקושטא מללת מבשר הווינא עד דאנא
יתיב במדין למימר ארום מיתו כל גברייא דהוון תבעין ית נפשך
ולא מן סוף דהוינא תבע עלך מן קדם ייי הווינא מצלי עלך ומחתא
מתכליה מנך ומחתה הדא עשירייה הי לפרעה מן בכוריה דפרעה
ישרי: [Subsequitur altera versio, utraq c var lect] ואמר
משה לפרעה יאות מן קושטא מללת לא אוסף תוב למיחמי
סבר אפך:

CAPUT XI

1 ואמר ייי למשה עוד מכתש חד אייתי על פרעה ועל מצריי ומן
בתר כד[י]ן ישלח יתכון מן הכא כד ישלח יתכון בפריעה מטרוד
יטרוד יתכון מן הכה:
2 מלל כען במשמעהון דעמא וישאלון גבר מן חבריה ואתתא מן
לוות חברתה מנין דכסף ומנין דדהב:
3 ושווי ייי חניהון דעמא באפהון דמצריי לחוד גברא משה תקיף
לחדא בארעא דמצרים באפיה[.] שליטוי דפרעה ובאפי עמא:
4 ואמר משה כדן אמר ייי בפלגא דליליא ממ[ר]י מתגלי בגו מצרים:

29 ליה] לפרעה I | וקושטא] מן קושטא I | [מבשר ... ומחתא (1.°)] מבשר]
אנא מן זמנא קדמייה די הווינא יהיב [leg יתיב] במדין לא מן סוף דהוה לך
מבנך בוכרך אנא] מן בכוריה ... ישרי | M רחמין דהוינא מצלי עליך ומחתא
I. אפך] סבר אפך | M עוד] תוב | I מקוש[טא] מן קושטא | I משרי
11 1 אייתי] אגרי M | מצריי] מצר[אי] I | ומן] מן I | כד[י]ן] כדון N;
M במשמעה] במשמעהון 2 || M גמירה] בפריעה | M אשלח] ישלח | M כן
ייי] 3 || del מנין: מנין חברתה in text חברתה] | M לוות I; מלוות] מן לוות
לחוד] | M דעמי׳ באפיהון דמצראי] דעמא באפהון דמצריי | M ממרי[ה] דיי׳
מימרי[ה] ייי ... ממ[ר]י 4 || M דעמא] עמא | M עבדוי] שליטוי | I לחוד
ממתי in text ממ[ר]י] | M דיי׳ בפלגות ליליא ממרי

5 y serán matados (1) todos los primogénitos en el país de Egipto, desde
el primogénito del faraón que habría de sentarse en el trono (2) de su
reino hasta el primogénito de la esclava que muele tras las muelas y
todos los primogénitos de los animales.
6 Y habrá (3) gran clamor en todo el país de Egipto: no lo hubo igual y
no volverá a verse (4) otro igual.
7 Y contra ningún hijo de Israel —de los hombres a los animales—
aullará con su lengua un perro, para que conozcáis que Yahweh hace
distinción entre los egipcios y entre Israel.
8 Y bajarán a mí todos estos tus servidores y me saludarán diciendo: sal
tú y todo el pueblo que está contigo (5) y después de esto, yo saldré. Y
salió (Moisés) de delante (6) del faraón con gran cólera.
9 Y dijo Yahweh (7) a Moisés: el faraón no os escuchará a fin de multi-
plicar (8) mis signos portentosos en el país de Egipto.
10 Y Moisés y Aharón hicieron todos estos prodigios delante del faraón,
pero Yahweh (7) endureció el corazón del faraón y no dejó partir a los
hijos de Israel de su país.

CAPÍTULO XII

1 Y dijo Yahweh (7) a Moisés y a Aharón en el país de Egipto diciendo:
2 Este mes de *nisán* será para vosotros el primero de los meses, será
el primero para vosotros (y) para todos (9) los principios de los meses
del año.

(1) I: «y mataré».

(2) M: «Aborrecer [(למתעב) o apetecer (למתאב = למתעב) o buscar (למתבע) o sentarse en (למתב ב)] todos los tronos.» Más probablemente hay que leer למתעכב = ser descartado (del trono).

(3) *Lit:* «y fue».

(4) M: «a haber».

(5) M: «que está en tu mano».

(6) I: «de junto al».

(7) M: «el Verbo de Yahweh».

(8) M: «estos (signos)».

(9) M: «para todos».

5 ואתקטל כל בכוריה בארעא דמצרים מן בכורא דפרעה דהוה עתיד
למיתב על כורסי מלכותיה עד בכורה דאמההת[ת ה] די טחנה בתרא מן
רחיא וכל בכורא [ד] בעירא:
6 והווה צווחתה רבה בכל ארעא דמצרים די כוותה לא הוות
וכוותה לא תסף למחזי:
7 ולכל בני ישראל לא ינבח כלב בלשניה למן גבר ועד בעיר מן
בגלל די תדעון די יפרש ייי בין מצריי ובין ישראל:
8 ויחתון כל עבדיך אלין לוותי וישאלון בשלמי למימר פוק את וכל
עמא דעמך ומן בתר כד[י]ן אפוק ונפק מן קדם פרעה בתקף רגז:
9 ואמר ייי למשה לא יקבל מנכון פרעה מן בגלל למסגי נסי פרישתי
בארעא דמצרים:
10 ומשה ואהרן עבדו ית כל נסייה האלין קודם פרעה ותוקף ייי ית
לביה דפרעה ולא שלח ית בני ישראל מן ארעאיה:

CAPUT XII

1 ואמר ייי למשה ולאהרן בארעא דמצרים למימר:
2 ירחא הדין ניסן לכון ריש ירחין קדמיי הוא לכון ולכל ראשי
ירחי שתא:

5 ואתקטל] ואקטל I | בכוריה] בכריה I | בכורא 1.°, 2.°] בכרא I 1.°, 2.° |
למיתב על כורסי] [vel forte ... למתב בכל] כל כורסייה [leg? למתבע] למתעב
M | בכורה] בכרה I || 6 והווה] והוות M | צווחתה] leg צווחה M | די
כוותה] די כמותה M: sed circellus est sup וכוותה | למחזי] leg? למהווי M ||
7 למן גבר ועד בעיר] לא על גבר ועל בעיר M | די תדעון] דתדעו[ן] I |
די יפרש] דיפרש I | מצריי] מצרים M || 8 דעמך] די עמ[ך] I; דאית
בידך M | ומן בתר] ומבתר N addito ן a *sofer* | כד[י]ן] כדון N | מן קדם]
מלוות I || 9 ייי] מימריה דיי' M | פרישתי] + האליין M || 10 האלין]
האליין M | ייי] ממריה דיי' M | לביה] לבא I | מן ארעאיה] מארעיה I.
12 1 ייי] ממריה דיי' M || 2 לכון 1.°] לכל M | הוא לכון] bis in
text | ולכל] huc vid transf huj v var lect לכל.

3 Hablad con toda la asamblea de los hijos (1) de Israel: A los diez días
de este mes, tome (2) cada uno un cordero por familia, un cordero
por cada casa.
4 Y si la gente de la casa son demasiados pocos en número para un
cordero de Pascua, él y el vecino que está junto a su casa cogerán
(uno) según el número de personas (3): fijaréis el número para un
cordero pascual según lo que cada cual puede comer.
5 Será un cordero perfecto sin defecto, macho, de un año. Os podréis
coger corderos o cabritos.
6 Y lo guardaréis hasta el catorce de este mes y lo sacrificará toda la
congregación de la comunidad de los hijos de Israel en el crepúsculo
vespertino.
7 Y tomarán de la sangre y la pondrán sobre las dos jambas y sobre el
dintel de las casas donde coman la Pascua (4).
8 Y comerán la carne en la noche de Pascua; la comerán asada al fuego,
panes ácimos con hierbas amargas.
9 No comeréis de él crudo ni tampoco cocido, cocido en agua, sino asado
al fuego: cabeza con sus patas (5) y entrañas.
10 Y no dejéis sobras de él hasta la mañana y lo que sobrare de él para
la mañana siguiente lo quemaréis al fuego.
11 Y lo comeréis según este orden: ceñidos vuestros lomos (6), vuestros
calzados en los pies y vuestros cayados en las manos. Y lo comeréis (7)
de prisa: es el sacrificio pascual delante de Yahweh.

(1) M: «de Israel».
(2) M: «para ellos»; en el texto: «para vosotros».
(3) M: «según el total de personas».
(4) M: «en las que la coman».
(5) M: «sus patas»; cf O.
(6) M: + «con los mandamientos de la Ley».
(7) M: «serán comidos» (probablemente hay que leer: «y comeréis»).

3 מללו עם כל כנישתא דבני ישראל בעשרה יומין לירחא הדין ויסבון לכון גבר אימר לבית אבהתם אמר לכל בייתה:
4 ואן זעירין אינון עמא דביתא כמסת למתמניא על אימר פסחא ויסב הוא ומגוריה דקריב לוותיה כמנין נפשין גבר לפם מיכלה תתמנון על אימר פיסחא:
5 אמר שלם מן מום דכר בר שתא יהווי לכון מן אמריא ומן גדייא בני עזיא תסבון לכון:
6 ויהוי לכון למטרה עד ארבעת עשר יומין לירחא הדין ויכסון יתיה כל קהל כנישתא דבני ישראל ביני שמשותא:
7 ויסבון מן אדמה ויתנון על תרתין מזוזייתא ועל שקופא על בתי די יאכלון ית פיסחא בהון:
8 ויכלון ית בשרא בליליה פסחא צלי בנורא פטירין עם מרורין ייכלון יתיה:
9 לא תיכלון מיניה מהבהב ואף לא שליק מבשל במיא ארום אלהן צלי בנורא ראש עם רגלוי ועם בני גווה:
10 ולא תשתיירון מניה עד צפרא ומה דמשייר מיניה עד צפרא בנורא תוקדון:
11 וכהדין סדרא תיכלון יתיה חרציכון אסירין מסניכון ברגליכון וחוטריכון בידיכון ותיכלון יתיה בבהילו מאכס פסחא הוא קדם ייי:

3 דבני יש'] M דישראל | לכון] M להון | אבה'] N אבההתם | בייתה] בית, id leg לבייתיה M || 4 אינון] M הנון | למתמניא] M מלאיתמנא' | לוותיה] M לבזיתיה | כמנין נפשין] M כסכום נפ[שן] | אימר] M אימרי || 5 מן מום] I ממום | גדייא ... תסבון] M גדי עזי' תס[בון] | תסבון] id I || 6 כנישתא] M עם [כ'] | דבני יש'] M דישראל || 7 יאכלון ית פיסחא בהון] אכלין יתיה בהון M || 8 עם מרורין] bis in text: prima vice עם מרירין || 9 רגלוי] M כרעוי || 10 תשתיירון] leg תשיירון M | תוקדון] M תיקדון || 11 אסירין] + במצוותיה דאורייתא M | ותיכלון] leg prob [ותא'] M יתאכלון | מאכס] מכס M: ex v 27.

12 Y pasaré con mi Verbo (1) en el país de Egipto en esta noche de Pascua y daré muerte a todos los primogénitos en el país de Egipto desde los hombres hasta los animales. Haré diversos juicios contra todos los ídolos de los egipcios. Ha dicho (2) Yahweh.
13 Y la sangre os servirá de contraseña sobre las casas en donde (3) ellos vivan, pues veré la sangre y pasaré de largo (4) y con mi Verbo os defenderé (5) y, respecto a vosotros, no habrá muerte exterminadora cuando Yo dé muerte a todos los primogénitos en el país (6) de Egipto.
14 Y este día será para vosotros de buen recuerdo: lo celebraréis como una fiesta delante de Yahweh (7); por vuestras generaciones lo celebraréis como ley eterna.
15 Comeréis (8) durante siete días panes ácimos. Ya desde el primer día haréis desaparecer de vuestras casas la levadura, porque todo el que coma desde el día primero al séptimo pan fermentado, tal hombre (9) será aniquilado de Israel.
16 En el día primero tendréis vosotros día festivo y congregación santa (y en el día séptimo, día festivo y congregación santa) (10). Ningún trabajo haréis en ellos. Pero lo que se hace (11) por cualquier necesidad vital, sólo eso podréis hacer.
17 Y observad los ácimos (12) pues en este día saqué (13) con libertad a vuestros ejércitos del país de Egipto, y guardad este día como mandamiento eterno por vuestras generaciones.

(1) M: «y me manifestaré por mi Verbo».
(2) M: «Yo soy».
(3) M: «en las que».
(4) M: «y respetará».
(5) M: «Y mi Verbo defenderá».
(6) M: «y el ángel exterminador encargado de la muerte —un demonio— no tendrá autorización al manifestarme para dar muerte a los primogénitos en el país».
(7) M: + «vuestro Dios».
(8) M: «comerán».
(9) I: «tal alma (= persona)».
(10) Olvidado en el texto por homoioteleuton.
(11) M: «todo aquello con lo que se ha de comer».
(12) = «la fiesta de los Ácimos». M: «los mandamientos (cf LXX Samar) de los Ácimos».
(13) M: «sacó».

12 ואעבר בממרי בארעא דמצרים בלילי פסחא הדין ואקטל כל
בכוריה בארעא דמצרים מן בני אנשא ועד בעירא ובכל טעוותיהון
דמצריי אעבד דינין שנין אמר ייי:
13 ויהוי אדמה לכון לסימן על בתייה די אנון שריין תמן ואחמי
ית אדמיה ואפסח ואגן במימרי עליכון ולא יהווי בכון מותא
מחבל בקטלותי כל בכוריא בארעא דמצרים:
14 ויהוי יומא הדין לכון לדוכרן טב [ו]תחגון יתיה חגא קדם ייי
לדריכון קיים עלם תחגון יתיה:
15 שבעה יומין פטירי[ן] תיכלון לחוד ביומא קדמאה תבטלון חמירא
מן בתיכון ארום כל דייכול חמ[י]ע ותשתיצי אנשא ההוא מן
ישראל מן יומא קדמייה עד יומא שביעיא:
16 ביומא קדמייה יום טב וארוע קדיש [וביומא שביעיא יום טב
וארוע קדיש] יהווי לכון כל עבידא לא יתעבד בהון לחוד מה
די יתעביד לכל צורכיה דנפשה הוא לבלחודוי יתעבד לכון:
17 ותטרון ית פטיראה ארום בזמן יומא הדין אפקית ית חיילתכון
פרוקין מן ארעא דמצרים ותטרון ית יומא הדין לדריכון לקיים
עלם:

12 ואעבר בממרי] ואיתגלי בממ[רי] M | בכוריה] בכריה I | בארעא] בארע I | דמצרים] מצרי[ם] I | מן בני] מבני I | ובכל] וכל M | דמצריי] דמצראי M | אמר] אנא הוא M || 13 די אנון] דאנון I | תמן] בהון M | ואפסח] ויחוס M | ואגן במימרי] ויגן ממרי M | ולא יהווי ... בארעא] ולא יהא רשו[ת] למלאכיא מחבלא דממני על מותא למזיק באיתגלאיותי למקטל בוכרייה בארע M | בכוריא] בכרא I || 14 [ו]תחגון] יתחגון N | ייי] + אלהכון M | עלם] דעלם M || 15 תיכלון] יאכלון M | לחוד] להוד I | חמ[י]ע] י super-add | ותשתיצי ... מן ישראל] וישתצי נפשא ההיא מישראל M | אנשא ההוא] נפשא ההיא I | קדמייה] קדמ[א]ה I | שביעיא] שביע[א]ה I || 16 ביומא] ביום I | קדמייה] קדמ[א]ה I | טב 1.º ... [יום טב]] טב וארוע וביומה שביעאה י[ום] ט[ב] M | [וביומא ... קדיש]] desider in text, omiss ex homoiotel | מה די יתעביד] כל דא̓יתאכל בהון M; vba haec apponuntur a M post primum יתעביד | דנפשה] נפשתי I || 17 פטיראה] מצוותה דפטר[אה] M | בזמן] היך זמן M | אפקית] אפק M | עלם] דעלם I.

18 El primer mes, desde el catorce del mes por la tarde al crepúsculo,
comeréis ácimos hasta el día [1] veintiuno del mes, por la tarde.
19 Durante siete días no se encontrará [2] en vuestras casas levadura
porque todo el que coma pan fermentado, tanto extranjero como
natural del país, tal persona será extirpada de la congregación de Israel.
20 Nada fermentado comeréis en cualquier lugar donde tengáis vuestras
moradas. Comeréis panes ácimos.
21 Y llamó Moisés a todos los sabios de Israel y les dijo [3]: señalad (los
participantes) y tomaos una res por familia y sacrificad la Pascua.
22 Y tomad un manojo de hisopo y lo teñiréis de la sangre de un recipien-
te [4] (y venid) [5] y poned sobre el dintel y sobre las dos jambas sangre
del recipiente; ninguno de vosotros salga de la puerta de su casa hasta
la mañana.
23 Y pasará la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh [6] para destruir [7] a los
egipcios y verá la sangre sobre el dintel y las dos jambas y pasará [8]
y el Verbo de Yahweh defenderá la puerta de los padres de los hijos
de Israel y no dará licencia al Exterminador [9] para entrar dentro de
vuestras casas para destruir [10].
24 Observaréis esta palabra como estatuto eterno para vosotros y vues-
tros hijos.
25 Y será que cuando hayáis entrado en el país que Yahweh [6] os dará
conforme ha dicho, observaréis este rito.
26 (Y cuando os pregunten vuestros hijos ¿qué significa para vosotros este
rito?) [11],

(1) M: «(día) festivo» (*ṭob*): glosa desplazada (?) de v 16.

(2) M: «no será visto».

(3) M: «retirad vuestra mano del culto extranjero (= idolátrico) y después sacrificad un cordero».

(4) M: «que hay en la taza».

(5) *o:* «y vosotros»: prob es una dittografía motivada por la misma palabra más adelante.

(6) M: «el Verbo de Yahweh».

(7) M: «para destruir»

(8) M: «y respetará».

(9) M: 1.º: «(y no) estará autorizado el ángel exterminador»; M 2.º: «al Exterminador».

(10) M: + «a vosotros».

(11) Omitido por homoioteleuton.

18 ביירחא קדמייה בארבעת עשר יומין לירחא ברמשא ביני שמשתא
תאכלון פטירין עד יום חד ועשרין יום לירחא ברמשא:
19 שבעה יומין חמיר לא ישתכח בגו בתיכון ארום כל די אכל חמיע
ותשתיצי נפשא ההיא מן כנישתא דישראל בגיורא וביציבא דארעא:
20 כל אחמע לא תאכלון בכל אתר בית מדוריכון תיכלון פטירין:
21 וקרא משה לכל חכמיה דישראל ואמר להון אתמנון וסבו לכון
ען לזרעייתכון ונכסו פסחא:
22 ותסבון מיסרא דאיזוב ותצבעון באדמה די במנה ואתון ותתנון
על שקופא ועל תרתין מזוזתייא [ייתא] מן אדמא די במנה ואתון לא
תיפקון גבר מן תרע ביתיה עד צפרא:
23 ותעבר איקר שכינתיה דייי למשיציא ית מצריי' ויחמ[י] אדמה
על שקופא ועל תרתין מזוזייתא ויפסח ויגן מימריה דייי על
תרע אבהתה דבני ישראל ולא יתן רשו למחבלא למיעול לגו
בתיכון למחבלה:
24 ותיטרון ית פתגמא הדין לקיים לכון ולבניכון עד לעלם:
25 ויהוי ארום תיעלון לארעא די יתן ייי לכון היך מה דמלל ותיטרון
ית פולחנא הדין:
26 [ויהוי ארום יימרון לכון בניכון מה פולחנא הדין לכון]:

18 יום] + טוב M del? | חד ועשרין יום] וחד יומין עשרי[ן] M || 19
שבעה] שובעת M | ישתכח] יתחמין M | די אכל] דאכל I | ותשתיצי] וישתצי M |
ההיא] ה[ה]וא I | בגיורא] בגייורייה M | וביציבא] [וביצ' leg] כביציבייא M |
חכימיה דישראל] חכימיה יש[ראל] M || 20 אחמע] מחמע M || 21
אתמנון] יתמ[נון] I | ען ... ונכסו] כן בתר ומן נוכראה פולחנא מן ידכון נגודו
M: M inserit vba haec post ען, sed inserenda videtur post תכסון אימר
להון || 22 ואתון ... במנה] ואתון ותתנון prob dittog orta ex subseq
באדמה] ותתנון על שקופה ועל תרתין מזוזיתא מן אדמה די במנא; במנה ואתון M |
ב[ד]מה I | די במנה] בסופלה דאית M || 23 איקר ... דייי] מימרי[ה]
ויחמו in text | ויחמ[י] מצראי M | מצריי'] לחבלה M | למשיציא] דייי M |
למחבלא] ירשי מלאכא מחבלא M | יתן רשו למחבלא] ויחוס M | ויפסח]
ממרי[ה] M | ייי] על [א'] I | לארעא] || 25 יתכון + M | למחבלה] למחבלנא M
דמלל] bis in text | I [ה]כמה | היך מה] דייי M || 26 Desider in text,
omiss ex homoiotel.

27 diréis: Es el sacrificio de las Pascua delante de Yahweh que pasó de
largo y defendió ([1]) las casas de los hijos de Israel en Egipto cuando
dio muerte a los egipcios ([2]) y salvó nuestras casas. Y el pueblo se
inclinó y dieron gloria y alabanza.
28 Y los hijos de Israel fueron y lo hicieron: hicieron conforme a lo que
Yahweh ([3]) había mandado a Moisés y a Aharón.
29 Y a media noche Yahweh dio muerte([4]) a todos los primogénitos en el
país de Egipto, desde el primogénito del faraón que se había de sentar
sobre los tronos reales hasta el primogénito del cautivo que estaba en
cárcel, y todos los primogénitos de los animales.
30 Y se levantó el faraón de noche, él y todos sus príncipes ([5]) y todos los
egipcios y hubo un gran clamor en Egipto porque no había allí una
casa donde no hubiera muertos ([6]).
31 Y llamó por la noche a Moisés y a Aharón y dijo: Levantaos, salid de
mi pueblo vosotros y los hijos de Israel e id, dad culto ante Yahweh
como dijisteis.
32 (Tomad también vuestro ganado menor y mayor como dijisteis) ([7]) y
partid y rezad también por mí.
33 Y los egipcios instaban al pueblo para que les dejaran salir aprisa del
país, pues decían: si se retardan los israelitas aquí una sola hora he
aquí que todos los egipcios moriremos.
34 Y el pueblo cargó sus masas antes de que fermentasen ([8]), sus artesas
envueltas en sus mantos sobre ([9]) sus hombros ([10]).

([1]) M: «respetó y defendió el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «cuando destruyó a los egipcios».
([3]) M: «el Verbo de Yahweh».
([4]) M: «a media noche el Verbo de Yahweh dio muerte».
([5]) M: «sus servidores».
([6]) M: «casa en la que no hubiera muerto de los egipcios».
([7]) Falta en el texto omitido por homoioteleuton.
([8]) M: «su masa antes de que fermentase».
([9]) I: «puestas (sobre)».
([10]) M: «las sobras de los panes ácimos y de las hierbas amargas envueltas en sus vestidos, cargados sobre sus hombros».

27 ותימרון מכס פסחא הוא קדם ייי די פסח ויגן על בתיהון דבני
ישראל במצרים בקטלותה ית מצרים וית בתינן שזיב ועקדו עמא
ואודו ושבחו:
28 ואזלו ועבדו בני ישראל היך מה דפקד ייי ית משה ואהרן כן עבדו:
29 והוה בפלגא דליליא ויי קטל ית כל בכוריא בארעא דמצרים
מן בכורא דפרעה דהוי עתיד למיתב כל כורסי מלכוותא עד בכורא
דשביתא די בבית חבושה וכל בכורא דבעירא:
30 וקם פרעה בליליא הוא וכל שלטונוי וכל מצריי והות צווחת
רבה במצרים ארום לא הוה תמן בית די לא הוה תמן מיתין:
31 וקרא למשה ולאהרן בליליא ואמר קומו פוקו מן גו עמי לחוד
אתון ולחוד בני ישראל ואזלו פלחו קדם ייי היך מה דמללתון:
32 [ ] ותיזלון ותצלון לחוד עלי:
33 ואתוקפו מצריי על עמא למזורזא למשלחה יתהון מן ארעא ארום
אמרו אן שהין אנון ישראל הכה אוף שעה חדא הא כל מצריי
מייתין:
34 וטענו עמא ית לישיהון עד לא אתחמע אצבתהון צרירן בשושפיהון
על כתפיהון:

27 די פסח] דפסח I | פסח ויגן על] על ממריה דיי׳ ואגן חס M | בקטלותה
ית מצרים] בחבלותא ית מצראי M || 28 דפקד] די פקד I | ייי] ממרי[ה]
דיי׳ M || 29 בפלגא דליליא ויי קטל] בפלגות ליליא וממריה דיי׳ קטל M |
בכוריא] בכרא I | מן בכורא] מבכורא I | כורסי] כורסייה M | בכורא] בכ׳ I |
די] דאית M | די בבית] דבב[ית] I | וכל בכורא] בכרי [וכל] I | דבעירא]
בעי[רא] I || 30 שלטונוי] עבדוי M | מצריי] מצראי M | צווחת] leg צווחה;
in text צוותחת | בית ... מיתין] ביית מן מצרים די לא הוה ביה מית [מן] מצרים
M 1.°; בייתא די לא הוה ביה מיתא מן מצראי M 2.° | די לא] דלא I || 31 מן
גו] מגו I | ול׳] לחוד, להוד I, id v 32 | פלחו] ופלחו M | דמללתון] די מ׳ I |
32 [ ]] desider | ותיזלון] ואזל[ו] M | ותצלון] ותי[צלון] I || 33 מצריי
1.°, 2.°] [מצר]אי I 1.°, 2.° | אמרו] + מצראי M | אנון ... שעה] האנון הכה בני
ישראל שעה M || 34 לישיהון ... אתחמע] לשהון קדם עד לא אתקמע
[leg אתחמע] M | אצבתהון ... כתפיהון] [leg צריר] שיורי פטיר׳ ומרורי צייר
בכסותהון טעני׳ על כיתפיהון M | בשושפיהון] id I; + יהיבין I.

35 Y los hijos de Israel hicieron según las palabras de Moisés y pidieron a los egipcios objetos de plata y oro y vestidos.
36 Y Yahweh ([1]) puso las gracias del pueblo ante la vista de los egipcios y les prestaron ([2]) y los hijos de Israel despojaron a los egipcios de sus riquezas ([3]).
37 Y (partieron) ([4]) los hijos de Israel desde Pelusio ([5]) a Sukkot como seiscientos mil varones de a pie, fuera de los niños.
38 Y también muchos extranjeros ([6]) subieron con ellos y ganado menor y mayor: muchísimos animales ([7]).
39 Y cocieron la levadura ([8]) de sus casas que habían sacado de Egipto en panecillos ácimos ([9]) antes de que fermentara, pues habían sido arrojados de Egipto ([10]) y no habían podido esperar ni tampoco se habían hecho provisiones ([11]).
40 Y la estancia de los hijos de Israel que moraron en Egipto, cuatrocientos treinta años.
41 Y fue al cabo de cuatrocientos treinta años y fue este mismo día que salieron libres del país de los egipcios todos los ejércitos de Yahweh.
42 Noche de vela y predestinada para la redención en el nombre de Yahweh en el tiempo de la salida ([12]) del país de Egipto de los hijos de Israel liberados. Sólo cuatro noches son las que están escritas ([13]) en el *Libro de las Memorias:* La primera noche: cuando se apareció Yahweh sobre el mundo para crearlo ([14]). El mundo era confusión y caos y la

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «(de) los egipcios y pidieron».
([3]) M: «(los hijos de) Israel a los egipcios con sus animales».
([4]) Falta en el texto.
([5]) TM: Rameses.
([6]) M: «muchedumbres abigarradas».
([7]) M: «muchísimos ganados».
([8]) M: «la masa que habían llevado».
([9]) M: «pastelillos ácimos».
([10]) M: «(porque) los habían arrojado los egipcios».
([11]) M: «detenerse ni tampoco se habían hecho provisiones para el camino».
([12]) M: «(Es una noche) de redención delante de Yahweh a la salida».
([13]) M: «porque cuatro noches están escritas».
([14]) I: «para crear al mundo».

35 ובני ישראל עבדו כמלוי דמשה ושאילו מן מצריי מנין דכסף
ומנין דדהב ולבושין:
36 וייי שוי ית חניהון דעמא באפיהון דמצריי ואשאלו להון ורוקנן
בני ישראל ית מצריי מן נכסיהון:
37 [ונטלו] בני ישראל מן פילוסין סכותה כשתין רבבוון דגברין
רגליין לבר מן טפליא:
38 ואף גיורין סגין סלקו עמהון ועאן ותורין בעיר תקיף לחדא:
39 ואפון ית חמיעה דדהון דאפיקו מן מצרים חוררן דפטירין קדם
עד לא חמע ארום אטרדו מן מצרים ולא יכלו למסוברא ואף זוודין
לא עבדו להון:
40 ומשרוייהון די בני ישראל די שרון במצרים ארבע מאה ותלתין
שנין:
41 והוה מסוף ארבע מאה ותלתין שנין והוה היך זמן יומא הדין
נפקו כל חילוותה דייי פריקין מן ארעא דמצריי׳:
42 לילי נטיר ומזומן הוא לפורקן לשמה דייי בזמן אפקותיהון דבני
ישראל פריקין מן ארעא דמצריםׄ ברם ארבעה לילוון אינון די

ושאלו מן מצראי מאני כסף [ושאילו ... ולבושין | M כפתגמא [כמלוי 35
[ד]מצראי [דמצריי ואשאלו | M וממריה דיי' [וייי 36 || M ומאני דהב ולבושין
ישראל ית מצראי [ישראל ... נכסיהון | ורוקנו prob leg [ורוקנן | M ושאילו
לסוכותה [סכותה כשתין | desider in text [[ונטלו] 37 || M בחוויהון
[מן טפליא | M לבר מין טפליין [לבר מן טפליא | I כאישתין [כשתין | M כאישתין
| I סולקו [סלקו | M ערברובין [גיורין | M ולחוד [ואף 38 || I מטפליא
| I ואפין [ואפון 39 || I תקוף [תקיף | M נכסי' סגי לחד' [בעיר ... לחדא
מן | I די אפי[קו] [דדהון דאפיקו | M לישה די א[פיקו] [חמיעה ... דאפיקו
| I פטי[רין] [דפטירין | M עוגיין פטירי[ן] [חוררן דפטירין | I ממצ[רים] [מצרים
טרדו יתהון מצראי [אטרדו מן מצרים | M יחמע ;I חמיע [חמע | I עֹלֹ [עד לא
[למסוברא ... להון | I לסוב[רא] [למסוברא | I ממצ[רים] [מן מצרים | M
למשהייה [למשתהייה vel leg] ולחוד זווד[ין] לאורחה לא יעבדו
מן 41 || M מאון [מאה | I דשרון [די שרון 40 | I זבדין [זוודין | M להון
[הוא לפורקן ... אפקותיהון 42 || M מן מצרים [דמצריי | I מארע[א] [ארעא
| [דמצרי]י = [דמצריםׄ | I מארעא [מן ארעא | M לפורקן הוא קדם יי' באפקותא
[אתגלי | I דאינון [די אינון | M ארום ארבע לילוון הנון דכתיבין [ברם ... כתיבין

oscuridad estaba extendida sobre la superficie del abismo y el Verbo de Yahweh era la Luz ([1]) y lucía ([2]); y la llamó *Noche Primera* ([3]). La noche segunda: Cuando Yahweh se apareció a Abraham centenario y Sara su mujer nonagenaria para cumplir lo que dice ([4]) la Escritura: ¿Por ventura Abraham de cien años engendrará y su mujer Sara de noventa años parirá? E Isaac tenía treinta y siete años cuando fue ofrecido sobre el altar. Los cielos descendieron y bajaron e Isaac vio sus perfecciones y quedaron nublados sus ojos por sus perfecciones y la llamó *Segunda Noche* ([5]).
La tercera noche: Cuando Yahweh se apareció a los egipcios a media noche: su mano daba muerte a los primogénitos de los egipcios y su diestra daba protección a los primogénitos de Israel para cumplir lo que dice la Escritura: «mi hijo primogénito es Israel» ([6]) y la llamó *Tercera Noche.*
La Cuarta Noche: Cuando llegue el mundo a su fin para ser redimido ([7]): los yugos de hierro serán quebrados y la generación malvada ([8]) será aniquilada y Moisés subirá de en medio del desierto (y el rey mesías de lo alto) ([9]). Uno caminará a la cabeza del ganado ([10]) y el otro caminará a la cabeza del ganado ([10]) y su Verbo caminará entre los dos y Yo ([11]) y ellos caminaremos juntos. Esta es la noche de la Pascua para el nombre de Yahweh: noche reservada y fijada para la redención de todas las generaciones de Israel.

([1]) I: «Luz».
([2]) I, M: «e iluminaba»; cf *Atlántida*, 1, 1963, p 389, *ExpT*, 79, 1968, p 116.
([3]) Cf R. Le Déaut, *La nuit pascale*, Roma, 1963, pp 215 ss.
([4]) M: «su hijo primogénito es Israel» (Ex 4,22) y la llamó Noche Segunda. Tercera Noche...». Esta cita escrituraria está desplazada. Pertenece al final de la noche tercera. La cita de la segunda noche es Gn 17,17.
([5]) Cf R. Le Déaut, *ob cit*, pp 133 ss.
([6]) Ex 4,22.
([7]) Walton, R. Bloch, Le Déaut: «para ser disuelto».
([8]) I: «y los malvados»; M: «los miembros de los malvados y los yugos de hierro serán destruidos de Is(rael)».
([9]) Estas palabras faltan en N, y M advierte la falta. Están en los demás textos. Según Le Déaut (*ob cit*, p 272) se trata de olvido no deliberado. Traducimos «de lo alto» *(me-ruma)*, pero puede traducirse también «de Roma». Es preferible (así Le Déaut, *ob cit*, pp 359-369) la primera traducción. El texto alude al Hijo del Hombre o Mesías que viene de las alturas (Dn 7). Pero también puede aludir a la creencia judía (*Sanh* 98a) de que el Mesías vendría de Roma.
([10]) *O:* «encima de la nube». En el Targum de la Políglota de Walton y en las primeras biblias rabinicas se lee «la nube» *('anana)* en vez de «rebaño» *('ana)*. Parece que «rebaño» es la mejor lección, pero con un *remez* o alusión a la nube de Dan 7,13.
([11]) «y Yo» probablemente sobra en el texto, que quedaría así: «y ellos (Moisés y el Mesías) caminarán».

אינון כתיבין בספר דוכרניא ליליא קדמיא כד אתגלי ייי על
עלמא למבריה יתיה הוה עלמא תהו ובהו וחשוכא פריס על אפי
תהומא וממריה דייי ו[.]הוה נהורא ונהר וקרא יתה לילי קדמיא
לילי תנינא כד אתגלי ייי על אברם בר מאה ושרה אתתיה ברת
תשעין שנין למקימה מה דאמר כתבא הא אברם בר מאה שנין
אולד ושרה אתתיה ברת תשעין שנין תלד ויצחק הוה בר תלתין
ושבע שנין כד אתקרב על גבי מדבחא שמיא אתמככו ונחתו
וחמא יצחק ית שכלוליהון וכהן עיינוי על שכלוליהון וקרא יתיה
ליל תנינא ליליא תליתיא כד אתגלי ייי על מצריי בפלגות ליליא
הוה ידיה מקטלה בכוריהון דמצריי וימיניה הוות מגנא על בכוריהון
דישראל למקיימא מה דאמר כתבא בני בוכרי אינון ישראל
וקרא יתיה לילי תליתיא לילי רביעיא כד ישלם עלמא קציה
למתפרקא ,נירי פרזלא יתברון ודרי רשיעא ישתיצון ומשה יסוק
מן גו מדברא [ומלכא משיחא מן גו רומא] דן ידבר בריש ענא
ודין ידבר בריש ענה ומימריה מדבר ביני תריהון ואנה ואינון
מדברי[ן] כחדא הוא לילי פסחא לשמה דייי לילי נטיר ומזומן
הוא לפורקן לכל ישראל לדריהון:

[תהו ... וחשוכא | I ית עלמ[א] [יתיה | I למ[בריה] [על עלמא למבריה | I ית[גלי]
[ונהר וקרא | I ומנהר [ונהר | I נהור [נהורא | M תהי ובהו [ובהי leg] וחשוכא
| I ית[גלי] [אתגלי | M קדמאי ליליא תי[נינא] [קדמיא לילי תנינא | M ומנהר וקרא
| M הא בר תלתין ושבע שנין הוה ישחק [sic] בזמן די אתק[רב] [ויצחק ... אתקרב
[על שכלוליהון | I ית[מככו] [אתמככו | I ושמ[יא] [שמיא | I ית[קרב] [אתקרב
בפלגו [בפלגות ליליא | I ית[גלי] [אתגלי | I לילי תינן [ליל תנינא | I מן [ש׳]
בירייה בוכרה הנון ישראל וקרא יתיה [בני ... רביעיא | M ימיניה [ידיה | I דליליא
תליתיא לילי M: aut tria ultima vba corrupta et leg: לילין תנין ליליא תלת
רביעיא aut M falsò citat Ex 4, 22 ישראל ... בירייה in fine sec loco tertiae
noctis | [ישלם | I ליליה ׳עאה [לילי רביעיא | M [ב׳] הינון [בוכרי אינון
נירי פרזלא ... | I ורשיעיה [ודרי רשיעא | I קצא דעלמ[א] [עלמא קציה | M אשלם
[ומלכא ... | I מגו [מן גו | M אברי רשיעיא ונירי פרזלא ישתיצון מיש׳ [ישתיצון
| M והנון מהלכי[ן] [ואינון מדברי[ן] | desider in text; add in aliis text [רומא]
| M קדם יי׳ [לשמה דייי׳ | I נטור [נטיר leg] ומזמין לכל [נטיר ומזומן ... לכל
[לפורקן] ופו[רקן] I.

43 Y dijo Yahweh a Moisés y a Aharón: Este es el estatuto de la Ley de la Pascua; ningún gentil comerá de ella.
44 Y todo esclavo que haya sido comprado (1) por dinero, cuando lo hayáis circuncidado, entonces será apto para comer de ella.
45 Pueblo mío, hijos de Israel, el residente extranjero (2) a sueldo no comerá de ella (3).
46 Será comida por grupos; no sacaréis carne fuera de una casa a otra ni de un grupo a otro grupo y no se le quebrantarán los huesos (4).
47 Toda la comunidad de Israel celebrará la Pascua.
48 Y si un residente que mora con vosotros quiere celebrar la Pascua delante de Yahweh, con circuncidar todo varón entonces será apto para celebrarla y será como los naturales del país; pero ningún gentil coma de ella.
49 Un mismo precepto legal (5) habrá para los naturales y para los inmigrantes que moran entre vosotros.
50 (Y lo hicieron) (6) todos los hijos de Israel: hicieron así como Yahweh (7) había mandado a Moisés y a Aharón.
51 Y el mismo tiempo de este día Yahweh sacó libres del país de Egipto por sus ejércitos a los hijos de Israel.

CAPÍTULO XIII

1 Y habló Yahweh (7) con Moisés diciendo:
2 Consagra a mi nombre (8) todos los primogénitos: los que abren toda matriz entre los hijos de Israel, entre los hombres y entre los animales son de mi nombre (9).

(1) M: «de compra, cuando (lo) hayáis circuncidado».
(2) I: «el residente y el mercenario extranjero».
(3) M: «el residente que sea un mercenario, cuando sea gentil, no comerá de ella»; cf Targum fragmentario.
(4) M: «(de) su casa carne afuera y no descuidaréis (practicar) con ella el mandamiento». M evita traducir un texto polémico, cf Jn 19,36.
(5) M: «una misma ley habrá».
(6) Falta este verbo al arameo.
(7) M: «el Verbo de Yahweh».
(8) M: «todos los primogénitos, los primeros que abren la matriz entre los hi(jos)».
(9) M: «son: así ha dicho Yahweh».

43 ואמר ייי למשה ולאהרן דא גזירת אורייתא דפסחא כל בר עממין לא יאכל מיניה:
44 וכל עבד דגבר זבין כספא ותגזרון יתיה בכדין יהווי כשר למיכל מנה:
45 עמי בני ישראל תותב בר עממין לאגירא לא ייכול מנה:
46 חבורן חבורן יתאכיל לא תפקון מן בית לחברה ואף לא מן חבורה לחברתה מן בשרה לברה וגרמא לא תתברון ביה:
47 כל כנישתא דישראל יעבדון פיסחא:
48 וארום יתותב עמכון דייר ויעבד פיסחא קדם ייי במגזר ליה כל דכורא בכדן יהוי כשר למעבד יתיה ויהוי כיציביא דארעא וכל בר עממין לא יאכל מניה:
49 גזירת אוריתא חדא יהוי ליציביא ולגיורייה דמתגיירין ביניכון:
50 [ועבדו] כל בני ישראל היך מה דפקד ייי ית משה וית אהרן כן עבדו:
51 והוה היך זמן יומא הדין אפיק ייי ית בני ישראל פריקין מן ארעא דמצרים על חיילוותיהון:

CAPUT XIII

1 ומליל ייי עם משה למימר:
2 אקדש לשמי כל בכורייא פתחי כל וולד מעייה בבני ישראל בבני אנשא ובבעירה לשמי אינון:

|| M זבינות כד תגזרון [זבין ... ותגזרון 44 || in text עממנין [עממין 43
תותב דגבר [תותב ... ייכול מנה | I תותב ואגירא בר עממי[ן] [תותב בר עממין 45
בייתיה מן [בית ... ביה 46 || M אגירא כד הוא בר עממין לא יאכל מיניה
בשרא לברא ומצוו' [וגרמ[א] vbum non et leg vid sic] לא מניה תבטלון
דיפקד [דפקד ייי 50 || M חוויה אחת יהוי [גזירת ... יהוי 49 || M ביה
דיי' [ה]מימרי M | [[ועבדו]] desider in text.
כל בכורייא [כל ... מעייה בבני 2 || M מימרי[ה] דיי' [ייי 1 13
M. הנון כדין אמר ייי [אינון | M קדמוי [קדמיי leg] פתיחי וולד[א] בב[ני]

3 Y dijo Moisés al pueblo: Recordad este día en que salisteis libres de
Egipto, del lugar de esclavitud, pues Yahweh (1) os sacó libres de aquí
con mano fuerte. Y no comáis pan fermentado.
4 Este día vosotros salís libres, en el tiempo del mes de *abib*.
5 Y cuando Yahweh os haya introducido en el país de los cananeos,
hititas, amorreos, hiwweos y jebuseos que prometió Yahweh a vuestros
padres dar a vosotros —país que produce frutos buenos, puros como
la leche y dulces como la miel (2)— en este mes haréis este rito:
6 siete días comeréis ácimos y el día séptimo será fiesta delante de
Yahweh.
7 Los siete días se comerá ácimos y no se os verá pan fermentado y no
se os verá en todos vuestros términos levadura.
8 Y en ese día lo contaréis a vuestros hijos diciendo: por el precepto de
los ácimos, Yahweh operó para nosotros nuestras victoriosas guerras
cuando salimos libres de Egipto (3).
9 Y será para ti como señales sobre vuestros brazos y para buen recuerdo
sobre tu rostro, a fin de que esté constante la Ley de Yahweh en
vuestras bocas, pues Yahweh os sacó libres de Egipto con mano fuerte
10 y observad los estatutos de esta ley en el tiempo señalado: de tiempo
en tiempo (4).
11 Y cuando Yahweh (1) os haya introducido en el país de los cananeos
conforme te juró a ti (5) y a tus padres, y os lo haya dado,
12 separaréis todos los primogénitos que abren la matriz al nombre de
Yahweh y todos los que abren la matriz (6) en los animales que tengáis,
los machos serán para el nombre de Yahweh.

(1) M: «el Verbo de Yahweh».

(2) M: «(como) leche y sabrosos como miel».

(3) M 1.º: «por este precepto de los ácimos y las hierbas amargas y esta carne de la Pascua operó Yahweh signos en mi favor al salir yo de Egipto»; M 2.º: «a nosotros el Verbo de Yahweh (ha obrado) signos al salir ellos».

(4) M: «esta ley a su debido tiempo, haciéndola en cuanto a los días y a los meses» (*lit:* «desde esos días de esos meses»).

(5) M: «a vosotros».

(6) M: «(y todos) los primeros que rompen la matriz».

3 ואמר משה לעמא הוון דכירין יומא הדין דנפקתון פריקין ממצרים
מן בית שעבודא ארום בידא תקיפא אפיק ייי יתכון פריקין מן הכא
ולא יתאכיל חמיע:
4 יומא הדין אתון נפקין פריקין בזמן ירחא דאביבא:
5 ויהווי ארום יעל יתכון ייי לארעהון דכנענאיי וחתיי ואמריי
וחויי ויבוסיי די קיים ייי לאבהתכון למתן לכון ארעא דעבדא
פירין טבין נקיין כחלבא וחליין כדבשא ותפלחון ית פלחנא
הדין בירחא הדין:
6 שבעה יומין תיכלון פטירין וביומא שביעיה חגא קדם ייי:
7 פטירין יתאכל ית שבעתי יומיא ולא יתחמי לכון חמיע ולא
יתחמי לכון דמחמע בכל תחומיכון:
8 ותתנון לבניכון ביומא ההוא למימר מן בגלל מצוותה דפטיריא
עבד ייי לן נצחני קרבינן באפקותן פריקין מן מצרים:
9 ויהוי לך לאתין על אדרעיכון ולדוכרן טב על בית אפיכון מן
בגלל דתיהוי אוריתא דייי תדירא בפמיכון ארום ביד תקיפא
אפיק יתכון ייי פריקין מן מצרים:
10 ותטרון ית קיימיה דאורייתא הדה בזימנא מן עדן יומין לעדן
יומין:
11 ויהווי ארום יעל יתכון ייי לארעהון דכנעניי היך מה די קיים
לך ולאבהתכון ויהב יתה לכון:
12 ותפרשון כל שרוי פתחי וולדה לשמה דייי וכל פתחי וולדה
דבעירא די יהוון לכון דכרייא לשמה דייי:

|| M מתפרקין [פריקין 4 || M מימרי[ה] דיי׳ [ייי | I מתפרקין [פריקין 3
[כחלבא ... כדבשא | M ארע [ארעא | M ואמראי וחיואי [ואמריי וחויי 5
בגלל ... 8 || I שבע׳ [שבעתי 7 || M וחלב [כח׳ leg] וטעימין כדב[ש]
בגין מצוותה דפטיריא דא ומרורא ובשר פיסחא דין עבד ייי ניסין [מן מצרים
M לן מימרי דיי׳ ניסים במפקיהון [ייי לן ... באפקותן | M לי במפק[י] ממצרים
קיימה הדין בזימנא [קיימיה ... לעדן יומין 10 || I ממצרים [מן מצרים
| M מימרי[ה] דיי׳ [ייי 11 || M למיהון עבדין יתיה מין אלין יומין לאלין ירחין
| I דקיים [די קיים | M לארעא דכנעאי [דכנענאי leg] [לארעהון דכנעניי
קדמוי פלחי [פתחי וולדה | I פתחו[י] שרוי [שרוי פתחי 12 || M לכון [לך
I. דיהוון [די יהוון | M [קדמיי פלחי leg] וול[דה]

13 Pero todos los que abren la matriz entre los asnos los rescataréis con un cordero. Si no lo rescatáis lo mataréis ([1]). Y rescataréis todos los primogénitos de los hombres entre vuestros hijos.
14 Y cuando mañana te ([2]) pregunten tus hijos diciendo: ¿Qué es esto?, le(s) dirás: Yahweh ([3]) nos sacó libres con mano fuerte del lugar de la esclavitud ([4]).
15 Y sucedió que (Yahweh) endureció al faraón en orden a dejarnos salir y Yahweh dio muerte a todos los primogénitos en el país de Egipto desde los primogénitos de los hombres hasta los primogénitos de los animales. Por esto ofrecemos delante de Yahweh todos los machos que abren la matriz ([5]) y nosotros rescatamos todos los primogénitos de nuestros ([6]) hijos ([7]).
16 Y será como señal sobre tus brazos y como buen recuerdo sobre tu rostro ([8]), pues Yahweh nos sacó libres de ([9]) Egipto con mano dura.
17 Y ocurrió que cuando el faraón dejó marchar ([10]) al pueblo, Yahweh ([11]) no los condujo por el camino del país de los filisteos, aunque era el más cercano, porque dijo Yahweh ([12]): para que no se quebrante el corazón del pueblo cuando vean las formaciones militares y vuelvan a Egipto.
18 Y Yahweh hizo rodear al pueblo ([13]) por el camino del desierto hacia el mar de los Juncos. Y los hijos de Israel subieron libres del país de Egipto armados con obras buenas.
19 Y Moisés tomó consigo los huesos de José, pues les había hecho jurar a los hijos de Israel diciendo: Yahweh se acordará ciertamente de vosotros por sus buenas misericordias ([14]) y subiréis de aquí con vosotros mis huesos.

([1]) M: «lo matarás con hacha».
([2]) M: + «os».
([3]) M: «el Verbo de Yahweh, de».
([4]) M: «(de) Egipto, del lugar de las servidumbres». Pero probablemente hay que leer: «del lugar de las esclavitudes de Egipto» (M).
([5]) M: «al nombre de Yahweh todos los que por primera vez abren la matriz».
([6]) M: «de mis hijos redimiré».
([7]) I: «ellos (son redimidos)».
([8]) En el ms se menciona expresamente «filacterias» = *tefil·lim*.
([9]) M: «nos redimió y sacó de».
([10]) M: «en el tiempo en que dejó marchar».
([11]) M: «el Verbo de Yahweh (no los condujo) por el camino».
([12]) M: «el Verbo de Yahweh en su pensamiento (¿de su corazón?)».
([13]) M: «y condujo el Verbo de Yahweh al pueblo».
([14]) M: «el Verbo de Yahweh (se acordará de) vosotros en sus misericordias».

13 וכל פתחי וולדא דחמרא תפרקון באמר אין לא תפרקון יתיה
תקטלון יתיה וכל בכורי בני אנשא בבניכון תפרקון:
14 ויהוי ארום ישאלון בניכון למחר למימר מה הא דא ותימר ליה
ביד תקיפא אפיק יתן ייי פריקין מן בית שעבודא:
15 והוה ארום אקשי פרעה למשלחה יתן וקטל ייי כל בכוריה בארעא
דמצרים מן בכוריה בני אנשא ועד בכורי בעירא בגין כדין אנן
מקרבין קדם ייי כל פתחי וולדא דכרייא וכל בכור[י]ה בנן
אנן מפרקין:
16 ויהווי לסימן על אדרעיכון ולדוכרן טב על בית אפיכון ארום
ביד תקיפא אפק יתן ייי פריקין מן מצרים:
17 והוה כד שלח פרעה ית עמא ולא דבר יתהון ייי ארח ארעהון
דפלישתיי ארום קריבה הוא ארום אמר ייי דלא יתבר לבהון
דעמא כד יחמון סדרי קרבא ויחזרון למצרים:
18 ואקף ייי ית עמא ארח מדברא ימא דסוף ומזיינין בעבדא טבא
סלקו בני ישראל פריקין מן ארעא דמצרים:
19 ונסב משה ית גרמוי דיוסף עמיה ארום משתבעא אשתבע ית בני
ישראל למימר מדכרא ידכר ייי יתכון ברחמוי טביה ותסקון
ית גרמיי מן הכה עמכון:

תתפרקון [תפרקון leg] יתיה תתקטלון [תקטלון leg] [תפ׳ יתיה ... יתיה 13
|| M יתיה תפרקון [3.° תפרקון | M ותקטלנה בקופץ [תקטלון יתיה | M יתיה
[ייי פריקין מן | M להון [ליה | I ותימרון [ותימר | M יתכון + [ישאלון 14
M; sed מצרים מן בית שעבודי׳ [מן בית שעבודא | M מימרי[ה] דיי׳ מן
מן בית post inserenda et conjungenda M מצרים et M דבני prob
| M לשמה דיי׳ כל קדמי פתח וול[דא] [קדם ייי ... וולדא 15 || שעבודי[ה]
|| I אנון + [מפרקין | M בני אפרוק [בנן ... מפרקין | superadd י [בכור[י]ה
[אפק ... מן | M תפלים [לסימן ... | M ויהוי לאתין על [ויהווי לסימן על 16
מימריה דיי׳ [ייי ארח | M בזמן דשלח [כד שלח 17 || M פרק ואפק יתן מן
מימרי[ה] דיי׳ במחשבת ;M מימרי[ה] דיי׳ [2.° ייי | M הוות [הוא | M מהלך
[ואקף ייי ית עמא 18 || I קרב ויחזרו [קרבא ויחזרון | M דליה [לביה ?leg]
|| I מארעא [מן ארעא | I אורה [ארח | M ודבר מימרי[ה] דיי׳ ית עמ[א]
M. יתכון ממרי[ה] דיי׳ ברחמוי [ייי יתכון ברחמוי | M משבע [משתבעא 19

20 Y partieron de Sukkot y acamparon en Etam, al borde ([1]) del desierto.
21 Y el Verbo de Yahweh caminaba delante de ellos, de día en la columna
de la nube para guiarlos en el camino ([2]) y de noche con la columna de
la nube de fuego para darles luz, para que caminasen ([3]) día y noche.
22 La columna de nube durante el día y la columna de fuego durante la
noche no cesaban de guiar, estar e iluminar delante del pueblo ([4]).

CAPÍTULO XIV

1 Y habló Yahweh ([5]) con Moisés diciendo:
2 Habla con los hijos de Israel y vuelvan y acampen delante de los
Burdeles del Libertinaje ([6]), entre Migdol y el mar delante del Idolo
Safón ([7]). Rumbo a él acampad junto al mar.
3 Y el faraón (dirá) ([8]) respecto al pueblo de los hijos de Israel: Están
perdidos en el camino. Baal Sefon, mi dios, les ha cerrado los pasos
del desierto ([9]).
4 Y endureceré el corazón del faraón e irá en persecución de ellos y me
glorificaré ([10]) en el faraón y en todos sus ejércitos y sabrán los egipcios
que Yo soy Yahweh. E hicieron así.
5 Y se anunció ([11]) al rey de Egipto que había huido el pueblo y se cambió
el corazón del faraón y de sus príncipes ante el pueblo. Y dijeron: ¿Qué
es esto que hemos hecho, que hemos dejado partir a Israel de nuestro
servicio?
6 Y dispuso sus carros y tomó consigo gente, a los del servicio militar.

([1]) M: «que está en los bordes del».
([2]) M: «para indicarles el camino».
([3]) M: «caminasen y tuviesen luz».
([4]) M: «la casa de Israel».
([5]) M: «el Verbo de Yahweh».
([6]) TM: Pihahirot. En texto y M. literalmente: «Fondas», «posadas del libertinaje».
([7]) TM: Baal-Sefon.
([8]) Falta en el texto.
([9]) M: «el faraón dirá a Datán y Abiram que quedaron en Egipto, acerca de los hijos de Israel: Mi idolo Peor, etc.... Ellos están presos (?) en el país; están perdidos en el camino: el dios de Safón les ha cerrado los pasos del desierto».
([10]) M: «y perseguirá y será glorificado mi (*lit:* «su») Verbo en el faraón».
([11]) M: «se lo anunciaron los «exactores» (*ἄκτωρ* = inspector de esclavos) que caminaban con los campamentos de Israel y habían actuado contra el pueblo».

20 ונטלו מסכות ושרון באיתם בסיפה[ׄ] מדברה:
21 וממריה דייי הוה מדבר קדמיהון באיממא בעמודא דעננא למדברא
יתהון באורחא ולליליא בעמוד[א] דעננא דאישתא למנהרא להון
למהוי מהלכין בימא ובליליא:
22 לא פסק עמודא דעננא באימא ועמודא דאישתא בליליא מדברין
ומעתדין ומנהרין קדם עמא:

CAPUT XIV

1 ומליל ייי עם משה למימר:
2 מליל עם בני ישראל ויחזרון וישרון קדם פונדקי חירתה בין
מגדול ובין ימא קדם טעותה צפון מכוונין תשרון על ימא:
3 [ויימר] פרעה על עסק עמא דבני ישראל טעיין אינון באורחא
טרד עליהון בעל צפון טעותי נגדוי דמדברא:
4 ואתוקף ית לבה דפרעה וירדוף בתריהון ואתיקר [ב]פרעה ובכל
חיילוותיה וידעון מצריי ארום אנה הוא ייי ועבדו כדן:
5 ואתני למלכא דמצרים ארום ערקו עמא ואתהפך לבה דפרעה
ודשלטנוי לוות עמא ואמרין מה היא דא דעבדנן ארום שלחנן ית
ישראל מן למפלח קדמנן:
6 וטכס ית ארתכוי וית עמא עבדי קרבא דבר עמה:

20 בסיפה] בסופ[ה] I; דאית בסייפי M || 21 באורחא ... למדברא] למחווי להון אורחא M | למהוי] למהוון M | מהלכין] אזלין ומנ' M | בעמוד[א] 2.ᵒ] ובעמודא M || 22 עמא] בית ישראל M.

14 1 ייי] דיי' מימרי[ה] M || 2 חירתה ... וישרון] פנדיקי חירותא M | מכוונין] כל קבו̇ל M || 3 [ויימר]] desider in text | עתיד דיימר פרעה לדתן ואבירם דמשתיירן במצרים על עסק בני ישרא[ל] טעוותי פעור וג אחירין [אחידין leg] הנון בארעא טעיין הינון באורחא טרד עליהון טעותא דצפון נגהו [נגדוי leg] דמדברא M || 4 [ב]פרעה ... וירדוף] מן בפ[רעה] מימרי' ואייקר [בתריהון] M | [ב]פרעה] in text פרעה | כדן] כן M || 5 ועבדו [אל] דישר משרייתיהון עם דמטיילין (actores >) ואקטרין ותנון על עמא M | מן למפלח] מלמפל[ח] I.

7 Y tomó seiscientos carros y todos los carros de los egipcios y fueron nombrados jefes ([1]) sobre todos ellos.
8 Y Yahweh endureció el corazón del faraón, rey de Egipto, y fue en persecución de los hijos de Israel. Y los hijos de Israel salieron libres con la cabeza descubierta.
9 Y les persiguieron los egipcios —todos sus caballos, los carros del faraón, sus jinetes y sus ejércitos— y los alcanzaron acampados junto al mar, cerca de los Burdeles del Libertinaje, delante del Idolo Safón.
10 Y el faraón se acercó ([2]) y los hijos de Israel levantaron sus ojos y he aquí que los egipcios caminaban tras ellos y tuvieron un gran miedo y los hijos de Israel suplicaron ([3]) delante de Yahweh.
11 Y dicen a Moisés: ¿Por ventura por no haber tumbas ([4]) en Egipto nos condujiste ([5]) a darnos muerte en el desierto? ([6]) ¿Qué es lo que nos has hecho sacándonos ([7]) de Egipto?
12 ¿No es esto lo que hablamos contigo en Egipto diciendo: Déjanos ([8]) que sirvamos delante de los egipcios pues nos es mejor servir ante los egipcios que matarnos en el desierto? ([9]).

([1]) M: «polémarjos», es decir, generales.
([2]) M: «y el faraón ofreció sacrificios a Baal-Sefon».
([3]) M: «y clamaron».
([4]) M: «¿no teníamos tumbas?».
([5]) M: «para traernos».
([6]) M: + «de Sefón».
([7]) M: «a ellos».
([8]) M: «déja(nos)» (otro verbo).
([9]) M: «en tiendas».

7 ונסיב שית מאה ארתכין וכל ארתיכוהון דמצריי ורברבנין הוון ממנין על כולהון:
8 ותוקף ייי ית לבה דפרעה מלכא דמצרים ורדף בתר בני ישראל ובני ישראל נפקו פריקין בריש גלי:
9 ורדפו מצריי בתריהון וארעו יתהון שריין על ימא כל סוסוותה ארתכוי דפרעה ופרשוי וחיילוותיה סמיך לפונדקי חירתה קדם טעוותה צפון:
10 ופרעה קרב ונטלו בני ישראל ית עייניהון והא מצריי נטלין בתריהון ודחלו לחדא וצלון בני ישראל קדם ייי:
11 ואמרין למשה הא מן בלו דלית קברין במצרים דברת יתן למקטלה יתן במדברא מה היא דא דעבדת לנא למפקה יתן מן מצרים:
12 הלא הוא דן פתגמא דמללנן עמך במצרים למימר ארפי מינן ונפלח קדם מצריי ארום טב הוה לן פלחין קדם מצריי מן למקטליה יתן במדברא:

7 מאה ארתכין] M מאוון דרתכ[·]ון | ארתיכוהון ... ממנין] M רתכיהון דמצריים | ורברבנין] I אתרכוי [ארתכוי leg] | ארתיכ[י]הון] M וגברין ממניין פולימרכין M || πολέμαρχος || 9 מצריי בתריהון] M מצראי מן בת[ריהון] || 10 ופרעה | M מצראי | מצריי] ?ונטלן vel ונטלו] M | ופרעה קרב נכסין לבעיל צפון | קרב ...] I קברין | המדלית] ... הא ... דלית || 11 וצלון] M וצווחו | ודחלו] M ודחילו | מה היא | M דצפון + במדברא] M למיתי׳ | דברת?] M לא הוי לן קב[רין] ונפלח | M פסוק | ארפי] 12 || M יתהון | יתן 2.°] M מה דעבדת | דא דעבדת] במדברא] M בסכת | קדם מצריי] M ונפלח עם מצראי M.

13 Y los hijos de Israel se hicieron cuatro partidos cuando estaban al lado
del mar de los Juncos. Uno decía: echémonos al mar; otro decía:
volvamos a Egipto; otro: organicemos frente a ellos los cuadros de
combate; y otro decía: gritemos ante ellos y confundámosles. Al par-
tido que decía: echémonos al mar, Moisés le dijo: No temáis, estad
dispuestos y ved la redención de Yahweh que os hará hoy. Al partido
que decía: volvamos a Egipto, le dijo Moisés: No temáis, porque así
como habéis visto hoy a los egipcios no les volveréis a ver más por los
siglos en la esclavitud.
14 Y al partido que decía: organicemos frente a ellos los cuadros de
guerra, Moisés les dijo: No temáis, Yahweh (1) os hará vuestros com-
bates victoriosos. Y al partido que decía: voceemos frente a ellos y
confundámoslos, les dijo Moisés: No temáis, levantaos, callad, dad
gloria y alabanza y majestad a nuestro Dios.
15 Y dijo Yahweh (2) a Moisés: ¿Hasta cuándo estarás de pie rezando
delante de mí? Tu oración ha sido oída delante de mí. Además la
oración de los hijos de Israel ha precedido (3) a la tuya. Habla con los
hijos de Israel y que se pongan en camino.
16 Y tú levanta tu vara y extiende tu mano sobre el mar y divídelo y
entrarán los hijos de Israel en medio del mar en suelo seco.
17 Y Yo endureceré el corazón de los egipcios y entrarán tras de ellos (4)
y me glorificaré en el faraón y en todas sus huestes, en sus carros y
caballeros.
18 Y conocerán los egipcios que Yo soy Yahweh al glorificarme en el
faraón, en sus carros y caballeros.

(1) M: «con la Gloria de su *Šekiná* es el que os hará». Esta variante parece estar fuera de lugar en el ms.

(2) M: «el Verbo de Yahweh».

(3) M: «de mi pueblo ha precedido».

(4) M: «tras de vosotros y será glorificado mi (su) Verbo»; cf v 4.

13 ארבע כתין אתעבידו בני ישראל בזמנא דהוון קיימין על ימא
דסוף חדא הוות אמרה נפל לימא וחדא הוות אמרה נחזור למצרים
וחדה הוות אמרה נסדר לקבליהון סדרי קרבה וחדא הוות אמרה
נלולי לקבליהון ונערבב יתהון כיתא דהות אמרה נפול לימא
אמר להון משה לא תדחלון אתע[ת]דו וחמון ית פורקנוי דייי די
יעבד לכון יומא הדין וכיתא דהוות אמרה נחזור למצרים אמר
להון משה לא תדחלון ארום היך מה דחמיתון ית מצריי יומא
הדין לא תוספון למיחמיה יתהון תוב בשעבוד ע[ד] לעלם:
14 וכיתא דהוות אמרה נסדר לקבליהון סדרי קרבא אמר להון משה
לא תדחלון ייי הוא עבד לכון נצחני קרביכון וכיתא דהוות
אמרה נלוולי לקבליהון ונערבב יתהון אמר להון משה לא תדחלון
קומן שתוקו [ו]הבו איקר ותושבחא ורוממו לאלהן:
15 ואמר ייי למשה עד אימת את קיים תהווי מצלי קדמיי שמיע
הא צלותך קדמיי ברם צלותהון דבני ישראל קדמא לדידך מלל
עם בני ישראל ויטלון:
16 ואת ארעם ית חוטרך וארכן ית ידך על ימא ובזע יתיה ויעלון
בני ישראל בגו ימא ביבשתא:
17 ואנה הא מתוקף ית לבהון דמצריי ויעלון בתריהון ואתיקר בפרעה
ובכל חיילוותיה בארתכוי ובפרשוי:
18 וידעו מצרי ארום אנה ייי באתיקרותי בפרעה בארתכוי ובפרשוי:

13 לימא ... [ליהון] לקוב[ליהון] נסדר אמר וחדא בימא M: ponitur «kitta'» tertia secundo loco | אמרה הוות 3.°, 4.°] אמ[רה] M | אמרה נלולי ... ונערבב] אתע[ת]דו | M id]1.° כיתא דהות | M אמרי נלוולי לקובליהון ונערבבה [די] ...] די יעבד | I דיעבד [די יעבד | M פורקניה [פורקנוי | אתעדו in text ביקר שכינת' הוא דעבד M, sed haec var lect videtur falsò hîc posita; aptior loc est in v 14 post תדחלון ייי ubi a Nu affertur | ע[ד] על in text || 14 ונערבב] ונערבבה M | [ו]הבו] יהבו in text || 15 ייי] | I תיהוי קיים ומ[צלי] קיים תהווי מצלי] M קאים [קיים | M מימריה דייי' מתקיף [מתוקף || 17 I קדמת [קדמא | M דעמי קדמת [דבני ישראל קדמא || M מן בתריכו[ן] ואיקר מימריי' [cf v 4] בתריהון ואתיקר] | I לבא [לבהון | 110 מצרי] מצריי' M | באתיקרותי] ביקרותי M | בארתכוי] ברתכוי v 20. 18

19 Y se movió el Ángel de Yahweh que estaba dispuesto para caminar delante de los campamentos de Israel, de frente de ellos, y se puso tras ellos; y se movió la columna de la nube de delante de ellos y se puso tras ellos.
20 Y entró entre el campamento de los egipcios y los campamentos de Israel y la nube fue (1) oscuridad y en parte luz: oscuridad entenebrecedora para los egipcios y luz para Israel toda la noche. Y no se acercaron unos a otros a entablar combate en toda la noche (2).
21 Y extendió Moisés su mano sobre el mar y Yahweh arrastró el mar con un viento oriental fuerte durante toda la noche y le hizo tierra seca y se dividieron las aguas.
22 Y los hijos de Israel entraron en medio del mar, en la parte seca, y las aguas eran para ellos muros de agua a su derecha y a su izquierda.
23 Y los egipcios fueron en su persecución y entraron tras ellos en medio del mar todos los caballos del faraón, sus carros, sus jinetes.
24 Y era el tiempo de la mañana cuando Yahweh observó (3) con cólera los campamentos de los egipcios y arrojó sobre ellos nafta, fuego, piedras de granizo (4) y confundió los campamentos de los egipcios.
25 Y desmontó las ruedas de los carros y los llevaban arrastrando tras ellos. La costumbre de las mulas (5) es tirar de las ruedas, pero los ejes se pusieron a tirar como las mulas y los arrojaron (a los egipcios) al mar. Cuando los egipcios vieron esta cosa admirable, se dicen unos a otros: Huyamos del pueblo (6) de los hijos de Israel, pues éste es Yahweh que les hacía sus guerras victoriosas cuando ellos estaban en Egipto (y Él ha de hacerles sus guerras victoriosas mientras ellos estén en Egipto) (7), y Él ha de hacerles sus combates victoriosos también sobre el mar de los Juncos.

(1) M: «(en parte) luz y en parte oscuridad: luz que iluminaba a Israel y oscuridad que entenebrecía a los egipcios y no».

(2) M: «a Israel iluminaba de noche. No se acercaron un campamento a otro. Sólo los ángeles de servicio no dijeron el servicio toda la noche».

(3) M: «y el Verbo de Yahweh observó».

(4) I: «y granizo».

(5) M: «de los carros que llevaban empujando detrás de ellos. La costumbre de las mulas...» Cf L. Ginzberg. *Legends*, III, p 27.

(6) M: «(la costumbre de las mulas) es tirar de las ruedas. Por el contrario, las ruedas de los carros se pusieron a tirar de las mulas, y los arrojaron al mar. Respondieron los egipcios y dijeron unos a otros: No queda más que huir ante el pueblo».

(7) Dittografía.

19 ונטל מלאכא דייי דהוי עתיד למהלך קדם משריתיהון דישראל
מן קדמיהון וקם ליה מן בתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון
וקם ליה מן בתריהון:
20 ועל בין משרייתהון דמצריי וביני משרייתיהון דישראל והוה
עננא חשוך ופלגא נהורא חשוכא מחשך למצרייה ונהורא לישראל
כל ליליא ולא קרבו אליין לאליין לסדר קרבא כל ליליא:
21 וארכן משה ית ידיה על ימא ודבר ייי ית ימא ברוח קדום תקיף
כל ליליא ושוי ית ימא ליבשבשתא ואתבזעו מיא:
22 ועלו בני ישרא[ל] בגו ימא ביבשתא ומיא הוון להון שורין דמיין
מן ימינהון ומן שמלאהון:
23 ורדפו מצרים ועלו בתריהון כל סוסוות פרעה ארתכוי ופרשוי
לגו ימא:
24 והוה בעדוני צפרא ואדיק ייי ברוגז על משרייותיהון דמצריי
ורמה עליהון נפטה ואישתא ואבני ברדא וערבב ית משירייתיהון
דמצריי:
25 ופרק ית גלגלי רידוותיה והוו מדברין יתהון גרירן לבתריהון
ארחין דמולוותה למהוי נגדין בגלגלי וקיסי חזרו למהוי נגדין
כמולותיה ורמין יתהון לימא כד חמון מצריי תושבחתא הדין
אמרין אלין לאלין נערק מן עמא בני ישראל ארום דין הוא ייי
דהוה עבד להון נצחני קרביהון עד אינון יהיבין במצרים והוא
עתיד למעבד להון נצחני קרביהון אוף על ימא דסוף:

| M: transp v 18 ברתכוי 20 || I מבת[ריהון] [מן בתריהון 19
נהור ופלגא חשך נהורא מנהר על ישראל וחשוכ[א] מחשך על [חשוך ... ולא
ונהורא לישראל ... כל | M למסדרה סדרי קרבא [לסדר קרבא | M מצראי ולא
ישראל אנהר ליליא לא קריבו משרה אל משרה ברם מלאכי שירותא [ליליא
[ליבשבשתא 21 || M לילותא [ליליא | M לא אמרו שירתא כל ליליא
|| M רתכוי [ארתכוי | M סוסוותי' [סוסוות 23 || c 110 ליבשתא leg?
| νάφθα [נפטה | I ברגוז [ברוגז | M ואודיק מימרי[ה] דייי [ואדיק ייי 24
25 || M דמצראי [דמצריי | I וברדא in text; וא' ברדא [ואבני ברדא
ריתוותהון דהן מדברן גרירי[ן] מן בתריהון אורחהון [רידוותיה ... דמולוותה
[ל]מהון נגדן לגלגלי חזרן גלגלי לרידוותא [למהוי נגדין ... מן עמא | M דמול[וותה]
למיהון נגדן למולוותא' ורמין על ימא עניין מצראי ואמרי[ן] אלין לאלין אלהון
bis in [עתיד ... קר' אי' יה' במ' והוא | M [אלהין ?leg] נערק מן קדום עמ[א]
text: deld.

26 Y dijo Yahweh (1) a Moisés: Extiende tu mano sobre el mar y vuelvan
las aguas sobre los egipcios, sobre sus carros y jinetes.
27 Y Moisés extendió su mano sobre el mar y volvió el mar por la mañana
a su fuerza (2) y los egipcios huían a su encuentro, y Yahweh los dejó (3)
a los egipcios en medio del mar (4).
28 Y volvieron las aguas (5), y cubrieron a los carros y a los jinetes (6), a
todo el ejército del faraón que había entrado tras ellos en el mar. No
quedó ni uno solo.
29 Y los hijos de Israel caminaron por seco en medio del mar y las aguas
eran para ellos muros (7) de aguas a su derecha y a su izquierda.
30 Y el Verbo de Yahweh redimió y libertó aquel día a Israel de las manos
de los egipcios y los israelitas vieron a los egipcios muertos, arrojados
sobre la orilla del mar.
31 Y vieron los israelitas la mano fuerte (con) que había obrado Yahweh
contra Egipto y el pueblo temió delante de Yahweh y creyeron (8) en
el nombre del Verbo de Yahweh y en la profecía de su siervo Moisés.

CAPÍTULO XV

1 Entonces Moisés y los hijos de Israel cantaron este poema de alabanza delante de Yahweh y dijeron así:
Loemos y alabemos delante de Yahweh (9), porque Él con su Verbo ha tomado venganza de todos los que se habían enorgullecido delante de Él: a caballos y jinetes por haberse ensoberbecido y perseguido al pueblo de Israel, en el mar de los Juncos los ha arrojado y hundido (10).

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) M: «a sus lugares».
(3) Prob «los ahogó». M: «y ahogó».
(4) M: «y los egipcios huían a su encuentro y el Verbo de Yahweh ahogó a los egipcios en medio del mar».
(5) M: «unas a otras».
(6) M: «sus jinetes».
(7) M: «como muros de agua».
(8) M: «la fuerza del poderoso brazo con que había obrado el Verbo de Yahweh signos en Egipto y creyeron».
(9) M: «que es más alto que los encumbrados y que destaca sobre los soberbios, y (de) todo lo que se ensoberbece».
(10) M: «ha hundido».

26 ואמר ייי למשה ארכן ית ידך על ימא ויחזרון מיא על מצרים
על ארתכיהון ועל פרשיהון:

27 וארכן משה ית ידיה על ימא ואחזור ימא לעדוני צפרא לתקפה
ומצריי ערקון לקדמותיה ושבק ייי ית מצריי׳ בגו ימא:

28 וחזרו מיין וכסן ית ארכ[ת]י וית פרשיה לכל חיילותיה דפרעה
דעלו בתריהון בימא לא אשתייר בהון אף לא חד:

29 ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא ומיא הוון להון שורין דמין
מן ימינהון ומן שמלהון:

30 ופרק ושיז[ב] ממריה דייי ביומא ההוא ית ישראל מן ידיהון
דמצריי וחמון ישראל ית מצריי׳ מייתין רמיין על ג[י]ף ימא:

31 וחמון ישראל ית ידא תקיפתא די עבד ייי במצרים ודחילו עמא
מן קדם ייי והימנו בשם ממריה דייי ובנבואתיה דמשה עבדיה:

CAPUT XV

1 בכדו[ן] שבח משה ובני ישרא[ל] ית שירת תושבחתה הדה קדם ייי
ואמרין למימר נודי ונשבח קדם ייי דכל מן דמתגאי קדמוי הוא
במימרי מתפרע מיניה סוסון ורוכביהון על די אתגאון ורדפו
בתר עמא בני ישראל רמא וטבע יתהון בימא דסוף:

26 ייי] מימרי[ה] דיי׳ M || 27 ואחזור] ואחזר I | לתקפה] לאתרוי M |
ומצריי ... בגו ימא] ומצראי הוו ערקן לקדמותיהן ושנק [haec vid genuina lect,
quamvis etiam possim leg ושנו: cf 440 ושנון] בגו מצריי׳ ית דיי׳ מימרי[ה]
ימא M | ושבק] leg prob ושנק; ושרניק M || 28 מיין] + אלין לאלין M |
פרשיה] פרשיהון M | בהון אף] מנהון אוף M || 29 שורין דמין] היך שורין
דמייא M || 30 ושיז[ב] in text ושיז!; + ? כין M: cf infra | ממריה דייי]
מימרי[ה] דיי׳ M | ג[י]ף] גוף in text; prob huc pertinet [leg כיף] כין M ||
31 ידא תקיפתא] תקוף אדרע גבורת׳ די עבד בה מימרי[ה] דיי׳ | והימנו ...
והימינו במצרי׳ נסין M.

15 1 בכדו] הא בכן M | שירת תושבחתה] שבח שירתא הדא M | דכל מן
דמתגאי] דהוא רם על רמיא ומתגאה על גוותניה וכל מה דמתגאה M | אתגאון]
יתגא[ון] I | וטבע] וטמע M.

2 Nuestro poder y la mayor parte ([1]) (= y objeto de la mayor parte) de
nuestras alabanzas, temido de todos los siglos, es Yahweh. Ordenó por
su Verbo y se hizo nuestro Redentor. Los hijos de Israel dijeron ([2]): Él
es nuestro Dios, alabémosle; el Dios de nuestros padres, ensalcémosle.
3 Yahweh es varón guerrero. Yahweh es su nombre. Como su nombre,
así es su fortaleza. Sea su nombre bendito por los siglos de los siglos.
4 Los carros del faraón y sus huestes, sobre ellos disparó dardos de fuego
en el mar, y la flor de sus jóvenes, los valientes del faraón, los arrojó
y hundió ([3]) en el mar de los Juncos.
5 Los abismos los cubrieron, descendieron y se hundieron en lo profundo
del mar, se parecieron a las piedras.
6 Tu diestra, Yahweh, cuán gloriosa ([4]) es en el poder. Tu diestra,
Yahweh, ha quebrantado al faraón, enemigo y contrario ([5]).
7 Y con tu magna majestad destruyes ([6]) a los enemigos de tu pueblo.
Sueltas contra ellos tu ira vehemente, los consumes ([7]) como el fuego
quema la paja.
8 Y por el Verbo (*o:* «y por una palabra») de delante de ti, Yahweh, se
tornaron las aguas hacinas y más hacinas; se pusieron de pie manojos
como odres de fluidas aguas. Los abismos se congelaron en medio del
Gran Mar.
9 Decía el faraón, el malvado, el enemigo y adversario: Perseguiré al
pueblo de los hijos de Israel, y los encontraré acampados a la orilla del
mar. Haré de ellos muchos cautivos y haré de ellos un gran botín.
Repartiré el botín ([8]) entre mi gente, los del servicio de armas; una vez
que mi alma se haya hartado de ellos, después desenvainaré mi espada
y mi diestra los aniquilará ([9]).

([1]) *O:* «señor (nuestro) de nuestras alabanzas» (leyendo *rab* como Ps y el ms 3089 de la Palatina de Parma).

([2]) M: «desde los pechos de las madres señalaban con sus dedos los lactantes a sus padres y les decían: éste es nuestro Padre que nos alimentaba con miel de roca y nos ungía con aceite de roca pedernal. Los hijos de Israel respondieron diciéndose unos a otros: Es nuestro Dios y alabémosle, el Dios de nuestros (*lit:* «sus») padres, exaltémosle». Cf P. Winter, ZNW 45, 1954, pp 145-179.

([3]) M: «hundió».

([4]) M: «loable es en poder. Tu diestra, Yahweh, que has aplastado y aplastas el muro de los enemigos de tu pueblo».

([5]) M: «y con tu mucho poder quebrantaste los muros de los enemigos de».

([6]) M: «has destruido los muros de los enemigos de».

([7]) M: «y los destruirás».

([8]) M: «todas las riquezas».

([9]) M: «y aniquilaré».

2 תוקפן ורוב תושבחתן דחיל כל עלמיא ייי אמר בממרי והוה לן
לפריק אמרין בני ישראל דן הוא אלהן ונשבחיניה אלה אבהתן
ונרוממנה:
3 ייי גוברא עבד קרביא ייי שמיה כשמיה כן גבורתיה יהא שמיה
מבורך לעלמי עלמין:
4 ארתכוי דפרעה וחיילוותיה קשת עליהון גירין דאשא בימא
ושפר עולימו גברוי דפרעה רמא וטמע יתהון בימא דסוף:
5 תהומ[י]א כסון עליהון נחתו ושקעו במצולתיה דמיא [ימ] [˙ superadd] אדמון לאבנא:
6 ימנך ייי מה הדירא היא בחילא ימינך ייי תברת פרעה שנאה
ובעל דבבה:
7 ובסגי גיוותנותך תפגר בעלי דבביהון דעמך תשלח בהון תקוף
רוגזך תתכל יתהון היך מה דנורא בער בקשא:
8 ובמימר מן קדמך ייי אתעבדו מיי[א] ערמן ערמן קמו צרירין
היך זיקיא דמיא נזליא קפון תהומיא בפלגות דימא רבא:
9 אמר פרעה רשיעא שנאה ובעיל דבבא ארדוף בתר עמא בני ישראל
וארע יתהון שריין על ג[י]ף ימא אשבי מנהון שבי רבה ואבוז
מנהון בזה רבה אפלג שביתה לעמי עבדי קרבא וכד תתמלי מנהון
נפשי ומן בתר כדן אשלוף ית חרבי ותשיצי יתהו[ן] יד ימיני:

2 תוקפן ורוב] id M | usque ad finem v ... אמרין] [leg תדי] מן תרי אמהתא הוון [מחוון +] ינקיא באצבעתהון לאב[ה]תהון ומראין [ואמרין leg] להון דין הוא אבונן דהווה מינק יתן דבש מן כיפ[א] ומשח יתן משח מן שמיר טינרא עניין בני ישרא[ל] ואמרין אלין לאלין דן הוא אלהן ונשבחה יתיה אלה אבותהון [אבהתן leg] ונרוממה יתיה | M || 4 עולימו] leg עולימוי vel עולימי | 6 Usque ad finem v ... הדירא] משבחא היא בחיילא ימינך ייי תברת ... ובעל | M ימינך ה׳ דרצצת ומרצצת שור בעלי דבביהון דעמך || 7 בעלי] תפגר שורי תברת שורי בעלי M, ex v 7 ובסוגי תוקפך תברת שורי בעלי || 8 זיקיא ... קמו] צרירין [וקמו להו[ן] M ותחבל בהון] תתכל יתהון | M בעלי 9 בתר עמא] לעמי׳ M | ג[י]ף] in גוף || 9 בפלגות] בפלגו׳ M | כזקיי[א] M | מנהון] מנהו׳ I | וכד] עד 110 | קרבא] קרבי I | M כל נכסי | שביתה] text | ותשיצי] ואשיצי M.

10 Soplaste con un aliento ([1]) (*o:* «con un viento») de delante de ti, Yah-
weh; las aguas del mar ([2]) los cubrieron; descendieron y se hundieron
como el plomo en las aguas poderosas.
11 ¿Quién como Tú, entre los dioses de lo alto, Yahweh? ¿Quién como
Tú, magnífico en santidad, temible por cosas loables (*o:* «que ha de ser
temido en alabanzas»? *o:* «temible por proezas»?) por todos los siglos,
obrador de prodigios y maravillas a tu pueblo la casa de Israel?
12 El mar y la tierra discutían entre sí ([3]) y decían: El mar decía a la tierra:
recibe tus hijos. Y la tierra decía al mar: recibe tus muertos. El mar no
los quería recibir y la tierra no los quería tragar. Tenía miedo la tierra
del juicio del gran día que no se los pidiera a ella en el mundo venidero.
Inmediatamente extendiste tu diestra, Yahweh, sobre la tierra jurando
que Tú no los pedirías a ella en el mundo venidero. Y ([4]) la tierra abrió
la boca y los tragó.
13 Por tu gracia guiaste a este pueblo que redimiste. Los guiarás con tu
poder a la morada del templo de tu santa *Šekiná.*
14 Oyéron(lo) las naciones (y) se encolerizaron. El temblor cogió a los
habitantes de Filistea.
15 Entonces se conturbaron los grandes de los idumeos, el temblor cogió
a los fuertes de los moabitas ([5]). Se fundió dentro de ellos el corazón
de todos los habitantes del país de Canaán.
16 Caerá sobre ellos tu espanto y tu temor. Ante la fuerza ([6]) de tu brazo
poderoso quedarán mudos como piedras hasta que tu pueblo, Yahweh,
haya pasado los torrentes del Arnón, hasta que este pueblo que redi-
miste haya pasado los pasos del Jordán ([7]).

([1]) M: «soplaste tu aliento».
([2]) M: «el Gran Mar y se hundieron como plomo en las aguas alabadas».
([3]) M: «uno contra otro discutían; el mar... recibe tus muertos... el mar no quería sumergirlos y por el Verbo (*o:* «y por una palabra») de delante de ti extendiste tu mano en juramento y fue jurado a la tierra que no».
([4]) M: «he aquí que entonces (abrió)».
([5]) M: «un temblor le cogió a Moab. Se fundieron en sus corazones todos los habitantes de la tierra».
([6]) M: «el temor de la muerte y del desastre; ante tu fuerza».
([7]) M: «los vados del Jordán hasta que haya pasado este pueblo que adquiriste para tu nombre».

10 אשפת ברוח מן קדמיך ייי כסון עליהון מוי דימא נחיתו ושקעו
[° superadd]
היך איברא במיא תקיפ[י]א:
11 מן כוותך באילי מרומא ייי מן כוותך הדור בקדושה דחיל תושבחן
כל עלמיא עבד נסין ופלאין לעמך בית ישראל:
12 ימא וארעא הוון מדיינין תריהון כחדא ואמרין. ימא הוה אמר
לארעא קבלי בניך וארעא הוות אמרה לימא קבלי [יל] קטוליך לא
ימא הוה בעה לקבלא יתהון ולא ארעא הוות בעה למבלע יתהון
דחילא הוות ארעא מן דינא יומא רבה דלא יתבע יתהון מנה
לעלמא דאתי מן יד ארכנת ימינך ייי על ארעא בשבועה דלית
את תבע יתהון מנה לעלמא דאתי ופתחת ארעא ית פומא ובלעה
יתהון:
13 דברת בחסדך עמא האליין די פרקת תדבר יתהון בתקפך למדור
בית שכינת קודשך:
14 שמעו אומיא אתרגוזו רתיתא אחדת לדיירי דארעא דפלשת:
15 בכדן אתבהלו רברבני אדומאי תקיפי מואביי אחדת יתהון רתיתא
אתמסי לבהון בגויהון כל דיירי דארעא דכנען:
16 תפל עליהון אימתך ופחדך בתקוף אדרע גבורתך תקיפא יהוון
קיימין דמימין כאבנייא עד זמן דיעברון עמך ייי ית נחלי ארנונא
עד דיעברון עמא האליין די פרקת ית מגזתה דיר[ד]נה:

10 אשפת ברוח מן קדמיך] נשפת רוחך M | דימא ... תקיפ[י]א] ימא רבה
ושקעו כאיברא במיא M || 11 תושבחן] תושבחו' M: משבחין [משבחיא leg]
huc vid pert vb hoc quod ut var lect v 12 affertur || 12 תריהון ... דלית]
דן לוקבל דן דייני[ן] ימא [...] קבל קטילך [...] ימא לא הוי בעה למטמע[ה] יתהון
ובמימ[ר] מן קודמך ארכנת ית ידך בשבועה ואשתבע [ואשתבעת leg prob c 440]
I | ימא הוה בעה לקבלא] ימא הוי בעא למקבל[ה] M | לארעא דלית
ולא ... לקבלא] + ארעיא: huc vid pert hujusm vb adnotatum in M ||
פת] ופתחת | בשבועת[א] על ארע[א] I | על ארעא בשבועה] הא בכן M ||
15 מואביי ... דארעא] מואב רתית אחזת יתהון אמסון בלבהון כל דיירי
16 אימתך ... בתקוף] אימתי דמות[א] I || דכנען] כנענאי M | ארעא
מ' דירנה] ... מגזתה דיר[ד]נה | M hoc falsò appon v 15 ותברא בתק' M;
in text; מגיזתה דיורדנה עד זמן דיעברון עמה האליין דקנית לשמך M.

17 Los introducirás y los darás herencia en la montaña de tu heredad; el
lugar ([1]) fijado como lugar de la *Šekiná* que te has preparado ([2]),
Yahweh; tu templo, Yahweh, tus dos manos lo han perfeccionado.
18 Los hijos de Israel dijeron: Cuán bien te va a ti la corona real, Yahweh.
Cuando vieron tus hijos tus signos portentosos en el mar y el poder
entre las olas, en aquella hora abrieron su boca a una y dijeron: De
Yahweh es el reino desde la eternidad y por los siglos de los siglos.
19 Cuando entraron los caballos del faraón con sus carros y jinetes en el
mar y Yahweh volvió sobre ellos las aguas del mar, los hijos de Israel
caminaron en seco por medio del mar.
20 Y tomó María la profetisa, hermana de Aharón, los adufes en su mano
y salieron todas las mujeres ([3]) tras ella: al son de adufes danzaban.
21 Y María les respondía: Alabemos y ensalcemos delante de Yahweh el
Altísimo que se encumbra sobre los orgullosos ([4]) y que se exalta sobre
los altaneros. Porque se ensoberbecieron y persiguieron al pueblo de
los hijos de Israel, a caballos y caballeros ha arrojado y hundido en el
mar de los Juncos.
22 Y Moisés hizo marchar a Israel desde el mar de los Juncos y salieron
al desierto ([5]) de Halusah ([6]) y caminaron un camino de tres jornadas
por el desierto y no encontraron agua.
23 Y vinieron a Marah y no pudieron beber aguas de Marah porque eran
amargas. Por esto la llamó Marah.
24 Y murmuró el pueblo contra Moisés diciendo: ¿Qué vamos a beber
nosotros?

([1]) M: «en la morada donde habita tu santa *Šekiná*, Yahweh, que te fijaste, Yahweh; tu templo, Yahweh, tus dos manos lo han perfeccionado».

([2]) I: «has fijado».

([3]) M: «y todo el pueblo salió tras ella».

([4]) M: «y María les respondió: Alabemos y ensalcemos delante de Yahweh que es más alto que los encumbrados».

([5]) M: «a la tierra».

([6]) TM: Šur.

17 תעל יתהון ותאחסן יתהון בטור בית אחסנותך אתר מוזמן בית
שכינה לך אתקנת ייי בית מוקדשך ייי תרתין ידך שכללי יתיה:
18 אמרין בני ישראל מה יאה הוא לך כליל מלכותא ייי כד חמון בניך
ניסי פרישתך בימא וגבורתא ביני גלליא בההיא שעתא פתחו
פומיהון כחדא ואמרין דייי הוא מלכותא מן קדם עלמא ועד
עלם עלמיא:
19 ארום עלו סוסוותא [י]פרעה בארתכוי ובפרשוי בימא וחזר ייי
עליהון מוי דימא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:
20 ונסבת מרים נביאתה אחתה דאהרן ית תופי' בידה ונפקו כל נשיא
בתרה בתופיא הוון חיילן:
21 וענת להון מרים נודה ונשבח קדם ייי גיותנה דמתגאה על גיותניא
ומתנטל על מנטליא סוסוון ורוכביהון על דאתגאו ורדפו בתר עמא
בני ישרא[ל] רמא וטמע יתהון בימא דסוף:
22 ואטל משה ית ישראל מימא[.] סוף ונפקו למדברא דחלוצה והלכו
ארח מהלך תלתא יומין במדברא ולא אשכחו מיין:
23 ואתו למרתא ולא יכלו למשתי מיא מן מרה ארום מרירין אינון
בגין כדן קרא שמה מרה:
24 ואתרעמו עמא על משה למימר מה הן אנן שתיין:

במדור בית שכינתה[.] קודשך ייי דזמנית[ז] לך ייי [אתר ... שכללי יתיה 17
[מוקדשך | I זמנת' [אתקנת | M בית מקדשך ייי תרתין ידיך שכלליין יתיה
M: prob verba M דיי' היא מלכ[ותא] [דייי הוא מלכותא 18 || I מוקדשה
bis in [וחזר ייי ... בגו ימא 19 || אמרין בני ישראל veniunt initio v post
ונפקו כל אנשא מן [ונפקו ... בתרה 20 || text, repet ex homoiotel
והוו מענ' לה[ון] מרים נודה ונשבחה [וענת ... דמתגאה 21 || M בתרה
[מימא סוף 22 || M קדם ה' כי [די ?leg] הוא רם על רמיא [דמתגאה]
[ואתו 23 || M ישכחו מי[ין] [אשכחו מיין | M לארעא [למדברא | I מן ים סוף
M. נשתה [שתיין 24 || M הו[ו]ן מן בגין כן [בגין כדן | M מים [מיא | M ואתון

25 Y (Moisés) [1] suplicó delante de Yahweh y Dios le mostró un árbol [2]
y el Verbo de Yahweh tomó de él una palabra de la Ley y la arrojó en
medio de las aguas y las aguas se tornaron dulces. Allí le puso [3]
leyes [4] y estatutos judiciales y allí le probó [5].
26 Y dijo: Si escucháis de verdad la voz del Verbo de Yahweh, vuestro
Dios, y hacéis [6] lo que es bueno ante Él y obedecéis los mandamien-
tos y guardáis todos sus estatutos, no pondré sobre vosotros todas
las plagas malas que traje [7] a los egipcios, pues Yo soy Yahweh
que os cura [8].
27 Y vinieron a Elim y allí había doce fuentes de agua frente a las doce
tribus de Israel y setenta palmeras de dátiles frente a los setenta (an-
cianos) [9], el Sanhedrín [10] de Israel. Y acamparon allí junto a las
aguas.

CAPÍTULO XVI

1 Y partieron de Elim y vino toda la comunidad de los hijos de Israel al
desierto de Sin que está entre Elim y el Sinai, el quince del segundo
mes de su salida del país de Egipto.
2 Y murmuró toda la congregación de la comunidad de los hijos de Israel
contra Moisés y Aharón en el desierto,

(1) Falta en el texto, siguiendo al TM.

(2) M 1.º: «un oleandro, y lo echó dentro de las aguas y se volvieron dulces». M 2.º: «un árbol de oleandro y escribió en él el Tetragrammaton (= Yahweh) y arrojó a las aguas».

(3) M: «le indicó el Verbo de Yahweh».

(4) Los detalla Ps: el sábado, honrar padre y madre, etc.

(5) M: «le probó con su décima tentación».

(6) M: «y haces lo que es bueno ante Él».

(7) M: «que puse (= envié)».

(8) M 1.º: «que con el Verbo de Yahweh (cura)»; M 2.º: «que con mi Verbo curo».

(9) Falta en el texto.

(10) El Gran Sanhedrín se componía de setenta miembros.

25 וצלי [משה] קדם ייי וחוי ליה ייי אילן ונסב מיניה מימריה דייי מלה דאוריתא וטלק לגו מיא ואתחלון מיא תמן שוי ליה קיימין וסדרי דינין ותמן נסי יתיה:

26 ואמר אין משמע תשמעו[ן] בקל ממריה דייי אלהכון ודשפיר באפוי תעבדון ותציתון למצוות ותטרון כל קיימוי כל מכתשיה בישייה דאייתת למצרייה לא אשוי יתהון עליכון ארום אנה הוא ייי דמסי יתכון:

27 ואתון לאלימה ותמן תרתין עשרין פיגין דמיין כל קבל תרין עשר שבטי ישראל ושובעין דקלין דתמרין כל קבל שבעין [סביא] סנהדרין דישראל ושרון תמן על מיא:

CAPUT XVI

1 ונטלו מן אלים ואתון כל כנישתא דבני ישראל למדברא דסין די בין אילם ובין סיני בחמשת עשר יומין לירחא תנינא לאפקותהון מארעא דמצרים:

2 ואתרעמו כל עדת כנישתא דבני ישראל על משה ועל אהרן במדברא:

25 [משה] M; desider in TM et in text | ייי 1.° vel 2.°] דיי' מימרי[ה] אילן ... | M [אילן] הארדופני וקלק בגו מייא ואת[חלון] [אילן ... ואתחלון | M [שוי ליה | M אילן דארדופני וכתב ביה שמא מפרשא וטלק במיא [וטלק לגו מיא || M ניסין [נסי leg] יתי בנסיונ[ה] עשריה [נסי יתיה | M חווי לי מימרי[ה] דיי' | M ומה דשפר קודמוי תעבד [ודשפיר ... תעבדון | M משמוע [משמע 26 [דמסי | M על מצראי [למצרייה | M דשווית [דאייתת | M לפיקודי [למצוות [מסי] דיי' [ה] דבמימרי M 1.°; מסי' דבמימרי M 2.° || 27 [פיגין [illegible]; [כל קבל תרין עשר | M שבטיי' דישראל [שבטי ישראל | M עיינין I; פיגוו [[סביא] | M כלוקבל שובעיתי סביא [כל קבל שבעין | M כלוקבל תרי עשרתי desider in text.

16 1 [די] דאית M | [לאפקותהון] בזמן אפקותיהון I; במפקותי[הון] M || 2 [ואתרעמו] ויתרעמו M.

3 y les dijeron los hijos de Israel: Ojalá, quién nos hubiera dado morir-
nos (1) delante de Yahweh en el país de Egipto cuando estábamos
sentados junto a las ollas de carne, comiendo pan (2), a saciedad. En
verdad nos habéis sacado a este desierto para matar de hambre a toda
esta congregación.
4 Y dijo Yahweh (3) a Moisés: He aquí que Yo os haré bajar pan (4) de
los cielos y saldrá el pueblo y recogerá el cupo diario a fin de probarlos
a ver si ellos (5) guardan los mandamientos de la Ley o no.
5 Y en el día sexto guardarán (6) lo que trajeron (7) y será doble de lo
que recogían como cupo diario.
6 Y dijeron Moisés y Aharón a todos los hijos de Israel: Por la tarde
conoceréis que Yahweh (3) os ha sacado libres del país de Egipto,
7 Y por la mañana veréis la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh, y vuestra
murmuración ha sido oída delante de Yahweh, pues nosotros ¿qué
contamos nosotros que murmuráis contra nosotros?
8 Y dijo Moisés: (Veréis la Gloria de Yahweh) cuando Yahweh os dé
por la tarde carne para comer (8) y por la mañana pan para saciaros,
cuando delante de Yahweh son oídas vuestras quejas con que vos-
otros os quejáis (9) contra Él, pues nosotros ¿qué contamos nosotros?
vuestras murmuraciones no son contra nosotros sino delante de
Yahweh.
9 Y dijo Moisés a Aharón: Dí a toda la comunidad de los hijos de Israel:
acercaos delante de Yahweh, porque han sido oídas ante Yahweh
vuestras murmuraciones.
10 Y ocurrió cuando Aharón hablaba con toda la comunidad (10) de los
hijos de Israel y se volvieron en dirección del desierto, que la Gloria de
la *Šekiná* de Yahweh se apareció en la nube.

(1) Estas palabras están en texto hebreo.
(2) M: «y comíamos comida».
(3) M: «el Verbo de Yahweh».
(4) M: «alimento».
(5) M: «(de probar)os si vosotros».
(6) M: «y prepararán».
(7) I: «lo que hayan recogido».
(8) M: «para comer y sustento por la mañana para saciaros, pues son manifiestas delante de Yahweh vuestras murmuraciones con las que murmuráis. No contra nosotros».
(9) M: + «en oración».
(10) M: «ante todo el pueblo de la comunidad».

3 ואמרין להון בני ישרא[ל] אלוי מי יתן מותנו קדם ייי בארעא
דמצרים כד הווינן יתיבין על דודבת בישרא אכלין לחם ושבעין
ארום אפקתון יתן למדברא הדין למקטלא ית כל קהלא הדין
בכפנא:
4 ואמר ייי למשה הא אנה מחית לכון לחם מן שמיא ויפקון עמא
וילקטו סכום יום ביומיה מן בגלל למנסיה יתהון אינון אין נטרינון
מצוותה דאורייתא אן לא:
5 ויהוי ביומא שתיתא ויצנעון ית מה די יתון ויהוי בכפ[יפ]ולה על מה
די ילקטון סכום יום ביומיה:
6 ואמר משה ואהרן לכל בני ישראל ברמשא ותדעון ארום ייי אפיק
יתכון פריקין מארעא דמצרים:
7 ובצפרא י[ו]תחמון איקר שכינתה דייי ושמיע ית תורעמתכון קדם
ייי ואנן מה אנן חשיבין ארום תתרעמתון עלינן:
8 ואמר משה כד יתן ייי לכון ברמשא בשר למיכל ולחם בצפרא
למשבע כד שמיע קדם ייי ית תורעמתכון דאתון מתרעמין עלוי
ואנן מה אנן חשיבין לא עלינן תורעמתכון ארום אלא קדם ייי:
9 ואמר משה לאהרן אמר לכל כנישתא דבני ישראל קרבו קדם ייי
ארום שמיע קדם ייי ית תורעמתכון:
10 והוה כד מלל אהרן עם כל כנישתא דבני ישראל וכווינ[ו] למדברא
והא איקר שכינתה דייי אתגליית בעננא:

3 אלוי מי] לווי מן I | מי יתן מותנו] e TM | דודבת] = דודוות; [sic] דוד בת ממרי[ה] ייי] M || 4 בכפנא] בכופנא M | אכלין לחם] ואכלין מזון M | I מט׳ | נטרינון] יתכון הא אין אתון M | יתהון ... אין] מזון M | לחם] דיי׳ M | I דילקטו[ן] | די יתון] ויתקנו[ן] M | ויצנעון 5 || דאורייתא] דאוריתא M | בכפולה] בדיפל[ון] M: < διπλός || 6 ייי] דיי׳ מימרי[ה] M || 7 ושמיע ... קדם ייי] [ארום אלא מן קדם יי׳] כד שמיע ית תורעמנותיכון M: quod clauditur intra [ ] videtur transpon insequenti v 8 || 8 למיכל ... לא עלינן] למיכל ומזון בצפר[א] למשבע[ת]ו דגלי קדם ייי תורעמנתכון דאתון מתרעמין לא עלינן תורעמנותיכון | לא עלינן ... ארום] בצלו (?) M + | דאתון] לא עלינן M | ארום אלא ק׳ ייי] ארום אלא מן קדם יי׳ M: haec var lect vid falsò attribui in M v 7 || 10 עם כל כנישתא] לכל עם כנישתא M | וכווינ[ו] וכווינן in text | איקר] יקר M.

11 Y habló Yahweh ([1]) con Moisés diciendo:
12 Han sido oídas delante de mí las murmuraciones ([2]) de los hijos de Israel. Habla con ellos diciendo: en el crepúsculo vespertino comeréis carne y por la mañana os saciaréis de pan ([3]) y sabréis que Yo soy Yahweh vuestro Dios.
13 Y por la tarde subieron codornices ([4]) y cubrieron los campamentos y por la mañana había una nubecilla (?) ([5]) de rocío todo alrededor del campamento.
14 Y se levantó la nubecilla (?) ([5]) de rocío y he aquí que sobre la superficie del desierto había una cosa menuda, en partecitas, menuda como la escarcha ([6]) sobre la tierra.
15 Y lo vieron los hijos de Israel y dijéronse unos a otros qué es él (*o?:* ¿es esto maná?), porque no conocían a Moisés (*o?:* qué era aquéllo). Y les dijo Moisés: Él (*o:* ello) es el pan que Yahweh os ha dado para comer ([7]).
16 Ésta es la palabra que Yahweh ha ordenado: Recoged de él cada uno según lo que come, un *ómer* por cabeza; según el número de vuestras personas: cada cual tomaréis según lo que haya en su tienda.
17 Y lo hicieron así los hijos de Israel y recogieron unos más y otros menos ([8]).
18 Y lo midieron con el *ómer* y no tuvo sobrante quien ([9]) recogió más ni estuvo falto quien recogió poco. Cada uno había recogido según lo que comía.
19 Y les dijo Moisés: Nadie deje lo sobrante hasta la mañana.
20 Y no le escucharon a Moisés y algunos ([10]) dejaron de él hasta la mañana y se convirtió ([11]) en gusanos y hedió ([12]). Y Moisés se enfadó contra ellos.

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «son manifiestas delante de Él (*corr*(?): «delante de mí») vuestras quejas».
([3]) I: «de alimento».
([4]) M: «y por la tarde subieron faisanes» (Ps: «faisanes»).
([5]) No encontramos esta palabra en Jastrow ni Levy.
([6]) M: «blanca, menuda como la escarcha».
([7]) M: «por el Verbo de Yahweh a vosotros para alimento». Cf Introd. p 60*.
([8]) M 1.º: «una tribu más y otra tribu menos»; M 2.º: «unos y otros: (éste más) y aquél menos».
([9]) M: «la tribu (que)».
([10]) M: «Datán y Abiram, hombres pecadores».
([11]) M: «y subió» (gusanos).
([12]) I: «olió mal».

11 ומליל ייי עם משה למימר:

12 שמיע קדמיי ית תורעמתהון דבני ישראל מליל עמהון למימר ביני שמשתה תיכלון בשר ובצפרא תשבעון לחם ותידעון ארום אנה הוא ייי אלהכון:

13 והוה ברמשא וסלקת סלוי וכסית ית משריותא ובצפרא הוות ענית [עננות ?hîc et v 14 leg] טלא חזור חזור למשריתא:

14 וסלקת ענית טלא והא על אפי מדברא דקיק מפספס דקיק כגלידא על ארעא:

15 וחמון בני ישראל ואמרין גבר לאחוי מנא הוא ארום לא הון ידעין משה [מה הוא ?corr] ואמר משה להון הוא לחמא די יהב ייי לכון למיכל:

16 דן פתגמא די פקד ייי לקטו מנה גבר לפם מיכליה עמר לכל גלגלה מניין נפשכון גבר לפם מה די במשכנה תסבון:

17 ועבדו כדן בני ישראל ולקטו מן דאסגו ומן דזער:

18 ואכילו בעמרא ולא שייר מן דאסגי ומן דאזער לא חסר גבר לפם מיכליה לקטו:

19 ואמר משה להון גבר לא ישייר מנה עד צפרא:

20 ולא שמעו למשה ושיירו מניה גברין עד צפרא ועבד תולעין ואסרח ורגז עליהון משה:

11 ייי] דיי' [ה]מימרי M || 12 שמיע ... תורעמתהון] גלי קודמוי
יתתורעמכון [leg? קודמיי] M | מליל] in text מלילי: י finalis vid spernend
ut lin complemt ובצפרא תשבעון] ובצפרא תשב[עון] M | לחם] מזון I ||
13 והוה ברמשא ... סלוי] (φασιανός subint והוה ברמשא וסליקו פיסיוניוון
ὄρνις = Phasianus Colchicus) M | סלוי] שלויין M || 14 דקיק כגלידא]
חיור דקיק ככיפורא M || 15 משה] cf Introd p 60* | ייי לכון למיכל]
דיי' לכון למזון [ה]במימרי M || 16 נפשכון] נפשתכון M | די] דאית M |
17 מן דאסגו ומן דזער] [leg דאזער] דאצער [א]דאסגי ושבט [א]שבט M;
[leg דאזער] ודן דאצער [דן דא'] דן ודן M || 18 מן] שבטא M || 20
גברין] גוברין דתן [sic] ואבירם גברייא חייבין M ועבד] ורם רם [vid
leg ורמרם (cf ודמדם in 440); potest tamen legi ורם רם: וחם pro ועבד
et וחם pro וכד הוה קיים v sequentis (cf E. Levita, *Meturgeman* וכד חם ש')]
M | ואסרח] ואסרי I.

21 Y lo recogían cada mañana, cada cual según lo que comía, y cuando
el sol estaba (1) encima, se hacía agua (2).
22 Y el día sexto recogían doble ración: dos *ómer* para cada cabeza (3). Y
vinieron todos los jefes de la comunidad (4) y se lo contaron a Moisés.
23 Y dijo Moisés: Es la palabra que ha hablado Yahweh (5). Mañana es
el sábado solemne, santo delante de Yahweh. Coced lo que coceríais
(mañana) y hervid lo que herviríais (mañana), y lo que os sobre guar-
dáoslo hasta mañana.
24 Y lo guardaron hasta la mañana conforme había mandado (6) Moisés
y no hedió y no hubo gusanos en él (7).
25 Y dijo Moisés: Comedlo hoy, porque hoy es el sábado delante de
Yahweh. Hoy no encontraréis en la superficie del campo.
26 Seis días lo recogeréis, pero el día séptimo es el sábado, en él no habrá.
27 Y en el día séptimo algunos del pueblo salieron (8) a recoger, pero no
encontraron.
28 Y dijo Yahweh a Moisés: ¿Hasta cuándo rehusaréis guardar mis man-
damientos y mis estatutos judiciales? (9).
29 Mirad que Yahweh os ha dado el sábado; por esto Él os da el día sexto
pan doblado; quedaos cada uno (10) en su sitio. No salga nadie de su
lugar el día séptimo.
30 Y el pueblo descansó el día séptimo.
31 Y los hijos de Israel lo llamaron *maná* y es como semilla de cilantro,
blanco, y su gusto como pasteles (11) con miel.

(1) M: «se ponía».
(2) M: «(se convertía en) fuentes». Cf aparato crítico.
(3) M: «por varón» (*o:* «cada uno»).
(4) M: «de la gente de la comunidad».
(5) M: «el Verbo de Yahweh».
(6) M: «había hablado».
(7) M: «(no) hedió ni tampoco los gusanos se apoderaron de él».
(8) M: «unos perversos salieron del pueblo».
(9) M: «mis mandamientos y las instrucciones de mi Ley?».
(10) M: «alimento de dos días. Quedad cada uno».
(11) *'asisim:* pasteles hechos con lentejas cocidas y con miel.

21 ולקטו יתיה בכל צפר וצפר גבר כפם מיכליה וכד הוה שמשא
קיים עלוי הוה שיח:
22 והוה ביומא שתיתיה לקטו לחם בכיפלא תרין עמרין לכל גולגלא
ואתון כל רברבני כנישתא ותנון למשה:
23 ואמר משה הוא פתגמא די מלל ייי שבת שבתא קדש קדם ייי למחר
ית מה די תאפון [.]תאפון וית מה די תבשלון בשלו וית כל מה
דמשתייר אצניעון לכון למטרה עד צפרא:
24 ואצנעון יתיה עד צפרא היך מה דפקד משה ולא אסרח ורמה
לא הוות בגויה:
25 ואמר משה אכלו יתיה יומא דין ארום שבתא יומא הדין קדם ייי
יומא הדין לא תשכחון יתיה באפי ברא:
26 שיתא יומין תלקטון יתיה וביומא שביעיא שבתא לא יהוי ביה
מניה:
27 והוה ביומא שביעיא נפקו מן עמא למלקטא ולא אשכחו:
28 ואמר ייי למשה עד אימתיי אתון מסרבין למטר מצוותי וסדרי דיני:
29 חמון ארום ייי יהב לכון שובתא בגין כדין הוא יהב לכון ביומא
שתיתיא לחם בכפלא שרון גבר באתריה לא יפוק גבר מן אתריה
ביומא שביעיא:
30 ואתנחו עמא ביומא שבעיה:
31 וקרון בני ישראל ית שמיה מנה והוא כזרע דכסבר חיור וטעמיה
כשישן בדבש:

21 כפם] כפי פייגן [ult vb vid deletum ved totaliter vel potius partialiter tantum ita ut vb legatur פיגן ut var lect pro שיח (cf Ps מבועין); כפי vel est hebraismus vel leg [כפ[ם] vel [כפי[ם] M | קיים] מחת' M || 22 לחם בכיפלא] מזון כיפלא M | לכל גולגלא] גבר M | כנישתא] עמא M | תאפון] תאפון תאפון M | שבתא] שבתי' M | ייי] מימרי[ה] דיי' M || 23 דכניש[תא] M || 24 ואצנעון] מותרא אצנעא [sic] M | דמשתייר אצניעון] תאפון אפון M | אסרח ... בגויה] ואוף רימה [leg אסרי'] אסרי' M | דפקד] די מלל M | ואצנעון] ואצנען M || 26 שיתא] אישתא M || 27 נפקו מן עמא] רשיעי נפקו M | לא שלט ביה M || 28 מצוותי ... דיני] פיקודי ואחויית M; נפקו מן רשיעי עמא Ps | מן עמה M || 29 בגין כדין ...] בגין כדין [vel כן] בן יה M | לחם ... שרון] אורתי [leg אוריתי] M || 30 ואתנחו] ואתניחו M | מזון תרין יומין תיבו גבר M.

32 Y dijo Moisés: Esto es lo que ha ordenado Yahweh (1): Llena un *ómer*
de maná (2) para guardarlo para vuestras generaciones a fin de que
vean el pan (3) que os di a comer (4) en el desierto cuando os saqué
libres del país de Egipto.
33 Y dijo Moisés a Aharón: Toma una botella y pon en ella un *ómer* lleno
de maná y consérvalo delante de Yahweh como testimonio para guar-
darlo por vuestras generaciones.
34 Según lo que Yahweh había ordenado a Moisés, Aharón lo guardó
delante del testimonio.
35 Y los hijos (5) de Israel comieron el (6) maná por cuarenta años, co-
mieron el maná hasta que entraron en el país de sus residencias (7),
hasta que llegaron a los confines del país de Canaán.
36 Y el *ómer* es la décima parte de tres *seas* (8).

CAPÍTULO XVII

1 Y toda la comunidad de los hijos de Israel partió del desierto de Sin y
sus desplazamientos fueron según orden del Verbo de Yahweh. Y
acamparon en Refidim y no tenían aguas que bebiera el pueblo.
2 Y el pueblo se querelló con Moisés y dijeron: Danos agua y bebere-
mos (9). Y les dijo Moisés: ¿Por qué discutís conmigo? ¿por qué
tentáis delante de Yahweh? (10).
3 Y el pueblo tuvo sed allí y murmuró (11) el pueblo contra Moisés y le
dijeron: ¿Para qué, pues, nos sacaste de Egipto, para matarnos de sed
a nosotros, a nuestros hijos y a nuestros animales?
4 Y Moisés oró delante de Yahweh diciendo: ¿Qué haré con este pueblo?
Un poco más y me apedrean (12).

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) «de maná», al parecer con LXX; «de él»: TM y Ps.
(3) M: «para que vean el sustento».
(4) M: «el sustento que di a comer».
(5) M: «el pueblo de...»
(6) M: «maná».
(7) M: «de sus asentamientos».
(8) TM: de una *efa*.
(9) = «para que bebamos».
(10) M: «de la Gloria de la *Šekiná* de».
(11) M: «y querelló».
(12) M: «(y) mi vida está en peligro»; *o:* «nuestros (*o:* los) ancianos».

32 ואמר משה דן פתגמא די פקד ייי מלה עמרא מנה למטרה לדריכון
מן בגלל די יחמון ית לחמא די אכלת יתכון במדברא באפקותי
יתכון פריקין מן ארעא דמצרים:
33 ואמר משה לאהרן סב צלוחי חדא והב בגווה מלא עמרא מנא ואצנע
יתה קדם ייי לשהדותא למטרה לדריכון:
34 היך מה דפקד ייי ית משה ואצנע יתיה אהרן קדם שהדותא
למטרה:
35 ובני ישראל אכלו ית מנה ארבעין שנין עד מיעליהון לארעא
תותבותיהון ית מנא אכלו עד מיעליהון לסייפי ארעא דכנען:
36 ועמרה חד מן עשרה דתלת סאין הוא:

CAPUT XVII

1 ונטלו כל כנישתא דבני ישראל ממדברא דסין ו[מ]אטלניהון על פם
גזירת מימריה דייי ושרון ברפידים ולא הוה להון מיא דשתון
עמא:
2 ואדינו עמא עם משה ואמרין הב לן מיין ונשתי ואמר להון משה
מה אתון מדיינין עמי מה אתון מנסון קדם ייי:
3 וצחון תמן עמא למייא ואתרעמו עמא עם משה ואמרין ליה למה
כען אסקת יתן ממצרים למקטלה יתן וית בנינן וית בעירן בצה[ח]ותא:
4 וצלי משה קדם ייי למימר מה אעבד לעמא הדין עוד קליל ורגמן
יתי:

32 ייי] דיי׳ [מימרי[ה] M | די יחמון ית לחמא] [sic] מזוני די יחמון M: rect
קדם ... 33 || M מזוני די איכלית [leg אוכ׳] לחמא די אכלת] | ord in text
ית מנה] | M עם [antep?] ובני] 35 || M לשהדותא קדם ייי [לשהדותא
M יית מנתא [ית מנא | M משרווייהון [תותבותיהון | M מן.
|| M יקר שכינתי [דיי׳] ייי] 2 || M מים למשתי׳ [מיא דשתון 1 **17**
|| M בעירנ׳ [בעירן | M מן מצרי[ם] [ממצרים | M ודיינו ;I ויתרעמו [ואתרעמו 3
| M לעמ[א] האליין הא קליל צ[ו]עיר והינון רגמין יתיה [יתי leg] [לעמא ... 4
...] סכינא vel סבינא vel [leg סבייא var lect v 5] סבינא M.

5 Y dijo Yahweh [1] a Moisés: Pasa delante del pueblo y toma contigo
algunos sabios de Israel y tomarás en tu mano la vara con que golpeaste
el río [2] y vete.
6 He aquí que mi Verbo estará situado [3] sobre la roca en Horeb, y
golpearás la roca y saldrán de ella aguas y beberá el pueblo. Y Moisés
hizo así a los ojos de los sabios de Israel.
7 Y llamó al lugar Su Tentación [4] y Sus Reyertas [5], porque altercaron
los hijos de Israel y porque tentaron delante de Yahweh [6] diciendo:
¿De verdad la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh habita entre nos-
otros o no?
8 Y vinieron los príncipes de [7] Amaleq y organizaron sus cuadros de
combate contra [8] Israel en Refidim.
9 Y dijo Moisés a Josué: Escógenos unos hombres valientes y sal y
ordena los cuadros de combate contra [8] los de la casa de Amaleq
mañana. He aquí que yo estaré [9] situado sobre la cumbre de la altura
y la vara con la que fueron hechos los prodigios delante de Yahweh
estará en mi mano.
10 Y Josué hizo como le dijo Moisés, su señor, disponiendo los cuadros
de combate contra [8] los de la casa de Amaleq. Y Moisés, Aharón y
Hur subieron a la cima de la altura.
11 Y sucedió que cuando Moisés levantaba sus manos en oración, los de
la casa de Israel prevalecían y vencían, y cuando retiraba sus manos
de orar, prevalecían los de la casa de Amaleq y caían por la espada.
12 Y estando las manos de Moisés levantadas en oración, tomaron una
piedra y la pusieron debajo de él y se sentó en ella y Aharón y Hur
cogieron sus manos [10] uno de un lado y otro del otro lado y las manos
de Moisés estuvieron levantadas en oración recordando la fe de los
padres justos, Abraham, Isaac y Jacob y recordando la fe de las
matronas justas, Sara, Rebeca, Raquel y Lea, hasta ponerse el sol [11].

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) Nilo.
(3) M: «situado delante de ti».
(4) TM: *Massah.*
(5) TM: *Meribah.*
(6) M: «Lugar de la Tentación y de la Reyerta, por cuanto los hijos de Israel se habían querellado y por cuanto Yahweh los había probado».
(7) M: «de la casa de».
(8) M: «frente a».
(9) M: «mañana yo estaré», con TM.
(10) M: «sus dos manos».
(11) M: «levantadas en oración hasta ponserse el sol».

5 ואמר ייי למשה עבר לפני[!] עמא וסב עמך מן חכימייא דישראל וחטרא די מחית בה ית נהרא תיסב בידך ותיזל:
6 הא ממרי קיים מתע[תד] על טינרא בחרב ותמחי בטינרא ונפקון מינה מייא וישתון עמא ועבד כד[י]ון משה לעיני חכימיא דישראל:
7 וקרא שמה דאתרא נסייוניה ודיינוותיה על דאדיינון בני ישראל ועל די נסון קדם ייי למימר הא מן קושטא איקר שכינתה דייי שרייא בינינן אי לא:
8 ואתון רברבני עמלק וסדרו סדרי קרבא עם ישראל ברפידים:
9 ואמר משה ליהושע בחר לן גברין גיברין ופוק וסדר סדרי קרבא עם דבית עמלק למחר הא אנה קיים מעתד על ריש רמתא וחוטרא די אתעבד ביה נסין קדם ייי בידי:
10 ועבד יהושע היך מה דאמר ליה משה רביה למסדרא סדרי קרבא עם דבית עמלק ומשה ואהרן וחור סליקו לריש רמתא:
11 והוה כד הוה משה זקף ית ידוי בצלו הוון דבית ישראל מתגברין ומנצחין וכד הוה מנע ידוי מן למצלייה הוון דבית עמלק מתגברין ונפלין בחרבא:
12 וידוי דמשה הויין זקיפן בצלו ונסבו אבן ושוון תחותוי ויתב עליה ואהרן וחור הוון אחידין בידוי חד מן דא סטרא וחד מן דא סט[רא] והויין ידוי דמשה זקיפן בצלו מדכרא הימנות אבהתא צדיקייא אברהם יצחק ויעקב ומדכר הימנות אמהתא צדיקתה שרה רבקה רחל ולאה עד מטמעי שמשא:

5 ייי] מימרי[ה] דייי M || 6 מתע[תד]] in text מתעדת!; מעתד קודמיך
M | מייא] מים M || 7 נסייוניה ... קדם ייי] בית נסיונ' ומצותא על דאתנצון
ייי' בני ישראל ועל דנסי יתהון M | דאדיינון] דאדיינן M | די נסון] דנסון M |
איקר] אית יקר M | בינינן] in text inmed praecedit ביניהון quod deld ||
8 רברבני] + דבית M | עם] כלוקבל M || 9 בחר] בחור M | גיברין]
גבורי חיל M | ופוק וסדר] ונפק וסדר M | עם] כלוקבל M | קיים ... למחר]
cf LXX; קאי[ם] אנה מחר M: cf TM || 10 עם] כלוקבל M || 11 ...]
[בחר[בא? M; prob inser post ומנצחין, sed malim legere simpliciter
בחר prout jacet M et transponere hanc lect ad v 9: בחר] בחר M ||
12 בידוי] בתרתי ידוי M | שמשא ... 2.° זקיפן בצלו] cf 110; זקיפן בצלו
מטמעי שמש ע[ד] M אמהתא צדיקתה] אמההתא צדיקייא צדיקתה in text!

13 Y Josué exterminó a Amaleq y a su pueblo a filo (1) de espada.
14 Y dijo Yahweh (2) a Moisés: Escribe esto como buen recuerdo en el Libro y pon en los oídos (de) Josué que haré desaparecer (3) completamente el recuerdo de Amaleq de debajo de los cielos.
15 Y Moisés construyó un altar y oró (4) allí en nombre del Verbo de Yahweh que le hizo signos (5).
16 Y dijo: Juramento ha salido debajo del trono de la Gloria del Señor de todos los siglos: el primer (rey) que ha de surgir de la tribu de Benjamín será Saúl, hijo de Qiš: él (6) organizará la guerra contra la casa de Amaleq (7) y matará reyes con príncipes y lo que quede de ellos los aniquilarán Mardoqueo y Ester. Y Yahweh determinó en su Verbo exterminar el recuerdo de Amaleq por todas las generaciones.

CAPÍTULO XVIII

1 Y oyó Jetró, señor de Madián, suegro de Moisés, todo lo que Yahweh había hecho a Moisés y a Israel su pueblo, que Yahweh (8) había sacado libre a Israel de Egipto,
2 y Jetró, suegro de Moisés, tomó a Sipporah, mujer de Moisés, después de que la había abandonado,
3 y a sus dos hijos, uno llamado Geršón, porque había dicho: «Inmigrante (9) y residente soy yo en tierra extranjera»,
4 y llamado el otro Eliezer, porque «el Verbo del Dios de mi padre fue en mi ayuda (10) y me libró de la espada del faraón».
5 Y vino Jetró, suegro de Moisés, y sus dos hijos y su esposa, a Moisés, al desierto donde él residía, donde moraba la Gloria de la *Šekinâ* de Yahweh.

(1) M: «la maldición de Yahweh es la pena de muerte, y (los) mató a filo (de espada)».
(2) M: «el Verbo de Yahweh».
(3) M: «haréis desaparecer el recuerdo».
(4) M: «el altar y dio culto».
(5) Esta traducción aramea falsea el sentido del original; lo mismo en v 12 y Gn 29,17.
(6) M: «que ha de sentarse sobre el trono de los reinos de los hijos de Israel es Saúl, hijo de Qiš. Él».
(7) M: «frente a la casa de Amaleq».
(8) M: «el Verbo de Yahweh a los hijos de Israel».
(9) TM: *Ger*.
(10) TM: *'Ezri*.

13 ושיציא יהושע ית עמלק וית עמיה לפתגם דחרב:
14 ואמר ייי למשה כתב דא דוכרן טב בספרא ושוי במשמעה [ד]יהושע
ארום משיציא אשיציא ית דכרניה דעמלק מן תחות שמיא:
15 ובנה משה מדבח וצלי תמן בשם מימרי דייי דעבד ליה ניסין:
16 ואמר שבועה נפקת מן תחות כורסי איקרי דרבון כל עלמא
קדמיה [מלכה] דעתיד למיקם מן שבטא דבנימין הוא יהוי שאול
בר קיש הוא יסדר קרבא עם בית עמלק ויקטול מלכין עם שלטונין
ומה דמשתייר בהון ישיצון יתהון מרדכי ואסתר ויייי אמר במימריה
למשיציא ית דוכרנא דעמלק לדרי דרין:

CAPUT XVIII

1 ושמע יתרו רבה דמדין חמוי דמשה ית כל מה דעבד ייי למשה
ולישראל עמיה ארום אפק ייי ית ישראל פריקין מן מצרים:
2 ונסב יתרו חמוי דמשה ית צפורה אתתא דמשה מן בתר דשבק יתה:
3 וית תרין בנוי די שמיה דחד מנהון גרשם ארום אמר גיור ותותב
הוינא בארעא נכריה:
4 ושמה דאחרינא אליעזר ארום מימר אלהה דאבא בסעדי ושיזב
יתי מחרבא דפרעה:
5 ואתא יתרו חמוי דמשה ובנוי ואתתיה לוות משה למדברא דהוא
שרי תמן דתמן שריא איקר שכינתא דייי:

מימרי [ייי 14 || M שמת[א] דיי' קטלא ומחיי' לפתגם [לפתגם 13
| in text! ויהושע [[ד]יהושע | M הדה בספר[א] [דא ... בספרא | M דיי'
מדבחא ופלח [מדבח וצלי 15 || M תשיצון ית דוכרניה [אשיציא ית דכרניה
למיתב על כורסי [למיקם ... קיש הוא | מאה! [[מלכה] in text 16 || M
לוקבל [עם בית עמלק | M מלכותיהון דבני ישרא[לֿ] הוא שאול בר קיש והוא
M. מנהון [בהון | I ודמשתייר מנהון [ומה דמשתייר בהון | M דבי[ת] עמלק
[מן בתר דשבק 2 || M מימ[ריה] דיי' ית בני ישראל [ייי ית ישראל 1 **18**
4 || M דחדה [דחד | I דשום [די שמיה | I בני [בנוי 3 || M בתר די שבק
M. יקר שכינת[א] [איקר שכינתא | id M [דהוא שרי 5 || I דחרנה [דאחרינא

6 Y dijo a Moisés: Yo, tu suegro Jetró, vengo junto a ti y tu esposa y sus dos hijos con ella (*lit.*: «con él»: *'myh*),
7 Y Moisés salió al encuentro de su suegro y le saludó y besó y se saludaron mutuamente y entraron en la tienda.
8 Y Moisés contó a su suegro todo lo que Yahweh ([1]) había hecho al faraón y a los egipcios en relación con Israel, todas las angustias que les salieron al paso en el camino y que Yahweh ([2]) les había salvado.
9 Y se alegró Jetró de todo el bien que había hecho a Israel Yahweh ([1]) que les había librado de las manos de los egipcios.
10 Y dijo Jetró: Bendito sea Yahweh que os libró de las manos de los egipcios, de las manos del faraón; que libró al pueblo del yugo de la esclavitud de los egipcios.
11 Ahora conozco y me es claro que Yahweh es más poderoso que los dioses y Señor sobre todos los señores, pues con lo que los egipcios excogitaron contra Israel —arrojar a sus hijos al río— con eso mismo tomó venganza de ellos: Yahweh, con su Verbo, lo determinó y hundió sus carros en el mar de los Juncos ([3]).
12 Y Jetró, suegro de Moisés, tomó holocaustos y sacrificios santos para el nombre de Yahweh ([4]) y vinieron Aharón y todos los sabios de Israel a comer pan ([5]) con el suegro de Moisés delante de Yahweh.
13 Al día siguiente, Moisés se sentó a administrar justicia al pueblo y el pueblo estuvo en pie delante de Moisés desde la mañana a la tarde.
14 Y vio el suegro de Moisés todo lo que hacía al pueblo y dijo: ¿Qué es esto que haces al pueblo? ¿Por qué te sientas tú solo y todo el pueblo está de pie al lado tuyo desde la mañana hasta la tarde?
15 Y dijo Moisés a su suegro: Porque el pueblo viene a mí para pedir instrucción de delante de Yahweh.
16 Cuando tienen algún asunto judicial de palabras, vienen a mí y juzgo entre unos y otros y les doy a conocer las leyes de Yahweh y los estatutos de la Ley.

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «su Verbo».
([3]) M: «con el (mismo) plan tomó venganza el faraón (sic) de ellos y hundió sus carros en el mar de los Juncos».
([4]) M: «delante de Yahweh».
([5]) M: «a tomar alimento».

6 ואמר למשה אנה חמ[ו]ך יתרו אתי לוותך ואתתך ותרין בניה עמיה:

7 ונפק משה לקדמות חמוי ושאל בשלמיה ונשק יתיה ושאלו גבר
לחבריה מלין דשלם ועלו למשכנה:

8 ותני משה לחמוי ית כל מה דעבד ייי לפרעה ולמצריי על עסק
ישראל ית כל עקיא די ארען יתהון באורחא ושזיב יתהון ייי:

9 וחדה יתרו על כל טבתא די עבד ייי לישראל די שיזב יתהון מן
ידיהון דמצריי:

10 ואמר יתרו בריך ייי די שיזב יתכון מן ידיהון דמצריי ומן ידוי
דפרעה דשיזב ית עמא מן תחות ניר שעבודהון דמצריי:

11 הא כדון ידעת וגלי הוא לי ארום תק[י]ף הוא ייי מן אלהייא ורבון
על כל רבוניא ארום בפתגמא דחשיבו מצריי על ישרא[ל] למרמא
בניהון לנהרא בה בפתגמא יתפרע מנהון ייי במימריה אמר וטמע
ית ארתכיהון בימא דסוף:

12 ונסב יתרו חמוי דמשה עלוון ונכסת קודשין לשמיה דייי ואתא
אהרן וכל חכימיא דישראל למיכל לחמא עם חמוי דמשה קדם ייי:

13 והוה מן יומא דבתרה ויתב משה למדן ית עמא וקמו עמא קדם
משה מן צפרא עד רמשא:

14 וחמא חמוי דמשה ית כל מה דהוה עבד לעמא ואמר מה פתגמא
הדין די את עבד לעמא מן בגלל מה את יתב לבלחודך וכל עמא
קיימין עלויך מן צפרא עד רמשא:

15 ואמר משה לחמוי ארום אתון לוותי עמא למתבע אולפן מן
קדם ייי:

16 ארום יהוי להון עסק דין דמלין אתיין לוותי ואדון בין גבר ובין
חבריה ואודע יתהון ית קיימוי דייי וית גזרת אורייתא:

6 חמ[ו]ך] ו superadd | בניה] בנהא I || 8 ייי] דיי׳ מימרי[ה] M |
ייי] מימרי[ה] M || 9 ייי] דיי׳ מימרי[ה] M | דמצריי] דמצראי M || 10
דשיזב] דשוזיב I | מן תחות] מתחות I || 11 כדון ידעת] כדו ידעית M |
תק[י]ף] in text תקוף | בפתגמא יתפרע ... דסוף] [leg? ייי] פרעה בחשבתא אתפרע
דסוף] ריתיכיהון בימ[א] M מנהון וטמע || 12 לשמיה דייי] מן קדם יי׳ M |
למיכל לחמא] למיכל מזון M || 14 עלויך] עלי[ו]ך I | מן צפרא] מצפ[רא] I ||
15 למתבע ... אתון] למתבע [... ?] יתון M || 16 דמלין ... ואדון בין]
דמלין אתין לוותי ואנה דיין בין M | אתיין] אתין I.

17 Y le dijo el suegro de Moisés: No está bien esto que haces.
18 Te fatigarás tanto tú como este pueblo que está contigo, porque es
demasiado duro para ti: no puedes hacerlo tú solo.
19 Escucha ahora mi voz: te daré un consejo y Yahweh ([1]) será contigo:
sé tú para el pueblo a modo de impetrador de instrucciones de delante
de Yahweh, y llevarás los asuntos delante de Yahweh.
20 Y les enseñarás la Ley y los estatutos ([2]) de la Ley y les darás a conocer
el camino por el que han de ir y las cosas ([3]) que han de hacer.
21 Y mirarás entre todo el pueblo por varones valientes, temerosos delante
de Yahweh, veraces ([4]), enemigos de la riqueza (adquirida por enga-
ños) ([5]) y los pondrás sobre ellos como jefes de mil, jefes de cien, jefes
de cincuenta y jefes de diez.
22 Y administrarán justicia al pueblo en todo tiempo, y todo asunto grave
lo traerán a ti, y todo asunto sin importancia lo juzgarán ellos y se
aligerará ([6]) sobre ti la carga y ellos la llevarán contigo.
23 Si haces esto, y Yahweh te lo manda, podrás mantenerte en pie ([7]) y
también todo este pueblo entrará en paz en sus lugares.
24 Y Moisés escuchó la voz ([8]) de su suegro e hizo todo lo que dijo.
25 Y Moisés escogió varones valientes entre todo Israel y los colocó como
jefes sobre el pueblo, jefes de mil, jefes de cien, jefes de cincuenta y
jefes de diez.
26 Y juzgaban ([9]) al pueblo en todo tiempo: los asuntos graves los traían
a Moisés y los asuntos pequeños ellos los juzgaban.
27 Y Moisés despidió a su suegro y marchóse a su tierra.

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «las instrucciones».
([3]) M: «la obra».
([4]) M: «rectos».
([5]) Borrado por la censura.
([6]) M: «cosas pequeñas las juzgarán ellos y serás aliviado, y llevarán».
([7]) M: «te (lo manda) el Verbo de Yahweh, podrás mantenerte en pie» *o:* «pervivir».
([8]) M: «la voz de sus palabras».
([9]) M: «y juzgaban» (otra escritura).

17 ואמר חמוי דמשה ליה לא תקין פתגמא די את עבד:

18 מלעי תלעי לחוד את לחוד עמא האליין די עמך ארום תקף מנך
פתגמא לית את יכיל למעבד יתיה בלחודך:

19 כדון שמע בקלי איעץ יתך עצה ויהווי ייי עמך הוי את לעמא
כמתבע אולפן מן קדם ייי ותיתי את פיתגמיא קדם ייי:

20 ותזהר יתהון ית קיימא וית גזירת אורייתא ותודע להון ית ארחא
די יהלכון בה וית פתגמא די יעבדון:

21 ואת תחמי מכל עמא גברין גברי חיל דחלין מן קדם ייי גברין
קושטנין סניין ממונא [דשיקרא] ותשוי עליהון רברבני אלפין
ורברבני מאוון ורברבני חמשן ורברבני עשרה:

22 וידינון ית עמא בכל שעה ויהוי כל פתגם רב ייתון יתה לוותך
וכל פתגם זער ידונון אינון ויקל מעלווך ויטענון עמך:

23 אן ית פתגמא הדין תעבד ויפקד יתך ייי ותיכל למיקם ולחוד
כל עמא האלין לאתריהון יעלון בשלם:

24 ושמע משה לקלה דחמוי ועבד כל מה דאמר:

25 ובחר משה גברין גברי חיל מן כל ישראל ושוי יתהון ראשין על
עמא רברבני אלפין ורברבן[י] מאוון ורברבני חמשין ורברבני עשרה:

26 והוו דיינ[י]ן ית עמא בכל שעה ית פתגמא קשיא ייתון לוות משה וית
פתגמ[א] זעירא ידונון אינון:

27 ושלח משה ית חמוי ואזל ליה לארעיה:

18 עמך] inmediate praec in text לחוד quod deld | תקף] + הוא M ||
19 ייי] דיי' [מימרי[ה] M | כמתבע] כתבע I || 20 גזירת [vel קיימא]]
אחוותי M | ארחא] אורח M | פתגמא] עובדא M || 21 קושטנין] קשיטין M |
[דשיקרא]] rasum a cens || 22 פתגם זער ידונון] פתגמ' זעירי' ידונון M |
פתגם ... ויטענון] מעלווך [leg? ויתקולל] ותוקולל ידונון הינון זעיר[א] פתגמ[א]
ויסבלון M || 23 יתך ... למיקם] דיי' [מימרי[ה] ותיכול למיקם יתך M ||
24 לקלה] לקל מלוי M; huc vid refer קל מלוי quae habet M ut varia
lect v 27 || 26 והוו דיינ[י]ן] in text דיינון ... וידונון M | ית פתגמא]
ית פת' I | אינון] הנון M.

CAPÍTULO XIX

1 En el mes tercero de salir libres los hijos de Israel del país de Egipto, en este mismo día, entraron en el desierto del Sinaí.
2 Y partieron de Refidim y vinieron al desierto de Sinaí y acamparon en el desierto e Israel se estableció allí, en frente del monte.
3 Y subió Moisés a pedir instrucción de delante de Yahweh, y le llamó la Palabra ([1]) de Yahweh desde el monte diciendo: Así dirás a los de la casa de Jacob ([2]) y comunicarás a la(s) tribu(s) de los hijos de Israel ([3]):
4 Vosotros habéis visto todo lo que ([4]) que he hecho a los egipcios, y que os he trasportado a vosotros en las nubes de la Gloria de mi *Šekiná*, sobre alas de raudas águilas ([5]), y os he acercado a la enseñanza de mi Ley.
5 Y ahora, si oís realmente a la voz de mi Verbo y observáis mi alianza, seréis para mi nombre un pueblo ([6]) querido, como propiedad entre todos los pueblos, porque mía ([7]) es toda la tierra.
6 Y vosotros seréis para mi nombre reyes y sacerdotes y un pueblo santo. Éstas son las palabras que hablarás con los hijos de Israel.
7 Y vino Moisés y llamó a los sabios del pueblo ([8]) y expuso ante ellos todas estas palabras que le mandó Yahweh.
8 Y respondió todo el pueblo a una, con corazón perfecto, y dijeron: Haremos todo lo que Yahweh ([9]) ha dicho. Y Moisés repitió las palabras del pueblo en oración delante de Yahweh.

([1]) En el texto arameo *Dibberah*, «el Logos», «la Palabra», «el Verbo»; cf Nm 7,89. Ordinariamente se utiliza en el texto *Memra*.
([2]) M: «a los hombres de la casa de Jacob».
([3]) M: «a las mujeres de la casa de Jacob y comunicarás a los varones de la casa de Israel».
([4]) *Lit:* «la voz»; pero el texto está equivocado y hay que leer con I: «todo lo que».
([5]) M: «que me he vengado de los egipcios y os he llevado a vosotros sobre ligeras nubes como sobre alas de águilas».
([6]) M: + «distinto».
([7]) M: «del nombre de Yahweh es toda».
([8]) M: «a los sabios de Israel».
([9]) M: «el Verbo de Yahweh».

CAPUT XIX

1 בירחא תליתיא בזמן אפיקתהון דבני ישראל פריקין מן ארעא
דמצרים היך זמן יומא הדין עלו למדברא דסיני:
2 ונטלו מן רפידים ואתון למדברא דסיני ושרון במדברא וכוונו
תמן ישראל כל קבל טורא:
3 ומשה סלק למתבע אולפן מן קדם ייי וקרא ליה דבירה דייי מן
טורא למימר כדין תימר לדבית יעקב ותתני לשבטא דבני ישראל:
4 אתון חמיתון ית קלא דעבדית למצריי וטענית יתכון בענני איקר
שכינתי על כנפי נשירין קלילין וקרבית יתכון לאולפן אורייתי:
5 וכדון אין משמע תשמעון בקל ממרי ותטרון ית קיימי ותהוון
לשמי לעם חביבין היך סגלה מן כל אמיה ארום דידי היא כל
ארעא:
6 ואתון תהוון לשמי מלכין וכהנין ואמה, קדישא אליין פתגמיא
די תמלל עם בני ישראל:
7 ואתא משה וקרא לחכימי עמא וסדר קדמיהון ית כל פתגמיא
האיליין די פקד יתיה ייי:
8 וענון כל עמא כחדא בלבא שלמא ואמרי[ן] כל מה דמלל ייי נעבד
וחזר משה ית מליהון דעמא בצלו קדם ייי:

19 1 בזמן אפיקתהון] באפקותהון M || 2 וכוונו] ושרון M | כל קבל] כלוקבל M || 3 למתבע] למתבוע M | לדבית יעקב] לאנשי בייתיה דיעקב M | לדבית יעקֹב ... דבני ישראל] לנשיא דבית יעקב ותתני לגברי דבית ישראל M || 4 קלא ... קלילין] די אתפרעת מן מצראי וסבלית יתכון היך על כנפי נשרין על ענני קלילין; קלא leg כלא c (?) I || 5 וכדון אין משמע] id M; in text ante אין ponitur falsò אם | לעם] + אחרן M | דידי היא כל] לשמה דיי' היא כל M || 6 קדישא ... פתגמיא] קדישא אליין דביר[י]א די M || 7 לחכימי עמא] לחכימיי דיש[ראל] M || 8 וְענון] ועניי[ן]? vel וענן? I | ייי] מימרי[ה] דיי M | מליהון] דבריי[א] M | מליהון דעמא] פתגמ[י] עמ[א] M.

9 Y dijo Yahweh (1) a Moisés: He aquí que mi Verbo se te aparecerá en
el poder (= en lo más espeso) de la nube, a fin de que el pueblo oiga
al hablarte y crean también siempre en tu profecía, Moisés, siervo mío.
Y Moisés refirió las palabras del pueblo delante de Yahweh.
10 Y dijo Yahweh (1) a Moisés: Vete junto al pueblo y haz que se santi-
fiquen hoy y mañana y laven sus vestidos.
11 Y estén dispuestos para el día tercero, pues en el día tercero se apare-
cerá la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh a los ojos de todo (2) el pueblo
sobre el monte Sinaí.
12 Y fijarás un límite al pueblo todo alrededor diciendo: Tened cuidado
de no subir al monte y de no acercarse a sus extremos (3); todo el que
se acerque al monte será muerto irremisiblemente.
13 Que la mano del hombre no se acerque a él porque será apedreado sin
remisión o dardos de fuego serán soltados, serán arrojados (4) contra
él, ya sea animal ya hombre no vivirá; cuando se toque (5) el cuerno (6),
Moisés y Aharón, sólo ellos, estarán autorizados a subir al monte.
14 Y bajó Moisés de la montaña junto al pueblo y santificó el pueblo y
ellos lavaron sus vestidos.
15 Y dijo al pueblo: Estad preparados por tres días: ninguno de vosotros
use del matrimonio (7).
16 Y al tercer día, al tiempo de la mañana, hubo truenos y relámpagos y
una densa nube sobre el monte, y el cuerno fortísimo, y todo el pueblo
que estaba en el campamento se atemorizó.
17 Y sacó Moisés al pueblo del campamento al encuentro de la Gloria de
la *Šekiná* de Yahweh y se quedaron al pie de la montaña.
18 Toda la montaña de Sinaí humeaba porque se reveló sobre ella la
Gloria de la *Šekiná* de Yahweh en el fuego; y subía el humo como el
humo de un horno (8) y toda la montaña retemblaba fuertemente (9).

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) M: «se manifestará el Verbo de Yahweh viendo todo».
(3) M: «(de no) acercarse a sus extremidades». Esta nota está fuera de lugar, en el M del v 13.
(4) M: «serán disparados contra él».
(5) M: «al toque del cuerno ellos subirán a la montaña».
(6) M: «el cuerno» (*qrn* = un cuerno).
(7) *Lit:* «se acerque al uso del lecho».
(8) M: «se conmovió y se llenó del esplendor de la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh, y subía el humo como el humo de un horno».
(9) M: «en la llama de fuego; y subía el humo como (humareda) de humo de un horno y temblaba todo el pueblo que estaba en el campamento».

9 ואמר ייי למש[ה] הא ממרי מתגלי עלך בתקפא דעננא מן בגלל דישמעון עמא במללותי עמך ואף בנבואתך משה עבדי יהמנון לעלם ותני משה ית מליהון דעמא קדם ייי:

10 ואמר ייי למשה איזל לוות עמא ותקדש יתהון יומא הדין ולמחר ויחוורון לבושיהון:

11 ויהוון מזומנים ליומא תליתייא ארום ביומא תליתייא תתגלי איקר שכינתא דייי לעיני כל עמא על טורא דסיני:

12 ותתחם ית עמא חזור חזור למימר אזדהרו לכון דלא למיסק לטורא ודלא למקרב בשפולוי כל דיקרב לטורא יתקטל יתקט[י]ל:

13 לא תקרב ביה ידא דאנש ארום מתרגמ[א] יתרגם או גירין דאשה יגר[ו] יזדרקון ביה אן בעיר אין גבר לא יחי במתקע שופרא משה ואהרן אינון יהוון רשיין למיסק לטורא:

14 ונחת משה מן טורא לוות עמא וקדש ית עמא וחוורו לבושיהון:

15 ואמר לעמ[א] הוון מזמנין לתלתא יומין לא יקרב מנכון גבר לתשמיש דערס:

16 והוה ביומא תליתיא לעדוני צפרא והווה קלין וברקן וענן תקיף על טורא ושופרא ותקף לחדא ואזדעזעו כל עמא די במשריתא:

17 ואפיק משה ית עמא לקדמות איקר שכינתא דייי מן משריתא ואתעתדו בשפלוי דטורא:

18 וטורא דסיני הוה תנן כוליה מן בגלל דאתגליית עלוי איקר שכינת[א] דייי באשתא וסלקת תננא כתננא דאתונא ואזדעזע כל טורא לחדא:

תתגלי ... 11 || M מימרי[ה] דיי' [ייי 10 || M מימרי[ה] דיי' [ייי 9
| M בטורא ולא [לטורא ודלא 12 || M אתגליי מימרי[ה] דיי' חמיין כל [כל
דיקרב | M: huc transf ex M v 13 [ל]מקרב בסייפי[ה] [למקרב בשפולוי
13 || superadd a *sofer* י [יתקט[י]ל | M דיקרב בטור מתקטל [לטורא יתקטל
| M יתקשטין [יתקשטון leg] ביה [יזדרקון ביה | יגרֹ lect dubia: in text [יגר[ו]
[שופרא | M במתקעה דשופ(יס)ירא הנון יסקול [יסקון leg] לטורא [במתקע ... לטורא
[יקרב | M יומין I; יומי' [יומין | I זמינין [מזמנין 15 || M קרו [קרן leg]
[מן משר' 17 || M תק' [ותקף | M בעד' [לעדוני 16 || M תקרבון
אתרגיף ואתמלי מזיו יקר שכינתיה דיי' וסלק [... דאתונא 18 || I [מ]משריתא
בשלהובא. [באשתא ... לחדא | M קוטרי' היך קלטרא [קוטרא leg] דאתונ[א]
דאשא וסלק תננא כקטון [כקטור leg] תנן אתונה וזעו כל עמא דאית
במשרית[א] M.

19 El sonido del cuerno se iba haciendo fortísimo, Moisés hablaba con voz suave y de delante de Yahweh se le respondía por un trueno.
20 Y la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh se reveló ([1]) sobre el monte Sinaí, sobre la cima del monte, y llamó el Verbo de Yahweh a Moisés desde el monte y Moisés subió.
21 Dijo Yahweh ([2]) a Moisés: Baja, advierte al pueblo que no se atropellen ante Yahweh para ver y caigan de entre ellos mucho pueblo ([3]).
22 Incluso los sacerdotes que están ([4]) para el servicio ante Yahweh han de purificarse para que no vaya ([5]) contra ellos la ira de delante de Yahweh.
23 (Y dijo Moisés a Yahweh) ([6]): El pueblo no puede subir al monte Sinaí porque Tú nos advertiste diciendo: delimita la montaña y declárala sagrada.
24 Díjole Yahweh: Anda, baja y sube tú y Aharón contigo; pero los sacerdotes y el pueblo no se precipiten a subir ante Yahweh para que no haya ira contra ellos.
25 Y Moisés descendió del monte junto al pueblo y les dijo: Acercaos, recibid los diez mandamientos ([7]).

([1]) M: «y se reveló el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «el Verbo de Yahweh».
([3]) *Lit:* «muchas muchedumbres», pero esta palabra derivada del griego *ojlos*, se emplea frecuentemente en sentido singular de «pueblo»; «mucha(s) muchedumbre(s)» es muy frecuente en Mt, Lc y Ac.
([4]) M: «que se acercan».
([5]) M: «se encienda».
([6]) Falta en el texto.
([7]) *Lit:* «las diez palabras».

19 והוה קלא דשיפורא אזל ותקף לחדא משה הוה ממלל בקול נעים ומן קדם ייי הוה מתענה ליה בקל:

20 ואתגליית איקר שכינתא דייי על טורא דסיני על ריש טורא וקרא מימריה דייי למשה מן [ריש ?+] טורא וסלק משה:

21 ואמר ייי למשה חות אסהיד בעמא דלא ידחקון קדם ייי למיחמיה ויפל מנהון אוכלסין סגין:

22 ולחוד כהניא דקיימין ומשמשין קדם ייי יתקדשון דלא יהוי בהון רגוז מן קדם ייי:

23 [ואמד משה קדם ייי] לא ייכלין עמא למיסק לטורא דסיני ארום את אסהדת בן למימר תחם ית טורא וקדש יתיה:

24 ואמר ליה ייי איזל חות ותיסק את ואהרן עמך וכהניא ועמא לא ידחקון למיסק קדם ייי דלא יהוי בהון רגוז:

25 ונחת משה מן טורא לוות עמא ואמר להון קרובו קבילו עשירתא דביריא:

19 בקול נ׳] בקל נ׳ leg et vid transp post ליה c 440, etc. || 20 ואתגליית ... דייי] ואתגלית[?] ממרי[ה] דיי׳ M || מימרי[ה] דיי׳ M || 21 ייי] ... || 22 דקיימין] דקרבין M | יהוי] יתקוף M | יהוי בהון רגוז] ותקוף [leg יתקוף] בהן רגזו [leg רגזא = רגזי vel רגוז] M || 23 [ ]] desider in text; omiss ex homoiotel | למיסק] למסוק M.

CAPÍTULO XX

1 Y habló Yahweh[1] toda la excelencia de estos mandamientos diciendo:
2 Primer mandamiento que [2] salió de la boca del Santo —sea su nombre
bendito— como centellas y relámpagos y como lámparas de (fuego) [3]:
una lámpara de fuego a su derecha y una lámpara de fuego a su
izquierda, volando y remontándose por el espacio celeste y volviendo;
y todo Israel lo veía y temía, y al volver se grababa en las dos tablas
de la alianza y decía: «Pueblo mío, hijos de...». Y volvía y rodeaba los
campamentos de Israel y cuando tornaba se grababa sobre las tablas
de la alianza mientras todo Israel lo veía. Entonces [4] gritaba y decía:
«Pueblo mío, hijos de Israel, Yo soy Yahweh, vuestro Dios, que os he
redimido y os he hecho salir libres del país de Egipto, de la casa de
servidumbre».
3 El segundo mandamiento cuando salía de la boca del Santo —sea su
nombre bendito— era como centellas y como relámpagos y como
lámparas de fuego: una lámpara de fuego a su derecha y una lámpara
de fuego a su izquierda, volando y remontando por el espacio celeste
y volviendo; y todo Israel lo veía y temblaba; y al volver se grababa
en las dos tablas de la alianza y decía: «Pueblo mío, hijos de...» Y volvía
y daba la vuelta sobre los campamentos de Israel y, cuando tornaba,
se grababa en las tablas de la alianza mientras todo Israel lo veía y así
decía gritando: «Pueblo mío, hijos de Israel, no tendrás otro Dios fuera
de mí».
4 No os haréis (ídolo ni figura) [5] ni imagen alguna de lo que hay en los
cielos, arriba, ni de lo que hay en la tierra, abajo, ni de lo que hay en
las aguas de debajo de la tierra, debajo.

[1] M: «el Verbo de Yahweh».
[2] I: «cuando salió».
[3] Palabra mal transcrita por el copista.
[4] M 1.º: «y así gritando decía... y todo Israel lo veía cuando gritando decía: «Pueblo mío, hijos de Israel»; M 2.º: «y así gritando decía... viéndolo todo Israel».
[5] Raspado por la censura.

CAPUT XX

1 ומלל ייי ית כל שבח דיבירייא האליין למימר:
2 דבורי[!]יא קדמיא דהוה נפיק מן פום קודשא יהא שמה מבורך היך
זיקין והיך ברקין והיך למפדין דנ[ו]ר למפד דנור מן ימיניה ולמפד
דאשא מן שמאליה פרח וטייס באויר שמייא וחזר וכל ישראל חמיין
יתיה ודחלין והוה חזר ומתחקק על תרין לוחי קיימא ואמר עמא
בני [ ] וחזר ומקף על משרייותיהון דישראל וחזר ומתחקק על לוחי
קיימא וכל ישראל חזיין יתיה בכן הוה צווח ואמר עמי בני ישראל
אנה הוא ייי אלהכון די פרקת ואפקת יתכון פריקין מן ארעא
דמצרים מן בית עבדי:
3 דבירא תנינא כד הוה נפק מן פום קודשא יהא שמה מברך היך זקין
והיך ברקין והיך למפדין דנור למפד דנורא מן ימינה ולמפד
דאשא מן שמאלה פרח וטייס באויר שמיא וחזר וכל ישראל חמיין
יתיה ודחלין והוה חזר ומתחקק על תרין לוחי קיימא ואמר עמי
בני [ ] וחזר ומקף על משרייותיהון דישראל וחזר ומתחקק על לוחי
קיימא וכל ישראל חזיין יתיה וכן הו[ה] צווח ואמר עמי בני ישראל
לא יהווי לך אלה̇ אחרא בר מני:
4 לא תעבדון לכון [צלם וצורה] וכל דמות די בשמייא מלעיל
ודי בארעא מן לרע ודי במיא מן תחות לארעא מן תחות:

20 1 ייי] דיי' [מימרי]ה M || 2 דהוה] כד הוה I | פום] פם I | למפדין]
= λαμπάς; לפידין I: I falsò ponitur ut var lect pro זיקין | דנ[ו]ר] דנזור in
text! | למפד] לפד I | וחזר וכל ישראל ... עמא בני] וכל ישרא[ל] חמיין יתיה
ודחלן והוה חזר ומתחקק על תרין לוחי קיימ[א] ואמר עמי בני ישרא[ל] M |
[ ]] hîc et v 3 rumpitur paraphr et altera inducitur | בכן הוה צווח ...]
וכן הוי צווח ואמר וכל ישראל חזין יתיה כד הוה צוח ואמר עמי בני
ישרא[ל] M 1.°; וכן הוה צוח ואמר וכל ישרא[ל] חזיין יתיה M 2.° | מן ארעא]
מאר[עא] I || 3 כד הוה] כ̇ד' I | הו[ה]] הוי; vel הוון N || 4 דמות]
דמו I | מן לרע] מלרע M | מלעיל] מן לעיל M | בארעא] בארעא M | צלם
וצורה] rasum a cens.

5 No os postraréis ante ellos ni daréis culto ante ellos, porque Yo soy
Yahweh, vuestro Dios, Dios celoso y vengador, que toma venganza
con celo de los malvados sobre los hijos rebeldes en la tercera y cuarta
generación de los que me odian; cuando sigan los hijos en el pecado
después de sus padres, a ellos llamo Yo mis enemigos.
6 ([1]) Sin embargo guardo clemencia y bondad por millares de generaciones para mis amigos los justos y para los que guardan los mandamientos ([2]).
7 Pueblo mío, hijos de Israel: que ninguno de vosotros tome el nombre
de Yahweh su Dios en vano, porque no deja impune Yahweh, en el
día del gran juicio ([3]), a quien tomare el nombre de Yahweh su Dios
en vano ([4]).
8 ([5]) Pueblo mío, hijos de Israel, acordaos del día del sábado para santificarlo.
9 ([6]) Durante seis días trabajaréis (y) haréis todas vuestras obras ([7]),
10 ([6]) y el séptimo día es sábado y descanso delante de Yahweh, vuestro
Dios; no haráis ninguna clase de trabajo ni vosotros ni vuestros hijos
ni vuestras hijas ni vuestros siervos ni vuestras siervas, ni vuestros
ganados ni los extranjeros que estén en vuestras ciudades.
11 ([6]) Porque durante seis días creó ([8]) Yahweh los cielos y la tierra, los
mares y todo cuanto hay en ellos, y hubo ([9]) sábado y reposo delante
de Él en el día séptimo, por lo cual bendijo Yahweh ([10]) el día séptimo
y lo declaró santo.
12 ([11]) Pueblo mío, hijos de Israel, sea cada uno cuidadoso de la gloria de
su padre y de la gloria de su madre para que se multipliquen vuestros
días sobre la tierra que Yahweh, vuestro Dios, os da.

([1]) En el texto no hay separación de este v y el anterior.
([2]) M: «los mandamientos de mi Ley».
([3]) M: «ninguno de vosotros jure por el nombre del Verbo de Yahweh vuestro Dios en falso, pues no dejará impune Yahweh al pecador en el día del juicio».
([4]) M: «al que jure en falso por su nombre».
([5]) M: «el cuarto mandamiento».
([6]) En el texto no se separa este v del anterior.
([7]) I: «obra».
([8]) M: + «y completó el Verbo de Yahweh».
([9]) M: «y descansó en el día».
([10]) M: «por lo que bendijo el Verbo de Yahweh».
([11]) M: «el quinto mandamiento»; en v 13 M: «el sexto mandamiento».

5 לא תסגדון להון ולא תפלחון קדמיהון ארום אנה ייי אלהכון אלה קניי ו[פ]ורען דמתפרע בקנא מן רשיעיא על בנין מרדין על דר תליתיא[אי] ועל דר רביעיאי[.] לשנאי כד יהוון ב[נ]ייא משלמין בחטאה בתר אבהתהן להון אנה קרא שנאיי:

6 ברם נטר אנה חסד וטיבו לאלפין דדרין לרחמ[י]י צדיקיא ולנטורי פיקודיא:

7 עמי בני ישראל לא יסב גבר מנכון ית שמה דייי אלהיה על מגן ארום לא מזכי ייי ביום דינא רבא ית מן די יסב שמה דייי אלהיה על מגן:

8 עמי בני ישראל הוון דכירין ית יומא דשבתא למקד[ש]א יתיה:

9 שיתא יומין תפלחון [ו]תעבדון כל עבדתכון:

10 ויומא שביעיא שבא וניח קדם ייי אלהכון לא תעבדון כל עובדה אתון ובניכון ובנתכון ועבדכון ואמהתיכון ובעירכון וגיוריכון די בקירויכון:

11 ארום לשתא יומין ברא ייי שמיא וית ארעא ית ימיה וית כל מה דבהון והוה שבא ונייח קדמוי ביומא שביעיא בגין כדין ברך ייי ית יומא דשבתא וקדש יתיה:

12 עמי בני ישראל הוון זהירין גבר ביקריה דאבוי ובאיקרה דאימיה מן בגלל דיסגון יומיכון על ארעא דייי אלהכון יהב לכון:

5 ו[פ]ורען] וכורען in text! | ב[נ]ייא] במיא in text! || 6 לרחמ[י]י] לרחמוי in text; לרחמיי M | פיקודיא] מצוותי׳ דאוריית׳ M || 7 יסב ... דינא] ישתבע חד ממכון בשם ממריה דייי אלהיכון לשקר ארום לא מזכי ייי ית | די יסב ...] חוביכון M (nempe, ab ipso scriba deletum) חייבי ביום דינא | למקד[ש]א] דבירא רבעיה M antep עמי 8 || M די משתבע בשמי[ה] לשקר | יתעבדון in text! | [ו]תעבדון] באשת[א] I | שיתא 9 || למקדא in text | בקירויכון] ויומ[א] M ... שוב׳ | ויומא ... שבא 10 || I עבד | עבדתכון] M ושכלל מימרי[ה] דייי + | ברא] אשתה M | לשתא 11 || I בקירי[כון] | M ואתניח ביומ[א] | והוה שבא ונייח ... ביומא | דאי[ת] M בהו[ן] | דבהון] antep עמי בני 12 || M מן בגין כן ברך מימרי[ה] דיי׳ | בגין כדין ... ייי] חמשיא דביר[א] M.

13 Pueblo mío, hijos de Israel, no seáis asesinos ni compañeros ni socios de los asesinos ni se vea en las asambleas de Israel gente asesina (1) para que no se levanten vuestros hijos después de vosotros (2) y aprendan también ellos a ser gente asesina (3), porque por las culpas de los asesinos sale la espada sobre el mundo (4).
14 Pueblo mío, hijos de Israel, no seáis adúlteros ni compañeros ni socios de adúlteros y que no se vea en la asamblea de Israel gente adúltera (5), para que no se levanten vuestros hijos después de vosotros (2) y aprendan también ellos a ser gente adúltera (6), porque por las culpas del adúltero viene la peste sobre el mundo (7).
15 Pueblo mío, hijos de Israel, no seáis ladrones ni compañeros ni socios de ladrones, y que no se vea en la asamblea de Israel gente ladrona (8) para que no se levanten vuestros hijos después de vosotros (9) y aprendan también ellos a ser gente ladrona (10), porque por las culpas de los ladrones viene el hambre sobre el mundo.
16 Pueblo mío, hijos de Israel, no seáis testigos mentirosos ni compañeros ni socios de testigos mentirosos, y que no se vea en la asamblea de Israel gente que sean testigos mentirosos, para que no se levanten vuestros hijos después de vosotros (2) y aprendan también ellos a ser gente que atestigua falsamente (11), porque por las culpas de los testigos mentirosos las fieras (12) del campo dejan sin hijos entre los hijos del hombre.

(1) M: «de los hijos de Israel asesinos para que no».
(2) M: «sus hijos después de ellos».
(3) M: «también ellos asesinos».
(4) M: «... viene al mundo».
(5) M: «de los hijos de Israel adúlteros».
(6) M: «también ellos adúlteros».
(7) M: «la muerte viene al mundo».
(8) M: «de los hijos de Israel ladrones para que no».
(9) M: «sus hijos detrás de ellos».
(10) M: «también ellos ladrones».
(11) M: «también ellos testigos mentirosos».
(12) M: «las nubes se levantan y la lluvia no cae».

13 עמי בני ישראל לא תהוון קטולין לא חברין ולא שותפין עם קטוליא ולא יתחמי בכנישתיהון דישראל עם קטולין דלא יקומון בניכון מן בתריכון וילפון לחוד אינון למהוי עם קטולין ארום בחובי קטוליא חרבא נפיק על עלמא:

14 עמי בני ישראל לא תהוון גיורין לא חברין ולא שותפין עם גיורין ולא יתחמי בכנישתהון דישראל עם גיורין דלא יקומון בניכון מן בתריכון וילפון לחוד אינון למהוי עם גיורין ארום בחובי גיורא מותנא אתא על עלמא:

15 עמי בני ישראל לא תהוון גנבין לא חברין ולא שותפין עם גנבין ולא יתחמי בכנישתהון דישראל עם גנבין דלא יקומון בניכון מן בתריכון וילפון לחוד אינון למהוי עם גנבין ארום בחובי גנביא כפנא אתי לעלמא:

16 עמי בני ישראל לא תהוון סהדי שקר לא חברין ולא שותפין עם סהדי שקרא ולא יתחמי בכנישתהון דישראל עם סהדי שיקרא דלא יקומון בניכון מן בתריכון וילפון לחוד אינון למהוי עם סהדי שקרא ארום בחובי סהדי שקרא חיות ברא מתכלה בבני אינשא:

13 עמי] [ע'] שתיי' [א] דביר M ׀ קטולין 2.°] קטולי' I ׀ דישראל ... דלא] M דבני ישראל קטולין דלא ׀ בניכון מן בתריכון] M בניהון מן בתריהון ׀ לחוד ... עם גיורן] M אוף הנון קטלי' ׀ קטולין] M אתי לעלמ[א] ׀ נפיק על עלמא] ‖ 14 עם גיורין] M לגיורי' ׀ דישראל ... גיורין] M דבני ישראל גיורי[ן] ׀ בניכון מן בתריכון] M בניהון מן בתריהון ׀ לחוד ... גיורין] M אוף הינון גיורין ׀ מותנא ... עלמא] M מותא אתא לעלמ[א] ‖ 15 עם גנבין] M לגביי[א] ׀ דישראל ... דלא] M דבני ישרא[ל] גנבין דלא ׀ בניכון מן בתריכון] M בניהון מן בתריהן ׀ לחוד ... גנבין] M אוף הינון גנבי[ן] ׀ לעלמא] M לעלמ' ‖ 16 סהדי שקר] סהדין ׀ עם סהדי 2.°] עם סהדי שיקרא M; sed prob M est var lect pro דשקרא ׀ בניכון מן בתריכון] M בניהון מן בתריהון ׀ לחוד ... שקרא] M לסהדא דשקר ׀ שקרא] M אוף הנון לסהדי דשקר ׀ חיות ברא ... אינשא] עניה סלקין ומטר[א] לא נחית M.

17 Pueblo mío, hijos de Israel, no seréis codiciosos ni compañeros ni
socios de codiciosos, y que no se vea en la asamblea de Israel gente
codiciosa (1), para que no se levanten vuestros hijos después de vosotros (2) y aprendan también ellos a ser gente codiciosa; ninguno de
vosotros codiciará la casa de su compañero ni la mujer de su compañero ni su siervo ni su sierva ni su toro ni su asno ni nada de lo que
es de tu compañero, porque por las culpas de los codiciosos los reinos
atacan a los hijos del hombre (3).
18 Y todo el pueblo veía los truenos y las lámparas y el sonido del cuerno
y el monte que humeaba y, al verlo, el pueblo se asustó y se estuvieron
en pie, lejos.
19 Y dijeron a Moisés: Habla tú con nosotros y escucharemos, pero que
no se hable (4) con nosotros de delante de Yahweh (5) para que no
muramos.
20 Y dijo Moisés al pueblo: No temáis, porque para probaros se ha
revelado sobre vosotros la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh, y para que
el temor de Yahweh esté sobre vuestra faz y no pequéis (6).
21 Y el pueblo se mantuvo a lo lejos, pero Moisés se acercó a la nube
donde moraba la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh.
22 Y dijo Yahweh (5) a Moisés: Así dirás a los hijos (7) de Israel: Vosotros
habéis visto que he hablado con vosotros desde los cielos.
23 No hagáis ante mí ídolos de plata ni os hagáis ídolos de oro.
24 Construiréis a mi nombre un altar fijo sobre la tierra y ofreceréis en él
vuestros holocaustos y vuestros santos sacrificios, vuestro ganado
menor y mayor; en todo lugar en que recordéis mi nombre con
plegarias (8) me revelaré a vosotros por medio de (mi) Verbo y os
bendeciré.

(1) M: «de los hijos de Israel codiciosos».
(2) M: «sus hijos después de ellos».
(3) M: + «y viene el destierro al mundo».
(4) M: «(y no) hable».
(5) M: «el Verbo de Yahweh».
(6) M: «continuamente en (vuestra) boca para que no seáis inducidos a pecar».
(7) I: «en el pueblo».
(8) M: «(en todo) lugar en que estés para rezar en (*o:* a) mi nombre santo, su Verbo se revelará sobre vosotros y os bendecirá».

17 עמי בני ישראל לא תהוון חמודין לא חברין ולא שותפין עם חמודין
ולא יתחמי בכנישתהון דישראל עם חמודין דלא יקומון בניכון
מן בתריכון וילפון לחוד אינון למהוי עם חמודין לא יתחמד גבר
מנכון ביתא דחבריה ולא אתתיה דחבריה ולא עבדיה ולא אמהתי
ולא תורי ולא חמריה ולא כל מה די לחברך ארום בחובי חמודייה
מלכותא מתגריין בבני אנשא:
18 וכל עמא חמיין ית קלייה וית למפדיי[ה] וית קלא דשיפור[א]
וית טורא תנן וחמון עמא ואזדעזען וקמו להון מן רחיק:
19 ואמרין למשה מלל את עמן ונשמע ולא יתמלל עמן מן קדם ייי
ולא נמות:
20 ואמר משה לעמא לא תדחלון ארום מן בגלל למנסיית יתכון
אתגליית עליכון איקר שכינתיה דייי ומן בגלל דתיהוי דחלתה
דייי על בית אפיכון ולא תיחטון:
21 וקם עמא מן רחיק ומשה קרב לערפלא דתמן שרי איקר שכינתיה
דייי:
22 ואמר ייי למשה כדן תימר לבני ישראל אתון חמיתון ארום מן
שמיא מללית עמכון:
23 לא תעבדון קדמיי טעון דכסף וטעוון דדהב לא תעבדון לכון:
24 מדבח קביע על ארעא תבנון לשמי ותקרבון עלוי ית עלוותכון
וית נכסת קודשכון ית עניכון וית תוריכון בכל אתרא די תדכרון
ית שמי בצלו אתגלי בממריה עליכון ואברך יתכון:

דבני ישרא[ל] חמודין]דישראל ... חמודין | M לחמודי']״.l עם חמודין 17
| M לחמורי [לחמרי leg]]חמריה | M בניהון מן בתריהון]בניכון מן בתריכון | M
]קלא | M לפיד']למפדיי[ה] 18 || M וגלותא אתא לעלמ[א] +]אנשא
]למנסיית 20 || M מימרי[ה] דיי']ייי | M ימלל]יתמלל 19 || M קליי[ה]
| M יקר]איקר | M אתגליי']אתגליית | II MdW F c ms למנסייה leg prob
]וקם 21 || M תדירא בפמ' מן בגלל דל[א] תתחייבו[ן]]על בית ... תיחטון
|| I בעמ[א] [דיש']]לבני ישראל | M מימרי[ה] דיי']ייי 22 || M וקמו
| M נכיסת]נכסת | M בארעא תעבדין [תעבדון leg]]על ארעא תבנון 24
אתר דאת קאים לצלוי' [לצלוון vel לצלו leg] בשמי קדיש[א]]אתרא ... יתכון
בממרי leg prob]בממריה | M מימריי' אתגלי עליכו[ן] ומברך יתכון.

25 Y si construyes a mi nombre un altar de piedra, no las harás labradas, porque si pasas el hierro —del que se hace la espada— sobre ellas las profanas ([1]).
26 Y vosotros, sacerdotes, hijos de Aharón, que estáis en pie y oficiáis sobre mi altar, no subáis sobre mi altar por gradas ([2]) para que no se descubra tu desnudez ([3]) sobre él.

CAPÍTULO XXI

1 Y éstas son las Leyes que pondrás ante ellos:
2 Cuando compres un esclavo hebreo, seis años servirá ante ti ([4]) y al séptimo año lo despedirás libre gratuitamente.
3 Si hubiera entrado solo, solo saldrá; si estuviese casado su mujer saldrá con él.
4 Si su amo le hubiera dado mujer y le hubiera parido hijos o hijas, la mujer y sus hijos serán de su amo y él saldrá solo.
5 Pero si el esclavo dijere decididamente: Amo a mi dueño, a mi mujer y a mis hijos, no salgo a la libertad,
6 le llevará su amo junto a los jueces y le acercará a la puerta o a las jambas ([5]) y horadará su amo sus orejas con un punzón y será su esclavo esclavizado para siempre ([6]).
7 Y cuando un hombre venda a su hija como esclava, no saldrá según las leyes de los esclavos ([7]).

([1]) M 1.º: «de piedra labrada, porque del hierro se fabrica la espada: si pasas el hierro sobre él le profanas»; M 2.º: «de él se han hecho las guerras de muerte para todo (?); cuídate de no desenvainar tu espada sobre él para que no lo profanes».

([2]) M: «haced un puente (*o:* plano inclinado; Ps: «un puente») con el altar para que no subáis en vertical».

([3]) M: «para que no se descubra tu desnudez».

([4]) M: «de días servirá contigo».

([5]) M: «a la puerta de la corte judicial *(Bet din)* o a una de las jambas».

([6]) M: «y su amo le perforará la oreja derecha con un puñal y le servirá hasta el año del jubileo».

([7]) Es decir, no saldrá libre a los siete años.

25 ואם מדבח דאבנין תבנון לשמי לא תבנון יתהון חציבין ארום פרזלא דחרבא מתעברא עברת עליהון ואפסת יתהון:

26 ואתון כהנייא בנוי דאהרן דקיימין ומשמשין על גבי מדבחי לא תסקון בדרגין על גבי מדבחי די לא תתגלי עריתך עלוי:

CAPUT XXI

1 ואילין דינייא די תשווי קדמיהון:

2 ארום תזבן עבד עבריי שית שנין יפלח קדמך ובשתא שבעייתא תשלח יתיה לחירותה מגן:

3 אם לבלחודוי י[י]ע[ו]ל לבלחודוי יפוק אין נסב אתה הוא ותפק אתתיה עמיה:

4 אם רבוניה יסב יתיה אתה ותלד ליה בנין או בנן אתתא ובניה תהוי לריבונה והוא יפוק לבלחודוי:

5 ואם מימר ימר עבדא רחמית ית רבני ית אתתי וית בני לית אנה נפק לחירותה:

6 ונקרב יתיה רבוני לוות דייניה ויקרב יתיה לתרעא או למזויית[א] וירצע רבוניה ית אדניה במרצעא ויהוי ליה עבד משתעבד לעלם:

7 וארום יזבן גבר ית ברתיה לאמהתה לא תפוק בנימוסי עבדייא:

25 חציבין ... יתהון] חציב ארום פרזלא חרבא מתעבד מיני[ה] אין עברת | דחרבא ... יתהון] bis in text | ארום פרזלא] M פרזלא עלוי אפיסת יתיה מינה אתבדו [leg אתעבדו] קרב' מותא לכולא אסטמר דלא תריק סייפך [scriba anceps inter תריק et תרים; תרים Vi O, cf etiam Ps] עלי ולא תפיס יתיה M || 26 ...] עבידו כיבשא למדבחא ולא תסקון במסקא M | די לא תתגלי עריתך] אשר לא תגלה ער' M.

21 2 יפלח קדמך] דיומין יפלח גבך M || 3 י[י]ע[ו]ל] יועיל in text || 4 ובניה תהוי] ובנהא תה[וי] I || 6 ונקרב] leg ויקרב c Ps O et c ms A; cf *MdW* II | לתרעא או למזויית[א]] לתרע בית דינ[א] או לחד מן מזוייתא M | וירצע ... לעלם] ויברז רבוני[ה] ית אוזנ[יה] ימינ[א] באררזי' [leg בארדני] ויהוי פלח עמא [leg עמיה] עד שתא דיובל[א] | לעלם] עד עלם M || 7 לאמהתה] לאמהא M | בנימוסי] prob leg כנ'.

8 Si ella desagrada a la faz (1) de su amo que no la escoge, debe dejar que se la redima (2): no estará autorizado a venderla a un gentil por cuanto cedió su autoridad sobre ella.
9 Y si la destina para su hijo, hará con ella conforme al derecho de las hijas (3).
10 Si tomase otra (4) para sí, no la quite (a la primera) su alimento, su vestido (5) y el tener relaciones maritales (6) con ella.
11 Y si estas tres (7) cosas no la hiciera, la pondrá en libertad gratuitamente, sin dinero (8).
12 Quien hiriere a un hombre y muriere será matado sin remisión.
13 Y (para) aquél que no lo pretendió (9) y cuyo pecado tuvo lugar delante de Yahweh trayéndolo (Dios) a sus manos, Yo os pondré un lugar, una ciudad de asilo, donde pueda huir.
14 (Y si premeditara) (10) un hombre matar a otro insidiosamente, aunque sea el gran sacerdote que está oficiando junto a mi altar, lo cogeréis de allí y le daréis muerte.
15 Y quien hiera (11) a su padre o a su madre será muerto sin remisión.
16 Y quien rapte a un hombre, ya lo haya vendido ya se encuentre en su mano, será matado sin remisión.
17 (El que maldijere a su padre o a su madre será matado sin remisión) (12).
18 Y cuando riñan (13) unos hombres y uno hiera a otro con una piedra o con el puño sin que muera y le arroja en cama enfermo,
19 si se levantare y anduviere por el zoco sobre su bastón, será absuelto el que le hirió (14) sólo que dará el salario de su tiempo de descanso y el salario del médico que le cura (15).
20 Cuando uno hiera a su siervo o a su sierva con el bastón y murieren bajo sus manos, será tomada venganza (16) de él,

(1) I: «a los ojos de».
(2) Ps: «y su padre la redimirá»; M: «que no la escoge, debe dejar que la rediman».
(3) M: «de las hijas de Israel».
(4) M: «y si (otra) mujer».
(5) M: «su sustento, sus adornos, sus vestidos».
(6) *Lit:* «su entrar y salir a ella».
(7) Ps: «destinarla para sí o para su hijo o dejarla ir a su padre».
(8) de rescate; M: «(la) dejarás libre gratuitamente, sin (dinero)».
(9) M: «pretendió herirlo».
(10) Falta en el texto arameo de N.
(11) M: «(los que) pegan» (*o:* «el que pega»).
(12) Falta en N; omitido por homoioteleuton.
(13) M: «se pelean».
(14) M: «su cayado, será absuelto éste que (le) hirió».
(15) M: «que (le) curó».
(16) M: «será penado con una pena».

8 אין באיש באפוי דריבוניה דלא זמן יתה ופרק יתה לגבר בר עממין לא יהווי רשיי למזבנה ית[ה] חלף די יהב רשותא עליה:

9 ואם לבריה יזמן יתה כסדר דנהון דבנתה יעבד לה:

10 אן חורי יסב לה מזונה ותכסיתה ומעלה ומפקה לוותה לא ימנע:

11 ואן תלתי מלייא האיליין לא יעבד לה ויפק יתה לחירותא מגן דלא בכסף:

12 מן דימחי לגבר וימות מתקטלא יתקטיל:

13 ודי לא אתכוון ליה ומן קדם ייי ארעת חובתה מיתי על ידוי ואשווי לכון אתר קרי שיזבה די יערק לתמן:

14 [וארום יתחשב] גבר על חבריה למקטל יתיה בכמנא אפילו אין הוא כהנא רבה דקאים ומשמש על גבי מדבחי מן תמן תסבון יתיה ותקטלון יתיה:

15 ומן דימחי לאבוי ולאמה מתקטלה יתקטיל:

16 ומן די יגנב גבר ויזבן יתיה וישתכח בידיה מתקטלא יתקטיל:

17 [ודי מבזי לאבוי ולאמה מתקטלא יתקטיל]:

18 וארום ידיינון גברין וימחי גבר ית חבריה באבן או במרתוק ולא ימות ויטלק בערס מרעה:

19 אין יקום ויהלך בשוקא על מרד[כ]יתה ויזדכיה מן דמחה יתה לחוד אגר בטלוניה יתן ואגר אסיא דמאסי יתיה:

20 וארום ימחי גבר ית עבדיה או ית אמהתיה בשרביטה ומית תחות ידיה מתפרע מניה:

8 באפוי דריבוניה] M באפי׳ רבונ[יה] | באפוי] I בעיני | דלא זמן יתה ופרק יתה] M דלא יזמן ופריק יתה | לא יהווי רשיי] M לית הוא רשאי || 9 דבנתה] M דבנתהון דישראל || 10 אן] M ואין אתה | לה מזונה ותכסיתה] M עליה מזונ[ה] תכשיטי׳ מאני׳ || 11 ויפק יתה ... דלא] M ותפרוק מגן דלא || 13 אתכוון ליה] M כויו [leg כוין] למחי׳ יתיה | די יערק לתמן] M די יערק תמן || 14 [וארום יתחשב]] desider in text || 15 דימחי] I דמוח׳ | מחי] M רדיו׳ [vel? רדא] | לאבוי] M דאבוי | לאבוי ולאמה] M לאבוי ואמה || 16 ויזבן] M ומזבן | בידיה] M בין ידוי || 17 [ודי מבזי לאבוי ולאמה מתקטלא יתקטיל:]] desider in text, omiss ex homoiotel; partim sumit ex 440 || 18 ידיינון] M יתוצון [leg יתנצון] || 19 מרד[כ]יתה] מרדניתה in text; I מרדכיתיה | דמחה ... מרד[כ]יתה] M מסמכיי׳ ויזכ[י] דן דמחי | דמאסי] M דאסי || 20 מתפרע] M בקנסא יתקנס.

21 pero si sobrevive uno o dos días ([1]), no se tomará venganza de él porque es compra de dinero ([2]).
22 Cuando se pelearen unos hombres y patearen a una mujer encinta y abortare ([3]) y no hubiere accidente ([4]), será multado según lo que le imponga su marido y pagará de acuerdo ([5]) con los jueces;
23 pero si hubiere accidente ([4]), dará vida en pago de vida.
24 Ojo en pago de ojo, diente en pago de diente, mano en pago de mano, pie en pago de pie;
25 quemadura en pago de quemadura, herida en pago de herida, cicatriz en pago de cicatriz.
26 Y cuando uno hiriere el ojo de su siervo o el ojo de su sierva y se lo destrozare, por su ojos ([6]) le dejará en libertad.
27 Y si le hiciere caer un diente de su siervo o de su sierva, por su diente le dejará en libertad.
28 Y cuando un toro acorneare a hombre o mujer y muriere, el toro será apedreado sin remisión y no se comerá su carne, pero el amo del toro será inocente.
29 Pero si el toro es acorneador desde tiempo y, avisados sus amos, no lo guardaron y hubiere sido matado ([7]) hombre o mujer, el toro será apedreado y su dueño será también matado ([8]).
30 Si se le impusiese una multa de dinero, dará en rescate de su vida todo lo que se le imponga.
31 O ([9]) es acorneado un hijo de los israelitas o ([10]) una hija de los israelitas, se le hará según este estatuto judicial.
32 Si el toro acorneare a un siervo o a una sierva, se dará treinta siclos de plata a su amo y el toro será lapidado.
33 Y cuando uno abriere un aljibe o cuando uno cavare un aljibe y no lo tapare y cayere allí un vacuno o un asno,

([1]) M: «pero después de uno o de dos días».
([2]) M: «pues él está esclavizado a él, a su hijo y al hijo de su hijo».
([3]) M: «mujer encinta cananea y abortare».
([4]) Ps: «muerte».
([5]) M: «(según) la palabra de los jueces».
([6]) M: «en cambio de su ojo».
([7]) I: «y matare».
([8]) I: «morirá».
([9]) M: «si un hijo» (variante gráfica).
([10]) M: «y si».

21 לחוד אן יום חד או תרין יומין יקום לא יתפרע מיניה ארום
זבינת כספא הוא:

22 וארום יתנצון גברין וירפשון אתה מעברתה ויפוק ולדה ולא יהוי
סקל מתקנסא יתקנס היך מה די ישוי עלוי בעלה ויתן על פום
דיינין:

23 ואין סקול תיהווי ויתן נפש תשלומי נפש:

24 עין תשלומ[י] עין שן תשלומי שן יד תשלומי יד רגל תשלומי רגל:

25 כויה תשלומי כויה פדעא תשלומי פדעה רושם תשלומי רושם:

26 וארום ימחי גבר ית עיניה דעבדיה או ית עיניה דאמהתה ויחבול
יתיה לחירותא ישלח יתה תחות עיניה:

27 ואין שן עבדיה או שן אמהתיה יתר לחירות ישלח יתיה חלף שניה:

28 וארום יגש תורא ית גבר או ית אתה וימות מתרגמא יתרגם תורא
ולא יתאכיל ית בשריה ומריה דתורא יהוי זכיי:

29 ואין תור נגשן הוא מן דאתמל ומן דקדמוי ויתאסהד במרוי ולא
ינטרון יתיה ויתקטל גבר או אתה תורא יתרגם ואף מריה יתקטל:

30 אין קנס דממון ישתוי על[ו]י ויתן פרקון נפשיה ככל מה די ישתוי
עלוי:

31 או בר דכר מן בני ישראל יגש או ברה נקבה מן בני ישראל כסדר
דינא הדין יתעבד ליה:

32 אין עבד יגש תורא אין אמתא כסף תלתין סלעין יתן לריבוניה
ותורא יתרגם:

33 וארום יפתח גבר גוב או ארום יחפר גבר גוב ולא יכסה יתיה
ויפל תמן תור או חמור:

21 לחוד ... יומין] ברם בתר יום או בתר תרי[ן] יומין M | ארום ... הוא] דהוא משתעבד ליה ולברי[ה] ולבר ברי[ה] M || 22 וירפשון] וירפשן [vel וירפשו] I | ויפוק ...] ויפקין [leg ויפקון] ע׳ כנעניה M | פום דיינין] מימר דייניה M || 23 ויתן] ?דינו׳ I | 24 תשלומ[י]] תשלום in text! || 26 דאמהתה] אמהתה in text | תחות עיניה] חלף עייניה M || 27 שן עבדיה] שניי׳ דעבד M 1.°; [ע׳] ית שנה M 2.° | חלף] חולף M || 29 מן דאתמל] מדאתמ[ל] M | ויתקטל] ויקטי[ל] I | יתקטל] ימות I || 30 על[ו]י] עליי in text || 31 או בר] אין ביר M | או] ואין M || 32 יגש] יגוש M | אין אמתא] או אמתא M.

34 el propietario del aljibe lo pagará; lo devolverá en dinero a sus dueños ([1]), y (el provecho de) la res muerta será de él ([2]).
35 Y cuando el toro de uno acorneare al toro de otro y muriere, venderán el toro vivo y repartirán su precio y también dividirán el provecho del que murió.
36 Pero si se sabía que el toro era acorneador desde tiempo y su amo ([3]) no le guardó, pagará sin remisión toro por toro y el provecho del muerto será de él.
37 Y cuando se robe un toro o cordero y se lo sacrifique o se lo venda, se pagará cinco toros por el toro y cuatro ovejas por el cordero.

CAPÍTULO XXII

1 Si un ladrón fuere encontrado en el acto de perforar y fuese golpeado y muriese, no hay para él ([4]) pecado de derramamiento de sangre inocente.
2 Si el sol ([5]) brillase sobre él, hay para él delito de derramamiento de sangre inocente. Indemnizará sin remisión. Si no tiene, será vendido por su robo.
3 Si se encontrare en su poder ([6]) lo robado con vida —el toro, el asno, un cordero—, pagará el doble.
4 Cuando un hombre incendia ([7]) un campo ([8]) o una viña y deja el incendio y (así) causa quema en el campo de otro ([9]), dará en pago lo mejor de su campo y lo mejor de (su) viña.

([1]) A los propietarios de la bestia.

([2]) M: «y la piel de la bestia muerta será de él».

([3]) M: «sus amos (no le) guardaron».

([4]) Para el percursor.

([5]) Ps: «si fuese claro como el sol que (el ladrón) no entró a matar, y si le dio muerte, (pesa) sobre él delito de derramamiento de sangre inocente, y si (el ladrón) se escapó de sus manos indemnizará sin remisión. Si no tiene con qué pagar se le venderá en compensación de su robo hasta el año de la remisión».

([6]) M: «se encontrare con él».

([7]) M 1.º: «irrumpe», es decir, «inconsidera el derecho ajeno (J. L. Teicher) respecto a un campo...» Vg: «laeserit». El mismo verbo en Ps. En el ms A de *MdW* II *yebaqqer*, «visita» (P. Kahle), «limpia» (por el fuego) (G. Schelbert); pero probablemente se trata del mismo verbo *pqr* con la confusión de b/p que se estila en el Talmud jerosolimitano y en general en el arameo galileo. M 2.º: «incendia» *ylpy* = *ylby* de לבי (de *lhb*); el mismo verbo en el sentido de «quemar» (y el sacerdote quemará —*wylpy*— sobre él leña) se encuentra en el Pseudo-Jonatán a Lev 6,5. Véase M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 18 (1958), 182-185; pudiera pensarse también en una metátesis por *yply* «rebusca», pues este verbo traduce *bʿr* en Onqelos Dt 26,13. Cf Ex 23,16.

([8]) M: «un campo» (*lit:* «una parcela»; prob. hay metátesis).

([9]) M: «en campo ajeno lo mejor del otro».

34 מרא דגובא ישלם כסף יחזר למרוי [והנייתה] דמיתה תהוי דידיה׃
35 וארום יגש תורא דגבר ית תורא דחבריה וימות ויזבנון ית תורא חייה ויפלגון ית כספיה ואף ית הנייתה דמיתא יפלגון׃
36 אין אתודע ארום תור נגשן הוא מן דאתמל ומן דקדמוי ולא ינטר יתה מריה משלמא ישלם תור תחות תור והנייתה דמיתא תהוי דידיה׃
37 וארום יגנב תור או אימר ויכס יתיה או יזבן יתיה חמשה תורין ישלם תחות תורא וארבע ען תחוח אמרא׃

CAPUT XXII

1 אם בחתתא ישתכח גנבא וילקי וימות לית ליה חובת שפיכת אדם זכיי׃
2 אן דנחת עלוי שמשא אית ליה חובת שפיכות אדם זכיי שלמא ישלם אן לית ליה ויזדבן בגנבתה׃
3 אן משת[כחא] תשתכח בידיה גנבתה מן תורא עד חמרא עד א[י]מר בחיין בכפלא ישלם׃
4 ארום ייקד גבר חקל או כרם וישלח יקידתא ויוקד בחקלא דחורן בית שפר חקליה ובית שפר כרמא ישלם׃

34 [והנייתה]] in text !והדא | דידיה ... [[והנייתה] [ה] ומושכה דבעיר
ינטר ... מריה] I | נגיש [נגשן] I | יתודע [אתודע] 36 || M מותא יהיא דיליה
תשלומי תורין [תחות תורא ... אמרא 37 | M תשלומי [תחות | M נטר מרוי
M. ארבע׳ אמרין תשלומי אמרה
22 1 ישתכח] יתאשכח M || 2 עלוי שמשא] שמשא עלוי M | שמשא]
in text שמשוא || 3 משת[כחא] in text משכת in fine lin | ... משת[כחא]
א[י]מר] M: lect suspect | ויגר גנב [...] M | מתאשכחא ישתכח גבה [בידיה
י insert | 4 ייקד] יפקר M 1.°; ילפי M 2.°: cf 23, 16 et Ps Lev 6, 5 et M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 18 (1958), 183 s | חקל] חלק M | בחקלא דחורן] בחקל אוחרי מן שפר דחורן M | [...] מה: prob antep ad שפר: מה שפר, nisi malis legere [כר]מה pro כרמא | De toto v cf G. Schelbert, VT 8 (1958) 253-263, novissime J. Heinemann, *Tarbiz* 38 (1969) 294 ss.

5 Cuando se produjere fuego y topare con espinos (1) y devorare el grano hacinado o el grano en pie o el campo, el que prendió su incendio resarcirá totalmente.
6 Cuando uno hubiere dado plata u objetos en custodia y fueren robados de la casa del hombre, si es encontrado el ladrón, pagará el doble.
7 Si el ladrón no es encontrado, el dueño de la casa se llegará a los jueces (para jurar) que no puso su mano en la cosa (2) de su compañero.
8 En todo asunto de mala conducta (3) —en asunto de toro, asno, oveja, vestido y cualquier cosa perdida— del que uno diga: «esto es», vendrán a los jueces las palabras de las dos partes: aquél a quien los jueces declaren culpable pagará el doble a su compañero.
9 Y cuando un hombre diere a su prójimo un asno o toro u oveja o cualquier animal para custodiarlo y muriese o se quebrare o fuere apresado sin que nadie lo vea,
10 sea el juramento de Yahweh entre los dos (4) (jurando) que no alargó su mano a la hacienda (5) de su compañero y su dueño (6) aceptará (el juramento) y no tendrá que pagar;
11 pero si le hubiese sido robada, indemnizará a su propietario (7).
12 Y si hubiere sido despedazada, (la) traerán testigos (8): no pagará la bestia muerta (9).
13 Y cuando uno pidiere en préstamo a su prójimo (una bestia) y se quebrare o muriese no estando con ella su dueño, (la) ha de pagar (10).
14 Si su dueño estuviera con ella, no pagará. Si fue alquilada será recibida por el precio del alquiler (11).

(1) M: «espinas».
(2) M: «no cogió el trabajo».
(3) M: «(en todo) asunto de culpabilidad respecto a».
(4) M: «el juramento de Yahweh entre los dos».
(5) M: «a su trabajo».
(6) M: «sus dueños (aceptarán) de él».
(7) M: «de junto a él, indemnizará a sus propietarios».
(8) M: «(y si) hubiere sido matada, como testimonio le traerá miembros de ella».
(9) M: «le llevará hasta el cuerpo de la bestia despedazada y no pagará».
(10) Al propietario.
(11) M 1.º: «recibirá el precio de su alquiler»; M 2.º: «aportará (?) todas las pérdidas de su alquiler»; M 3.º: «irá el precio de su alquiler con las pérdidas».

5 ארום תפק אשא ותשכח כובין ותיכל גדישין או קמתא או חקלא משלמא ישלם מן דמוקד ית יקדתיה:

6 ארום יתן גבר לחבריה כסף או מנין למנטרה יתהון ויגנבון מן ביתא דגברא אין ישתכח גברא גנבא ישלם בכפלא:

7 אן לא ישתכח גנבא ויקרב מרה דביתא לוות דייניא אין לא שלח ידי[ה] במקמתא דחבריה:

8 על כל פתגם דחטיא על תור על חמרא על אמר ועל לבוש ועל כל [י]בידא די יאמר ארום דן הוא לוות דייניא יעלא מלי תריהון ית מן די יחייבון דייניא ישלם בכפלא לחבריה:

9 וארום יתן גבר לחבריה חמר או תור או אימר וכל בעיר למנטרה יתיה וימות או יתבר או ישתביי ולית דחמי יתיה:

10 שבועתא דייי תהי בין תריהון אין לא פשט ידיה במקמתא דחבריה ויקבִל מריה ולא ישלם:

11 ואין גנוב יתגנב מניה ישלם למריה:

12 ואין מטרפה יטרף ייתון סהדין קטילא לא ישלם:

13 וארום ישאל גבר מלות חבריה ויתבר או ימות מרה לית עמיה משלמא ישלם:

14 אם מריה עמיה לא ישלם אין אגיר הוא אתקבל באגרא:

5 כובין] קוצצין M | קמתא] קיימת[א] M || 6 למנטרה] למנטור M ||
ויגנבון] ויתגנבון M | ישתכח] יאשתכח M | בכפלא] [διπλῶς] בדיפלא M ||
7 ישתכח] יאשתכח M | אין לא שלח ... במקמתא] דלא תושיט בעבידת' M ||
8 על פתגם דחטיא על] מלא דחוב על M | [י]בידא] לבידא in text! | די יאמר]
דיאמ[ר] I | בכפלא] בדיפלא M || 9 ישתביי] [leg אשתבי] אשתבאי M ||
10 שבועתא ... תריהון] מומתא דיי' תהוי על תרויהו[ן] M | בין] ביני' M |
במקמתא] [leg? בעבידתיה; cf v 7] בעתידתי[ה] M | מריה] מרוי מיני[ה] M ||
11 גנוב] [leg מתגנ'] מתענ' M מניה ... למריה] מן גבי[ה] ישלם למרוי M ||
12 יטרף] ויטרף in text | מטרפה ... סהדין] [leg יתי] יתיה יתקטל מתקטלה
שהד אברוי מן ליה M | קטילא לא ישלם] [leg חיווא] חיובא גושמת עד ימטינ[יה]
ולא ישלם דתבירא M || 13 ישאל] ישאול M | מלות] מן לות M | ימות]
מית M | לית] + הוא M || 14 אתקבל באגרא] מקבל אגרא' M 1.º;
אגריה כל פסיד' [Ps עאל] אעל M 2.º; בפסדי' [אגרי[ה] יזל M 3.º.

15 Y cuando un hombre violare a una virgen que no está desposada y tuviere relaciones sexuales con ella la dotará para ser su mujer.
16 Si el padre de ella rehusare dársela (por esposa), pagará el dinero según la ley de la dote de las vírgenes [1].
17 Pueblo mío, hijos de Israel: no dejaréis con vida a ningún hechicero ni hechicera.
18 Todo el que yaciere con una bestia será matado.
19 Aquel que sacrificare delante de otros dioses —excepto [2] únicamente delante de Yahweh— será exterminado.
20 No maltratéis al inmigrante y no los oprimáis [3], porque vosotros fuisteis habitantes [4] en el país de Egipto.
21 Pueblo mío, hijos de Israel, no hagáis sufrir a ninguna viuda ni huérfano.
22 Si los causáis dolor y claman ante mí contra ti, oiré la voz de su oración pues Yo soy clemente [5] y misericordioso.
23 Para que no se encienda mi ira y os dé muerte [6] a espada, para que no queden vuestras mujeres viudas y vuestros hijos huérfanos.
24 Si prestares dinero a mi gente, al pobre que está contigo, no serás para él como acreedor apremiante y no le impondréis interés ni usura [7].
25 Si tomas en prenda el vestido de tu compañero se lo devolverás antes de ponerse el sol,

(1) M: «el dinero de (la cantidad de) 200 *(zuzin)* será pagado como la dote de las vírgenes».

(2) M: «toda clase de ídolos será exterminado, con todo...»

(3) M: «no los oprimáis ni los hagáis sufrir».

(4) M: «inmigrantes».

(5) M: «si claman ante mí (*lit:* «ante Él») escucharé la voz de su oración porque Dios clemente».

(6) M: «(os) aniquile».

(7) M: «(si) prestareis a su (mi?) pueblo, a los indigentes que están en vuestro pueblo no seáis para vosotros acreedor exigente y no les impondréis interés ni usura».

15 וארום יתפס גבר בתולה דלא מארסה וישמש עמה מפר[נ]ה יפר[ן] יתה ליה לאיתו:

16 אין מסרבה יסרב אבוה למסבה יתה ליה כסף יתקל כנימוס פרני בתולתא:

17 עמי בני ישראל כל חרש וחרשה לא תקיימון:

18 כל דמשמש עם בעיר מתקטלה יתקטיל:

19 מאן דמדבח קדם טעוון אחרניין ישתיצא ארום אלהן קדם ייי לבלחודוי:

20 וגיורא לא תונון ולא תדחקון יתהון ארום דייר[י]ן הוויתון בארעא דמצרים:

21 עמי בני ישראל כל ארמלה ויתמין לא תצערון:

22 אין מצערה תצער[ו]ן יתהון ויהווי ארום מצווח יצווח עליך קדמי ואשמע ית קל צלותה ארום חנן ורחמן אנה:

23 דלא יתקף רוגזי ואקטל יתכון בחרבא דלא יהוויי נשיכון ארמלן ובניכון יתמין:

24 אין כסף תוזף ית עמי ית מסכינה די עמך לא תהווי ליה כמרי חוב דחק ולא תישוון עלוי שערין ורבין:

25 אין ממשכנה תמשכן לבושא דחברך עד מטמעא שמשא תחזר יתי ליה:

15 **יתפס]** ישרגג M | **דלא מארסה]** די לא ארסת M | ... מפר[נ]ה יפר[ן] **לאיתו]** a *φερνή*, cf LXX; מפרזה יפרז in text!; מפרינ[ה] יפרינה ליה **לאיתא** M | 16 **למסבה]** דלא למתן M | **כנימוס]** נימוסי׳ M | ... כסף **בתולתא]** בתולת[א] מוהר׳ היך יתקנס מאתן כסף M || 19 **טעוון ... אלהן]** [leg אלהין] אלהון [leg? ברם ut in 23, 2] כל טעוותי׳ ישתיציי בדא M || 20 **וגיורא]** id M | **תונון ... יתהון]** תדחקון יתהון ולא תצערון יתהון M | **דייר[י]ן]** text דיירון!; גיורין M || 21 **ארמלה]** ארמלן M || 22 **תצער[ו]ן]** תצערין in text | **ארום ... חנן]** ms A *MdW* II, קדמי Ps] קדמוי ארום יצווח יצווח[מ] קדמוי **ואקטל]** 23 || M קדם יהוה] משמע אשמע בקל צלותא ארום אלה חנן **ואשיצי** M | 24 **תוזף ... ורבין]** לעמי׳] תוזפון ms A *MdW* II] תיזפון ית מסכיניי[א] דבעמכון לא תהוון לכון מירי [מרי leg] חוב דחיק ולא תשוון עליהון ולא שערין ולא רבין M || 25 **יתי]** leg יתיה.

26 pues es su único cobertor; el trapo para la piel de su carne. ¿Con qué
va a dormir? (1) Y si clama contra ti ante mí, oiré la voz de su oración,
porque Yo soy clemente (2) y misericordioso.
27 Pueblo mío, hijos de Israel: no despreciaréis a vuestros jueces y no
maldeciréis al jefe que haya en vuestro pueblo.
28 No retrasaréis el deducir vuestro diezmo ni vuestra ofrenda (3). Consagraréis (4) a mi nombre los primogénitos varones de vuestros hijos.
29 Lo mismo haréis con vuestras vacas, con vuestros rebaños: siete días
se criará tras la madre y al día octavo (5) lo separarán para mi nombre.
30 Y seréis pueblo consagrado para mi nombre. Y no comeréis carne
despedazada por fiera, lo matado en el campo; lo arrojaréis a los perros
o la arrojaréis al extranjero gentil que se parece a los perros (6).

(1) M: «¿con qué estará en pie?»

(2) M: «(y si) claman ante Él, oiré la voz de su oración porque soy Dios clemente».

(3) *dema'* o *terumah*.

(4) M: «separaréis».

(5) M: «y desde el día octavo».

(6) M: «por bestia salvaje, tirada en el campo, no la comeréis, la daréis al gentil». La identificación perros gentiles es aquí más completa que en N, 110, 440.

26 ארום ה[י]א תכסותיה לבלחודוי היא רקיעתא למשך בשרה במה
הוא דמך ויהוי ארום יצווח עלך קדמי ואשמע ית קל צלותיה
ארום חנן ורחמן אנה:
27 עמא בני ישראל דייניכון לא תבזון ורבה דבעמכון לא תלוטון:
28 מעשרתכון ודמעכון לא תשהון למיפקה בוכרי בניכון דכריא
תקדשון לשמי:
29 כדון תעבדון לתוריכון לעניכון שבעה יומין יהווה מתרבי בתר
אמה וביומא תמינייא יפרשון יתיה לשמי:
30 ועם קדישין תהוון לשמי ובשר תליש מן חווה קטילא באפי ברא
לא תיכלון לכלבא תטלקון או לנכרייה בר עממיא תטלקון יתיה
דהוא מדמי לכלבא:

26 ה[י]א] י add | במה הוא דמך] במה הוא קאים M | יצווח] יצוח קדמוי M || קדמיי] ms A *MdW* II, Ps ארום אלה חנן] משמע אשמע בקל צלותיה M || 28 בוכרי] בוכר׳יה I | תקדשון] תפרשון M || 29 וביומא] ומן יומ[א] M || וביומא תמינייא] ומן יומא תמניי[א] M || 30 Usque ad finem v ... חווה] חיות ברא מטלק באפה ברה לא תיכלון לבר עממיה תתנון יתיה M; cf Mt 15, 26; Mc 7, 27; A. Díez Macho, *Targum y N. T.*, «Mél. E. Tisserant», I, 1964, 184.

CAPÍTULO XXIII

1 No aceptaréis testigos falsos. No juntes tu mano con el pecador ([1]) para servirle de testigo falso.
2 Pueblo mío, hijos de Israel, no iréis tras la mayoría para hacer el mal sino para obrar el bien y ninguno de vosotros sea impedido de aportar en juicio argumentos favorables a su prójimo, (y no) digáis en vuestros corazones: la justicia ([2]) está con la mayoría ([3]). No ([4]) irás ([5]) tras la mayoría para hacer el mal. No seas estorbado de decir lo que hay en tu corazón sobre tu prójimo en el juicio para que no yerres diciendo: tras la mayoría, la justicia perfecta.
3 Pueblo mío, hijos de Israel, no favorecerás en el juicio al pobre que se hizo culpable, porque no se ha de tener acepción de personas en el juicio.
4 Cuando encuentres extraviados al buey o asno de tu enemigo, se lo devolverás.
5 Cuando veas al asno de tu enemigo yaciendo bajo su carga ¿rehusarás desatar(lo) con él? Abandonarás todo lo que hay en tu corazón contra tu compañero ([6]) y le desatarás con él y le cargarás con él.
6 No torcerás el juicio del pobre en su juicio ([7]).
7 Estad lejos de palabras mentirosas y no daréis muerte a nadie que sea inocente ([8]) en juicio porque los culpables ([9]) no serán justificados delante de mí.

([1]) M: «pueblo mío, hijos de Israel, ninguno de vosotros jurará en falso en el nombre del Verbo de Yahweh, vuestro Dios, y no pondréis vuestras manos con el pecador».

([2]) M: Lo mismo que en el texto excepto en el final: «... la justicia se inclina por la mayoría».

([3]) M: «(tras la mayoría el juicio) bueno».

([4]) Otra paráfrasis del mismo versículo.

([5]) M: «y no seáis cogidos?». Es poco seguro el lugar de inserción de esta nota.

([6]) M: «lo que hay en tu corazón contra él».

([7]) M: «pueblo mío, hijos de Israel, no torceréis el proceso judicial del pobre en la hora de su juicio».

([8]) M: «y al inocente y recto».

([9]) M: «porque Yahweh (no) justifica al que es culpable en la hora del juicio».

CAPUT XXIII

1 לא תקבלון שהדי שקרא לא תשותף ידך עם חייבה למהווי ליה
סהד שקר:
2 עמי בני ישראל לא תהוון אזלין בתר סוגיא למבעשא ברם אלאהן
למייטבה ולא יתמנע חד מנכון למלפה ז[כו]ן לחבריה בדינא
[ולא] תימרון בלבביכון בתר סוגיא דינא: לא תיזל בתר סגיא
למבאשא לא תמנע מן למימר מה דבלבך על חברך בדינא דלא
תהווי טעי ואמר מן בתר סגיא דינא שלם:
3 עמי בני ישראל ומסכינא די אתחייב בדינא לא תסב ליה אפי[ן]
ארום לית מיסב אפין בדינא:
4 ארום תערא תורא דשנאך או חמריה טעון מחזרא תחזר יתיה לה:
5 ארום תחמי חמרא דשנאך רביע תחות טעוניה ותתמנע מלמפרק
עמיה משבק תשבק כל מה דבלבך על חברך ומפרק תפרק עמה
ומטען תטען עמיה:
6 לא תסטי דינא די צרוכה בדינה:
7 מן מלין דשקרין תהוון רחקין וכל מן דמזכי בדינא לא תקטלון
ארום לא יזכון קדמיי חייבא:

23 1 לא תקבלון ... חייבה] עמי בני ישרא[ל] לא ישתב[ע] חד מנכון בשי[ם] ממרי[ה] דיי' אלהכון לשקר ולא תשוון ידיכו[ן] עם חי[יבה] M || 2 עמי בני ישרא[ל] לא תהוון אזלין בתר סוגיי[א] למבעשא ברם אלאהן למייטבה ולא יתמנע חד מנכון למלפה זמן [זכון leg] לחברה בדינ[ה] ולא תימרון בלבביכון בתר סוגי[א] דינ[ה] סטי M | ז[כו]ן] זמן in text! | ולא [תימרון]] ita M; in text ותימרון : בתר סוגיא דינא] + טוב' M | לא תיזל] huc + ? ותפסו[ן] M | מן למימר] מן למ[ימר] M || 3 אפי[ן]] אפיו in text || 4 תערא] leg תערע | טעון] leg prob טעין || 5 דבלבך על חברך] דאית בליבך עלוי M || 6 עמי בני ישראל לא תסטון סדר דינא דמסכינא בשעה דינ[ה] M | די צרוכה] leg prob די צריכה; in text הצרוכה || 7 דשקרין] דשקר M | וכל ... בדינא] וזכאי וקשוט [וקשיט leg] בד' M | יזכון קדמיי חייבא] מזכי ייי ית חייבא בשע[ת] דינא M.

8 Y no recibiréis regalo ([1]) porque el regalo ciega los ojos de los que lo
toman y se lleva ([2]) las palabras del juicio justo ([3]) en el juicio ([4]).
9 Y no vejaréis al inmigrante pues vosotros conocéis el alma del inmi-
grante ([5]), pues fuisteis inmigrantes en el país de Egipto.
10 Durante seis años ([6]) sembraréis vuestra tierra y recogeréis su producto.
11 Y el año séptimo la dejaréis descansar y la declararás libre ([7]) y come-
rán ([8]) los pobres de tu pueblo ([9]) y las bestias del campo comerán lo
que quede. Lo mismo haréis con vuestras viñas y olivos.
12 Durante seis días haréis vuestro trabajo ([10]) y en el día séptimo repo-
saréis a fin de que descanse tu buey ([11]) y tu asno y tome descanso el
hijo de tu esclava ([12]) judía y el inmigrante.
13 Y estaréis vigilantes ([13]) en todas las cosas que os he dicho y no
recordaréis el nombre de otros dioses y no sea oído de vuestra boca.
14 Tres veces al año celebraréis fiesta delante de mí ([14]).
15 Observaréis la fiesta de los Ácimos: durante siete días comeréis ácimos
como os he ordenado, en el tiempo del mes de *abib*, pues en él salisteis
libres de Egipto. Y no seáis vistos ante mí con las manos vacías ([15]).

([1]) M: «y regalo de riquezas no lo tomarás».

([2]) *o:* «hace vacilar».

([3]) *o:* «del juez inocente».

([4]) M: «a los sabios en los juicios y confunde y corrompe las palabras de los inocentes a la hora de sus juicios».

([5]) I: «Pues vosotros conocéis el alma del inmigrante». M: «conocéis la amargura del alma del inmigrante».

([6]) M: + «de días».

([7]) Para todos.

([8]) = «para que coman».

([9]) M: «y la daréis a comer a los pobres que hay en tu pueblo».

([10]) *Lit:* «tu trabajo».

([11]) M: «(a fin de) que descansen vuestros bueyes».

([12]) M: «de vuestras esclavas».

([13]) M: «guardaréis».

([14]) M: «en cada año celebraréis fiesta delante de mí».

([15]) M: «de Egipto. Pueblo mío, hijos de Israel, no estáis autorizados a comparecer ante vuestro Dios vacíos de todo mandamiento».

8 ושחד לא תקבלון ארום שוחדא יסמ[י] עיינ[י] נסבוי ויטלטל מלי
דינא זכיי בדינא:
9 וגיורא לא תדחקון ארום אתון ידעתון נפשא דגיורא ארום גיורין
הויתון בארעא דמצרים:
10 ושית שנין תזרעון ית ארעאכון ותכנשון ית עללתה:
11 ובשתא שביעיתא תשמטון יתה ותבק[ר]ון יתה וייכלון מסכינייה
די עמך ומה דמשתייר תיכול חיית ברא כדין תעבדון לכרמיכון
לזיתיכון:
12 שיתא יומין תעבדון עבידתך וביומא שביעא[ה] תתנחון מן בגלל
דתנח תורך וחמרך ויתניח בר[א] דאמתך יהודייתה וגיורא:
13 ובכל מה די אמרת לכון תהוון זהירין ושום טע[ו]ן אחרניין לא
תדכרון ולא ישתמע על פומיכון:
14 תלתא זמנין תחוגון קדמיי בשתא:
15 ית חגא דפטירייה תטרון שבעה יומין תיכלון פטירין היך מה
דפקדת יתכון בזמן ירחא דאביבא ארום בה נפקתון פריקין ממצרים
ולא תתחמון קדמיי ריקם:

8 ושחד לא תקבלון] ושחד דממון לא תסביה M | יסמ[י]] יסמו in text | חכימייא בדיני' ומערבב ומקלקל] מלי ... בדינא | I עייני'; !עיינו in text [עיינ[י] ואתון חכמתון ית] ארום ... דגיורא 9 || M מיליה' דזכאי בשעת דיניהון 10 || M חכמתון מרירות נפשא דגיורא] ידעתון ... דגיורא | I נפשי דגיורא ושתא] ובשתא שביעיתא 11 || M ארעכון] ארעאכון | M דיומין +]שנין ותיכלון יתי[ה]] וייכלון ... ומה | ותבקדון in text]ותבק[ר]ון | M שבעיי' לחיותא] חיית ברא | I ודאשתייר]ומה דמשתייר | M מסכנייה דבעמ[ך] ומ[ה] דיתנחון] דתנח תורך | M אישתא]שיתא 12 || I [וחיותא ?vel] דבאפי' ברא]טע[ו]ן | M תטרון]תהוון זהירין 13 || I דאמהתכון]דאמתך | M תוריכון תחגון]תחוגון ... בשתא | M בני ישראל praem]תלתא 14 || in text טעין]פטירין id M sed scriba var lect vid M referre 15 || M קדמי בכל שנה מן מצרים עמי]ממצרים ... ריקם | M מה די פקדית]מה דפקדת | דפטירייה ad בני ישראל לית אתון רשיהין]רשאין leg et prob scriptum] למתחמיי' קדם אלהיכון ריקונין מן כל מצוה M | Cf 34, 18.

16 Y la fiesta de la Siega ([1]) de las primicias del trabajo de tus manos, de aquello que vosotros sacáis y sembráis en el campo ([2]). Y la fiesta de la recolección ([3]), a la salida del año ([4]), al recoger del campo el trabajo de vuestras manos ([5]).
17 Tres veces cada año comparecerán ([6]) todos vuestros varones pidiendo instrucción delante del Señor de todos los siglos, Yahweh.
18 No ([7]) sacrificaréis la sangre de mi santo sacrificio con pan fermentado, y la grasa de mi fiesta no ha de quedar la noche hasta la mañana ([8]).
19 Traeréis lo primero de las primicias de los frutos de vuestra cosecha al templo de Yahweh, vuestro Dios. Pueblo mío, hijos de Israel, no coceréis ni comeréis carne con leche mezclados juntos para que no se encienda mi ira contra vosotros y cozamos ([9]) vuestros granos atados ([10]), el grano y la paja mezclados juntos.
20 He aquí que Yo ([11]) envío un Ángel de misericordia delante de vosotros para guardaros ([12]) en la tierra ([13]) para introduciros en el lugar que he establecido.
21 Sed cuidadosos ([14]) delante de él y escuchad su voz; no os rebeléis ([15]) contra sus palabras, pues mi santo nombre será pronunciado sobre él, pues no remitirá ni perdonará vuestros pecados, pues mi santo nombre será pronunciado sobre él ([16]).
22 Pues si oís la voz de mi([17])Verbo y haces todo lo que diga, seré enemigo de los que os odian y oprimiré a los que os oprimen.

([1]) La de las Semanas o *Šabuʻot*.
([2]) M: «de vuestra cosecha que sembraréis hacia (sobre) el campo».
([3]) La fiesta de los Tabernáculos o *Sukkot*.
([4]) De setiembre a octubre.
([5]) M: «vuestra cosecha que sembraréis».
([6]) M: «comparecerá».
([7]) M: «pueblo mío, hijos de Israel, (no)».
([8]) M: «la carne que sacrifiquéis en la primera noche de la fiesta de la Pascua desde el atardecer hasta la mañana».
([9]) 110, Ps «cueza» (1.ª p sg).
([10]) 110: «en vuestras eras».
([11]) M: «su Verbo».
([12]) M: «para guardar».
([13]) Prob hay que leer «en el camino».
([14]) M: «cuidaos».
([15]) M: «la voz de su Verbo. No os rebeléis».
([16]) M: «el nombre de mi Verbo (será pronunciado) sobre él».
([17]) «mi» con Samar y LXX; TM «su».

16 וחגא דחצדא בכרת עבד ידיכון מה די אתון מפקין וזרעין באפי
ברא וחגא דאכנשותא במיפקה דשתא במכנשכון ית עבד ידיכון
מן אפי ברא:
17 תלתא זמנין בכל שתא יתחמון כל דכוריכון תבעין אולפן קדם
רבון כל עלמיא ייי:
18 לא תכסון על חמיע אדם נכסת קדשי ולא יבית מן חלבי חגי
עד צפרא:
19 שרוי בכרית פירי עללתכון תייתון לבית מוקדשא דייי אלהכון:
עמי בני ישראל לא תבשלון ולא תיכלון בשר בחלב מערבין
כחדא דלא יתקף רוגזי עליכון וניבשל עבוריכון צרירין דגנה
וקשה מערבין כחדא:
20 הא אנה משלח מלאך דרחמן קדמיכון למנטרא יתכון בארעא
לאעלא יתכון באתרא די אתקנת:
21 אזדהרון מן קדמוי ושמעו בקלי לא תסרבון על מלוי ארום שמי
קדישא אתקרי עלוי ארום לא שרי ושבק לחוביכון ארום שמי
קדישא אתקרי עלוי:
22 ארון אן משמע תשמעון בקל ממרי ותעבד כל מה די ימלל ואסני
למן דסני יתכון ואעיק למן דעיק יתכון:

16 עבד ידיכון מה די אתון ... באפי ברא] עללתכון די תזרעון ילפי [leg כלפי, nempe כלפי ברא: ita M. Kasher] M | דאכנשותא] דכנישותא M | עבד ידיכון] עללתכון די תזרעון M | מן אפי] מאפא I | Cf 34, 22 || 17 Cf 34, 23 | יתחמון] יתחמי M || 18 Cf 34, 25 | לא תכסון] praem עמי בני ישראל M | נכסת קדשי] מכיסת קודשין M | מן חלבי ... צפרא] בשרא די תכסון בלילי ימא טבא קדמיי' דפסחא מן רמשא עד צפרא M || 19 Cf 34, 26 | לא תבשלון ... כחדא 1.°] לית אתון רשאין למבשל[א] ולמיכל בשר[א] וחלב מערבין כחדא M | וניבשל] ita text initio sed postea emendatum וננבשל! || 20 אנה] מימרי' M | דרחמן] leg prob דרחמין c v 23 | למנטרא] למטור M | בארעא] leg prob בארחא | לאעלא] לא'עלא in text quod forte leg לאיעלא; ולמעלה M || 21 אזדהרון] אזדהרו לכון M | בקלי לא תסרבון] בקל ממרי[ה] לא תסרבון M | שמי קדישא אתקרי עלוי] שם מימרי מייקרי עלוי [leg prob מתקרי] M || 22 ימלל ... דעיק יתכון] ימלל ואסני למאן דסני יתכון ומעיק למאן דעיק יתכון M.

23 Porque mi Ángel (1) irá delante de vosotros y os introducirá en el país
de los amorreos, hititas, pereceos, cananeos, hiwweos, jebuseos, y los
exterminaré.
24 No os inclinaréis ante sus ídolos ni daréis culto ante ellos (2) y no hagáis
sus obras, sino que los destruiréis (3) y destrozaréis sus estelas.
25 Pero daréis culto delante de Yahweh, vuestro Dios, y bendecirá vuestro
pan (4) y vuestras aguas y alejará las malas plagas (5) de entre vosotros.
26 No habrá quien aborte ni estéril en tu tierra (6). Terminaréis en paz el
número de vuestros días (7).
27 Enviaré por delante de vosotros mi terror (8) y confundiré a todos los
pueblos entre los que vais a entrar y pondré (9) a todos vuestros
enemigos delante de vosotros, rota la cerviz.
28 Y enviaré delante de vosotros las avispas y expulsarán delante de
vosotros a los hiwweos, a los cananeos y a los hititas.
29 No los expulsaré delante de vosotros en un solo año para que el país
no quede desierto, para que no se multipliquen las fieras del campo
contra vosotros.
30 Poco a poco los iré expulsando delante de vosotros, hasta que seáis
muchos y poseáis el país.
31 Y pondré vuestras fronteras desde el mar de los Juncos hasta el mar
de los Filisteos y desde el desierto hasta el Gran Río (10), pues entregaré
en tus manos todos los habitantes del país y los arrojaré de delante de
vosotros.
32 No haréis alianza con ellos ni con sus dioses.
33 Y no habitarán en vuestro país —no sea que os hagan pecar ante mí,
porque daríais culto a sus dioses—, porque serían para vosotros un
tropiezo.

(1) M: + (?) «Ángel de misericordia».
(2) M: «a ellos».
(3) M: «destruiréis» (otro verbo).
(4) M: «vuestros alimentos».
(5) M: «vuestras aguas y alejaré las plagas».
(6) M: «en vuestra tierra».
(7) M: «llenaré de bien vuestros días».
(8) M: «la plaga de mi castigo».
(9) M: «y aniquilaré todos los pueblos a los que vais a entrar y pondré».
(10) M: «hasta el río Eufrates».

23 ארום ידבר מלאכי קדמיכון ויעל יתכון לארעהון דאמוריי
דחתיי ופרזיי וכנענייי וחויי ויבוסיי ושיצא יתהון:
24 לא תסגדון לטעוותהון ולא תפלחון קדמיהון ולא תעבדון
כעובדיהון ארום מפגרא תפגר[ון] יתהון ומתברא תתברון ית
קיימתהון:
25 ותפלחון קדם ייי אלהכון ויברך ית לחמכון וית מייכון ויעבר
מכתושייה בישייא מן ביניכון:
26 לא תהוי מתכלה ועקרה בארעך ית מניין יומכון תשלמון בשלם:
27 ית אימתי אשלח קדמיכון ואערבב ית כל עמיא די תיעלון ביניהון
ואשוי ית כל בעלי דבביכון קדמיכון תבירי קדל:
28 ואשלח ית אורעיתא קודמיכון ותטרד ית חויי וית כנעניי וית
חתיי מקדמיכון:
29 לא אטרד יתהון מן קדמיכון בשתא הדא דלא תהוי ארעא צדי[י] דלא
תסגי עליכון חיות ברא:
30 קליל קליל אטרוד יתהון מן קדמיכון עד זמן די תסגון ותאחסנון
ית ארעא:
31 ואשוי ית תחומיכון מן ימא דסוף עד ימ[.]אהון דפלישתאי ומן
מדברא עד נהרא רבא ארום אמסרא בידיכון ית כל דיירי ארעא
ואטרוד יתהון מן קדמיכון:
32 לא תקימון להון ולטעוותהון קיים:
33 ולא ישרון בארעכון דלא יחייבון יתכון קדמיי ארום תפלחון
קדם טעוותיהון ארום יהוון לכון לתקלה:

וחתאי ופריזאי]דחתיי ... ושיצא | M מלאך דרחמין ? +]מלאכי 23
|| ואשיצא leg]ושיצא | M וכנענעאי [וכנענאי] leg] וחיואי ויבוסאי ואשיצי
| in text תפגרא]תפגר[ון] | M מפכרא]מפגרא | M להון]קדמיהון 24
]מייכון ... מכתושייה | M מזוניכון]לחמכון 25 || M קיימ']קיימתהון
בארעכון]בארעך 26 || I מבינ[יכון]]מן ביניכון | M מימיכון ואעבר מכתשיה
| M מחת פורענת']אימתי 27 || M יומיכון אמל' בטב]יומכון ... בשלם | M
| M ואשיצי ית כל עמא דתעלון לוותהון ואשוו]ואשוי leg]]ואערבב ... ואשוי
|| M חיוואי וית כנענ[.]עאי ית חיתאה]חיויי ... חתיי 28 || M אמיה]עמיא
| M ועד ימא]עד ימאהון 31 || M ותיסגי]דלא תסגי | I [צ]דא]צדי 29
]דיירי ארעא | M עד נהרא דפרת]עד נהרא רבא | I וממד[ברא]]ומן מדברא
.M ית]קדם 33 || I (delt) תקימו']תקימון 32 || M דייר' דארעא

CAPÍTULO XXIV

1 Y dijo a Moisés: Sube, pide instrucciones de delante de Yahweh, tú,
Aharón, Nadab, Abihú y setenta sabios de Israel. Y rezaréis desde lejos.
2 Y se acercará Moisés solo delante de Yahweh y ellos no se acercarán
y el pueblo no subirá con él.
3 Y vino Moisés y refirió al pueblo todas las palabras de Yahweh y todas
las disposiciones (1). Y respondió todo el pueblo a una voz y dijo (2):
Pondremos en práctica todas las palabras que ha hablado Yahweh (3).
4 Y Moisés escribió todas las palabras de Yahweh y se levantó de
mañana y construyó un altar en la parte baja de la montaña y doce
estelas para las doce tribus de los hijos de Israel.
5 Y envió a los jóvenes de los hijos de Israel y dispusieron (4) holocaustos
y ofrecieron toros como sacrificios santos delante de Yahweh.
6 Y tomó Moisés la mitad de la sangre y la puso en la taza y la otra
mitad de la sangre roció (5) encima del altar.
7 Y tomó el libro de la Alianza y (lo) leyó a los oídos (6) del pueblo, y
dijo: todo lo que Yahweh ha hablado haremos y obedeceremos (7).
8 Y tomó Moisés la sangre y roció sobre el pueblo (8) y dijo: He aquí la
sangre de la alianza que Yahweh pactó (9) con vosotros (con) todas
estas palabras.
9 Y subieron Moisés, Aharón, Nadab, Abihú y setenta de los sabios de
Israel.

(1) M: «sus juicios».

(2) M: «a una con corazón perfecto y dijo»:

(3) M: «el Verbo de Yahweh».

(4) M: «y envió a los primogénitos de los hijos de Israel porque hasta aquella hora el culto era con los primogénitos porque hasta ahora no había sido hecha la tienda de la reunión y hasta ahora no había sido dado el sacerdocio a Aharón, y subieron (= ofrecieron)».

(5) M: «en las tazas y la otra mitad de la sangre (la) roció».

(6) M: «a los oídos de».

(7) M: «que ha hablado el Verbo de Yahweh».

(8) Nótese que el Neofiti no cambia el texto hebreo sino que lo traduce «y roció sobre el pueblo»; sin embargo, Onqelos y Pseudojonatán introducen este cambio: «Y roció sobre el altar para expiar sobre el pueblo». La razón de este cambio es que la antigua alianza del Sinai se selló con un sacrificio expiatorio —el de este cap 24— en el cual, según el Lev, no cabía comunión con la víctima. Sólo en los sacrificios de comunión o pacíficos cabía participar de la víctima que es lo que aquí quieren evitar O y Ps con este cambio introducido en la traducción del v 8, y O, Ps y N en el cambio que introducen en el v 11. La nueva alianza se ratifica también con un sacrificio de comunión que es, no obstante, sacrificio expiatorio. Cf A. Díez Macho, Notas al Ev de Marcos, cap 14, 22-24 en la *Sagrada Biblia*, t VI, B. Aires, 1966.

(9) M: «que pactó el Verbo de Yahweh».

CAPUT XXIV

1 ולמשה אמר סוק תבע אולפן מן קדם ייי את ואהרן נדב ואביהוא ושבעין חכימיא דישראל ותצלון מן רחיק:
2 ויקרב משה לבלחודוי קדם ייי ואינון לא יקרבון ועמא לא יסקון עמה:
3 ואתא משה ותני לעמא ית כל פתגמיא דייי וית כל סדרי דינא וענון כל עמא קל חד ואמרין כל פתגמיא די מליל ייי נעבד:
4 וכתב משה ית כל פתגמיי דייי ואקדם בצפרא ובנה מדבח בשפולא דטורא ותרתי עשרי קיימין לתרין עשרתי שבטייה דבני ישראל:
5 ושלח ית עולמיהון דבני ישראל וסדרו עלוון וקריבו נכסת קודשין קדם ייי תורין:
6 ונסב משה פלגא דדמא ושוי בספלא ופלגא דדמא זרק על גבי מדבחא:
7 ונסב ספר קיימא וקרא בשמעון דעמא ואמרין כל מה די מלל ייי נעבד ונשמע:
8 ונסב משה ית אדמה וזרק על עמא ואמר הא אדם קיימא דקיים ייי עמכון ית כל פתגמיי[א] האליין:
9 וסלק משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעין מן חכימי ישראל:

24 1 תבע ... קדם] ותבע אולפן קדם M | ושבעין] ושובעי[ן] M | מן רחיק] מרחו[ק] I || 2 ואינון] והנון I || 3 פתגמיא] פתגמוי M | סדרי דינא] דינוי M | קל חד ואמרין] ואמ[רין] כחדא בלבא שלמא M | די מליל] דימ[ליל] I | ייי] מימרי[ה] דיי' M || 4 קיימין ... שבטייה] קיימי לתרי' עשרתי שבטייה M || 5 ושלח ... וסדרו] ושדר ית בוכרי' בני ישראל ארום עד ההי[א] שעתא הוות פולחנא בבוכרייא דעד כדון לא אתעבד משכן זמנן [leg? זמנא] ועד כדון לא אתייהבת כהונתא לאהרון ואסיקו M || 6 דדמא] l.° אדמא I | בספלא ... זרק] בספלייא ופלגא אדמה זרק M | ופלגא] ופלגות M || 7 בשמעון] במשמועי M | די מלל ייי] דמלל מימרי[ה] דיי' M || 8 דקיים ייי] די קיים מימרי[ה] דיי' M || 9 חכימי ישראל] חכימיי[א] דיש' M.

10 Y vieron la Gloria [1] de la *Šekiná* de Yahweh y debajo del escabel de
sus pies como pavimento de baldosas de zafiro y como visión de los
cielos, cuando están limpios de las nubes.
11 Y no extendió [2] su mano a los jóvenes [3] de los hijos de Israel y vieron
la Gloria [4] de la *Šekiná* de Yahweh y se regocijaban [5] en sus sacri-
ficios que habían sido aceptos como si [6] comieran y bebieran.
12 Y dijo Yahweh a Moisés: Sube junto a mí a la montaña y estate allí y
te daré las tablas de piedra con la Ley y la Alianza [7] que he escrito
para instruirlos.
13 Y se levantó Moisés y Josué, sus servidores [8], y subió Moisés al monte
sobre el que se apareció la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh.
14 Y a los ancianos les dijo: Quedaos, esperadme aquí [9] hasta que
volvamos a vosotros y he aquí que Aharón, y Hur están con vosotros:
quien tenga algún asunto judicial de palabra vaya a ellos.
15 Y Moisés subió al monte y la nube cubrió el monte.
16 Y la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh moró sobre el monte del Sinaí al
que cubrió la nube durante seis días, y el séptimo día llamó [10] a
Moisés [11] de en medio de la nube.
17 Y el aspecto de la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh como fuego devo-
rador, fuego devorador en la cima del monte a los ojos [12] de los hijos
de Israel.
18 Y se adentró Moisés en la nube y subió al monte, y Moisés estuvo en
el monte cuarenta días y cuarenta noches.

(1) M: «del Dios de Israel».

(2) Para matarlos por ver la Gloria de Dios que no se podía ver —eso creían— sin ser castigados con la muerte.

(3) M 1.º: «a los principales»; M 2.º: «a Nadab y Abihú, los jóvenes hermosos encargados de los hijos de Israel».

(4) M: «del Dios de Israel».

(5) M: «y parecían como (si comieran y bebieran)».

(6) O, Ps y N añaden «como si» para evitar la «comunión» en un sacrificio expiatorio.

(7) M: «y los mandamientos que he escrito para decirlos a ellos».

(8) I: «su sirviente».

(9) M: «(queda)os aquí».

(10) M: + «la Palabra *(Dibberah)* de Yahweh».

(11) M: «a Moisés al día séptimo sobre el monte».

(12) M: «viéndo(lo)».

10 וחמון ית איקר שכינתה דייי ותחות אפ[ו]פודן דרגלוי כעובד
לבן דספרינון וכחזוי שמיא כד אינון נקיין מן עננא:
11 ולוות עולימיהון דבני ישראל לא פשט ידיה וחמון ית איקר
שכינתה דייי והוון חדיין על קרבניהון דאתקבלון היך אכל[י]ן
והיך שתין:
12 ואמר ייי למשה סוק לוותי לטורא והוי תמן ואתן לך ית לווחוי
אבניא ואורייתא וקיימא די כתבית למלפא יתהון:
13 וקם משה ויהושע שמשוי וסלק משה לטורא דאתגליית עלוי איקר
שכינתה דייי:
14 ולחכימיא אמר ת[י]בו אמתינו לי הכא עד זמן די נחזור לוותכון
והא אהרן וחור עמכון מן דאית עסק דין דמלין יקרב לוותהון:
15 וסלק משה לטורא וכסי עננא ית טורא:
16 ושרת אייקר שכינתיה דייי על טורא דסיני וכסי יתיה עננא שיתא
יומין וקרא למשה ביומא שביעיא מן גו עננא:
17 וחיזו איקר שכינתיה דייי כאשתא אכלה אשא מתכלה בריש
די טורא לעיני בני ישראל:
18 ואתא משה בגו עננא וסלק לטורא והוה משה בטורא ארבעין יומין
וארבעין לילין:

10 שכינתה דייי] אלהא דישראל M | אפ[ו]פודן] text; אפיפודין M; < ὑποπόδιον | דספרינון] < σαπφείρινον | וכחזוי] vid superadd: י; וכחיזוי | נקיין מן עננא] הוון נקיין מן ענניא M || 11 ולוות עולימיהון] ולוות רברבניי׳ M | ולוות ... ישראל] ולנדב ואביהו עולמייא שפיריא דהוון מתמנן על בני ישראל M | שכינתה דייי] אלהא דישראל M | והוון חדיין ... היך] [וה׳] מתחמיין היך [אכל[י]ן] M: cf 110 | אכל[י]ן] אכלון in text || 12 וקיימא ... יתהון] ופיקודא די כתבית למחוו׳ יתהון M || 13 שמשוי] שמשה I || 14 ת[י]בו] in text vid magis תובו: revertimini | לי הכא] לכון הכה M | די נחזור] דנח׳ I | יקרב] id M || 16 וקרא] + דבירא דיי׳ M || 17 מן גו] מגו I | למשה ... שביעיא] למשה ביומ[א] שבעייה על טורא M | וחיזו איקר] וחיזו יקר M | כאשתא] כ[א]שא I | לעיני] חמיין M || 18 יומין] יממין I.

CAPÍTULO XXV

1 Y habló Yahweh ([1]) con Moisés diciendo:
2 Habla con los hijos de Israel y separarán para mi nombre ofrendas: recibiréis su ofrenda de todo hombre cuyo corazón la dé voluntariamente.
3 Y ésta es la ofrenda que recibiréis ([2]) de ellos: oro, plata, bronce,
4 púrpura violácea, escarlata y color carmesí precioso, lino y pelo de cabra,
5 pieles de carneros enrojecidas ([3]) y pieles de *sasgonin* ([4]) y maderas de acacias;
6 aceite para el alumbrado, aromas para el aceite de la unción y para el incienso perfumado;
7 piedras preciosas ([5]) y piedras de engaste para engastarlas ([6]) en el efod y en el pectoral.
8 Y construirán a mi nombre un santuario y haré morar ([7]) la Gloria de mi *Šekiná* en medio de ellos.
9 (Conforme) ([8]) todo lo que Yo te mostraré respecto a la forma del tabernáculo y respecto a la forma de todos sus utensilios, así lo haréis.
10 Y harán el arca ([9]) de madera de acacias cuya longitud sea de dos codos y medio y la anchura sea de un codo y medio y sea de un codo y medio la medida de su altura.
11 La revestirás de oro puro; la revestirás por dentro y por fuera, y la haréis una moldura de oro todo alrededor.
12 Y fundirás para ella cuatro anillos de oro y los colocarás en los cuatro ángulos: dos anillos en un lado y dos anillos en su otro lado.
13 Y harás varales de madera de acacias y los revestirás de oro.

([1]) M: «el Verbo de Yahweh».
([2]) M: «tomaréis».
([3]) «curtidas».
([4]) TM: de *taḥaš*, animal no bien identificado.
([5]) TM: «de *šoham* = ónice.
([6]) M: «para engastar con ellas el efod y el pectoral».
([7]) =«para que haga morar».
([8]) Falta esta palabra en el texto; está en M.
([9]) M: «un arca».

CAPUT XXV

1 ומליל ייי עם משה למימר׃
2 מלל עם בני ישראל ויפרשון לשמי אפרשן מן לוות כל גבר
די ידוב יתיה לביה תקבלון ית אפרשותיה׃
3 ודא אפרשתא די תקבלון מן לוותהון דהב וכסף ונחש׃
4 ותכלה וארגוון וצבע זהורי טבא ובוץ ומעזי׃
5 ומשכן דדכרין מסמקין ומשכין דססגונין ואעין דשטין׃
6 משח לאנהרותא בסמנין למשחא דרבותא ולקטרת בסמניה׃
7 אבנין טבין ואבנין דאשלמ[ו] למקבעא באפודא ובחשנא׃
8 ויבנו לשמי בית מוקדשא ואשרי איקר שכינתי ביניהון׃
9 כל מה די אנא מחזי יתך ית דמותא דמשכנא וית דמות כל מנוי
[ו]כדן תעבדון׃
10 ויעבדון ארונה אעה דשתא [deld] דשטין תרתין אמין ופלג ארכה
ואמתא ופלג פותיא ואמתא ופלג משחת רומיה׃
11 ותחפי יתיה דהב דכי מן גיו ומן בר תחפי יתיה ותעבד ליה
כליל דדהב חזר ומקף׃
12 ותתך ליה ארבע עזקין דדהב ותתן על ארבעתי זוויתא ותרתין
עזקין על סטריה חדתא ותרתין עזקין על סטריה תניינא׃
13 ותעבד אריחין אעין דשטין ותחפי יתהון דהב׃

25 1 ייי] דיי' [ה]מימרי M || 2 אפרשן] prob leg אפרשו; cf 35,5; אפר[ש]ת I | מן לוות] מל[וות] I || 3 תקבלון] תסבון M || 4 Cf 35, 6 | זהורי] זיהורי M || 5 Cf 35, 7 | דססגונין] דססחסגונין M || 6 Cf 35, 8 | משח] מ[שח] שמן M || 7 דאשלמ[ו] in text דאשלמן | ובחשנא ... למקבעא] למשקעה בהין אפדא וחושנא M: cf 35, 9 || 9 כל] ככל M | [ו]כדן] ו add | מנוי [ו]כדן] מאניי וכן M || 10 Cf 37, 1 | ארונה] ארון M | ואמתא] ואומת' M || 11 Cf 37, 2 | גיו] לג[יו] I | בר] לב[ר] I || 12 Cf 37, 3 | זוויתא] זוייתא M | חדתא] sic in text quia האחת in TM; חד O Ps || 13 Cf 37, 4 | אעין דשטין] אעי שט[ין] I.

14 E introducirás los varales por los anillos a los lados ([1]) del arca para con ellos trasportar el arca.
15 Los varales estarán en los anillos del arca: no se moverán de ella.
16 Y pondrás dentro del arca el testimonio que te daré.
17 Y harás un propiciatorio de oro puro: su longitud de dos codos y medio y la anchura de codo y medio.
18 Y harás dos querubines ([2]) de oro, repujados los harás, a los dos lados del propiciatorio.
19 Y harás un querubín a un extremo, (uno) de aquí, y otro querubín al otro extremo, de allá: haréis los querubines (del) ([3]) propiciatorio sobre sus dos extremos.
20 Y los querubines extenderán sus alas hacia arriba dando sombra con sus alas al propiciatorio, y sus rostros vueltos el uno al otro; hacia el propiciatorio estarán los rostros de los querubines.
21 Y pondrás el propiciatorio sobre el arca (encima, y dentro del arca) ([4]) pondrás el testimonio que te daré.
22 Allí daré cita a mi Verbo contigo y hablaré contigo desde encima del propiciatorio que está sobre el arca del testimonio ([5]), de entre los dos querubines, todo lo que te ordenaré ([6]) sobre los hijos de Israel.
23 Y harás una mesa de maderas de acacias: de dos codos de longitud, de un codo de anchura y codo y medio la medida de su altura.
24 Y la revestirás de oro puro y la harás una moldura de oro todo alrededor.
25 Y le harás un marco de un palmo ([7]) todo alrededor y harás una moldura de oro a su marco todo alrededor.

([1]) M: «al lado».
([2]) M: «imágenes»; cf 26,1.
([3]) = «en una pieza con él»; M: «del».
([4]) Falta en el texto; omitido por homoioteleuton.
([5]) M: «de entre los dos querubines que están sobre el arca del testimonio».
([6]) I: «hablaré».
([7]) M: «de un palmo» (otra palabra).

14 ותעיל ית אריחי בעזקיא על סטרוי דארונא למטען ית ארונא בהון:
15 בעזקיא די בארונא יהוון אריחי לא יזוען מניה:
16 ותתן לגו ארונא ית שהדותא די אתן לך:
17 ותעבד כפרתה דדהב דכי תרתין אמין ופלג ארכה ואמה ופלג פתיא:
18 ותעבד תרין כרובין דדהב נגידין תעביד יתהון מן תרין סטריה דכפרתה:
19 ותעבד כרוב חד מן דין סטריה חד מן הכא וכרוב חד מן דן סטרה מן הכה כפורתה תעבדון ית כרובייא על סטרוי תרין סטרוי:
20 ויהווי כרובייא פרסין בכנפיהון לעיל מטלין בכנפיהון על כפרתא ואפיהון הפיכין דן לקבל דן לקבל כפרתא יהוון אפי כרובייא:
21 ותיתן ית כפרתא על ארונא [מלעילא ובגו ארונא] תתן ית שהדותא די אתן לך:
22 ואזמן ממרי לך תמן ואמלל עמך מעילוי כפורתא די על ארונא דסהדותא מן ביני תרין כרובייא ית כל מה דאפקד יתך על בני ישראל:
23 ותעבד פתורא אעין דשטין תרתין אמין ארכ[ה] ואמתא פתיא ואמה ופלג משחת רומה:
24 ותחפי יתיה דהב דכי ותעביד ליה כליל דדהב חזר ומקף:
25 ותעבד ליה גיפוף פשך חזר ומקף ותעבד כליל דדהב לגפ[ו]פיה חזר ומקף:

14 Cf 37, 5 | סטרוי] סטרה M | למטען] למסבול I || 15 די בארונא]
די ארונא I || 17 Cf 37, 6 | ואמה] ואומ[ה] I || 18 Cf 37, 7 | כרובין]
ציורין M | נגידין] נגידן I || 19 מן דן סטרה] מס[טרה] I | סטרה] סטרוי [c v 18] I |
כפורתה] praem מן M̸ c 37, 8 | סטרוי תרין] סטרוי prob del; סטרוי[ת'] M ||
20 Cf 37, 9 | דן לקבל דן לקבל כפרתא] חד לקבל חד על כפרתא M ||
21 [מלעילא ובגו ארונא]] desider in text: omiss ex homoiotel | 22
די על ארונא ... כר'] מן ביני תרי כרובייא דאית על ארונ[א] דסהדותא M |
מן ביני] מבני I | דאפקד] דאמלל I || 23 Cf 37, 10 | אמין] אומן M | ארכ[ה]]
in text ארכן M | ואמתא] ואומה M | ואמה] ואומה M || 24 Cf 37, 11 ||
25 Cf 37, 12 | פשך] טפח M | לגפ[ו]פיה] in text לגופפיה; על גיפופי[ה] I.

26 Y le harás cuatro anillos de oro y pondrás los anillos sobre los cuatro ángulos de las cuatro patas.
27 Los anillos estarán frente al marco como lugar (1) de los varales para transportar la mesa.
28 Y harás los varales de maderas de acacias (y los revestirás) (2) de oro para transportar (3) con ellos la mesa.
29 Y harás sus fuentes, sus escudillas para incienso (4), sus frascos y sus tazas de las cuales se hará uso (5). Las harás de oro puro.
30 Y colocarás ordenadamente (6) sobre la mesa delante de Él (7) el pan de la proposición permanentemente.
31 Y harás el candelabro de oro puro; será hecho cincelado el candelabro, su base y su fuste; y arrancarán de él sus cálices, sus botones (8) y sus flores.
32 Y saldrán seis brazos de sus lados: tres brazos del candelabro de un lado y tres brazos del candelabro del otro lado.
33 Tres cálices esculpidos (9) en un brazo, botón y flor (10): así en los seis brazos que salen del candelabro.
34 Y en el candelabro (11) cuatro cálices esculpidos, sus botones y flores.
35 Y un botón de una pieza con él debajo de un par de brazos; y un botón de una pieza con él debajo del (otro) par de brazos (12) para los seis brazos que salen del candelabro.

(1) Es decir, como sostenes.
(2) Falta en el texto.
(3) I: «para llevar».
(4) I: «sus recipientes de incienso» = cf *'Aruk* a este v.
(5) I: «(con las que) se hará la unción».
(6) *Lit:* «y colocarás sobre la mesa delante de Él el orden del pan de la proposición de continuo».
(7) Por I: «delante de mí».
(8) *Lit:* «sus manzanas».
(9) TM: «como flor de almendro»; I: «grabados» (*o:* «con figuras»: cf O).
(10) La frase «tres cálices... botón y flor» se repite en TM, O y Ps, pero falta en Neofiti tanto en este v como en 37,19 y falta en LXX.
(11) Es decir, en su fuste.
(12) La frase «y un botón... par de brazos» se repite aquí, en 37,21 (lugar paralelo) y en LXX sólo dos veces, mientras que en TM, O y Ps se repite tres veces; cf v 33.

26 ותעבד ליה ארבע עזקין דדהב ותתן ית עזקייא על ארבעתי זוויתא
די לארבעתי רגלוי:
27 לקבל גיפופיה יהוון עזקתיה לאתרין לאריחי למטען ית פתורא:
28 ותעבד ית אריחיה אעין דשטין [ותחפי] יתהון דהב למטען
בהון ית פתורה:
29 ותעבד פילוותה ובזיכוי וקשותה ומנקותה די ישתמש בהון דהב
דכי תעבד יתהון:
30 ותתן על פתורא סידור לחם אפיא קדמוי בתדיריא:
31 ותעבד מנרתא דהב דכי נגידא תתעבד מנרתה בסי[ס] דידה וקניה
כלידיא חזוריה ושושניה מנה יהוון:
32 ושתא קנין נפקין מן סטריה תלתא קני מנרתה מן סטרא חדתא
ותלתא קני מנרתא מן סטרא תניינא:
33 תלתא כלידין משקעין בקנה חד חזר ושושן כן לשתי קנין דנפקין
מן מנרתה:
34 ובמנרתא ארבעה כלידין משקעין חזוריה ושושניה:
35 וחזור תחות תרין קנין מנה וחזור תחות תרין קנין דמנה לשתי
קנין דנפקין מן מנרתה:

26 Cf 37, 13 | זוויתא] id M || 27 Cf 37, 14 | לקבל] כלוקבל M |
לאתרין] אתריין I || 28 Cf 37, 15 | [ותחפי]] desider in text | למטען]
למסבול I || 29 פילוותה] < φιάλη | ובזיכוי] ובזיזוי I; cf 37,16 | ומנקותה]
ומנקיתא 37, 16 | ישתמש] יתמשח I || 30 סידור לחם] לחם סדור I | קדמוי]
[leg קדמי] קדמיי I || 31 [בסי[ס] in text vid בסים; בסיס M | כלידיא
[כלידה leg] כליה M: cf 37, 17 | ושושניה מנה] ושושני[ה] חזור[ה] חזוריה]
מני[ה] M; cf 37, 17 || 32 ושתא] ואשתה M | סטריה] סטרא vel סטרה M;
cf 37, 18 | חדתא] חתה M; חדה I 37, 18 | תלתא קני ... חדתא] bis in text;
קני leg c 37, 18 et hîc secunda vice quamvis prima vice legatur קנים ||
33 משקעין] cf משקדים TM; מצוירין I | מן מנרתה] [מ'] מן M | תלתא ... ושושן]
in text et in 37, 19 (paral) tantum semel c LXX; bis in TM O Ps;
cf v 35 || 34 משקעין] cf משקדים TM: vid v praec | חזוריה ושושניה]
חזורא ושושנ[ה] M: cf 37, 20 | 35 תרין] תריין M | לשתי קנין] לשתי
קנייה קני' I; לשש(ת)תי קנייה M: cf 37, 21 | מן מנרתה] ממנרתה I | וחזור ... דמנה]
in text tantum bis, idem in 37, 21 et LXX; cf v 33; ter in TM, O Ps.

36 Sus botones y sus brazos harán una pieza con él: todo ello una pieza cincelada de oro puro.
37 Y harás sus siete lámparas; y colocarás sus lámparas para iluminar frente a él.
38 Y sus despabiladeras y sus platillos portapabilos, lo harán de oro puro.
39 De un centenario ([1]) de oro puro lo harán con todos estos utensilios.
40 Y mira y haz según el modelo de ellos que tú ves en la montaña.

CAPÍTULO XXVI

1 Y harás el tabernáculo con diez cortinas de lino fino retorcido, de púrpura violácea, escarlata y de color carmesí precioso: los harás con figuras ([2]), obra artística.
2 La longitud de una cortina: veintiocho codos por cada cortina; y la anchura: cuatro codos ([3]) por cada cortina. La misma medida para cada cortina.
3 Cinco cortinas estarán unidas una con otra (y las otras cinco cortinas estarán unidas una con otra) ([4]).
4 Y harás presillas de púrpura violácea en el borde de la cortina exterior por el lugar de la juntura; y lo mismo harás en el borde de la cortina exterior por el segundo ([5]) lugar de juntura.
5 Harás cincuenta presillas en una cortina y cincuenta presillas harás en el borde de la cortina que está en el otro lugar de juntura: las presillas estarán dirigidas una frente a otra.
6 Y harás cincuenta broches de oro y juntarás las cortinas una con otra con los broches y formará ([6]) la tienda un todo.

([1]) Cien mil sextercios, el peso de un *kikkar* o talento. TM: «de un talento».
([2]) *o*: «bordados»; TM: «querubines»; cf 25,18.
([3]) El texto, traduciendo literalmente el texto hebreo añade aquí: «en codos» (*o*: «según el codo ordinario»); cf Buxtorfio, *Lexicon*, p 62.
([4]) Falta en N, pero no en O Ps.
([5]) M: «el otro».
([6]) = «de modo que forme».

36 חזוריהם וקניהון מנה יהוון כלה נגידא חדה דהב דכי:
37 ותעבד ית בוציניה שבעה ותסדר ית בוציניה למנהרא מן כל קבל אפיה:
38 ומלקטיה ומחתיתה דהב דכי יעבד יתיה:
39 קנטר דהב דכי יעבד יתה ית כל מניה האילין:
40 וחמי ועבד בדמותיהון די את חמי בטורא:

CAPUT XXVI

1 וית משכנא תעבד עשר יריען בוץ שזיר ותכלה וארגון וצבע זהורי טבא ציורין עבד אומן תעבד יתהון:
2 ארכה דיריעתה חדתה עשרין ותמני אמין די יריעתה חדתא ופתיא ארבע אמין באמתא דיריעתה חדתא משחא חדא לכל יריעתה:
3 חמש יריען יהויין מדבק[!] חדא לקבל חדא:
4 ותעבד עו[זי]נבין דתכלה על סטרא דיריעתה חדתה בריתה בבית דבוקה וכן תעבד בסטרא דיריעתה בריתה בבית דבוקה תניינא:
5 חמשין עו[זי]נבין תעבד ביריעה חדתא וחמשין עו[זי]נבין תעביד בסיטרא דיריעתא דבבית דבוקה תניינא מכוונן יהוון ענביה חדא לקבל חדה:
6 ותעבד חמשין פורפין דדהב ותדבק ית יריעתה חדה לקבל חדא בפרפיה ויהוי משכני כלה חד:

36 חזוריהם] leg חזוריהון cf 37, 22 || 37 בוצינ[יה] בוציניה ... קבל] ומלקטה M || 38 Cf 37, 23 | ומלקטיה] ומלקטה M ... וייהוון מנהרין כלוקבל M || 39 קנטר] קניטר M; = «centenarium»; cf 37, 24 || 40 די את] דאת I.

26 1 Cf 36, 8 | זהורי] דזיהורי M | ציורין] cf 25, 18 M || 2 ותמני] in text ותמנין sed ult *nun* delt a *sofer* | אמין די יריעתה חדתא ופתיא] אומין יריעתה | דיריעא I | 2.° דיריעתה] באומתייא ופתוי M; cf 36, 9 | ופתיי] [leg? ult vb] יריע M | 3 Cf 36, 10 || חמש ... לקבל חדא] semel in text; desider repetitio ejusd text || 4 Cf 36, 11 | תניינא] חרנה M || 5 Cf 36, 12 | ...] מד' M | לקבל] לוקבל M || 6 Cf 36, 13 | לקבל חדא] [לוקבל חד[א M.

7 Y harás cortinas de pelo de cabra para recubrir el tabernáculo: harás once cortinas.
8 La longitud de una cortina será treinta codos y la anchura cuatro codos; la misma medida para las once cortinas.
9 Y unirás cinco cortinas por separado y seis cortinas por separado y doblarás la sexta cortina contra la parte de delante de la tienda.
10 Y harás cincuenta presillas en el borde de una cortina exterior, por la parte de la juntura, y harás cincuenta presillas en el borde de la cortina por la otra juntura.
11 Y harás cincuenta broches de bronce y meterás los broches en las presillas y unirás la tienda y formará (1) un todo.
12 Y el sobrante pendiente de las cortinas de la tienda, la media cortina que sobra, colgará sobre las extremidades de la tienda, hacia el mar (2).
13 Y el codo sobrante en la longitud de las cortinas (3) de la tienda de uno y otro lado, penderá sobre los lados del tabernáculo, de uno y otro lado (4) para cubrirlo.
14 Y harás una cubierta (5) para la tienda de pieles de carneros enrojecidas (6) y encima una cubierta de pieles de *sasgonin* (7).
15 Y de maderas de acacia harás para el tabernáculo los tablones puestos de pie.
16 La longitud del tablón será de diez codos y la anchura de cada tablón, codo y medio.

(1) = «de modo que forme».
(2) A saber, al oeste. Es decir, sobre las partes traseras de la tienda: TM, O y Ps; cf 10,19.
(3) M: «de una cortina, penderá de los lados».
(4) Así en M; N literalmente: «de aquí y de allí».
(5) M: «la cubierta».
(6) = curtidas.
(7) Cf 25,5.

7 ות[ע]בד יריען דמעזן לפרס על משכנא חדא עשרה יריען תעבד יתהון:

8 ארכה דיריעתא חדתה תלתין אמין באמתא ופתיא ארבע אמין באמתא משחא חדא לחדא עשרתי יריעתא:

9 ותדבק ית חמש יריען לבלחודיהון וית שית יריען לבלחודיהון ותכפל ית יריעתא שתיתיאתה לקבל אפיה̣ משכנה:

10 ותעבד חמשין ענבין על סיטרא דיריעתה חדתה בריתה בבית דבוקה וחמשין ענבין תעבד על סטרא דיריעתא בבית דבוקה תניינא:

11 ותעבד פורפין דנחש חמשין ותעל ית פורפי בענביא ותדבק ית משכניה̣ ויהוי כלה חד:

12 ושפיע מותריא ביריעתא דמשכנא פלגא דריעתא דאשתיירת תשפע על שיפולוי דמשכנא ימא:

13 ואמה מן דין סיטרא ואמה מן דין סיטרא במותרייא בארכה דיריעתא דמשכנא יהווי שפיעה על סטרה דמשבנא מן הכה ומן הכא למכסייה יתה:

14 ותעבד חפוי למשכנא משכין דדכרין מסמקין וחפוי משכין דססגונין מן לעיל:

15 ותעבד ית לווחיה למשכנא אעין דשטן קיימין:

16 עשר אמין ארכה דלוהא ואמה ופלגא פתיא דלוחא חדתא:

7 Cf 36, 14 | ות[ע]בד] in text ותבד׳; [ות][ע][בד] I | חדא עשרה] חדישרי M | 8 Cf 36, 15 | אמין באמתא] 1.° אמין באמת[א] I | M אומין באמתא | 2.° אמין באמתא] M אומין באומ[תא] | לחדא] M לחד || 9 Cf 36, 16 | חמש] M חמשתי | שית] M אישתיתי | שתיתיאתה] [שתי]תיי[תה] I | לקבל] M לוקבל | אפיה] M אפיה מ׳ O Ps אפי מ׳ || 10 Cf 36, 17 | בבית דבוקה 1.°, 2.°] M בדיבוקה 1.°; M בדבוקה 2.° || 11 Cf 36, 18 | בענביא] M בענוויי[א] || 12 ושפיע מותריא] M ושפעיה מותרה | פלגא דריעתא] M פלגות יר[יעתא] | שיפולוי] M שיפילוי I | ימא] in text venit inmed ante דמשכנא; cf v 22 TM || 13 ואמה] M ואומ[ה] | יהווי שפיעה על סטרה] M יריעתה חתה יהווי משפע על סטר׳ | מן הכה ומן הכא] M מן דן סטרא ומן דן סטרא || 14 Cf 36, 19 | חפוי] M חפיה || 15 Cf 36, 20 || 16 Cf 36, 21 אמין ארכה] M אומין אורכה | ואמה ופלגא] M ואומ[ה] ופלגו[ת] | דלוחא חדתה] M דלווחה חתה M.

17 Dos espigones para cada tablón que ensamblen uno con otro [1]: así harás con todos los tablones del tabernáculo.
18 Y harás los tablones para el tabernáculo: veinte tablones del lado meridional, al sur.
19 Y harás cuarenta basas de plata debajo de los veinte tablones: (dos basas debajo de los veinte tablones) [2], dos basas debajo de un tablón para sus dos espigones y dos basas debajo de otro tablón para sus dos espigones.
20 Para el segundo lado del tabernáculo, para el lado norte, veinte tablones;
21 y sus cuarenta basas de plata: dos basas debajo de un tablón y dos basas debajo de otro tablón.
22 Y para la parte final del tabernáculo, para el poniente, harás seis tablones.
23 Y harás dos tablones para los flancos del tabernáculo en la parte de atrás.
24 Y se corresponderán [3] por la parte de abajo e igualmente por la parte de arriba dentro de un anillo: así será con respecto a dos de ellos, formarán los dos flancos [4].
25 Y serán ocho tablones y sus basas de plata, dieciséis basas; dos basas debajo de un tablón y dos basas debajo de otro tablón.
26 Y harás travesaños de maderas de acacias: cinco para los tablones de un lado del tabernáculo
27 y cinco travesaños [5] para los tablones del segundo lado del tabernáculo y cinco travesaños para los tablones del lado del tabernáculo de la parte trasera, al occidente.

(1) M: «cada (*lit:* «uno») (tablón) que ensamblen uno con otro».
(2) Estas palabras parece que sobran del texto.
(3) Ps: «se ensamblarán»; M: «se acoplarán».
(4) Los ángulos, las aristas.
(5) M: «travesaños» (otra palabra).

17 תרין צירין ללוחא חדתא משלוושין דא. לקבל דא כדין תעבד לכל לווחי דמשכנא:
18 ותעבד ית לווחי למשכניה עשרין לוחין דסיטרת דרומאה מן דרומה:
19 וארבעין חומרין דכסף תעבד תחות עשרין לוחיא — תרין חומרין תחות עשרין לוחה — תרין חומרין תחות לוחה חדתה לתרין צירוי ותרין חומרין תחות לוחה חדתה לתרין צירוי:
20 ולסיטרא דמשכנא תניינא לסיטרא צפונא עשרין לוחין:
21 וארבעין חמריהון דכסף תרתין חמרין תחות לוחה חדתה ותרתין חמרין תחוה לוחה חדתה:
22 ולשיפולוי דמשכנה מן מערבה תעבד שתה לוחין:
23 ותרין לוחין תעבד לסיטרוי דמשכנה בשיפולי:
24 ויהון מתכוונין מן מלרע וכחדא יהוון מכוונין על רישא לגו עזקתא חדא כדן יהוי לתריהון לתרין סטרין יהוון:
25 ויהוון תמניא לוחין וחמריהון כסף שת עשרה חומרין תרתין חומרין תחות לוחה חדא ותרתין חומרין תחות לוחה חדה:
26 ותעבד נגרין אעין דשתין חמשין ללוחיה סיטריה דמשכניה חדתה:
27 וחמשה נגרין ללוחי סטרא דמשכנה תניינא וחמשה נגרין ללוחי סטר[א] דמשכנה בשפולייה מן מערבה:

17 Cf 36, 22 | חדתא משלוושין דא לקבל דא] לוקבל חדא משלבשן חתה M ‖ 18 Cf 36, 23 ‖ 19 Cf 36, 24 | תרין חומרין תחות עשרין] לוחין לוחה] haec vba vid deld | לוחיא] לוח' I ‖ 20 Cf 36, 25 | לוחין] לווחין M 1.°; לחין M 2.° ‖ 21 Cf 36, 26 | לוחה חדתה 1.°, 2.°] לווחה חתה M 1.°, 2.° ‖ 22 Cf 36, 27 | מן מערבה] ממערבעאה I | ...] רזי (?) | שתה] שית I; אישתה M ‖ 23 Cf 36, 28 | לוחין] [ל]ו[וחין] I | לסיטרוי] מן סטר[וי] M ‖ 24 Cf 36, 29 | ויהון מתכוונין] והוין מתחממיי' [leg מתחמיי'] M | עזקתא] עזקא I | חדא] חדתה I ‖ 25 Cf 36, 30 | לוחין] לווחין M | לוחה חדא] לוו' חתה M | חדא] חדת[א] I | לוחה חדא] לווח' חת' M ‖ 26 Cf 36, 31 | דשתין] דשטין M | חמשין] in text leg חמשין sub influxu praec דשתין? ‖ 27 Cf 36, 32 | ללוחי סטרא] ללוחי סטרוי M; in text [vel? סטרא] סטרין. | ללוחי סטר[א] סטריי[ה] M | נגרין] אריחין M

28 Y el segundo ([1]) travesaño, en medio de los tablones (pasará) de un extremo a otro.
29 Y revestirás de oro los tablones y harás de oro sus anillos, receptáculos ([2]) de los travesaños ([3]); revestirás de oro los travesaños ([3]).
30 Y erigirás el tabernáculo según la disposición que has visto en el monte.
31 Y harás un velo ([4]) de púrpura violácea, escarlata y rico color carmesí y de lino fino retorcido: lo hará ([5]) obra artística con figuras bordadas.
32 Y lo pondrás sobre cuatro columnas de acacias recubiertas de oro, con sus clavos ([6]) de oro, sobre cuatro basas de plata.
33 Y colgarás el velo de los broches e introducirás allí en la interior del velo el arca del testimonio y el velo os separará el Santo del Santísimo.
34 Y pondrás (el propiciatorio) ([7]) sobre el arca del testimonio dentro del Santísimo.
35 Y pondrás la mesa fuera del velo ([8]) y el candelabro frente a la mesa a un lado del tabernáculo, al sur ([9]); y pondrás la mesa al norte, al lado norte.
36 Y harás un velo para la puerta de la tienda, de púrpura violeta, escarlata y color carmesí precioso y de lino torzal, obra de bordado.
37 Y harás para la cortina cinco columnas de acacias y las revestirás de oro y sus ganchos serán de oro y para ellos fundirás cinco basas de bronce.

([1]) Prob el texto está corrompido: תניינה, falsa lectura de תיכונה o de מציעיה: cf Ex 36,33.

([2]) *Lit:* «lugares».

([3]) M: «los travesaños» *('rḥyh)*

([4]) M: «una cortina».

([5]) M: «lo harás».

([6]) M: «sus clavos» (otra palabra).

([7]) Así una corrección de 2 m; en el texto «el velo». Prob M de v 35 («el propiciatorio») pertenece a este v.

([8]) M: «del propiciatorio»; quizá este M está desplazado y pertenece a v 34.

([9]) I: «al occidente».

28 ונגרה תניינה מציעייה בגו לוחי מש[לב]ש מן דן סטרא לגו דן סיטרא:

29 וית לוחי תחפיה דהב וית עזקיהון תעבד דהב אֿתרין לנגריה ותחפיה ית נגריה דהב:

30 ותקים ית משכנה כסדר דינא די חמית בטורא:

31 ותעבד פרכתא תכלה וארגונא וצבע זיהורי טבא ובוץ שזיר עובד אומן יעבד יתה ציורין:

32 ותתן יתה על ארבעה עמודין דשטין מחפין דהב וקלוותהון דהב על ארבעה חמרין דכסף:

33 ותתן ית פרכתא תחות פורפיא ותעל תמן לגו מן פרכתא ית ארונה דשהדותא ותפרש פרכתא לכון בין קדשא ובין קדש קדשים[ה]:

34 ותתן ית [כפורתה] על ארונה דסהדותה בגו ביתאֿ[.] קדש קדשיה:

35 ותשוי ית פתורא לבר מן פרכתא וית מנרתא לקבל פתורה על סטר[א] דמשכנה לדרומה ופתורא תתן על צפונה סטרה צפונה:

36 ותעבד פרס לתרע משכנה תכלה וארגון וצבע דזהורי טבא ובוץ שזיר עובד ציור:

37 ותעבד לפרסה חמשא עמודין דשטין ותחפי יתהון דהב ואונקלוותהון דהב ותתיך להון חמשה חמרין דנחש:

28 Cf 36, 33 | לוחי מש[לב]ש] in text משמש!; לוחי[א] משלבש M ||
29 Cf 36, 34 | לוחי] לווחיה M | דהב 2.°] דדהב I | לנגריה] לאריחיה M |
נגריה] אריחותי' M || 31 Cf 36, 35 | פרכתא] פריס M | זיהורי טבא]
זהורי טב M | יעבד] תעבד M || 32 Cf 36, 36 | וקלוותהון] ואנקלוותיהון
M: cf ἀγκολη || 33 תמן] לתמן M || 34 [כפורתה]] emendt a 2m
et forte huc pertinet כפורתה q est in M v 35; in text פרכתה c LXX |
קדשיה] קדשייה M 1.°; קדשיי' M 2.° || 35 פרכתא] כפורתה M q forte
transp ad v 34 | לדרומה] מן מערבה I | על] ל M || 36 עובד] עי[בד]
36, 37 I; עבד M ציור] דציור M.

CAPÍTULO XXVII

1 Y harás el altar de maderas de acacias: cinco codos de longitud, cinco
codos de anchura; el altar será cuadrado y la medida de su altura será
tres codos.
2 Y harás sus cuernos para él sobre los cuatro ángulos ([1]) a partir de la
medida de la altura; sus cuernos serán de una pieza con él. Y le
recubrirás de bronce.
3 Y harás los potes para limpiarle de cenizas, las palas, sus aspersorios,
tenedores y braseros: harás de bronce todos sus objetos.
4 Y harás para él un enrejado, reticular, de bronce, y harás sobre la red
cuatro anillas de bronce a los cuatro ángulos.
5 Y lo colocarás debajo de cerco ([2]) del altar por abajo y ([3]) la red llegará
hasta la mitad del altar.
6 Y harás para el altar varales de maderas ([4]) de acacias y los revestirás
de bronce.
7 Y meterás los varales ([5]) en las anillas y estarán ([6]) los varales a los dos
lados del altar para transportarlo ([7]).
8 Lo harás hueco, de tablas. Conforme te (he mostrado) ([8]) en el monte,
así harán.
9 Y harás el patio del tabernáculo al lado meridional, al sur, y el patio
tendrá cortinas de lino de hilo torzal, cien codos de largo por un lado.

([1]) M: «ángulos; de él y en él serán sus cuernos».
([2]) M: «el enrejado», con 110 y LXX.
([3]) = «de modo que... llegue».
([4]) M: «varales para el altar: varales de maderas».
([5]) M: «sus varales».
([6]) = «de suerte que estén».
([7]) M: «para llevarlo».
([8]) Falta en el texto, pero está en M [«la(s) vision(es)», o mejor, «he manifestado», *corr: hwwyt*].

CAPUT XXVII

1 ותעבד ית מדבחא ד[אע]ין דשטין חמש אמין ארך וחמש אמין
פתיא מרבע יהי מדבחא ותלת אמין משחת רומה:
2 ותעבד קרנתה על ארבעתי זביתא מן משחת רומא מנה יהוויין
קרנתה ותחפי יתה נחשא:
3 ותעבד דידיתא למדשנא יתיה ומגרופיתא ומזריקוי ומשליתא
ומחתיתא כל מנוי תעבד דנחש:
4 ותעבד לו[יה] קנקל עובד מצדה דנחש ותעבד על מצדתה ארבע עזקין
דנחש על ארבעתי זווייתא:
5 ותתן יתה תחות סובבה דמדבחא מן לרע ותהוי מצדתא עד
פלגא דמדבחא:
6 ותעבד אריחין למדבחא אעין דשטין ותחפיה יתהון נחש:
7 ותעל ית אריחיה בעזקיא ויהוון אריחיא על תרין סטריה דמדבחא
למטען יתה:
8 חלול לוחין תעבד יתיה היך [אחמית] יתך בטורא כדן יעבדון:
9 ותעבד ית דרת משכנא לסטרא דדרומיא מדרומיא ווילון לדרתא
בוץ שזיר מאה אמין באמתא ארך לסיטרא חדא:

27 1 Cf 38, 1 | ד[אע]ין] in text ;!דעאין; [ד[אע]ין] I | אמין] אומין M |
חמש אמין ארך] bis in text | יהי] יהויי' M q prob transp ad v seq corresp
vbo יהוין v 2 || 2 Cf 38, 2 | ארבעתי] ארבע I | מן משחת] [ממש[חת] I |
קרנתֹה ... זביתא] [קרנת[ה] זווייתא מיני וביה יהוון M || 3 Cf 38, 3 | דידיתא]
leg prob דודותא; cf 38, 3 | ומשליתא] [prob leg ומשלווייתא] [ומשלוויות[א] M;
cf 38, 3 | דנחש] נחש I || 4 Cf 38, 4 | זווייתא] זבייתא M || 5 Cf 38, 4
סובבה] קנקלה M c 110 LXX; cf 38, 4 | פלגא דמדבחא] [פלגות דמדבח[א]
M || 6 Cf 38, 6 | אריחין ... אעין] אריחין למדבחא אריחין אעין M ||
7 Cf 38, 7 | אריחיה] אריחוי M | סטריה] סטריי' M | למטען יתה] למסבל
M יתיה || 8 חלול] leg חליל c I et 38, 7 | לוחין] [דלווחי[ן] M | [אחמית]]
cf 26, 30; desider in text; חיזוות M || 9 Cf 38, 9 | לסטרא דדרומיא]
מן סטרא דרומייא M | אמין באמתא] אומן באומתא'[.] M; cf 38, 9 | חדא] חדתא I.

10 Y sus columnas serán veinte y sus basas veinte, de bronce, los garfios de las columnas y sus aros serán de plata.
11 E igualmente al lado norte habrá cortinas a lo largo de cien codos de longitud; y sus columnas veinte, y sus basas veinte, de bronce, y los ganchos de las columnas y sus aros (1) serán de plata.
12 Y en la anchura del patio, al flanco occidental, habrá cortinas en cincuenta codos; sus columnas (2) serán diez y sus basas serán diez.
13 Y la anchura del patio, al flanco oriental, por el este, será de cincuenta codos.
14 Y las cortinas de un lado (3) serán de quince codos; sus columnas serán tres y tres sus basas.
15 Del otro lado las cortinas serán de quince (codos); sus columnas serán tres y sus bases serán tres.
16 Y la puerta del patio tendrá una cortina de veinte codos, de púrpura violeta, escarlata, y color carmesí precioso y de lino de hilo torzal, trabajo de bordador (4); sus columnas serán cuatro y sus basas serán cuatro.
17 Todas las columnas del patio, todo alrededor, tendrán aros de plata y sus ganchos serán de plata y sus basas de bronce.
18 La longitud del patio será de cien codos y la anchura de cincuenta por cincuenta y la medida de la altura cinco codos, (con cortinas) de lino de hilo torzal y basas de bronce.
19 Todos los utensilios del tabernáculo para toda clase de uso y todas sus estacas y todas las estacas del patio serán de bronce.
20 Y tú ordenarás a los hijos de Israel que tomen y te traigan aceite puro de oliva machacada para la iluminación, para colocar lámparas (5) continuamente.
21 En la tienda de reunión, fuera del velo que está al lado del testimonio, Aharón y sus hijos la tendrán en orden desde la tarde hasta la mañana, delante de Yahweh. Será estatuto eterno para sus generaciones con los hijos de Israel.

(1) M: «sus abrazaderas (?)»

(2) M: «y sus columnas»; pero parece que esta variante («columnas de ellos») ha de referirse al v anterior (v 11) como variante de «sus columnas» («columnas de él»), variante que se registra en tal lugar en LXX y el Samaritano.

(3) de la puerta.

(4) En 26,36 «de bordado».

(5) I: «una lámpara».

10 ועמדוי עשרין וחמריהון עשרין נחש וקלוות עמודיה וכבושיהון
כסף:
11 וכדן לסיטרה צפוניה באורך ווילון מאה אמין ארך ועמודוי
עשרין וחמרין עשרין נחש וקלוות עמודיה וכבושיהון כסף:
12 ופותיא דדרתא לסיטרה מערביה ווילון חמשין אמין עמודיהון
עשרה וחומריהון עשרה:
13 ופותיא דרתה לסיטרא מדנחא מן מדנחא חמשין אמין:
14 וחמש עשרה אמין ווילון לסיטרא עמודיהון תלתא וחומריהון
תלתא:
15 ולסטרא תניינא חמש עשרי ווילון עמודיהון תלתא וחומריהון
תלתה:
16 ולתרע דרתה פרס עשרין אמין תכלא וארגוון וצבע דזהורי טבא
ובוץ שזיר עובד צייר עמודיהון ארבעה וחומריהון ארבעה:
17 כל עמודוי דדרתה חזור חזור מכובשין כסף וקלוותהון כסף
וחומריהון נחש:
18 ארכה דדרתה מאה אמין באמתה ופתיה חמשין על חמשין ומשחת
רומה חמש אמין בוץ שזיר וחומריהון נחש:
19 לכל מנה משכנה לכל פלחנא וכל סכוי וכל סכי דדרתה נחש:
20 ואת תפקד ית בני ישראל וייסבון וייתון לוותך משח דזית זכיך
כתיש לאנהרותה למסדרה בוצינין בתדירה:
21 במשכן זימנא לבר מן פרכתה דעל שהדותא יסדר יתיה אהרן ובנוי
מן רמשא עד צפרא קדם ייי קיים עלם לדריהון מן לוות בני
ישראל:

10 וקלוות] ואונקלוות M; cf 38, 10 || 11 ועמודוי] cf M v 12 | וכבושיהון] ושקיעווייהון M; cf 38, 10 || 12 Cf 38, 12 | אמין] אומין M | עמודיהון] ועמודיהון M; sed M vid transp ad v 11 pro ועמודוי: cf Ps LXX et textum Samar || 13 Cf 38, 13 | מדנחא] מדינחייי' M || 14 Cf 38, 14 | אמין] אומין M | לסיטרא] מן סטרא M || 15 Cf 38, 15 | 16 Cf 38, 18 | דזהורי] זיהורי M | צייר] c O et TM; ציור Ps; ציור N 26, 36; צייור Ps 26, 36 || 17 Cf 38, 17 | מכובשין] מכבש[ין] I | וקלוותהון] ואנקלוותיהון M || 18 אמין באמתה] אומן באומן M | על חמשין] בחמ[שין] M || 19 סכי] סכייה M || 20 בוצינין] בוצין I || 21 דעל] די על I | עלם] דעלם M | מן רמשא] מלו[ות רמשא] I 1.º deld: est var lect pro מן לוות | מן לוות] מלו[ות] I 2.º, et I 1.º de quo inmed supra.

CAPÍTULO XXVIII

1 Y tú haz venir junto a ti de entre los hijos de Israel para servir delante
de Él (1) en el sumo sacerdocio a tu hermano Aharón y a sus hijos
con él: Aharón, Nadab, Abihú, Elazar e Itamar, hijos de Aharón.
2 Y harás a tu hermano Aharón vestiduras sagradas para gloria y alabanza.
3 Y tú hablarás con todos los sabios de corazón, a los que he confiado
el espíritu de ciencia y harán (2) las vestiduras de Aharón para consagrarle para servir ante Él (3) en el sumo sacerdocio.
4 Y éstas son las vestiduras que harán: el pectoral, el efod, el manto, la
túnica de punto, tiaras y cinturón (4). Y harán las vestiduras sacras
para tu hermano Aharón y para sus hijos para que sirva ante Él en el
gran sacerdocio.
5 Y ellos recibirán (5) oro, púrpura violeta, escarlata y color carmesí
precioso y lino fino.
6 Y harán el efod de oro, de púrpura violeta, escarlata y color (6) carmesí
precioso y de lino de hilo torzal, una obra de artista.
7 Tendrá dos hombreras unidas por sus dos extremos y estará unido (7).
8 Y el cinturón del efod que está sobre él será de parecida labor (y)
formando cuerpo con él (8): de oro, de púrpura violeta, escarlata, color
carmesí precioso y de lino de hilo torzal.
9 Y tomarás dos piedras preciosas y grabarás sobre ellas los nombres de
los hijos de Israel.

(1) M: «delante de mí en el sacerdocio».
(2) = «para que hagan».
(3) TM: «ante mí».
(4) M: «y la túnica de lino, la tiara y el cinturón».
(5) M: «y ellos tomarán».
(6) M: «color carmesí precioso».
(7) = «de modo que esté unido».
(8) *Lit:* «de él»; M: «(de él) y en él serán».

CAPUT XXVIII

1 ואת הקרב לוותך ית אהרן אחוך וית בנוי עמיה מן לוות בני
ישראל למשמשא קדמוי בכהונתא רבתא אהרן נדב ואביהו אלעזר
ואיתמר בנוי דאהרן:
2 ותעבד לבושי קדש לאהרן אחוך לאיקר ולתשבחא:
3 ואת תמלל עם כל חכימא ליבא די אשלמית עמהון רוח חכמה
ויעבדון ית לבושוי דאהרן למקדשא יתיה למשמשה קדמוי
בכהונתה רבתא:
4 ואליין לבושייא די יעבדון חושנא ואפודה ומעילה וכיתנה מאחדה
מצנפן והמיין ויעבדון לבושי דקדש לאהרן אחוך ולבנוי למשמשא
קדמוי בכהנתה רבתה:
5 ואינון יקבלון ית דהבא וית תכלתה וית ארגוונא וית צבע זהוריתא
טבתא וית בוצא:
6 ויעבדון ית אפודה דהב תכלא וארגון וצבע זהורי טבא ובוץ
שזיר עובד אומן:
7 תרתין כתפן מדבקן יהויין ליה מן תרין סטרוי וידבק:
8 והמינה דאפדא די עילוי כעבדא[ה] מנה יהווי דהב תכלה וארגון
וצבע זהורי טבא ובוץ שזיר:
9 ותסב ית תרין אבניה טבתא ותגלף עליהון שמהת בני ישראל:

28 1 הקרב] אקרב M | קדמוי בכהונתא] קדמי בכהונת[א] M || 2 לבושי קדש] לבושין דקדש M || 3 חכמה] דחכמ[ה] M | קדמוי] קדמי Ps c TM O; cf v 1 || 4 וכיתנה ... והמיין] וכיתנתה דבוצה מצנפת[א] והי[מי]מנה M | קדמוי] קדמי Ps O c TM; text N primò קדמיי sed postea mutat in קדמוי; cf vv 1.3 || 5 ואינון יקבלון] והנון יסבון M | וית צבע זהוריתא טבתא] זיהורתא טבא M || 6 וצבע זהורי] גוונא זיהורי I | 7 יהויין] יהווי M | מן תרין] מת[רין] I; על [ת'] M || 8 Cf 39, 5 | דאפדא] דאפדתה M | די עילוי] דע' I; דאית עלוי M | יהווי] ובה יהוון M | זהורי] adnotator I delet ז in זהורי et ita emendat: דזי' I 1.º; זיה' I 2.º.

10 Seis de sus nombres sobre una piedra y los seis que quedaren ([1]) sobre la segunda piedra, según sus genealogías ([2]).
11 La piedra será obra de artista: grabada, ahuecada ([3]): grabarás las dos piedras con los nombres de los hijos de Israel: las harás engastadas ([4]) en engastes ([5]) de oro.
12 Y pondrás las dos piedras sobre las hombreras del efod, como piedras de buen recuerdo para los hijos de Israel y recibirá ([6]) Aharón sus nombres delante de Yahweh sobre las dos hombreras para buen recuerdo.
13 Y harás engastes de oro;
14 y dos cadenas de oro puro. Las harás en forma de cordón ([7]), labor de trenzado ([8]). Y pondrás las cadenas de trenzado sobre los engastes ([9]).
15 Y harás el pectoral del juicio, una obra de artista; lo harás como la obra del efod; lo harás de oro, de púrpura violeta, escarlata, color carmesí precioso y lino de hilo torzal.
16 Será cuadrado, doble, de un palmo de longitud y un palmo de anchura.
17 Y lo llenarás con un relleno de piedras: cuatro filas de piedras preciosas ([10]). La primera fila: una cornalina, un topacio y un carbunclo: una fila. Y estará escrito y expresado ([11]) sobre ellas el nombre de tres tribus: Rubén, Simeón, Leví.
18 Y la segunda fila: una calcedonia, un zafiro y un «ojo de becerro» ([12]). Y estará escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Judá, Isacar, Zabulón.

([1]) M: «los seis (nombres) restantes sobre».
([2]) M: «según sus genealogías» (otro nombre).
([3]) M: «piedra: grabado de sellador (es decir: como graban los lapidarios los sellos); grabarás».
([4]) *Lit:* «rodeados»; M: «engastados».
([5]) *o:* «en filigranas»; *o:* «en broches».
([6]) Así el texto, que probablemente está corrompido y hay que corregir con M: «y llevará».
([7]) *Lit:* «formando borde».
([8]) M: «torcidas» (como cuerdas).
([9]) M: «(las cadenas) en forma de cordón sobre los engastes».
([10]) Omite esta palabra en M con TM.
([11]) Es decir, distintamente. Lo mismo en vv siguientes.
([12]) ¿diamantes?

10 אשתה מן שמתהון על אבנא חדתה וית שמהת שתתה דאשתיירן
על אבנא תניינותא כיחוסיה[ו]ן:
11 עובד אומן תהוי אבנא גליף חקיק תגלף ית תרין אבניה על
שמהת בני ישראל מקפן מאחדן דהב תעבד יתהון:
12 ותשוי ית תרתין אבניה על כתפתה דאפודה אבנין דדוכרן טב
לבני ישראל ויקבל אהרן ית שמהתהון קדם ייי על תרתין כתפתה
לדכרן טב:
13 ותעבד מאחדן דהב:
14 ותרתין שישלן דדהב דכי מתחמן תעבד יתהון עובד קליעה
ותתן שישלתה דקליעתה על מאחדתה:
15 ותעבד חושנא דדינא עובד אומן כעבדה דאפדה תעבד יתיה דהב
תכלה וארגון וצבע דזהורי טבא ובוץ שזיר תעבד יתיה:
16 מרבע יהווי כפל פשך ארכה ופשך פתיא:
17 ותשלם ביה אשלמיה דאבן ארבעה סדרין דאבן טבא סדרא קדמיה
סמקתה וירקתה וברקתה טורא חדתה וכתיב ומפרש עליהון שם
תלתא שבטין ראובן שמעון לוי:
18 וסדרה תניינה כדכדינה וספרינה ועין עגלה וכתיב ומפרש עליהון
שם תלתא שבטין יהודה יששכר זבולן:

10 אשתה] שתה I | מן שמתהון] מש' I | אבנא חדתא ־ וית שמהת] inter vba haec in text repetitur et a 2m deletur וית שמהת בני ישראל ששה אשתה (I שתה) מן שמהתהון (I מש') על' אבנה חדתה (I חדה) | חדתה] super vbum hoc repetitum et deletum ponitur חדה I | שתתה] שית' I | דאשתיירן] דישתייר I | שתתה דאשתיירן על] אישתתי מותרייה על M | תניינותא] [תניי]נה I | כיחוסיה[ו]ן] ו superadd; כתלדוותהון M || 11 אבנא] ita vid leg: scriba dubitat inter אבנא et אבניה | אבנא ... תגלף] אבן גלף דחתום תג[לף] M; cf v 21 | מקפן] משקען M; cf 39, 6 || 12 Cf 39, 7 | ויקבל] corrupt?; ויסבול M | דאפודה אבנין דדוכרן] vba haec bis in text sed deleta: repet post 2um כתפתה || 13 מאחדן] משקען M || 14 קליעה] גדילן M | דקליעתה על מאחדתה] מתחמתה על משקעתה M || 15 Cf 39, 8 | כעבדה] כעבדיה M | וצבע דזהורי] וזה[ורי] M | דזהורי] זיה[ורי] M || 17 Cf 39, 10 | דא' ... סד'] סד[רא] M | חדתה] חדה I | וכתיב] כת' I; כת' M || 18 Cf 39, 11 | כדכדינה] *χαλκηδών* | וספרינה] *σαπφείρινον*; וסיפ' I | וכתיב] כת' M.

19 Y la tercera fila: un jacinto, un berilo y una esmeralda. Y estará escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Dan, Neftalí, Gad.
20 Y la cuarta fila: berilo del Gran Mar (1), el bedelio, la margarita, y estará escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Aser, José y Benjamín. Estarán engastadas (2) en oro (en sus guarniciones) (3).
21 (Las piedras serán) (3) doce con sus nombres en conformidad con los nombres de los hijos de Israel. Serán grabadas, en hueco grabado (4) con su nombre correspondiente, según las doce tribus.
22 Y harás sobre el pectoral cadenas en forma de cordón, labor de trenzado, de oro puro.
23 Y harás sobre el pectoral dos anillos de oro y pondrás los dos anillos en los extremos del pectoral.
24 Y pondrás los dos cordones de oro en los dos anillos dentro de los extremos del pectoral.
25 Y los dos extremos de los dos cordones los pondrás en los dos engarces (5) y los pondrás en las hombreras del efod por la parte de delante.
26 Y harás dos anillos de oro y los pondrás sobre los dos cabos del pectoral, sobre el borde interior (6) del lado del efod.
27 Y harás dos anillos de oro y los colocarás en las dos hombreras del efod, por debajo, y por su parte delantera, a su juntura por encima del cinturón del efod.

(1) «El berilo («aquamarina») del Mediterráneo».
(2) M: «engastadas» (otra palabra).
(3) Falta en el texto.
(4) M: «grabado (de sellador)» es decir, como graban los lapidarios los sellos.
(5) M: «engastes».
(6) M: «sobre el borde interior que está ante el efod».

19 וסדרא תליתיא לשם זוזין וברולין וזמרגדין וכתיב ומפרש עליהון
שם תלתא שבטין דן ונפתלי גד:
20 וסדרה רביעיה כרום [י]מה רבה ובדלחא ומרגליתה וכתיב ומפרש
עליהון שם תלתא שבטין אשר יוסף ובנימן מאחדן דהב יהוויין
[באשלמותהון]:
21 [אבניה יהוויין] על שמהת בני ישראל תרתין עשרי[על] שמהתהון
גליף חקיק על שמיה יהוויין לתרין עשרתין[!] עשרתי שבטיה:
22 ותעבד על חושנא שישלא מתחמן עובד קליצה דהב דכי:
23 ותעבד על חושנה תרתין עזקין דדהב ותתן ית תרתין עזקיא על
תרין סיטרוי דחושנא:
24 ותתן ית תרתין קליעתה דדהבא על תרתין עזקיא לגו סיטרוי
דחושנא:
25 וית תרין סטרי תרתין קליעתה תתן על תרתין מאחדתה ותתן
על כתפתה דאפודא מן כל קבל אפוי:
26 ותעבד תרתין עזקין דדהב ותשוי יתהון על תרין סיטרוי דחושנא
על סי[פמ]ה די מן סיטרא דאפודה מלגו:
27 ותעבד תרתין עזקין דדהב ותתן יתהון על תרתין כתפתה דאפודא
מן לרע מן כל ולקבל אפוי לקבל בית דבוקה מלעיל להמיינה
דאפודא:

19 Cf 39, 12 | וברולין] *βηρύλλιον* | וזמרגדין] *σμαράγδιον* | וכתיב] M כת' || 20 Cf 39, 13 | [י]מה] text ומה! | כרום [י]מה] *χρῶμα* (color) maris | ובדלחא] bedellium | ומרגליתה] *μαργαρίτης* = margarites chersaios | מאחדן] M משקען | [באשלמותהון] desider in text: sumitur ex 110 Nu || 21 [אבניה יהוויין] desider in text | גליף חקיק על] גלף תחתום [leg דח'] על M; cf v 11: cf 39, 14 | יהוויין] תהוויין M 1.°; יהוון M 2.° | לתרין] ל[ת]רי I | יהוויין ... שבטיה] יהוין [leg יהון] תרי שסתרי [leg? עסתרי] שבטייה דישרלא M | עשרתין עשרתי] bis in text: alter deld || 22 שישלא] leg? שישלן c v 14 | Cf 39, 15 || 24 Cf 39, 17 | לגו סיטרוי] לסט' M || 25 מאחדתה] משקעה M; cf 39, 18 | כל קבל] כלוקבל M; cf 39, 18 || 26 עזקין] ע[ז]קן M | סי[פמ]ה ... מלגו] in text סימפה!; סיפונה [leg סיפמה; vel סיפווה: cf 28, 32, 440 Nu] דאית לוקבל אפודה מן לגיו M; cf 39, 19 || 27 Cf 39, 20 | מן לרע] מל[רע] I | מן כל ולקבל] מכ[ל] וקב[ל] I; מן כל וקבל M | לקבל ... מלעיל] כל וקבל דבוקה מלעיל M.

28 Y estirarán ([1]) el pectoral por sus anillos a los anillos del efod mediante un cordón de púrpura violeta para que esté (el pectoral) sobre el cinturón del efod y el pectoral no se mueva de encima del efod.
29 Y Aharón llevará ([2]) los nombres de los hijos de Israel en el pectoral del juicio sobre ([3]) su corazón cuando entre dentro ([4]) del santuario para continuo buen recuerdo ante Yahweh.
30 Y pondrás en ([5]) el pectoral del juicio los *urim* y los *tummim* y estarán sobre el corazón (de Aharón cuando entre delante de Yahweh) ([6]) y Aharón llevará el juicio de los hijos de Israel sobre su corazón delante de Yahweh continuamente.
31 Y harás el manto de efod todo ([7]) de púrpura violeta.
32 Y tendrá la abertura para la cabeza en el centro; su ([8]) abertura tendrá todo alrededor un reborde, labor de tejedor, será como la abertura de una cota de malla. (No) ([9]) tiene que rasgarse.
33 Y harás en el ruedo inferior, todo alrededor, granadas de púrpura violeta, escarlata y color carmesí precioso —en el ruedo inferior todo alrededor— y campanillas de oro entre ellas todo alrededor.
34 Campanillas de oro y una granada, campanillas de oro y una granada sobre la orla inferior del manto todo alrededor.
35 Y estará ([10]) sobre Aharón para oficiar y se oirá su sonido ([11]) al entrar él en el santuario delante de Yahweh y cuando él salga y (así) no morirá.
36 Y harás una lámina de oro puro y grabarás sobre ella impreso, grabado ([12]): santo para ([13]) el nombre de Yahweh.

([1]) M: «y sujetaron».
([2]) M: «llevará» (otro verbo).
([3]) M: «en el cinturón del efod sobre».
([4]) M: «al santuario».
([5]) I: «dentro del pectoral».
([6]) Falta en el texto y se añade tomándolo del Ps.
([7]) M: «de hilo de púrpura violeta».
([8]) Es decir, esta abertura.
([9]) Olvidado en el texto.
([10]) Aharón llevará el efod.
([11]) el tintineo de las campanillas.
([12]) M: «de sellador»; I: «grabados».
([13]) M: «delante de Yahweh».

28 וירדדון ית חושנא מן עזקוי לגו עיזקא דאפודה בשזר דתכלה
למיהוה על המיינה דאפודה ולא יזוע חושנא מעילוי אפודה:
29 ויטעון אהרן ית שמהת בני ישראל בחושנה דדינה על לביה במיעליה
לגו בית קודשא לדוכרן טב קדם ייי בתדירא:
30 ותתן לחושנא דדינה ית אוריה וית תומי[ה] ויהוון על לביה
[דאהרן בזמן מיעליה קדם ייי] ויטעון אהרן ית סדר דיניהון
דבני ישראל על לביה קדם ייי תדירא:
31 ותעבד ית מעילה דאפודה גמיר דתכלה:
32 ויהווי פם ראשה במיצעה שפמה יהווי לפמה מן חזור עבד גרדיי
כפם סירה יהווי ליה [לא] יתבזע:
33 ותעבד על שפלוי מן חזור רמנין תכלה וארגוון וצבע דזהורי
טבא על שפולוי מן חזור וזוגין דדהב ביניהון מן חזור חזור:
34 זוגין דדהב ורמון זוג̇ין דדהב ורמון על שיפולוי דמעילה מן הזור
חזור:
35 ויהווי על אהרן למשמשה וישתמע קליה במיעליה לבית קודשא
קדם ייי ובמפקיה ולא ימות:
36 ותעבד ציצא דהב דכי ותגליף עלוי גליף חקיק קדש לשמה דייי:

28 וירדדון] וטכיסו M; cf 39, 21 N ועננבו | לגו עיזקא] לעי׳ I | עזקוי
י M sed למיהוה] למהווין M | לגו עיזקא דאפודה] עיזקתה לעיזקוי דא[פודה] M
ab ipso adnot deletum | 29 ויטעון] ויסבול M | שמהת] שמההת in text |
לגו בית ...] לבית I | לגו בית] לבית M | בחושנה דדינה על] בהימיינה דאפודה על
לחושנא M | לגו חוש[נא] M || 30 לחושנא] לבית קודשה דוכרן M | לדוכרן
[[דאהרן ... קדם ייי] desider in text: | על חושנה דסדר דינה M | דדינה]
sumitur ex Ps | ויטעון ... ישר׳ על לביה] add in M; exc על לביה, cetera
desider in text | תדירא] בתד[ירא] M || 31 Cf 39, 22 | מעילה דאפודה]
שזיר דתוכלה M | גמיר ד̊תכלה] בת[כלה] I | דתכלה] I | [מ]עיל אפו[דה]
32 Cf 39, 23 | מן חזור] חז[ור] M | [[לא] desider in text || 33 Cf 39,
24 | דזהורי] זיה[ורי] I | מן חזור 2.°] חז[ור] I | מן חזור חזור
מן חזור וזוגין ... מן חזור] חזור ומקף וזגונין דדהב בניהון [ביניהון leg] חזר ומקף M; cf 39, 26 || 34 Cf
39, 26 | זוגין 1.°, 2.°] זיוגון I 1.°, 2.°, זגון M 1.°, 2.° | דמעילה] מע[ילה] I |
מן חזור] חז[ור] I || 36 Cf 39, 30 | חקיק] חק[יין] I; [39, 30 דחתים] דחתום
M | לשמה דיי׳] קדם יי׳ M.

37 Y la pondrás en un cordón de púrpura violeta y estará sobre la tiara,
estará en la parte delantera de la tiara.
38 Y estará sobre la frente de Aharón y Aharón llevará las faltas de lo
santo [1] que los hijos de Israel consagran, en todos sus dones santos.
Y estará sobre su frente continuamente para que delante de Yahweh
haya benevolencia para ellos.
39 Y harás de punto [2] una túnica de lino y harás tiaras de lino y harás
un cinturón [3], labor de bordador [4].
40 Y para los hijos de Aharón harás túnicas y les harás cinturones y les
harás turbantes para gloria y alabanza.
41 Y los pondrás a Aharón tu hermano y a sus hijos con él, y los ungirás
y completarás la ofrenda de sus manos [5] y los santificarás y servi-
rán [6] delante de Él [7] en el gran sacerdocio.
42 Y les harás pantalones [8] de lino para cubrir la carne de sus desnude-
ces: llegarán desde la cintura de los lomos hasta los muslos.
43 Y estarán sobre Aharón y sobre sus hijos cuando entren en la tienda
de la reunión o cuando se acerquen al altar para oficiar en el interior
del santuario para que no contraigan pecados, para que no mueran;
estatuto eterno para ellos y para sus hijos después de ellos [9].

(1) O sea, las faltas que cometen en las ofrendas rituales.

(2) M: «y tejerás (?) túnicas de lino».

(3) M: «cinturones».

(4) M: «de bordado».

(5) En el TM «llenarás sus manos» con los instrumentos de su oficio, es decir, los ordenarás.

(6) = «para que sirvan».

(7) I: «delante de mí».

(8) M: «bragas».

(9) M: «en el templo para que no carguen con pecados y mueran: ley eterna para él y para la descendencia de sus hijos después de él».

37 ותשווי יתיה על שזר תכלה ויהווי על מצנפתה לקבל אפי מצנפתה יהווי:
38 ויהווי על בית אפוי דאהרן ויטען אהרן ית חובי קדישא די יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשהון ויהווי על בית אפוי בתדירא לרעוא עליהון קדם ייי:
39 ותאחד כתנא דבוץ ותעבד מצנפן דבוץ והמיין תעבד עובד צייר:
40 ולבנוי דאהרן תעבד כתונין ותעבד להון חמיינין וכובעין תעבד להון לאיקר ולתושבחא:
41 ותלבש יתהון ית אהרן אחוך וית בנוי עמיה ותרביה יתהון ותשלם ית קרבן ידיהון ותקדש יתהון וישמשון קדמוי בכהונתה רבתה:
42 ותעבד להון מכנסין דבוץ למכסיה בשר ערוותהון מן אסר חרציהון ועד ירכתהון יהוון:
43 ויהוון על אהרן ועל בנוי במעיליהון למשכן זימנא א[ו] בקרבותהון על גבי מדבחא למשמשא בגו בית קדושא דלא יקבלון חובין דלא ימותון קיים עלם להון ולבניהון בתריהון:

37 Cf 39, 31 | תכלה] דתו[כלה] M || 38 אפי [בית אפוי דאהרן
[ויהווי | I מתנות [מתנת | M [די] יקדשון ;I דקדשו' [די יקדישו | I דא[הרן]
Cf 39, 27 || 39 M להון [עליהון | I אפוי תד[ירא] [אפוי בתדירא | M ויהוון
M || והמיינין [והמיין | M ותשקע כותנוון [pl c LXX] דבוץ [ותאחד כתנא דבוץ
I || ליקר [לאיקר | I כתנון [כתונין 40 || M; cf 26, 36; 27, 16 ציור [צייר
M ex אברקסין [מכנסין 42 || I [קד]מיי [קדמוי | M וש' [וישמשון 41
[בשר ערוותהון | $\beta\varrho\alpha\varkappa\alpha\iota$ = braccae = hispanice «bragas»; cf 39, 28
ירכיהון [ירכתהון | I [ער]יית[הון] [ערוותהון | M עריקתהון [עריית' leg] מ[ן]
text | אן [א[ו] | I במש[כן] [למשכן | M במיעלה [במעיליהון 43 || M
בית קודשה ולא יסבלון חובין וימותון קיים דעלם לה ולזרעיית [בגו ... בתריהון
בנוי מן בתרה M.

CAPÍTULO XXIX

1 Y esto es lo que les harás para consagrarlos, para oficiar delante de
Él ([1]) en el gran sacerdocio: toma ([2]) un novillo y dos carneros perfectos, sin tacha,
2 y panes sin levadura y tortas sin levadura empapadas con aceite y pasteles sin levadura rociados con aceite. Los harás con flor de harina de trigo
3 y los pondrás (en una cesta y los llevarás) ([3]) en la cesta junto con el toro y sus (*o?:* «los») dos carneros.
4 Y llevarás a Aharón y a sus hijos a la puerta de la tienda de la reunión y los consagrarás con agua ([4])
5 y tomarás los vestidos y vestirás a Aharón la túnica, el manto del efod, el efod, el pectoral, y le ceñirás con el cinturón del efod.
6 Y colocarás la tiara ([5]) sobre su cabeza y pondrás la corona del santuario sobre la tiara.
7 Y tomarás el ([6]) aceite de la unción y lo derramarás sobre su cabeza y lo ungirás.
8 Y traerás a sus hijos y los vestirás túnicas.
9 Y les ceñirás ([7]) cinturones a Aharón y a sus hijos y les pondrás ([8]) los (turbantes y será suyo) ([9]) el sacerdocio por ley perpetua ([10]) y completarás la ofrenda de las manos de Aharón y la ofrenda de las manos de sus hijos ([11]).
10 Y acercarás el toro delante de la tienda de la reunión y Aharón y sus hijos impondrán sus manos sobre la cabeza del toro.
11 Y matarás el toro delante de Yahweh a la puerta de la tienda de la reunión.

([1]) I: «delante de mí».
([2]) M 1.º, M 2.º: «para tomar (tomando) un toro».
([3]) Falta en el texto, omitido por homoioteleuton.
([4]) Ps: «los bañarás en cuarenta *seas* de agua».
([5]) I: «una tiara».
([6]) I: «aceite».
([7]) M: «ciñe» (imperativo).
([8]) M: «y sujeta».
([9]) Falta en el texto.
([10]) M: «el servicio por ley perpetua».
([11]) Cf Ex 28,41 nota.

CAPUT XXIX

1 ודן פתגמא דתעבד להון למקדשה יתהון למשמשה קדמוי בכהונתא רבתה סב תור חד בר תורין ודכרין תרין שלמין מן מום:
2 ולחם דפטירין וחלין פטירין דפילין במשח ועריכין פטירין משיחין במשח סלת דחטין תעבד יתהון:
3 ותתן יתהון [לגו סל חד ותקרב יתהון] בסלא וית תורא וית תרין דכריהו:
4 וית אהרן וית בנוי תקרב לתרע משכן זימנא ותקדש יתהון במיא:
5 ותיסב ית לבושיא ותלבש ית אהרן ית כתנתה וית מעילה דאפודא וית אפודה וית חושנא ותטכס ליה בהמיינה דאפודה:
6 ותשווי ית מצנפתה על ראשה ותתן ית כליל בית קודשא על מצנפתה:
7 ותיסב ית משחא דרבותה ותריק על ראשיה ותרבי יתיה:
8 וית בנוי תקרב ותלבש יתהון כתנן:
9 ותיסר יתהון המיינין אהרן ובנוי ותשווי להון [כובעין ותהווי להון] כהונתה לקיים עלם ותשלם קרבן ידוי דאהרן וקרבן ידיהון דבנוי:
10 ותקרב ית תורא קדם משכן זימנא ויסמך אהרן ובנוי ית ידיהון על ריש תורא:
11 ותיכוס ית תורא קדם ייי בתרע משכן זימנא:

29 1 דתעבד] די ת[עבד] I | קדמוי] c Ps; י add a I; [קד]מיי I c TM O || 2 דפטירין] ממום I || מן מום] למסב תור M 2.°; למיסב תור M 1.°; סב תור] || 3 לגו סל חד] ועריכי M || ועריכין] פיל[ין] M | דפילין] פטיר[ין] M | ותקרב יתהון] desider in text; add in M | דכריהו] sic; prob leg דכריהון sed fort leg דכריה || 5 ליה] יתיה I || 6 ית מצנפתה] מצ[נפה] I || 7 ית משחא] מש[חא] I | דרבותה] רבו׳ I || 8 כתנן] כותנוון M || 9 ותיסר] אסור M | ותשווי] ותכס M | [כובעין ... להון] desider in text, omiss ex homoiotel | כהונתה ... עלם] שימוש לקיים דעלם M ידיהון דבנוי] ידי בנוי M || 10 ריש] ראשה I | ריש תורא] ראשי דתו[רא] M.

12 Y tomarás parte de la sangre y la pondrás con tu dedo sobre los cuernos del altar y derramarás toda la sangre (restante) al pie del altar.
13 Y tomarás toda la grasa que cubre las entrañas y la que sobra del lóbulo del hígado y los dos riñones, la grasa que hay sobre ellos y lo dispondrás sobre el altar.
14 Y quemarás en fuego la carne del toro, la piel y sus excrementos ([1]) fuera del campamento: es un sacrificio por el pecado.
15 Y tomarás a uno de los carneros y Aharón y sus hijos impondrán sus manos sobre la cabeza del carnero.
16 Y matarás al carnero y tomarás su sangre y la rociarás sobre el altar todo alrededor.
17 Y descuartizarás el carnero en (sus) partes y lavarás sus entrañas y sus patas y las colocarás sobre sus trozos y sobre su cabeza.
18 Y dispondrás todo el carnero sobre el altar: es un sacrificio de holocausto al nombre de Yahweh para olor agradable; es una ofrenda delante de Yahweh ([2]).
19 Y tomarás el segundo carnero y Aharón y sus hijos impodrán sus manos sobre la cabeza (del carnero) ([3]).
20 Y matarás el carnero y tomarás parte de su sangre y la pondrás sobre la parte superior de la oreja de Aharón y sobre la parte superior de las orejas de sus hijos —de la derecha— ([4]), y sobre el pulgar de sus manos —de la derecha— ([5]); y sobre el pulgar de sus pies —de la derecha— ([6]), y rociarás la sangre sobre el altar todo alrededor.
21 Y tomarás de la sangre que está ([7]) sobre el altar y del aceite de la unción y asperjarás a Aharón, su vestido y a sus hijos y los vestidos de sus hijos con él, y será santificado él con sus vestidos y sus hijos y los vestidos de sus hijos con él.

([1]) M: «y su estiércol».
([2]) M: «es una ofrenda aceptable al nombre de Yahweh».
([3]) El texto equivocadamente: «del toro».
([4]) I: «la derecha».
([5]) I: «la derecha»; M: «de su derecha».
([6]) M: «de su derecha».
([7]) M: «que hay».

12 ותסב מן אדמא ותתן על קרנתה דמדבחא באצבעך וית כל אדמה תשפך על יסודוי דמדבחא:
13 ותסב כל תרבה דחפי ית כרסה וית מה דמשתייר מחצר כבדה וית תרתין כליתה וית תרבא די עליהון ותסדר על גבי מדבחה:
14 וית בשרה דתורא וית משכא וית רעיה תוקד בנורא לבר מן משריתה חטאת הוא:
15 וית דיכרא חדתה [!] תסב ויסמכון אהרן ובנוי ית ידיהון על ראשה דדיכרא:
16 ותכוס ית דיכרא ותסב ית אדמיה ותזרק יתיה על גבי מדבחא מן חזור חזור:
17 וית דיכרא תפסג לפסג[ו]י ותשזג בני גווה ורגלוי ותתן על פסגוי ועל ראשה:
18 ותסדר ית כל דיכרא על גבי מדבחא עלה הוא לשמה דייי לריח דרעוא קרבן קדם ייי הוא:
19 ותיסב ית דכרא תניינא ויסמוך אהרן ובנוי ית ידיהון על ריש [דיכרא]:
20 ותכוס ית דיכרא ותסב מן אדמיה ותתן על רום אודנה דאהרן ועל רום אודניהון דבנוי דימינא ועל אליון ידיהון דימינא ועל אליון רגליהון דימינא ותזרק ית אדמה על גבי מדבחה מן חזור חזור:
21 ותסב מן אדמה די על גבי מדבחא ומן משח דרבותא ותדי על אהרן ועל לבושו[י] ועל בנוי ועל לבושי בנוי עמי ויתקדש הוא ולבושוי ובנוי ולבושי בנוי עמיה:

12 אדמא] דמ[א] I | אדמה] דמ[ה] I | על יסודוי] ליסודוי I || 13 ית] על M | מחצר] מן חצר I | די] דאית M | די עליהון] דע[ליהון] I || 14 בשרה] [בש]ריה M | רעיה] מרעייה M | מן משריתה] ממש[ריתה] I | חטאת] [חטא]תה M || 15 חדתה] חד I; חתה M | ראשה] ריש' I || 16 אדמיה] דמה I | גבי מדבחא] מד[בחא] I | מן חזור] חז[ור] I || 17 לפסג[ו]י] 110 440 Nu Ps c TM; לפסגי in text || 18 קרבן ... הוא] קרבן מתקבל הוא לשמה דיי' M || 19 ריש [דיכרא]] רישא דדכר M; תורא! in text || 20 מן אדמיה] מדמ[יה] I | דימינא 1.°, 2.°, 3.°] ימ[ינא] I 1.°, 2.°; דימיני M 2.°; דימיניה M 3.° | די על] דע[ל] I | די] דאית M || 21 מן חזור] מח[זור] I | אדמה] דמ[ה] I | ומן משח] וממש' I | דרבותא] רב' I | לבושו[י]] לבושו in text.

22 Y tomarás del carnero la grasa y la cola ([1]) y la grasa que recubre las
entrañas y lo que sobra del lóbulo del hígado y los dos riñones y la
grasa que hay sobre ellos y la pierna de la derecha ([2]) —porque es el
carnero de la investidura ([3]),
23 y una hogaza ([4]) de pan, una torta de pan untado con aceite y un pastel
de la cesta de panes ácimos que está delante de Yahweh.
24 Y lo pondrás todo sobre las palmas ([5]) (de las manos de Aharón y sobre
las palmas) ([6]) de las manos de sus hijos y lo mecerás como ofrenda de
vaivén ([7]) delante de Yahweh.
25 Y lo recibirás ([8]) de sus manos y lo dispondrás encima del altar sobre
el holocausto para olor grato delante de Yahweh: es una ofrenda
delante de Yahweh ([9]).
26 Y tomarás el pecho del carnero de la ordenación de Aharón y (lo) ([10])
mecerás como ofrenda de vaivén delante de Yahweh, y será tu porción.
27 Y consagrarás el pecho de la ofrenda de vaivén y la pierna de la ofrenda
de separación ([11]) —que ha sido (respectivamente) mecido ([12]) o sepa-
rada— del carnero de la ordenación de ([13]) Aharón y de sus hijos.
28 Y será ([14]) para Aharón y sus hijos —como ley eterna— de parte de
los hijos de Israel: pues es una ofrenda de separación (para los sacer-
dotes); y habrá una ofrenda de separación de parte de los hijos de Israel
de vuestros ([15]) sacrificios santos ([16]): será vuestra ([17]) ofrenda de sepa-
ración al nombre de Yahweh ([18]).
29 Y las vestimentas ([19]) sagradas de Aharón serán para sus hijos, después
de él, para ser ungidos con ellas ([20]) y para ser ordenados ([21]) con ellas.

([1]) Depósito en ciertas razas de carneros, como los que se ven aún en Palestina, de gran cantidad de grasa.
([2]) M: «de su derecha».
([3]) M: «de las investiduras».
([4]) M: «una hogaza»; *lit:* «pan redondo», *'iggul*.
([5]) M: «la palma».
([6]) Olvidado en el texto por homoioteleuton; añadido en el margen.
([7]) TM: *tenufah:* ofrenda de meneo que se mecía ante el Señor.
([8]) M: «y lo tomarás».
([9]) I: «es (una ofrenda delante de) Yahweh»; M: «(es una ofrenda) aceptable para el nombre de Yahweh».
([10]) Texto: «los» por dittografía del v 24.
([11]) TM: *terumah:* ofrenda que se «alzaba», que se «elevaba».
([12]) M: «que ha mecido»; pero prob hay que leer «ha sido mecido».
([13]) M: traduce mejor el sentido del texto hebreo: «de las ordenaciones, de lo que pertenece a Aharón y a sus hijos».
([14]) M: «y serán».
([15]) M: «sus».
([16]) TM: «de sus sacrificios pacíficos».
([17]) M: «su»: cf nota 15.
([18]) M: «delante de Yahweh».
([19]) M: + «de la casa (santa)» = del templo, del santuario.
([20]) M: «de Aharón serán para sus hijos, después de él, para ser ungidos con ella (= la vestimenta)».
([21]) *Lit:* «para completar con ellas la ofrenda de sus manos».

22 ותסב מן דכרא תרבא ואליתה וית תרבה דחפי ית כרסה וית מה
דמשתייר מן חצר כבדה וית תרתין כליתה וית תרבא די עליהון
וית שקה דימינא ארום דכרא דאשלמותא ה[ו]א:
23 וככר דלחם חד וחלה דלחם פילה במשח חדה ועריך חד מן
סלא די פטירי [די] קדם ייי:
24 ותשוי כלי על כפי [ידוי דאהרן ועל כפי] ידיהון דבנוי ותניף
יתהון אנפו קדם ייי:
25 ותקבל יתהון מן ידיהון ותסדר על גבי מדבחה על עלתה לריח
דרעוא קדם ייי קרבן הוא קדם ייי:
26 ותסב ית נעה [מן] דכרא דאשלמותא די לאהרן ותניף ית[יה] אנפו
קדם ייי ויהוי לך לחולק:
27 ותקדש ית נעה דאנפותה וית שקה דאפרשותא די אתנף ודי אתפרש
מן דכרא דאשלמ[ו]תא מן דאהרן ומן דבנוי:
28 ויהוי לאהרן ולבנוי לקיים עלם מן לוות בני ישראל ארום אפרשו
היא ואפרשו יהווי מן לוות בני ישראל מנכסת קודשיכון אפרשותכון
לשמה דייי:
29 ולבושי קודשא די לאהרן יהווי לבנוי בתרוי למתרבי בהון ולמשלמה
בהון ית קרבן ידיהון:

22 מן חצר] מח[צר] I | כליתה] כולייתה M | די] דאית M | די עליהון] דע[ליהון] I | דימינא] דימיניה M | דאשלמותא] דאשלמו[תיה] M | ה[ו]א] היא vid in text || 23 וככר] ועגול M | וחלה] וח[לת] M | מן סלא] מס[לא] I | [די]] מן in text quod delet I qui ejus loco ponit די; דאית M | די קדם] דק[דם] I || 24 כלי] praem ית M | כפי] כף M | [ידוי ... ועל כפי]] desider in text ex homoiotel; add in M || 25 ותקבל] ותסב M | הוא קדם ייי] הוא [קדם] יי' I; מתקבל לשמה דיי' M || 26 נעה [מן] דכרא] ניעה מן דכ[רא] M; מן loco ית in text | די לאהרן] דלי' I; דאית לא[הרן] M | ית[יה]] יתהון in text || 27 די אתנף] דא[תנף] I | אתנף] אניף [prob leg אתניף] M | ודי אתפרש] ודא[תפרש] I | דאשלמ[ו]תא ... דבנוי] דאשלומותא in text; M דאשלמותה מה מן [leg מן מה] דאית לאהרן ומן מה דאית לבנוי || 28 ויהוי] ויהוון M | ולבנוי] ובנוי M | מן לוות 1.°, 2.°] מלו[ות] I 1.°, 2.° | מנכסת] מנ' I; מ[ן] [נכסת] ita a I emendt; cf v 46 | קודשיכון] [קודשי]הון M | אפרשותכון] [אפרשות]הון M | לשמה דייי] קדם יי' M || 29 ולבושי] + בית M | די לאהרן] דלא[הרן] M | די לאהרן ... בהון (1.°)] דאית לאַהרן יהוון לבנוי מן בתרה למרביה בה M | למתרבי] [למתר]בא I.

30 El sacerdote que [1] viva tras él las vestirá durante siete días, cuando
entre a la tienda de la reunión a oficiar dentro del santuario [2].
31 Y tomarás el carnero de la ordenación [3] y cocerás la carne en lu-
gar santo.
32 Y Aharón y sus hijos comerán [4] de la carne [5] del carnero y el pan
de la canasta a la puerta de la tienda de la reunión.
33 Y lo comerán porque con ello fue hecha la expiación para darles la
investidura [6], para consagrarlos [7]; pero un profano no los comerá
pues son cosa santa.
34 Y si sobrare de la carne de la ordenación y del pan [8] hasta la mañana,
quemarás lo sobrante con fuego; no será comido, pues es [9] santo.
35 Y así harás a Aharón y a sus hijos: todo [10] lo que te he ordenado:
durante siete días los ordenaréis [11].
36 Y ofreceréis cada día un toro para sacrificio de pecado [12] en expia-
ción; y ungirás el altar cuando tú hagas expiación sobre él; y le ungirás
para consagrarle.
37 Siete días harás expiación sobre el altar y le consagrarás y el altar será
santísimo; todo lo que toque el altar será santo [13].
38 Según este rito ofreceréis sobre [14] el altar: dos corderos de un año
cada día perpetuamente [15].
39 Uno de los corderos lo ofreceréis [16] por la mañana y el segundo lo
ofreceréis al atardecer.

(1) M: «de sus hijos que (venga) tras (él)».
(2) M: «en el santuario».
(3) M: «de las ordenaciones».
(4) M: «y comerá (Aharón...)».
(5) M: «(la carne) de las ordenaciones y las vituallas que hay en la cesta».
(6) *Lit:* «para completar la ofrenda de sus manos».
(7) M: «y para consagrar(los)».
(8) M: «de las ordenaciones y de las vituallas».
(9) M: «son».
(10) M: «según este rito: conforme a todo lo que».
(11) M: «ordenarás»; cf vv 29,33.
(12) M: «para el sacrificio de pecado».
(13) M: «(todo) que ofrezca sobre el altar será santificado».
(14) M: «y según este rito ofreceréis sobre».
(15) M: «de un año, perfectos (cf LXX), sin defecto, dos cada día, holocausto perpetuo».
(16) M: «y ofrecerás uno de los corderos»; I: «(un) cordero lo ofreceréis».

30 שבעה יומין ילבש יתהון כהנא דקיים מן בתרא[ה] די יעול למשכן זימנא למשמשה בגו בית קודשא:
31 וית דכרא דאשלמותא תסב ותבשל ית בישרא באתר קדיש:
32 ויאכלון אהרן ובנוי ית בשרא דדכרא וית לחמה די בסלא בתרע משכן זימנא:
33 ויאכלון יתהון די יכפר בהון למשלמה ית קרבן ידיהון למקדשא יתהון וחילוניי לא יאכל ארי[!] קדש אינון:
34 ואין ישתייר מבשרה דאשלמותא ומן לחמה עד צפרא ותיקד מה דאשתייר בנורא לא יתאכל ארום קדש הוא:
35 ותעבד לאהרן ולבנוי כדן כל מה דפקדית יתך שבעה יומין תשלמון ית קרבן ידיהון:
36 ותור לחטאת תקרבון בכל יום על כפורא ותרבי ית מדבחה בכפרותך עלוי ותרבי יתיה למקדשא יתיה:
37 שבעה יומין תכפר על גבי מדבחא ותקדש יתיה ויהוי מדבחא קדש קדשין כל די יקרב במדבחא יהווי קד[י]ש:
38 כהדן סדר[ה] תהוון מקרבין על גבי מדבחא אמרין בני שתהון תרין בכל יומא בתדירא:
39 ית חד מן אמריה תקרבון בצפרא וית אמרא תנינא תקרבון יתיה ביני שמשתא:

30 ילבש] יל[בוש] M | דקיים מן ב[תרה]] מן בנוי מן בתרא M | מן בתרא]
מב[תרה] I | די יעול] די[עול] I | בגו בית קודשא] בית ק[ודשא] M || 31
דאשלמותא] דאשל[מותה] M | ותבשל] ותתבשל in text || 32 ויאכלון]
ויאכול M | בסלא ... דדכרא] דאית בס[לא] M דאשלמותה וית מזונה M | די
בסלא] דבס[לא] I || 33 יכפר] אתכפר M | למקדשא] ולמ[קדשא] M ||
34 ישתייר] איש[תייר] M | מבשרה] מן בש[רה] I | ומן לחמה דאשלמותא]
ומן מזונה דאשלמותה M | ומן לחמה] ומלחמה I | דאשתייר] דיש[תייר] I |
הוא] הנון M || 35 כדן כל מה] כדן סדרא ככל מה M: q refert circellus
prob ex errore post ותעבׂד | דפקדית] די פ[קדית] I | תשלמון ית קרבן]
תשלם קרבן M | 36 לחטאת] לחטא[תה] M | בכל] לכל M || 37 די
יקרב] דק[רב] I | די יקרב ... קד[י]ש] [י] serius ins; דיקריב על גבי מדבחה
יתקדש M || 38 כהדן סדר[ה] ... על] וכהדין סידרא די תקרבון על M;
שתהון] שתה I | שתהון ... בתדירא] תריין מן מום שלמין שנה סדר in text |
בכל יום עלה תדירה M || 39 ית חד ... תקרבון] וית אמרה חדה תקרב M |
מן אמריה תקרבון] אמרא תק[רבון] I.

40 Según este rito ([1]) con un cordero ofreceréis una medida de flor de
harina mezclada con un cuarto de *hin* de aceite de aceituna prensada
y una libación de un cuarto de *hin* de vino.
41 Y el segundo cordero lo ofreceréis al atardecer: lo ofreceréis como la
oblación (de cereales) del cordero de la mañana y como su libación ([2]):
será recibido ([3]) como olor agradable, sacrificio delante de Yahweh ([4]).
42 Será un sacrificio de holocausto continuo a través de vuestras generaciones ([5]), a la puerta de la tienda de la reunión, delante de Yahweh,
donde Yo os daré cita ([6]) para hablar allí contigo.
43 Y mi Verbo se citará allí con ([7]) los hijos de Israel y será santificada ([8])
en medio de (*o:* en) mi Gloria ([9]).
44 Y consagraré la tienda de la reunión y el altar; y consagraré a Aharón
y a sus hijos para que sirvan ante mí ([10]) en el sumo sacerdocio.
45 Y haré habitar mi *Šekiná* ([11]) en medio de los hijos ([12]) de Israel y mi
Verbo será para ellos Dios redentor.
46 Y conocerán que Yo soy Yahweh, su Dios, que los saqué del país ([13])
de Egipto para que more la Gloria de mi *Šekiná* entre ellos. Yo,
Yahweh, su Dios.

CAPÍTULO XXX

1 Y harás el altar (para) disponer el incienso ([14]). Lo harás de maderas
de acacia.
2 Su longitud será de un codo y la anchura de un codo. Será cuadrado
y la medida de su altura será de dos codos. Sus cuernos saliendo de
él ([15]) serán su altura.
3 Y lo revestirás de oro puro: sus cubiertas, sus paredes laterales todo
alrededor y sus cuernos. Y le harás una moldura de oro todo alrededor.

([1]) M: suprime «según este rito» de conformidad con el TM.
([2]) M: «y como sus libaciones así le ofreceréis».
([3]) I: «acepto».
([4]) M: «acepto al nombre de Yahweh».
([5]) M: «holocausto perpetuo a través de vuestras generaciones».
([6]) I: «me daré cita»; M: «donde se citará mi Verbo con vosotros»; cf 30,6.36.
([7]) M: «sobre los hijos».
([8]) a saber, la tienda; pero probablemente hay que traducir con I (LXX, O, Syr): «y seré santificado».
([9]) M: «en mi Gloria».
([10]) M: «ante Él».
([11]) I: «la Gloria (de mi *Šekiná*)».
([12]) M: «la Gloria de mi *Šekiná* entre los hijos».
([13]) M: «que los liberté y saqué libres del (pais...)».
([14]) M: «altar de inciensos. De maderas de acacia». «Para» falta en N.
([15]) M: «y en él serán sus cuernos» (es decir, formarán cuerpo con él).

40 מכלתה סלת פילה במשח כתיש רביעת הנא ונסוך רביעת הנה חמר כהדן סדרא תקרבון עם אמרא חדתה:
41 וית אמרא תניינא תקרבון יתה ביני שמשתה כמנחתה דאמר דצפרא וכנסכה תקרבון יתיה לריח דרעוה קרבן קדם ייי יתקבל:
42 עלה תדירא לדריכון בתרע משכן זימנא קדם ייי דאזמן לכון תמן לממללה עמך תמן:
43 ואזדמן ממרי תמן לבני ישראל ויתקדש בגו איקרי:
44 ואקדש ית משכן זימנא וית מדבחא וית אהרן וית בנוי אקדש למשמשא קדמיי בכהונתה רבתא:
45 ואשרי שכינתי בגו בני ישראל ויהווי ממרי להון לאלה פריק:
46 וידעון ארום אנה הוא ייי אלההון די אפקת יתהון מארעא דמצרים למשרי[ה] איקר שכינתי ביניהון אנה ייי אלההון:

CAPUT XXX

1 ותעבד מדבחה [ל]מסדר קטרתה אעין שטין תעבד יתיה:
2 אמה ארכה ואמה פתיא מרבע יהוי ותרתין אמין משחת רומיה מנה יהוויין רומה קרנתה:
3 ותחפי יתיה דהב דכי אגרוי וית כתלוי מן חזור חזור וית קרנתיה ותעבד ליה כליל דדהב חזור ומקף:

40 רביעת 2°] [רביע]ו[ת] I | כהדן סדרא תקרבון] תק[רבון] M | חדתה] חד I || 41 כמנחתה דאמר] [כמנ]חת אמר I | וכנסכה תקרבון] וכנסוכוי M | יתקבל] מת[קבל] I || קדם ייי יתקבל] מתקבל לשמה דיי' M | כן תק[רבון] M | 42 עלה ... לדריכון] לד[ריכון] I | עולתה דתמידה M | דאזמן] די אזדמן I | דאזמן לכון] די אזדמן ממרי לכון M || 43 לבני] על בני M | ויתקדש] וא[תקדש] I | בגו איקרי] ביק[רי] M || 44 קדמיי] קודמוי M || 45 ואשרי] + די I | שכינתי בגו ב'] איקר I | בני] leg ביני ביני | יקר שכינתי ביני M || 46 אפקת] דאפ[קת] I | די אפקת ... מארעא] [א'] פרקת ואפקת יתהון פריקין מן M | מארעא] מא[רעא] I | a I emendt [ארעא] [מ]ן cf v 28; למשרי[ה]] ה add poster; למש[ריה] I | איקר] יקר M | אנה] + הוא M.
30 1 מדבחה ... שטין] [דשט[ין] מדבח קטורן אעין M || 2 אמה] אמתה I | אמין] אומין M | ואמה] אמתה I | אמה ... ואמה] אומה ארכה ואומה M | קרנתה] [קר[נתה] I | מנה יהוויין ... קרנתה] [מנה] ובה יהוון קר[נתה] M: cf 37, 25.

4 Y le harás dos anillos de oro; los harás debajo de la moldura, a los dos ángulos, en sus dos lados y será el sitio para los varales para con ellos transportarlo ([1]).
5 Y harás los varales de maderas de acacias y los revestirás de oro.
6 Y lo pondrás ([2]) delante del velo que está junto al arca del testimonio y delante del propiciatorio que está sobre el testimonio donde mi Verbo tendrá cita contigo ([3]).
7 Y Aharón dispondrá ([4]) sobre él incienso ([5]) de buenos aromas; Aharón lo dispondrá cada mañana al preparar las lámparas.
8 También lo dispondrá cuando Aharón disponga las lámparas al atardecer: un incienso ([6]) a perpetuidad delante de Yahweh a través de vuestras generaciones.
9 No dispondréis sobre él incienso extraño (= profano) ni holocaustos ni oblaciones de cereales, y no derramaréis sobre él libaciones ([7]).
10 Y Aharón hará expiación una vez al año ([8]) sobre él, sobre sus cuernos. Con la sangre del sacrificio por el pecado —(sacrificio) de las expiaciones— hará expiación una vez al año sobre él, sobre sus cuernos a través de vuestras generaciones. Será cosa santísima para el nombre de Yahweh.
11 Y habló Yahweh ([9]) con Moisés diciendo:
12 Cuando vayas a levantar el total de cabezas de los hijos de Israel para hacer su censo, cada uno dará rescate por su propia persona al nombre de Yahweh cuando los cuentes ([10]) para que no ([11]) haya en ellos plaga exterminadora en el tiempo en que los cuentes.
13 Darán según este orden: todo el que pasa ([12]) al censo ([13]): desde (?) medio siclo según el siclo del santuario —el siclo equivale a veinte *ma'in* ([14])—; medio siclo como ofrenda separada ([15]) para el nombre de Yahweh.

([1]) M: «para llevarlo».
([2]) El altar del incienso.
([3]) Mejor: «citaré a mi Verbo»; cf 29,42 y 30,36; cf Sperber *ad loc.*
([4]) M: «y dispondrás».
([5]) M: «inciensos».
([6]) M: «inciensos a perpetuidad».
([7]) M: «inciensos profanos, holocaustos ni oblación de cereales; y no derramaréis libación».
([8]) M: «se dará cita (prob hay error en el texto) en cada año. Con la sangre del sacrificio por el pecado, (el sacrificio) de las expiaciones, se dará cita (?), cada año habrá expiación». «Se dará cita», leer: «una vez».
([9]) M: «el Verbo de Yahweh».
([10]) M: «en el tiempo en que estés (contándolos)».
([11]) M: «y no».
([12]) M: «ésta es la clase de siclo que se apareció a Moisés en el monte Sinaí: como un denario de fuego; y así le dijo: como éste darán todos los que pasen (al censo)».
([13]) M: «a los registros» (*lit:* «números»).
([14]) TM: *gerah.*
([15]) TM: *terumah.*

4 ותרתין עזקין דדהב תעבד ליה מן תחות לכלילה על תרתין זויתא
תעבד על תרין סטרוי ויהווי לאתרין לאריחיה למטען יתיה
בהון:
5 ותעבד ית אריחיה אעין דשטין ותחפי יתהון דהב:
6 ותתן יתיה קדם פרכתא די על ארונא דשהדותא וקדם כפרתה דעל
שהדותא דאזמן לך ממרי תמן:
7 ויסדר עלוי אהרן קטרת בוסמנין טבין בכל צפר וצפר בסדרותה
ית בוצינייתה יסדר יתיה אהרן:
8 ובסדרות אהרן ית בוצינייה ביני שמשתה יסדר יתיה קטרת
בתדירא קדם ייי לדריכון:
9 לא תסדרון עלוי קטרת נכרייה ועלוון ומנחוון ונסוכין לא תנסכון
עלוי:
10 ו[י]כפר אהרן עלוי על קרנתה חדא זמן בשתא מן אדם חטאתה
דכיפוריה חדא זמן בשתא יכפר עלוי על קרנתה לדריכון קדש
קדשים הוא לשמה דייי:
11 ומלל ייי עם משה למימר:
12 ארום תקבל ית ראש ס[כ]ו[מ]יהון דבני ישראל למנייניהון ויתנון
גבר פרק[ו]ן נפשה לשמה דייי כד תהוי מני יתהון דלא יהווי
בהון מותן מחבל בזמן דתהוי מני יתהון:
13 כהדן סדרא יתנון כל דעבר על סכומה מן פלגות סלעא בסלעי בית
קודשא עשרין מעין הוא סלעא פלגא סלעא אפרשו לשמה דייי:

4 עזקין] עזקן I | זויתא] זביתה I; cf Ex 37, 27 | למטען] למיסבול M; cf 37, 27 || 6 די על] דעל I | דעל] ד[י]ע[על] I; די על I; דעל M sed ab ipso M deletum || 7 ויסדר] ותסדר M | קטרת] קטורן M || 8 קטרת בתדירא] קטרן בת[דירא] M || 9 קטרת ... תנסכון] קטורן ברייה עלון ומנחה ונסוך לא תנס[כון] M | נכרייה] [נכר]אה I | ומנחוון] [ומנ]חא I || 10 ו[י]כפר] in text tantum וכפר ex text hebr | חדא זמן ... יכפר] יזדמן [sic] בכל שנה יכ[פר] M | מן אדם] בכל שנה מן אדם חטאת כיפורייה יזדמן [sic] מדמא I || 11 ייי] מימריה דיי' M || 12 ס[כ]ו[מ]יהון] סמוכיהון in text | פרק[ו]ן] פרקין in text | כד תהוי] בזמן דתיהווי M | דלא] ולא M || 13 כהדן ... כל דעבר] דין שיעורא דסילעה איתחמי למשה בטורה דסיני היך דינרא דאשה והיכדין אמר ליה כדין יתנון כל דעבר M | מן פלגות] מן prob deld: cf v 15 | סכומה] מניניה M | בית קודשא] קוד[שא] I.

14 Todo el que pasa por el censo, desde veinte años para arriba, dará ofrenda de separación ([1]) al nombre de Yahweh ([2]).
15 El que es rico no dará más y el que es pobre no dará menos de medio siclo al dar la ofrenda de separación ([1]) de Yahweh para hacer expiación por vosotros mismos.
16 Y recibirás el dinero de los rescates de parte de los hijos de Israel y lo colocarás al servicio de la tienda de la reunión; y será para los hijos de Israel para buen recuerdo delante de Yahweh, para obtener expiación por vosotros mismos.
17 Y habló Yahweh ([3]) con Moisés diciendo:
18 Y harás una pila de bronce y su basa será de bronce, para lavarse, y la colocarás ([4]) entre la tienda de la reunión y el altar y pondrás agua dentro de ella.
19 Aharón y sus hijos se lavarán en ella sus manos y pies.
20 Cuando ellos entren en la tienda de la reunión se lavarán con agua a fin de que no ([5]) mueran o cuando se acerquen al altar para oficiar para disponer las ofrendas delante de Yahweh.
21 Y se lavarán sus manos y pies y no morirán y será ([6]) estatuto eterno para ellos ([7]): para ellos y para la descendencia de sus hijos y a través de sus generaciones.
22 Y habló Yahweh ([3]) con Moisés diciendo:
23 Y tú cógete los principales ([8]) inciensos, los mejores perfumes: mirra escogida, un peso de quinientos siclos; cinamomo aromático, la mitad del peso ([9]): doscientos cincuenta (siclos); y caña aromática, un peso de doscientos cincuenta (siclos);
24 y casia: peso de quinientos siclos, según el siclo del santuario; y aceite de oliva, un *hin* lleno.

([1]) TM: *terumah*.
([2]) M: «ofrenda de separación de Yahweh».
([3]) M: «el Verbo de Yahweh».
([4]) I: «y coloca»; M: «y (la) pondrás».
([5]) M: «y no».
([6]) M: «y serán».
([7]) M: «estatuto a perpetuidad para ellos para siempre».
([8]) *Lit:* «las cabezas de»; I: «la cabeza de».
([9]) M: «un peso» *(tql)*.

14 כל דעבר על מנייניה מבר עשרין שנין ולעילא יתן אפרשו לשמה דייי:

15 דעתיר לא יסגי ודמסכן לא יזער מפלגות סלעא למיתן ית אפרשתה דייי לכפרא על נפשתכון:

16 ותקבל ית כסף פורקניה מן לוות בני ישראל ותתן יתה לפלחן משכן זימנא ויהווי לבני ישראל לדכרן טב קדם ייי לכפרה על נפשתכון:

17 ומלל ייי עם משה למימר:

18 ותעבד כיור דנחש ובסיס דידה דנחש לקדוש ותשווי יתיה בין משכן זמנא ובין מדבחא ותתן תמן בגווה מיין:

19 ויקדשון אהרן ובנוי מנה ית ידיהון וית רגליהון:

20 במעליהון למשכן זימנא יתקדשון במיא דלא ימותון או בקרובותהון על גבי מדבחא למשמשא למסדרה קרבנין קדם ייי:

21 ויקדשון ידיהון ורגליהון ולא ימותון ותהוי להון לקיים עלם להון ולזרעיית בניהון ולדריהון:

22 ומליל ייי עם משה למימר:

23 ואת סב לך ראשי קטרן בסימנין טבין מר בחיר תקל חמש מאה סלעין וקנמון דבשם פלגותא מתקל תרתי מאה וחמשין וקנה דבשם תקל תרתי מאה וחמשין:

24 וקציעה תקל חמש מאה סלעין בסלעי בית קודשא ומשח דזית מלא ה[י]נה:

14 Bis in text | מנייניה] י add | מבר] [מ]ן [בר] I; cf id 29, 28.46 et
v seq; מבר I | ולעילא] ולעל I || 14bis מניינה | מן בר] מבר I | ולעילא]
ולעל I | אפרשו] דיי' אפרשותה M || 15 מפלגות] [מ]ן [פלגות] I: cf v
praec; מפ[לגות] I | לכפרא] למכ' I || 16 פורקניה] פרקונייה M | מן
לוות] מלוות I | לפלחן] על פלחן M | לכפרה] למכ' M || 17 ייי] מימריה
דיי' M || 18 ותשווי] ישוי l; ותתן M || 20 דלא] ולא M | בקרובותהון]
בקרבות' M || 21 ותהוי] ותיהוון M | לקיים ... עד] לעלם להון דלעלם קיים
לעלם M | ולזרעיית] ולזרע[ייות] M || 22 ייי] מימריה דיי' M || 23
ראשי] ריש I | בסימנין] prob leg ביסמנין et emend בוסמ'; cf v 34; בוס[מנין]
M | מאה סלעין] מאוון דס[לעין] M | מתקל] תקל M | תרתי מאה 1.°, 2.°]
מאה תרתין I 1.°, 2.° | תרתי מאה וחמשין] מאתיין וחמשין M || 24 בסלעי]
ו בסלעי N: ו del | ה[י]נה] י superadd.

25 Y harás con ello óleo de santa unción ([1]), una mezcla de mezclador de
especias (que sea) un trabajo de perfumista. Será óleo de santa unción.
26 Y ungirás con él la tienda de la reunión y el arca del testimonio,
27 la mesa con todos sus utensilios, el candelabro con sus utensilios ([2])
y el altar del incienso,
28 y el altar del holocausto y todos sus utensilios y la pila y su basa.
29 Y los consagrarás y serán cosa santísima: todo el que se acerque a
ellos será santo ([3]).
30 Y ungirás a Aharón y a sus hijos y los consagrarás para que sirvan
ante mí ([4]) en el gran sacerdocio.
31 Y hablarás ([5]) con ([6]) los hijos de Israel diciendo: éste será mi óleo de
santa unción por vuestras generaciones.
32 No será derramado sobre carne de hombre ([7]) ordinario ([8]). Y no os
hagáis otro igual a semejanza de él. Es santo y santo será para vosotros.
33 Quienquiera que mezclare otro igual y que pusiere algo de él sobre un
profano será extirpado del medio de su pueblo.
34 Y dijo Yahweh a Moisés: Cógete los principales inciensos ([9]), buenos
aromas ([9]): bálsamo, espiga (de nardo) ([10]), mirras, gálbano ([11]) e in-
cienso puro ([12]): de cada cosa el mismo peso.
35 Y harás con ello un incienso ([13]), un combinado ([14]), un trabajo de
perfumista, mezclado ([15]), puro, santo.
36 Y parte de ello lo molerás reduciéndolo a polvo fino y pondrás parte
de ello delante del testimonio en la tienda de la reunión donde mi Verbo
se citará ([16]) contigo. Será ([17]) santísimo para vosotros.

([1]) M: en lugar de la «santa unción» lee: «(óleo) obra santa». El texto parece equivocado.

([2]) M: «los utensilios y las pilas y su basa»; «y el altar» (en hebreo); «y el altar del incienso y el altar del holocausto y (?) todos sus utensilios» (se juntan parte de vv 27 y 28).

([3]) M: «que se acerquen a ellos (*o:* que los toquen) se hará cosa santa».

([4]) M: «delante de Él».

([5]) M: «hablarás» (*tdbr*).

([6]) M: «a los hijos».

([7]) *Lit:* «de hijo de hombre»; M: «de hombre».

([8]) *Lit:* «idiota» (ἰδιώτης), en sentido de hombre sin oficio sacerdotal o real; cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 21, Jerusalén, 1964, pp 35-36.

([9]) M: no tiene la palabra «inciensos».

([10]) Cf Marc 14,3: «alabastrum unguenti nardi *spicati*».

([11]) M: «y gálbanos»: resina maloliente sacada del arbusto «*ferula galbanifera*».

([12]) M: «amargo» (prob hay que leer *bryrh* = puro).

([13]) M: «inciensos».

([14]) Es decir, una mezcla de ingredientes olorosos: una elaboración de diversos componentes.

([15]) Prob con sal. Sobre los diversos sentidos de la palabra y de lo empleado por otros Targumim, cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, 21, 43-44.

([16]) Mejor: «citaré contigo a mi Verbo»; cf 29,42 y 30,6.

([17]) M: «serán».

25 ותעבד יתה משח דרבו דקדש פטום מפטם עובד בשם משח דרבו דקדש יהוי׃

26 ותרבי ביה ית משכן זימנא וית ארונא דשהדותא׃

27 ית פתורה וית כל מנוי וית מנורתא וית מניה וית מדבחא דקטרט[ת]א׃

28 וית מדבחה דעלתה וית כל מנוי וית כיורא וית בסיס דידה׃

29 ותקדש יתהון ויהון קדש קדשין כל דקרב בהון יהוי קדיש׃

30 וית אהרן וית בנוי תרבי ותקדש יתהון למשמשה קדמיי בכהונתה רבתה׃

31 ועם בני ישראל תמלל למימר משח דרבו דקדש יהווי דין לי לדריכון׃

32 על בשרא דבר נש הדיוט לא יתמשח ובדמותה לא תעבדון כוותיה לכון קדש הוא קדש יהוי לכון׃

33 גבר דיפטם כוותיה ודי יתן מנה על חלוניי וישתצי מן גו עמיה׃

34 ואמר ייי למשה סב לך ראשי קטרן בסמנין טבין קטף שבלה מרייא וחלבנה ולבונה ברירא מתקל במתקל יהווי׃

35 ותעבד יתה קטרת פט[ו]ם עובד בסם ממזג דכי דקדש׃

36 ותשחק מנה ותידק ותתן מנה קדם שהדותא במשכן זמנא דאזמן ממרי לך תמן קדש קדשים תהוי לכון׃

25 דרבו דקדש] קודש [corr prob רבו cf v 31] עובד M | עובד] עבד M || 27-28 ...] מאנייה וית כיורייה וית בסיס דידה׃ ואת מזבח׃ וית מדבחה דקטרתה וית מדבחה דעלתה הוות [וית ?leg] כל מנוי׃ וקדשת M: vv 27-28 in hac recens partim miscentur || 29 דקרב ... קדיש] דקריב בהון יתקדש M || 30 קדמיי] קדמוי M || 31 ועם בני] ולבני M | תמלל] תדבר M | דרבו דקדש] רבו קודש M || 32 דבר נש] דאנש M | הדיוט] < ἰδιώτης | ובדמותה] ותדמותה M sed prob emend ובדמותה c TM; cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, 21 (Jerusalen 1964), p 35; cf etiam 30, 37 | יהוי] יהווי M || 33 כוותיה] דכוותה M | מן גו] מגו I || 34 קטרן בסמנין] בס[מנין] M | וחלבנה] וחלבנייה M = galbanum | ברירא] מרירה M sed prob emend ברירה c TM || 35 קטרת] [leg 'קטור] קטירן M | פט[ו]ם] פטים in text [et in M. Kasher, *Torah Shelemah*, 21, pp 32-38] sed פטום in text v 25 et hîc in M; פטום M || 36 דאזמן] די אז[מן] I | תהוי] יהוון M.

37 Y el incienso que harás no os haréis otro como él: será cosa santa para vosotros (consagrada) al nombre de Yahweh.
38 Quienquiera que hiciese otro igual para deleitarse en él será extirpado de en medio de su pueblo.

CAPÍTULO XXXI

1 Y habló Yahweh (1) con Moisés diciendo:
2 Mira, Moisés, que he designado y llamado (2) con el nombre bueno de maestro (3) a Besalel, hijo de Urí, hijo de Hur, de la tribu de los hijos de Judá.
3 Y le he confiado espíritu (de profeta, lee) (4) santo de (5) delante de Yahweh en ciencia, en sabiduría, en conocimiento y en todo trabajo,
4 y para enseñar (6) artes y para trabajar en el trabajo artístico (7) del oro, de la plata (8) y del bronce;
5 y en la talla de las piedras preciosas para engastar(las) y en el labrado de la madera, para trabajar en toda clase de labores (9).
6 Y he aquí que Yo he puesto con él a Oholiab, hijo de Ahisamak, de la tribu de los hombres de Dan (10) y he puesto en los corazones de todos los hábiles de corazón (11) talento y harán (12) todo lo que te he ordenado (13):

(1) M: «el Verbo de Yahweh».

(2) M 1.º: «he aquí que he ungido y llamado»; M 2.º: «que me he acordado y he llamado con buen nombre desde la eternidad».

(3) Maestro o *rabban*, nombre que solía darse a los presidentes de las academias palestinas. I: suprime este título. En 35,30 N lee(?) *rbw* («excelencia»).

(4) El texto está corrompido. Cf aparato crítico. Prob leer «de profecía» (en vez «de profeta»).

(5) M: «(espíritu) de ciencia de (delante...)».

(6) M: «para enseñar»; cf 35,32.

(7) M: «y para trabajar el labrado artístico del».

(8) M: «y de la plata y el labrado artístico del».

(9) M: «y en el grabado de las piedras preciosas de los engastes y en el labrado de la madera para ejecutar toda clase de labores».

(10) I: «(de la tribu) de Dan».

(11) En la Biblia «corazón» suele ser sede del conocimiento; cf 35,10

(12) = «para que hagan».

(13) M: «ordenaré».

37 וקטרתה דתעבד בדמותה לא תעבדון לכון קדש תהווי לכון
לשמה דייי:
38 גבר די יעבד כוותיה למתהנייה ביה וישתצי מגו עמיה:

CAPUT XXXI

1 ומלל ייי עם משה למימר:
2 חמי משה דמנית וקראת בשם טב דרבן בצלאל בר אורי בר חור
מן שבטא דבנוי דיהודה:
3 ואשלמת עמיה רוח דנבי קרב[?] דקדש מן קדם ייי בחכמה
בסכלתנ[ו] ובדעה ובכל עבידה:
4 ולמלפא אומנון ולמעבד באומנות דהבא ובאומנות כספא
ובאומנות נחשא:
5 ובאומנות אבנא טבתא לאשלמתא ובנגרות קיסא למעבד בכל
עבידא:
6 ואנה הא שויית עמיה ית אהליאב ברה דאחיסמך מן שבטא ד[גב]רי
דן ובלבי דכל חכימי לבי שוית חכמה ויעבדון ית כל מה די
פקדת יתך:

37 דתעבד] די תעבד M || 38 די יעבד] דיע[בד] I | כוותיה] דכוות
[leg דכוותה] M | מגו] מן גו I.
31 1 ייי] מימריה דיי' M || 2 דמנית וקראת] הא רביית וקריית M 1.° |
דמנית ... טב] דדכרית וקריית בשום טב מן יומי עלמא M 2.° | דרבן בצלאל]
בצ[לאל] I | מן שבטא] משבטא I || 3 דנבי] leg? דנבו[תה] | דנבי ... מן]
מן דחכמה M | קרב] vid leg קרי, id est, רוח דקדש loco רוח דנבי; cf 35, 31
et Ps 31, 3 | בסכלתנ[ו]] בסכלתנן! in text || 4 Cf 35, 32 | ולמלפא]
למ[ל]פ[א] M | ולמעבד באומנות] אומנו[ת] ולמיעבד M | ובאומנות כספא
ובאומנות] וכספא ואומנ[ות] M | נחשא] דנ[חשא] I || 5 Cf 35, 33 | ובגלפות
אבנייה טבתה דאשלמוותה ובנגרות קייסה למיעבד כל עבידה M || 6 ברה
דאחיסמך] בר אחי[סמך] I | מן שבטא] משבט[א] I | ד[גב]רי דן] דבגרי! in text
דדן; I | ובלבי דכל] ובלב כל M | די פקדת] דפק' I | פקדת] אפקד M.

7 la tienda de la reunión y el arca del testimonio, el propiciatorio que
está encima y todos los utensilios de la tienda ([1]);
8 la mesa y sus utensilios ([2]) y el candelabro (de oro) puro y todos sus
utensilios y el altar del incienso;
9 el altar del holocausto y todos sus utensilios, la pila y su basa,
10 las vestiduras litúrgicas, las vestiduras sagradas ([3]) de Aharón el sacer-
dote y las vestiduras de sus hijos para el servicio litúrgico ([4]);
11 el aceite de la unción y el incienso aromático para la santificación ([5]).
Haréis todo ([6]) lo que te he mandado.
12 Y Yahweh ([7]) habló a Moisés diciendo:
13 Y tú habla con los hijos de Israel diciendo: Debéis ciertamente guardar
mis sábados santos pues son una señal ([8]) entre mí y vosotros por
vuestras generaciones para que sepáis que Yo soy, Yahweh, el que os
ha santificado ([9]).
14 Guardaréis el día del sábado ([10]) porque es santo para vosotros. Quien
lo profane será matado, porque todo el que haga en él trabajo ([11]), tal
persona ([12]) será extirpada ([13]) de en medio de su pueblo.
15 Durante seis días se hará ([14]) trabajo ([15]) y en el día séptimo habrá el
sábado del descanso, cosa santa delante de Yahweh ([16]): todo el que
haga trabajo (en el día del sábado) ([17]) será irremisiblemente matado.

([1]) *Lit:* «de su tienda»; prob está equivocado el texto.
([2]) M: «(y) todos sus utensilios».
([3]) I: «(las vestiduras del) santuario».
([4]) M: «(para servir) delante de Él en el sumo sacerdocio».
([5]) El texto dice *qiddus*, lavado de manos y pies antes de oficiar.
([6]) I: «según todo».
([7]) M: «el Verbo de Yahweh».
([8]) M: «esperanza entre mi Verbo y entre». Prob hay que leer «sábados» en vez de «esperanza».
([9]) M: «que mi Verbo os santifica».
([10]) I: «el sábado».
([11]) M: «el que hace en él trabajo».
([12]) I: «(tal) hombre».
([13]) I: «será extirpado».
([14]) I: «harás» (con LXX).
([15]) I: «el trabajo».
([16]) M: «al nombre de Yahweh».
([17]) Añadido por el copista de las notas entre líneas.

7 ית משכן זמנא וית ארונה לשהדותה וית כפורתה די עלי וית כל
מני משכניה:
8 וית פתורה וית מנוי וית מנרתה דכיתה וית כל מניה וית מדבחיה
דקטרת:
9 וית מדבחה דעלתה וית כל מנוי וית כיורה וית בסיס דידיה:
10 וית לבושי שמשה וית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוי
למשמשה:
11 וית משחא דרבותא וית קטרת בסמניה לקידוש כל מה די פקדית
יתך תעבדון:
12 ואמר ייי למשה למימר:
13 ואת מלל עם בני ישראל למימר לחוד ית שובי קדשי תטרון ארום
סימן הוא ביני וביניכון לדריכון למדע ארום אנה הוא ייי דקדשית
יתכון:
14 ותטרון ית יום שבתה ארום קדש הוא לכון מן דמפס יתיה מתקטלה
יתקטל ארום כל מה די יעבד בה עבידה ותשתיצי נפשה ההיא
מגו עמיה:
15 שתה יומין יתעבד עבידה וביומה שבעיה שבת שביתה קדש קדם
ייי כל די יעבד עבידה [ביום שבתה] יתקטלה יתקטל:

משכניה] | I דעלי [די עלי | M דאית [די | M דשה[דותה] [לשהדותה 7
דקטורתה [דקטרת | M מאנה [מניה M כל מאנה [מנוי 8 || cf 26, 18.26
I שמו[שה] [שמשה 10 || M פֿסיס [בסיס | M מאנה [מנוי 9 || M
למשמשה] | quod deld הכהן + in text [לאהרן | I בית praem [קודשא
I דפק[דית] [די פקדית | I ככל [כל מה 11 || M קודמוי כהנתה רבתה +
שוברה בין [סימן הוא ביני | I להוד [לחוד 13 || M מימריה דיי׳ [ייי 12
| I: cf TM היא [הוא | שובי var lect pro שובתה M: sed prob leg מימרי ובן
די יעבד] | I שב[תה] [יום שבתה 14 || M דממרי מקדש ית[כון] [ייי ... יתכון
I יישׁ׳ [וישׁ׳] leg [ותשתיצי | M די עבד ביה עבידה [די יעבד בה עבידה | I דיע׳
I תע[בד] [יתעבד | M אישתה [שתה 15 || I מן גו [מגו | I אנשא [נפשה
די יעבד] | M לשמה דיי׳ [קדם ייי | I שבתה [שביתה | 1.° I עיבידתה [1.° עבידה
superadd ab aut [[ביום שבתה] | I עיבידה [2.° עבידה | M דעבד I; דיע׳
var lect qui dẹlet verba sequentia ותשתיצי נפשה ההיא מגו עמיה quae in
text veniunt inter 2.° עבידה et יתקטל; ביומא דש[בתה] M.

16 Y los hijos de Israel guardarán el día del sábado celebrando el día del sábado [1] a través de sus generaciones, como perpetua alianza.
17 El sábado será un signo para siempre entre su Verbo y los hijos de Israel, porque Yahweh creó [2] los cielos y la tierra en seis días y en el séptimo día hubo descanso y reposo delante de Yahweh [3].
18 Y cuando acabó de hablar con él en el monte [4] Sinaí dio a Moisés las dos tablas del testimonio, tablas de piedra [5] escritas con el dedo [6] del Poder de delante de Yahweh.

CAPÍTULO XXXII

1 Y vio el pueblo que Moisés tardaba en bajar de la montaña y se congregó el pueblo junto a Aharón y *le dijeron: Levántate, haznos un dios que vaya delante de nosotros* [7] pues este Moisés, el varón que nos sacó del país de Egipto, no sabemos cuál ha sido su fin.
2 Y les dijo Aharón: Romped [8] los zarcillos de oro que hay en las orejas de vuestras mujeres [9], vuestros hijos y vuestras hijas y traédme(los) [10].
3 Y se arrancó todo el pueblo los zarcillos de oro que había en sus orejas y los trajeron a Aharón [11].

[1] M: «haciendo (*lit:* «siendo hacedores del») el día del sábado».
[2] M: «y perfeccionó (*o:* «acabó») el Verbo de Yahweh».
[3] M: «delante de El».
[4] M: «desde el monte».
[5] Ps: + «de zafiro del trono de la Gloria, de cuarenta *seas* de peso».
[6] También Onqelos traduce con «el dedo de Yahweh» en vez de con «dedo divino», a pesar de que evita los antropomorfismos.
[7] Estas palabras están en texto hebreo sin traducción aramaica, porque como se dice en M: «se lee, pero no se traduce»; Mišná *Megil·lah*, 4, 10 y M. Mac Namara, *The New Testament and the Palestinian Targum to the Pentateuch*, Roma, 1966. pp 48-49; y cf Introducción general de la ed de Neofiti 1, vol I, p 62*.
[8] M: «arrancad».
[9] M: «que hay en las orejas de las mujeres».
[10] M: «(traedme)los».
[11] M: «que había en sus orejas y los trajeron a Aharón».

16 ויטרון בני ישראל ית יומא דשבתא למעבד ית יום שבתא לדריהון
לקיים עלם:
17 בין ממריה ובין בני ישראל סימן היא שבתא לעלם ארום שתה
יומין ברא ייי ית שמיא וית ארעא וביומא שביעיה הוה שבה וניח
קדם ייי:
18 ויהב למשה כד אשלם למללה עמיה בטור[א] דסיני תרין לווחין
סהדותא לווחין דאבן כתיבין באצבע דגבורה מן קדם ייי:

CAPUT XXXII

1 וחמון עמא ארום אשתהי משה למיחת מן טורא ואיתכנשו עמה על
אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו ארום
דן משה גברא די אסק יתן מן ארעא דמצרים לית אנן ידעין מה
הווה בסופה:
2 ואמר להון אהרן פכרו קדשייא דדהבא די באדני נשיכון בניכון
ובנתכון ואייתון לוותי:
3 ופרקו כל עמא ית קדשיא דדהבא [די] באדניהון ואייתון לוות
אהרן:

16 שבתא ... למעבד] דשב׳ למהוון עבדין ית יומא M | עלם] דע[לם] M || 17 שתה] אישתה M | ייי] ושכלל מימריה דיי׳ M | קדם ייי] קדמוי M || 18 כד אשלם] כד אש[לם] כיוון דאשלם M | בטור[א] מן טו[רא] M | לווחין] לוחי[ן] I; 2.º לווחין] לוח[ין] I. | לווחי M

32 1 אשתהי] יש[תהי] I; [leg שהי] שתי M | מן טורא] מטו[רא] I | ויאמרו אליו ... לפנינו] vba haec habentur tantum in textu hebraico quia ut notatur in M נקרא ולא מתרגם: haec prohibitio non habetur in Mišna, Megillah 4, 10 pro Ex 32, 1-20, sed tantum pro Ex 32, 21 ss [pro Ex 32, 24 tantum sec Raši]; cf Gn 35, 22 | די אסק] דא׳ I | מן ארעא] מא׳ I || 2 פכרו] פַּכָרוּ I; פריקו M sed haec var lect ab ipso adnot vid deleta | די באדני נשיכון] דב׳[נ׳] I; דאית במשמעי נשייה M | ואייתון] + יתהון M || 3 דדהבא] ד[הבא] די ד[הבא] I | [די]] desider in text: add in I; דב׳ I | [די] ... אהרן] דאית במשמעהון ואייתון ייתהון לוות אהרן M.

4 Y lo recibió de sus manos y lo echó en el molde *y lo hizo un becerro de fundición. Y dijeron: Este es tu dios, Israel, que te ha sacado del país de Egipto* (1).
5 Y vio Aharón al profeta Hur delante de él (2) y tuvo miedo y construyó un altar delante de él y Aharón echó un pregón (3) y dijo: Para mañana fiesta delante de Yahweh (4).
6 Y se levantaron temprano al día siguiente y dispusieron al lado de ellos (5) holocaustos (6) y trajeron sacrificios santos y el pueblo se sentó a comer y a beber y se levantaron a divertirse licenciosamente (7) en cultos extranjeros.
7 Y habló Yahweh (8) con Moisés: Ve, baja, porque tu pueblo que sacaste libre del país de Egipto se ha corrompido (9).
8 Pronto se han desviado del camino que les ordené: *se han hecho un becerro de fundición y se han prosternado ante él y le han hecho sacrificios y han dicho: éste es tu dios, Israel, que te hizo subir del país de Egipto* (10).
9 Y dijo Yahweh (8) a Moisés: Es manifiesto ante mí (11) este pueblo y he aquí que él es un pueblo duro para recibir (12) enseñanza.
10 Y ahora, cesa tú mismo (13) de pedir delante de mí misericordia sobre ellos y se encenderá (14) mi cólera contra ellos y los aniquilaré (15), pues ante mí hay poder para constituirte (a ti en un pueblo) (16) mayor y más fuerte que ellos.
11 Y suplicó Moisés delante de Yahweh (17), su Dios, y dijo: ¿por qué, Yahweh (18), se enciende tu cólera contra tu pueblo que sacaste libre del país de Egipto con tu gran poder (19) y con tu brazo alzado? (20).

(1) Estas palabras están sólo en hebreo.
(2) M: «y vio Aharón a Hur sacrificando delante de él».
(3) M: «y gritó».
(4) M: «y echó Aharón un pregón, diciendo: Ojalá que el sacrificio sea contra él como la fiesta de los malos delante de Yahweh, mañana».
(5) Prob se trata de una dittografía que hay que suprimir.
(6) M: «y acercaron (= ofrecieron) holocaustos».
(7) M: «divirtiéndose licenciosamente».
(8) M: «el Verbo de Yahweh».
(9) M 1.º: «ha corrompido sus buenas obras»; M 2.º: «(ha corrompido) sus obras».
(10) En hebreo; no traducido al arameo.
(11) Circunloquio targúmico por «veo».
(12) M: «duro de cerviz para recibir».
(13) M: «y ahora déjate (de pedir) y se encenderá mi cólera».
(14) = «para que se encienda».
(15) = «los aniquile».
(16) Falta en el texto y está añadido interlinealmente por el anotador. M: «y te constituiré a ti, Moisés, en pueblos». M. Kasher, *ob cit.*, p 104, lee equivocadamente «jefe» *(ryšyh)* por «Moisés».
(17) M: «y Moisés empezó a pedir misericordia delante de Yahweh».
(18) M: «(¿Por qué), pues, Verbo de Yahweh...?»
(19) M: «de Egipto con tu poder».
(20) M: «y con brazo alzado».

4 וקבל מן ידיהון ורמה יתה בטופסא ויעשהו עגל מסכה ויאמרו
אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:
5 וחמא אהרן ית חור [זנכים] נביא קדמוי ודחל ובנה מדבח קדמוי ואכרז
אהרן ואמר חגא קדם ייי למחר:
6 ואקדמו מן יומא דבתרא וסדרו עליהן עלוון וקרבו נכסת קודשין
ויתבו עמא למיכל ולמישתי וקמו למגחכה בפלחנא נכריה:
7 ומלל ייי עם משה אזל חות ארום חבלו עמך די אפיקת פריקין
מן ארעא דמצרים:
8 סטון בפריע מן ארחא די פקדת יתהון עשו להם עגל מסכה
וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך
מארץ מצרים:
9 ואמר ייי למשה גלי קדמיי ית עמא האליין והא עם קשיין לקבלה
אולפן אינון:
10 וכען מנע גרמך מן למבעי רחמין עליהון קדמי ויתקוף רוגזי
בהון ואשיצא יתהון ואית יכלה קדמיי לממנייה [יתך לאומה]
רבה ותקיפא מנהון:
11 וצלי משה קדם ייי אלהיה ואמר למה ה' יתקוף רוגזך בעמך די אפקת
פריקין מן ארעא דמצרים בחילך רבה ובאדרעך מנטלתה:

4 ויעשהו ... מצרים] text hebr tantum; vba ויקח מידם ויצר אותו בחרט afferuntur lingua aramaica in textu, lingua hebraica in M: cf v 1 || 5 וחמא ... נביא קדמוי] M וחזא אהרן ית חור נכיס קדמוי | ואכרז ... למחר] M ואכרז אהרן ואמר יהא רעוה דיהי נכסא בי כחגה מן רשיעיה קדם ייי מחר | ואכרז] M וקרא || 6 וסדרו עליהן עלוון] עליהן prob del; M וקריבו על' | נכסת] נכיס[ת] M | למגחכה] M מגחכין || 7 ייי] M מימריה דיי' | חבלו] M חבילו עובדיהון טבייה; M [ח'] עובדיהון | די אפיקת] I דאפ[יקת] | די] M די אפיקת פרי' | אפיקת פריקין] M מן ארעא] I מא[רעא] || 8 עשו ... מצרים] tantum in lingua hebraica: cf vv 1.4 || 9 ייי] M מימריה דיי' | קשיין] M קשה קדל למקבלה | לקבלה] I למ[קבלה] | אינון] M הנון || 10 וכען ... רוגזי] M וכדו ארפה מנך ואתקוף רוג[זי] | למבעי] I למיב[עי] | ואית יכלה ... [לאומה] [sic leg et non רישיה ut legit M. Kasher, op. cit., 104] לאומיה M | [יתך לאומה]] desider in text; add a I || 11 וצלי ... קדם ייי] M ושרי משה למתבוע רחמין מן קדם ייי | ה'] M כען מימריה | מן ארעא ... בחילך] M מן מצרים בחיילך | מן ארעא] I מא[רעא] | M דייי' | ובאדרעך מנטלתה] M ובאדרע מנטלה.

12 ¿Por qué, pues, habrán de decir los egipcios: para su mal los sacó, para
darles muerte en los montes y para aniquilarlos (1) de sobre la super-
ficie de la tierra? (2). Vuelve, pues, de tu fuerte ira y haya arrepentimien-
to delante de ti (3) del mal que has determinado traer (4) contra
tu pueblo.
13 Recuerda a tus buenos amigos (5), a Abraham (6), Isaac e Israel, tus
siervos, a los que juraste por el nombre de tu Verbo y con los que
hablaste: Multiplicaré vuestros hijos (7) como las estrellas (8) de los
cielos y daré a vuestros hijos (9) toda esta tierra que he dicho y la
heredarán por siempre.
14 Y hubo arrepentimiento de delante de Yahweh del mal que había
determinado traer contra el pueblo.
15 Y volvióse y bajó Moisés del monte y en su mano había dos tablas:
tablas escritas por sus dos lados; estaban escritas de uno y otro lado.
16 Y las tablas eran obra del Poder (10) de delante de Dios y la escritura
era escritura grabada (11) de delante de Yahweh, grabada sobre las
tablas.
17 Y Josué oyó el ruido del pueblo agitado (12) y dijo a Moisés: Hay ruido
de cuadros de combate (13) en el campamento.
18 Y dijo: No oigo yo la voz de guerreros que vencen en el combate (14)
ni oigo yo la voz de hombres débiles que son vencidos en el comba-
te (15): yo oigo el ruido de los que patean en el culto extranjero: ruido
de gente que patea.

(1) M: «los egipcios diciendo: para causarlos mal los sacó, para matarlos en los montes y para aniquilarlos».
(2) I: «(de sobre) la tierra».
(3) M: «y ten compasión de...».
(4) M: «traer(lo?)».
(5) Mejor: «por tu misericordiosa bondad».
(6) M: «en tu misericordia (?) a Abraham».
(7) M: «multiplicar multiplicaré la descendencia de vuestros hijos».
(8) M: «(como) estrellas (?)».
(9) M: «a la descendencia de vuestros hijos».
(10) M: «(obra) del dedo del Poder».
(11) Sobre el significado de *mfrš*, cf M. Kasher, *ob cit*, pp 124-125.
(12) M: «que ponía descontento».
(13) M: + «oigo yo».
(14) M: «de hombres, guerreros que salen y cantan para la guerra» (*lit:* «para los cuadros de combate»).
(15) M: «en las formaciones de combate».

12 למה כען יימרון מצרים למימר לבשתהון אפק [י]תהון לקטלותהון
בטווריה ולמשיצא יתהון מעילוי אפי דארעא חזור כען מן תקף
רוגזך ויהוי תהו קדמך על בישתא די אמרת למיתי על עמך:
13 אדכר ברחמך טביה לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך די
קיימת להון בשם מימרך ומללת עמהון אסגי ית בניכון ככוכבי
שמיא וכל ארעא הדא דאמרת אתן לבניכון ויחסנון יתה עד
לעלם:
14 והוה תהו מן קדם ייי על בישתא די אמר למייתייה על עמא:
15 וכוין ונחת משה מן טורא ותרין לוחי בידי לווחין כתיבין מן
תרין סטריהון מן דן סיטרא ומן דן סטרה אינון כתיבין:
16 ולוחייא עבד דגבורה מן קדם ייי אינון וכתבא כתב מפרש מן קדם
ייי הוא חקוק על לוחיה:
17 ושמע יהושע ית קלהון דעמא בייכין ואמר למשה קל סדרי קרבא
במשריתא:
18 ואמר לא קל גברין דנצחין בקרבא אנה שמע ולא קל חלשין
דמתנצחין בקרבא אנה שמע קל מקלסין בפלחנא נכריה אנה שמע
קל מקלסין:

מצראי למימר מן בגלל למבעשה יתהון אפיק יתהון [מצרים ... ולמשיצא 12
| [אפק]ותהון in text [[י]תהון | M למקטלה יתהון בטורייה ולמישיציה יתהון
[אפי דארעא | I למקטלה יתהון בטוורייה [ולמשי]ציה [לקטלותהון ... ולמשיצא
למייתי יתה [למיתי | I דא׳ [די אמרת | M ותנחם על [ויהוי תהו ... על | I דאר׳
ברחמין [׳יך ?leg] לאב[רהם] [ברחמך ... 13 || M [למייתייה prob leg]
M מסגייה אסגי ית זרעיית בניכון [אסגי ית בניכון | I דק[יימת] [די קיימת | M
כבין fort leg est ,(בניכון בכון) M fort pertinet ad praeced : M בכון [...
[לבניכון | I די א[מרת] [דאמרת | [ככו]כבי et tunc esset var lect pro
והוות [והוה ... קדם 14 || M לע[לם] [עד לעלם | M לזרעיית בניכון
[מן טורא 15 || I דא[מר] [די אמר | I בישו[תא] [בישתא | M תוהו קד׳
[דגבורה | I עובד [עבד 16 || M הנון [אינון | I מדן [מן דן | I מטו[רא]
מוועשין [בייכין 17 || M c חקיק leg [חקוק | M הנון [אינון | M אצבע דגב׳
גברין [גברין ... בקרבא 18 || M אנא שמע + [קרבא | M [מבעשין leg]
[בפלחנא | M בסדרי קרבה [בקרבא | M גיברין דנפקין ונצחין לסדרי קרבה
בפל[חן] I.

19 Y sucedió que cuando se acercó al campamento *y vio el becerro y las danzas* ([1]), se encendió la ira de Moisés y arrojó de sus manos las tablas y las quebró al pie del monte ([2]).
20 *Y cogió el becerro que habían hecho y lo quemó con fuego y lo molió hasta que quedó reducido a polvo y lo esparció sobre el agua y lo hizo beber a los hijos de Israel* ([1]).
21 Y dijo Moisés a Aharón: ¿Qué te ha hecho ([3]) este pueblo que has traído sobre ellos grandes pecados? ([4]).
22 Y dijo Aharón a Moisés: No se encienda la ira de mi señor; tú conoces al pueblo que ([5]) son malos ([6]).
23 *y me dijeron: haznos un dios que vaya delante de nosotros* ([1]), porque este Moisés que nos sacó del país de Egipto no sabemos cuál ha sido su fin.
24 Y les digo ([7]): ¿Quién tiene oro? Desprendeos y traédmelo. *Y lo arrojé al fuego y salió este becerro* ([1]) ([8]).
25 Vio Moisés que el pueblo estaba desposeído, pues habían perdido la corona de oro que había en su cabeza —pues el Nombre propio ([9]) estaba grabado sobre ellos— (y que) porque ([10]) no habían escuchado a las palabras de Aharón se habían creado ([11]) un mal nombre por generaciones de generaciones ([12]).
26 y Moisés se puso en pie a la puerta ([13]) del campamento y dijo: El que sea temeroso delante de Yahweh venga junto a mí. Y se congregó junto a él toda la tribu ([14]) de Leví.
27 Y les dijo: Asi ha dicho Yahweh ([15]), Dios de Israel: Poned cada uno su espada sobre su costado y pasad una y otra vez de puerta en puerta en el campamento y cada uno matad al propio hermano, cada uno al propio compañero, y cada uno a su pariente.

([1]) Texto hebreo sin traducción aramea.
([2]) M: «debajo (= al pie) del monte».
([3]) M: «han hecho».
([4]) M: «un gran pecado».
([5]) M: «que la mala inclinación se ha apoderado de él y le ha inducido a obrar».
([6]) M: «que causan descontento».
([7]) Se puede traducir: «y les dijo»: «dijo», traedlo «a él» por respeto a Aharón.
([8]) M: «y les dije: quienes tengan oro: desprendeos (despréndase) y traédmelo (y tráigamelo), y lo trajeron y lo eché en el fuego y entró el tentador *(satán)* en medio de él y salió de él la imagen de este becerro».
([9]) De Dios: el tetragrammaton: *Yahweh*.
([10]) M: «y porque».
([11]) M: *lit:* «se crean» (= se creaban).
([12]) M: «entre las generaciones».
([13]) Ps: + «del Sanhedrín del campamento».
([14]) M: «(todos) los hijos de».
([15]) M: «el Verbo de Yahweh».

19 והוה כדי קריב למשריתה וירא את העגל ומחלות ותקף רוגזה
דמשה וטלק מן ידוי ית לוחיא ותבר יתהון בשיפלוי דטורא:
20 ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על
פני המים וישק את בני ישראל:
21 ואמר משה לאהרן מה עבד לך עמא האיליין ארום אייתית עליהון
חובין רברבין:
22 ואמר אהרן למשה לא יתקף רוגזא דריבותי את חכם ית עמא
ארום בישין אינון:
23 ויאמרו אלי עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו ארום דין משה
די אפק יתן מן ארעא דמצרים לית אנן ידעין מה הוה בסיפיי׳:
24 ואמר להון [למן] דהבא פרקו יתיה והבו יתיה לי ואשלכהו באש
ויצא העגל הזה:
25 וחמא משה ית עמא ארום פריעין אינון ארום פרעו כלילא דדהבא
דהוה ברישיהון דהוה שמה מפרשה חקיק עליהון על די לא שמעו
למילוי דאהרן קנון להון שם ביש לדרי דרין:
26 וקם ליה משה בתרע משריתה ואמר מן דדחל מן קדם ייי ייתי לוותי
ואתכנשו לוותיה כל שבטי דלוי:
27 ואמר להון כדין אמר ייי אלהה דישראל שוון גבר חרביה על
ירכיה עברו וחזרו מן תרע לתרע במשריתא וקטלו גבר ית אחוי
וגבר ית חבריה וגבר ית קריביה:

19 כדי קריב] כיוון דקרב M | וירא ... ומחלות] text hebr tant sine vers aram: cf v 2 | לוחיא] לוחחיא in text | בשיפלוי דטורא] תחות טורא M || 20 Text hebr sine vers aram: cf v 2 || 21 עבד] עבדו M | חובין רברבין] חובה רבה M || 22 ארום בישין אינון] ארום דברא בישה שלטה ביה והוא גרם ליה למעבד [bis] בישה שלטה M | בישין] מבעשין M || 23 ויאמרו ... לפנינו] text hebr tant sine vers aram: cf v 2 | אלי] לי TM | די אפק] דא[פק] I | מן ארעא] מא[רעא] I | דמצרים] מצ[רים] M || 24 ואמרית להון מן דאית ליה דהב פריקו ואייתון לי ואת׳ [deld?] וטלקתיה בנורא ועל סטנה [bis] בגווה ונפק מיניה דמות עגלה הדין M | [למן]] לאן לכון in text | לי] in text ליה; ה delt ab aut var lect | ואשלכהו ... הזה] text hebr sine vers aram: cf v 2 || 25 אינון] הנון M | פרעו] פריעו I | כלילא] כלילה I | על] ועל M | די לא] דלא I | קנון] קנין M | שם] שום I | לדרי] דרין I | לד׳ דרין] בגו דריא M || 26 שׁבטי] בני M || 27 ייי] מימריה דיי׳ M | וחזרו] וחזו[רו] I | מן תרע] מתר[ע] M.

28 Y los hijos de Leví ([1]) hicieron según las palabras de Moisés y cayeron
del pueblo en aquel día como tres mil hombres.
29 Y dijo Moisés: Completad la ofrenda ([2]) de vuestras manos ([3]) hoy
delante de Yahweh, porque habéis golpeado cada uno a su hijo y a su
hermano para que ponga hoy bendiciones ([4]) sobre vosotros.
30 Y al día siguiente Moisés dijo al pueblo: Habéis cometido grandes
pecados. Y ahora subiré a pedir ([5]) misericordia delante de Yahweh (y
quizá pueda expiar vuestros pecados) ([6]).
31 (Y volvió Moisés delante de Yahweh) ([6]) y dijo: Por favor, este pueblo
ha cometido ([7]) grandes pecados ([8]) *y se han hecho un dios de oro* ([9]).
32 Y ahora, si remitieras y perdonaras sus pecados. Y si no, bórrame ([10])
del libro de tu Ley ([11]) que has escrito.
33 Y dijo Yahweh ([12]) a Moisés: al que pecó delante de mí lo borraré
del libro de mi Ley.
34 Y ahora, ve, conduce al pueblo al lugar que ([13]) te he hablado. He aquí
que mi Ángel irá delante de ti y el día que los recuerde, recordaré ([14])
contra ellos sus pecados.
35 Y Yahweh envió una plaga ([15]) sobre el pueblo *por lo que hicieron con*
el becerro que Aharón hizo ([16]).

([1]) M: «los hijos de la tribu de Leví».

([2]) Leemos «ofrenda» *(qrbn)*, no «ofreced» *(qrbw)* como hace M. Kasher, *ob cit.*, p 146.

([3]) Parece significar «recibid la investidura»: cf 29,29.33. Cf M. Kasher, *ibid.*

([4]) I: + «muchas».

([5]) *Lit:* «pediré»; M: «y pediremos».

([6]) Falta en el texto, omitido por homoioteleuton; añadido en M.

([7]) M: «por la misericordia de delante de ti, Yahweh, este pueblo ha pecado».

([8]) M: «un gran pecado».

([9]) Sólo en texto hebreo, sin targum; en I se añade el targum.

([10]) M: «por favor».

([11]) I: «de la Ley»; Ps: «del libro de los justos en que has escrito mi nombre». Cf Is 4,3; Sl 69,29: «sean borrados del libro de los vivos y no sean inscritos con los justos».

([12]) M: «el Verbo de Yahweh».

([13]) M: «lo que».

([14]) M 1.º: «un ángel de misericordia irá (M 2.º: «guiará; marchará») delante de ti y en el día de mi recuerdo recordaré».

([15]) M: «y arruinó (destruyó) el Verbo de Yahweh».

([16]) Sólo se da el texto hebreo.

28 ועבדו בנוי דלוי כמלוי דמשה ונפל מן עמא ביומא ההוא כתלתא אלפין דגברין:
29 ואמר משה אשלימו קרב[ן] ידיכון יומא הדין קדם ייי ארום נגעתן גבר בברה ובאחוי ולמשויה עליכון יומא הדין ברכן:
30 והוה מן יומא דבתרה ואמר משה לעמא אתון חטיתון חובין רברבין וכדון אסוק אבעי רחמין מן קדם ייי [דלמה די יכפר על חוביכון:
31 וחזר משה קדם ייי] ואמר בבעו חטון עמא האליין חובין רברבין ויעשו להם אלהי זהב:
32 וכדון אין תשרי ותשבוק לחוביהון ואם לא מחק יתי מן ספר אוריתך די כתבת:
33 ואמר ייי למשה מן דחטא קדמיי אמחק יתיה מן ספר אריית׳:
34 וכדון אזל דבר ית עמא לאתרא די מללת לך הא מלאכי ידבר קדמך וביומא דאדכר יתהון אדכר עליהון חוביהון:
35 ונגף ייי ית עמא על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן:

28 בנוי דלוי] בני שבטה דלוי M || 29 קרב[ן]] קרבו in text et ita legit M. Kasher, *op. cit.*, 146 sed cf 29, 29.33 | הדין 1.º, 2.º] דין 1.º, 2.º I | ברכן] + סגיא[ן] I || 30 אבעי] ונבעי M || 30-31 דלמה ... חטון [קדם ייי] desider in text, omiss ex homoiotel; add in M || 31 האליין] אתחייבו עמא האליך קודמיך יי׳ ברחמין M | חובין רברבין] חובה רבה M | ויעשו להם ... זהב] text hebr tant sine vers aram: cf v 2; ועבדו להון אלהי דהב I || 32 מן ספר] מס[פר] I | אוריתך] [אורי]תא I | יתי] די ח[טא] I | דחטא] מימריה דיי׳ M | ייי] 33 || דכ׳ I | די כתבת] כען M + דמ׳ I; praem [די מללת] 34 || I [א]ו[רייתי] [אריית׳] I | מספ[ר] [מן ספר] מלאך דרחמין ילך [ידבר superpos] קודמך [מלאכי ... יתהון אדכר] M | ית מה על אשר ... M | וחבל מימריה דיי׳ [ונגף ייי] 35 || M וביום דוכרני ואדכר [אהרן] text hebr sine vers aram: cf v 2.

CAPÍTULO XXXIII

1 Y habló Yahweh [1] con Moisés: Ve, sube de aquí tú y el pueblo que
sacaste libre del [2] país de Egipto al país que juré a Abraham, Isaac y
Jacob diciendo: A tu hijo lo daré [3].
2 Y enviaré delante de ti [4] un ángel y expulsaré al cananeo, amorreo,
hitita, fereceo, hiwweo y jebuseo.
3 (Sube) al país que produce [5] frutos buenos, puros como la leche y
dulces [6] como la miel, porque (¿) [7] no retiraré la Gloria de mi *Šekiná*
de entre vosotros (?) [7] —pues son pueblo duro para recibir [8] instrucción—
para que no os destruya por el camino.
4 Cuando el pueblo oyó esta dura palabra, hizo duelo y ninguno se puso
sus objetos de adorno [9].
5 Y dijo Yahweh [1] a Moisés: Di a los hijos de Israel: Sois un pueblo
duro [10] para recibir instrucción; si [11] retiro la Gloria [12] de mi
Šekiná un poquitín de entre vosotros os aniquilaría. Y ahora, deponga
cada uno sus objetos de adorno y sabré qué os he de hacer [13].
6 Y se quitaron [14] de encima los hijos de Israel sus objetos de adorno(s)
en que estaba grabado el Nombre propio [15] a partir del monte Horeb.

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) M: «saqué del» prob hay que corregir el texto: «sacaste del».
(3) I: «a tus hijos lo daré»; M: «a la descendencia de tus hijos daré».
(4) M: «delante de vosotros».
(5) I: «a un país que produce».
(6) M: «que son sabrosos».
(7) En Ps se traduce sin ?, en sentido negativo; lo mismo TM.
(8) M: «mi Verbo no irá delante de vosotros, porque sois un pueblo duro de cerviz para recibir».
(9) I: «(se puso objetos) de adorno».
(10) M: «duros de cerviz».
(11) M: «he aquí que (si)».
(12) M: «si tomo la Gloria».
(13) M: «vuestros objetos de adorno(s) de encima de vosotros y sabré qué».
(14) M 1.º: «y vaciaron»; M 2.º: «y se vaciaron».
(15) El tetragrammaton: *Yahweh*.

CAPUT XXXIII

1 ומלל ייי עם משה אזל סק מן הכה את ועמא די אסקת פריקין מן
ארעא דמצרים לארעא די קיימת לאברהם ליצחק וליעקב למימר
לברך אתן יתה:
2 ואשלח קדמך מלאך ואטרוד ית כנעניי אמריי חתיי פריזיי חיויי
ויבוסיי:
3 לארעא דעבדא פירין טבין נקיין כחלבא וחליין כדובשא ארום לא
אסלק איקר שכינתי מביניכון ארום עם קשין למקבלה אולפן אינון
דלא אשיצא יתכון באורחא:
4 ושמע[ו] עמא ית פתגמא בישא הדין ואתאבלון ולא שוון גבר
מני זייניה עלוי:
5 ואמר ייי למשה אמור לבני ישרא[ל] אתון עם קשין למקבלה אולפן
כקליל זעיר אין אסלק איקר שכינתי מן ב[י]ניכון אשיצא יתכון
וכדון אחתו גבר מני זיינן מעלוי ואדע מה אעבד לכון:
6 ופרקו בני ישראל מני זייניהון מעילויהון דהוה שמה מפרשה
חקיק עליהון מן טורא דחורב:

אסקת ... | I דא[סקת] [די אסקת | M סוק [סק | M מימריה דיי' [ייי 1 33
[די קיימת | I מא[רעא] [מן ארעא | M אסיקת [prob leg אסיקת] מן [מן
לבניך [לברך ... יתה | M לזרעיית בניכון את[ן] [לברך אתן | I דק[יימת]
כנענאי ואימוראי [כנעניי ... ויבוסיי | M קודמיכון [קדמך 2 || I אתנינה
[לארעא דעבדא | M [לא]רע [לארעא 3 || M וחיתאי ופריזאי וחיוואי ויבוסאי
לית מימרי [לא אסלק ... למקבלה | M דטעימין + [וחליין° | I לארע עב'
| in text ושמען [ושמע[ו] 4 || M מדבר קדמיכון ארום עם קשי קדל למק'
|| I [זיי]נא [זייניה | I [מ]א[ני] [מני | M ואתאבלו I; וית[אבלון] [ואתאבלון
[אסלק איקר | M הא + [אולפן | M קשי קדל [קשין | M מימריה דיי' [ייי 5
מאייני זייניכון מעילוויכון ואדוע [מני ... מה | M אחיתו [אחתו | M אדבר יקר
M. ית מאייני [מני | 2.° M ואיתרוקנו ;1.° M ורוקינו [ופרקו 6 || M מה

7 Y Moisés tomó ([1]) la tienda y la extendió ([2]) fuera del campamento,
lejos del campamento, y la llamaba ([3]) tienda de la reunión; y todo el
que buscaba instrucción ([4]) de delante de Yahweh salía hacia la tienda
de la reunión que estaba fuera del campamento.
8 Y cuando salía ([5]) Moisés hacia la tienda, se levantaba todo el pueblo
y se mantenía derecho ([6]) cada uno a la entrada de su tienda siguiendo
con la mirada ([7]) a Moisés hasta que entraba en su tienda ([8]).
9 Y cuando Moisés entraba por la puerta de la tienda, bajaba ([9]) la
columna de la nube y se paraba ([10]) a la puerta de la tienda y hablaba
con Moisés.
10 Y al ver todo el pueblo la columna de la nube parada ([11]) a la puerta
de la tienda, se levantaba ([12]) todo el pueblo y rezaba ([13]), cada cual
a la puerta de su tienda.
11 Y Yahweh ([14]) hablaba con Moisés verbalmente ([15]) como un hombre
habla con su compañero. Luego volvía al campamento, pero su minis-
tro, el joven Josué, hijo de Nun, no se movía del interior ([16]) del
campamento ([17]).
12 Y dijo Moisés ante Yahweh: Mira que tú me dices: Sube a ese pueblo;
pero tú ([18]) no me has dado a conocer a quién enviarás conmigo; sin
embargo tú dijiste: Mira que te he constituido (con nombre de) maes-
tro, y también ([19]) has hallado gracia y piedad ante mí.
13 Y ahora, si he encontrado ([20]) gracia y piedad ante ti, dame, pues, a
conocer tus caminos y te reverenciaré ([21]) por haber encontrado gracia
y piedad a tu faz; y mira ([22]) que esta gran nación es tu pueblo.

([1]) M: «tomará».
([2]) M: «y (la) extenderá».
([3]) I: «y (la) llamó».
([4]) M: «y era para él tienda de la reunión y sucedía que todos los que buscaban instrucción».
([5]) M: «salía» *(ytppwq)*.
([6]) M: «y ocurría que cuando Moisés salía hacia la tienda se ponía de pie todo el pueblo y se mantenían derechos».
([7]) M: «y seguían con la mirada».
([8]) M: «al entrar a su tienda». Leer(?) en texto y M: «la tienda».
([9]) M: «y ocurría que al entrar de Moisés en la tienda bajaban».
([10]) M: «y se paraba» *(wq'm)*.
([11]) M: «parada» *(q'm)*.
([12]) M: «y se levantaban» *(qmw)*.
([13]) M: «y se inclinaban».
([14]) M: «el Verbo de Yahweh».
([15]) *Lit:* «palabra frente a palabra». TM: «cara a cara».
([16]) M: «(muchacho) jovencito no se separaba del interior de».
([17]) Hay que leer «tienda» con M (= TM); M: «un adolescente no se separaba del interior de la tienda de la casa de la instrucción».
([18]) M: «por tu Verbo».
([19]) M: «tú dijiste por tu Verbo: Te conozco con buen renombre, y también».
([20]) M: «y ahora si —por favor— he encontrado».
([21]) *Lit:* «y temeré delante de ti».
([22]) M: «(tus) buenos (caminos) y dame que te conozca para encontrar gracia y piedad delante de ti; y mira».

7 ומשה נסב ית משכנא ופרס יתיה לבר מן משרית[א] רחיק מן
משריתא והוי קרי ליה משכן זימנא והוה כל מן דתבע אולפן מן
קדם ייי נפק למשכן זימנא די לבר מן משריתא:
8 והוה כד הוה משה נפק למשכנה קיימין כל עמא ומתעתדין גבר
בתרע משכניה ומסתכלין בתר משה עד דהוה עליל למשכניה[.ו]:
9 והוה כד הוה עליל משה לתרע משכנה נחת עמודא דעננא וקיים
בתרע משכנה וממלל עם משה:
10 וחמון כל עמא ית עמודא דעננא דקיים בתרע משכנה וקיימין כל
עמא ומצליין גבר בתרע משכניה:
11 ומלל ייי עם משה ממלל לקבל ממלל היך מה דממלל גבר עם
חבריה וחזר למשריתה ושמשיה יהושע בן נון טלי לא יזייע מגו
משריתא[משכנה]:
12 ואמר משה קדם ייי חמי די את אמר לי אסק ית עמא האילין ואת
לא אודעת יתי ית מה דתשלח עמי ואת אמרת חמי דמניית יתך
בשם דרבן ולחוד אשכחת חן וחסד קדמיי:
13 וכען אין כען אשכחית חן וחסד קדמיך אודע יתי כען ית אורחתך
ואדחל מן קדמ[י]ך מן בגלל די אשכחת חן וחסד באפיך וחמי ארום
עמך אומתא רבתה הדא:

7 נסב] יסב M c TM | ופרס] a 2 manu (autoris var lect?) delet; ויפרוס M | רחיק ... אולפן] ויהווי לה משכנה זמנה ויהווי כל דבקר[ו] אולפן M sed vid var lect tantum pro והוי קרי ... אולפן | מן משריתא 1.°, 2.°] ממ[שריתא] I 1.°, 2.° | והוי קרי] וקרי I || 8 והוה ... ומתעתדין] ויהוי כד יפוק משה למשכנה הוון קיימין כל עמא ומעתדין M | הוה נפק] יפוק M || ומסתכלין] והוון מס' M | עד דהווה ... למשכניה] למעלה למ[שכניה] M || 9 והוה ... נחת] ויהווי כמיעליה דמשה למשכנה הוון! נחת M | וקיים] וקאם M || 10 דקיים] קאם M | וקיימין] וקמו M | ומצליין] וסגדו M || 11 ייי] מימריה דייי' M | לקבל] כל וקבל M | מה דממלל] מה די ימ[לל] M | טלי ... משריתא] [טלי] מתרבי לא עדי | [טלי] זעיר לא הווה פסק מגו M | מגו] מגו משכן בית אלפנה M || 12 די את] דא[ת] I | ואת] + במימרך M | אמרת ... ולחוד] בממרך | דתשלח] דת[שלח] I quod mut in די תשלח a I; | ולחוד] ולהוד I || 13 אמרתא] אמרתי M [leg חכמית יתך בשם טב ולהוד] | אורחתך ... וחמי] אם I | אין] וכדו אין בבעו M | וכען ... אשכחית] אש[כחית] | אורחתך] טובתה ואודע יתך מן בגלל למשכחה חן וחסד קודמיך וחמי M | קדמ[י]ך] קדמוך in text | די אשכחת] דא[שכחת] I | עמך] + הנון M.

14 Y dijo: La Gloria ([1]) de mi *Sekiná* irá entre vosotros y os prepararé ([2])
un lugar de reposo.
15 Y dijo (Moisés) delante de Él: Si la Gloria ([3]) de tu *Šekiná* no está entre
nosotros, no nos subas de aquí.
16 Pues ¿en qué se va a conocer ahora ([4]) que yo y tu pueblo hemos
hallado gracia y piedad ante ti sino en que la Gloria de tu *Šekiná*
vaya ([5]) con nosotros y se operen con nosotros señales de modo que
estemos separados ([6]) yo y tu pueblo de todos los pueblos que hay
sobre ([7]) la superficie de la tierra?
17 Y dijo Yahweh a Moisés: También ([8]) haré esto que dices ([9]), porque
has hallado gracia y piedad a mi faz y te he designado con nombre de
maestro ([10]).
18 Y dijo: Muéstrame, pues, tu Gloria ([11]).
19 Y dijo: He aquí que Yo voy a hacer pasar ante ti toda la perfección
de mi bien ([12]) y favoreceré a quien ([13]) sea digno de favorecer y tendré
misericordia de quien ([14]) sea ([15]) digno de tener misericordia.
20 Y dijo: No podrás ver mi rostro, porque no es posible que un ser
humano me vea y viva ([16]).
21 Dijo Yahweh ([17]): He aquí un lugar preparado junto a mí, y tú te
estarás sobre la roca.
22 Y sucederá que cuando pase la Gloria de mi *Sekiná*, te pondré en la
hendidura de la roca y extenderé sobre ti mi mano ([18]) hasta que
pasen ([19]) los órdenes de ángeles que verás.

([1]) I: «he aquí que (la Gloria)».

([2]) M: «la faz de mi (*o:* su) voluntad (= mi favor para contigo) te conducirá y te daré reposo».

([3]) M: «(dijo) a él: Si la Gloria... no».

([4]) M: «ahora» *(kdw)*.

([5]) M: «en que hable la Gloria».

([6]) Otra traducción: «y se operen con nosotros —conmigo y tu pueblo— señales y prodigios sobre todos los pueblos que hay sobre la superficie de la tierra».

([7]) M: «(con nosotros) y quedemos ocultos yo y tu pueblo de todo pueblo que hay sobre».

([8]) M: «el Verbo de Yahweh a Moisés: también...»

([9]) Participio *pa'el* con desinencia de verbo finito: cf Dalman, *Grammatik*, § 64,5.

([10]) M: «ante Él y te he dado a conocer (cf «te conozco» v 12) con buen nombre».

([11]) M: «Moisés ante Yahweh: muéstrame, pues, el resplandor de tu Gloria».

([12]) M: «(he aquí que) Yo haré pasar todos los órdenes de ángeles que siven ante mí delante de mi faz».

([13]) I: «a lo que».

([14]) I: «de lo que».

([15]) M: «de quien (conviene) compadecerse».

([16]) M: «no me podrá ver un ser humano (*lit:* «un hijo de hombre») y vivir (*lit:* «y viviente»)».

([17]) M: «el Verbo de Yahweh».

([18]) M: «y te cubriré con la palma de mi mano».

([19]) M: «(hasta) que (*lit:* «el tiempo en que») pasemos».

14 ואמר איקר שכינתי מדברה ביניכון ואתק[י]ן לכון בית משרוי:
15 ואמר קדמוי אין לית איקר שכינתך בינינן לא תסק יתן מן הכה:
16 ובמה יתודע כדון ארום אשכחת חן וחסד קדמיך אנה ועמך הלא
בדברות איקר שכינתך עמן ויתעבד עמן נסין ופלאין אנה ועמך
מכל עמיה דעל אפי ארעא:
17 ואמר ייי למשה להוד ית פתגמא הדין די ממללת אעבד ארום
אשכחת חן וחסד באפי ומניית יתן בשם דרבן:
18 ואמר חווי כען לי ית איקרך:
19 ואמר הא אנה מעבר ית כל מכלת טובי קדמיך ואחוס על מן דחמי
למחוס וארחם על מן דחמי למרחמה:
20 ואמר לא תכל למחמי אפי ארום לית אפשר דחמי יתי בר נש
וייחי:
21 ואמר ייי הא אתר מזמן לוותי ותתעתד על טנרא:
22 ויהוי כמעיבר איקר שכינתי ואשוי יתך בנקרה דטינרא ואפרוש
כפי עליך עד דיעברון כיתי מלאכיה די תחמי:

אפי רעותי׳ ידבר יתך ואנייך [שכינתי ... משרוי | I הא praem [איקר 14
[קדמוי ... איקר 15 || in text ואתקון [ואתק[י]ן | M [ואנייה leg] יתך
בדברות | M כדו [כדון | O Ps יתידע [יתודע 16 || M ליה אין לית יקר
ונתכסי אנה ועמך מן כל עמה דאית [ויתעבד ... דעל | M במללות יקר [איקר
מימריה דיי׳ למשה לחוד [ייי ... להוד 17 || [a *sofer*] אמיה [עמיה | M על
קודמוי [קודמיי ?leg] [באפי ... דרבן | I דמ׳ [די ממללת | I [פת]גם [פתגמא | M
משה קדם יי׳ חווי [חווי ... איקרך 18 || M ואודעת [cf v 12] יתך בשם טב
אנה אעבר כל כיתי מלאכיה [אנה ... קדמיך 19 || M לי כען ית זיו איקרך
לה למתרחמה [למרחמה | 1.º, 2.º I מה [1.º, 2.º מן | M דמשמשין קדמי על אפי
[דחמי | M לא חמי יתי בר נש וחאי [לית ... וייחי | I תיכול [תכל 20 || M
prob [כמעיבר 22 || M מימריה דיי׳ [ייי 21 || I דן [די leg] יחמי
עד | M ואטל ית כף ידי [ואפרוש כפי | M יקר [איקר | c Ps במעיבר leg
... [דיעברון [דאעיבר Ps] זמן די נׂעבר [עד] M.

23 Haré pasar los órdenes de los ángeles que están en pie sirviendo ante mí y verás la Palabra de la Gloria ([1]) de mi *Sekiná*, pero no es posible que veas ([2]) el rostro de la Gloria de mi *Sekiná*.

CAPITULO XXXIV

1 Dijo Yahweh a Moisés: Lábrate ([3]) dos tablas de piedras como las primeras y escribiré ([4]) sobre las tablas las palabras que había sobre las primeras tablas que rompiste.
2 Y estarás ([5]) preparado ([6]) para la mañana y subirás por la mañana al monte de Sinaí y te estarás allí conmigo sobre la cima del monte ([7]).
3 Nadie subirá contigo ni se dejará ver tampoco nadie en toda la montaña, tampoco el ganado menor ni el mayor ([8]) pacerán frente a esta montaña.
4 Y labró dos tablas de piedras como las primeras y madrugó Moisés por la mañana y subió al monte de Sinaí según le había ordenado (Yahweh) ([9]), tomando en su mano dos tablas de piedra.
5 Y se reveló la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh ([10]) en la nube y se paró junto a él ([11]) allí y oró allí en el nombre del Verbo de Yahweh.
6 Y cuando pasó la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh ([12]), suplicó Moisés y dijo: Yahweh, Yahweh, Dios clemente y misericordioso ([13]), paciente, lejano de la ira, cercano de la misericordia y hacedor de mucho favor y verdad,
7 que guarda piedad y bondad por miles de generaciones, que absuelve y perdona los pecados ([14]), pasa de largo las rebeliones y expía los pecados, pero en modo alguno los justifica ([15]). En el día del gran juicio recordará los pecados de los malos padres en los hijos y en los nietos rebeldes hasta la tercera y cuarta generación.

([1]) M: «y te haré ver la Palabra *(Dibburah)* de la Gloria».
([2]) M: «(no será posible) pata ti el ver».
([3]) M: «el Verbo de Yahweh a Moisés: Labra».
([4]) M: «como las primeras y escribirás».
([5]) M: «y está(te)».
([6]) I: «preparado» *(zmyn)*.
([7]) M: «y serás trasladado allí conmigo sobre la cima del monte».
([8]) M: «ganado menor ni mayor» (en plural).
([9]) Omitido en el texto; añadido en I; M: «el Verbo de Yahweh».
([10]) M: «y se reveló el Verbo de Yahweh».
([11]) M: «con él».
([12]) M: + «delante de él».
([13]) M: «misericordioso y clemente».
([14]) M: «y las ofensas y deudas»; cf Nm 14,18.
([15]) M: «(en modo alguno justifica) Yahweh al pecador. En el día».

23 ואעבר ית כיתי מלאכיה דקיימין ומשמשין קדמיי ותחמי ית דברא דיקר שכינתי ואפי איקר שכינתי לית איפשר דתחמי:

CAPUT XXXIV

1 ואמר ייי למשה חצב לך תרין לוחין דאבנין כקדמייה ואכתוב על לוחיא ית דבריא דהוון על לוחיא קדמייה די תברת:
2 ותהוי מזמן לצפרא ותסק בצפרא לטורא דסיני ותתעתד לוותי תמן על ראש טורא:
3 וגבר לא יסק עמך ולהוד גבר לא יתחמי בכל טורא להוד ענה ותורא לא ירעון כל קביל טורא ההוא:
4 וחצב תרין לווחין דאבנין כקדמייה ואקדם משה בצפרא וסלק לטורא דסיני היך מה דפקד יתיה ונסב בידיה תרין לווחין דאבנין:
5 ואתגליית איקר שכינתי'[ה] דייי בעננא ואתעתד לוותיה תמן וצלי תמן בשם מימריה דייי:
6 ועברת איקר שכינתיה דייי וצלי משה ואמר ייי ייי אלהה חננא ורחמנא אריך רוח ורחיק רגז וקריב רחמין ומסגי למעבד חסד וקשוט:
7 נטר חסד וטיבו לאלפין דרין שרי ושביק לחובין ומעבר על מרדין ומכפר על חטאין ומזכיה לא מזכיה[.] ביום דינא רבה מדכר חובי אבהן רשיעין על בנין ועל בני בנין מרודין על דר תליתיי ועל דר רבעיי:

23 [איפשר] דתחמי | M ואחמי ית דבורה דאיקר [ותחמי ... דיקר לך למיחמי M.

34 1 כקדמאין [כקדמיי ואכתוב | M מימריה דיי׳ למשה חצוב [ייי ... חצב | M ותכתוב | M [דהוון די הו | I [קדמיי קדמאי M || 2 [ותהוי והווי M | 3 || M ותתעבר תמן גבי על ראש לטורא [ותתעתד ... טורא | I זמין [מזמן [כל קביל | M ענייה ותורייה [ענה ותורא | I [ל]חו[ד] [להוד | I [ול]חו[ד] [ולהוד | M כקדמאין [כקדמיי 4 || M כל וקבל deld; ת sic; in text כל קביל ת 5 || M מימריה דיי׳ + I; ייי + [דפקד | I די פ[קד] [דפקד ואתגליית 6 || M עמיה [לוותיה | M ואתגלי מימריה דיי׳ [איקר שכינתי'[ה] דייי [איקר רחמנה [חננא ורחמנא | M קודמוי + [דייי | M יקר deld; א ׳ in text; איקר א ׳ ייי ית [ביום | M לסרחונון ולח׳ [לחובין | M דדרין [דרין 7 || M וחננה [חייבה ביו[ם] M.

8 Y Moisés se apresuró ([1]) a inclinarse hacia ([2]) la tierra, y alabó y
glorificó;
9 dijo: Si pues ([3]) he encontrado gracia y piedad ante ti, Yahweh, vaya
tu Gloria, Yahweh, ([4]) entre nosotros, aunque son pueblo duro ([5]) para
recibir instrucción; y absuelve y perdona nuestras deudas ([6]) y nuestros
pecados y tómanos como posesión tuya.
10 Y dijo: He aquí que Yo pacto una alianza: frente a ([7]) todo tu pueblo
haré prodigios y maravillas que no fueron hechas en ninguna tierra y
en ningún pueblo, y todo el pueblo en medio del cual habitas verá ([8])
las obras de Yahweh: terribles ([9]) serán las cosas que haré Yo contigo.
11 Cuídate de todo lo que Yo te ([10]) ordeno hoy: He aquí que Yo expul-
saré de delante de ti a los amorreos, cananeos, hititas, pereceos, y
jebuseos ([11]).
12 Guárdate de hacer alianza ([12]) con los habitantes del país dentro del
cual entráis ([13]) para que no sean ([14]) entre vosotros piedra de tropiezo,
13 sino que destruiréis sus instrumentos de adivinación ([15]) y quebraréis
sus estelas y cortaréis sus *aseras* ([16]),
14 —pues no debéis adorar otro dios, porque Yahweh ([17]) tiene por
nombre «Celoso»: es Dios celoso y vengador que se toma venganza ([18])
en su celo—.
15 No ([19]) hagáis alianza con los habitantes del país pues se extravia-
rán ([20]) tras sus dioses y sacrificarán a sus ídolos y os invitarán y
comeréis de sus sacrificios,

([1]) M: «se dio prisa».
([2]) M: «sobre la (tierra)».
([3]) M: «por favor».
([4]) M: «pase pues la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh».
([5]) M: «duros de cerviz».
([6]) En sentido de «pecados», como en el Padrenuestro según Mt «perdona nuestras deudas»; muchas veces en N utiliza «deuda», que traducimos simplemente por «pecados»; M: «sus deudas».
([7]) M: «delante».
([8]) M: «verán».
([9]) M: «poderosas».
([10]) M: «os (ordeno)».
([11]) M: «(de) delante de vosotros a los amorreos, los cananeos, hititas, pereceos y jebuseos».
([12]) M: «guardaos de hacer alianza».
([13]) I: «entráis» *(ʿllyn)*.
([14]) M: «sea».
([15]) M: «abatiréis sus altares y».
([16]) Estacas sagradas de los cultos cananeos. M: «destruiréis sus ídolos».
([17]) M: «el Verbo de Yahweh».
([18]) I: «que se toma venganza *(mprʿ)*.
([19]) M: «para que no».
([20]) M: «con los habitantes del país y os desviéis tras».

8 ואוחי משה ועקד לארעא ואודי ושבח:
9 ואמר אין כען אשכחת חן וחסד קדמיך ייי ידבר איקרך ייי
בינינן ארום עם קשין למקבלה אולפן אינון ותשרי ותשבוק
לחובינן ולחטאינן ותאחסן יתן:
10 ואמר הא אנה מקיים קיים לקבל כל עמך אעבד נסין ופלאין די
לא אתברון בכל ארעא ובכל אמיא ויחמי כל עמא די את שרי
ביניהון ית עובדוי דייי דחילין אינון די אנה אעבד עמך:
11 אזדהר לך ית מה די אנה מפקד יתך יומא הדין הא אנה טרד מן
קדמיך ית אמריי וכנעניי וחתיי ופרזיי ויבוסיי:
12 אזדהר לך דלא תקיים קיים עם דיירי ארעא די אתון עלין בגווה
דלא יהוון לתוקלה ביניכון:
13 ארום ית כסמהון תפגרון וית קיימיהון תתברון וית אשרתהון
תקצצון:
14 ארום לא תסגדון לאלה חורן ארום ייי קנא שמיה אלה קניי ופורען
מתפרע בקנא הוא:
15 לא תקיימון קיים עם דיירי ארעא ויטעון בתר טעוותהון וידבחון
לטעוותיהון ויקרון לכון ותאכלון מן דבחיהון:

8 ואוחי] M וזריז | לארעא] M על א[רעא] || 9 כען] M בבעו | ידבר איקרך ייי] M יעבור כען יקר שכינתיה דיי' | קשין] M קשי קדל | אינון] M הנון | לחובינן] M לחוביהון | ותאחסן] M ותחסן || 10 לקבל] M קדם | די לא] I דל[א] | אתברון] I ית[ברון] | ויחמי] M [ויח]מון | די את] I דא[ת] | עובדוי] I עב[דוי] | דחילין] M תקיפין | די אנה] I דא[נה] || 11 ית מה די אנה] M [ית] די א[נה] | די אנה] I דא[נה] | יתך] M יתכון | הדין] I דין | קדמיך ... ויבוסיי] M קודמיכון ית אימוראי וכנענאי וחיתאי ופריזאי ויבוסאי || 12 אזדהר ... קיים] M איזדהרו לכון דלא תקיימון קי[ים] | עם דיירי] M לדייראה | די אתון] I דא[תון] | עלין] I עללין | דלא] fort leg ולא | יהוון] M [יה]ווי || 13 וית כסמהון תפגרון] [leg קסמהון]; M מדבחיהון תסטרון וית | אשרתהון M טעוותהון תשיצון | תקצצון] || 14 חורן] M אח' | ייי] M מימריה דיי' | מתפרע] I מפרע || 15 לא] M דלא | עם דיירי ... בתר] M לדיירי דארע[א] ותסטון בת[ר] | מן דבחיהון] I מד'.

16 y tomaréis de sus hijas para vuestros hijos y se extraviarán ([1]) sus hijas tras sus ídolos y extraviarán ([2]) a vuestros hijos tras sus dioses.
17 Pueblo mío, hijos de Israel, no os haréis dioses ([3]), ídolos de fundición ([4]).
18 Guardaréis la fiesta de los ácimos: siete días comeréis ácimos conforme os ordené, en el mes de *abib*, (porque en el mes de *abib*) ([5]) salísteis libres de Egipto.
19 Todos los primogénitos ([6]) serán para mi nombre, y todos vuestros animales ([7]) machos que abren la matriz ([8]) de las vacas o de las ovejas.
20 Y rescataréis los que abren la matriz ([9]) de los asnos por un cordero y si no lo rescatáis lo mataréis ([10]); y rescataréis todos los primogénitos de vuestros hijos y no aparecerán delante de mí vacíos ([11]) de todo mandamiento.
21 Seis días trabajaréis y en el día séptimo descansaréis en la fiesta de la recolección ([12]) y en la fiesta de la siega descansaréis.
22 Y haréis la fiesta de las semanas —o *'Aṣeret*—, ([13]) de las primicias de la siega ([14]) del trigo, y la fiesta de la recolección ([15]) a la salida del año.
23 Tres veces al año comparecerán todos vuestros varones delante del Señor de los siglos, Yahweh, el Dios de Israel ([16]).

([1]) M: «y se desviarán».
([2]) M: «y desviarán».
([3]) M: «pueblo mío, (no os haréis) ídolos».
([4]) M: «de fundición» *(mtkwwh)*.
([5]) Falta en el texto por homoioteleuton.
([6]) *O*: «todos los que abren por vez primera la matriz»; M: «los primeros que abren la matriz»; cf 13,12.
([7]) M: «separaréis (los machos...)».
([8]) Primogénitos; M: «los primeros que abren la matriz».
([9]) M: «y (a todos) los primeros que abren la matriz».
([10]) M: «lo mataréis» (el pronombre sufijado).
([11]) M: «pueblo mío, hijos de Israel, no podéis presentaros ante Yahweh, vuestro Dios, vacíos».
([12]) M: «de la arada y cosecha descansaréis».
([13]) A saber, «clausura» o «conclusión» de un ciclo festivo. Se aplicó especialmente a la conclusión del ciclo de Pascua, o sea, la fiesta de las Semanas o Pentecostés; cf Josefo, AJ 3, 10, 6, § 252. I: omite «o *'Aseret*».
([14]) M: «de las siegas de».
([15]) M 1.º: «de la cosecha»; M 2.º: «al recoger vuestra cosecha de la tierra».
([16]) M: «pueblo mío, hijos de Israel, tres veces cada año comparecerán todos vuestros varones pidiendo instrucción delante de Yahweh, su (?) Dios».

16 ותסבון מבנתהון לבניכון ויטעון בנתהון בתר טעוותהון ויטעיין
יח בניכון בתר טעוותהון:
17 עמי בני ישראל דחלן טעוון דמתכה לא תעבד לכון:
18 ית חגה דפטיריה תטרון שבעה יומין תאכלון פטירין היך מה דפקדת
יתכון בזמן ירחא דאב[יב]ה [ארום בירחא דאביבה] נפקתון
פריקין מן מצרים:
19 כל פתחי שרוי וולדא לשמי אינון וכל בעירכון דיכרייה פתחיי
וולדה דתורא ודאמרא:
20 ופתח[י] וולדה דחמרא תפרקון באמר ואין לא תפרקון יתה
תקטלון יתה וכל בכורי בניכון תפרקון ולא יתחמן קדמיי ריקנין
מן כל מצוה:
21 שתא יומין תפלחון וביומא שביעיה תתנוחון בחגא דאכנשותא
ובחגא דחצדא תתנחון: [sic!, ex v 22?]
22 וחגא דשבועיא היא עצרתא תעבדון לכון בכרת חצדה דחטיא וחגא
דאכנשותא במפקא דשתא:
23 תלתא זמנין בשתא יתחמיו[ן] כל דוכריכון קדם רבון כל עלמיא
ייי אלהה דישראל:

ויסטיין ;I ויטעון [ויטעיין | M ויסטון [ויטעון | M מן ב[נתהון] [מבנתהון 16
|| M דמתכווה [דמתכה | M טעון עמי [עמי טעון leg] [עמי ... טעון 17 || M
[בזמן ירחא | I דפ[קדת] ;a I די פקדת mut in [דפקדת | Cf 23, 15 18
בירחה M | דאב[יב]ה in text דאברכה | [ארום ... דאביבה] desider in
| M קדמי פתחי וולד[א] [פתחי ... וולדא 19 || I ממ[צרים] [מן מצרים | text
קדמיי פתחי וול[דה] [פתחיי וולדה | M תפרשון prob hîc praem [וכל ... דיכ'
תקטלון | M וכל קדמי פתחי וול[דה] ;!ופתחו text [ופתח[י] וולדה 20 || M
עמי בני ישראל לית אתון רשאין [ולא יתחמן ... ריקנין | M [ותקטל]וני[ה] [יתה
[ריק[נין למתחמייה קדם ייי אלהכון M | [מן כל מצוה] ממ[צוה] I || 21 Cf
[בחגא ... תתנחון | M תתניחון ;I תנו[חון] [תתנוחון | M אישתה [שתא | 23, 12
:I בי' [דשבועיא 22 || I תנו[חון] [תתנחון | M ברדיא ובחצדה תתניחון
[דאכנשותא | M חצדיהון [חצדה | I ת[עבדון] [היא ... תעבדון | [דש]בי[עיא]
'דכניש M | [במפקא דשתא + במכנשכון ית עללתכון מן ארעא M | Cf 23,
עמי בני ישראל תלתה זמנין בכל שתה יתחמי כל דכורכון תבעין 23 || 16
אלהיה ייי' קודם אלפן M | [יתחמיו[ן] leg? יתחמון c 23, 17 vel יתחמי (in
text) sed cf Ps | Cf 23, 17.

24 Porque aniquilaré a las naciones ([1]) delante de vosotros y ensancharé vuestra frontera y nadie, rey o príncipe, codiciará ([2]) vuestra tierra cuando subáis a comparecer delante de Yahweh, vuestro Dios, tres veces al año ([3]).
25 No sacrificaréis con pan fermentado la sangre de mis santos sacrificios, ni pasará la noche, hasta la mañana, el sacrificio de la fiesta de Pascua ([4]).
26 Traeréis las primicias de vuestra tierra al santuario de Yahweh, vuestro Dios.
Pueblo mío, hijos de Israel, no coceréis ni comeréis carne y leche mezcladas juntas ([5]) para que no se encienda mi ira y cozamos ([6]) vuestros granos atados: el grano y la paja mezclados juntos.
27 Y dijo Yahweh ([7]) a Moisés: Escríbete estas palabras, porque según el texto de estas palabras he hecho alianza contigo ([8]) y con Israel.
28 Y (Moisés) estuvo allí ([9]) pidiendo instrucción ante Yahweh cuarenta días y cuarenta noches. No comió pan([10])ni bebió agua y escribió sobre las tablas las palabras de la alianza, las Diez Palabras ([11]).
29 Y sucedió que cuando Moisés bajó del([12]) monte Sinaí, estando en las manos de Moisés las dos tablas del testimonio a su bajada del monte, Moisés no sabía que resplandecía el brillo de la gloria de su rostro ([13]) por haber hablado con Él.
30 Miraron Aharón y todos los hijos de Israel a Moisés y he aquí que resplandecía el brillo de la gloria del rostro ([14]) de Moisés y temieron acercarse ([15]) a él.
31 Pero Moisés les llamó y Aharón y todos los jefes de la comunidad ([16]) volvieron junto a él y Moisés habló con ellos.

([1]) M: «arrojaré naciones».
([2]) M: «y nadie codiciará».
([3]) M: «cada año».
([4]) M: «(y no guardaréis) parte de la carne que sacrifiquéis en la noche de la fiesta de la Pascua desde la noche hasta la mañana».
([5]) M: «no podéis ni cocer ni comer carne y leche mezcladas».
([6]) 1.ª persona pl por 1.ª sg (= y cueza): cf Ex 23,19.
([7]) M: «el Verbo de Yahweh».
([8]) M: «con vosotros».
([9]) M: «(allí) ante».
([10]) M: «alimento».
([11]) Así llaman a los mandamientos.
([12]) M: «en el tiempo que bajó del».
([13]) M: «(no sabía que) alababan el brillo de su rostro».
([14]) M: «que alababan el brillo de su rostro».
([15]) M: «(de su rostro) y temieron acercarse».
([16]) M: «del pueblo de la comunidad».

24 ארום אשיצי אומיא מן קדמיכון ואפתי ית תחומכון ולא יתחמד
גבר מלך ושליט ית ארעכון במיסק לכון למתחמייה קדם ייי
אלהכון תלתא זמנין בשתא:
25 לא תכסון על חמיע אדם נכסת קדשיי ולא יבית בצפרא נכסת
חגא דפסחא:
26 שרוי בכורת ארעכון תייתון לבית מקדשא דייי אלהכון עמי בני
ישראל לא תבשלון ולא תאכלון בשר וחלב מערבין כחדא דלא
יתקוף רוגזי ונבשל עבריכון צרירין דגנא וקשה מערבין כחדא:
27 ואמר ייי למשה כתב לך ית פתגמיא האליין ארום על מימר פתגמיא
האליין קיימית עמך קיים ועם ישראל:
28 והוה תמן תבע אולפן מן קדם ייי ארבעין יומין וארבעין לילון
לחמא לא אכל ומיין לא שתה וכתב על לווחי ית מילי קיימא
עשירתי דביריה:
29 והוה כד נחת משה מן טורא דסיני ותרין לוחיה סהדותא בידוי
דמשה במחתה מן טורא ומשה לא הוה ידע ארום נהר זיו איקרהון
דאפוי במללותיה עמיה:
30 וחמא אהרן וכל בני ישראל ית משה והא נהר זיו איקרהון דאפוי
דמשה ודחלו מלמקרב לוותיה:
31 וקרא להון משה וחזרו לוותיה אהרן וכל רברבני בכנישתה ומלל
משה עמהון:

תחמיד [יחמיד leg prob] יתחמד ... ית M אטרוד אומין [אשיצי אומיא 24
| M במיסכון [במיסקכון leg] למ׳ [במיסק ... למתחמייה | M יתחמ׳ [vel גבר ית
[נכסת | I דם [אדם 25 || M בכל שנה [בשתא | I [למתח]מי [למתחמייה
מן בשרא די תכסון בלילי [בצפרא ... דפסחא | I לצ[פרא] [בצפרא | M נכיסת
לא תבשלון °.l 26 || Cf 23, 18 | M יומא טבא דפסחה מן רמשה ועד צפרא
| M לית אתון רשיין לא למבשלה ולא למיכל בשר וחלב מער[בין] [... מערבין
[תבע ... קדם 28 || M עמכון [עמך | M ממריה דיי׳ [ייי 27 || Cf 23, 19
כד 29 || M עשתרי [עשירתי | M ומים [ומיין | M מזון [לחמא | M קדם
שבחו זיווהון [נהר ... דאפוי | I מטור[א] [מן טורא | M בזמן די נחת מן [נחת ... מן
| M שבחו זווהון באפ[וי] [דאפוי leg] [נהר ... דאפוי 30 || M דאפ[וי]
M. בעם כני[שתה] [בכנישתה 31 || M ודחלו מלק׳ [דמשה ודחלו מלמקרב

32 Y después de esto se acercaron todos los hijos de Israel y les ordenó todo cuanto Yahweh les había mandado en el monte ([1]) Sinaí.
33 Y terminado que hubo Moisés de hablar con ellos, puso un velo sobre su rostro.
34 Y cuando Moisés entraba a la presencia de ([2]) Yahweh para hablar con Él, retiraba su velo (hasta) ([3]) la salida ([4]); y salía y hablaba con los hijos de Israel lo que se le ordenaba.
35 Y los hijos de Israel miraban el semblante del rostro de Moisés porque refulgía ([5]) el esplendor de la gloria del rostro de Moisés. Y Moisés volvía a poner el ([6]) velo sobre su rostro hasta entrar a conversar con Él.

CAPÍTULO XXXV

1 Y Moisés reunió toda la comunidad ([7]) de los hijos de Israel y les dijo: Éstas son las cosas que Yahweh ([8]) ha mandado hacer.
2 Seis días harás ([9]) trabajo y el día séptimo será para vosotros santo, sábado de reposo delante de Yahweh. Todo el que en él haga trabajo será matado.
3 No encenderéis fuego en ningún lugar de vuestras habitaciones el día del sábado.
4 Y dijo Moisés a toda la comunidad de los hijos de Israel diciendo: Esto es lo que Yahweh ([8]) ha ordenado diciendo:
5 Recibid ([10]) de vosotros una ofrenda separada para el nombre ([11]) de Yahweh: todo hombre cuyo corazón la dé voluntariamente, traerá como ofrenda puesta aparte para Yahweh: oro, plata, bronce,

([1]) M: «(todo lo que) el Verbo de Yahweh había hablado con él en el monte».
([2]) M: «y al entrar Moisés ante».
([3]) Corregimos el texto que dice: «de la salida».
([4]) M: «hasta su salida; y salía y hablaba».
([5]) M: «alababan al fulgor en (de?) el rostro de».
([6]) M: «y Moisés volvía a poner *('ḥzar)* el».
([7]) M: «el pueblo de la comunidad».
([8]) M: «el Verbo de Yahweh».
([9]) M: «será hecho». Esta variante está equivocadamente señalada como variante de «el que haga trabajo».
([10]) M: «tomad».
([11]) M: «ante».

32 ומן בתר כדין קרבו כל בני ישראל ופקד יתהון ית כל מה דפקד
ייי עמהון בטורא דסיני:
33 ואשלם משה מן למללה עמהון ויהב על אפוי סודר:
34 וכד הוה משה עליל קדם ייי למללה עמה הוה מעבר ית סודריה
[עד מפקה] דמפקא והוה נפק וממלל עם בני ישראל ית מה דאתפקד:
35 [זיו] וחמאן בני ישראל ית סבר אפוי דמשה ארום נהר זיו איקרהון
דאפוי דמשה והוה משה מחזר ית סודרה על אפוי עד מעלה
למתמללה עמיה:

CAPUT XXXV

1 וכנש משה ית כל כנישתה דבני ישראל ואמר להון אליין פתגמיא
די פקד ייי למעבד יתהון:
2 שיתא יומין תעבד עבידא וביומא שביעיא יהוי לכון קדש שבת
שבתה קדם ייי כל די יעבד בה עבידה יתקטל:
3 לא תבערון אשא בכל אתר בית מדוריכון ביום שבתא:
4 ואמר משה לכל כנישתא דבני ישראל למימר דין פתגמא די פקד
ייי למימר:
5 קבלו מן לוותכון אפרשו לשמה דייי כל די ידוב יתה לבה ייתי
ית אפרשותא דייי דהב וכסף ונחש:

32 ית כל] כל M | בטורא עמהון ייי דפקד] עימיה דיי' מימריה מלל די
σουδά- סודר] | I מל[מללה] מן למללה] 33 || M להון עמפון] | M בטו[רא]
ριον || 34 קדם ... וכד הוה] קד[ם] דמשה ובמעלה M | למללה] לממללה
M עד מפקה ונפק ומלל] דמפקא ... וממלל | סודרריה! in text סודריה] | M
[.ᵒ1 דמשה | prob rect in text וחמאן] וחמאן 35 || M די את'] דאתפקד
שבחו זיוו] נהר ... דאפוי | sofer a delet rect והוה משה מחזר + in text
M. למתמללה] לממללה | M ואחזור משה ית] והוה ... מחזר ית | M באפוי
35 1 כנישתה] כ[נישתה] דכ עמה M | די פקד] דפ' I | ייי] דיי' מימריה M ||
2 שיתא] אישתה M | תעבד] ד֗יתע' M: haec var lect, in qua 1ª *dalet* est
dub, falsò refert. ad די יעבד | עבידה] ע[בידה] I | יתקטל] מתקטלה M:
prob leg מתקטלה יתקטל | Cf 31, 15 || 3 ביום שבתא] ביומא דשובתה M ||
4 די פקד] דפ' I | ייי] דיי' מימריה M || 5 קבלו] סיבו M | לוותכון מן]
מל' I | לשמה דייי] [ייי] קודם M | Cf 25, 2.3.

6 púrpura violeta, escarlata y color carmesí precioso, y lino fino de hilo torzal y pelo de cabra;
7 pieles de carneros enrojecidas ([1]), pieles de *sasgonin* ([2]) y maderas de acacias.
8 Y el aceite ([3]) para el alumbrado, y aromas ([4]) para el aceite de la unción ([5]) y para el incienso perfumado;
9 piedras preciosas y piedras de engaste para engastarlas ([6]) en el efod y en el pectoral.
10 Y vengan ([7]) todos los entendidos de corazón ([8]) que hay entre vosotros y hagan todo lo que Yahweh ([9]) ha mandado:
11 el tabernáculo, su cortina ([10]) y su cubierta, sus ganchos, sus tablas, sus travesaños, sus columnas y sus basas;
12 el arca y sus varales, el propiciatorio y el velo que hace de cortina,
13 la mesa y sus varales, todos sus utensilios y la ordenación del pan de la proposición;
14 el candelabro de la iluminación (sus utensilios, sus lámparas y el aceite para el alumbrado;
15 el altar del incienso, sus varales, el aceite de la unción, el incienso aromático, la cortina de la puerta al ingreso del tabernáculo) ([11]),
16 el altar del holocausto, su rejilla de bronce, sus varales, todos sus utensilios, la pila y su basa;
17 las cortinas del patio, sus columnas y sus basas ([12]) y la cortina de la puerta del patio;
18 las estacas del tabernáculo y las estacas del patio y sus clavijas ([13]);
19 las vestiduras litúrgicas para el servicio litúrgico dentro del ([14]) santuario: las vestiduras sagradas del sacerdote Aharón y las vestiduras de sus hijos para el servicio litúrgico ([15]).
20 Y salió toda ([16]) la comunidad de los hijos de Israel de la presencia de Moisés.

([1]) Es decir, curtidas.
([2]) Cf 25,5.
([3]) I: «aceite».
([4]) I: «perfumes».
([5]) M: «aromas, el aceite de la unción».
([6]) M: «para engastar con ellas el efod y el pectoral».
([7]) M: «entren».
([8]) En el viejo Israel el corazón era ante todo sede del conocimiento; cf 31,6.
([9]) M: «el Verbo de Yahweh».
([10]) M: «su tienda».
([11]) Falta en el texto; está añadido en los márgenes.
([12]) M: «sus varales» (variante prob fuera de lugar).
([13]) M: «y sus cerrojos».
([14]) I: «en el (santuario)».
([15]) M: + «ante Él en el gran sacerdocio».
([16]) M: «el pueblo».

6 ותכלא וארגוון וצבע זיהורי טבא ובוץ ש[ז]יר ומעזי:
7 ומשכין דדכרין מסמקין ומשכין דססגונין ואעי שטין:
8 ומשחא לאנהרותא ובשמנין למשחה דרבותא ולקטרת בוסמניה:
9 ואבנין טבין ואבנין דאשלמוי למקבעה יתהון באפדא ובחשנה:
10 וכל חכים ליבא דבכון ייתון ויעבדון ית כל מה די פקד ייי:
11 ית משכנא וית פרסה וית חפיא וית פורפוי וית לוחוי וית נגרוי וית עמודוי וית חמרוי:
12 ית ארנה וית אריחוי ית כפרתה וית פרכתה דפרסה:
13 ית פתורה וית אריחוי וית כל מנוי וית סידור לחם אפי:
14 וית מנרתה דאנהרתה [וית מנייה וית בוציניה וית משחה דאנהרותה:
15 וית מדבחה דקטרתה וית אריחוי וית משחה דרבותה וית קטורת בוסמנייה וית פרסה דתרעא לתרע משכנה]:
16 וית מדבחה דעלתה וית קנקלא דנחשא דידה וית אריחוי וית כל מנוי וית כיורה וית בסיס דידה:
17 ית איליות דרתה ית עמודוי וית חומרוי וית פרש תרע דרתה:
18 ית סכוי דמשכנא וית סכוי דדרתה וית מתחיהון:
19 ית לבושי שמושי למשמשה בגו בית קודשא ית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוי למשמשה:
20 ונפקו כל כנישתה דבני ישראל מן קדם משה:

6 ומעזי ש[ז]יר] in text ומעזי שעיר: שעיר emendt a *sofer* (שזיר) | ש[ז]יר] שזי[ר] M | Cf 25, 4 || 7 ואעי שטין] [וא]עין דש[טין] I | Cf 25, 5 || 8 ומשחא] [ומ]שח I | ובשמנין] וסממנין I | ובשמנין ... דרבותא] משח לרבותה M | Cf 25, 6 || 9 טבין] טבן M | דאשלמוי] leg דאשל[מו] I; דשלמון M | למקבעה ... ובחשנה] למשקעה בהון אפודה וחשנה M | Cf 25, 7 || 10 חכים ליבא] חכימי ליבה M | ייתון] ייעלון M | די פקד] דפ[קד] I | ייי] מימריה דיי' M || 11 פרסה] משכנה M | חפיא] [ח]פוי I | נגרוי] id I || 14 [וית מנייה ... דאנהרותה]] desider in text; add in M || 15 Desider in text; add in M || 16 דידה 1.°] דאית ליה M | מנוי] [מ]א[נוי] I || 17 איליות] ווילוות M | חומרוי] אריחוי [sic] M | תרע] לתרע M | דרתה] דדרת[ה] I || 18 סכוי 1.°] סכייה M | סכוי 2.°] סכה M | מתחיהון] נגריהון M || 19 לבושׂי 1.°] [לבו]שה M sed שה vid refer potius ad שמושי | בגו] + עם M | בית] בב[ית] I | למשמשה 2.°] + קודמוי בכהונתה רבתׂה M || 20 כל] + עם M.

21 Y vino todo hombre a quien impulsó a ser generoso (1) su corazón, y
todos aquellos a quienes su espíritu les impulsó a generosidad trajeron
la ofrenda (separada) (2) para Yahweh para la fabricación de la tienda
de la reunión, para todo el culto y para las vestiduras sagradas (3).
22 Y vinieron los hombres junto (4) con las mujeres; todos aquellos a
quienes impulsaba a generosidad su corazón trajeron cadenillas (5),
arracadas, anillos, esmeraldas (6) y toda clase de objetos de oro. Tam-
bién todo hombre que había hecho sus ofrendas de balanceo, de oro,
al nombre de Yahweh.
23 Y toda persona que encontró consigo púrpura violeta, escarlata y color
carmesí precioso, lino de hilo torzal, pelo de cabra, pieles de carneros
enrojecidas (7), pieles de *sasgonin*, lo trajeron.
24 Todo el que había separado una ofrenda de plata o bronce, trajeron
la ofrenda separada para Yahweh y todo el que encontró consigo
maderas de acacias para cualquier obra del culto (8), lo trajo.
25 Y toda mujer que era hábil (9) de manos (10) hiló la púrpura violeta, la
escarlata y el color carmesí precioso y el lino.
26 Y todas las mujeres cuyo corazón las impulsó a ser generosas (11) con
(su) arte hilaron el pelo de cabra.
27 Los jefes trajeron piedras preciosas y las piedras de engaste para el efod
y el pectoral (12);
28 los aromas, el aceite para el alumbrado y para el óleo de la unción y
para el incienso aromático (13).
29 Todos los hombres y mujeres cuyo corazón les impulsó a traer volun-
tariamente (14) para toda clase de obra que Yahweh (15) por Moisés
había mandado hacer, trajeron —los hijos de Israel— una ofrenda
voluntaria (16) al nombre de Yahweh.

(1) M: «fue grande».
(2) M: «su espíritu les impulsará a generosidad, traerán la (texto: «de» prob error) ofrenda (separada)».
(3) M: «y para las vestiduras del santuario».
(4) M: «con las mujeres».
(5) M: «cadenillas» *(šyryn)*.
(6) M: «broches» (llevados sobre el cuerpo por las mujeres).
(7) Curtidas.
(8) M: «obra de culto».
(9) *Lit:* «sabia de corazón con sus manos».
(10) M: «sabiduría (de corazón en sus manos)»; cf 35,35.
(11) M 1.º: (cuyo corazón) fue grande (destacó)»; M 2.º: «sobre ellas».
(12) M: «de engastes, para engastar con ellas el efod y el pectoral».
(13) *Lit:* «de los aromas»; lo mismo en I.
(14) M: «cuyo corazón fue grande» (es decir, generoso).
(15) M: «el Verbo de Yahweh». Con la consonante inicial de ésta y de las tres variantes que siguen, el anotador ha señalado su nombre, Menaḥem, en acróstico.
(16) M: «una ofrenda voluntaria» *(nsybh)*.

21 ואתון כל גבר די נדב יתיה לביה וכל די נדבת רוחה יתיה אייתון
ית אפרשותא דייי לעבידתִ משכן זימנא ולכל פולחנא וללבושי
קודשא:
22 ואתון גובריא סמיך לנשיא כל די נדב יתיה לביה אייתי[ו] קטלין
וקדשין ועזקין וזמרגדין וכל מני דהב וכל גבר די אניף אנפוי
דדהב לשמה דייי:
23 וכל גבר די אשתכח לוותיה תכלה וארגוון וצבע די זיהורי טבא
ובוץ שזיר ומעזי ומשכין דדכרין מסמקין ומשכין דססגנין אייתון:
24 כל דאפרש אפרשו דכסף ודנחש אייתון ית אפרשותה דייי וכל מן
די אשתכח לוותיה אעי שטין לכל עבידת פולחנא אייתון:
25 וכל אתה דחכימת לבה בידה הוות עזלה ית תכלתה וית ארגונא וית
צבע זהוריתה טבתה וית בוצא:
26 וכל נשיא די נדב לבהון יתהון בחכמה הוון עזלן ית מעזי:
27 ורברבני אייתון ית אבני טבתה וית אבניה דאשלמותא לאפדה
ולחשנה:
28 וית בוסמניה וית משחה לאנהרותא ולמשחה דרבותה ולקטרת
בושמיה:
29 כל גבר ואתה דנדב לבהון יתהון למייתייה לכל עבידתה די
פקד ייי למעבד על ידוי דמשה אייתון בני ישראל נדבה לשמה דייי:

21 די נדב] דנ[דב] I; [די] יתרברב M: cf v 26 | נדבת ... ית אפרשותא] M ולבושי בית קודשא | וללבושי קודשא] M ידוב רוחיה עלוי ייתון די אפ' || 22 סמיך לנשיא] M עם נשייא | די נדב] דנ[דב] I; [די] ידוב M | אייתי[ו] vel איית[ו]ן cf v 23; אייתין in text | קטלין] [leg שירין] M שריין | וזמרגדין] [leg ומיחיכין] M ומיעיכין | מני] [מ]א[ני] I | די אניף] דא[ניף] I || 23 אשתכח] יש[תכח] I | לוותיה] M עמיה | די זיהורי] [זיהו[רי M | ומעזי] ומע[זין] I || 24 אפרשו] [אפר]שו' M | ודנחש] M ונחש | די אשתכח] די יש[תכח] M | אעי שטין] [א]עין דשט[ין] M | עבידת פולחנא] M עבידה דפולחן || 25 דחכימת] M: cf 35, 35 חכימות || 26 די נדב] דנ[דב] I; [די] יתרברב M: cf v 21 | יתהון] M עליהון || 27 דאשלמותא ... ולחשנה] דאשלמיוותה | לאפדה] [לאפ]ו[דה] I | M למשקעה בהון ואפדה וחשנה || 28 בוסמניה] I בוסמה | בושמיה] I בושמניה || 29 דנדב] mut in די נדב a I; דנ' I | די פקד] I עיב' | עבידתה] [די] יתרברב לבהון למ' M | דנדב ... למייתייה] M נְסיבה | נדבה] M מֵימריה דיי' | ייי] I דפ' | Litter initial in var lectionibus hujus versus et sequentis continent nomen autoris harum var lectionum מנחם.

30 Y dijo Moisés a los hijos de Israel: Mirad que Yahweh ha designado con el nombre de maestro ([1]) a Besalel, hijo de Ur(i), hijo de Hur, de la tribu de los hijos de Judá,
31 y le ha confiado espíritu santo ([2]) de delante de Yahweh, en ciencia, en sabiduría, en conocimiento y en todo trabajo
32 para enseñar (artes) ([3]), para trabajar en el trabajo ([4]) artístico del oro, de la plata y del bronce ([5]);
33 y en la talla de las piedras preciosas para los engastes ([6]), y en el labrado de la madera para trabajar en toda clase de trabajos artísticos.
34 Ha puesto también en su corazón —en él y en Oholiab, hijo de Ahisamak, de la tribu de los danitas— el (poder) enseñar.
35 (Les) ([7]) llenó de habilidad ([8]) para ejecutar todo trabajo ([9]) de ebanista y de artífice, y de bordador de púrpura violeta, escarlata, color carmesí precioso y lino; de tejedores, (es decir) artesanos de toda clase de trabajo y maestros de arte.

CAPÍTULO XXXVI

1 E hicieron Besalel y Oholiab y todo hombre hábil ([10]) en que Yahweh había puesto ciencia ([11]) y sabiduría para saber hacer toda ([12]) obra del (servicio) ([13]) del santuario según todo lo que Yahweh ([14]) había mandado.

([1]) M: «Mirad: he aquí que el Verbo de Yahweh ha ungido y llamado con un buen nombre a Besalel».
([2]) M: «de ciencia».
([3]) *Lit:* «artistas», pero el texto parece equivocado: cf TM y 31,4.
([4]) M: «el labrado artístico del oro y de la plata, el labrado artístico del bronce».
([5]) I: «de la plata y del bronce».
([6]) M: «y en el grabado de las piedras preciosas de los engastes».
([7]) *Lit:* «llenó con ellos»: el targumista leyó *'ittam* en vez de *'otam* de TM.
([8]) *Lit:* «ciencia en su corazón»; M: «ciencia de corazón».
([9]) I: «(para trabajar) en toda clase de labores».
([10]) *Lit:* «sabio en su corazón»; I: «sabio de corazón».
([11]) M: «sabio de corazón en el que el Verbo de Yahweh había puesto ciencia».
([12]) I: «(saber trabajar) en toda».
([13]) En el texto: «de los servidores».
([14]) M: «el Verbo de Yahweh».

30 ואמר משה לבני ישראל חמו דמני ייי בשם דרבן̇ בצלאל בן אור[י] בר
חור מן שבטה דבנוי דיהודה:
31 ואשלמת[.] עמה רוח דקדש מן קדם ייי בחכמה ובסכלתנו ובדעה
ובכל עבידא:
32 ולמלפא אומנ[ו]ן למעבד באומנות דהבא ובאומנות כספא ובאומנות
נחשא:
33 ובאומנות אבנא טבתה לאשלמותה ובנגרות קיסה למעבד בכל
עבידת באומנות:
34 ולמלפא יהב בלביה הוא ואהליאב בר אחיסמך מן שבטה
דבנוי דדן:
35 אשלם עמהון חכמה בלבהון למעבד כל עבידה דנגר ואומן וצייר
בתכלא ובארגוונא ובצבע זיהורי טבת[.]ה ובבוץ וגרדיי עבדי כל
עבידה ומלפי אומנוון:

CAPUT XXXVI

1 ועבד בצלאל ואהליאב וכל גבר דחכים בלביה די שוי ייי חכמה
וסכלתנו בהון למידע ולמעבד ית כל עבידת פלחן בית קודשא
לכל מה די פקד ייי:

חַמון הא רבי מַימריה דיי' וקרא [חמו·דמני ... בצלאל | I [ח]מון [חמו 30
cf 31, 3; [דקדש 31 || I די ב' [דבנוי | I [ב]ר [בן | M בשם טב בצ[לאל]
באומנות | in text אומנין sic c TM et 31, 4; [אומנ[ו]ן 32 || M דחכמה
[ובאומנות כספא ... נחשא | M אומנו[ת] דהבה וכספה אומנות נחשה [... נחשא
ובגלפות אבנייה [ובאומנות ... לאשלמותה 33 || Cf 31, 4 | I וכספה ונחשה
[עבידת באומנות | I [עבי]דא [עבידת | I טבה [טבתה | M טבתה דאשלמוותה
חכימות [חכמה בלבהון 35 || I מש' [מן שבטה 34 || M עבידה דאומנו
[ובארגוונא | M נגר ;I נג' [דנגר | I [עבי]דת [עבידה | I בכל [כל | M ליבה
I. [ט]בה [טבתה | M זיהוריתה טבתה ובוצה [זיהורי ... ובבוץ | I [ובאר]גוון
חכימי ליבה דיהב מימריה [דחכים ... חכמה | I חכם [דחכים 1 36
[פלחן | I בכל [ית כל | I דש[וי] [די שוי | I [ב̇]ליב' [בלביה | M דיי' חכמ[ה]
I דפ' [די פקד | I למ[עבד] [ולמעבד | quod vid emend פלחין in text
M. מימריה דיי' [ייי

2 Y llamó Moisés a Besalel y a Oholiab y a todo hombre hábil [1] en cuyo corazón había puesto Yahweh habilidad, a todo aquél a quien su corazón impulsaba a acercarse a la obra para ejecutarla [2].
3 Y tomaron de delante de Moisés todas las ofrendas que habían separado [3] los hijos de Israel para la obra del culto del santuario para ejecutarla. Y ellos aún traían junto a él ofrendas voluntarias cada mañana [4].
4 Y vinieron todos los entendidos [5] que hacían las distintas obras [6] del santuario, cada uno desde el trabajo que hacía.
5 Y dijeron [7] a Moisés: El pueblo trae más de lo que precisa el trabajo de la obra que Yahweh [8] ha mandado hacer.
6 Y dio orden Moisés y pasaron [9] un pregón por el campamento diciendo: Hombre o mujer no hagan más trabajo para ofrenda del santuario: y el pueblo se abstuvo [10] de traer.
7 Y el trabajo (traído) era bastante para toda la faena que había que hacer. Y cuando lo hubieron hecho, sobró.
8 Y todos los más entendidos de entre los trabajadores de la obra hicieron el tabernáculo de diez cortinas de lino fino retorcido, de púrpura violácea, escarlata y color carmesí precioso: las hicieron con figuras [11], obra artística.
9 La longitud de cada cortina: 28 codos [12], y la anchura: cuatro codos cada cortina [13]. La misma medida para todas las cortinas.

(1) *Lit:* «sabio de corazón».
(2) M: «junto con todo varón hábil (*lit:* «sabio de corazón») en cuyo corazón había puesto ciencia el Verbo de Yahweh; todo aquél cuyo corazón fue grande para acercarse a la obra y para ejecutarla».
(3) M: «habían traído».
(4) M: «y ellos le traían aún ofrendas voluntarias cada».
(5) M: «aquéllos (que)».
(6) M: + «del servicio» (*o:* «del trabajo»).
(7) *Lit:* «y dicen».
(8) M: «el Verbo de Yahweh».
(9) M: «cursaron» (*lit:* «hicieron salir»).
(10) M: «puso fin» (al traer).
(11) *O:* «bordados».
(12) El texto traducido literalmente añade: «en codos», pero I no tiene este añadido.
(13) M: «codos (en codos) de (cada) cortina».

2 וקרא משה לבצלאל ולאהליאב ולכל די חכים לבה דשוי ייי
חכמה בלבה כל די נדב יתיה לבה למקרבה לעבידתה למיעבד
יתה:
3 ונסבו מן קדם משה ית כל אפרשותה די אפרשו בני ישראל לעבידת
פלחן בית קודשא למעבד יתה ואנון אייתון לוותה תוב נדבה
בכל צפר וצפר:
4 ואתון כל חכימיא דעבדין ית כל עבידת בית קודשא גבר מן
עבידתה די אנון עבדין:
5 ואמרין למשה למימר מסגין עמא למייתה כמסת פלחנא לעבידתה
די פקד ייי למעבד יתה:
6 ופקד משה ועברו כרוז במשריתה למימר גבר ואתה לא יעבדון תוב
עבידה לאפרשות בית קודשא ואתכלון עמא מן למיתה:
7 ועבידתה הו[ת] כמסת לכל עבידת למעבד יתה ועבדו ושיירו:
8 ועבדו כל חכימי לבה בעבדי עבידתה ית משכנה עשר יריען בוץ
שזיר תכלה וארגוון וצבע דזיהורי טבא צייורין עובד אומן עבד
יתהון:
9 ארכה דיריעתה חדא עשרין ותמני אמין באמתה ופתיא ארבע אמין
יריעתה חדא משחת חדא לכל יריעתה:

2 Usque ad finem v ... ולכל] ולוות כל גבר חכימי לבה די שווי מימרי[ה]
דיי' חכמה בלבה כל די רברב לביה למקורב [leg למקרוב] לעבידתה ולמעבד
יתה | M [די] אייתון; I דא' [די אפרשו 3 || I [ל]עיב[ידתה] לעבידתה] | M יתה
אלין + [חכימיא 4 || M והנון אייתון יתה עוד נסיבה בכל [ואנון ... בכל
| I מעיביד[תה] [מן עבידתה | M פולחן + [עבידת | M יעבדו[ד] [דעבדין | M
| I כומ' [כמי' leg] [כמסת | M מסגיין [מסגין 5 || M הנון [אנון | I דא' [די אנון
[במשריתה | M ואפיקו [ועברו 6 || M מימריה דיי' [ייי | I דפ[קד] [די פקד
למייתייה [למיתה | I מלמיתי [מן למיתה | M אשלימו [ואתכלון | M למש[ריתה]
עיב[ידתה] [עבידתה 8 || I עיב' [ועבידתה | in text הוה [הו[ת] 7 | M
9 || Cf 26, 1 | I זיהו[רי] [דזיהורי | M ותכ[לה] [תכלה | I דבוץ [בוץ | I
[באמתה ופתיא | M אומין באומתה [אמין באמתה | M חתה; I חדתה [1.º חדא
[אמין יריעתה | I בא[ומ'] + [2.º אמין | M ופתיי; I ופו[תיא] [ופתיא | I ופ[תיא]
prob leg משחא c 26, 2; [משחת | I חתה [2.º חדא | M אומין באומתה דיריע'
I [מש]חתה | Cf 26, 2.

10 Y unió cinco cortinas una con otra y unió otras cinco cortinas una con otra.
11 E hizo presillas de púrpura violácea en el borde de la cortina exterior, por el lugar de la juntura; lo mismo hizo en el borde de la cortina exterior por el segundo lugar de juntura.
12 Hizo cincuenta presillas en una cortina e hizo cincuenta presillas en el borde de la cortina que está en el otro lugar de juntura; las presillas estaban dirigidas (1) una frente a otra.
13 E hizo cincuenta broches de oro y unió las cortinas unas con otras con los broches, y la tienda formó un todo.
14 E hizo cortinas de pelo de cabra, como cobertores para extender sobre el tabernáculo: hizo once (2) cortinas.
15 La longitud de una cortina era de treinta codos y la anchura de una cortina era de cuatro codos: la misma medida para cada una de las once cortinas.
16 Unió cinco cortinas por separado (y las seis cortinas por separado) (3).
17 E hizo cincuenta presillas en los bordes de la cortina exterior, por la parte de la juntura e hizo cincuenta presillas en el borde de la cortina por el lugar de la otra juntura.
18 E hizo los cincuenta broches de bronce para unir la tienda de modo que formase un todo.

(1) M: «apareciendo (*o:* «correspondiendo») las presillas».

(2) El texto: «veintiuna», pero parece equivocado o forma rara.

(3) Falta en el texto; está añadido en el margen. M: «y unió cinco cortinas por separado en correspondencia con los cinco libros de la Ley, y seis cortinas por separado en correspondencia con los seis órdenes de la Mišná». Cf Ps y ed de Neofiti 1, I, p 70*.

10 ודבק ית חמש יריען חדא לקבל חדא וחמש יריען דבק חדא
לקבל חדא:
11 ועבד ענבין דתכלה על סטרא דיריעתה חדה בריתה בבית
דבוקה כן עבד בסיטרה די יריעתה בריתה בבית דבוקה תניינא:
12 חמשין ענבין עבד ביריעתה חדא וחמשין ענבין עבד בסיטרה
דיריעתה די בבית דיבוקה תניינה מכוונן הוון ענבי חדא לקבל
חדא:
13 ועבד חמשין פורפין דדהב ודבק ית יריעתה חדא לקבל חדא
בפורפיה והוי משכנה כלה חד:
14 ועבד יריען דמעזי חפיי למיפרס על משכנא חדא עשרין יריעת
עבד יתהון:
15 ארכה די יריעתה חדא תלתין אמין באמתא וארבע אמין פותיה
דיריעתה חדה משחה חדה לחדה עש[ר]תי יריעתה:
16 ודבק ית חמש יריען לבלחודיהון [וית שית יריען לבלחודיהון]:
17 ועבד ענבין חמשין על סטרין דיריעתה בריתה בבית דבוקה וחמשין
ענבין עבד על סטרה דיריעתה בבית דבוקה תניינא:
18 ועבד פורפיה דנחש חמשין למדבק ית משכנא למהוי כלה חד:

10 חמשתי יריעתה חדה לוקבל חתה וחמישתי [חמש ... וחמש יריען
[ענבין 11 || Cf 26, 3 | M לוקבל [2.° לקבל | M חמשתי [חמש | M יריעתה
דריע[תה] [די יריעתה | I חתה [חדה | I דריע[תה] [דיריעתה | I; cf v 12 עינ[בין]
[leg חתתה [חדא | 1.°, 2.° I עי[נבין] [1.°, 2.° ענבין 12 || Cf 26, 4 | I
| M עו[נבין] [2.° ענבין | M מתחמיין עינבייה [מכוונן ... ענבי | M חתה ;I [חדתה
13 || Cf 26, 5 | M לוקבל [לקבל | M דאית בדבוקה [די בבית דיבוקה
[חדא עשרין | M על [למיפרס על 14 || Cf 26, 6 | M לוקבל [לקבל
די 15 || in M [חדא עשר]ה ;I חדי סרי cf 26, 7; prob leg חדא עשרי
| M אומין באומתה [אמין באמתא | M חתה [חדא | I דיריע[תה] [יריעתה
[לחדה עש[ר]תי | M חתה ;I [ח]דתה [1.° חדה | I פת' [פותיה | M אומין [2.° אמין
ולפף ית חמישתי 16 || Cf 26, 8 | M לחד עשרתי ;I לחדישר in text; עשתתי
יריען לחוד קובל חמישתי סיפרי אורייתה וית שית יריען לחוד קובל שיתה סידורי
| I בלחוד[יהון] [לבלחודיהון | M חמישתי יריעתה [חמש יריען | M c Ps משנה
אישתתי [[שית יריען] | desider in text; add in M [[וית שית ... לבלחודיהון]
[בבית דבוקה | 1.°, 2.° I עונבין [1.°, 2.° ענבין 17 || Cf 26, 9 | M יריעתה
בדבוקהM | Cf 26, 10 || 18 כלה חד] חד I | Cf 26, 11.

19 E hizo una cubierta para la tienda de pieles de carneros enrojecidas ([1]) y encima una cubierta de piel de *sasgonin*.
20 E hizo los tablones verticales para la tienda ([2]), de maderas de acacias.
21 La longitud de los tablones era diez codos y la anchura de cada tablón, un codo y medio.
22 Cada tablón tenía dos espigones para ensamblar uno en otro. Esto hizo con todos los tablones del tabernáculo.
23 E hizo los tablones para el tabernáculo: veinte tablones del lado meridional, al sur.
24 E hizo cuarenta basas de plata debajo de los veinte tablones: dos basas debajo de un tablón para sus dos (espigones) ([3]) y dos basas debajo de otro tablón para sus dos (espigones) ([3]).
25 Y para el segundo lado del tabernáculo, para el lado norte, hizo veinte tablones,
26 y sus cuarenta basas de plata: dos basas debajo de un tablón y dos basas debajo de otro tablón.
27 Para la parte de atrás del tabernáculo, para poniente hizo seis tablones.
28 E hizo dos tablones para los flancos del tabernáeulo en la parte de atrás ([4]).
29 Y se correspondían ([5]) por la parte de abajo e igualmente por la parte de arriba dentro de un anillo: así hizo con respecto a dos de ellos, a sus dos flancos ([6]).

([1]) Curtidas.
([2]) *Lit:* «las tiendas» o «su tienda». Prob hay que corregir el texto: «la tienda». Cf 26,15. N emplea la misma palabra para «tienda» y «tabernáculo».
([3]) Así en I y en 26,19; en el texto: «para sus dos lados».
([4]) M: «en las pendientes del poniente».
([5]) M: «y se veían» (*o:* «y se correspondían»).
([6]) A saber, a los dos ángulos.

19 ועבד חפי למשכנא משכין דדכרין מסמקין וחפיי משך דססגונין מן לעל:

20 ועבד ית לווחיה למשכניה אעין דשטין קיימין:

21 עשר אמין ארכה דלוחיה ואמה ופלגת אמה פתייה דלוחה חדה:

22 תרין צירין ללוחה [חדה] משלושן דן לקבל דן כדין עבד לכל לווחי דמשכנה:

23 ועבד ית לווחיה למשכנה עשרין לווחין לסיטרא דרומיה מן דרומא:

24 וארבעין חומרין דכסף עבד תחות עשרין לוחייא תרתין חומרין תחות לוחה חדה לתרין סטרוי ותרין חומרין תחות לוחה חדה לתרין סטרוי:

25 ולסטרה דמשכנה תניינה לסטרה צפונייה עבד עשרין לוחין:

26 וארבעין חומריהון דכסף תרין חומרין תחות לוחה חדה ותרין חומרין תחות לוחה חדה:

27 ולשפלוי דמשכנה מן מערבה עבד שתה לוחין:

28 ותרין לוחין עבד לסטרוי דמשכנא בשפלייה:

29 והוון מתאמין מן לרע וכחדה הוון מתאמין על ראשה לגו עזקתה חדא כד[י]ן עבד לתריהון לתרין סטרוי:

19 מן לעל] מל' I | Cf 26, 14 || 20 לווחיה] לווחה M | למשכניה] prob leg למשכנה: Cf 26, 15 || 21 אמין] אומין M | ואמה] ואו[מה] M | אמה] אומ[ה] M | פתייה] פו[תייה] I | חדה] [ח]דתה I; חתה M | Cf 26, 16 || 22 צירין] id M; [leg צירין] [צי]דין I, sed prob דין est var lect pro דן | [חדה]] desider in text, superadd; [ח]דתה I; חתה M | משלושן] משלושין M | דן לקבל דן כדין עבד] חד לוקבל חד כן ע[בד] M | דמשכנה] מש[כנה] M | Cf 26, 17 || 23 דרומיה] [דרו]מה I | מן דרומא] מד[רומא] I | Cf 26, 18 || 24 לוחייא] לווחין M | חדה 1.°] חדתה I; חתה M | סטרוי 1.°, 2.°] צירוי M; צידוי I 2.° | Cf 26, 19 || 25 לסטרה] מן סטרה M | צפונייה] צפונה I | Cf 26, 20 || 26 דכסף] כס[ף] M | חדה 1.°] [ח]דתה I; חתה M | ותרין] ותרתין I | חדה 2.°] חתה I; [leg חדתה] חתתה M | Cf 26, 21 || 27 מן מערבה] ממ' I | Cf 26, 22 || 28 בשפלייה] בשיפועייה מן מערבה M | Cf 26, 23 || 29 מתאמין 1.°, 2.°] מתחמין M 1.°, 2.° | מן לרע] מלרע I | לעזקתה] לעזקה [ab ipso M emendatum] | לגו ... כד[י]ן עבד] חדה כן ע[בד] M | כד[י]ן] כדון in text | חדא] [ח]דתה I; חתה M | על ראשה] על רישא I | M Cf 26, 24.

30 Y fueron ocho tablones y sus basas de plata, dieciséis basas; dos basas debajo de cada tablón.
31 E hizo travesaños ([1]) de maderas de acacias: cinco para los tablones de un lado del ([2]) tabernáculo
32 y cinco travesaños para los tablones del segundo lado ([3]) del tabernáculo y cinco travesaños para los tablones del lado del tabernáculo de la parte trasera ([4]), al occidente.
33 E hizo el travesaño central (pasando) ([5]) en medio de los tablones ([6]) de un extremo a otro.
34 Y revistió de oro los tablones, e hizo de oro sus anillos para receptáculos ([7]) de los listones y recubrió los travesaños ([8]) de oro.
35 E hizo el velo de púrpura violeta, de escarlata y rico color carmesí y de lino retorcido: lo ([9]) hizo obra artística, con figuras bordadas.
36 E hizo para él cuatro columnas de acacias y las revistió de oro y sus ganchos ([10]) de oro y fundió para ellas cuatro basas de plata.
37 E hizo una cortina ([11]) para la puerta de la tienda, de púrpura violeta, escarlata y color carmesí precioso y de lino torzal, obra de bordador;
38 y sus cinco columnas y sus ganchos ([12]) y recubrió de oro sus capiteles y sus aros ([13]); (e hizo) sus cinco basas de bronce.

([1]) M: «travesaños» *('ryḥyn)*.
([2]) M: «para los tablones de los lados del».
([3]) M: «de los lados del».
([4]) I: «en su parte trasera»; M: «en las pendientes».
([5]) En el texto, prob corrompido, «sirviendo»; cf 26,28.
([6]) M: «para pasar entre los tablones».
([7]) *Lit:* «lugares».
([8]) M: «los travesaños» *('rḥyh)*.
([9]) I: «los».
([10]) M: «sus ganchos (clavos)».
([11]) M: «una cubierta».
([12]) M: «ganchos» (clavos).
([13]) M: «sus ¿cubiertas?».

30 והוון תמנייא לוחין וחומריהון כסף שית עשר חומרין תרתין חומרין תחות לוחה חדתה:

31 ועבד נגרין אעין דשטין חמשה ללוחי סטרה [ד]משכנה חדה:

32 וחמשה נגרין ללוחי סיטרה דמשכנה תניינה וחמשה נגרין ללוחי סטרה דמשכנה בשיפולייה מן מערבה:

33 ועבד ית נגרי מציעי מש[לב]ש בגו לוחי מן דן סטרי' לגו דן סטרה:

34 וית לוחיה חפה דהב וית עזקיהון עבד דהב אתרין לאריחי[ה] וחפי ית נגריה דהב:

35 ועבד ית פרוכתה תכלה וארגוון וצבע דזיהורי טבא ובוץ שזיר עובד אומן עבד יתה ציו[י]רין:

36 ועבד לה ארבעה עמודין דשטין וחפי יתהון דהב וקלי[ו]ותהון דהב ואתך להון ארבעה חומרין דכסף:

37 ועבד פרס לתרע משכנה תכלה וארגוון וצבע דזיהורי טבא ובוץ שזיר עבד צייר:

38 וית עמודוי חמשה וית קלי[ו]ותהון וחפי ראשיהון וכבושיהון דהב וחומריהון חמש[ה] דנחש:

30 עשר] עש[רי] I | תרתין] תרין M | חדתה] חדה I; חתה M | Cf 26, 25 || 31 נגרין] אריחין M | אעין דשטין] אעי שיט[ין] I | ללוחי סטרה] ללווחין סטרוי M | [ד]משכנה] המשכנה in text sed post emendt | חדה] [ח]דתה I; חתה M | Cf 26, 26 || 32 סיטרה] סטרוי M | דמשכנה] ו.° [דמש]כן I | בשיפולייה] בשיפו[לוי] I; בשפועיה M | מן מערבה] ממ[ערבה] I | Cf 26, 27 || 33 מש[לב]ש בגו לוחי] משמש in text: cf 26, 28; לברדוך ביני לוחי[יה] M | מן דן] מדן I | סטרי'] sic in text: leg סטרה | לגו] ומן M | Cf 26, 28 || 34 לוחיה] ה vid delt | חפה] חפי M | נגריה] אריחיה M | Cf 26, 29 || 35 דזיהורי] זיהו[רי] I | יתה] יתהון I | Cf 26, 31 || 36 וחפי] [וח]פה I | וקליותהון] ואנקלוותהון M | Cf 26, 32 | ארבעה] [אר]בע I || 37 פרס] חפיי M | דזיהורי] זה[ורי] I | עבד] עי[בד] I | Cf 26, 36 || 38 קליותהון] קלוות[הון] I; אונקלוותון M | וכבושיהון] ושקועיהון M | דנחש] נחש M.

CAPÍTULO XXXVII

1 E hizo Besalel el arca de maderas de acacias cuya longitud era de dos codos y medio y cuya anchura era de codo y medio, siendo la medida de su altura codo y medio.
2 Y la revistió de oro puro por dentro y por fuera y la hizo una moldura de oro todo alrededor.
3 Y fundió para ella cuatro anillos de oro sobre los cuatro ángulos: dos anillos en un lado y dos anillos en el otro lado.
4 E hizo varales de maderas de acacias y los recubrió de oro.
5 E introdujo los varales por los anillos a los lados del arca, para transportar (1) el arca.
6 E hizo el propiciatorio de oro puro: su longitud era de dos codos y medio y su anchura de codo y medio.
7 E hizo dos querubines (2) de oro: los hizo repujados, a los dos lados del propiciatorio.
8 E hizo un querubín a un extremo, de aquí, y otro querubín al otro extremo, de allá; hizo los querubines del propiciatorio (3) a sus dos extremos.
9 Y los querubines extendían sus alas hacia arriba dando sombra con sus alas al propiciatorio y sus rostros vueltos el uno al otro. Los rostros de los querubines estaban vueltos hacia el propiciatorio.
10 E hizo la mesa de maderas de acacias: su longitud era de dos codos, su anchura de un codo y medio y la medida de su altura de codo y medio.

(1) M: «para llevar».
(2) M: «imágenes».
(3) Es decir, en una pieza con él.

CAPUT XXXVII

1 ועבד בצלאל ית ארונה אעין דשטין תרתין אמין ופלג ארכיה
ואמה ופלג פתיה ואמה ופלג משחת רומיה:
2 וחפי יתיה דהב דכי מן לגו ומן לבר. ועבד לה כליל דדהב
חזר ומקף:
3 ואתך לה ארבע עזקין דדהב על ארבעתי זויתיה ותרתין עזקין על
סטריה חד ותרין עזקן על סטרא תניינא:
4 ועבד אריחין אעין דשטין וחפא יתהון דהב:
5 ואעל ית אריחיה בעזקיה על סטרוי דארונה למטען ית ארונה:
6 ועבד כפורתה דהב דכי תרתין אמין ופלג ארכה ואמה ופלג פתיה:
7 ועבד תרתין כרובין דדהב נגידין עבד יתהון מן תרין סטריה
דכפרתה:
8 כרוב חד מן דאן סטריה מן הכה וכרוב חד מן דן סטרי׳ מן הכה
מן כפרתה עבד ית כרוביה מן תרין סטרוי:
9 והוון כרובי פרסין בכנפיהון מלעל מטלין בכנפיהון על כפרתה
ואפיהון הפיכן דן לקבל דן לקבל כפורתה הוון אפי כרובייה:
10 ועבד ית פתורה אעין דשטין תרתין אמין ארכה ואמה פתיה
ואמה ופלג משחת רומה:

37 1 אעין דשטין] דאעי שיטין I | אמין] אומין M | ופלג 1.°, 2.°] [ופל]גה
I 1.°, 2.° | ואמה 1.°] ואמתְה I; ואומה M | ואמה 2.°] ואומ[ה] I; ואמתה M |
Cf 25, 10 || 2 מן לגו ומן לבר] מל[גו] ומל[בר] I | Cf 25, 11 || 3 עזקין]
[עז]קן I | זויתיה] זווי[תיה] I; cf 25, 12 | חד ותרין עזקן] חתתה [leg חדתה]
ותרתין [עז]קין I || 4 אעין דשטין] דאעי שטין I; cf 25, 13 | וחפא] [וח]פי I |
יתהון] [ית]הין I || 5 סטרוי] [סט]רה; cf 25, 14 | למטען] למיסבול ||
6 אמין] אומין M | ואמה] אומין M: quod corrig ואומה ut 25, 17 || 7
כרובין] צייורין M; cf 25, 18 | מן תרין] מתי׳ I | סטריה] [סט]רה I; סיטרוי M ||
8 מן דאן סטריה מן הכה] מדין סטרא מהכה I | מן דן] מדן I | מן הכה 2.°]
מה׳ I | מן תרין] מתרין I | Cf 25, 19 || 9 מלעל] מן לעיל M | ואפיהון
... כפורתה] אפיכון [leg אפיהון] חד לוקבל חד על כפו[רתה] M | Cf 25,
20 || 10 אמין] אומין M | ואמה 1.°, 2.°] ואומה M 1.°, 2.° | Cf 25, 23.

11 Y la revistió de oro puro y la hizo una moldura de oro todo alrededor.
12 Y la hizo un marco de un palmo todo alrededor y le hizo una moldura
de oro al marco todo alrededor.
13 Y le fundió cuatro anillos de oro y puso los anillos sobre los cuatro
ángulos de sus cuatro patas.
14 Los anillos estaban frente al marco como lugar de los varales para
transportar (1) la mesa.
15 E hizo los varales de maderas de acacias y los revistió de oro para
transportar (1) la mesa.
16 E hizo los utensilios de encima de la mesa, las fuentes, las escudillas (2),
las tazas y los frascos de los cuales se hará uso (3), de oro puro.
17 E hizo el candelabro de oro puro: hizo cincelado el candelabro, la base
de él y su fuste; (arrancaban) (4) de él sus cálices, sus botones y sus
flores.
18 Y seis brazos salían de sus lados, tres brazos del candelabro de un lado
y tres brazos del candelabro del otro lado.
19 Había tres cálices esculpidos en un brazo, botón y flor: así en los seis
brazos que salían del candelabro.
20 Y en el candelabro (5) había cuatro cálices esculpidos, sus botones y
sus flores:
21 y un botón, de una pieza con él, debajo de un par de brazos y un botón,
de una pieza con él, debajo de otro par de brazos (6) para los seis
brazos que salían de él.
22 Sus botones y brazos formaban una pieza con él (7): todo ello una pieza
cincelada de oro puro.

(1) M: «para llevar».
(2) I, M: «sus escudillas».
(3) M: «con los que se hará la unción».
(4) En el texto e I: «serán»; cf 25,31.
(5) Es decir, en su fuste.
(6) «Y un botón... par de brazos» sólo dos veces como en 25,35.
(7) M: + «y en él».

11 וחפי יתיה דהב דכי ועבד ליה כליל דדהב חזר ומקף:

12 ועבד ליה גפוף פשך חזר מקף ועבד כליל דדהבא לגפופא חזר ומקף:

13 ואתך ליה ארבעה עזקין דדהב ויהב ית עזקיה על ארבעתי זווייתה די לארבעתי רגלוי:

14 לקבל גפופא הוויין עזקי אתרין לאריחיה למטען ית פתורה:

15 ועבד ית אריחיה אעין דשטין וחפי יתהון דהב למטען ית פתרה:

16 ועבד ית מניה די על פתרה ית פילוותא וית בזיקי וית מנקיתא וית קשוותא די ישתמש בהון דהב דכי:

17 ועבד ית מנרתה דהב דכי נגידא עבד מנרתה בסיס דידה וקניה כלידיה חזוריה ושושניה מנה [ו]יהוון:

18 וש[ת]שה קנין נפקין מן סטרה תלתא קני מנרתה מן סיטרא חדתה ותלתא קני מנרתה מן סטרה תניינא:

19 תלתה כלידין משקעין בקנה חד חזור ושושן כדן לשתי קניה דנפקין מן מנרתה:

20 ובמנרתה ארבעה כלידין משקעין חזוריה ושושניה:

21 וחזור תחות תרין קנין מנה וחזור תחות תרין קנין מנה לשתי קנין דנפקין מניה:

22 חזוריהון וקניהון מנה הוון כלה נגידה חדא דהב דכי:

11 Hîc errore ponitur denuo textus vv 2-11 hujus capitis sed a I deletur; variae lect desider his exceptis: 37,2 מן לגו] מל' I | ומן לבר] ומל' I | Cf 25, 24 || 12 גפוף] גיפוף M | Cf 25, 25 || 13 די לארבעתי] דאית על ארבע M | Cf 25, 26 || 14 לקבל] כלקבל M; cf 25, 27 | למטען] למיסבול M || 15 למטען] [leg למסבול] למבול M; cf 25, 28 || 16 מניה די על] מאניה דאית על M | די על] דע' I | בזיקי] בזיקוי I; בזיכוי M; cf 25, 29 | ישתמש בהון] יתמשח בהון M; cf 25, 29 || 17 כלידיה ... יהוון] כלידה חזורה ושושנה מנה ובה יהוון M; cf 25, 31 [prob leg hîc et in text הוון] || 18 מן סיטרא] מיסיט[רא] I | חדתה] חדה I; חתה M | מן סטרה] מס' I | תניינא] [תניי]נה I | Cf 25, 32 || 19 כדן] כן I | לשתי] לשתתי M | מן מנרתה] ממ' I | Cf 25, 33 || 20 חזוריה ושושניה] חזורה ושושנה M; cf 25, 34 || 21 תרין] תריין M | לשתי קנין] לשתתי קנייה M; cf 25, 35 || 22 וקניהון] וקניתהון I | הוון] ובה יהוון M; cf 25, 36 et 37, 17 [יהוון leg הוון].

23 E hizo las siete lámparas y sus despabiladeras y sus platillos portapabilos, de oro puro.
24 Lo hizo con todos sus utensilios de un centenario (1) de oro puro.
25 E hizo el altar del incienso de maderas de acacias: su longitud era de un codo y su anchura de un codo, cuadrado, y la medida de la altura era de dos codos. (De él) (2) arrancaban los cuernos.
26 Y lo revistió de oro puro: sus cubiertas, sus laterales, todo alrededor, y le hizo una moldura de oro todo alrededor.
27 Y le hizo dos anillos de oro debajo de la moldura, a los dos ángulos, a sus dos lados para sitio de los varales para con ellos transportarlo (3).
28 E hizo los varales de maderas de acacias y los revistió de oro.
29 E hizo el óleo de la santa unción y el incienso aromático, puro, obra de perfumista (4).

CAPÍTULO XXXVIII

1 E hizo el altar del holocausto de maderas de acacias: su longitud era de cinco codos; la anchura de cinco codos; era cuadrado, y la medida de su altura era de tres codos.
2 E hizo sus cuernos sobre sus cuatro ángulos a partir de la medida de la altura; sus cuernos eran de una pieza con él (5). Y lo recubrió de bronce.
3 E hizo todos los objetos del altar: los potes, palas (6), aspersorios, tenedores y braseros: hizo de bronce todos sus utensilios (7).

(1) Cf 25,39.
(2) M: «de él y en él eran».
(3) M: «para llevarlos en ellos».
(4) M: «de mezclador (= perfumista)».
(5) M: «de él y en él serán (sus cuernos)».
(6) M: «sus potes (platos [?], incensarios [?]) y».
(7) M: «sus aspersorios y los tenedores, braseros y todos sus objetos».

23 ועבד ית בוצינא שבעה ומלקטה ומחתיתה דהב דכי:
24 קנטר דהב דכי עבד יתה וית כל מניה:
25 ועבד ית מדבחה דקטרתה אעין דשטין אמה ארכה ואמה פתיה
מרבע ותרתין אמין משחת רומא [מניה] הוון קרנתא:
26 וחפי יתיה דהב דכי ית איגרוי וית כותלוי מן חזור חזור ועבד
ליה כליל דדהב חזר ומקף:
27 ותרתין עזקין דדהב עבד ליה מן תחות לכלילה על תרתין זויתה
על תרין סטרוי לאתרין לאריחיה למטען יתיה בהון:
28 ועבד ית אריחיה אעין דשטין וחפי יתהון דהב:
29 ועבד ית משחה דרבותה קדש וית קטרת בוסמניה דכי עבד בסם:

CAPUT XXXVIII

1 ועבד ית מדבחה דעלתה אעין דשטין חמש אמין ארכה וחמש אמין
פתיא מרבע ותלת אמין משחת רומה:
2 ועבד קרנתיה על ארבעתי זווייתה מן משחת רומה [מניה] הוון
קרנתה וחפי ית[ה] נחש:
3 ועבד ית כל מניה מדבחה ית דודוותה וית מגרופתיה וית מזרקיה
וית משליתה וית מחתיתה כל מנוי עבד נחש:

23 Cf 25, 37.38 || 24 קנטר] id I; קנטינר M: centenarium; cf 25, 39 | מניה] מאנה M || 25 אמה] אומה M | ואמה] ואומה M | פתיה] פו[תיה] I | [מניה] הוון] מניה desider in text; מניה ובה הוון M; cf 30, 2 || 27 מן תחות] מת׳ I | זויתה] זיו[יתה] I; cf Ex 30, 4 | לאתרין] את[רין] M | למטען יתיה בהון] למיסבול יתהון ב[הון] M || 29 בסם] פטים [leg פטום] M; cf 30, 35.

38 1 אמין 1.°] id M | אמין 2.°] אומין M | פתיא] פו[תיא] I | Cf 27, 1 || 2 מן משחת] ממ[שחת] I | [מניה] הוון] מניה desider (?); מנה ובה תהוון M | ית[ה]] ית in text ex 27, 2 || 3 Cf 27, 3 | מניה] מאני M | דודוותה] דדוויתה M; cf 27, 3 | וית מגרופתיה] prob leg מגרופיתה cf 27, 3; בזיכוי מזרקוי וית משלייתה | וית מזרקיה ... מנוי] וית מגרופוי M [vid delet a M] וית מחתייתה וית כל מאנוי M; cf 27, 3 | נחש] ד[נחש] I; cf 27, 3.

4 E hizo para el altar un enrejado, reticular, de bronce, debajo del reborde ([1]), por debajo, hasta su mitad.
5 Y fundió cuatro anillas en los cuatro ángulos del reticulado de bronce para sitio de los varales.
6 E hizo los varales de maderas de acacias y los recubrió de bronce.
7 Y metió los varales en las anillas a los lados ([2]) del altar para transportarle con ellos. Lo hizo hueco ([3]), de tablas.
8 E hizo la pila de bronce y su basa de bronce con los espejos de las mujeres justas que rezaban a la puerta ([4]) de la tienda de la reunión.
9 E hizo el patio al lado meridional, al sur, y el cortinaje del patio de lino de hilo torzal de cien codos.
10 Sus columnas eran veinte y veinte sus basas, de bronce, y los garfios ([5]) de las columnas y sus aros ([6]) eran de plata.
11 Y al lado norte había cien codos (de cortinas); sus columnas eran veinte y veinte sus basas de bronce; y los garfios ([5]) de las columnas y sus aros eran de plata.
12 Y al flanco occidental había cortinas de cincuenta codos. Sus columnas eran diez y diez sus basas. Y los garfios ([5]) de las columnas y sus (aros) ([6]) ([7]) eran de plata.
13 Y al flanco oriental, por el este, había cincuenta codos.
14 Y las cortinas de un lado (de la puerta) eran de quince codos, tres sus columnas y tres sus basas;

([1]) M: «del enrejado».
([2]) M: «al lado».
([3]) M: «para llevarlos *(sic)*; hueco».
([4]) M: «con los espejos de las castas (*o:* «retiradas») mujeres que vivían retiradas a la puerta de». «De bronce» *(nḥšh)* corregido por M «las mujeres» *(nšyyh)*.
([5]) M: «y los garfios».
([6]) M: «sus abrazaderas (?)».
([7]) El texto pone equivocadamente «basas».

4 ועבד למדבחה קנקל עובד מצדה דנחש תחות סוביבה מן לרע עד
פלגותיה:
5 ואתך ארבע עזקין בארבעתי זויתה לקנקילה דנחשה אתרין
לאריחיה:
6 ועבד ית אריחיה אעין דשטין וחפי יתהון נחש:
7 ואעל ית אריחיה בעזקיה על סטרוי דמדבחה למטען יתיה בהון
חליל דלוחין עבד יתיה:
8 ועבד ית כיורה דנחש וית בסיס דידה דנחש במחזיין דנשייא
צדיקתא דהוון מצליין בתרע משכן זימנא:
9 ועבד ית דרתה לסיטרה דרומיה מן דרומה ווילון לדרתה בוץ
שזיר מאה אמין באמתה:
10 עמודיהון עשרין וחומריהון עשרין נחש וקלוות עמודיה וכבושיהון
כסף:
11 ולסיטרה צפוניה מאה אמין באמתה עמודיהון עשרין וחומריהון
עשרין נחש וקלוות עמודיה וכבושיהון כסף:
12 ולסיטרה מערביה וילון חמשין אמין באמתה עמודיהון עשרה
וחומריהון עשר[ה] וקלוות עמודיה [וכבושיהון] כסף:
13 ולסיטרה מדינחה מן מדינחה חמשין אמין:
14 ווילון חמש עשרה אמין לסיטרה עמודיהון תלתה וחומריהון
תלתא:

4 סובי'] קנקלה M; cf 27, 5 | מן לרע] מל' I || 5 בארבעתי] בא[ר]בע M | 6 Cf 27, 6 || 7 סטרוי] [סט]רה M | למטען ... חליל] חל[יל] [leg? יתיה cf 27, 7] למיסבול יתהון M || 8 במחזיין ... בתרע] בחזיון [ד]נשייה צניעתה דהוויין צניען בתרע M || 9 דרומיה] [דרו]מה I | מן דרומה] מד' I | ווילון לדרתה] ווילוות דר[תה] M | אמין באמתה] אומין באומתה M; cf 27, 9 || 10 וקלוות] ואנקלוות M; cf 27, 10 | וכבושיהון] ושקועיהון M; cf 27, 11 || 11 אמין באמתה] אומין באומתה M | באמתה עמודיהון] עמ' I | וקלוות] ואנקלוות M | Cf 27, 11 || 12 אמין באמתה] אומין באומתה M | וקלוות] ואנקלוות M | [וכבושיהון]] in text וחומריהון מן quod corrig: cf infra v 17 et 27, 17; ושקועיהון M | Cf 27, 12 || 13 מדינחה] ממ' I | אמין] אומין M | Cf 27, 13 || 14 אמין] אומין M | Cf 27, 14.

15 y del otro lado —(o sea) de uno y otro lado de la puerta (1) del patio— las cortinas eran de quince codos, tres sus columnas y tres sus basas.
16 Todas las cortinas, todo alrededor del patio eran de lino fino de hilo torzal.
17 Y las basas de las columnas eran de bronce y los garfios de las columnas y sus aros (2) de plata y el recubrimiento (3) de sus capiteles de plata, y todas las columnas del patio tenían aros de plata (4).
18 Y la cortina (5) de la puerta del patio era obra de bordado (6) y de púrpura violeta, escarlata y color carmesí precioso y de lino fino de hilo torzal y era veinte codos de larga y cinco codos la altura y anchura (7), en correspondencia con las cortinas del patio.
19 y sus columnas eran cuatro; y cuatro sus basas de bronce y sus garfios (8) de plata, y el revestimiento de sus capiteles y sus aros (9) de plata.
20 Y todas las estacas del tabernáculo y del patio todo alrededor (10) eran de bronce.
21 Estas son las sumas totales del tabernáculo, del tabernáculo del testimonio, que fueron sumadas por orden de Moisés, obra de los levitas (11) bajo el control de Itamar, hijo de Aharón, el sacerdote (12).
22 Besalel, hijo de Ur(í), hijo de Hur de la tribu (13) de los hijos de Judá hizo todo lo que Yahweh (14) había ordenado a Moisés,
23 y con él Oholiab, hijo de Ahisamak, de la tribu de los hijos (15) de Dan, ebanista, artífice y bordador de púrpura violeta (16), carmesí y color (17) carmesí precioso y de lino fino.

(1) M: «de este y del otro lado de la puerta».
(2) M: «y las basas de las columnas eran de bronce y los garfios de las columnas y sus abrazaderas (?)».
(3) M: «y el recubrimiento» (sin anticipación del sufijo).
(4) M: «y todas las columnas del patio tenian abrazaderas (?) de plata».
(5) M: «y la cubierta de»: variante de «el revestimiento de» de v 19.
(6) M: «de tejedor».
(7) M: «(veinte) codos de larga, y la medida de la altura en lo ancho cinco...»
(8) M: «cuatro, de bronce, y sus garfios».
(9) M: «y sus abrazaderas (?)».
(10) M: «para todas las estacas del tabernáculo y del patio alrededor».
(11) M: «del tabernáculo del testimonio, que fue ordenado por la palabra de la boca de Moisés, obra de los levitas».
(12) I: «el gran (sacerdote)».
(13) I: «(de la tribu) de Judá».
(14) M: «el Verbo de Yahweh».
(15) I: «de la tribu de Dan».
(16) M: «de la púrpura violeta».
(17) M: «y de color».

15 ולסטרה תניינה מן הכה ומן הכא לתרע דרתה וולונין חמש עשרה
אמין עמודיהון תלתה וחומריהון תלתה:
16 כל ווילות דרתה מן חזור חזור בוץ שזיר:
17 וחומרין לעמודי דנחש ונקלוות עמודיה וכבושיהון כסף וחפוי
רישיהון כסף ואינון מכבשין כסף כל עמודי דרתה:
18 ופרס תרע דרתה עובד ציור ותכלה וארגוון וצבע דזיהורי
טבה ובוץ שזיר ועשרין אמין ארך וקומה ופותיה חמש אמין לקבל
וילון דרתה:
19 ועמודיהון ארבע וחומריהון ארבע דנחש ונקלוותהון כסף וחפוי
ראשיהון וכבושיהון כסף:
20 וכל סכייה למשכנה ולדרתה מן חזור חזור דנחש:
21 אליין סכומי משכנה משכנה דסהדותא דאסתכם על גזרת פמיה
דמשה פלחוון[ג] דלווי על ידוי דאתמר בר אהרן כהנא:
22 ובצלאל בן אור[ה] בר חור לשבטא דבנוי דיהודה עבד ית כל
די פקד ייי ית משה:
23 ועמיה אהליאב בר אחיסמך מן שיבטא דבנוי דדן נגר ואומן
וצייר בתכלה ובארגוון ובצבע זהוריתה טבתה ובבוצה:

15 [הכה ומן הכא לתרע] לת[רע] ומן דן סטרה ומן דן סטרה M | [וולונין] וחומרון 17 [וחומרין ... וכבושיהון] Cf 27, 15 || M אומין | [אמין] M ווילון | M [וח]פי [וחפוי] M לעמודיה נחש ואנקלוות עמ[ודיה] ושקיעיהון [ושקוע' leg] 18 Cf 27, 17 || M והנון משקעיין כסף כל עמודה דדר' [ואינון ... דרתה] | M זיה[ורי] [דזיהורי] M גרדיי [ציור] I דדר[תה] [דרתה] M וחפוי [ופרס] אמין ... | I ופת' [ופותיה] M אומין ארך ומשחת רום בפתוי חמ[ש] [אמין ... חמש] ארבע 19 Cf 27, 16 || I [ויל]וות [וילון] M אומין כלוקבל ווילוות [וילון] ארבעה נחש ואנקלוותהון [ארבע דנחש ונקלוותהון] 1.º, 2.º I [ארב]עה [1.º, 2.º] לכל סכייה [וכל סכייה ... מן חזור] 20 || M ושיקועיהון [וכבושיהון] M משכן סהדותה [משכנה דסהדותא ... דלווי] 21 || M דמשכנה ודרתה חז[ור] [בר אהרן] I די א' [דאסתכם] M די אתפקד על מימר פומה דמשה פלחן ליוואי דבנוי | I מן שב[טא] [לשבטא] 22 || I רבה + [כהנא] M ברה דא[הרן] I [ב]רה דא' [בר אחיסמך] 23 || M מימריה דיי' [ייי] I דיהו[דה] [דיהודה] M ובאצבען [ובצבע] M בתכלתה [בתכלה] I משבטה דדן [מן שיבטא ... דדן] זיהורי טבה [זהוריתה טבתה] I.

24 Todo el oro que se trabajó ([1]) en la obra, en toda clase de obra ([2]) del santuario y que era oro de ofrenda de balanceo ([3]), fue de veintinueve talentos ([4]) y setecientos treinta siclos, según el siclo del santuario.
25 (Y la plata del censo de la gente de la comunidad fue de cien talentos y mil setecientos setenta y cinco siclos según el siclo del santuario) ([5])
26 (un *ṭeba'* ([6]) por cada ([7]) cabeza, (o sea) medio siclo ([8]) del santuario) ([9]) para ([10]) todo el que había pasado al censo, desde veinte años para arriba, para seiscientos tres mil quinientos cincuenta ([11]).
27 Los cien talentos de plata (fueron utilizados) para la fundición ([12]) de las basas del santuario y de las basas del velo: cien basas para cien talentos ([13]), un talento por cada basa ([14]).
28 Con los mil setecientos setenta y cinco (siclos) hizo garfios ([15]) para las columnas y revistió sus capiteles y las puso aros ([16]).
29 Y el bronce de la ofrenda de balanceo fue de setenta talentos ([13]) y dos mil cuatrocientos siclos, según los siclos del santuario.
30 (Y con él hizo) las basas de la entrada de la tienda de la reunión y el altar de bronce, su ([17]) enrejado de bronce y todos los utensilios del altar;
31 y las basas de todo alrededor del patio y las basas de la puerta del patio (y todas las estacas del tabernáculo y todas las estacas del patio) ([18]) en derredor.

([1]) M: «trabajado en la obra».
([2]) M: «servicio (*o:* trabajo) del».
([3]) TM: *tenufah.*
([4]) M: «centenarios»; el centenario equivalía a 100 000 sextercios o a un talento.
([5]) Olvidado en el texto, está añadido en M.
([6]) o sea, medio siclo; TM: *beqa'*.
([7]) M: «por» (= correspondiendo a) (cabeza).
([8]) I: «siclo de los siclos del».
([9]) Olvidado en el texto, está en M
([10]) M: «para todo el que pasó».
([11]) M: «para sesenta diezmiles y tres (mil...)».
([12]) M: «cien centenarios de plata fueron para fundir».
([13]) M: «centenarios».
([14]) M: «El talento: una basa».
([15]) M: «cortinas»; pero prob hay que leer «garfios».
([16]) M: «y (las) recubrió» *(wsq')*.
([17]) M: «(y el enrejado de bronce) que tiene» (*lit:* «que hay para él»).
([18]) Falta en el texto. Omitido por homoioteleuton. Añadido en M.

24 כל דהבא דאתעבד לעבידתה בכל עבידת בית קודשא והווה דהבא דאנפותא עשרין ותשעה ככרין ושבע מאוון ותלתין סלעין בסלע בית קודשא:

25 [וכסף סכומי עם כנישתה מאה כיכרין ואלף ושבע מאוון ושבעין וחמש סלעין בסלעי בית קודשה]:

26 [טבע לכל גולגלה פלגות סלעה בית קודשה] כל דעבר על מנייניה מבר עשרין שנין ולעל לשתי מאה אלפין ותלתה אלפין וחמש מאה וחמשין:

27 והוות מאתה דככריה דכ[ס]פה למתכה ית חומרי בית קודשא וית חומרי פרוכתה מאה חומרין למאה ככרין ככר לכל חומר:

28 וית אלפא ושבעתי מאותה ושבעין וחמשה עבד אונקלוון לעמודי וחפי רישיהון וכבש יתהון:

29 ונחשה דאנפותה שבעין ככרין ותרין אלפין וארבע מאוון דסלעין בסלעי בית קודשה:

30 [ועבד בה] ית חומרי תרע משכן זימנה וית מדבחה דנחשה וית קנקילה דנחשה דידיה וית כל מני מדבחה:

31 וית חומרי דרתא מן חזור חזור וית חומרי תרע דרתה [וית כל סכוי דמשכנה וית כל סכוי דרתה] מן חזור חזור:

24 דאתעבד לעבידתה] דמתעבד לעיבי[דתה] M | לעבידתה] לעי' I |
| מאוון] מאה I | M: centenarium קינטרין] ככרין | M פלחן praem בית]
עמא] עם כנישתה | 25 et pars v 26 desider in text sed add in M
קבל ? + [טבע 26 || M [וחמ]שה] וחמש | I [מ]אה] מאוון | M דכ[נישתה]
מבר] M לכל | כל] I [סל]עי בסלעי] סלעה | לכל M: prob stat loco
מאה] M לאשתין רבבן ותלת] לשתי מאה ... ותלתה | I לשת' [לשתי | M מן בר
| M והוה מאה קינטרין דכסף למתכ[ה] [והוות ... למתכה 27 | M מאוון
|| M ככרא חומר] ככר ... חומר | M קינטרין] ככרין | !דכתפה in text [דכ[ס]פה
M קלוון leg prob :ווילון [sic] [אונקלוון | I ושבע מאה] ושבעתי מאותה 28
| M קנטנרין [ככרין | I ונחשת] ונחשה 29 || M ושקע] וכבש | M וחפיי] וחפי
דידיה | desider in text [[ועבד בה] 30 || I מאה סל[עין] [מאוון דסלעין
desider in [[וית כל ... דרתה] 31 || I מאני] מני | M דאית ליה וית] וית
text, omiss ex homoiotel; add in M | דרתה ult] id M.

CAPÍTULO XXXIX

1 Y de la púrpura violeta, escarlata y color carmesí precioso hicieron las vestiduras litúrgicas (para oficiar en el santuario, e hicieron las vestiduras sagradas) (1) para Aharón, según lo que Yahweh (2) había ordenado a Moisés.
2 E hizo el efod de oro, púrpura violeta, escarlata, color carmesí precioso y lino fino de hilo torzal.
3 Y extendieron las láminas de oro y las cortaron (3) en filamentos para hacer trabajo (artístico) en la púrpura violeta, escarlata, rico carmesí y en el hilo fino, (resultando) una obra de artista.
4 Le hicieron (al efod) hombreras unidas: se unió por sus dos extremos.
5 Y el cinturón de efod que está sobre él era de una pieza con él (4), de labor parecida: de oro, púrpura violeta, escarlata, color carmesí precioso, lino fino de hilo torzal, como Yahweh (2) había mandado a Moisés.
6 E hicieron las piedras preciosas, engastadas en filigrana (5) de oro; grabadas en hueco (6) con los nombres de los hijos de Israel;
7 Y las colocó sobre las hombreras del efod como piedras de recuerdo (7) para los hijos de Israel, como había mandado Yahweh (2) a Moisés.
8 E hizo el pectoral, una obra de artista, como la labor del efod: de oro, púrpura violeta, escarlata, color carmesí precioso y lino fino de hilo torzal.

(1) Falta en el texto; añadido en M.
(2) M: «el Verbo de Yahweh».
(3) M: «y (las) cortaron» (otro verbo).
(4) Con el efod.
(5) M: «engastadas» (otra palabra).
(6) M: «(grabado) de sellador (es decir, como graban los sellos los lapidarios) con los nombres de».
(7) I: «de buen recuerdo».

CAPUT XXXIX

1 ומן תכלתה וארגוונה וצבע דזהוריתה טבתה עבדו ית לבושי שמוש
[למשמשה בית קודשה ועבדו ית לבושי קדשי] די לאהרן היך
מה דפקד ײי ית משה:
2 ועבד ית אפדה דהב תכלה וארגוון וצבע דזהורי טבא ובוץ שזיר:
3 ורדידו ית טסי דדהבא וקטעו יתהון שיזרין למעבד בגו תכלתה
ובגו ארגוונא ובגו צבע זיהוריתה טבתה ובגו בוצה עובד אומן:
4 כתפן עבדו ליה מדבקן מן תרין סטרוי אדבק:
5 והמיינה דאפדה די עלוי מנה הוא כעבדא דהב תכלה וארגוון
וצבע דזהורי טבת[.]א ובוץ שזיר היך מה די פקד ײי ית משה:
6 ועבדו ית אבניה טבת[ה] מקפן מאחדן דהב מגלפן גלף חקק על
שמהת בני ישרא[ל]:
7 ושווי יתהון על כתפתה דאפודה אבנין דדוכרין לבני ישראל
היך מה די פקד ײי ית משה:
8 ועבד ית חושנה עובד אומן כעבדה דאפדה דהב תכלה וארגוון
וצבע דזיהורי טבא ובוץ שזיר:

39 1 ומן תכלתה] ומת׳ I | דזהוריתה] זיהו׳ I | טבתה] טבה I שמוש
למשמשה] שימושה למשמשה M | [למשמשה ... קדשי]] desider in text; add in
M || מימריה דײי׳ [ײי | I די פ[קד] [דפקד | M דאית לא׳ ;I דל׳ [די לאהרן | M
I | שיזורי [שיזרין | M וקציצו ;I [וק]טיעו [וקטעו 3 || I זיהורי [דזהורי 2
4 || I זיחורי טבה [זיהוריתה טבתה | I ארגוון [ארגוונא | I [תכ]לה [תכלתה
[די עלוי | I אפו[דה] [דאפדה | I [והמ]יין [והמיינה 5 || I מת[רין] [מן ת׳
M | כעבדיה דהב ;כעבדה ד׳ leg [כעבדא דהב | M; cf 28, 9 דאית ע׳ ;I דע׳
[ײי | I דפ׳ [די פקד | I זיה׳ [ט]בה [דזהורי טבתא | I ד[דהב] [דהב
M; משקען [מאחדן | I [ט]בתה ;טבתן in text [טבת[ה] 6 || M מימריה דײי׳
דחתים [דחתום prob] [חקק על שמהת | מקפן stat pro משקען ubi cf 28, 11
[כת]פת אפו[דה] [כתפתה דאפודה 7 || M: cf 28, 11; 39, 14 על שמהתהון
[די פקד | I; cf 28, 12 [ד]דוכרן טבן [טב leg] ;דדוכרן prob leg [דדוכרין | I
I | Cf 28, 15. זיהו׳ [דזיהורי | M עבד [עובד 8 || M מימריה דײי׳ [ײי | I דפ׳

9 Era cuadrado; hicieron doble ([1]) el pectoral: su longitud era de un palmo y de un palmo su anchura; era doble ([2]).
10 Y engastaron en él cuatro filas de piedras preciosas. La primera fila: una cornalina, un topacio y un carbunclo; una fila; y estaba escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Rubén, Simeón, Leví.
11 Y la segunda fila: una calcedonia, un zafiro y un «ojo de becerro». Y estaba escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Judá, Isacar, Zabulón.
12 Y la tercera fila: un jacinto, un berilo ([3]) y una esmeralda. Y estaba escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Dan y Neftalí y Gad.
13 Y la cuarta fila: berilo del Gran Mar, el bedelio, la margarita. Y estaba escrito y expresado sobre ellas el nombre de tres tribus: Aser, José y Benjamín. Estaban engastadas en filigranas ([4]) de oro, en sus guarniciones.
14 Las piedras con los nombres de los hijos de Israel eran doce, en conformidad con sus nombres. Eran un grabado ahuecado ([5]) cada una con su nombre, según las doce tribus ([6]).
15 E hicieron de oro puro sobre el pectoral cadenillas de cordón ([7]), labor de trenzado.
16 E hicieron dos (engastes) ([8]) de oro y dos anillos ([9]) de oro, y pusieron los dos anillos en los dos extremos del pectoral.
17 Y pusieron los dos cordones de oro en los dos anillos en los extremos del pectoral.

([1]) M: «doble».
([2]) M: «un palmo (mal escrito [en I] prob por contaminación de *psk* y *ptyh*) en su longitud; doble».
([3]) M: «berilo».
([4]) M: «engastadas».
([5]) M: «de sellador»; cf v 6.
([6]) M: «según el número de las doce tribus de Israel».
([7]) *Lit:* «formando borde»; M: «cadenillas de cordón».
([8]) El texto está corrompido. Ésta es la palabra que hay que sustituir; M: «engastes de oro».
([9]) M: «y los (dos) anillos».

9 מרבע הווה כפול עבדו ית חושנא זרת ארכה וזרת פתיה כפול:
10 ואשלימו בה ארבעה סדרין דאבן טבה סדרה קד[י]מה סמקתה ירקתה וברקתה סדרה חדה וכתיב ומפרש עלייהון שם תלתא שבטין ראובן שמעון לוי:
11 וסדרה תניינא כדכדינה וספרינה ועין עגלה וכתיב ומפרש עליהון שם תלתה שבטין יהודה יששכר זבולן:
12 וסדרה תליתיה לשם זוזין וירולין וזמרגדין וכתב ומפרש עליהון שם תלתה שבטין דן ונפתלי וגד:
13 וסדרה רביעיה כרום ימה רבה ובדלחה ומרגליתה וכתיב ומפרש עליהון שם תלתה שבטין אשר יוסף ובנימן מקפן מאחדן דהב באשלמותהון:
14 ואבניה על שמהת בני ישראל אינין תרתין עשרה על שמהתהון גליף חקיק גבר על שמיה לתרין עשרתי שבטיה:
15 ועבדו על חושנה שלשלת מתא[ח]מין עובד קליעה דהב דכי:
16 ועבדו תרתי [מאחדן] דדהב ותרתין עזקין דדהב ויהבו ית תרין עזקין על תרין סטרוי דחשנה:
17 ויהבו תרתין קליעתה דדהבא על תרתין עזקיה על סיטרוי דחשנה:

9 כפול] l. ו"[leg כפיל c M | זרת] פשייך M, quod leg פשך | כפול ... וזרת]
I | [קדמ]יתה [קדמה | M עמיה [בה 10 || Cf 28, 16 | M ופשך ארכה כפיל
Cf 28, 17 || 11 וכתיב] [כת[יב M; cf 28, 18 || 12 וירולין] [וירו]לון I;
M | כרוב [כרום leg] כרום] 13 || M; cf 28, 19 כת[ב] [וכתב | M ווי[ר]לולין
ובדלחה] [בד[לחה M | וכתיב] [כת[יב M | מאחדן] משקען M | באשלמותהון]
[באשל]מוו[תהון] M | Cf 28, 20 || 14 אינין תרתין] תרתי [forte הנון] הנין
M | חקיק] דחתים M; cf 28, 21; 39, 6 | לתרין ... שבטיה] למניין תרי עשרתי
שלשלת 15 || I; cf 28, 21 לתרתי עשר' [לתרין עשרתי | M שבטיה דישראל
|| Cf 28, 22 | I [מתח]מן [מתאמין | M שיישלין [leg שישלון] מתחמין [מתאמין
| 16 [מאחדן]] in text מתאמין quod vid emend: cf 13.18 et 28, 25
דדהבא] 17 || M עזקיה [עזקין | M משקעתה דדהבה [[מאחדן] דדהב
Cf 28, 24. | I חשנה [דחשנה | M דדהבה

18 Y colocaron ([1]) los dos extremos de los dos cordones en los dos engar-
ces ([2]) y los pusieron en las hombreras del efod por la parte de delante.
19 E hicieron dos anillos de oro y los colocaron sobre ([3]) los dos cabos
del pectoral sobre el borde interior del lado del efod ([4]).
20 E hicieron dos anillos de oro y los colocaron en las dos hombreras del
efod, por debajo, y por su parte delantera, a su juntura por encima del
cinturón del efod.
21 Y sujetaron ([5]) el pectoral por los anillos a los anillos ([6]) del efod para
que el pectoral no se moviese ([7]) de encima del efod, conforme lo que
Yahweh ([8]) había ordenado a Moisés.
22 E hicieron el manto del efod, una labor de tejedor; todo ([9]) de púrpura
violeta;
23 y la abertura del manto estaba en su centro; como la abertura de una
cota de malla era la orla ([10]) de la abertura todo alrededor, para que
no se rasgase.
24 E hicieron en el ruedo inferior del manto granadas de púrpura violeta,
escarlata y color carmesí precioso (y) lino fino de hilo torzal.
25 E hicieron campanillas ([11]) de oro puro y colocaron las campanillas
entre ([12]) las granadas, sobre el ruedo inferior del manto todo alrede-
dor, entre las granadas.

([1]) M: «y colocaron los dos engastes».
([2]) M: «(los dos) engastes».
([3]) M: «(dos) anillos de oro y (los) pusieron sobre».
([4]) M: «(sobre) el borde interior que está ante efod».
([5]) M: «y sujetaron» (otra palabra).
([6]) M: «a los anillos».
([7]) M: «(para que no) se moviese» (mismo verbo con otra grafía). Falta en el texto: «(del efod) con un cordón de púrpura violeta para estar sobre el cinturón del efod (para que no se moviese)».
([8]) M: «el Verbo de Yahweh».
([9]) M: «de hilo de (púrpura violeta)».
([10]) *O:* reborde; M: «el borde».
([11]) M: «campanillas» (otra grafía).
([12]) M: «las campanillas entre».

18 וית תרתין[!] סטריה תרתין קליעתה יהבו על תרתין מאחדתה ויהבו יתהון על כתפתה דאפדה מן כל קבל אפוי:

19 ועבדו תרתין עזקין דדהב ושוון על תרין סטרוי דחושנה על סיפוותה די מן סיטרה דאפודה מן לגו:

20 ועבדו תרתין עזקין דדהב ושוון יתהון על תרתין כתפתה דאפדה מן לרע מן כל קבל אפוי לקבל בית דבוקה לעיל מן המיינה דאפדה:

21 וענבו ית חושנה מן עזקא לגו עזקיה דאפודה [בשזיר תכלה למהוי על המיינה דאפודה] ולא יזוע חושנה מעלוי אפודה היך מה דפקד ייי ית משה:

22 ועבדו ית מעילה דאפודה עובד גרדיי גמיר תכלה:

23 ופם מעילה במיצעה כפם סירה שפמה לפמה מן חזור חזור ולא יתבזע:

24 ועבדו על שפולוי דמעילה רמונין תכלה וארגוון וצבע דזיהורי טבה בוץ שזיר:

25 ועבדו זוגין דהב דכי ויהבו ית זוגיא בגו רמוני על שפולוי דמעילה מן חזור חזור בגו רמניה:

18 וית תרתין ... מאחדתה] ויהבו ית תרתין משקעתה M | סטריה] leg סטרי c 28, 25 | מאחדתה] מ[א]חדה I; משקעתה M; cf 28, 25 | מן כל קבל] מן כל וקבל M; cf 28, 25 || 19 עזקין] ע[ז]קן I | עזקין דדהב ושוון על] ע[ז]קייה דדהבה ויהבו על M | סיפוותה די מן ... לגו] סיפויה דאית כל וקבל אפודה מן לגו M; cf 28, 26 | די מן] דמן I || 20 מן לרע] מל[רע] I | מן כל קבל] מן כל וקבל M; cf 28, 27 | אפוי ... לעיל מן המיינה] אפוי כל וקבל דבוקה מן לעיל להמנייה [leg להמיינה] M; cf 28, 27 | מן המיינה] מהמ' I || 21 וענבו] וטכיסו M; cf 28, 28 | לגו עזקיה] לעזקתה M | [ ] desider | יזוע] יזוח M | דפקד] [ד]י[פ'] a I; דפק[ד] I | ייי] מימריה דיי' M || 22 מעילה דאפודה] מעיל אפוד[ה] M; cf 28, 31 | גרדיי] in text גרדיוי: prob initio גרדיו vel גרדין et postea mut in גרדיי | גמיר] שזיר M | תכלה] ד[תכלה] I || 23 שפמה] שפווה M מן חזור] חזו[ר] I | Cf 28, 32 || 24 רמונין] רמוני M | דזיהורי] זיה' I | בוץ] ובוץ M | שזיר] שז' I | Cf 28, 33 || 25 זוגין] זגונין M | זוגיא בגו] זוגי בג' I; זגונייה ביני M; cf 28, 33 | מן חזור] חז[ור] I | מן חזור חזור] חזר חזר M.

26 Una campanilla ([1]) y una granada, una campanilla ([1]) y una granada sobre la orla inferior del manto todo en derredor, para oficiar conforme a lo que Yahweh ([2]) había ordenado a Moisés.
27 E hicieron la túnica ([3]) de lino, labor ([4]) de tejedor, a Aharón y sus hijos;
28 y la tiara de lino fino; y las coronas, las mitras de lino fino; y los pantalones de lino fino: lino fino ([5]) de hilo torzal;
29 y el cinturón de lino fino de hilo torzal de púrpura violeta ([6]), escarlata y color carmesí precioso, labor de bordador, según lo que Yahweh ([2]) había ordenado a Moisés.
30 E hicieron la lámina (de) la diadema del santuario de oro puro y sobre ella escribieron una inscripción impresa, grabada ([7]): «santo para el nombre de Yahweh ([8])».
31 Y colocaron en ella un cordón de púrpura violeta para poner(la) en la tiara por la parte de arriba, según lo que Yahweh ([2]) había ordenado a Moisés.
32 Y quedó terminada toda la obra del tabernáculo ([9]), de la tienda de la reunión. La hicieron los hijos de Israel: todo lo que Yahweh ([2]) ordenó ([10]) a Moisés así lo hicieron.
33 Y trajeron ([11]) (a Moisés el tabernáculo) ([12]): la tienda y todos sus utensilios: sus ganchos, tablones, travesaños, columnas y basas,
34 la cubierta ([13]) de pieles de carneros curtidas, la cubierta de pieles de *sasgona* ([14]), y el velo de la cortina;
35 el arca del testimonio, sus varales y el propiciatorio;
36 la mesa con todos sus utensilios y el pan de la proposición ([15]);

([1]) M: «campanilla(s?)».
([2]) M: «el Verbo de Yahweh».
([3]) I: «las túnicas».
([4]) M: «la túnica de lino, labor de».
([5]) M: «de lino fino; y la preciosidad —la labor de las mitras— de lino fino; y las bragas de lino fino, lino fino».
([6]) I: «y de púrpura violeta».
([7]) M: «de sellador».
([8]) M: «santo delante de Yahweh».
([9]) M: «y se terminó todo el trabajo del tabernáculo».
([10]) I: «según lo que había ordenado».
([11]) I: «y vinieron» (hay que corregir «y trajeron»).
([12]) Falta en el texto; está en I.
([13]) M: «la cubierta» (otra grafía).
([14]) M: «(la cubierta) de pieles de carneros, curtidas, y las cubiertas de pieles de *sasgonin*».
([15]) *Lit:* «el orden (colocación) del pan de la proposición»; M invierte el orden de las palabras; cf 40,23.

26 זוג ורמן זוג ורמן על שפולוי דמעילה מן חזור חזור למשמשה היך מה דפקד ייי ית משה:

27 ועבדו ית כתונה דבוץ עובד גרדיי לאהרן ולבנ[וי]:

28 וית מצנפתה דבוץ וית כליליה קובעיה דבוץ ויה מכנסי בוצה בוץ שזיר:

29 וית המיינה בוץ שזיר תכלה וארגוון וצבע דזהורי טבא עובד צייר היך מה די פקד ייי ית משה:

30 ועבדו ית ציצה כליל בית קודשה דהב דכי וכתבו עלוי כתב גליף חקיק קדיש לשמה דייי:

31 ויהבו עלוי שזיר דתכלה למתן על מצנפתה מן לעיל היך מה די פקד ייי ית משה:

32 ושלמת כל עבדת משכנה משכן זימנא ועבדו בני ישראל כל מה די פקד ייי ית משה כדין עבדו:

33 ואייתון [ית משכנה לוות משה] ית משכנה וית כל מנוי פורפוי לוחוי נגרוי ועמודוי וחמרוי:

34 וית חפיי משכיה דדכרי מסמקיה וית חפיי משכי דססגונה וית פרוכתה דפרסה:

35 ית ארונה דסהדותה וית אריחוי וית כפורתה:

36 ית פתורה וית כל מנוי וית סדור לחם אפיה:

26 זוג 1.°, 2.°] זגון M 1.°, 2.° | ורמן] ורמ[ו]ן I | מן חזור] חז[ור] M | דפקד] דפ' I | ייי] מימריה דיי' M | Cf 28, 34 || 27 ית כתונה ... עובד] ית כותונתה דבוצה עבד דבוצה וית תושבחה עבד M | כתונה] כתונותה I | ולבנ[וי]] ולבניו in text | Cf 28, 39 || 28 דבוץ וית כליליה ... בוץ (ult.)] קובעיה בוץ וית אברקסין דבוץ בוץ M; cf 28, 42 || 29 תכלה] ות[כלה] I | דזהורי] זיהו' I | די פקד] דפ' I | ייי] מימריה דיי' M || 30 ציצה] ציץ M | די פקד] דפ' I | חקיק ... דייי] דחתים קדש קדם יי' M | Cf 28, 36 || 31 ייי] מימריה דיי' M | Cf 28, 37 || 32 ושלמת ... משכנה (1.°)] ואשלמת כל פלחנה דמ' M | כל מה די פקד] כמה דפ' I | ייי] מימריה דיי' M || 33 ואייתון] ואתון I | [ית משכנה לוות משה] desider in text; affert I | פורפוי] פר[פוי] M | ועמודוי] עמ' M || 34 חפיי] ח[פוי] M | משכיה ... דססגונה] [מ]שכין דדכרין סמקין וית חפיי [מ]שכין דססגונין M || 36 מנוי] מאנוי M | סדור לחם אפיה] לחם סדור אפ[יה] M.

37 el candelabro puro (1) y sus lámparas, las lámparas del alumbrado (2) y todos sus utensilios y el aceite del alumbrado;
38 el altar de oro, el óleo de la unción, el incienso de los perfumes, la cortina de la entrada de la tienda;
39 el altar de bronce, su (3) enrejado de bronce, sus varales y todos sus utensilios, la pila (4) y la basa de la pila;
40 el cortinaje del patio, las columnas, las basas y la cortina de la puerta del patio, sus clavijas, sus estacas y todos los utensilios (5) del servicio del tabernáculo para la tienda de la reunión;
41 las vestiduras litúrgicas para oficiar dentro del (6) santuario, las vestiduras del santuario para Aharón el sacerdote, y las vestiduras de sus hijos para oficiar (7).
42 Conforme (8) a todo lo que Yahweh (9) había mandado a Moisés, así hicieron los hijos de Israel todo el trabajo.
43 Y Moisés vio toda su obra (10) y he aquí que la habían hecho; como Yahweh (9) había mandado a Moisés así la habían hecho. Y Moisés les bendijo y les dijo: Habite en la obra de vuestras manos la *Šekiná* (11).

CAPÍTULO XL

1 Y habló Yahweh (9) con Moisés diciendo:
2 En el primer mes (12), en el primero del mes erigirás (13) el tabernáculo, la tienda de la reunión;
3 y pondrás allí el arca del testimonio y cubrirás el arca con el velo.
4 Y meterás la mesa y colocarás los panes de la proposición (14), y meterás el candelabro y dispondrás sus lámparas;

(1) Es decir, de oro puro.
(2) M: «del altar». Cf TM.
(3) M: «que tiene» (*lit:* «que hay para él»).
(4) M: «su pila».
(5) M: «sus cerrojos, sus estacas y todos los utensilios del».
(6) M: «en el santuario».
(7) M: + «delante de Él en el gran sacerdocio».
(8) I: «todo (lo que)».
(9) M: «el Verbo de Yahweh».
(10) I: «la obra».
(11) M: «plegue a Dios (*lit:* «haya complacencia delante de Yahweh») el hacer habitar su *Šekiná* en las obras de vuestras manos y que los pueblos no dominen en las obras de vuestras manos por los siglos de los siglos».
(12) M: «el día uno (del primer mes)».
(13) M: «erige, Moisés».
(14) *Lit:* «y dispondrás su orden»; M: «su orden».

37 ית מנרתה דכיתה וית בוציניה בוציניה דאנהורתא וית כל מניה וית משחה דאנהרותה:
38 וית מדבחה דדהבא וית משחה דרבי[ו]תה וית קטרת בסמניה וית פרס תרע משכנה:
39 ית מדבחה דנחשה וית קנקלה דנחשה דידיה וית אריחוי וית כל מנוי וית כיורה וית בסיס כיורה:
40 ית ווילות דרתה ית עמודה וית חמרה וית פרסה לתרע דרתה וית מתחיהון וית סכיהון וית כל מני פלחן משכנה למשכן זימנא:
41 ית לבושי שמושה למשמשה בגו בית קדשה וית לבושי בית קודשא לאהרן כהנא וית לבושיה[.] בנוי למשמשה:
42 ככל מה די פקד ייי ית משה כן עבדו בני ישראל ית כל פלחנא:
43 וחמא משה ית כל עבידתיה והא עבדו יתה היך מה די פקד ייי ית משה כדן עבדו וברך יתהון משה ואמר להון תשרי שכינתה בעבד ידיכון:

CAPUT XL

1 ומליל ייי עם משה למימר:
2 ביום ירחא קדמיה בחד לירחא תקים ית משכנה משכן זימנא:
3 ותשווי תמן ית ארונה דסהדותה ותטל על ארונה ית פרוכתה:
4 ותעל ית פתורה ותסדר ית סידרה ותעל ית מנרתה ותסדר ית בוציניה:

37 בוציניה] [בו]צינה M | דאנהורתא] leg דאנהורותא; מדבחה M | ו'.] כיורה M | מנוי] מאנוי M | 39 דידיה] דאית ליה M || מניה] מאנייה M || כייוריה M || 40 מני ... מתחיהון] וית כל מאני [leg וסיכוי] וסוכוי נגרוי M || 41 בגו בית] בי[ת] M | למשמשה (ult)] + קודמוי בכהונתה רבתה M || 42 ככל] כל I | די פקד] דפ' I | ייי] מימריה דיי' M || 43 עבידתיה] עיבידתה I | די פקד] דפ' I | ייי] מימריה דיי M | תשרי ... ידיכון] [potest leg עובי'] יהא רעווה מן קדם יי' לאשראה שכינתיה בעובדי ידיכון ולא ישלטון עממייה בעובדי ידיכון לעלמי עלמין M | בעבד] בעובד I.
40 1 ייי] מימריה דיי' M || 2 ביום ...] בחד יום M; [ירחא] ד[ירחא] I | תקים] אקים משה M || 4 סידרה] סדורה M | בוציניה] בוצינה M.

5 y pondrás el altar de oro para el incienso delante del arca del testimonio
y colocarás ([1]) la cortina de la puerta del tabernáculo ([2]).
6 Y pondrás el altar del holocausto delante de la puerta del tabernáculo,
la tienda de la reunión,
7 y pondrás la pila entre la tienda de la reunión y el altar y pondrás agua
en ella ([3]).
8 y pondrás ([4]) el patio todo alrededor y colocarás la cortina de la
entrada del patio.
9 Y tomarás el óleo de la unción y ungirás el tabernáculo y cuanto hay
en él y lo consagrarás con todos sus utensilios y será ([5]) santo.
10 Y ungirás el altar del holocausto y todos sus utensilios y consagrarás
el altar y el altar será santísimo.
11 (y ungirás la pila y su basa y la consagrarás,
12 y acercarás a Aharón y a sus hijos a la puerta de la tienda de la reunión
y los lavarás con agua.
13 Y revestirás a Aharón con las vestiduras del santuario) ([6]) y le ungirás
y le consagrarás y servirá delante de mí ([7]) en el gran sacerdocio.
14 Y acercarás a sus hijos y los vestirás con túnicas,
15 y los ungirás como ungiste a su padre y servirán delante de mí en el
gran sacerdocio; y su unción les conferirá ([8]) sacerdocio eterno ([9]) por
sus generaciones.
16 Y lo hizo Moisés; (según) ([10]) todo lo que Yahweh ([11]) le había orde-
nado así lo hizo.
17 Y en el primer mes, en el año segundo, el uno del mes ([12]), Moisés
erigió el tabernáculo.
18 Y erigió Moisés el tabernáculo y puso sus basas, y colocó ([13]) sus
tablones y puso sus travesaños ([14]) y erigió sus columnas.

([1]) I: «coloca» (imperativo).
([2]) M: «una cortina para la puerta, para la puerta del tabernáculo».
([3]) M: «allí, en ella, agua».
([4]) I: «y pon».
([5]) I: «y será».
([6]) Omitido en el texto por homoioteleuton».
([7]) M: «y le ungirás y le consagrarás y me servirá».
([8]) *Lit:* «y será para ser para ellos» (= para tener); M: «(delante de mí) y (su unción) será»; I: «(en el gran sacerdocio) y (su unción) será».
([9]) M: «servicio eterno (en el Templo)»; *lit:* «(será...) para servicio eterno».
([10]) Falta en texto; está en M.
([11]) M: «el Verbo de Yahweh».
([12]) M: «(en el año) segundo, en el día uno del mes».
([13]) I: «y puso».
([14]) M: «sus varales».

5 ותתן ית מדבחא דדהבא לקטרה[ת] קדם ארונה דסהדותה ותשווי ית פרסה דתרעה למשכנה:

6 ותתן ית מדבחא דעלתה קדם תרע משכנה משכן זימנא:

7 ותתן ית כיורה בין משכן זימנא ובין מדבחא ותתן בגווה מייה:

8 ותשווי ית דרתה מן חזור חזור ותתן ית פרס תרע דרתה:

9 ותסב ית משחה דרבותה ותרבי ית משכנה וית כל מה דביה ותקדש יתי[ה] וכל מנוי ויהוי קדש:

10 ותרבי ית מדבחה דעלתה וית כל מנוי ותקדש ית מדבחה ויהוי מדבחה קדש קדשין:

11 [ותרבי ית כיורה וית בסיסיה ותקדש יתיה:

12 ותקרב ית אהרן וית בנוי לתרע משכן זימנה ותקדש יתהון במיא:

13 ותלבש אהרן ית לבושי [ד]בית קודשה] ותרבי יתיה ותקדש יתיה וישמש קדמיי בכהונתה רבתה:

14 וית בנוי תקרב ותלבש יתהון כתנוון:

15 ותרבי יתהון היך מה דרביתה ית אבוהון וישמשון קדמיי בכהונתה רבתה ותהוי למהווי להון רבותהון לכהנא לעלם לדריהון:

16 ועבד משה כל מה דפקד ייי יתיה כדין עבד:

17 והוה בירחא קדמיא בשתא תנייתא בחד לירחא אקים משה ית משכנה:

18 ואקים משה ית משכנה ויהיב ית חומרוי ושווי ית לוחוי ויהב ית נגרוי ואקים ית עמודוי:

5 לקטרה] לקטורת M | ותשווי] ושווי I | פרסה ... למשכנה] פרס לתרעה לתרע מש' M || 6 דעלתה] דעלה M || 7 בגווה מייה] תמן בגווה מים M || 8 ותשווי] ושווי I | מן חזור] חז[ור] I | בין ...] M quod vid pert ad v praec || 9 משחה דרבותה] משח רבותה I | דביה] דאית בה M | מנוי] מאנוי I | ויהוי] והוי I || 10 מנוי] מאנוי M || 11-13a Desider in text, omiss ex homoiotel; vv 12 et 13a afferuntur a M ex quo sumitur ad compl text | [ד]בית] in M בית tantum || 13b Resumitur text N ותרבי ... רבתה, cui in M correspondet: ותרבי יתיה ותקדש יתי וישמש ית' || 15 ותהוי ... בכהונתה] ותהי M | ותהוי] ותהי I | לכהנא לעלם] לשימוש על[ם] M || 16 כל] ככל M | ייי] מימריה דיי' M || 17 תנייתא] [תנ]יינה I | תנייתא ... לירחא] תניינתה בחד יום ליר[חא] M || 18 ושווי] ויהב I | נגרוי] אריחוי M.

19 Y extendió la cortina ([1]) sobre el tabernáculo y puso la cubierta del
tabernáculo encima de él conforme a lo que Yahweh ([2]) había mandado
a Moisés.
20 Y cogió el testimonio (poniéndolo) dentro del arca ([3]) y colocó los
varales sobre el arca del testimonio y puso el propiciatorio sobre el
arca, por encima.
21 Y metió el arca en el interior ([4]) del tabernáculo y colocó el velo de la
cortina y (cubrió) ([5]) el arca del testimonio como había ordenado
Yahweh ([2]) a Moisés.
22 Y puso la mesa en la tienda de la reunión, en el costado ([6]) del taber-
náculo, al norte, al exterior del velo.
23 Y dispuso sobre ella los panes de la proposición ([7]) ante Yahweh tal
como Yahweh ([2]) había ordenado a Moisés.
24 Y puso el candelabro ([8]) en la tienda de la reunión frente a la mesa, al
costado ([9]) sur del tabernáculo.
25 Y llevó ([10]) las lámparas delante de Yahweh tal como Yahweh ([2]) había
ordenado a Moisés.
26 Y puso el altar de oro en la tienda de la reunión delante del velo.
27 Y dispuso sobre él incienso de buenos aromas tal como Yahweh ([2])
había ordenado a Moisés.
28 Y colocó la cortina de la puerta del tabernáculo,
29 y puso el altar del holocausto a la puerta del tabernáculo ([11]), la tienda
de la reunión, y dispuso sobre él el holocausto (y la oblación) ([12]) tal
como Yahweh ([2]) había ordenado a Moisés.
30 Y colocó la pila entre la tienda de la reunión y el altar y puso en ella ([13])
agua ([14]) para la(s) ablucion(es)
31 y Moisés, Aharón y los hijos de éste se lavarían en ella las manos y
los pies.

([1]) M: «(y extendió la) tienda de la reunión (sobre el...)». Cf LXX.

([2]) M: «el Verbo de Yahweh».

([3]) M: «y tomó Moisés las dos tablas de piedra que le fueron dadas en el Horeb y permanecían como señal en la casa de la instrucción (de la Ley) —a saber, las tablas de la alianza, las tablas del testimonio— en el arca».

([4]) M: «en el tabernáculo».

([5]) En el texto «e introdujo» por error.

([6]) M: «en los bordes del».

([7]) *Lit:* «el orden del pan de la proposición»; M: «el orden (del pan) de la proposición».

([8]) M: «las lámparas».

([9]) M: «el lado».

([10]) M: «y dispuso».

([11]) M: «a la entrada (*o:* puerta) del tabernáculo».

([12]) Falta en texto, está en I.

([13]) *Lit:* «allí».

([14]) M: «y colocó allí agua»; en Ps: «agua viva», es decir, corriente.

19 ופרס ית פרסה על משכנה ושווי ית חפיא דמשכנא עלוי מן לעל
היך מה די פקד ייי ית משה:
20 ונסב ית סהדותה לגו ארונה ושווי ית אריחיה על ארונה דסהדותה
ויהב ית כפורתה על ארונה מן לעל:
21 ואעל ית ארונה לגו משכנה ושווי ית פרוכתה דפרסה וא[ט]יל
על ארונה דסהדותה היך מה דפקיד ייי ית משה:
22 ויהב ית פתורה במשכן זימנא על שפולוי דמשכנא לצפונא לבר
מן פרוכתה:
23 וסדר עלוי סדור לחם אפיה קדם ייי היך מה די פקד ייי ית משה:
24 ושוי ית מנרתה במשכן זימנא לקבל פתורה על שפולוי דמשכנא
מן דרומא:
25 ואעל בוצינייה קדם ייי היך מה דפקד ייי ית משה:
26 ושווי ית מדבחה דדהבה במשכן זימנא קדם פרוכתה:
27 וסדר עלוי קטרת בסמנין טבין היך מה די פקד ייי ית משה:
28 ושווי ית פרסה דתרעא למשכנא:
29 וית מדבחא דעלתה שווי תרע משכנא משכן זימנא וסדר עלוי ית
עלתה [וית מנחתה] היך מה די פקד ייי ית משה:
30 ושווי ית כיורה בין משכן זימנא ובין מדבחה ויהב תמן מיין לקידוש:
31 ויקדשון מנה משה אהרן ובנוי ית ידיהון וית רגליהון:

19 פרסה] משכן זימנה M | מן לעל] מל[על] I | די פקד] דפ׳ I | ייי]
מימריה דייי׳ M || 20 ונסב ... לגו ארונה] ונסב משה ית תרין לוחי אבניה
דאיתיהיבו ליה בחורב והוון קיימין על את בבית אולפנה הנון לוחי קיימה לוחי
סהדותה בארונה M | מן לעל] מלע[ל] I || 21 לגו משכנה] למש׳ M |
וא[ט]יל] ואעיל in text! | דפקיד] mut in די פקיד a I; דפק׳ I | ייי] מימריה
דייי׳ M || 22 שפולוי] סטרוי M | לצפונא] מן צפונה M || 23 סדור
לחם אפיה] סידור אפי׳ M; cf 39, 36 [לחם סידור אפ׳] | די פקד] דפ׳ I |
ייי] מימריה דייי׳ M || 24 מנרתה] בוציניה M | שפולוי] סיטרה M | מן
דרומא] מד׳ I || 25 ואעל] וסדר M | דפקד] mut in די פקד a I; דפ׳ I |
ייי] מימריה דייי׳ M || 27 די פקד] דפ׳ I | ייי] מימריה דייי׳ M || 28 פרסה
דתדעא] פרס [ת]ר׳ M || 29 תרע משכנא] בתר׳ למש׳ M | [וית מנחתה]
desider in text, add cum errore transcript in I | עלתה] + וית מדבחתה
היך [leg מנחתה] I | די פקד] דפ׳ I | ייי] מימריה דייי׳ M || 30 ויהב ... מיין]
ושווי תמן מים M || 31 אהרן] ואה[רן] M.

32 Al entrar en la tienda de la reunión y al acercarse al altar se lavaban,
tal como Yahweh (1) había ordenado a Moisés.
33 Y levantó el patio todo alrededor del tabernáculo y del altar y colocó
la cortina de la puerta del patio con lo que terminó Moisés la obra,
34 y cubrió la nube la tienda de la reunión, y la Gloria (2) de la *Šekiná* de
Yahweh llenó (3) el tabernáculo.
35 Y no podía Moisés entrar en la tienda de la reunión porque había
asentado (4) en ella la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh, y la Gloria de
la *Šekiná* de Yahweh llenaba (5) el tabernáculo.
36 Y cuando se levantaba (6) la nube (de sobre el tabernáculo) (7), se
ponían en marcha los hijos de Israel en todas sus etapas,
37 y si no se alzaba la nube no se ponían en marcha hasta el día en que
se alzaba.
38 Porque la nube de la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh estaba (8) sobre
el tabernáculo durante el día, y durante la noche había en ella fuego a
los ojos de toda la casa (9) de Israel, en todas sus etapas.

(1) M: «el Verbo de Yahweh».
(2) M: «y con la Gloria».
(3) M: «llenó».
(4) M: «se había asentado».
(5) M: «(en ella) la nube y con la Gloria de la *Šekiná* de Yahweh llenaba».
(6) M: «y al levantarse».
(7) Falta en texto, añadido en M.
(8) M: «cubría».
(9) M: «(y el fuego) brillaba sobre ella toda la noche, viéndo(lo) toda la casa...»

32 במיעלהון למשכן זימנא ובקרבותיהון על גבי מדבחה יתקדשון היך מה די פקד ייי ית משה:
33 ואקים ית דרתה חזר חזר למשכנה ולמדבחה ושווי ית פרס תרע דרתה ואשלם משה ית עבדתה:
34 וכסי עננא ית משכן זימנא ואיקר שכינתה דייי מלת ית משכנה:
35 ולא יכל משה למיעל למשכן זימנא ארום אשרי עלוי איקר שכינתה דייי ואיקר שכינתה דייי מלא משכנה:
36 ובאסתלקות עננה [מעלווי משכנה] [י]טלון בני ישראל בכל מטל[ני]הון:
37 ואין לא יסתלק עננה ולא יטלון עד יומא די יסתלק:
38 ארום ענן איקר שכינתא דייי על משכנא באיממא ואשתא תיהוי בליליא ביה לעיני כל בית ישראל בכל מטלניהון:

32 יתקדשון] M יקדשון | די פקד] I דפ' | ייי] M מימריה דיי' || 33 עבדתה] M עיב' || 34 ואיקר] M וביקר | מלת] M מלא || 35 למיעל] M ל[מי]עול | אשרי] M שרה | איקר ... מלא] M ענה וביקר שכינתה דיי' מלא || 36 ובאסתלקות] M ובסלקות | [מעלווי משכנה]] desider in text, add in M | [י]טלון] וטלון in text | בכל] M לכל | מטל[ני]הון] מטלינהון in text || 37 ואין] I ואים | די יסתלק] I דאס' || 38 איקר] M יקר | דייי] + הוה | באיממא] M מט[לל] | I בימ' | תיהוי ...] הוות מנחרה [leg מנהרה] עלוי כל ליליה M חמיץ כל בית.

ANEXO I

TRADUCCIÓN FRANCESA

CHAPITRE I

1 Voici les noms des fils d'Israël qui entrèrent en Égypte avec Jacob; ils entrèrent chacun avec les hommes de sa maison:
2 Ruben, Siméon, Lévi et Juda,
3 Issachar, Zabulon et Benjamin,
4 Dan et Nephtali, Gad et Aser.
5 Le total des personnes issues des reins de Jacob fut de soixante-dix personnes avec Joseph qui était en Égypte ([1]).
6 Joseph mourut, puis tous ses frères et toute cette génération.
7 Les enfants d'Israël devinrent puissants, eurent des enfants et se multiplièrent.
8 Alors se leva sur l'Égypte un nouveau roi qui ne connaissait pas Joseph et il ne marcha point selon ses lois.
9 Il dit à son peuple: «Voici que le peuple des enfants d'Israël est plus nombreux et plus fort que nous;
10 venez, prenons contre eux des mesures malfaisantes ([2]); décrétons des lois (par lesquelles) nous les réduirons avant qu'ils ne se multiplient et qu'il n'arrive, au cas où surviendrait la guerre, qu'ils aillent se joindre eux aussi à nos ennemis, fassent la guerre contre nous, mettent un roi à leur tête et remontent du pays.»
11 Ils leur imposèrent donc des chefs de corvée pour les tourmenter par leurs corvées. Ils construisirent ainsi des cités fortifiées pour Pharaon, Tanis et Pelusium.
12 Mais tandis qu'on les tourmentait, ils devenaient de plus en plus nombreux et de plus en plus forts et les Égyptiens éprouvèrent de l'inquiétude devant le peuple des enfants d'Israël.

([1]) M: «(qui) était jusqu'alors».
([2]) M: «(venez) donc et prenons conseil au sujet des secrets de la guerre».

13 Et les Égyptiens réduisirent les enfants d'Israël en servitude, avec
dureté,
14 et ils leur rendirent la vie amère dans un dur travail, dans l'argile et la
brique ([1]) et toutes sortes de travaux dans la campagne, toutes sortes
de travaux auxquels ils étaient soumis avec dureté.
15 Et le roi d'Égypte dit aux accoucheuses des Hébreux —l'une avait
nom Shiphrah ([2]) et le nom de la seconde était Pu'ah—,
16 il dit: «Quand vous accoucherez les femmes des Hébreux, vous
regarderez les sièges: si c'est un enfant mâle, vous le mettrez à mort et
si c'est une fille, vous (la) laisserez vivre.»
17 Mais les accoucheuses craignirent Yahvé et elles ne firent point comme
le leur avait dit le roi d'Égypte et elles laissèrent les enfants en vie.
18 Le roi d'Égypte appela les accoucheuses et leur dit: «Pourquoi avez-
vous fait cette chose et avez-vous laissé les enfants en vie?»
19 Les accoucheuses dirent à Pharaon: «C'est que les femmes des Hébreux
ne sont pas comme les femmes égyptiennes, elles sont vigoureuses.
Avant que l'accoucheuse n'arrive près d'elles, elles supplient leur Pé-
re ([3]) qui est dans les cieux, celui-ci leur répond et elles mettent au
monde.»
20 Yahvé favorisa les accoucheuses; le peuple se multiplia et devint
extrêmement puissant.
21 Et parce que les accoucheuses avaient craint Yahvé, elles s'acquirent
un bon renom au milieu ([4]) de la maison d'Israël et (Yahvé) leur fit des
maisons, la maison de la royauté et la maison du souverain sacerdoce:
Miryam prit la couronne de la royauté et Jokébéd prit la couronne du
souverain sacerdoce.
22 Et Pharaon ordonna à tout son peuple, en disant: «Tout enfant mâle
qui naîtra aux Juifs, projetez-le dans le fleuve, mais laissez vivre tout
enfant de sexe féminin»

(1) I: «et dans les briques».
(2) M: «c'était Jokébéd, et le nom de la seconde était Pu'ah, c'était Miryam».
(3) I: «(elles prient) devant Yahvé et il les exauce et elles mettent au monde».
(4) M 1: «(au milieu) des générations et ils leur firent des maisons».
M 2: «maisons du souverain sacerdoce, maisons de prophétie et maisons de royauté» (= maisons de prêtres, de prophètes et de rois).

CHAPITRE II

1 Un homme ([1]) de la maison de Lévi s'en fut et prit (pour femme) la fille ([2]) de Lévi.
2 La femme conçut et enfanta un fils. Elle vit qu'il était beau ([3]) et elle le cacha pendant trois mois.
3 Mais ne pouvant le cacher plus longtemps, elle prit pour lui une corbeille de papyrus, la calfata avec de l'asphalte et de la poix, y déposa l'enfant et elle la plaça dans le pâtis, sur la rive du fleuve.
4 Sa soeur se posta à distance pour savoir ([4]) ce qui lui adviendrait.
5 Or la fille de Pharaon descendit se rafraîchir au ([5]) fleuve et ses suivantes marchaient sur la berge du fleuve. Elle vit la corbeille au milieu du pâtis ([6]) et envoya sa servante pour la prendre.
6 Elle ouvrit, vit l'enfant et voici que l'enfant était en pleurs. Elle eut compassion pour lui et dit: «Celui-ci est un enfant des Hébreux.»
7 Sa soeur dit alors à la fille de Pharaon: «Puis-je aller te quérir une nourrice d'entre les femmes des Hébreux, pour qu'elle allaite l'enfant pour toi?»
8 La fille de Pharaon lui dit: «Va!» Et la jeune fille ([7]) s'en fut et appela la mère de l'enfant.
9 La fille de Pharaon lui dit: «Emporte cet enfant et allaite-le pour moi et moi je te donnerai ton salaire.» Et la femme prit l'enfant et l'allaita.
10 L'enfant grandit et elle l'apporta à la fille de Pharaon. Il fut pour elle comme un fils et elle l'appela du nom de Moïse et dit: «C'est que je l'ai sauvé des eaux».
11 Il advint, en ces jours-là, que Moïse grandit et qu'il sortit vers ses frères et vit leurs corvées. Il vit aussi un homme égyptien qui frappait un homme hébreu d'entre ses frères.

([1]) M: «un homme lévite de la tribu de Lévi».
([2]) M: «(et prit) pour lui Jokébéd, sa fiancée, pour femme».
([3]) *Litt:* bon (ṭob).
([4]) M: «quelle serait la fin de l'enfant».
([5]) M: «sur la rive du fleuve et les jeunes filles».
([6]) M: «des papyrus».
([7]) D'après M. Le texte a: «sa suivante».

12 Il regarda ([1]) de-ci de-là et vit qu'il n'y avait là personne; il tua l'Égyptien et le cacha dans le sable.
13 Il sortit encore le second jour et voici que deux ([2]) hommes hébreux se querellaient. Il dit au coupable: «Pourquoi donc frappes-tu ton compagnon?»
14 (Et il dit): ([3]) «Qui t'a établi seigneur et chef sur nous? Est-ce que tu as décidé de me tuer comme tu as tué l'Égyptien?» Moïse prit peur et dit: «Voici que maintenant ([4]) la chose se sait.»
15 Pharaon entendit cette chose et il chercha à mettre Moïse à mort. Moïse s'enfuit donc de devant Pharaon et demeura au pays de Madian. Il s'assit auprès du puits.
16 Or le seigneur de Madian avait sept filles. Elles vinrent puiser et remplirent les abreuvoirs ([5]) pour faire boire le petit bétail de leur père.
17 Puis survinrent les pasteurs qui les chassèrent. Mais Moïse se leva, les (en) délivra et donna à boire à leur petit bétail.
18 Elles s'en vinrent vers Raguël, leur père, qui leur dit: «Pourquoi vous êtes-vous dépêchées de revenir aujourd'hui?» ([6])
19 Elles disent: «Un homme égyptien nous a délivrées des mains des pasteurs; il a même puisé pour nous et fait boire notre petit bétail.» ([7])
20 Et il dit à ses filles: «Et où est-il? Pourquoi donc avez-vous laissé (aller) l'homme? Appelez-le et qu'il prenne de la nourriture.» ([8])
21 Et Moïse se mit à demeurer auprès de l'homme. Il donna ([9]) pour femme à Moïse Séphorah, sa fille.
22 Elle enfanta un fils et l'appela du nom de Gershom, car il dit: «Je suis habitant et résident en terre étrangère.»
23 Il advint, durant ces nombreux jours, que le roi d'Égypte mourut. Les enfants d'Israël gémirent de la servitude et se mirent à crier et leur clameur monta devant Yahvé (du fond) de la servitude ([10]).

([1]) M 1: «...en esprit de prophétie ce monde-ci et le monde à venir et vit qu'il n'y avait pas d'homme pur à sortir de lui; (et) il frappa l'Égyptien et le cacha dans le sable».

M 2: «Moïse considéra dans l'esprit saint les deux mondes et il vit qu'il ne devait point surgir de prosélyte de cet Égyptien et il frappa l'Égyptien et le cacha dans le sable».

([2]) M: «Dathan et Abiram, hommes juifs, se querellant».
([3]) Manque dans le texte.
([4]) M: «En vérité, (la chose) est connue».
([5]) M: «les auges».
([6]) M: «(Pourquoi) vous êtes-vous hâtées».
([7]) M: «le petit bétail».
([8]) M: «+ un peu de».
([9]) I: «il donna» (autre verbe).
([10]) M: «de leur servitude».

24 Leur clameur fut entendue devant Yahvé et Yahvé, dans sa miséricordieuse bonté, se souvint de l'alliance ([1]) qu'il avait établie avec Abraham, Isaac et Jacob.
25 L'esclavage des enfants d'Israël fut manifesté devant Yahvé et il décida par sa Parole de les libérer.

CHAPITRE III

1 Moïse faisait paître le petit bétail (de Jéthro, son beau-père, seigneur de Madian et il mena le petit bétail) ([2]) par-delà ([3]) le désert et arriva à la montagne sur laquelle apparut la Gloire de la Shekinah de Yahvé, Horeb.
2 L'Ange de Yahvé lui apparut dans des flammes de feu ([4]) du milieu d'un buisson ([5]). Il regarda et voici que le buisson était embrasé par le feu et le buisson n'était point consumé ([6]).
3 Moïse se dit: «Je vais donc faire un détour et voir cette grande vision (et) pourquoi le buisson ne se consume point.» ([7])
4 Il fut manifesté devant Yahvé que Moïse avait fait un détour pour voir; la Parole ([8]) de Yahvé l'appela du milieu du buisson et lui dit: «Moïse, Moïse!» Moïse répondit dans la langue du sanctuaire et dit: «Me voici!»
5 Il dit: «N'approche point d'ici! ([9]) Enlève tes chaussures de tes pieds, car le lieu où tu te tiens est un lieu saint.»
6 Puis il dit: «Je suis le Dieu de ton père, le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac et le Dieu de Jacob.» Et Moïse se couvrit la face, car il craignait de regarder la Gloire de la Shekinah de Yahvé.
7 Yahvé dit: «J'ai bien vu ([10]) l'affliction de mon peuple qui est en Égypte et j'ai entendu sa clameur devant ses oppresseurs, car leur esclavage est manifesté devant moi ([11]).

([1]) M: «son alliance».
([2]) Omis dans le texte par homoioteleuton.
([3]) I: «par le chemin».
([4]) M: «(et vint?) la Gloire de la Shekinah de Yahvé sur lui dans des flammes de feu».
([5]) M: «dans les buissons».
([6]) M: «... vert et ne se consumait pas».
([7]) M: «(pour)quoi le buisson reste vert et ne se consume pas».
([8]) M: «les anges».
([9]) M: «... pour venir. Retire tes sandales de».
([10]) M: «la Parole de Yahvé (dit): (L'affliction) est manifestée devant moi».
([11]) M: «leurs afflictions».

8 Je me suis manifesté par ma Parole pour les sauver des mains des
Égyptiens et pour (les) (1) faire monter de ce pays au pays beau et
spacieux, au pays qui produit des fruits excellents, purs comme le lait
et doux (2) comme le miel, au pays des Cananéens, des Hittites, des
Amorrhéens, des Perizziens, des Amorrhéens (sic), des Hévéens et des
Jébuséens.
9 Voici donc que maintenant la clameur des enfants d'Israël est montée
vers moi et que sont également manifestées devant moi les oppressions
dont les Égyptiens les oppriment.
10 Et maintenant, va! Je t'enverrai vers Pharaon et tu feras sortir d'Égypte mon peuple, les enfants d'Israël, pour être libérés.»
11 Et Moïse dit devant Yahvé: «Qui suis-je pour que je m'en aille vers
Pharaon et que je fasse monter (3) d'Égypte les enfants d'Israël,
libérés?»
12 Il dit: «(Avec) ma Parole je serai (4) avec toi. Et ceci sera pour toi signe
que ma Parole t'a envoyé: quand tu auras fait sortir (5) le peuple
d'Égypte, vous rendrez un culte devant Yahvé sur cette montagne.»
13 Et (Moïse) (6) dit devant Yahvé: «Voici que je m'en vais vers les
enfants d'Israël et je leur dirai: Le Dieu de vos pères m'a envoyé vers
vous. S'ils me disent: Quel est son nom? Que leur dirai-je?»
14 Yahvé (7) dit à Moïse: (8) «Je suis qui je suis.» Puis il dit: «Tu parleras
ainsi aux enfants d'Israël: Celui qui parla et le monde fut dès le commencement et (Celui) qui doit lui dire: Sois! et il sera, c'est Lui qui m'a
envoyé vers vous.»
15 Et Yahvé dit encore à Moïse: «Ainsi (9) tu parleras aux enfants d'Israël: Yahvé, le Dieu de vos pères, le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac
et le Dieu de Jacob, m'a envoyé vers vous. C'est là mon nom à jamais
et c'est là mon mémorial pour toutes les générations.

(1) Sic M. Le texte a: «pour vous faire monter».
(2) M: «savoureux».
(3) M: «que je fasse sortir».
(4) Ou bien, avec M: «(Ma Parole) sera». M: «à ton aide; et cela pour vous» = Ps.
(5) M: «... que je t'ai envoyé: quand tu auras fait sortir le (peuple)».
(6) Omis dans le targum.
(7) M: «la Parole de Yahvé (dit) à Moïse: Celui qui dit au monde: Sois! et il fut; et (celui qui) doit lui dire: Sois! et il sera, a dit: Tu parleras ainsi aux enfants d'Israël: *Je suis* m'a envoyé».
(8) M: «Moi j'existais avant que le monde fût créé; et moi j'ai existé depuis la création du monde; moi je suis celui qui vous assistait (fut à votre aide) dans l'exil des Égyptiens et moi je suis celui qui vous assistera pour toutes les générations. Et il dit: Tu parleras ainsi aux enfants d'Israël: *Je suis* m'a envoyé vers vous».
(9) M: «La Parole de Yahvé (dit) à Moïse une seconde fois: Ainsi...».

16 Va, réunis les sages d'Israël et dis-leur: Yahvé, le Dieu de vos pères,
m'est apparu, le Dieu d'Abraham, Isaac et Jacob (1), en disant: Yahvé
s'est souvenu de vous (2) et de ce que vous ont fait les Égyptiens (3),
17 et j'ai décidé, par sa (?) Parole, de vous faire remonter de l'esclava-
ge (4) des Égyptiens au pays des Cananéens, des Hittites, des Amor-
rhéens, des Perizziens, des Hévéens et des Jébuséens, au pays qui
produit des fruits (5) purs comme le lait et doux (6) comme le miel.
18 Ils écouteront ta voix et tu iras, toi (7) et les sages d'Israël, vers le roi
d'Égypte et vous lui direz: Yahvé, le Dieu des Hébreux, nous est
apparu. Maintenant donc, puissions-nous aller pour une route de trois
jours de marche dans le désert et sacrifier en présence de Yahvé, notre
Dieu.
19 Je sais, moi, que le roi d'Égypte ne vous laissera pas partir, pas
même (8) par la main qui est puissante.
20 Mais j'enverrai (9) la plaie de mes châtiments et je mettrai à mort (10)
les Égyptiens par tous les prodiges (11) de ma main que j'opérerai parmi
eux; après quoi, il vous laissera aller.
21 Je donnerai à ce peuple (de trouver) faveur aux yeux des Égyptiens et
il adviendra que, lorsque vous partirez, (vous ne vous en irez point) (12)
(les mains) vides.
22 La femme demandera à son hôtesse et à sa voisine qui habite dans sa
maison, des objets d'argent, des objets d'or et des vêtements et vous
les mettrez à vos fils et à vos filles et vous dépouillerez les Égyptiens.»

(1) M: «le Dieu d'Isaac et le Dieu de Jacob».
(2) M: «je me suis souvenu de vous dans ma miséricordieuse bonté».
(3) M: «l'esclavage qu'ils vous ont fait subir en Égypte».
(4) M: «des afflictions» (?)
(5) M: + «beaux».
(6) M: «savoureux».
(7) M: «(ils écouteront) la voix de tes paroles et tu entreras, toi...».
(8) Il semble bien que le texte hébreu que suit ici N est corrompu et doit être corrigé ainsi, avec M (= LXX et Vg): «sinon par une main puissante».
(9) M: «et je lâcherai».
(10) M: «et je frapperai».
(11) M: «avec tous mes signes prodigieux».
(12) Omis dans le texte par homoioteleuton.

CHAPITRE IV

1 Moïse répondit et dit: «Et s'ils (1) ne me croient pas et n'écoutent point
ma voix, mais se mettent à dire: Yahvé ne t'est pas apparu!» (2)
2 Yahvé (3) lui dit: «Qu'est-ce qu'il y a dans ta main?» Il dit: «Un
bâton.»
3 Il dit: «Jette-le à terre!» Il le jeta (4) à terre et il devint un serpent. Et
Moïse s'enfuit de devant lui.
4 Yahvé dit à Moïse: «Étends ta main et saisis-le par la queue!» Il étendit
sa main et le saisit et, dans la paume de sa main, il redevint un
bâton (5).
5 «C'est afin qu'ils croient (6) que Yahvé (3) t'est apparu, le Dieu de
leurs pères, le Dieu d'Abraham, le Dieu d'Isaac et le Dieu de Jacob.»
6 Il lui dit (7) encore: «Introduis donc ta main dans ton sein!» Il intro-
duisit sa main dans son sein, puis la sortit; et voici que sa main (était)
lépreuse, comme la neige.
7 Il dit: «Remets donc ta main dans ton sein!» Et il remit sa main dans
son sein. Puis il la sortit de son sein et voici qu'elle était redevenue
comme (le reste de) sa chair.
8 «Ainsi s'ils ne te croient pas et n'écoutent pas la voix des premiers
prodiges, ils croiront à la voix du dernier (8) prodige.
9 Que s'ils ne croient pas non plus à ces deux prodiges et n'écoutent
point ta voix, tu prendras des eaux du fleuve, tu les verseras sur la terre
sèche et les eaux que tu auras prises du fleuve deviendront du sang sur
la terre sèche.»
10 Et Moïse dit devant Yahvé: «Je te prie, par la miséricorde de devant
toi, Yahvé! Moi, je ne suis point homme habile à parler, ni d'hier ni
d'auparavant, ni même depuis le moment (9) où tu parles avec ton
serviteur, car j'ai la bouche paralysée et le parler difficile.» (10)

(1) M: «et eux».
(2) M: «La Parole de Yahvé (ne) t'(est pas apparue)».
(3) M: «la Parole de Yahvé».
(4) M: «Jette... et il jeta».
(5) M: «(il redevint un) bâton dans la paume de ses mains».
(6) I: «qu'il croie».
(7) M: + «la Parole de Yahvé».
(8) M: «l'ultime».
(9) I: «depuis l'heure» (= le moment).
(10) M: «(la bouche) lourde».

11 Mais Yahvé ([1]) dit à Moïse «Qui a donné (la bouche) au fils de l'homme? Ou qui a fait les muets ou les sourds, les clairvoyants ou les aveugles ([2]), sinon moi, Yahvé? ([3])
12 Maintenant donc, va, et moi, avec ma Parole, je serai avec le discours de ta bouche et je t'enseignerai ([4]) ce que tu auras à dire.»
13 Il dit: «Je te prie, par la miséricorde de devant toi, Yahvé! Envoie donc ([5]) (ton message) par la main de celui à qui il revient d'être envoyé.» ([6])
14 La colère de Yahvé s'enflamma contre Moïse et il dit: «N'y a-t-il pas Aaron, ton frère, le Lévite? Je sais que lui saura parler. Voici du reste qu'il vient ([7]) à ta rencontre; il te verra et se réjouira en son coeur.
15 Tu lui parleras et mettras les paroles dans sa bouche. Et moi, par ma Parole, je serai avec le discours de ta bouche et avec le discours de sa bouche et je vous enseignerai ([8]) ce que vous devrez faire.
16 C'est lui qui parlera pour toi ([9]) au peuple et te servira d'interprète et toi tu seras pour lui celui qui cherche instruction de (devant) Yahvé.
17 Prends ce bâton dans ta main, avec lequel tu opéreras les signes prodigieux.»
18 Moïse s'en fut et retourna ([10]) chez Jéthro, son beau-père, et il lui dit: «Je vais donc m'en aller et retourner vers mes frères qui sont en Égypte pour voir s'ils sont encore en vie.» Et Jéthro dit: «Va-t'en en paix'»
19 Yahvé dit à Moïse, en Madian: «Va-t'en, retourne en Égypte, car ils sont morts ([11]) tous les hommes qui en voulaient à ta vie.» ([12])
20 Moïse prit donc sa femme et ses fils, les fit monter sur l'âne et retourna au pays d'Égypte. Et Moïse prit dans sa main le bâton avec lequel s'étaient opérés les prodiges par-devant Yahvé.

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) M: «celui qui voit ou les aveugles».
([3]) M: «n'est-ce pas moi, Yahvé?».
([4]) M: «et je (te) montrerai».
([5]) M: «(je) te (prie), mon Seigneur, envoie...».
([6]) M 1: «par la main de celui à qui il revient d'être envoyé».
M 2: «par la main du messager (de l'ange), le Messie qui doit être envoyé» (*Prob. lire:* «le roi Messie»).
([7]) M: «qu'il sort» *ou* «qu'il est sorti».
([8]) M: «je serai avec le discours de ta bouche et avec le discours de sa bouche et je vous apprendrai».
([9]) M: «avec toi».
([10]) M: «et il revint».
([11]) M: «ils sont déchus de leur fortune et voici qu'ils sont réputés comme morts» = *Ps Jon.*
([12]) M: «qui en voulaient à ta vie pour te tuer».

21 Yahvé dit à Moïse: «Quand tu t'en iras pour retourner ([1]) en Égypte, vois tous les signes que j'ai mis en ta main. Tu les accompliras devant ([2]) Pharaon; mais moi, j'endurcirai son coeur et il ne laissera point aller le peuple.
22 Alors tu diras à Pharaon: Ainsi a parlé Yahvé: Israël est mon fils premier-né ([3]),
23 et je t'ai dit: Laisse partir mon fils pour qu'il rende un culte devant moi. Mais tu as refusé de le laisser aller ([4]). Voici que, moi, je vais tuer ton fils premier-né!»
24 Il advint qu'en route, dans le caravansérail, un ange de devant Yahvé le rencontra et chercha à le mettre à mort.
25 Séphorah prit alors une pierre et trancha le prépuce de son fils, l'approcha des pieds ([5]) de l'Exterminateur et dit: «(Mon) mari voulait bien (le) circoncire, mais son beau-père ne l'a point laissé. Et maintenant le sang de cette circoncision a expié pour les péchés de ce (son?) mari que voilà!»
26 Et l'ange ([6]) le laissa. Alors Séphorah se mit à louer (Dieu) et dit: «Combien cher est le sang ([7]) de cette (circoncision) qui a sauvé ce (son?) mari que voilà de la main ([8]) de l'ange de la mort!» ([9])
27 Yahvé ([10]) dit à Aaron: «Va à la rencontre de Moïse au désert!» Il s'en alla et le rencontra sur la montagne du Temple de Yahvé ([11]) et il le baisa.
28 Moïse raconta ([12]) à Aaron toutes les paroles de Yahvé par lesquelles Yahvé l'avait envoyé (et tous les signes qu'il lui avait commandé d'accomplir) ([13]).
29 Et Moïse s'en alla ainsi qu'Aaron et ils réunirent tous les sages des enfants d'Israël.
30 Aaron dit toutes les paroles que Yahvé ([10]) avait dites à Moïse et accomplit les signes aux yeux du peuple ([14]).

([1]) M: «la Parole de Yahvé (dit) à Moïse: Lorsque tu t'en iras pour retourner».
([2]) M: «devant toi et tu les accompliras devant».
([3]) M: «la Parole de Yahvé: Israël est mon fils premier-né».
([4]) M: «mes fils pour qu'ils rendent un culte devant moi et tu as refusé de les laisser partir».
([5]) M: «et elle jeta sous les pieds de».
([6]) M: «l'ange exterminateur (le laissa). Alors il (elle?) loua».
([7]) I: « + la circoncision».
([8]) I: «des mains de».
([9]) M: «exterminateur».
([10]) M: «la Parole de Yahvé».
([11]) M: «sur la montagne sur laquelle apparut la Gloire de la Shekinah de Yahvé».
([12]) M: «et (Moïse) rapporta».
([13]) Manque dans le texte.
([14]) M: «devant Pharaon».

31 Et le peuple crut au nom de la Parole de Yahvé et ils entendirent que Yahvé, dans sa miséricordieuse bonté, s'était souvenu des enfants d'Israël (1) et que leurs souffrances étaient connues devant Lui. Ils se prosternèrent, glorifièrent et louèrent (Dieu).

CHAPITRE V

1 Après cela, Moïse et Aaron entrèrent et dirent à Pharaon: «Ainsi a parlé Yahvé (2), le Dieu d'Israël: Laisse aller le peuple pour qu'ils célèbrent une fête en ma présence dans le désert.»
2 Pharaon dit: «Qui est Yahvé que je doive écouter sa voix pour laisser partir Israël? Pharaon ne sait pas qui est Yahvé et Israël, je ne (le) laisserai point partir.»
3 Ils disent: «Le Dieu des Hébreux nous est apparu. Puissions-nous donc aller pour une route de trois jours de marche dans le désert pour sacrifier devant Yahvé, notre Dieu, de peur qu'il (3) ne nous atteigne par la peste ou le glaive.»
4 Le roi d'Égypte leur dit: «Pourquoi donc, Moïse et Aaron, distrayez-vous le peuple de ses occupations? Allez-vous-en à vos corvées!»
5 Pharaon dit: «Voici que maintenant la population (du pays) (4) est nombreuse et vous iriez les distraire de leurs corvées?» (5)
6 En ce jour-là, Pharaon donna des ordres aux préposés du peuple et à ses exacteurs, en disant:
7 «Vous ne continuerez point à donner de la paille au peuple pour fabriquer des briques comme hier et précédemment. Qu'eux-mêmes aillent ramasser de la paille pour eux!
8 Mais vous leur imposerez la même quantité de briques qu'ils faisaient hier et précédemment; vous ne (la) leur réduirez point, car ce sont des paresseux. C'est pour cela qu'ils sont en train de crier, en disant: Laisse-nous aller et sacrifier devant notre Dieu!
9 Que l'on impose aux hommes un surcroît de travail et qu'ils l'exécutent et ils ne s'occuperont plus (6) avec des paroles fallacieuses.»
10 Les exacteurs du peuple et ses préposés sortirent et parlèrent au peuple en disant: «Ainsi a parlé Pharaon: Moi je ne vous donne plus de paille.

(1) M: «la Parole de Yahvé (s'était souvenue) des enfants d'Israël».
(2) M: «la Parole de Yahvé».
(3) M: «le Dieu des Hébreux pour que ne ...pas».
(4) Ajouté par I.
(5) M: «de leur esclavage».
(6) M: «ne s'appuieront plus».

11 Allez vous-mêmes, procurez-vous de la paille d'où vous en trouverez, car on ne réduira [1] en rien vos corvées.»
12 Alors le peuple s'égailla [2] dans tout le pays d'Égypte pour ramasser du chaume pour (faire) la paille (hachée).
13 Et les exacteurs les pressaient, en disant: «Accomplissez votre tâche, la quantité journalière, tout comme lorsque l'on vous donnait de la paille!» [3]
14 Puis les préposés des enfants d'Israël que les exacteurs de Pharaon avaient mis à leur tête furent châtiés, en disant: «Pourquoi n'avez-vous pas achevé la quantité de briques [4] que vous avez à fabriquer, ni hier ni aujourd'hui, comme hier et précédemment?»
15 Les préposés des enfants d'Israël s'en vinrent crier [5] devant Pharaon, en disant: «Pourquoi donc agis-tu ainsi [6] à l'égard de tes serviteurs?
16 On ne donne point de paille à tes serviteurs et toi, tu nous dis, à nous [7], tes serviteurs: Faites des briques! Voici que tes serviteurs ont été châtiés; mais la faute en est à Pharaon et au peuple.» [8]
17 Il dit: «Vous êtes des paresseux, des paresseux! C'est pour cela que vous dites: Puissions-nous aller et sacrifier [9] devant Yahvé!
18 Et maintenant, allez travailler! Mais on ne vous donnera pas de paille et vous aurez à fournir la (même) quantité de briques.»
19 Les préposés des enfants d'Israël les virent abattus quand ils dirent: «Vous ne réduirez point votre quantité journalière de briques.»
20 Ils rencontrèrent Moïse et Aaron qui se tenaient [10] devant eux lorsqu'ils sortirent de devant Pharaon,
21 et ils leur dirent: «Que Yahvé [11] vous apparaisse et juge! Car vous nous avez gratifiés d'un renom détestable aux yeux de Pharaon et aux yeux de ses officiers au point de mettre dans leurs mains [12] l'épée pour nous tuer!»

(1) M: «je ne réduirai (rien)».
(2) I: «se dispersa».
(3) M: «(comme) lorsqu'il y avait de la paille».
(4) M: «la (au lieu de *votre*) quantité de briques».
(5) M: «et soupirèrent (?)».
(6) I: «agit-on ainsi».
(7) M: «(eux) ils nous disent».
(8) M: «(sont) coupables».
(9) I: «et nous sacrifierons».
(10) M: «postés (devant eux)».
(11) M: «la Parole de Yahvé» = ms D (Guénizah).
(12) M: «... vous (juge); car vous avez rendu notre odeur infecte devant Pharaon et devant ses serviteurs, en donnant».

22 Alors Moïse retourna devant Yahvé ([1]) et dit: «Je te prie, par la
miséricorde de devant toi, Yahvé! Pourquoi donc as-tu fait du mal à
ce peuple et pourquoi donc m'as-tu envoyé?
23 Depuis le moment où je suis venu vers Pharaon ([2]) pour parler au nom
de ta Parole, il maltraite ce peuple et tu n'as aucunement libéré ton
peuple!»

CHAPITRE VI

1 Yahvé ([3]) dit à Moïse: «Maintenant tu verras ce que je vais faire à
Pharaon. Car (contraint) par une main forte, il devra les laisser partir
et (contraint) par une main forte, il les chassera du pays!»
2 Yahvé ([3]) parla à Moïse et lui dit: «Je suis Yahvé.
3 Je suis apparu par ma Parole à Abraham, à Isaac et à Jacob, comme
le Dieu du ciel ([4]); mais mon nom puissant, Yahvé, je ne (le) leur ai
point fait connaître ([5]).
4 En outre, j'ai établi avec eux mon alliance pour leur donner le pays de
Canaan, le pays de leur résidence, où ils avaient résidé.
5 J'ai aussi entendu la clameur des enfants d'Israël qu'asservissent les
Égyptiens et je me suis souvenu avec miséricorde de mon alliance.
6 Je le jure! Dis aux enfants d'Israël: Je suis Yahvé, je vous ferai sor-
tir ([6]) libres de dessous le joug de l'esclavage des Égyptiens, je vous
sauverai de leurs corvées et je vous libérerai par une main forte ([7]) et
par de grands jugements.
7 Je vous mettrai à part ([8]) pour mon Nom pour (être) un peuple de
saints ([9]); ma Parole sera pour vous un Dieu sauveur et vous con-
naîtrez que je suis Yahvé, votre Dieu, qui vous ai libérés ([10]) et vous
ai fait sortir de dessous le joug de la servitude des Égyptiens.
8 Puis je vous introduirai dans le pays que j'ai juré, en levant ([11]) la main,

([1]) M: «en prière».
([2]) M: «(depuis) l'heure où je suis entré devant Pharaon».
([3]) M: «la Parole de Yahvé».
([4]) TM = El-Shaddaï.
([5]) M: «mais le nom de la Parole de Yahvé».
([6]) M: «de la servitude».
([7]) I: «à bras étendu»; cf ms D (Guénizah).
([8]) I: «et je (vous) prendrai».
([9]) M: «pour (être) un peuple saint».
([10]) M: «(qui) vous ai fait sortir, libérés, de...».
([11]) M: «... que, levant la main, (j'ai juré)».

de donner à Abraham, à Isaac et à Jacob et je vous le donnerai en
possession ([1]) et héritage, moi ([2]), Yahvé.»
9 Moïse parla ainsi aux enfants d'Israël; mais ils n'écoutèrent ([3]) point les
paroles de Moïse à cause de (leur) épuisement d'esprit et la dure
servitude.
10 Yahvé ([4]) parla à Moïse, en disant:
11 «Va, parle à Pharaon, roi d'Égypte, et ([5]) qu'il laisse partir de son
pays ([6]) les enfants d'Israël!»
12 Moïse parla en présence de Yahvé, en disant: «Voici que les enfants
d'Israël n'ont point écouté (mes) paroles; et comment Pharaon m'écou-
tera-t-il ([7]), moi qui ai le parler difficile?» ([8])
13 Yahvé ([4]) parla à Moïse et Aaron et leur donna des instructions au
sujet des enfants d'Israël et au sujet de Pharaon, roi d'Égypte, pour
faire sortir ([9]) les enfants d'Israël du pays.
14 Voici les chefs de leurs familles:
Les fils de Ruben, premier-né d'Israël: Hénoch, Pallou, Hesron et
Karmi. Ce sont là les familles des fils de Ruben.
15 Les fils de Siméon: Yemouël, Yamin, Ohad, Yakin, Sokhar et Saül,
fils de la Cananéenne. Ce sont là les familles des fils de Siméon.
16 Et voici les noms ([10]) des fils de Lévi, selon leurs généalogies: Gershom,
Quehat et Merari. Les années de la vie de Lévi (furent de) cent trente-
sept années.
17 Les fils de Gershom: Libni et Shiméï, suivant leurs familles.
18 Les fils de Quehat: Amram, Yisehar, Hébron et Ouzziël. Les années de
la vie de Quehat (furent de) cent trente-trois années.
19 Les fils de Merari: Makhli et Moushi. Ce sont là les familles des fils
de Lévi selon leurs généalogies.
20 Amram prit pour femme Jokébéd, fille ([11]) du frère de son père, qui lui
enfanta Aaron et Moïse. Les années de la vie d'Amram (furent de) cent
trente-sept années.
21 Les fils de Yisehar: Coré, Néphég et Zikri.

([1]) M: «... héritage. Ainsi a parlé Yahvé».
([2]) I: «dit (Yahvé)» = ms D (Guénizah).
([3]) M: «(ils n'écoutèrent pas) Moïse à cause de la (dureté)».
([4]) M: «la Parole de Yahvé».
([5]) = pour qu'il laisse.
([6]) I: «du pays».
([7]) M: «... (ne) m'ont (pas) écouté. Comment donc (Pharaon) m'écoutera-t-il?»
([8]) M: «dur».
([9]) M: + «libérés».
([10]) I: «sont» (*litt:* «ceux-ci»).
([11]) M: «sa fiancée», *ou* «(sa) tante, pour lui».

22 Les fils d'Ouzziël: Mishaël, Elsaphan et Sitri.
23 Aaron prit pour femme Élisabeth, fille d'Amminadab, soeur de Nakhashon, et elle lui enfanta Nadab, Abihou, Éléazar et Ithamar.
24 Les fils de Coré: Assir, Elquanah et Abiasaph. Ce sont là les familles des fils de Coré.
25 Eléazar, fils d'Aaron, prit unc femme d'entre les filles de Poutiël et elle lui enfanta Pinekhas. Tels sont les chefs des maisons paternelles des Lévites suivant leurs familles.
26 Ce sont là Aaron et Moïse à qui Yahvé (dit) (1): «Faites sortir les enfants d'Israël (2) du pays d'Égypte selon leurs armées!»
27 Ce sont eux qui parlèrent à Pharaon, roi d'Égypte, pour faire sortir les enfants d'Israël d'Égypte, eux, Moïse et Aaron.
28 Il advint, le jour où Yahvé (3) parla à Moïse au pays d'Égypte,
29 que Yahvé parla à Moïse, en disant: «Je suis Yahvé. Dis à Pharaon, roi d'Égypte, tout ce que moi (4) je te dis.»
30 Et Moïse dit devant Yahvé: «J'ai le parler (5) difficile; comment donc Pharaon va-t-il m'écouter?»

CHAPITRE VII

1 Yahvé (3) dit à Moïse: «Vois, je t'ai constitué seigneur et prince pour Pharaon (6) et Aaron, ton frère, sera ton interprète.
2 Toi, tu diras tout ce que je t'ai commandé (7), Aaron ton frère parlera à Pharaon et (8) il laissera partir les enfants d'Israël de son pays.
3 Mais moi, j'endurcirai (9) le coeur de Pharaon et je multiplierai mes signes et mes prodiges (10) au pays d'Égypte.
4 Pharaon ne vous écoutera pas et j'imposerai sur l'Égypte les plaies de ma vengeance et je ferai sortir mes armées, mon peuple, les enfants d'Israël, du pays d'Égypte, avec de grands jugements.
5 Et les Égyptiens connaîtront que je suis Yahvé lorsque j'imposerai les

(1) Manque dans le texte.
(2) M: + «libérés».
(3) M: «la Parole de Yahvé».
(4) M: + «maintenant».
(5) M: «dur».
(6) M: «Voici que je t'ai placé comme (constitué) seigneur pour Pharaon».
(7) I: «que je te commanderai»; M: «que je te commande».
(8) = pour qu'il laisse.
(9) I: «j'endurcirai» (autre verbe).
(10) M: «mes signes et (mes) miracles prodigieux».
I: «le miracle de Yahvé».

plaies de ma vengeance sur l'Égypte et que je ferai sortir les enfants d'Israël, libérés, du milieu d'eux.»
6 Ainsi firent Moïse et Aaron; comme le leur avait prescrit Yahvé (1), ainsi firent-ils.
7 Moïse était âgé de quatre-vingts ans et Aaron de quatre-vingt-trois ans lorsqu'ils parlèrent à Pharaon.
8 Yahvé (1) parla à Moïse et à Aaron, en disant:
9 «Lorsque Pharaon vous parlera, en disant: Donnez (2) un signe en votre faveur! tu diras à Aaron: Prends ton bâton et jette-le (3) devant Pharaon! Et il deviendra un serpent.»
10 Moïse et Aaron entrèrent donc chez Pharaon et firent comme Yahvé (1) leur avait prescrit. Aaron jeta son bâton devant Pharaon et devant ses serviteurs (4) et il devint un serpent.
11 Mais Pharaon, de son côté, convoqua les sages et les magiciens et, eux aussi, les magiciens des Égyptiens, firent de même, par leurs sortilèges.
12 Ils jetèrent chacun son bâton et ils devinrent des serpents; mais le bâton d'Aaron engloutit leurs bâtons.
13 Le coeur de Pharaon s'endurcit et il ne les écouta point, selon ce qu'avait dit Yahvé (1).
14 Yahvé (1) dit à Moïse: «Le coeur de Pharaon s'est endurci. Il refuse de laisser partir le peuple (5).
15 (Va-t'en) (6) vers Pharaon, le matin: voici qu'il sort se rafraîchir au fleuve (7). Tu te posteras à sa rencontre sur la rive du fleuve et tu prendras dans ta main le bâton qui s'est changé en serpent.
16 Tu lui diras: Yahvé, le Dieu des Hébreux, m'a envoyé vers toi pour dire: Laisse partir mon peuple et (8) qu'ils rendent un culte devant moi (9) dans le désert. Mais voici que jusqu'à présent tu n'as point obéi (10).
17 Ainsi a parlé Yahvé (1): A ceci (11) tu connaîtras que je suis Yahvé: Voici que, moi, je vais frapper avec le bâton qui est dans ma main sur les eaux qui sont dans le fleuve et elles se changeront en sang.

(1) M: «la Parole de Yahvé».
(2) M: «Proposez» (*litt:* «posez»).
(3) M: «et lance».
(4) I: «ses princes».
(5) M: «son peuple».
(6) Manque dans le texte.
(7) M: «au bord des eaux».
(8) = pour qu'ils rendent.
(9) M: «devant Lui».
(10) M: «(n')as (pas) écouté».
(11) M: «cette fois tu sauras»; *ou:* «par ceci, tu sauras». Cf. *Ps-Jon.*

18 Les poissons qui sont dans le fleuve mourront, le fleuve deviendra fétide ([1]) et les Égyptiens se dégoûteront ([2]) de boire les eaux du fleuve.»
19 Yahvé ([3]) dit à Moïse: «Dis à Aaron: Prends ton bâton et étends tes mains sur les eaux des Égyptiens, sur leurs fleuves et sur leurs sources ([4]), sur leurs étangs et sur toutes leurs réserves d'eau et ils deviendront du sang, dans tout le pays d'Égypte, dans les (récipients de) bois ([5]) et de pierre.»
20 Ainsi firent Moïse et Aaron, selon ce que Yahvé avait commandé. Il leva son bâton ([6]) et frappa les eaux du fleuve devant Pharaon et devant ses princes et toutes les eaux du fleuve se changèrent en sang.
21 Les poissons qui étaient dans le fleuve moururent; le fleuve devint fétide ([7]) et les Égyptiens ne purent plus boire l'eau du fleuve et il y eut du sang par tout le pays d'Égypte.
22 Mais les magiciens des Égyptiens en firent autant par leurs sortilèges et le coeur de Pharaon s'endurcit; il ne leur obéit point ([8]), selon ce qu'avait dit Yahvé ([3]).
23 Pharaon s'en retourna ([9]) et rentra dans sa maison et il ne prêta aucune attention, même à cette plaie ([10]).
24 Tous les Égyptiens se mirent à creuser aux alentours du fleuve (pour de l'eau à boire, car ils ne pouvaient) ([11]) boire des eaux du fleuve.
25 Sept jours s'écoulèrent après que Yahvé ([1]) eut frappé les eaux du fleuve; puis il l'assainit ([12]).
26 Yahvé ([3]) dit à Moïse: «Entre chez Pharaon et dis-lui: Ainsi a parlé Yahvé ([3]): Laisse aller le peuple et ([13]) qu'ils rendent un culte devant moi ([14])!
27 Que si tu refuses de (le) laisser partir, voici que, moi, j'anéantirai ([15]) de grenouilles tout ton territoire.

([1]) M: «sentira mauvais».
([2]) M: «seront fatigués».
([3]) M: «la Parole de Yahvé».
([4]) M: «leurs canaux» (?).
([5]) M: «dans les abreuvoirs» (?) (*ou* canaux *ou* bois?).
([6]) M: «(avait commandé) la Parole de Yahvé et il cingla avec son bâton».
([7]) M: «se mit à sentir mauvais».
([8]) M: «il ne les écouta point».
([9]) M: «et considéra».
([10]) M: «amertume» (*lire:* affliction?).
([11]) Omis par homoioteleuton.
([12]) M: «et eut rendu fétide (?) le fleuve».
([13]) = pour qu'ils rendent.
([14]) I: «devant Lui».
([15]) M: «je détruirai».

28 Le fleuve pullulera de grenouilles; elles monteront et entreront dans ta
maison, dans tes chambres à coucher, sur ton lit, et dans la maison de
tes princes, chez ton peuple [1] (et chez tous tes princes) [2], dans tes
fours et dans tes pétrins;
29 les grenouilles monteront sur toi et sur tout ton peuple et sur tous tes
princes [3].»

CHAPITRE VIII

1 Yahvé dit à Moïse: «Dis à Aaron: Étends ta main avec ton bâton, sur
les fleuves et sur les canaux et sur les étangs, et fais monter les grenouil-
les sur le pays d'Égypte.»
2 Et Aaron étendit sa main sur les eaux des Égyptiens, les grenouilles
montèrent et recouvrirent [4] le pays d'Égypte.
3 Mais les magiciens en firent autant par leurs sortilèges et ils firent
monter les grenouilles sur le pays d'Égypte.
4 Pharaon convoqua Moïse et Aaron et dit: «Priez devant Yahvé et [5]
que les grenouilles se détournent [6] de moi et de mon peuple; je
laisserai partir le peuple pour qu'ils sacrifient devant Yahvé.»
5 Et Moïse dit à Pharaon: «Donne-moi un signe et fais-moi confiance [7]
jusqu'au moment où je dois prier pour toi, pour tes princes [8] et pour
ton peuple, pour faire disparaître les grenouilles de chez toi et de chez
les hommes de ta maison; seules resteront celles qui sont dans le
fleuve.» [9]
6 Il dit: «Pour demain!» Et (Moïse) dit: «(Qu'il en soit) selon tes paroles,
afin que tu saches qu'il n'y a (personne) comme Yahvé, notre Dieu.
7 Les grenouilles s'éloigneront [10] de toi, des hommes de ta maison, de
tes princes [11] et de ton peuple. Seules resteront celles qui sont dans le
fleuve.» [9]

[1] M: «(dans la maison) de tes serviteurs et de ton peuple».

[2] N'appartient sans doute pas à ce verset, mais provient du v. suivant, par dittographie. Cela explique que la variante de M ait été grattée.

[3] I: «tes serviteurs».

[4] M: «les grenouilles (montèrent) et couvrirent le...».

[5] = pour que.

[6] M: «passent».

[7] M: «(aie confiance) en toi».

[8] M: «et pour tes serviteurs».

[9] I: «resteront seulement dans le fleuve».

[10] M: «et passeront» (*litt:* «et passera»).

[11] M: «et de tes serviteurs».

8 Moïse et Aaron sortirent de chez Pharaon et Moïse pria devant Yahvé
au sujet des grenouilles dont il avait affligé Pharaon.
9 Yahvé (1) agit selon les paroles de Moïse et les grenouilles moururent
dans les maisons, les habitations et les champs.
10 On les entassa, monceaux par monceaux, et le pays (en) fut empesté (2).
11 Pharaon vit qu'il y avait un temps de répit, il endurcit son coeur et ne
les écouta point (3), selon ce qu'avait dit Yahvé (1).
12 Yahvé dit à Moïse: «Dis à Aaron: (Tends) (4) ton bâton et frappe la
poussière de la terre; elle se changera en moustiques dans tout le pays
d'Égypte.»
13 Ainsi firent-ils. Aaron abaissa la main avec le bâton et frappa la
poussière de la terre et il y eut des moustiques sur les enfants des
hommes et sur les bêtes; toute la poussière de la terre se changea en
moustiques dans tout le pays d'Égypte.
14 Or les magiciens agirent de même par leurs sortilèges pour faire sortir
les moustiques; mais ils ne le purent. Et les moustiques furent sur les
hommes et sur les bêtes.
15 Les magiciens disent alors à Pharaon: «C'est là le doigt (5) de la
puissance de (devant) Yahvé!» Mais le coeur de Pharaon s'endurcit et
il ne les écouta point (6), selon ce qu'avait dit Yahvé.
16 Yahvé (1) dit à Moïse: «Lève-toi de bon matin et poste-toi devant
Pharaon —voici qu'il sort pour se rafraîchir au fleuve— et tu lui diras:
Ainsi a parlé Yahvé (1): Laisse aller mon peuple et (7) ils rendront un
culte devant moi (8).
17 Car si tu ne laisses pas aller mon peuple, voici que, moi, je vais
lâcher (9) des taons (10) contre toi et contre tes princes (11), contre ton
peuple et contre les hommes de ta maison et les maisons des Égyptiens
s'empliront de taons ainsi que le pays où ils demeurent (12).
18 Et je ferai, en ce jour-là, des signes et des prodiges pour la terre de

(1) M: «la Parole de Yahvé».
(2) M: «fut infecté».
(3) M: «et il n'écouta point».
(4) Manque dans le texte.
(5) M: «la puissance».
(6) M: «mais il ne les écouta point».
(7) = pour qu'ils rendent.
(8) I: «devant Lui».
(9) M: «j'enverrai».
(10) M: «des taons et de plus (seront remplies les maisons)».
(11) M: «contre tes serviteurs».
(12) M 1: «où ils demeurent».
M 2: «sur lequel ils habitent».

Goshen où mon peuple demeure, pour qu'il n'y ait point là de taons, afin que tu saches que je suis Yahvé dont la Parole demeure (1) au milieu du pays.

19 Ainsi je mettrai une rédemption (2) entre mon peuple et ton peuple. Ce prodige sera pour demain.»

20 Ainsi fit Yahvé. Des taons en grand nombre vinrent dans le palais de Pharaon, dans les maisons de ses princes (3), et dans tout le pays d'Égypte tout le pays fut ravagé par les taons.

21 Pharaon convoqua Moïse et Aaron et dit: «Allez, sacrifiez devant Yahvé, votre Dieu, dans le pays (4) d'Égypte!»

22 Mais Moïse dit: «Il n'est pas convenable de faire ainsi, car (les moutons) (5) sont une abomination, les idoles des Égyptiens; nous devons en prendre pour sacrifier devant (6) Yahvé, notre Dieu. Que si, nous, nous sacrifions les idoles (7) des Égyptiens en leur présence, il n'est pas possible qu'ils ne nous lapident point.

23 Nous parcourrons une route de trois jours de marche dans le désert et nous sacrifierons devant Yahvé, notre Dieu, comme il nous l'a dit.»

24 Alors (Pharaon) (8) dit: «Voici que je vous laisse partir et vous pourrez sacrifier devant Yahvé, votre Dieu, dans le désert. Seulement, ne vous en allez pas à une trop grande distance. Priez aussi pour moi!» (9)

25 Moïse dit: «Voici que je sors de chez toi; nous prierons (10) devant Yahvé et, pour demain, il éloignera les taons de Pharaon, de ses princes et du peuple. Seulement, que Pharaon ne continue point à (nous) tromper en ne laissant pas partir le peuple pour qu'ils sacrifient devant Yahvé!»

26 Moïse sortit de chez Pharaon et il pria devant Yahvé.

27 Yahvé (11) agit selon les paroles de Moïse et il éloigna les taons de Pharaon, de ses princes (12) et du peuple; il n'en resta pas même un seul.

28 Mais, cette fois encore, Pharaon endurcit son coeur et il ne laissa point partir le peuple.

(1) M: «(tu sauras) que la Gloire de la Shekinah demeure».
(2) Suit le TM, sans doute corrompu.
(3) M: «dans la maison de Pharaon et dans les maisons de ses serviteurs».
(4) M: «Rendez un culte à Dieu dans le pays».
(5) Il faut, semble-t-il, suppléer ce mot.
(6) M: «les moutons sont l'abomination des Égyptiens; nous devons en prendre pour sacrifier devant».
(7) M: «l'abomination des Égyptiens».
(8) Manque dans le texte.
(9) M: «et priez également pour moi».
(10) Aramaïsme: première pers. du pluriel pour la première du sg.
(11) M: «la Parole de Yahvé».
(12) M: «ses serviteurs».

CHAPITRE IX

1 Yahvé (1) dit à Moïse: «Entre chez Pharaon et tu lui diras: Ainsi a
parlé Yahvé, le Dieu des juifs (2): Laisse aller mon peuple et (3) qu'ils
rendent un culte devant moi! (4).
2 Que si tu refuses de (le) laisser partir et les retiens plus longtemps,
3 voici que les plaies de mes vengeances seront (5) sur ton bétail (qui est)
dans les champs, sur les chevaux et les ânes, sur les chameaux, sur le
gros et le petit bétail, une peste très grave.
4 Mais Yahvé distinguera entre le bétail des Égyptiens et le bétail d'Is-
raël et rien ne mourra de tout ce qui appartient aux enfants d'Is-
raël.» (6)
5 Et Yahvé (1) fixa un temps, en disant: «Demain Yahvé accomplira
cette chose (7) dans le pays.» (8)
6 Yahvé (1) accomplit cette chose le jour suivant: tout le bétail (9) des
Égyptiens mourut, mais, du bétail (10) des enfants d'Israël, il ne mourut
pas même un seul (animal).
7 Pharaon envoya (voir) et voici que pas même une seule (bête) n'était
morte du bétail (11) d'Israël. Mais le coeur de Pharaon s'endurcit et il
ne laissa point partir le peuple.
8 Yahvé dit à Moïse et à Aaron: «Prenez une poignée (12) de cendre de
fourneau et que Moïse la lance vers le ciel (13) en présence de Pharaon.
9 Elle deviendra poussière sur tout le pays d'Égypte et, sur les enfants
des hommes et sur le bétail, elle deviendra une inflammation éruptive
produisant des pustules (14), dans tout le pays d'Égypte.»

(1) M: «la Parole de Yahvé».
(2) M: «des Hébreux».
(3) = pour qu'ils rendent.
(4) I: «devant Lui».
(5) M: «... viendra sur tes troupeaux qui sont dans la campagne, sur chevaux et ânes».
(6) M: «et la Parole de Yahvé distinguera d'un signe (entre) les troupeaux d'Israël et les troupeaux des Égyptiens et il ne mourra pas de leur bétail».
(7) M: «la Parole de Yahvé (accomplira) ce signe».
(8) M: «(cette) chose pour le pays».
(9) M: «les troupeaux des (Égyptiens)».
(10) I: «mais des troupeaux».
(11) M: «des troupeaux d'(Israël)».
(12) Poignée: *litt:* plein la paume de vos mains.
(13) M: «contre les (en direction des) cieux».
(14) M: «(une inflammation) provoquant une éruption de pustules».

10 Ils prirent donc de la cendre de fourneau et se tinrent en présence de Pharaon. Puis Moïse la projeta vers le ciel et elle devint une inflammation produisant des pustules ([1]), une éruption sur les enfants des hommes et sur le bétail.
11 Or les magiciens ne purent se tenir en présence de Moïse à cause des inflammations, car l'inflammation était sur les magiciens comme sur tous les Égyptiens.
12 Mais Yahvé ([2]) endurcit le coeur de Pharaon et il ne les écouta point, comme l'avait dit Yahvé à Moïse ([2]).
13 Yahvé ([2]) dit à Moïse: «Lève-toi de bon matin et poste-toi devant Pharaon; tu lui diras: Ainsi a parlé Yahvé ([2]), le Dieu des juifs ([3]): Laisse aller le peuple et ([4]) qu'ils rendent un culte devant moi! ([5])
14 Car cette fois-ci, voici que je vais envoyer toutes mes plaies contre ta personne ([6]) et contre tes princes ([7]) et contre ton peuple, pour que tu saches qu'il n'y a (personne) comme moi ([8]) sur toute la terre.
15 Si maintenant j'avais envoyé les plaies de ma vengeance et t'avais anéanti par la peste, toi et ton peuple, tu aurais disparu ([9]) de la terre, ô Pharaon!
16 Mais je ne t'ai point laissé subsister jusqu'ici pour que ([10]) tu t'en trouves bien, mais c'est pour ceci que je t'ai laissé subsister jusqu'ici: pour te faire voir la puissance de ma force et pour que tu fasses connaître mon saint nom par toute la terre.
17 Voici que jusqu'à présent tu parles en maître contre mon peuple en ne les laissant point partir:
18 voici qu'à cette heure ([11]) demain, je ferai descendre une très forte grêle ([12]), telle qu'il n'y en a pas eu en Égypte depuis le jour de son établissement ([13]) jusqu'à maintenant.

([1]) M: «une inflammation (produisant) des pustules».
([2]) M: «la Parole de Yahvé».
([3]) M: «des Hébreux».
([4]) = pour qu'ils rendent.
([5]) I: «devant Lui».
([6]) *Litt:* «contre ton coeur». M: «je vais lâcher mes plaies contre eux tous et elles atteindront jusqu'à ton coeur».
([7]) M: «(je vais envoyer) la plaie de ma vengeance contre le coeur de Pharaon et contre tes serviteurs».
([8]) M: «comme la Parole de Yahvé».
([9]) I: «tu aurais été anéanti».
([10]) M: «pour te faire voir quelle est la puissance de ma force et pour faire connaître mon nom».
([11]) M: «à ce moment».
([12]) M: «en ce jour et demain une (forte) grêle».
([13]) M: «(depuis le jour) où elle fut fondée».

19 Et maintenant envoie rassembler tes bêtes ([1]), tout ce que tu as dans la campagne. Tous les hommes et toutes les bêtes qui se trouvent dans les champs et qui ne se seront pas rassemblés à l'intérieur des maisons, la grêle descendra ([2]) sur eux et ils mourront.»
20 Celui ([3]) des princes ([4]) de Pharaon qui craignait Yahvé fit se réfugier à l'intérieur de la maison ([5]) ses serviteurs et ses bêtes;
21 mais celui qui ne faisait aucun cas des paroles de Yahvé ([6]) laissa dans la campagne ses serviteurs et ses bêtes ([7]).
22 Puis Yahvé dit à Moïse: «Étends la (main) ([8]) vers le ciel ([9]) et il y aura la grêle sur tout le pays d'Égypte, sur les enfants des hommes et sur les bêtes et sur toute herbe des champs, dans le pays d'Égypte.»
23 Moïse tendit ([10]) son bâton vers les cieux et Yahvé produisit ([11]) tonnerres et grêle; le feu passa ([12]) sur la terre et Yahvé fit descendre la grêle sur le pays d'Égypte.
24 Il y eut une forte grêle et le feu sautait au milieu de la grêle; elle était extrêmement forte au point qu'il n'y en avait point eu comme elle dans tout le pays d'Égypte depuis le moment ([13]) où il était devenu un peuple et un royaume ([14]).
25 La grêle anéantit, dans tout le pays d'Égypte, tout ce qu'il y avait dans la campagne, depuis les enfants des hommes jusqu'aux bêtes ([15]); la grêle anéantit ([16]) aussi toute herbe des champs et brisa tous les arbres des champs.
26 Dans la terre seule de Goshen, où demeuraient les enfants d'Israël, il n'y eut point de grêle ([17]).

([1]) M: «tes troupeaux».
([2]) M: «qui (ne) se seront (pas) rassemblés à l'intérieur des maisons, (la grêle) descendra».
([3]) M: «Job qui craignait les paroles de Yahvé».
([4]) M: «des serviteurs de».
([5]) M: «ses troupeaux à l'intérieur de sa maison».
([6]) M: «mais Balaam qui ne fit aucun cas des paroles de Yahvé».
([7]) M: «ses troupeaux».
([8]) Manque dans le texte.
([9]) M: «Lève ta main vers les cieux».
([10]) M: «et (Moïse) leva».
([11]) *Litt:* «donna»; M: «plaça».
([12]) M: «et le feu sautait au milieu de la grêle et la Parole de Yahvé fit pleuvoir de la grêle sur».
([13]) M: «l'heure» (= le temps).
([14]) M: «(où il fut constitué) en peuple».
([15]) I: «(les hommes) et toutes les (bêtes)».
([16]) M: «frappa».
([17]) M: «là de grêle».

27 Pharaon envoya quérir Moïse et Aaron et leur dit: «Cette fois, j'ai péché ([1]). Yahvé est juste, tandis que Pharaon et son peuple sont coupables.
28 Priez devant Yahvé et qu'il empêche ([2]) qu'il y ait (plus longtemps) des tonnerres de (devant) Yahvé et de la grêle. Je vous laisserai partir et vous ne continuerez plus à vous tenir (ici).»
29 Moïse lui dit: «Dès que je sortirai de la ville, j'étendrai les paumes ([3]) de mes mains devant Yahvé. Les tonnerres cesseront ([4]) et il n'y aura plus de grêle, afin que tu saches que la terre appartient à Yahvé.
30 Quant à toi ([5]) et tes princes, je sais ([6]), que ([7]), parce que vous êtes devant des signes, vous craignez Yahvé ([8]), notre Dieu.»
31 Le lin et l'orge furent frappés, car l'orge était en épi ([9]) et le lin était déjà ouvert et était resté ([10]) en fleur.
32 Mais le froment et l'épeautre ne furent point frappés, car ils sont tardifs.
33 Moïse sortit de chez Pharaon et de la ville ([11]); il étendit la paume ([12]) de ses mains devant Yahvé, les tonnerres et la grêle cessèrent ([13]) et la pluie ne descendit plus sur la terre.
34 Pharaon vit que les tonnerres, la pluie et la grêle avaient cessé ([14]); il continua à pécher, son coeur s'endurcit ainsi que celui de ses princes ([15]).
35 Le coeur de Pharaon s'endurcit et il ne laissa point partir les enfants d'Israël, comme l'avait dit Yahvé ([16]) à Moïse.

([1]) M: «J'ai péché parce que je me suis rebellé contre la Parole de Yahvé, cette fois. Il est manifesté...».
([2]) M: «et que cesse devant Yahvé le juste».
([3]) M: «la paume».
([4]) M: «prendront fin».
([5]) M: «Mais toi, Pharaon, et tes serviteurs, (moi) je sais».
([6]) M: «(je sais) que vous ne vous humilierez point devant (Yahvé) avant que les plaies ne vous atteignent».
([7]) M: «que vous ne craignez pas encore».
([8]) M: «la Parole de Yahvé».
([9]) M: «étaient tardifs».
([10]) M: «et avait ouvert».
([11]) M: «en dehors de la ville».
([12]) M: «ses paumes».
([13]) M: «et prirent fin».
([14]) M 1 et M 2: «(que) la pluie, la grêle et les tonnerres avaient pris fin».
([15]) M: «et ses serviteurs».
([16]) M: «la Parole de Yahvé par l'intermédiaire de Moïse».

CHAPITRE X

1 Yahvé ([1]) dit à Moïse: «Entre chez Pharaon. Car, moi, j'ai endurci son coeur et le coeur de ses princes, ([2]) afin d'opérer ces prodiges ([3]) au milieu d'eux,
2 pour que vous racontiez aux oreilles de vos fils ([4]) et des fils de vos fils la confusion que j'ai infligée aux Égyptiens et les prodiges que je leur ai opérés ([5]), en sorte que vous sachiez ([6]) que moi, je suis Yahvé.»
3 Moïse et Aaron vinrent ([7]) chez ([8]) Pharaon et lui disent: «Ainsi a parlé Yahvé, le Dieu des Hébreux: Jusques à quand refuseras-tu de t'humilier devant Yahvé? Laisse partir mon peuple ([9]) et ([10]) qu'ils rendent un culte devant moi!
4 Que si tu refuses de laisser partir mon peuple, voici que moi, dès demain, je ferai venir les sauterelles sur ton territoire.
5 Elles cacheront la vue de la terre et tu ne pourras ([11]) plus voir la terre; elles mangeront le reste de ce qui aura été sauvé, de ce qui vous sera resté ([12]) après la grêle, et elles mangeront tous les arbres qui poussent pour vous dans la campagne.
6 Tes maisons et les maisons de tous tes princes et les maisons de tous les Égyptiens ([13]) (en) seront remplies, chose que n'ont point vue tes pères ni les pères de tes pères, depuis le jour où ils ont existé ([14]) dans le pays jusqu'à ce jour.» Et il se hâta ([15]) de sortir de la présence de Pharaon.
7 Les serviteurs de Pharaon lui dirent: «Jusques à quand celui-ci sera-t-il

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) I: «de ses serviteurs».
([3]) M: «et mes miracles».
([4]) M: «pour raconter aux oreilles de vos fils».
([5]) M: «la vengeance que j'ai tirée des Égyptiens et mes signes prodigieux que j'ai opérés parmi vous».
([6]) M: «et ils sauront».
([7]) M: «et (Moïse) entra».
([8]) M: «devant».
([9]) M: «(t'humilier) devant Lui. Laisse partir mon peuple».
([10]) = pour qu'ils rendent.
([11]) M: «et Pharaon (ne) pourra (plus)».
([12]) M: «et elles mangeront le reste de ce qui aura été sauvé, qui vous restera».
([13]) M: «(de tous) tes serviteurs et les maisons de tous les Égyptiens».
([14]) M: «(depuis qu'ils ont) demeuré».
([15]) M: «il se dirigea (pour sortir)».

pour nous une pierre d'achoppement? Laisse partir le peuple [1] et [2]
qu'ils rendent un culte devant Yahvé, leur Dieu, avant que tu n'ap-
prennes [3] que l'Égypte est anéantie.» [4]
8 On fit revenir Moïse et Aaron près de Pharaon et ils leur dirent:
«Partez, rendez un culte devant Yahvé, votre Dieu! Mais quels sont
ceux qui iront?»
9 Moïse dit: «Nous partirons avec nos jeunes gens [5] et avec nos vieil-
lards; nous partirons avec nos fils et nos filles, avec notre petit et notre
gros bétail; car c'est pour nous fête devant Yahvé.»
10 Il leur dit: «Que la Parole [6] de Yahvé soit donc avec vous [7] quand
je vous laisserai partir, vous et vos petits enfants! Voyez que vous avez
le mal en vue!
11 Il n'en sera point ainsi. Allez donc, les hommes, et rendez un culte
devant Yahvé puisque c'est cela que vous demandez.» Et on les chassa
de la présence de Pharaon.
12 Alors Yahvé [8] dit à Moïse: «Étends ta main sur le pays d'Égypte avec
les sauterelles [9]; qu'elles montent sur le pays d'Égypte et mangent
toute l'herbe et le pays [10], tout ce qu'a laissé la grêle!»
13 Moïse étendit son bâton sur le pays d'Égypte et Yahvé [11] dirigea un
vent d'est [12] sur le pays, tout ce jour-là et toute la nuit. Au matin, le
vent d'est avait apporté les sauterelles.
14 Les sauterelles montèrent sur tout le pays d'Égypte et se posèrent sur
tout le territoire des Égyptiens, en nombre considérable: une telle
invasion de sauterelles, il n'y en eut pas de semblable avant elle et il
n'y en aura pas de pareille après elle [13].
15 Elles cachèrent toute la vue de tout le pays et la terre en fut obscur-
cie [14]; elles mangèrent toute l'herbe de la terre et tous les fruits des

(1) M: «les hommes».
(2) = pour qu'ils rendent.
(3) M: «Est-ce que tu n'as pas encore réfléchi pour savoir...?»
(4) M: «a été anéantie».
(5) M: «avec nos jeunes gens» (autre mot).
(6) M: «ainsi soit la Parole de (Yahvé)».
(7) M: «à votre aide».
(8) M: «la Parole de Yahvé».
(9) Le texte hébreu doit être corrompu, par omission de quelque mot.
(10) Sans doute texte fautif; lire: «du pays».
(11) M: «et sa Parole».
(12) M: «oriental».
(13) M: «et il ne recommencera pas à y en avoir semblable après elle».
(14) M: «et (la terre) devint obscure».

arbres qu'avait laissés la grêle; rien de vert ne fut laissé dans les arbres
et parmi les herbes (1) de la campagne, dans tout le pays des Égyptiens.
16 Pharaon se hâta (2) de convoquer Moïse et Aaron et dit: «J'ai péché
devant Yahvé, votre Dieu, et contre vous.
17 Et maintenant, je t'en prie, pardonne mes péchés (3), rien que cette
fois; priez devant Yahvé, votre Dieu, et (4) qu'il éloigne seulement de
moi cette peste.» (5)
18 Il sortit de devant Pharaon et pria devant Yahvé.
19 Alors Yahvé changea (le vent en un) vent de mer (6) extrêmement
fort (7) qui emporta les sauterelles et les précipita dans la Mer (8) des
Roseaux. Il ne resta pas une sauterelle sur tout le territoire des Égyp-
tiens.
20 Mais Yahvé endurcit le coeur de Pharaon et il ne laissa pas partir les
enfants d'Israël.
21 Yahvé dit: «Étends ta main vers les cieux (9), que les ténèbres soient
sur le pays d'Égypte et que l'on tâtonne dans les ténèbres!» (10)
22 Moïse tendit (11) la main vers les cieux et il y eut d'épaisses ténèbres
dans tout le pays d'Égypte, durant trois jours.
23 On ne se voyait plus l'un l'autre et nul ne se leva de sa place pendant
trois jours. Mais, pour tous les enfants d'Israël, il y avait de la lu-
mière (12) dans leurs résidences (13).
24 Pharaon appela Moïse et Aaron et dit: «Allez, rendez un culte devant
Yahvé! Que demeurent (14) ici seulement votre petit bétail et votre gros
bétail! Que vos petits enfants aillent aussi avec vous!»
25 Moïse dit: «Toi-même remettras aussi en notre main (15) sacrifices et
holocaustes et nous les offrirons devant Yahvé, notre Dieu.

(1) M: «vert parmi les arbres et l'herbe».
(2) M: «se dépêcha».
(3) M: «et remets les péchés».
(4) = pour qu'il.
(5) M: «colère».
(6) = vent d'ouest. Pour un palestinien, la Méditerranée indique la direction de l'ouest.
(7) M: «la Parole de Yahvé un fort vent d'ouest».
(8) M: «et les jeta à la mer».
(9) M: «Et la Parole de Yahvé dit: Lève ta main vers le ciel».
(10) M: «et qu'ils soient comme ceux qui tâtonnent dans les ténèbres».
(11) M: «et (Moïse) leva».
(12) M: «ils avaient de la lumière parce qu'ils étaient occupés aux paroles de la Loi dans leurs habitations».
(13) M: «dans leurs tentes».
(14) M: «Laissez (votre bétail). Prenez aussi vos petits enfants».
(15) I: «en nos mains».

26 Nos bêtes ([1]) également iront avec nous. Il ne restera pas le sabot
d'une patte! Parce que c'est parmi elles que nous devons prendre pour
sacrifier devant Yahvé, notre Dieu, et nous, nous ne savons point quel
genre de culte nous avons à rendre devant Yahvé, tant que nous ne
sommes pas arrivés là-bas.» ([2])
27 Mais Yahvé ([3]) endurcit son coeur ([4]) et il ne consentit pas à les laisser
partir.
28 Pharaon lui dit ([5]): «Va-t'en d'auprès de moi ([6])! Ne continue pas à
dire encore devant moi quelqu'une de ces terribles paroles; du reste ([7]),
je préfère ([8]) mourir pour n'avoir pas à entendre tes paroles. Prends
garde ([9]) à toi que ma colère ne s'enflamme contre toi (et) que je ne te
livre aux mains des gens qui en voulaient à ta vie et qu'ils ne te mettent
à mort ([10]).»
29 Moïse lui ([11]) dit: «Tu as bien et justement parlé! J'ai déjà été préve-
nu ([12]), alors que je résidais encore à Madian, en disant: Ils sont morts
tous les hommes qui en voulaient à ta vie. Et non pas seulement après
avoir supplié pour toi devant Yahvé, prié pour toi et après que la plaie
ait été écartée de toi. Mais cette plaie sera la dixième pour Pharaon: je
commencerai par le premier-né de Pharaon.» Puis Moïse dit à Pha-
raon: «Tu as vraiment bien parlé: je ne reverrai plus les traits de ton
visage!»

([1]) M: «nous prendrons avec nous nos troupeaux».

([2]) M: «(nous ne savons pas) ce que nous devons sacrifier devant Yahvé jusqu'à ce que nous soyons arrivés là-bas».

([3]) M: «la Parole de Yahvé».

([4]) M: «(le coeur) de Pharaon».

([5]) à Moïse.

([6]) M: «Prends garde à toi (de ne point continuer)».

([7]) I: «ces (paroles)».

([8]) I: «il (préfère)».

([9]) M: «(entendre) ces paroles. Pour cela, lui dit-il, prends garde de».

([10]) M: «en disant: Ne sont-elles point paroles terribles celles que tu me dis? Mais je préfère mourir et n'être pas à entendre tes paroles. Prends garde à toi que ma colère ne s'enflamme contre toi et que je te remette entre les mains de ces gens qui en voulaient à ta vie pour te tuer».

([11]) I: «à Pharaon».

([12]) M: «(j'ai été prévenu) depuis le temps passé où j'habitais en Madian (et) non après qu'il t'a été fait miséricorde parce que j'avais prié pour toi et que la plaie».

CHAPITRE XI

1 Yahvé dit à Moïse: «Je vais encore amener ([1]) un fléau sur Pharaon et
sur les Égyptiens; après quoi il vous laissera partir d'ici. Quand il vous
laissera aller, il vous chassera même d'ici en toute hâte ([2]).
2 Parle donc aux oreilles du peuple et ([3]) que chaque homme demande
à son compagnon, et chaque femme à sa compagne, des objets d'argent
et des objets d'or.»
3 Or Yahvé ([4]) fit que le peuple trouva grâce aux yeux des Égyptiens. En
outre, Moïse était un homme extrêmement puissant au pays d'Égypte,
aux yeux des princes ([5]) de Pharaon et aux yeux du peuple.
4 Moïse dit: «Ainsi a parlé Yahvé ([4]): Au milieu de la nuit, ma Parole ([6])
se manifestera au milieu de l'Égypte,
5 et tous les premiers-nés seront mis à mort ([7]) dans le pays d'Égypte,
depuis le premier-né de Pharaon qui aurait dû s'asseoir sur le trône ([8])
de sa royauté jusqu'au premier-né de l'esclave qui moud derrière les
meules et tous les premiers-nés du bétail.
6 Il y aura ([9]) dans tout le pays dÉgypte une grande clameur, telle qu'il
n'y en a jamais eu et telle qu'on n'en verra ([10]) plus à nouveau.
7 Mais contre tous les enfants d'Israël, depuis les hommes jusqu'aux
bêtes, pas un chien n'aboiera de la langue, pour que vous sachiez que
Yahvé a établi une distinction entre les Égyptiens et Israël.
8 Et tous tes serviteurs que voici descendront vers moi et me salueront,
en disant: Sors, toi et tout le peuple qui est avec toi ([11])! Après quoi, je
sortirai.»
Et (Moïse) sortit de devant ([12]) Pharaon, enflammé de colère.

([1]) M: «je vais lâcher».
([2]) M: «extermination complète» (cf *Ps Jon*).
([3]) = pour que.
([4]) M: «la Parole de Yahvé».
([5]) M: «des serviteurs».
([6]) M: «Au milieu de la nuit, ma Parole».
([7]) I: «et je tuerai».
([8]) M: «détester (למתעב) tous les trônes.» Autres possibilités: désirer: = למתעב למתאב; chercher: למתבע; s'asseoir sur: למתב ב. Plus probablement: être exclu, écarté: למתעכב.
([9]) *Litt:* «et il y eut».
([10]) M: «il (n') y (en) aura (plus)».
([11]) M: «qui est en ta main».
([12]) I: «de chez».

9 Yahvé ([1]) dit à Moïse: «Pharaon ne vous écoutera point, pour (que je puisse) multiplier ([2]) mes signes prodigieux dans le pays d'Égypte.»
10 Moïse et Aaron accomplirent tous ces prodiges en présence de Pharaon; mais Yahvé ([1]) avait endurci le coeur de Pharaon et il ne laissa point les enfants d'Israël partir de son pays.

CHAPITRE XII

1 Yahvé ([1]) parla à Moïse et à Aaron, au pays d'Égypte, en disant: «Ce mois de *nisan* sera pour vous ([3]) le premier des mois, il sera le premier pour vous et pour tous, le principe des mois de l'année.
3 Parlez à toute l'assemblée des enfants ([4]) d'Israël: le dixième jour de ce mois, prenez ([5]) chacun un agneau par famille, un agneau pour chaque maison.
4 Et si les gens de la maison sont trop peu nombreux pour atteindre le chiffre (requis) pour l'agneau de la Pâque, ils (en) prendront (un), eux et ceux qui demeurent près d'eux, selon le nombre de personnes ([6]); suivant ce que chacun peut manger, vous ferez vos calculs au sujet de l'agneau pascal.
5 Ce sera pour vous un agneau parfait, sans défaut, mâle, d'une année. Vous pourrez le prendre parmi les moutons et parmi les chevreaux.
6 Vous le garderez jusqu'au quatorzième jour de ce mois et toute l'assemblée de la communauté d'Israël le sacrifiera au crépuscule.
7 Ils prendront du sang et en mettront sur les deux montants et sur le linteau des maisons où ils mangeront la Pâque ([7]).
8 Ils (en) mangeront la chair dans la nuit de la Pâque; ils la mangeront rôtie au feu, (ainsi que) des pains azymes avec des herbes amères.
9 Vous n'en mangerez point presque cru, ni même cuit, bouilli dans l'eau, mais seulement rôti au feu, la tête avec ses pieds ([8]) et les entrailles.
10 Vous n'en laisserez rien jusqu'au matin et, ce qui en resterait au matin, vous le brûlerez au feu.

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) M: «ces (signes)».
([3]) M: «pour tous».
([4]) M: «(assemblée) d'Israël».
([5]) M: «pour eux». Le texte a: «(Prenez) pour vous».
([6]) M: «selon le total des personnes».
([7]) M: «où ils le mangeront».
([8]) M: «ses pattes».

11 Et vous le mangerez selon ce rite: vos reins ceints ([1]), vos chaussures aux pieds et vos bâtons dans vos mains. Vous le mangerez ([2]) en hâte: c'est le sacrifice de la Pâque devant Yahvé.
12 Je passerai, par ma Parole ([3]), dans le pays d'Égypte en cette nuit de la Pâque et je mettrai à mort tous les premiers-nés dans le pays d'Égypte, depuis les enfants des hommes jusqu'aux bêtes. Et j'exercerai divers jugements contre toutes les idoles des Égyptiens: Yahvé a parlé ([4])!
13 Le sang vous servira de signe sur les maisons où ([5]) vous demeurerez; je verrai le sang et je passerai outre ([6]) et, par ma Parole, je vous protégerai ([7]) et il n'y aura pas pour vous de mort exterminatrice tandis que je tuerai tous les premiers-nés dans le pays ([8]) d'Égypte.
14 Ce jour sera pour vous un bon mémorial; vous le célébrerez comme une fête devant Yahvé ([9]); au long de vos générations, vous la fêterez comme une ordonnance éternelle.
15 Sept jours durant, vous mangerez ([10]) des pains azymes. Dès le premier jour, vous ferez disparaître le levain de vos maisons; car quiconque mangerait du pain fermenté, du premier jour jusqu'au septième jour, cet homme-là ([11]) sera exterminé d'Israël.
16 Le premier jour il y aura pour vous jour de fête et assemblée sainte (et le septième jour, jour de fête et assemblée sainte) ([12]). On n'y fera aucun travail. Mais ce qui doit se faire ([13]) pour toutes les nécessités de la vie, cela seulement vous vous permettrez de le faire.
17 Observez les Azymes ([14]), car, en ce jour-là même, j'ai fait sortir ([15]) vos armées, libres, du pays d'Égypte; vous observerez ce jour comme une ordonnance éternelle au long de vos générations.
18 Le premier mois, le quatorzième jour du mois, le soir au crépuscule,

([1]) M: + «avec les préceptes de la Loi».
([2]) M: «seront mangés» (*Lire prob:* «vous mangerez»).
([3]) M: «et je me manifesterai par ma Parole».
([4]) M: «je suis (Yahvé)».
([5]) M: «dans lesquelles».
([6]) M: «et il épargnera».
([7]) M: «et ma Parole protégera».
([8]) M: «et l'ange exterminateur préposé à la mort n'aura point licence de (vous) nuire, quand je me manifesterai pour tuer les premiers-nés dans le pays».
([9]) M: + «votre Dieu».
([10]) M: «ils mangeront».
([11]) I: «cette âme» (= cette personne).
([12]) Omis dans le texte par homoioteleuton.
([13]) M: «tout ce qui est nécessaire pour manger».
([14]) = la fête des Azymes. M: «les préceptes (cf LXX Sam) des Azymes».
([15]) M: «il fit sortir».

vous mangerez des azymes, jusqu'au vingt-et-unième jour du mois, au soir.
19 Durant sept jours, il ne se trouvera pas (1) de levain dans vos maisons; car quiconque mangerait du pain fermeté, tant étranger qu'indigène du pays, cette personne sera exterminée de la communauté d'Israël.
20 Vous ne mangerez rien de fermenté dans tous les lieux où vous demeurerez; vous mangerez des pains azymes.»
21 Moïse convoqua tous les sages d'Israël et leur dit (2): «Désignez (les participants), prenez pour vous une bête par famille et immolez la Pâque.
22 Puis prenez un bouquet d'hysope; vous (le) tremperez dans le sang qui est dans le récipient (3); (puis venez) (4) et vous mettrez du sang du récipient sur le linteau et sur les deux montants et que nul parmi vous ne sorte de la porte de sa maison jusqu'au matin.
23 La Gloire de la Shekinah de Yahvé (5) passera pour exterminer (6) les Égyptiens; il verra le sang sur le linteau et les deux montants, il passera outre (7) et la Parole de Yahvé protégera la porte des pères des enfants d'Israël et ne donnera point licence à l'Exterminateur (8) de s'introduire à l'intérieur de vos maisons pour exterminer (9).
24 Vous observerez cette chose comme une prescription éternelle pour vous et vos enfants.
25 Quand vous serez entrés dans le pays que Yahvé (5) vous donnera, comme il l'a dit, vous observerez ce rite.
26 (Et quand vos fils vous demanderont: Que signifie pour vous ce rite?) (10),
27 vous direz: «C'est le sacrifice de la Pâque devant Yahvé qui a passé outre et protégé (11) les maisons des enfants d'Israël, en Égypte, tandis qu'il tuait les Égyptiens (12), et a sauvé nos maisons.» Alors le peuple se prosterna, glorifia et loua (Dieu).

(1) M: «on ne verra pas».
(2) M: «Retirez vos mains du culte étranger et, après cela, immolez un agneau».
(3) M: «qui se trouve dans le bassin».
(4) Ou bien: «et vous». Il s'agit prob. d'une dittographie due à la présence de ce mot plus loin.
(5) M: «la Parole de Yahvé».
(6) M: «pour détruire».
(7) M: «et il épargnera».
(8) M 1: «l'ange exterminateur n'aura point pouvoir».
M 2: «à l'Exterminateur».
(9) M: + «(pour) vous (exterminer)».
(10) Omis par homoioteleuton.
(11) M: «la Parole de Yahvé (qui) a épargné et protégé».
(12) M: «tandis qu'il détruisait les Égyptiens».

28 Les enfants d'Israël s'en furent et firent (cela); comme Yahvé (1) l'avait
prescrit à Moïse et à Aaron, ainsi firent-ils.
29 Il advint donc qu'au milieu de la nuit Yahvé tua (2) tous les premiers-
nés, au pays d'Égypte, depuis le premier-né de Pharaon qui devait
s'asseoir sur les trônes royaux, jusqu'au premier-né du captif qui se
trouvait en prison, et tous les premiers-nés des bêtes.
30 Pharaon se leva la nuit, lui et tous ses princes (3) ainsi que tous les
Égyptiens, et il y eut une grande clameur en Égypte, car il ne s'y
trouvait pas maison où il n'y eût des morts (4).
31 Il appela dans la nuit Moïse et Aaron et dit: «Levez-vous, sortez, et
vous et les enfants d'Israël, et partez, rendez un culte devant Yahvé
comme vous l'avez dit.
32 (Prenez aussi votre petit et votre gros bétail, comme vous l'avez dit) (5)
et partez; et priez aussi pour moi!»
33 Les Égyptiens pressaient le peuple pour qu'on se hâte de les congédier
du pays, car ils disaient: «Si les Israélites s'attardent ici encore une
heure, voici que tous les Égyptiens sont morts!»
34 Le peuple emporta sa pâte avant qu'elle n'ait fermenté (6), leurs ban-
netons enveloppés dans leurs manteaux, sur (7) leurs épaules (8).
35 Les enfants d'Israël agirent selon les paroles de Moïse et ils de-
mandèrent aux Égyptiens des objets d'argent, des objets d'or et des
vêtements.
36 Or Yahvé (1) fit que le peuple trouva grâce aux yeux des Égyptiens et
ils (les) leur prêtèrent (9). De la sorte les enfants d'Israël dépouillèrent
les Égyptiens de leurs biens (10).
37 Les enfants d'Israël (partirent) (11) de Pelusium (12) pour Soukkoth,
environ six cent mille hommes à pied, sans les petits enfants.
38 Une foule d'étrangers (13) montèrent aussi avec eux, ainsi que du petit
et du gros bétail, un troupeau extrêmement considérable (14).

(1) M: «la Parole de Yahvé».
(2) M: «(il advint) au milieu de la nuit (que) la Parole de Yahvé tua».
(3) M: «ses serviteurs».
(4) M: «maison où il n'y eût un mort d'entre les Égyptiens».
(5) Omis par homoioteleuton.
(6) M: «leur pâte avant qu'elle ne fermente».
(7) I: «posés (sur leurs épaules)».
(8) M: «les restes des pains azymes et des herbes amères enveloppés dans leurs vêtements, chargés sur leurs épaules».
(9) M: «(aux yeux) des Égyptiens et ils demandèrent».
(10) M: «(les enfants d')Israël (dépouillèrent) les Égyptiens de leurs bêtes».
(11) Manque dans le texte.
(12) TM: Ramsès.
(13) M: «une tourbe composite».
(14) M: «très nombreux troupeaux».

39 Ils firent cuire leur pâte, celle qu'ils avaient emportée d'Égypte, en gâteaux azymes (1) avant qu'elle n'eût fermenté; car ils avaient été chassés d'Égypte (2) et ils n'avaient pas pu prévoir et ne s'étaient même pas fait des provisions (3).
40 Le séjour des enfants d'Israël qui demeurèrent en Égypte (fut de) quatre cent trente ans.
41 Et ce fut au terme des quatre cent trente ans, et ce fut ce jour-là même, que toutes les armées de Yahvé sortirent, libres, du pays des Égyptiens.
42 C'est une nuit de veille et prédestinée pour la rédemption au nom de Yahvé au moment où sortirent (4) d'Égypte les enfants d'Israël, libérés.

Or quatre nuits sont inscrites (5) dans le *Livre des Mémoires*. La première nuit, quand Yahvé se manifesta sur le monde pour le créer (6). Le monde était confusion et chaos et la ténèbre était répandue sur la surface de l'abîme. Et la Parole de Yahvé était la Lumière (7) et brillait (8). Et il l'appela *Première Nuit* (9).

La deuxième nuit, quand Yahvé apparut à Abraham âgé de cent ans et à Sarah, sa femme, âgée de quatre-vingt-dix ans, pour accomplir ce que dit l'Écriture (10): Est-ce qu'Abraham, âgé de cent ans, va engendrer et Sarah, sa femme, âgée de quatre-vingt-dix ans, enfanter? Et Isaac avait trente-sept ans lorsqu'il fut offert sur l'autel. Les cieux descendirent et s'abaissèrent et Isaac en vit les perfections et ses yeux s'obscurcirent à cause de leurs perfections. Et il l'appela *Seconde Nuit* (11).

La troisième nuit, quand Yahvé apparut aux Égyptiens, au milieu de la nuit: sa main tuait les premiers-nés des Égyptiens et sa droite protégeait les premiers-nés d'Israël, pour que s'accomplît ce que dit l'Écriture: Mon fils premier-né, c'est Israël (12). Et il l'appela *Troisième Nuit*.

(1) M: «des galettes azymes».
(2) M: «(car) les Égyptiens les avaient chassés».
(3) M: «(n'avaient pu) s'attarder et même ils n'avaient pu se faire des provisions pour la route».
(4) M: «C'est (une nuit) de rédemption devant Yahvé à la sortie...».
(5) M: «Car quatre nuits sont inscrites».
(6) I: «(pour créer) le monde».
(7) I: «lumière».
(8) I et M: «et illuminait»; cf *Atlántida* 1, 1963, p 389, *ExpT* 79, 1968, p 116.
(9) Cf R. Le Déaut, *La nuit pascale*, Rome, 1963, pp 215 ss.
(10) M: «Son fils premier-né, c'est Israël (*Ex* 4,22). Et il l'appela Seconde Nuit. Troisième nuit...». Cette citation de l'Écriture paraît hors de place; elle appartient à la «troisième nuit».
(11) Cf R. Le Déaut, *op cit*, pp 133 ss.
(12) *Ex* 4,22.

La *Quatrième Nuit*, quand le monde arrivera à sa fin pour être racheté ([1]): les jougs de fer seront brisés et les générations perverses ([2]) seront anéanties et Moïse montera du milieu du désert (et le Roi Messie viendra d'en-haut) ([3]). L'un marchera à la tête du troupeau ([4]) et l'autre marchera à la tête du troupeau ([4]) et sa Parole marchera entre les deux et moi ([5]) et eux marcherons ensemble. C'est la nuit de la Pâque pour le nom de Yahvé, nuit réservée et fixée pour la rédemption de toutes les générations d'Israël.

43 Yahvé dit à Moïse et à Aaron: «Voici quelle est la prescription de la Loi de la Pâque: aucun gentil n'en mangera!

44 Tout esclave qui aura été acheté ([6]) à prix d'argent, vous le circoncirez; après quoi, il sera capable d'en manger.

45 Mon peuple, enfants d'Israël! le résident étranger ([7]) à gages n'en pourra point manger ([8]).

46 On la mangera groupes par groupes; vous ne ferez point sortir de la viande au dehors, d'une maison à l'autre ni même de groupe à groupe, et vous n'en briserez point d'os ([9]).

47 Toute la communauté d'Israël célébrera la Pâque.

48 Si un résident qui habite avec vous veut célébrer la Pâque devant Yahvé, ce n'est qu'après avoir circoncis tous les mâles qu'il sera apte à la célébrer et considéré comme les indigènes du pays. Mais aucun gentil n'en mangera.

([1]) Walton, R. Bloch, Le Déaut: «pour être dissous».

([2]) I: «et les méchants».
M: «les membres des méchants et les jougs de fer seront anéantis d'Is(raël)».

([3]) Ces mots manquent dans N et M signale la lacune. Ils se trouvent dans les autres recensions. Selon Le Déaut (*op. cit.*, p. 272), il s'agit d'une omission non intentionnelle. Nous traduisons: «d'en-haut» *(me-ruma)*, mais on pourrait aussi comprendre: «de Rome». La première traduction semble préférable (ainsi Le Déaut, *op cit*, pp 359-369). Le texte fait allusion au Fils de l'homme (ou Messie) qui vient des hauteurs (*Dan* 7). On pourrait aussi y reconnaître une allusion à la tradition juive d'une venue du Messie de Rome (*Sanh* 98*a*).

([4]) Ou bien: «au sommet d'une nuée». Dans le Targum de la Polyglotte de Walton et dans les premières Bibles rabbiniques, on lit «une nuée» *('anana)*, au lieu de «troupeau» *('ana)*. Il semble que la meilleure leçon soit «troupeau», toutefois avec un *remez* (ou allusion) à la «nuée» de *Dan* 7,13.

([5]) «Et moi...» est en trop dans le texte qui doit se lire: «et eux (Moïse et le Messie) marcheront».

([6]) «(tout esclave) d'achat, lorsque vous (l')aurez circoncis».

([7]) I: «le résident et le mercenaire étranger».

([8]) M: «le résident qui serait mercenaire, s'il est étranger, n'en mangera point»; cf le Targum fragmentaire.

([9]) M: «(vous ne porterez pas) de la viande au dehors des maisons et vous ne négligerez pas (de mettre en pratique) avec celle-ci le commandement».

49 La prescription de la Loi ([1]) sera unique pour les indigènes et pour les
immigrants qui résident parmi vous.»
50 Tous les enfants d'Israël (firent ainsi) ([2]); comme Yahvé l'avait prescrit
à Moïse et à Aaron, ainsi firent-ils.
51 C'est ce jour-là même que Yahvé fit sortir les enfants d'Israël, libérés,
du pays d'Égypte, selon leurs armées.

CHAPITRE XIII

1 Yahvé ([3]) parla à Moïse, en disant:
2 «Consacre à mon nom ([4]) tous les premiers-nés; quiconque ouvre la
matrice d'entre les enfants d'Israël, parmi les enfants des hommes et
parmi les bêtes, (sera) pour mon nom ([5]).»
3 Moïse dit au peuple: «Souvenez-vous de ce jour où vous êtes sortis
libres d'Égypte, de la maison de servitude, car c'est par une main forte
que Yahvé ([3]) vous a fait sortir de là, libérés. Vous ne mangerez donc
pas de pain fermenté.
4 Ce jour où vous sortez, libérés, c'est au temps du mois d'*abib*.
5 Quand donc Yahvé vous aura introduits dans le pays des Cananéens,
des Hittites, des Amorrhéens, des Hévéens et des Jébuséens, que Yahvé
a promis à vos pères de vous donner, pays qui produit de beaux fruits,
purs comme le lait et doux comme le miel ([6]), vous y observerez ce rite,
en ce mois:
6 sept jours durant, vous mangerez des azymes, et, le septième jour, (il
y aura) fête devant Yahvé.
7 Pendant les sept jours, on mangera des azymes; on ne verra point chez
vous de pain fermenté et l'on ne verra pas chez vous de levain, dans
tout votre territoire.
8 Ce jour-là, vous raconterez (ceci) à vos enfants, en disant: A cause du
précepte des azymes, Yahvé nous a fait remporter des combats victo-
rieux quand nous sommes sortis, libérés, d'Égypte ([7]).

([1]) M: «une seule loi sera».
([2]) Le verbe manque dans l'araméen.
([3]) M: «la Parole de Yahvé».
([4]) M: «(consacre) tous les premiers-nés, les premiers qui ouvrent la matrice d'entre».
([5]) M: «...sont (à moi). Ainsi a parlé Yahvé».
([6]) M: «(comme le) lait et savoureux comme le miel».
([7]) M 1: «à cause de ce précepte des azymes (et) des herbes amères et de cette chair de l'agneau pascal (*litt:* de la Pâque), Yahvé a opéré des prodiges en ma faveur au sortir d'Égypte».
M 2: «la Parole de Yahvé nous (a opéré) des prodiges à leur sortie».

9 Ce sera pour toi comme des signes sur vos bras et comme un bon
mémorial sur vos visages, pour que la Loi de Yahvé soit constamment
dans vos bouches, puisque c'est à main forte que Yahvé vous a fait
sortir, libérés, d'Égypte.
10 Et vous observerez les ordonnances de cette Loi, en son temps, d'épo-
que en époque (1).
11 Quand Yahvé (2) vous aura introduits dans le pays des Cananéens
comme il l'a juré, à toi (3) et à tes pères, et qu'il vous l'aura donné,
12 vous mettrez à part, pour le nom de Yahvé, tous les premiers-nés qui
ouvrent la matrice, ainsi que tous ceux qui ouvrent la matrice (4) parmi
les bêtes que vous aurez; les mâles seront pour le nom de Yahvé.
13 Cependant tout ce qui ouvre la matrice, d'entre les ânes, vous le
rachèterez avec un agneau. Si vous ne le rachetez pas, vous le mettrez
à mort (5). Tous les premiers-nés des enfants des hommes parmi vos
fils, vous les rachèterez.
14 Lors donc que vos fils (vous) (6) questionneront demain, en disant:
Qu'est-ce que cela? tu lui (leur) diras: C'est à main forte que Yahvé (7)
nous a fait sortir, libérés, de la maison de servitude (8).
15 Il arriva que Yahvé fit s'obstiner Pharaon pour notre renvoi et Yahvé
mit à mort tous les premiers-nés dans le pays d'Égypte, depuis les
premiers-nés des enfants des hommes jusqu'aux premiers-nés des
bêtes. C'est pourquoi nous offrons devant Yahvé tous les mâles qui
ouvrent la matrice (9) et que nous rachetons tous les premiers-nés de
nos (10) enfants (11).
16 Ce sera comme un signe sur tes bras et comme un bon mémorial sur
ton visage (12), car c'est à main forte que Yahvé nous a fait sortir,
libérés, d'Égypte (13).»

(1) M: «... cette ordonnance en son temps, en l'accomplissant (fidèlement) quant aux jours et quant aux mois» (*litt:* «depuis ces jours de ces mois»).

(2) M: «la Parole de Yahvé».

(3) M: «à vous».

(4) M: «(et tous) les premiers qui ouvrent la matrice».

(5) M: «vous (le) tuerez à la hache».

(6) M: + «vous (demanderont)».

(7) M: «la Parole de Yahvé (nous a fait sortir) de».

(8) M: «(d')Égypte, de la maison des servitudes.» Il faut peut-être lire: «de la maison des servitudes d'Égypte» (M).

(9) M: «(nous offrons) au nom de Yahvé tous ceux qui ouvrent la matrice pour la première fois».

(10) M: «je rachèterai (tout premier-né) de nos enfants».

(11) I: «(on) les (rachète)».

(12) M mentionne expressément les phylactères (= *tephillim*).

(13) M: «nous a libérés et fait sortir de».

17 Il advint, quand Pharaon laissa aller ([1]) le peuple, que Yahvé ([2]) ne les
conduisit point par la route du pays des Philistins, bien qu'elle fût
proche; car Yahvé ([3]) se dit: De crainte que le coeur du peuple ne se
brise quand ils verront les formations de combat et qu'ils ne retournent
en Égypte.
18 Yahvé fit donc tourner le peuple ([4]) par la route du désert vers la Mer
des Roseaux, et les enfants d'Israël sortirent, libérés, du pays d'Égypte,
armés d'oeuvres bonnes.
19 Moïse prit avec lui les ossements de Joseph, car celui-ci avait solen-
nellement fait jurer les enfants d'Israël, en disant: «Yahvé se souvien-
dra certainement de vous dans sa miséricordieuse bonté ([5]) et vous
monterez d'ici mes ossements avec vous.»
20 Ils partirent de Soukkoth et campèrent à Étham, en bordure ([6]) du
désert.
21 Et la Parole de Yahvé allait devant eux, de jour, dans la colonne de
nuée pour les guider sur la route ([7]), de nuit, dans la colonne de feu
pour les éclairer pour qu'ils puissent marcher ([8]) de jour et de nuit.
22 La colonne de nuée, le jour, et la colonne de feu, la nuit, ne cessaient
de se tenir devant le peuple ([9]), de (le) conduire et de (l')éclairer.

CHAPITRE XIV

1 Yahvé ([10]) parla à Moïse, en disant:
2 «Parle aux enfants d'Israël; qu'ils retournent et campent face aux
«Tripots-du-Libertinage» ([11]), entre Migdol et la mer, devant l'Idole
Sephon ([12]). Vous camperez près de la mer, dans sa direction.
3 Et Pharaon (se dira) ([13]) au sujet du peuple des enfants d'Israël: Il se

([1]) M: «au moment où il laissa partir».
([2]) M: «la Parole de Yahvé (ne les mena point) par le chemin».
([3]) M: «la Parole de Yahvé dans la pensée (de son coeur?)».
([4]) M: «et la Parole de Yahvé conduisit le peuple».
([5]) M: «la Parole de Yahvé (se souviendra de) vous dans ses miséricordes».
([6]) M: «qui se trouve en bordure (du désert)».
([7]) M: «pour leur montrer la route».
([8]) M: «(pour qu'ils pussent) aller et (fussent éclairés?)».
([9]) M: «la maison d'Israël».
([10]) M: «la Parole de Yahvé».
([11]) TM: Pî-ha- khiroth. Dans le texte et M, *litt:* «hôtels, auberges du libertinage».
([12]) TM: Baal-Sephon.
([13]) Manque dans le texte.

sont égarés en route! Baal-Sephon, mon idole, leur a fermé les pistes du désert ([1]).

4 J'endurcirai le coeur de Pharaon, il se lancera à vos trousses et je tirerai gloire ([2]) de Pharaon et de toutes ses armées et les Égyptiens connaîtront que c'est moi Yahvé!» Ils firent donc ainsi.

5 On annonça ([3]) au roi d'Égypte que le peuple avait fui et le coeur de Pharaon et de ses princes se retourna contre le peuple. Ils dirent: «Qu'est-ce que nous avons fait là quand nous avons congédié Israël de notre service?»

6 Il attela ses chars et prit avec lui le peuple, les hommes de guerre.

7 Puis il prit six cents chars et tous les chars des Égyptiens et sur tous furent préposés des capitaines ([4]).

8 Yahvé endurcit le coeur de Pharaon, roi d'Égypte, et il se lança aux trousses des enfants d'Israël, tandis que les enfants d'Israël sortaient, libérés, la tête découverte.

9 Les Égyptiens se mirent donc à leur poursuite, tous les chevaux et les chars de Pharaon, ses cavaliers et ses troupes, et ils les atteignirent tandis qu'ils campaient près de la mer, à côté des «Tripots-du-Libertinage», devant l'idole de Sephon.

10 Pharaon s'approcha ([5]); les enfants d'Israël levèrent les yeux et voici que les Égyptiens étaient en marche derrière eux. Les enfants d'Israël eurent grand peur et se mirent à supplier ([6]) devant Yahvé.

11 Ils disent alors à Moïse: «Est-ce parce qu'il n'y avait pas de tombeaux ([7]) en Égypte que tu nous as emmenés ([8]) pour nous faire mourir dans le désert ([9])? Que nous as-tu fait là en nous faisant sortir([10]) d'Égypte?

12 N'est-ce pas la parole que nous te disions en Égypte, en disant: Laisse-nous([11]) que nous servions devant les Égyptiens; car il valait mieux

([1]) M: «Pharaon dira, au sujet des enfants d'Israël, à Dathan et à Abiram qui sont restés en Égypte: Mon idole Peor etc... Ils sont attrapés (?) dans le pays; ils sont égarés en route. L'idole de Sephon leur a fermé les pistes du désert».

([2]) M: «Et (Pharaon vous) poursuivra et ma (*litt:* sa) Parole sera glorifiée en Pharaon».

([3]) M: «les exacteurs (*ἄκτωρ*, i.e. gardien d'esclaves) qui marchaient avec les campements d'Israël et qui avaient agi contre le peuple, annoncèrent».

([4]) M: «polémarques» (i.e. généraux).

([5]) M: «et Pharaon offrit des sacrifices à Baal-Sephon».

([6]) M: «et ils crièrent».

([7]) M: «N'avions-nous pas des tombeaux?»

([8]) M: «pour (nous) emmener».

([9]) M: + «(désert) de Sephon».

([10]) M: «(en) les (faisant sortir)».

([11]) M: «Laisse(-nous)» (autre verbe).

pour nous servir devant les Égyptiens que de nous (voir) mettre à mort
dans le désert!» (1)
13 Les enfants d'Israël se formèrent en quatre partis, tandis qu'ils se
tenaient au bord de la Mer des Roseaux. L'un disait: «Jetons-nous à
la mer!» L'autre disait: «Retournons en Égypte!» L'un disait: «Alignons contre eux les formations de combat!» Et l'autre disait: «Crions contre eux pour jeter la confusion parmi eux!»
Au parti qui disait: «Jetons-nous à la mer!», Moïse (leur) dit: «Ne craignez rien, mais disposez-vous à voir la rédemption de Yahvé, qu'il accomplira pour vous aujourd'hui.»
Au parti qui disait: «Retournons en Égypte!», Moïse (leur) dit: «Ne craignez rien, car tout aussi vrai que vous voyez aujourd'hui les Égyptiens, vous n'aurez plus à les revoir à nouveau, dans la servitude, à jamais.»
14 Au parti qui disait: «Alignons contre eux les formations de combat!»,
Moïse (leur) dit: «Ne craignez rien, c'est Yahvé (2) qui rendra vos combats victorieux.»
Au parti qui disait: «Crions contre eux pour jeter la confusion parmi eux!», Moïse (leur) dit: «Ne craignez rien; levez-vous, taisez-vous, rendez gloire et louange à notre Dieu et exaltez-le.»
15 Yahvé (3) dit à Moïse: «Jusques à quand te tiendras-tu (là) à supplier
devant moi? Voici que ta prière a été entendue devant moi. Du reste, la prière des enfants d'Israël a précédé (4) ta propre prière. Parle aux enfants d'Israël et qu'ils se mettent en route!
16 Quant à toi, lève ton bâton et étends ta main sur la mer, divise-la et les
enfants d'Israël entreront dans la mer, sur la terre sèche.
17 Et moi, j'endurcirai le coeur des Égyptiens (et) ils entreront derrière
vous (5) et je tirerai gloire de Pharaon et de toutes ses troupes, de ses chars et de ses cavaliers.
18 Les Égyptiens connaîtront que je suis Yahvé, quand je tirerai gloire de
Pharaon, de ses chars et de ses cavaliers.»
19 Alors l'Ange de Yahvé qui était prêt à marcher devant les camps
d'Israël, de devant eux se déplaça et se tint derrière eux; de même la colonne de nuée se déplaça de devant eux et se tint derrière eux.
20 Elle s'introduisit entre les camps des Égyptiens et les camps d'Israël et

(1) M: «dans des tentes»(?).
(2) M: «(Yahvé) par la Gloire de sa Shekinah, c'est lui qui fera...». Cette variante est notée trop haut dans le manuscrit et doit, semble-t-il, être replacée ici.
(3) M: «la Parole de Yahvé».
(4) M: «(la prière) de mon peuple a précédé».
(5) M: «derrière vous et sa (ma ?) Parole tirera gloire» (cf v 4).

la nuée était ([1]) (partie) ténèbres et partie lumière: ténèbres assombrissantes pour les Égyptiens et lumière, toute la nuit, pour Israël. Et ils ne s'approchèrent point les uns des autres, de toute la nuit, pour engager le combat ([2]).

21 Moïse étendit la main sur la mer et Yahvé refoula la mer par un fort vent d'est, toute la nuit, et transforma la mer en terre sèche et les eaux se fendirent.

22 Les enfants d'Israël entrèrent au milieu de la mer, sur la terre sèche, et les eaux étaient pour eux une muraille d'eau à leur droite et à leur gauche.

23 Les Égyptiens suivirent et entrèrent après eux au milieu de la mer, tous les chevaux de Pharaon, ses chars et ses cavaliers.

24 Il advint, au moment du matin, que Yahvé regarda ([3]) avec colère les camps des Égyptiens et lança contre eux naphte, feu et grosse grêle ([4]), et jeta la confusion dans les camps des Égyptiens.

25 Il fit sauter les roues des chars et ils les emmenaient en les traînant derrière eux. L'usage des mules ([5]) est de traîner (en tirant) sur roues et essieux qui, à l'inverse, se mirent (ici) à tirer comme les mules et jetèrent les (Égyptiens) dans la mer. Quand les Égyptiens virent cette chose admirable, ils se disaient les uns aux autres: «Fuyons devant ([6]) le peuple des enfants d'Israël, car c'est là Yahvé qui donnait une issue victorieuse à leurs combats lorsqu'ils se trouvaient en Égypte (lui qui donnera une issue victorieuse à leurs combats tant qu'ils sont en Égypte) ([7]), lui qui donnera une issue victorieuse à leurs combats, également à la Mer des Roseaux.»

26 Puis Yahvé ([8]) dit à Moïse: «Étends ta main sur la mer et que les eaux reviennent sur les Égyptiens, sur leurs chars et sur leurs cavaliers!»

27 Et Moïse étendit sa main sur la mer et la mer, au moment du matin,

([1]) M: «(en partie) lumière et en partie ténèbres: lumière qui illuminait (sur) Israël et ténèbres obscures (*litt:* assombrissantes) sur les Égyptiens et ne ...pas».

([2]) M: «éclairait Israël la nuit. Les camps ne s'approchèrent point l'un de l'autre. Seulement les anges ministres (*litt:* de service) ne dirent point le service de toute la nuit».

([3]) M: «et la Parole de Yahvé regarda».

([4]) *Litt:* «pierres de grêle»; I: «et grêle».

([5]) M: «des chars qu'ils menaient en les tirant derrière eux. L'usage des mules...»; cf L. Ginzberg, *Legends*, III, p 27.

([6]) M: «(L'usage des mules est) de tirer sur les roues. A l'inverse, les roues des chars se mirent à tirer les mules et les jetèrent à la mer. Les Égyptiens répondirent et se dirent les uns aux autres: Il ne nous reste plus qu'à fuir devant le peuple».

([7]) Prob. dittographie.

([8]) M: «la Parole de Yahvé».

revint à son niveau ([1]); les Égyptiens fuyaient à sa rencontre et Yahvé laissa ([2]) les Égyptiens au milieu de la mer ([3]).

28 Les eaux revinrent ([4]) et recouvrirent les chars et les cavaliers ([5]), toute l'armée de Pharaon qui était entrée à leur suite dans la mer. Il n'en resta pas même un seul.

29 Les enfants d'Israël marchèrent à pied sec au milieu de la mer et les eaux étaient pour eux des murailles ([6]) d'eau, à leur droite et à leur gauche.

30 En ce jour-là, la Parole de Yahvé libéra et sauva Israël des mains des Égyptiens et les Israélites virent les Égyptiens morts, rejetés sur le rivage de la mer.

31 Les Israélites virent la main forte (avec) laquelle Yahvé avait agi contre l'Égypte; le peuple fut rempli de la crainte de (devant) Yahvé et ils crurent ([7]) au nom de la Parole de Yahvé et en la prophétie de Moïse, son serviteur.

CHAPITRE XV

1 Alors Moïse et les enfants d'Israël chantèrent ce poème de louange devant Yahvé et dirent ainsi:
«Louons et glorifions (devant) Yahvé ([8]), car il a tiré vengeance par sa Parole de tous ceux qui s'enorgueillissaient devant lui; chevaux et cavaliers, parce qu'ils se sont enorgueillis et ont poursuivi le peuple des enfants d'Israël, il les a jetés et submergés dans la Mer des Roseaux ([9]).

2 Notre force et le principal objet ([10]) de nos louanges, (celui qui est) craint de tous les siècles, c'est Yahvé. Il décida par sa Parole et se fit notre Sauveur.» Les enfants d'Israël dirent([11]): «C'est lui notre Dieu, louons-le, le Dieu de nos pères, exaltons-le!»

([1]) *Litt:* «à sa force»; M: «à sa place» (pluriel).
([2]) *Prob.:* «les noya»; M: «et noya».
([3]) M: «et les Égyptiens fuyaient à sa rencontre et la Parole de Yahvé noya les Égyptiens au milieu de la mer».
([4]) M: «les unes vers les autres».
([5]) M: «leurs cavaliers».
([6]) M: «comme des murailles d'eau».
([7]) M: «la force du bras puissant par lequel la Parole de Yahvé avait opéré les prodiges en Égypte et ils crurent».
([8]) M: «qui est plus élevé que tout ce qui est élevé et exalté au-dessus de tout ce qui est exalté et (qui tire vengeance) de tout ce qui s'enorgueillit».
([9]) M: «il a plongé».
([10]) *Ou bien:* «(notre) maître de nos louanges» (en lisant *rab*, avec *Ps-Jon* et le ms 3089 de la Palatine de Parme).
([11]) M: «des mamelles de leurs mères, les nourrissons faisaient signe du doigt à leurs pères et leur disaient: C'est là notre Père qui nous nourrissait de miel de rocher et nous oignait d'huile de roche siliceuse. Les enfants d'Israël répondirent et se dirent

3 Yahvé est un homme de guerre, Yahvé est son nom; comme son nom, telle est sa force. Que son nom soit béni pour les siècles des siècles!
4 Les chars de Pharaon ainsi que ses troupes, il a décoché contre eux des flèches de feu dans la mer, et la fleur de ses jeunes hommes, les vaillants de Pharaon, il les a jetés et immergés (2) dans la Mer des Roseaux.
5 Les abîmes les ont recouverts, ils sont descendus et se sont engloutis dans la profondeur des eaux, ils sont devenus comme les pierres.
6 Ta droite, Yahvé, comme elle est glorieuse (3) dans la force! Ta droite, Yahvé, a brisé Pharaon, l'ennemi et l'adversaire (4).
7 Par ta grande majesté, tu détruis (5) les ennemis de ton peuple. Tu envoies contre eux ta puissante colère, tu les consumes (6) comme le feu brûle la paille.
8 Par la Parole de devant toi (= ta Parole), les eaux se sont transformées en monceaux et monceaux; elles se dressèrent en piles comme des outres d'eaux courantes. Les abîmes se figèrent au milieu de la Grande Mer.
9 Pharaon l'impie, l'ennemi et l'adversaire, disait: «Je me lancerai aux trousses du peuple des enfants d'Israël et je les rattraperai tandis qu'ils seront campés sur le rivage de la mer. D'entre eux, j'en ferai captifs un grand nombre et je leur enlèverai un grand butin. Je distribuerai la prise (7) entre mes gens, mes hommes de guerre, (jusqu'à ce) que mon âme en soit rassasiée. Après quoi, je dégaînerai mon épée et ma droite les exterminera (8).»
10 «Tu as soufflé (avec) un vent (9) de devant toi, Yahvé; les eaux de la mer(10) les ont recouverts et ils se sont engloutis comme le plomb dans les eaux puissantes.
11 Qui est comme toi parmi les dieux d'en-haut, Yahvé? Qui est comme toi, magnifique en sainteté, terrible en prouesses pour tous les siècles, opérant prodiges et miracles pour ton peuple, la maison d'Israël?»

les uns aux autres: C'est notre Dieu, louons-le, le Dieu de nos (*litt:* leurs) pères, exaltons-le». Cf P. Winter, ZNW 45, 1954, pp 145-179.

(2) M: «plongés».

(3) M: «(comme elle) est digne de louange dans (sa)force. Ta droite, Yahvé, (toi) qui as écrasé... et tu écrases la muraille des ennemis de ton peuple».

(4) M: «et avec ta grande puissance tu as brisé les remparts des ennemis de».

(5) M: «tu as brisé les murailles des ennemis».

(6) M: «et tu les détruiras».

(7) M: «toutes les richesses».

(8) M: «et j'exterminerai».

(9) M: «tu as soufflé ton vent».

(10) M: «la Grande Mer et ils se sont engloutis comme le plomb dans les eaux majestueuses» (*litt:* célébrées).

12 La mer et la terre disputaient toutes deux ensemble (1) et disaient... La mer disait à la terre: «Reçois tes enfants!»
Mais la terre disait à la mer: «Reçois tes victimes!» La mer ne voulait point les recevoir et la terre ne voulait point les engloutir. La terre avait peur du jugement du grand jour, (peur) qu'on ne les lui réclame dans le monde à venir. Aussitôt tu étendis ta droite, Yahvé, sur la terre, avec le serment que tu ne les lui réclamerais point dans le monde à venir. La terre alors (2) ouvrit la bouche et les engloutit.
13 «Par ta grâce, tu as conduit ce peuple que tu avais racheté. Tu les mèneras, par ta puissance, à la demeure du Temple de ta sainte Shekinah.
14 Les nations (l') entendirent (et) se courroucèrent. La terreur saisit les habitants de Philistie.
15 Alors furent confondus les grands des Iduméens, la terreur saisit les forts des Moabites (3). Tous les habitants du pays de Canaan, leur coeur fondit en eux.
16 L'effroi et la terreur que tu inspires tombera sur eux. Devant la force (4) de ton bras puissant, ils resteront muets comme pierres, jusqu'à ce que ton peuple, Yahvé, ait passé les torrents de l'Arnon, jusqu'à ce que ce peuple que tu as racheté ait passé les gués du Jourdain (5).
17 Tu les introduiras sur la montagne de ton héritage et tu (leur) en feras prendre possession, le lieu (6) fixé comme résidence de la Shekinah, que tu as préparé (7) pour toi, Yahvé; ton Temple, Yahvé, tes deux mains l'ont parfait.»
18 Les enfants d'Israël dirent: «Comme te sied bien, ô Yahvé, la couronne de la royauté! Lorsque tes fils virent tes signes prodigieux sur la mer et ta force parmi les vagues, à ce moment ils ouvrirent la bouche ensemble et dirent: A Yahvé appartient la royauté depuis l'éternité et pour les siècles des siècles!»

(1) M: «disputaient l'une contre l'autre. La mer... Reçois tes victimes (*litt:* tes tués)... la mer ne voulait pas les engloutir et, par la Parole de devant toi, tu étendis ta main avec serment et il fut juré à la terre que ne... pas».

(2) M: «voici qu'alors (elle ouvrit)».

(3) M: «... Moab, une terreur les saisit; tous les habitants du pays fondirent en leurs coeurs».

(4) M: «la terreur de la mort et le désastre devant ta force».

(5) M: «les gués du Jourdain jusqu'à ce qu'ait passé ce peuple que tu as acquis pour ton nom».

(6) M: «dans la demeure où habite ta sainte Shekinah, Yahvé, que tu t'es fixée, Yahvé; ton Temple, Yahvé, tes deux mains l'ont parfait».

(7) I: «tu as fixé».

19 Lorsque les chevaux de Pharaon, avec ses chars et ses cavaliers, furent entrés dans la mer et que Yahvé eut fait revenir sur eux les eaux de la mer, les enfants d'Israël marchèrent à pied sec au milieu de la mer.
20 Miryam, la prophétesse, soeur d'Aaron, prit en main les tambourins et toutes les femmes sortirent derrière elle, dansant au son des tambourins.
21 Et Miryam leur répondait: «Louons et exaltons (devant) Yahvé, le Très-Haut qui s'élève contre les orgueilleux (1) et qui est exalté au-dessus de ceux qui s'élèvent. Les chevaux et leurs cavaliers, parce qu'ils se sont enorgueillis et ont poursuivi le peuple des enfants d'Israël, il les a jetés et submergés dans la Mer des Roseaux.»
22 Moïse fit partir Israël de la Mer des Roseaux et ils sortirent vers le désert (2) de Halûṣah (3); ils firent une route de trois jours de marche dans le désert et ils ne trouvèrent pas d'eau.
23 Ils arrivèrent à Marah; mais ils ne purent boire les eaux de Marah, car elles étaient amères. C'est pourquoi on appela son nom Marah.
24 Et le peuple murmura contre Moïse, en disant: «Qu'allons-nous boire?»
25 (Moïse) (4) pria devant Yahvé et Yahvé lui indiqua (5) un arbre; la Parole de Yahvé en prit une parole de la Loi et la jeta au milieu des eaux qui devinrent douces. Là, il lui imposa (6) des prescriptions (7) et procédures judiciaires et là il l'éprouva (8).
26 Il dit: «Si vous écoutez vraiment la voix de la Parole de Yahvé, votre Dieu, et si vous faites (9) ce qui est bien à ses yeux; si vous obéissez aux commandements et gardez tous ses préceptes, toutes les plaies funestes que j'ai fait venir (10) sur les Égyptiens, je ne vous les imposerai pas; car c'est moi, Yahvé, qui vous guéris (11).»

(1) M: «et Miryam leur répondit: Louons et exaltons (devant) Yahvé qui est plus élevé que tout ce qui est élevé».

(2) M: «vers la terre».

(3) TM: Shour.

(4) Manque dans le texte qui suit TM.

(5) M 1: «un oléandre et il (le) jeta au milieu des eaux et elles devinrent douces».
M 2: «un oléandre (*litt:* un arbre d'oléandre) et il y inscrivit le Nom sacré (Yahvé) et (le) jeta dans les eaux».

(6) M: «la Parole de Yahvé lui indiqua».

(7) *Ps-Jon* les énumère: repos sabbatique, honorer père et mère, etc.

(8) M: «il l'éprouva avec la dixième tentation».

(9) M: «et (si) tu fais ce qui est bien devant lui».

(10) M: «que j'ai placées» (= envoyées).

(11) M 1: «qui (guérit) par la Parole de Yahvé».
M 2: «qui guéris par ma Parole».

27 Ils arrivèrent à Élim où il y avait douze fontaines d'eau, correspondant aux douze tribus d'Israël, et soixante-dix palmiers-dattiers, correspondant aux soixante-dix (anciens) ([1]) du Sanhédrin ([2]) d'Israël. Et ils campèrent là, au bord des eaux.

CHAPITRE XVI

1 Ils partirent d'Élim et toute la communauté des enfants d'Israël arriva au désert de Sin qui se trouve entre Élim et le Sinaï, le quinzième jour du second mois de leur sortie du pays d'Égypte.
2 Toute l'assemblée de la communauté des enfants d'Israël murmura contre Moïse et contre Aaron, dans le désert.
3 Les enfants d'Israël leur dirent: «Plût au ciel que nous fussions morts ([3]) devant Yahvé, dans le pays d'Égypte, quand nous étions assis près des marmites de viande, mangeant du pain ([4]), à satiété! En vérité, vous nous avez fait sortir dans ce désert pour faire mourir par la faim toute cette assemblée!»
4 Alors Yahvé ([5]) dit à Moïse: «Voici que moi, je vais vous faire descendre du pain ([6]) du ciel. Le peuple sortira et en ramassera une certaine quantité chaque jour, afin de les éprouver (pour voir) s'ils ([7]) gardent les commandements de la Loi ou non.
5 Mais le sixième jour, ils conserveront ([8]) ce qu'ils auront apporté ([9]) et ce sera le double de ce qu'ils auront ramassé comme quantité quotidienne.»
6 Moïse et Aaron dirent à tous les enfants d'Israël: «Ce soir vous saurez que Yahvé ([5]) vous a fait sortir, libérés, du pays d'Égypte,
7 et, au matin, vous verrez la Gloire de la Shekinah de Yahvé. Vos murmures ont été entendus devant Yahvé, car, nous, que sommes-nous que vous murmuriez contre nous?»
8 Moïse dit: «(Vous verrez la Gloire de Yahvé) quand Yahvé vous aura donné, ce soir, de la viande à manger et, au matin, du pain pour vous

([1]) Manque dans le texte.
([2]) Le Grand Sanhédrin se composait de soixante-dix membres.
([3]) Plusieurs mots sont en hébreu.
([4]) M: «et nous mangions de la nourriture».
([5]) M: «la Parole de Yahvé».
([6]) M: «de la nourriture».
([7]) M: «(de) vous (éprouver pour voir) si vous».
([8]) M: «et ils prépareront».
([9]) I: «ce qu'ils auront ramassé».

rassasier, quand ([1]) vos murmures que vous adressez ([2]) contre lui auront été entendus devant Yahvé. Car, pour nous, que sommes-nous? Ce n'est pas contre nous que vous murmurez, mais devant Yahvé.»
9 Moïse dit à Aaron: «Dis à toute la communauté des enfants d'Israël: Approchez-vous devant Yahvé! Car vos murmures ont été entendus devant Yahvé.»
10 Il advint donc, tandis qu'Aaron parlait à toute la communauté ([3]) des enfants d'Israël, qu'ils se tournèrent en direction du désert et voici que la Gloire de la Shekinah de Yahvé apparut dans la nuée.
11 Alors Yahvé ([4]) parla à Moïse, en disant:
12 «Les murmures ([5]) des enfants d'Israël ont été entendus devant moi. Parle-leur, en disant: Au crépuscule, vous mangerez de la viande et, au matin, vous vous rassasierez de pain ([6]) et vous saurez que je suis Yahvé, votre Dieu.»
13 Le soir, des cailles ([7]) montèrent et couvrirent les campements et, le matin, il y avait une buée (?) ([8]) de rosée tout autour du camp.
14 La buée (?) ([8]) de rosée s'éleva et voici que, sur la surface du désert, il y avait une chose poudreuse, une poudre répandue comme du givre ([9]) sur la terre.
15 Les enfants d'Israël virent cela et ils se dirent l'un à l'autre: «Est-ce là la manne?» En effet, ils ne savaient pas (ce que c'était). Et Moïse leur dit: «C'est le pain que Yahvé vous a donné à manger ([10]).
16 Voici la chose qu'a prescrite Yahvé. Ramassez-en, chacun selon ce qu'il peut manger, un *omér* par tête, selon le nombre de vos personnes; vous (en) prendrez, chacun selon (le nombre de) ce qu'il y a dans sa tente.»
17 Ainsi firent les enfants d'Israël et ils (en) ramassèrent qui plus, qui moins ([11]).

([1]) M: «... pour manger et, le matin, de la nourriture pour vous rassasier; car vos murmures que vous murmurez sont manifestés devant Yahvé. Ce n'est pas contre nous».
([2]) M: + «en prière».
([3]) M: «à tout le peuple de la communauté».
([4]) M: «la Parole de Yahvé».
([5]) M: «vos murmures sont manifestés devant lui» (*corr:* «devant moi»).
([6]) I: «de nourriture».
([7]) M: «et le soir montèrent des faisans» (*Ps-Jon:* faisans).
([8]) Le terme n'est signalé ni dans Jastrow, ni dans Levy.
([9]) M: «blanche, poudreuse comme le givre».
([10]) M: «(qui) vous (est donné) par la Parole de Yahvé comme nourriture». Cf. *Introd.* p. 60*.
([11]) M 1: «une tribu davantage et une tribu moins».
M 2: «les uns et les autres: (celui-ci plus) et celui-là moins».

18 Ils mesurèrent au *omer* et celui qui en avait davantage n'en eut point
de reste et celui qui [1] en avait moins n'en manqua pas. Ils (en)
avaient ramassé, chacun selon ce qu'il pouvait manger.
19 Puis Moïse leur dit: «Que nul n'en laisse jusqu'au matin!»
20 Mais ils n'écoutèrent point Moïse et quelques-uns [2] en laissèrent
jusqu'au matin; cela engendra [3] des vers et se mit à sentir mau-
vais [4]. Et Moïse s'irrita contre eux.
21 On la ramassait chaque matin, chacun suivant ce qu'il pouvait manger;
mais lorsque le soleil était monté [5] elle fondait [6].
22 Or, le sixième jour, ils ramassèrent le double de pain, deux *omer* par
tête [7]. Tous les chefs de la communauté [8] vinrent l'annoncer à
Moïse.
23 Moïse dit: «C'est là la chose qu'a dite Yahvé [9]. Demain est grand
sabbat, saint devant Yahvé. Faites cuire ce que vous avez à cuire et
bouillir ce que vous avez à faire bouillir et tout ce qui restera, mettez-le
pour vous en réserve jusqu'au matin.»
24 Ils en mirent donc en réserve jusqu'au matin, ainsi que l'avait pres-
crit [10] Moïse; elle ne devint point fétide et les vers ne s'y mirent
point [11].
25 Moïse dit: «Mangez-en aujourd'hui, car aujourd'hui, c'est le sab-
bat devant Yahvé. Vous n'en trouverez point aujourd'hui dans la
campagne.
26 Six jours durant, vous en ramasserez; mais le septième jour, qui est le
sabbat, il n'y en aura point.»
27 Le septième jour, quelques-uns du peuple sortirent [12] pour (en) ra-
masser, mais ils n'(en) trouvèrent point.
28 Yahvé dit à Moïse: «Jusques à quand refuserez-vous de garder mes
commandements et l'ordonnance de mes jugements [13]?

(1) M: «la tribu (qui)».
(2) M: «Dathan et Abiram, hommes pécheurs».
(3) M: «et produisit».
(4) I: «devint fétide».
(5) *Litt:* «donnait dessus»; M: «se couchait».
(6) M: «(se transformait) en fontaines». Cf apparat critique.
(7) M: «par homme» (= chacun).
(8) M: «du peuple de la communauté».
(9) M: «la Parole de Yahvé».
(10) M: «avait parlé».
(11) M: «(ne) sentit (point) mauvais et également les vers ne s'en emparèrent point».
(12) M: «quelques gens impies du peuple sortirent».
(13) M: «mes préceptes et les instructions de ma Loi».

29 Voyez que Yahvé vous a donné le sabbat. C'est pourquoi il vous donne, le sixième jour, du pain en (quantité) double. Que chacun ([1]) de vous demeure à sa place! Que nul ne sorte de sa place le septième jour!»
30 Le peuple se reposa donc le septième jour.
31 Les enfants d'Israël lui donnèrent le nom de *manne*. C'était comme de la graine de coriandre, blanc, et son goût était comme celui de gâteaux ([2]) au miel.
32 Moïse dit: «Voici la chose qu'a ordonnée Yahvé ([3]): Remplis un *omer* de manne (*ou:* «remplis-en un *omer*) ([4]) à conserver au long de vos générations, afin qu'elles voient le pain ([5]) que je vous ai fait manger ([6]) dans le désert, lorsque je vous ai fait sortir, libérés, du pays d'Égypte.»
33 Moïse dit à Aaron: «Prends une fiasque et mets-y un plein *omer* de manne et conserve-la devant Yahvé comme témoignage à conserver au long de vos générations.»
34 Ainsi que Yahvé l'avait prescrit à Moïse, Aaron déposa la (manne) à conserver, devant le Témoignage.
35 Les enfants ([7]) d'Israël mangèrent la ([8]) manne pendant quarante ans; ils mangèrent la manne jusqu'à leur entrée dans le pays de leurs résidences ([9]), jusqu'à leur arrivée aux confins du pays de Canaan.
36 Or le *omer* est la dixième partie de trois *seah*([10]).

CHAPITRE XVII

1 Toute la communauté des enfants d'Israël partit du désert de Sin et leurs déplacements se faisaient suivant la décision de la Parole de Yahvé. Ils campèrent à Rephidim et ils n'avaient pas d'eau pour que le peuple puisse boire.

([1]) M: «de la nourriture pour deux jours. Que chacun reste».
([2]) *'asisim:* gâteaux faits de lentilles cuites et de miel.
([3]) M: «la Parole de Yahvé».
([4]) «De manne» = LXX. TM et *Ps-Jon* (et peut-être N) comprennent: «(remplis-)en».
([5]) M: «pour qu'elles voient la nourriture».
([6]) M: «la nourriture que j'ai fait manger».
([7]) M: «le peuple».
([8]) M: «de la manne».
([9]) M: «de leurs demeures».
([10]) TM: «d'un *eyphah*».

2 Et le peuple se querella avec Moïse. Ils dirent: «Donne-nous de l'eau
et nous boirons ([1])!» Moïse leur dit: «Pourquoi vous querellez-vous
avec moi? Pourquoi tentez-vous (devant) Yahvé ([2])?»
3 Là, le peuple eut soif d'eau et le peuple murmura ([3]) contre Moïse. Ils
lui dirent: «Pourquoi donc nous as-tu fait monter d'Égypte pour nous
faire mourir de soif, nous, nos enfants et nos bêtes?»
4 Et Moïse pria devant Yahvé, en disant: «Que ferai-je pour ce peuple?
Encore un peu et ils me lapideraient ([4])!»
5 Yahvé ([5]) dit à Moïse: «Passe devant le peuple et prends avec toi
quelques-uns des sages d'Israël. Tu prendras dans ta main le bâton
avec lequel tu as frappé le fleuve ([6]) et va!
6 Voici que ma Parole se tiendra postée ([7]) sur le rocher, à Horeb; tu
frapperas le rocher, de l'eau en sortira et le peuple boira.» Ainsi fit
Moïse, aux yeux des sages d'Israël.
7 Il appela l'endroit du nom de «Sa-Tentation ([8])» et «Ses-Querelles ([9])»,
parce que les enfants d'Israël s'étaient querellés et qu'ils avaient tenté
(devant) Yahvé ([10]), en disant: «Est-ce qu'en vérité la Gloire de la
Shekinah de Yahvé demeure parmi nous ou non?»
8 Alors vinrent les princes ([11]) d'Amalec et ils alignèrent leurs formations
de combat contre ([12]) Israël à Rephidim.
9 Moïse dit à Josué: «Choisis-nous des hommes vaillants et demain sors
et aligne les formations de combat contre ([12]) ceux de la maison d'Ama-
lec. Voici que moi je me tiendrai ([13]) posté sur le sommet de la hauteur
avec, en main, le bâton avec lequel ont été opérés les prodiges devant
Yahvé.»
10 Et Josué fit comme le lui avait dit Moïse, son maître, pour aligner les
formations de combat contre ([12]) ceux de la maison d'Amalec, tandis
que Moïse, Aaron et Hour montaient au sommet de la hauteur.
11 Il advint que, lorsque Moïse élevait ses mains en prière, ceux de la
maison d'Israël avaient le dessus et l'emportaient; mais lorsqu'il

([1]) = pour que nous buvions.
([2]) M: «la Gloire de la Shekinah de».
([3]) M: «querella».
([4]) M: «et ma vie est en danger»; *ou:* «nos (*ou* les) vieillards». Cf apparat critique.
([5]) M: «la Parole de Yahvé».
([6]) Le Nil.
([7]) M: «postée devant toi».
([8]) TM: *Massah.*
([9]) TM: *Meribah.*
([10]) M: «Lieu de la Tentation et de la Querelle, parce que les enfants d'Israël avaient querellé et parce que Yahvé les avait éprouvés».
([11]) M: «de la maison de».
([12]) M: «face à».
([13]) M: «demain, moi je me tiendrai» (avec TM).

arrêtait ses mains de prier, ceux de la maison d'Amalec étaient les plus forts et ils tombaient sous l'épée.

12 Tandis que les mains de Moïse étaient étendues en prière, ils prirent une pierre, la placèrent sous lui et il s'y assit. Puis Aaron et Hour saisirent ses mains ([1]), l'un d'un côté et l'autre de l'autre côté, et les mains de Moïse restèrent levées en prière, rappelant la foi des pères justes, Abraham, Isaac et Jacob, et rappelant la foi des mères justes, Sarah, Rébecca, Rachel et Léa, jusqu'au coucher du soleil ([2]).

13 Josué extermina Amalec et son peuple au fil ([3]) de l'épée.

14 Alors Yahvé ([4]) dit à Moïse: «Écris cela comme bon mémorial dans le Livre et déclare aux oreilles de Josué que je ferai totalement disparaître ([5]) le souvenir d'Amalec de dessous les cieux.»

15 Moïse construisit un autel et il pria ([6]) là au nom de la Parole de Yahvé qui avait fait pour lui des prodiges ([7]).

16 Il dit: «Un serment est sorti de dessous le trône de la Gloire du Seigneur de tous les siècles: le premier (roi) qui doit surgir de la tribu de Benjamin, ce sera Saül, fils de Quish; c'est lui ([8]) qui organisera le combat contre la maison d'Amalec ([9]) et mettra à mort rois et princes et, ce qui en restera, Mardochée et Esther les extermineront.» Et Yahvé décida par sa Parole d'exterminer le souvenir d'Amalec pour toutes les générations.

CHAPITRE XVIII

1 Jéthro, seigneur de Madian, beau-père de Moïse, entendit tout ce que Yahvé avait fait à Moïse et à Israël, son peuple: que Yahvé ([10]) avait fait sortir les Israélites d'Égypte, libérés.

2 Alors Jéthro, beau-père de Moïse, prit Séphorah, femme de Moïse, après que celui-ci l'eût laissée,

([1]) M: «ses deux mains».
([2]) M: «levées en prière jusqu'au coucher du soleil».
([3]) M: «la malédiction de Yahvé est peine de mort, et il (les) frappa au fil (de l'épée)».
([4]) M: «la Parole de Yahvé».
([5]) M: «vous ferez disparaître le souvenir de».
([6]) M: «(construisit) l'autel et rendit un culte».
([7]) La version araméenne fausse le sens de l'original; de même le v. 12 et *Gn* 29, 17.
([8]) M: «(le premier qui doit) s'asseoir sur le trône des royaumes des enfants d'Israël, c'est Saül, fils de Quish. C'est lui...».
([9]) M: «face à la maison d'Amalec».
([10]) M: «(que) la Parole de Yahvé (avait fait sortir) les enfants d'Israël».

3 ainsi que ses deux fils. L'un d'entre eux avait pour nom Gershom, parce qu'il avait dit: «Je suis émigrant ([1]) et résident en terre étrangère.»
4 Le nom du second était Éliézer, «car la Parole du Dieu de mon père a été à mon aide ([2]) et m'a sauvé de l'épée de Pharaon.»
5 Jéthro, le beau-père de Moïse, vint donc, avec ses fils et sa femme, vers Moïse, au désert où il demeurait, où demeurait la Gloire de la Shekinah de Yahvé.
6 Il dit à Moïse: «C'est moi, ton beau-père Jéthro, qui viens vers toi, avec ta femme et ses deux fils avec elle.»
7 Moïse sortit à la rencontre de son beau-père, le salua et le baisa; ils se saluèrent mutuellement et entrèrent dans la tente.
8 Alors Moïse raconta à son beau-père tout ce que Yahvé ([3]) avait fait à Pharaon et aux Égyptiens à cause d'Israël, toutes les angoisses qui leur étaient survenues en route, dont Yahvé ([4]) les avait sauvés.
9 Et Jéthro se réjouit de tout le bien que Yahvé ([3]) avait fait à Israël, qu'il les eût sauvés des mains des Égyptiens.
10 Jéthro dit: «Béni soit Yahvé qui vous a sauvés des mains des Égyptiens et des mains de Pharaon; qui a sauvé le peuple de dessous le joug de la servitude des Égyptiens!
11 Je sais à présent et il est manifeste pour moi que Yahvé est plus puissant que les dieux et seigneur sur tous les seigneurs. Car le dessein qu'avaient tramé les Égyptiens contre Israël, de jeter leurs enfants dans le fleuve, c'est avec ce même dessein qu'il en a tiré vengeance. Yahvé, par sa Parole, l'a décidé et il a englouti leurs chars dans la Mer des Roseaux ([5]).»
12 Puis Jéthro, beau-père de Moïse, prit des holocaustes et des victimes saintes pour le nom de Yahvé ([6]) et Aaron vint avec tous les sages d'Israël manger le pain ([7]) avec le beau-père de Moïse, en présence de Yahvé.
13 Le jour suivant, Moïse s'assit pour juger le peuple et le peuple se tint devant Moïse du matin jusqu'au soir.
14 Le beau-père de Moïse vit tout ce qu'il faisait pour le peuple et dit: «Quelle est cette chose que tu fais pour le peuple? Pourquoi sièges-tu seul, avec tout le peuple se tenant à tes côtés du matin jusqu'au soir?»

([1]) TM: *Ger.*
([2]) TM: *Ezri.*
([3]) M: «la Parole de Yahvé».
([4]) M: «sa Parole».
([5]) M: «avec le (même) plan Pharaon tira vengeance (sic) d'eux et il engloutit leurs chars dans la Mer des Roseaux».
([6]) M: «devant Yahvé».
([7]) M: «à manger de la nourriture».

15 Moïse dit à son beau-père: «C'est parce que le peuple vient à moi pour demander instruction de (devant) Yahvé.
16 Lorsqu'ils ont quelque affaire litigieuse pour paroles, ils viennent à moi, je juge entre les uns et les autres et je leur fais connaître les décrets de Yahvé et les décisions de la Loi.»
17 Le beau-père de Moïse lui dit: «Elle n'est pas bonne la chose que tu fais!
18 Tu vas te fatiguer, toi ainsi que ce peuple qui est avec toi, car la chose est trop lourde pour toi; tu ne peux la faire toi seul.
19 A présent écoute ma voix; je vais te donner un conseil et Yahvé ([1]) sera avec toi. Toi, sois pour le peuple comme celui qui demande instruction de (devant) Yahvé et présente les affaires devant Yahvé.
20 Tu leur enseigneras la Loi et les décisions ([2]) de la Loi et tu leur feras connaître la voie dans laquelle ils doivent marcher et les choses ([3]) qu'ils doivent faire.
21 Pour toi, tu verras (à trouver) d'entre le peuple des hommes de courage, remplis de crainte devant Yahvé, des hommes véridiques ([4]), ennemis de la richesse (acquise par duperie) ([5]) et tu les placeras sur eux comme chefs de mille, chefs de cent, chefs de cinquante et chefs de dix.
22 Ils jugeront le peuple en tout temps; ils te présenteront à toi toute affaire d'importance tandis qu'ils jugeront eux-mêmes toute affaire moindre. Ainsi s'allégera ([6]) ta charge et ils (la) porteront avec toi.
23 Si tu fais cette chose et que Yahvé te l'ordonne, tu pourras tenir ([7]) et, de plus, tous ces gens pourront rentrer en paix à leurs places.»
24 Moïse écouta la voix ([8]) de son beau-père et fit tout ce qu'il avait dit.
25 Moïse choisit donc des hommes de courage parmi tout Israël et il les plaça comme chefs sur le peuple, chefs de mille, chefs de cent, chefs de cinquante et chefs de dix.
26 Ils jugeaient ([9]) le peuple en tout temps: les affaires difficiles, ils les présentaient à Moïse et les affaires moindres, ils les jugeaient eux-mêmes.
27 Puis Moïse laissa partir son beau-père et il s'en fut dans son pays.

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) M: «les instructions».
([3]) M: «l'oeuvre».
([4]) M: «droits».
([5]) Gratté par la censure.
([6]) M: «eux-mêmes jugeront les petites choses et tu seras soulagé et ils porteront».
([7]) M: «(si) la Parole de Yahvé te (l'ordonne), tu pourras tenir».
([8]) M: «la voix des paroles de».
([9]) M: «et ils jugeaient».

CHAPITRE XIX

1 Au troisième mois, lorsque les enfants d'Israël sortirent, libérés, du
pays d'Égypte, ce jour-là même, ils entrèrent au désert du Sinaï.
2 Ils partirent de Rephidim et arrivèrent au désert du Sinaï; ils campèrent
dans le désert et Israël s'établit là, face à la montagne.
3 Moïse monta pour demander instruction de (devant) Yahvé et le Ver-
be ([1]) de Yahvé l'appela depuis la montagne, en disant: «Tu parleras
ainsi à ceux de la maison de Jacob ([2]) et tu annonceras à la tribu (aux
tribus) des enfants d'Israël ([3]):
4 Vous avez vu tout ce que j'ai fait ([4]) aux Égyptiens et comment je vous
ai portés dans les nuées de la Gloire de ma Shekinah, sur les ailes
d'aigles rapides ([5]), et vous ai fait approcher de l'enseignement de
ma Loi.
5 Et maintenant, si vous écoutez vraiment la voix de ma Parole et gardez
mon alliance, vous serez pour mon nom un peuple ([6]) bien-aimé,
comme un bien particulier entre tous les peuples, car à moi ([7]) appar-
tient toute la terre.
6 Vous, vous serez pour mon nom rois et prêtres et un peuple saint.
Telles sont les paroles que tu diras aux enfants d'Israël.»
7 Moïse vint et convoqua les sages du peuple ([8]) et il exposa devant eux
toutes ces paroles que lui avait commandées Yahvé.
8 Tout le peuple répondit ensemble, d'un coeur parfait, et dit: «Tout ce
que Yahvé ([9]) a dit, nous le ferons.» Et Moïse rapporta les paroles du
peuple, en prière devant Yahvé.
9 Yahvé ([9]) dit à Moïse: «Voici que ma Parole t'apparaîtra au plus épais
de la nuée pour que le peuple entende quand je parlerai avec toi et

([1]) *Dibberah* = le «Logos», la «Parole», le «Verbe». D'ordinaire, on emploie *Memra'*.

([2]) M: «aux hommes de la maison de Jacob».

([3]) M: «aux femmes de la maison de Jacob et tu annonceras aux hommes de la maison d'Israël».

([4]) *Litt:* «la voix». Mais le texte est certainement fautif et il faut corriger (avec I): «tout ce que».

([5]) M: «comment je me suis vengé des Égyptiens et vous ai transportés sur des nuées légères, comme sur des ailes d'aigles».

([6]) M: + «autre (peuple)».

([7]) M: «au nom de Yahvé est toute (la terre)».

([8]) M: «les sages d'Israël».

([9]) M: «la Parole de Yahvé».

également pour qu'ils croient à jamais à ta prophétie, Moïse, mon serviteur.» Moïse rapporta les paroles du peuple devant Yahvé.
10 Et Yahvé ([1]) dit à Moïse: «Va vers le peuple, consacre-les aujourd'hui et demain, qu'ils lavent leurs vêtements
11 et qu'ils soient prêts pour le troisième jour; car, le troisième jour, la Gloire de la Shekinah de Yahvé apparaîtra aux yeux de tout ([2]) le peuple, sur la montagne du Sinaï.
12 Tu fixeras une limite au peuple, tout autour, en disant: Gardez-vous de monter sur la montagne et d'en approcher les bords ([3]); quiconque approchera de la montagne devra être mis à mort.
13 Ce n'est pas la main de l'homme qui le touchera; car il sera lapidé sans rémission ou bien des flèches de feu seront décochées, lancées contre lui ([4]); qu'il s'agisse de bête ou d'homme, il ne vivra pas! Quand on sonnera ([5]) de la corne ([6]) de bélier, Moïse et Aaron, eux seuls, seront autorisés à monter sur la montagne.»
14 Moïse descendit de la montagne vers le peuple; il consacra le peuple et ils lavèrent leurs vêtements.
15 Puis il dit au peuple: «Tenez-vous prêts pour trois jours (d'ici). Que nul d'entre vous n'use du mariage ([7])!»
16 Le troisième jour, au temps du matin, il y eut des tonnerres et des éclairs et une épaisse nuée sur la montagne (et) un son de corne très puissant; et tout le peuple qui se trouvait dans le camp fut effrayé.
17 Alors Moïse fit sortir le peuple du camp, à la rencontre de la Gloire de la Shekinah de Yahvé et ils se tinrent aux abords de la montagne.
18 La montagne du Sinaï fumait tout entière parce que la Gloire de la Shekinah de Yahvé s'était manifestée sur elle dans le feu. Et la fumée montait comme la fumée d'une fournaise ([8]) et toute la montagne tremblait fortement ([9]).
19 Le son de la corne allait se renforçant de plus en plus, Moïse parlait d'une voix douce et de devant Yahvé lui venait la réponse dans un coup de tonnerre.

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) M: «la Parole de Yahvé se manifestera à la vue de tout (le peuple)».
([3]) M: «de s'approcher de ses extrémités». Cette variante se trouve dans la marge correspondant au v 13.
([4]) M: «seront tirées contre lui».
([5]) M: «au son de la corne, eux monteront sur la montagne».
([6]) M: «la corne» (*qrn* = «une corne»).
([7]) *Litt:* «Que nul d'entre vous ne s'approche de l'usage du lit».
([8]) M: «s'ébranla et se remplit de la splendeur de la Gloire de la Shekinah de Yahvé et la fumée montait comme la fumée d'une fournaise».
([9]) M: «dans la flamme de feu. Et la fumée montait comme (nuage de) fumée de fournaise et tout le peuple qui était dans le campement se mit à trembler».

20 La Gloire de la Shekinah de Yahvé se révéla ([1]) sur la montagne du
Sinaï, sur le sommet de la montagne. La Parole de Yahvé appela
Moïse depuis la montagne et Moïse monta.
21 Puis Yahvé ([2]) dit à Moïse: «Descends, donne cet avertissement au
peuple, qu'ils ne se pressent pas devant Yahvé pour voir; car il en
tomberait un grand nombre ([3]).
22 De plus, les prêtres qui se tiennent ([4]) en service devant Yahvé, qu'ils
soient purifiés pour que la colère de (devant) Yahvé ne soit ([5]) point
contre eux.»
23 (Moïse dit à Yahvé) ([6]): «Le peuple ne peut monter sur la montagne
du Sinaï, car toi, tu nous as donné cet avertissement, en disant: Déli-
mite la montagne et déclare-la sacrée.»
24 Alors Yahvé lui dit: «Va, redescends. Puis tu remonteras, toi et Aaron
avec toi. Mais que les prêtres et le peuple ne se pressent point pour
monter devant Yahvé, pour que la colère ne soit point contre eux.»
25 Moïse redescendit de la montagne vers le peuple. Il leur dit: «Appro-
chez-vous! Recevez les dix commandements ([7])!»

CHAPITRE XX

1 Et Yahvé ([2]) prononça tous ces sublimes commandements ([8]), disant:
2 Premier commandement qui ([9]) sortit de la bouche du Saint —Que son
nom soit béni!—: (c'était) comme des étincelles et des éclairs et des
lampes (de feu)([10]); une lampe de feu à sa droite et une lampe de feu
à sa gauche, volant et s'élevant dans l'air, puis revenant. Et tout Israël
le voyait et avait peur. Il revenait et allait se graver sur les deux tables
de l'alliance et il disait: «Mon peuple, enfants...» Il revenait et tournait
autour des campements d'Israël et, en retournant, il se gravait sur les

([1]) M: «et la Parole de Yahvé se révéla».
([2]) M: «la Parole de Yahvé».
([3]) *Litt:* «des foules nombreuses». Mais ce mot, dérivé du grec *ochlos*, s'emploie fréquemment dans le sens du singulier «peuple». L'expression «foules nombreuses» est très fréquente dans *Matt*, *Luc* et *Actes*.
([4]) M: «qui s'approchent».
([5]) M: «(ne) s'enflamme».
([6]) Manque dans le texte.
([7]) *Litt:* «les dix paroles».
([8]) *Litt:* «toute l'excellence de ces paroles».
([9]) I: «lorsqu'il sortit».
([10]) Mot mal transcrit par le copiste.

tables de l'alliance tandis que tous Israël le voyait. Alors (1) il criait et disait: «Mon peuple, enfants d'Israël, je suis Yahvé, votre Dieu, qui vous ai rachetés et fait sortir, libérés, du pays d'Égypte, de la maison de servitude.»

3 Le deuxième commandement, lorsqu'il sortait de la bouche du Saint —Que son nom soit béni!— était comme des étincelles et comme des éclairs et comme des lampes de feu, une lampe de feu à sa droite et une lampe de feu à sa gauche, volant et s'élevant dans l'air du ciel, puis revenant. Et tout Israël le voyait et avait peur. Il revenait et allait se graver sur les deux tables de l'alliance et il disait: «Mon peuple, enfants...» Il revenait et tournait autour des campements d'Israël et, en retournant, il se gravait sur les tables de l'alliance, tandis que tout Israël le voyait. Et il criait ainsi, en disant: «Mon peuple, enfants d'Israël, tu n'auras point d'autre Dieu en dehors de moi!»

4 Vous ne ferez (ni idole, ni figure) (2) ni aucune image de ce qu'il y a dans les cieux, en haut, ni de ce qu'il y a sur la terre, en bas, ni de ce qu'il y a dans les eaux sous la terre, en dessous.

5 Tu ne te prosterneras point devant eux et tu ne rendras point de culte devant eux, car je suis Yahvé, votre Dieu, un Dieu jaloux et vengeur qui, avec jalousie, tire vengeance des méchants sur les fils rebelles, sur la troisième et la quatrième génération de ceux qui me haïssent. Quand les enfants sont consommés dans le péché après leurs pères, je les appelle mes ennemis.

6 (3) Cependant je conserve clémence et bonté pour des milliers de générations pour mes amis les justes et pour ceux qui gardent les commandements (4).

7 Mon peuple, enfants d'Israël! Que nul parmi vous ne prenne le nom de Yahvé, son Dieu, en vain, parce que Yahvé, au jour du grand jugement (5), ne laissera pas impuni celui qui aurait pris en vain le nom de Yahvé, son Dieu (6).

8 (7) Mon peuple, enfants d'Israël! Souvenez-vous du jour du sabbat pour le sanctifier!

(1) M 1: «et il criait ainsi et disait... Et tout Israël le voyait tandis qu'il criait et disait: Mon peuple, enfants d'Israël!»
M 2: «et il criait ainsi et disait... et tout Israël le voyait».

(2) Gratté par la censure.

(3) Dans le texte, il n'y a aucune séparation entre ce verset et le suivant.

(4) M: «les commandements de la Loi».

(5) M: «Qu'aucun d'entre vous ne jure faussement par le nom de la Parole de Yahvé, votre Dieu; car Yahvé ne laissera pas impuni le pécheur au jour du jugement».

(6) M: «(celui) qui jure faussement par son nom».

(7) M: «Quatrième commandement».

9 ([1]) Durant six jours vous travaillerez (et) vous ferez tous vos tra-
vaux ([2]);
10 ([1]) mais le septième jour est sabbat et repos devant Yahvé, votre Dieu;
vous ne ferez aucune espèce de travail, ni vous, ni vos fils, ni vos filles,
ni vos serviteurs, ni vos servantes, ni votre bétail, ni les étrangers qui
se trouvent dans vos villes.
11 ([1]) Car en six jours Yahvé créa ([3]) les cieux et la terre, les mers et tout
ce qui s'y trouve et il y eut ([4]) sabbat et repos devant Lui le septième
jour. C'est pourquoi Yahvé ([5]) bénit le septième jour et le déclara
saint.
12 Mon peuple, enfants d'Israël! Que chacun soit soucieux de la gloire de
son père et de la gloire de sa mère, pour que se multiplient vos jours
sur la terre que Yahvé, votre Dieu, vous donne.
13 Mon peuple, enfants d'Israël! Ne soyez point des meurtriers ni com-
pagnons ni complices des meurtriers et que l'on ne voie point dans les
assemblées d'Israël de bande d'assassins ([6]); pour que vos fils (qui) se
lèveront après vous ([7]) n'apprennent pas à être eux aussi une bande
d'assassins ([8]); car c'est à cause des fautes des assassins que l'épée sort
sur le monde ([9]).
14 Mon peuple, enfants d'Israël! Ne soyez point des adultères ni compa-
gnons ni complices des adultères et que l'on ne voie point dans les
assemblées d'Israël une gent adultère ([10]), pour que vos fils (qui) se
lèveront après vous ([7]) n'apprennent pas à être eux aussi une gent
adultère ([11]); car c'est à cause des fautes de l'adultère que la peste vient
sur le monde ([12]).
15 Mon peuple, enfants d'Israël! Ne soyez point des voleurs ni compa-
gnons ni complices des voleurs et que l'on ne voie point dans les assem-
blées d'Israël de bande de voleurs ([13]), pour que vos fils (qui) se lève-

([1]) Dans le texte, il n'y a aucune séparation entre ce verset et le suivant.
([2]) I: «travail».
([3]) M: +«et la Parole de Yahvé acheva».
([4]) M: «et il se reposa le (septième) jour».
([5]) M: «c'est pourquoi la Parole de Yahvé bénit».
([6]) M: «des fils d'Israël assassins afin que n'(apprennent) pas».
([7]) M: «leurs fils après eux».
([8]) M: «eux aussi assassins».
([9]) M: «(la mort) vient sur le monde».
([10]) M: «(assemblées) des enfants d'Israël des adultères».
([11]) M: «eux aussi adultères».
([12]) M: «la mort est venue sur le monde».
([13]) M: «...des enfants d'Israël de voleurs pour que ne ... pas».

ront après vous ([1]) n'apprennent pas à être eux aussi une bande de voleurs ([2]); car c'est à cause des fautes des voleurs que la famine vient sur le monde.

16 Mon peuple, enfants d'Israël! Ne soyez point de faux témoins ni compagnons ni complices de faux témoins et que l'on ne voie point dans les assemblées d'Israël des gens qui portent de faux témoignages, pour que vos fils (qui) se lèveront après vous ([1]) n'apprennent pas à être eux aussi des gens qui portent de faux témoignages ([3]); car c'est à cause des fautes des faux témoins que les bêtes sauvages ([4]) privent de leurs enfants les enfants des hommes.

17 Mon peuple, enfants d'Israël! Ne soyez point des convoiteurs ni compagnons ni complices des convoiteurs et que l'on ne voie point dans les assemblées d'Israël de gens qui convoitent ([5]), pour que vos fils (qui) se lèveront après vous ([1]) n'apprennent pas à être eux aussi des gens qui convoitent. Que nul parmi vous ne convoite la maison de son compagnon, ni la femme de son compagnon, ni son serviteur ni sa servante, ni son boeuf ni son âne ni rien de ce qui appartient à ton compagnon; car c'est à cause des fautes des convoiteurs que les empires se jettent sur les enfants des hommes ([6]).»

18 Tout le peuple voyait les tonnerres et les lampes (de feu) et le son de la corne et la montagne fumante. Ce que voyant, le peuple fut effrayé et il se tenait à distance.

19 Ils dirent à Moïse: «Parle avec nous, toi, et nous écouterons. Mais qu'on ne nous parle ([7]) plus de devant Yahvé ([8]) pour que nous ne mourions point!»

20 Et Moïse dit au peuple: «Ne craignez point; car c'est pour vous éprouver que la Gloire de la Shekinah de Yahvé vous est apparue et pour que la crainte de Yahvé soit sur votre face et que vous ne péchiez point ([9]).»

21 Le peuple se tenait à distance, tandis que Moïse s'approchait de la nuée où demeurait la Gloire de la Shekinah de Yahvé.

([1]) M: «leurs fils après eux».
([2]) M: «eux aussi voleurs».
([3]) M: «eux aussi faux témoins».
([4]) M: «les nuages s'élèvent et la pluie ne descend pas».
([5]) M: «(assemblées) des enfants d'Israël de gens qui convoitent».
([6]) M: +«et l'exil vient sur le monde».
([7]) M: «qu'il (ne) parle (pas)».
([8]) M: «la Parole de Yahvé».
([9]) M: «constamment dans (votre) bouche pour que vous ne soyez point induits à pécher».

22 Yahvé ([1]) dit à Moïse: «Tu parleras ainsi aux enfants ([2]) d'Israël: Vous
avez vu que des cieux j'ai parlé avec vous.
23 Vous ne ferez pas devant moi des idoles d'argent et vous ne vous ferez
point des idoles d'or.
24 Vous bâtirez pour mon nom un autel fixé sur la terre et vous y offrirez
vos holocaustes et vos saints sacrifices, votre petit et votre gros bétail;
en tout lieu où vous rappellerez mon nom dans la prière ([3]), je me
révélerai à vous par (ma) Parole et je vous bénirai ([4]).
25 Que si vous construisez pour mon nom un autel en pierres, vous ne les
ferez point taillées; car si tu faisais passer sur elle le fer dont on
fabrique l'épée, tu les profanerais ([5]).
26 Quant à vous, prêtres, fils d'Aaron, qui vous tenez pour accomplir le
service sur mon autel, vous ne monterez pas par des degrés ([6]) sur mon
autel, pour que sur lui ne soit point découverte ta nudité ([7]).»

CHAPITRE XXI

1 «Voici les lois que tu exposeras devant eux:
2 Quand tu achèteras un esclave hébreu, il servira six ans devant toi ([8])
et, la septième année, tu le renverras libre, gratuitement.
3 S'il est entré seul, il sortira seul; s'il était marié, sa femme sortira avec lui.
4 Si son maître lui a donné une femme et qu'elle lui a enfanté des fils ou
des filles, la femme et ses enfants seront à son maître, et lui sortira seul.
5 Mais si l'esclave déclare nettement: «J'aime mon maître, ma femme et
mes enfants, je ne sortirai pas en liberté»,
6 son maître le conduira vers les juges et le fera approcher de la porte
ou des montants ([9]); puis son maître lui percera l'oreille avec un
poinçon et il sera son esclave, en servitude pour toujours ([10]).

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) I: «au peuple».
([3]) M: «(en tout) lieu où tu te tiendras pour prier en mon nom».
([4]) M: «(nom) saint, sa Parole vous apparaîtra et vous bénira». Suite de (3).
([5]) M 1: «de pierre taillée; car c'est avec le fer qu'on fait l'épée; si tu faisais passer sur elle le fer, tu la profanerais».
M 2: «avec lui (le fer) se sont faites les guerres de mort en tout (?). Aie soin de ne point dégainer ton épée sur lui pour ne point le profaner.»
([6]) M: «Faites un pont (*ou:* un plan incliné; *Ps-Jon:* un pont) (pour accéder) à l'autel et ne montez point directement à la verticale».
([7]) M: «pour que ta nudité ne se découvre pas».
([8]) M: «(six ans) de jours il servira chez toi».
([9]) M: «de la porte du tribunal *(beth dîn)* ou d'un des montants».
([10]) M: «et son maître lui percera l'oreille droite avec un poignard et il le servira jusqu'à l'année du jubilé».

7 Quand un homme vendra sa fille comme servante, elle ne sortira pas selon les lois (en usage pour) des esclaves ([1]).
8 Si elle déplaît aux yeux ([2]) de son maître qui ne l'a point choisie (pour femme) et qu'il la laisse racheter ([3]), il ne sera pas autorisé à la vendre à un gentil puisqu'il a cédé son autorité sur elle.
9 S'il la destine à son fils, il agira avec elle suivant le droit des filles ([4]).
10 S'il prenait une autre ([5]) pour lui, il ne lui refuserait (à la première) ni sa nourriture ni ses vêtements ([6]) ni d'avoir avec elle des relations conjugales ([7]).
11 S'il ne fait point pour elle ces trois choses ([8]), il la fera sortir en liberté gratuitement, sans argent ([9]).
12 Quiconque frappe un homme et celui-ci meurt, sera mis à mort sans rémission.
13 (Pour) celui qui ne l'aura pas recherché ([10]) et dont la faute s'est produite (par le vouloir) de (devant) Yahvé qui l'a fait venir en ses mains, je vous fixerai un endroit, une ville de refuge, où il pourra se réfugier.
14 Si un homme (trame) ([11]) contre un autre pour le tuer par embûche, même s'il s'agit du grand prêtre qui se tient au service de mon autel, vous le prendrez de là et le mettrez à mort.
15 Celui qui frappe ([12]) son père ou sa mère sera mis à mort sans rémission.
16 Celui qui ravit un homme, qu'il l'ait déjà vendu ou qu'il se trouve encore en sa main, sera mis à mort sans rémission.
17 (Celui qui maudit son père ou sa mère sera mis à mort sans rémission) ([13]).
18 Quand des hommes se querellent ([14]) et que l'un frappe l'autre avec une pierre ou avec le poing, sans qu'il en meure, mais qu'il le jette au lit, blessé;

([1]) Autrement dit, elle ne sera pas libre au bout de sept ans.
([2]) I: «aux yeux de». N dit *litt:* «à la face de».
([3]) *Ps-Jon:* «et que son père la rachète».
M: «qu'il n'a point choisie, qu'il la laisse racheter».
([4]) M: «des filles d'Israël».
([5]) M: «et s'(il prenait une autre) femme».
([6]) M: «sa nourriture, ses ornements, ses vêtements».
([7]) *Litt:* «son entrée et sa sortie vers elle».
([8]) i. e. (selon *Ps-Jon*) se la réserver, la destiner à son fils ou la faire racheter.
([9]) L'argent du rachat. M: «il (la) libérera gratuitement, sans (argent)».
([10]) M: «cherché à le frapper».
([11]) Manque dans le texte.
([12]) M: «(ceux qui) frappent (*ou:* «celui qui frappe»).
([13]) Omis dans le texte par homoioteleuton.
([14]) M: «se battent».

19 s'il se lève et marche dehors avec son bâton, celui qui l'a frappé ([1]) sera
innocenté; seulement il devra donner le salaire (pour le temps) de son
inactivité et le salaire du médecin qui l'a soigné ([2]).
20 Quand un homme frappe avec un bâton son esclave ou sa servante et
qu'ils meurent sous ses mains, on tirera vengeance ([3]) de lui.
21 Mais s'il survit un jour ou deux ([4]), on ne tirera pas vengeance de lui,
car c'est une acquisition de (son) argent ([5]).
22 Quand des hommes se battent et piétinent une femme enceinte, qu'elle
avorte ([6]) sans qu'il y ait d'accident ([7]), il sera frappé d'une amende
selon ce que lui imposera le mari et il paiera d'accord ([8]) avec les juges.
23 Mais s'il y a accident ([7]), il donnera une vie en compensation d'une
vie.
24 Oeil pour oeil, dent pour dent, main pour main, pied pour pied,
25 Brûlure pour brûlure, blessure pour blessure, cicatrice pour cicatrice.
26 Quand un homme frappe l'oeil de son serviteur ou l'oeil de sa servante
et qu'il le détruise, il le renverra en liberté, pour son oeil ([9]).
27 S'il fait tomber une dent de son serviteur ou une dent de sa servante,
il les renverra en liberté, pour leur dent.
28 Quand un taureau encorne un homme ou une femme et que mort
s'ensuive, le taureau sera lapidé sans rémission; on ne mangera pas sa
chair, mais le propriétaire du taureau sera innocent.
29 Mais si le taureau frappait de la corne depuis un certain temps et que,
dûment avisés, ses maîtres ne l'ont pas gardé et qu'un homme ou une
femme ait été tué ([10]), le taureau sera lapidé; son maître également sera
mis à mort ([11]).
30 Que si une pénalité en argent lui était imposée, il (la) donnera comme
rachat de sa vie, tout ce qu'on lui imposera.
31 Si ([12]) un fils des Israélites est encorné ou ([13]) une fille des Israélites, on
procédera à son sujet de cette même façon.

([1]) M: «sa canne, celui qui l'a frappé sera innocenté».
([2]) M: «qui (le) soigna».
([3]) M: «il sera frappé d'une peine».
([4]) M: «mais après un ou deux jours».
([5]) M: «car il lui est asservi, à lui, à son fils et au fils de son fils».
([6]) M: «(une femme enceinte) cananéenne et qu'elle avorte».
([7]) *Ps-Jon:* «mort».
([8]) M: «(selon) la parole des juges».
([9]) M: «à la place de son œil».
([10]) I: «et qu'il tue».
([11]) I: «mourra».
([12]) M: «si un fils» (var. graphique).
([13]) M: «et si».

32 Si le taureau encorne un serviteur ou une servante, on donnera trente sicles d'argent à son maître et le taureau sera lapidé.
33 Quand un homme ouvre une citerne ou quand un homme creuse une citerne et qu'il ne la couvre point, si un boeuf ou un âne y tombe,
34 le propriétaire de la citerne (le) paiera, il rendra de l'argent à ses maîtres (1) et (la jouissance de) la bête morte lui reviendra (2).
35 Quand le taureau de quelqu'un encorne le taureau d'un autre et que celui-ci meurt, ils vendront le taureau vivant et en partageront le prix; ils partageront également la jouissance de la bête morte.
36 Mais si l'on apprend que le taureau frappait de la corne depuis un certain temps et que son maître (3) ne l'a point gardé, il paiera sans rémission taureau pour taureau et la jouissance de la bête morte lui reviendra.
37 Quand on vole un boeuf ou un mouton, qu'on le tue ou qu'on le vende, on paiera cinq boeufs pour le boeuf et quatre (têtes de) petit bétail pour le mouton.

CHAPITRE XXII

1 «Si un voleur est trouvé en train de percer (un mur), qu'il est frappé et meurt, il n'y a point pour lui (4) de péché d'effusion de sang innocent.
2 Si le soleil (5) brillait sur lui, il y a pour lui péché d'effusion de sang innocent; il indemnisera sans rémission. Que s'il n'a pas de quoi (le faire), il sera vendu pour son larcin.
3 Si l'on retrouve en vie entre ses mains (6) ce qui a été dérobé, le boeuf, l'âne ou le mouton, il restituera le double.

(1) Aux propriétaires de la bête.

(2) M: «et la peau de la bête morte lui reviendra».

(3) M: «ses maîtres (ne l')ont (pas) gardé».

(4) Pour celui qui a frappé.

(5) *Ps-Jon:* «S'il est clair comme le soleil que (le voleur) n'est pas entré pour tuer quelqu'un et qu'il le tue, le péché d'effusion de sang innocent (pèse) sur lui, et si (le voleur) se sauve de ses mains, il indemnisera sans rémission. Que s'il n'a pas de quoi payer, on le vendra en compensation de son vol jusqu'à l'année de la rémission».

(6) M: «si l'on trouve avec lui».

4 Quand un homme met le feu ([1]) à un champ ([2]) ou à une vigne et qu'il
laisse se propager l'incendie et (ainsi) fait consumer par le feu le champ
d'un autre ([3]), il indemnisera du meilleur de son champ et du meilleur
de (sa) vigne.
5 Quand un feu se développe et rencontre des épines ([4]) et qu'il dévore
des meules, des moissons sur pied ou le champ, celui qui a provoqué
l'incendie indemnisera intégralement.
6 Si quelqu'un donne à un autre de l'argent ou des objets à garder et
qu'on les dérobe de la maison de cet homme, si le voleur est retrouvé,
il paiera le double.
7 Si le voleur n'est pas retrouvé, le maître de la maison se rendra près
des juges (pour jurer) qu'il n'a pas porté la main sur le bien ([5]) de son
compagnon.
8 Dans toute affaire délictueuse ([6]), touchant boeuf, âne, mouton, vête-
ment ou quelque objet perdu dont on dit: «C'est bien lui!», l'affaire des
deux parties sera portée devant les juges: celui que les juges auront
déclaré coupable paiera le double à son compagnon.
9 Quand un homme donne à son prochain un âne, un boeuf, un mouton
ou une bête quelconque à garder, qu'elle meurt, qu'elle se fracture (un
membre) ou qu'elle est enlevée sans que personne ne le voie,
10 qu'il y ait entre les deux le serment de Yahvé ([7]) (à savoir) qu'il n'a
pas porté la main sur le bien ([8]) de son compagnon; son maître ([9])
acceptera (le serment) et il n'aura pas à payer.
11 Mais si cela lui a été volé, il indemnisera son propriétaire ([10]).

([1]) M 1: «transgresse, pénètre dans» i.e. «ne tient pas compte du droit d'autrui (J. L. Teicher) par rapport à un champ». *Vulg:* laeserit. Même verbe dans *Ps-Jon.* Dans le ms A de *MdW II*, on lit: *yebaqqer* = «visite» (P. Kahle), «nettoie (par le feu)» (G. Schelbert). Mais il s'agit probablement du même verbe *pqr*, avec la confusion b/p que l'on trouve dans le Talmud de Jérusalem et, en général, en araméen galiléen.

M 2: «incendie»: *ylpy* = *ylby* de לבי (de *lhb*); le même verbe, avec le sens de *brûler*, se trouve dans *Ps-Jon* à *Lev* 6, 5 («et le prêtre brûlera —*wylpy*— du bois sur l'autel»). Cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 18 (1958), 182-185. On pourrait aussi songer à une métathèse pour *yply* (ramasser), car ce verbe traduit *b'r* dans Onqelos, *Deut* 26, 13. Cf *Ex* 23, 16.

([2]) M: «un champ».

([3]) M: «dans le champ d'un autre le meilleur de l'autre».

([4]) M: «ronces».

([5]) M: «qu'il n'a pas touché au travail».

([6]) M: «(en toute) affaire de culpabilité touchant».

([7]) M: «le serment de Yahvé soit entre les deux».

([8]) M: «le travail».

([9]) M: «ses maîtres (accepteront) de lui».

([10]) M: «(volé) d'auprès de lui, il indemnisera ses propriétaires».

12 Si la bête a été mise en pièces, des témoins (l')apporteront ([1]); il ne paiera point la bête mise à mort ([2]).
13 Quand un homme emprunte (une bête) à son compagnon, qu'elle se fracture (un membre) ou qu'elle meurt, si son maître n'est pas avec elle, il devra (la) payer ([3]).
14 Si son maître était avec elle, il ne paiera point. Si elle était louée, il se contentera du prix de la location ([4]).
15 Si un homme viole une vierge qui n'est pas fiancée et couche avec elle, il la dotera pour en faire sa femme.
16 Si son père refuse de la lui donner, il versera une somme d'argent selon la loi de dotation des vierges ([5]).
17 Mon peuple, enfants d'Israël! Vous ne laisserez en vie aucun sorcier ni aucune sorcière.
18 Quiconque couche avec une bête sera mis à mort.
19 Celui qui sacrifie devant d'autres dieux, hormis ([6]) Yahvé seul, sera exterminé.
20 Vous ne maltraiterez point les immigrants et vous ne les opprimerez pas ([7]), car vous avez été des résidents ([8]) dans le pays d'Égypte.
21 Mon peuple, enfants d'Israël! Vous ne ferez souffrir aucune veuve ni aucun orphelin.
22 Si tu les fais souffrir et qu'ils crient devant moi contre toi, j'entendrai la voix de leur prière, car je suis clément ([9]) et miséricordieux.
23 (Ne le faites point) pour que ma colère ne s'enflamme pas et que je ne vous mette à mort ([10]) par l'épée; pour que vos femmes ne deviennent point veuves et vos enfants orphelins.
24 Si tu prêtes de l'argent à mon peuple, au pauvre qui se trouve avec toi,

([1]) M: «(et si) elle a été tuée, il lui apportera des membres de la bête comme témoins».
([2]) M: «il le conduira jusqu'au corps de la bête déchiquetée et il ne paiera point».
([3]) Au propriétaire.
([4]) M 1: «recevra le prix de sa location».
M 2: «apportera (?) toutes les pertes de sa location».
M 3: «le prix de sa location ira avec les pertes».
([5]) M: «l'argent (la quantité) de deux cents *(zuzin)* sera payé comme le *mohar* des vierges».
([6]) M: «...toute espèce d'idoles sera exterminé. Hormis...».
([7]) M: «vous ne les opprimerez point et vous ne les ferez point souffrir».
([8]) M: «immigrants».
([9]) M: «s'ils crient devant moi (*litt:* lui) j'entendrai la voix de la prière; car (je suis) un Dieu clément».
([10]) M: «extermine».

tu ne seras pas pour lui comme un créancier pressant et tu ne lui imposeras ni intérêts ni taux usuraires ([1]).
25 Si tu prends en gage le vêtement de ton compagnon, tu le lui rendras avant le coucher du soleil,
26 car c'est là sa seule couverture, la (seule) loque pour couvrir sa chair. Avec quoi dormirait-il ([2])? Que s'il crie devant moi contre toi, j'entendrai la voix de sa prière, car je suis clément ([3]) et miséricordieux.
27 Mon peuple, enfants d'Israël! Ne méprisez pas vos juges et ne maudissez point le chef de votre peuple.
28 Ne tardez pas pour collecter votre dîme et votre offrande ([4]). Les premiers-nés mâles d'entre vos fils, vous les consacrerez ([5]) à mon nom.
29 Ainsi ferez-vous pour votre gros bétail et pour votre petit bétail: sept jours il sera élevé auprès de la mère et, le huitième jour ([6]), on le séparera pour mon nom.
30 Vous serez un peuple consacré pour mon nom; vous ne mangerez point la chair (d'une bête) déchirée par une bête sauvage, de ce qui est tué dans la campagne; vous la jetterez aux chiens ou bien vous la jetterez à l'étranger païen ([7]) qui est comparable aux chiens ([8]).

CHAPITRE XXIII

1 «Vous n'accepterez point de faux témoins. N'associe point ta main avec le pécheur ([9]) en lui servant de faux témoin.
2 Mon peuple, enfants d'Israël! Vous n'irez point après le grand nombre pour mal faire, mais au contraire pour faire le bien. Que nul d'entre

([1]) M: «(si) vous prêtez à son (mon?) peuple, aux indigents qui se trouvent dans votre peuple, ne soyez pas pour vous créancier pressant et ne leur imposez ni intérêt ni usure».

([2]) M: «avec quoi tiendrait-il?»

([3]) M: «(et s')il crie devant lui, j'entendrai la voix de sa prière, car je suis un Dieu clément».

([4]) *Dema'* ou *terumah*.

([5]) M: «vous séparerez».

([6]) M: «et à partir du huitième jour».

([7]) *Litt*: «fils des nations, gentil».

([8]) M: «...par une bête sauvage, jetée dans la campagne, vous ne mangerez pas; vous la donnerez au gentil.» L'identification chiens / gentils est ici plus complète que dans N, 110, 440.

([9]) M: «Mon peuple, enfants d'Israël! Nul d'entre vous ne prêtera un faux serment au nom de la Parole de Yahvé, votre Dieu. Et vous ne mettrez point vos mains avec le pécheur».

vous ne soit empêché d'apporter en jugement des arguments favorables
à son prochain (et ne) dites (point) dans vos coeurs: «La justice (1) suit
le nombre (2).» Tu n'iras point (3) après le grand nombre pour faire le
mal. Que l'on ne t'empêche (4) point, dans le jugement, de dire ce que
tu as dans le coeur au sujet de ton prochain pour que tu n'erres pas en
disant: «La justice parfaite suit le nombre.»
3 Mon peuple, enfants d'Israël! Tu ne favoriseras pas dans le jugement
le pauvre qui s'est rendu coupable, car il ne doit pas y avoir acception
de personnes dans le jugement.
4 Quand tu rencontreras le boeuf ou l'âne de ton ennemi égarés, tu le lui
ramèneras.
5 Quand tu verras l'âne de ton ennemi couché sous sa charge, te retien-
dras-tu de (le) détacher avec lui? Tu laisseras de côté tout ce qu'il y a
dans ton coeur contre ton compagnon (5), tu (le) détacheras et (le)
rechargeras avec lui.
6 Tu ne fausseras pas le jugement du pauvre dans son jugement (6).
7 Tenez-vous éloignés des paroles mensongères; ne mettez pas à mort
quiconque a été reconnu innocent (7) en jugement, car les coupa-
bles (8) ne seront pas déclarés innocents devant moi.
8 Vous n'accepterez pas de présent (9), car le présent aveugle les yeux de
ceux qui le prennent et emporte (10) les paroles du jugement juste (11),
dans le jugement (12).
9 Vous n'opprimerez point l'immigrant; car, vous, vous connaissez l'âme
de l'immigrant (13), puisque vous avez été des immigrants dans le pays
d'Égypte.

(1) M est identique à N, sauf pour la finale: «la justice penche du côté du nombre».

(2) M: «(après la majorité, le jugement) bon».

(3) Autre paraphrase du même verset.

(4) M: «et ne soyez point saisis». Il est malaisé de voir où s'insère exactement cette variante.

(5) M: «ce qu'il y a dans ton coeur contre lui».

(6) M: «Mon peuple, enfants d'Israël! Ne faussez pas la procédure du jugement du pauvre à l'heure de son jugement».

(7) M: «(ne tuez pas) l'innocent et le juste (droit) dans».

(8) M: «(car) Yahvé ne justifie point le coupable à l'heure du jugement».

(9) M: «et le présent en argent *(mamon)*, tu ne le prendras pas».

(10) *Ou bien:* «fait vaciller, ébranle».

(11) *Ou bien:* «du juge innocent».

(12) M: «les sages dans leurs jugements et confond et corrompt les paroles des innocents à l'heure de leurs jugements».

(13) M: «vous connaissez l'amertume de l'âme de l'immigrant».
I: «vous, vous connaissez l'âme de l'immigrant».

10 Six années durant ([1]), vous ensemencerez votre terre et vous en récolterez le produit.
11 Mais, la septième année, vous lui donnerez relâche et la déclarerez libre ([2]) et ([3]) les pauvres de ton peuple ([4]) (en) mangeront et les bêtes sauvages mangeront ce qui reste. Vous ferez de même pour vos vignes et pour vos oliviers.
12 Six jours durant, vous ferez votre travail ([5]) et, le septième jour, vous vous reposerez, pour que se repose ton boeuf ([6]) et ton âne et prenne du repos le fils de ton esclave ([7]) juive ainsi que l'immigrant.
13 Vous serez attentifs ([8]) à tout ce que je vous ai dit. Vous ne rappellerez point le nom d'autres dieux et qu'on ne l'entende point sur vos bouches.
14 Trois fois l'an, vous célébrerez une fête devant moi ([9]).
15 Vous observerez la fête des Azymes. Durant sept jours, vous mangerez des azymes, comme je vous l'ai prescrit, à l'époque du mois d'*abib*, car en lui vous êtes sortis, libérés, d'Égypte. Et que vous ne soyez point vus devant moi les mains vides ([10]).
16 Puis la fête de la Moisson([11]) des prémices du travail de vos mains, de ce que vous jetez et semez([12]) dans les champs. Et la fête de la Récolte([13]), à l'issue de l'année([14]), quand vous récoltez des champs le travail de vos mains([15]).
17 Trois fois chaque année, tous vos mâles comparaîtront([16]) pour demander instruction devant le Seigneur de tous les siècles, Yahvé.
18 Vous ne([17]) sacrifierez point le sang de mon saint sacrifice avec du pain

([1]) M: + «(années) de jours».
([2]) i.e. à la disposition de tous.
([3]) = pour que.
([4]) M: «vous la donnerez à manger aux indigents qui se trouvent parmi votre peuple».
([5]) *Litt:* «ton travail».
([6]) M: «(pour que) se reposent vos boeufs».
([7]) M: «de vos servantes».
([8]) M: «vous garderez».
([9]) M: «chaque année vous célébrerez une fête devant moi».
([10]) M: «...d'Égypte. Mon peuple, enfants d'Israël, vous n'êtes pas autorisés (= il ne vous est point permis) à comparaître devant votre Dieu, (les mains) vides de tout précepte».
([11]) Celle des Semaines ou *Shabu'ôt.*
([12]) M: «de votre récolte que vous avez semée vers (= sur) les champs».
([13]) La fête des Tabernacles ou *Sukkôt.*
([14]) De septembre à octobre.
([15]) M: «votre récolte que vous avez semée».
([16]) M: «comparaîtra».
([17]) M: «Mon peuple, enfants d'Israël!»

fermenté et la graisse de ma fête ne passera pas la nuit jusqu'au
matin ([1]).
19 Vous apporterez la primeur des prémices des fruits de votre récolte au
Temple de Yahvé, votre Dieu. Mon peuple, enfants d'Israël! Vous ne
ferez point cuire et vous ne mangerez point de la viande avec du lait
mélangés ensemble, pour que ma colère ne s'enflamme point contre
vous et que nous ne fassions cuire ([2]) vos céréales engerbées ([3]), grain
et paille mélangés ensemble.
20 Voici que, moi ([4]), j'envoie un Ange de miséricorde devant vous pour
vous garder ([5]) sur la terre ([6]), pour vous introduire dans le lieu que
j'ai préparé.
21 Soyez attentifs ([7]) devant lui et écoutez sa voix. Ne vous rebellez
point ([8]) contre ses paroles, car mon saint nom sera prononcé sur lui
et il ne remettra ni ne pardonnera vos péchés, car mon saint nom sera
prononcé sur lui ([9]).
22 Que si vous écoutez la voix de ma([10]) Parole et faites tout ce qu'elle
dira, je haïrai qui vous hait et j'opprimerai qui vous opprime.
23 Car mon Ange([11]) ira devant vous et vous introduira dans le pays des
Amorrhéens, Hittites, Perizziens, Cananéens, Hévéens et Jébuséens et
je les exterminerai.
24 Vous ne vous inclinerez point devant leurs idoles et vous ne rendrez
point un culte devant elles ([12]), vous n'agirez point selon leurs oeuvres,
mais vous les détruirez([13]) et vous briserez leurs stèles.
25 Mais vous rendrez un culte devant Yahvé, votre Dieu; il bénira votre
pain([14]) et votre eau et il éloignera d'entre vous les plaies funestes([15]).

([1]) M: «la chair que vous sacrifierez dans la première nuit de la fête de la Pâque depuis le soir jusqu'au matin».
([2]) *Ps-Jon:* «je ne fasse cuire» (Ie pers du sg).
([3]) Ms 110: «sur vos aires».
([4]) M: «sa Parole».
([5]) M: «pour garder».
([6]) Il faut sans doute lire: «en chemin».
([7]) M: «Prenez garde à vous».
([8]) M: «la voix de sa Parole. Ne vous rebellez point».
([9]) M: «le nom de ma Parole (sera prononcé) sur lui».
([10]) «Ma», avec Sam et LXX; TM: «sa».
([11]) M: «ange de miséricorde».
([12]) M: «leur (rendrez un culte)».
([13]) M: «détruirez» (autre verbe).
([14]) M: «vos aliments».
([15]) M: «vos eaux et j'éloignerai les plaies».

26 Il n'y aura dans ton pays ni femme qui avorte ni femme stérile (1).
Vous accomplirez en paix le nombre de vos jours (2).
27 J'enverrai ma terreur (3) au-devant de vous et je jetterai la confusion
dans tous les peuples parmi lesquels tu vas entrer et je mettrai (4)
devant vous tous vos ennemis, la nuque brisée.
28 J'enverrai les frelons devant vous et ils chasseront devant vous les
Hévéens, les Cananéens et les Hittites.
29 Je ne les chasserai pas devant vous en une seule année, pour que le
pays ne reste pas désert (et) que les bêtes sauvages ne se multiplient pas
contre vous.
30 C'est peu à peu que je les chasserai devant vous jusqu'à ce que vous
soyez nombreux et que vous possédiez le pays.
31 J'établirai vos frontières depuis la Mer des Roseaux jusqu'à la Mer des
Philistins et depuis le désert jusqu'au Grand Fleuve (5), car je livrerai
entre vos mains tous les habitants du pays et je les chasserai devant
vous.
32 Vous ne conclucrez point d'alliance avec eux ni avec leurs dieux.
33 Ils ne demeureront pas dans votre pays, de peur qu'ils ne vous fassent
pécher contre moi, car vous rendriez un culte à leurs dieux et ils
seraient pour vous une pierre d'achoppement.»

CHAPITRE XXIV

1 Puis à Moïse il dit: «Monte, demande instruction de (devant) Yahvé,
toi, Aaron, Nadab et Abihou ainsi que soixante-dix sages d'Israël. Et
vous prierez à distance,
2 tandis que Moïse s'approchera seul devant Yahvé. Mais eux ne s'ap-
procheront point et le peuple ne montera pas avec lui.»
3 Moïse vint et rapporta au peuple toutes les paroles de Yahvé et tous
les ordres (6). Tout le peuple répondit d'une seule voix et dit (7): «Nous
mettrons en pratique toutes les paroles qu'a dites Yahvé (8)!»
4 Moïse écrivit toutes les paroles de Yahvé; puis il se leva de bon matin

(1) M: «dans votre pays».
(2) M: «je remplirai de bien vos jours».
(3) M: «la plaie de mon châtiment».
(4) M: «et j'anéantirai tous les peuples chez qui vous allez entrer et je placerai».
(5) M: «jusqu'au fleuve de l'Euphrate».
(6) M: «ses jugements».
(7) M: «ensemble, d'un coeur parfait, et dit».
(8) M: «la Parole de Yahvé».

et construisit un autel au bas de la montagne et douze stèles pour les
douze tribus des enfants d'Israël.
5 Puis il manda les jeunes gens des enfants d'Israël qui disposèrent (1)
des holocaustes et offrirent des taureaux comme sacrifices saints de-
vant Yahvé.
6 Alors Moïse prit la moitié du sang et (la) mit dans le bassin et, l'autre
moitié du sang, il en aspergea (2) le dessus de l'autel.
7 Puis il prit le livre de l'Alliance et (le) lut aux oreilles (3) du peuple. Ils
dirent: «Tout ce qu'a dit Yahvé nous le ferons et nous y obéirons (4).»
8 Alors Moïse prit le sang, en aspergea le peuple (5) et dit: «Voici le sang
de l'alliance que Yahvé a établie (6) avec vous (sur) toutes ces paroles.»
9 Moïse monta avec Aaron, Nadab, Abihou et soixante-dix des sages
d'Israël,
10 et ils virent la Gloire (7) de la Shekinah de Yahvé et, sous l'escabeau
de ses pieds, comme un pavement de plaques de saphir et comme une
vision des cieux quand ceux-ci sont purs de nuages.
11 Et il n'étendit (8) point la main contre les jeunes gens (9) des enfants
d'Israël et ils virent la Gloire (10) de la Shekinah de Yahvé et ils se

(1) M: «et il envoya les premiers-nés des enfants d'Israël; car jusqu'à cette heure le culte était aux mains des premiers-nés, parce que la Tente de Réunion n'avait pas encore été faite et que le sacerdoce n'avait pas encore été donné à Aaron; et ils offrirent».

(2) M: «dans les bassins et, l'autre moitié du sang, il (en) aspergea».

(3) M: «aux oreilles de».

(4) M: «(tout ce) qu'a dit la Parole de Yahvé».

(5) Noter que le Neofiti ne modifie point le texte hébreu mais qu'il le rend par: «et il aspergea le peuple». Au contraire, Onqelos et *Ps-Jon* introduisent cette modification: «Et il (le) versa sur l'autel pour faire l'expiation sur le peuple». La raison de ce changement est que l'ancienne alliance du Sinaï fut scellée par un sacrifice expiatoire (celui de ce chap. 24), lequel, selon le Lévitique, ne comportait pas de communion à la victime. C'est seulement dans les sacrifices de communion (ou pacifiques) qu'avait lieu une participation à la victime; c'est cette participation que veulent éviter ici O et *Ps-Jon*, en introduisant ce changement dans leur traduction du v 8 (comme N, O et *Ps-Jon* dans le v 11). La nouvelle alliance est scellée également par un sacrifice de communion qui est pourtant aussi un sacrifice expiatoire. Cf A. Diez Macho, Notes à *Marc* 14, 22-24, dans la *Sagrada Biblia*, VI, Buenos Aires, 1966.

(6) M: «qu'a établie la Parole de Yahvé».

(7) M: «du Dieu d'Israël».

(8) Pour les tuer. Ils avaient en effet aperçu la Gloire de Dieu que l'on ne pouvait contempler, pensait-on, sans mourir.

(9) M 1: «les notables».
M 2: «contre Nadab et Abihou, les beaux jeunes gens qui étaient constitués (chefs) sur les enfants d'Israël».

(10) M: «du Dieu d'Israël».

réjouissaient ([1]) de leurs sacrifices qui avaient été acceptés, comme s'ils ([2]) mangeaient et buvaient.
12 Yahvé dit à Moïse: «Monte vers moi sur la montagne et tiens-toi là et je te donnerai les tables de pierre avec la Loi et l'alliance ([3]) que j'ai écrites afin de les instruire.»
13 Moïse se leva avec Josué, ses serviteurs ([4]), et Moïse monta sur la montagne sur laquelle était apparue la Gloire de la Shekinah de Yahvé.
14 Il dit aux sages: «Demeurez et attendez-moi ici ([5]) jusqu'à ce que nous soyons retournés vers vous. Voici qu'Aaron et Hour (sont) avec vous; quiconque aura une affaire litigieuse pour paroles ira vers eux.»
15 Alors Moïse monta sur la montagne et la nuée couvrit la montagne.
16 La Gloire de la Shekinah de Yahvé demeura sur la montagne du Sinaï et la nuée la couvrit durant six jours. Le septième jour, il appela ([6]) Moïse ([7]) du milieu de la nuée.
17 L'aspect de la Gloire de la Shekinah de Yahvé (était) comme un feu dévorant, un feu dévorant au sommet de la montagne, aux yeux ([8]) des enfants d'Israël.
18 Moïse pénétra donc au milieu de la nuée et monta sur la montagne. Et Moïse fut sur la montagne quarante jours et quarante nuits.

CHAPITRE XXV

1 Yahvé ([9]) parla à Moïse, en disant:
2 «Parle aux enfants d'Israël et qu'ils mettent de côté des offrandes pour mon nom; vous recevrez([10]) les offrandes de tout homme dont le coeur donne volontairement.
3 Et voici l'offrande que vous recevrez d'eux: or, argent et bronze;
4 pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse, lin et poil de chèvre;

([1]) M: «ils apparaissaient comme (mangeant et buvant)».
([2]) O, *Ps-Jon* et N ajoutent le «comme si» pour éviter une «communion» dans un sacrifice d'expiation.
([3]) M: «et les commandements que j'ai écrits pour les leur annoncer».
([4]) I: «son serviteur».
([5]) M: «(tenez-)vous ici».
([6]) M: +«le Verbe de Yahvé».
([7]) M: «(appela) Moïse le septième jour sur la montagne».
([8]) M: «à la vue des».
([9]) M: «la Parole de Yahvé».
([10]) M: «vous prendrez».

5 peaux de béliers teintes en rouge ([1]) et peaux de *sasgonin* ([2]) et bois d'acacia;
6 huile pour l'éclairage, aromates pour l'huile de l'onction et pour l'encens aromatique;
7 des pierres précieuses ([3]) et des pierres à sertir pour enchâsser ([4]) dans l'éphod et le pectoral.
8 Ils construiront à mon nom un sanctuaire et je ferai demeurer ([5]) la Gloire de ma Shekinah parmi eux.
9 (D'après) ([6]) tout ce que je ferai voir concernant la forme du tabernacle et la forme de tous ses objets, c'est ainsi que vous (le) ferez.
10 Ils feront donc l'arche ([7]) en bois d'acacia; la longueur sera de deux coudées et demie et la largeur d'une coudée et demie et une coudée et demie sera la mesure de sa hauteur.
11 Tu la recouvriras d'or pur; tu la recouvriras au-dedans et au-dehors et tu lui feras une moulure d'or tout autour.
12 Tu fondras pour elle quatre anneaux d'or et tu les placeras sur les quatre angles, deux anneaux sur un côté et deux anneaux de l'autre côté.
13 Tu feras des barres en bois d'acacia et tu les recouvriras d'or.
14 Tu introduiras les barres dans les anneaux sur les côtés ([8]) de l'arche pour transporter l'arche avec elles.
15 Les barres resteront dans les anneaux de l'arche; on ne les en enlèvera pas.
16 Tu placeras à l'intérieur de l'arche le Témoignage que je te donnerai.
17 Tu feras un propitiatoire d'or pur: deux coudées et demie sa longueur et une coudée et demie sa largeur.
18 Puis tu feras deux chérubins ([9]) en or; tu les feras d'or battu, des deux côtés du propitiatoire.
19 Tu feras un chérubin à cette extrémité, de ce côté-ci, et un autre chérubin à cette extrémité, de ce côté-là. Vous ferez les chérubins (du)([10]) propitiatoire sur ses deux extrémités.

([1]) «tannées».
([2]) TM: de *tahash*, animal non identifié avec certitude.
([3]) TM: *shoham* = onyx.
([4]) M: «pour en incruster l'éphod et le pectoral».
([5]) = pour que je fasse demeurer.
([6]) Manque dans le texte; donné par M.
([7]) M: «une arche».
([8]) M: «(sur) le côté».
([9]) M: «figures».
([10]) = formant une seule pièce avec le propitiatoire.

20 Les chérubins étendront leurs ailes vers le haut, ombrageant de leurs
ailes le propitiatoire, leurs visages tournés l'un vers l'autre; les faces
des chérubins seront en direction du propitiatoire.
21 Tu placeras le propitiatoire sur l'arche (par-dessus, et, à l'intérieur de
l'arche) (1), tu placeras le Témoignage que je te donnerai.
22 C'est là que je donnerai à ma Parole rendez-vous avec toi et je parlerai
avec toi d'au-dessus du propitiatoire qui se trouve sur l'arche du
Témoignage (2) entre les deux chérubins (pour te dire) tout ce que je te
prescrirai (3) concernant les enfants d'Israël.
23 Puis tu feras une table en bois d'acacia: deux coudées sa longueur, une
coudée sa largeur et une coudée et demie la mesure de sa hauteur.
24 Tu la recouvriras d'or pur et tu lui feras une moulure d'or tout autour.
25 Tu lui feras tout autour un encadrement d'une palme (4) et tu feras une
moulure d'or à son encadrement, tout autour.
26 Tu lui feras quatre anneaux d'or et tu placeras les anneaux sur les
quatre angles des quatre pieds.
27 Les anneaux seront en face de l'encadrement comme emplacements (5)
des barres pour transporter la table.
28 Tu feras les barres en bois d'acacia (et les recouvriras) (6) d'or, pour
transporter (7) avec elles la table.
29 Tu feras également ses plats et ses écuelles pour l'encens (8), ses gobe-
lets et ses tasses dont on aura à se servir (9). Tu les feras en or pur.
30 Tu placeras en ordre (10) sur la table devant Lui (11) le pain de propo-
sition, en permanence.
31 Tu feras le candélabre d'or pur; le candélabre sera fait (d'or) martelé,
sa base et son fût; ses calices, ses boutons (12) et ses fleurs en sortiront
(= feront corps avec lui).
32 Six branches sortiront de ses côtés, trois branches du candélabre d'un
côté et trois branches du candélabre de l'autre côté.

(1) Omis dans le texte par homoioteleuton.
(2) M: «d'entre les deux chérubins qui sont sur l'arche du Témoignage».
(3) I: «je parlerai».
(4) M: «d'une palme» (autre mot).
(5) C'est-à-dire comme soutiens.
(6) Manque dans le texte.
(7) I: «pour porter».
(8) I: «et ses écuelles pour l'encens»; cf *'Arukh* à ce verset.
(9) I: «(avec quoi) on fera l'onction».
(10) *Litt:* «et tu placeras sur la table devant Lui l'arrangement du pain de proposition, en permanence».
(11) I: «devant moi».
(12) *Litt:* ses pommes, ses boules.

33 Trois calices sculptés ([1]) sur un bras, bouton et fleur ([2]): ainsi pour les six bras qui sortent du candélabre.
34 Et sur le candélabre ([3]), quatre calices sculptés, avec leurs boutons et leurs fleurs.
35 Un bouton faisant corps avec lui sous chaque paire de branches, et un bouton faisant corps avec lui sous (l'autre) paire de branches ([4]); (ainsi) pour les six branches qui sortent du candélabre.
36 Ses boutons et ses branches feront corps avec lui; le tout sera une seule pièce martelée d'or pur.
37 Tu feras ses sept lampes et tu disposeras ses lampes pour éclairer devant lui.
38 Ses mouchettes et ses plateaux, on les fera d'or pur.
39 On le fera d'un *centenaire* ([5]) d'or pur avec tous ces accessoires.
40 Regarde et fais (-les) suivant leur modèle que tu vois sur la montagne.

CHAPITRE XXVI

1 «Tu feras le tabernacle avec dix tentures de fin lin retors, de pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse; tu les feras avec des figures ([6]), oeuvre d'artiste.
2 Longueur d'une tenture: vingt-huit coudées pour chaque tenture; et la largeur: quatre coudées ([7]) pour chaque tenture. Même dimension pour toutes les tentures.
3 Cinq tentures seront jointes l'une à l'autre (et les cinq autres tentures seront jointes aussi l'une à l'autre) ([8]).
4 Tu feras des ganses de pourpre violette à l'extrémité de la tenture extérieure à l'endroit de la jonction et tu feras de même à l'extrémité de la tenture extérieure pour le deuxième ([9]) point de jonction.

([1]) TM: «comme fleur d'amandier».
I: «gravés» (*ou bien:* «avec figures»; cf Onq).

([2]) La phrase: «trois calices... bouton et fleur», est répétée dans TM, O, *Ps-Jon*, mais non pas dans N, aussi bien ici qu'à 37, 19, comme dans la LXX.

([3]) C'est-à-dire sur son fût.

([4]) La phrase: «Un bouton... branches» est répétée ici, en 37, 21 (passage parallèle) et dans la LXX, seulement deux fois, tandis qu'elle se trouve trois fois dans TM, O et *Ps-Jon*. Cf v 33.

([5]) Cent mille sesterces, le poids correspondant à un *kikkar* ou talent. TM: «d'un talent».

([6]) *Ou bien:* «brodées». TM: «chérubins».

([7]) Le texte, suivant l'hébreu littéralement, ajoute: «en coudées» (*ou:* «selon la coudée ordinaire»).

([8]) Manque dans N, mais non dans O et *Ps-Jon*.

([9]) M: «l'autre».

5 Tu feras cinquante ganses pour une tenture et tu feras cinquante ganses à l'extrémité de la tenture qui se trouve à l'autre point de jonction; les ganses seront dirigées l'une vers l'autre.
6 Puis tu feras cinquante boucles d'or et tu attacheras les tentures l'une à l'autre avec les boucles et la tente formera (1) un tout.
7 Puis tu feras des tentures en poils de chèvre pour recouvrir le tabernacle; tu feras les tentures au nombre de onze.
8 La longueur d'une tenture sera de trente coudées et la largeur de quatre coudées; même dimension pour les onze tentures.
9 Tu joindras à part cinq tentures et à part six tentures. Tu doubleras la sixième tenture sur le devant de la tente.
10 Puis tu feras cinquante ganses à l'extrémité d'une tenture extérieure au point de jonction et tu feras cinquante ganses à l'extrémité de la tenture à l'autre point de jonction.
11 Tu feras cinquante boucles de bronze et tu introduiras les boucles dans les ganses; tu attacheras la tente et elle formera (1) un tout.
12 Ce qui pend en trop des tentures de la tente, la moitié de la tenture qui reste, retombera sur les extrémités de la tente, vers la mer (2).
13 Et la coudée qui reste sur la longueur des tentures (3) de la tente, de part et d'autre, retombera sur les côtés du tabernacle, de part et d'autre (4), pour le recouvrir.
14 Tu feras pour la tente une couverture (5) en peaux de béliers teintes en rouge (6) et, par-dessus, une couverture de peaux de *sasgonin* (7).
15 Puis tu feras, en bois d'acacia, les planches pour le tabernacle, dressées debout.
16 La longueur de la planche sera de dix coudées et la largeur de chaque planche une coudée et demie.
17 Deux tenons pour chaque planche s'ajustant l'un avec l'autre (8), c'est ainsi que tu feras pour toutes les planches du tabernacle.
18 Tu feras donc les planches pour le tabernacle, vingt planches du côté du sud, vers le midi.
19 Tu feras aussi quarante bases d'argent sous les vingt planches (deux bases sous les vingt planches) (9), deux bases sous une planche pour

(1) = de façon à former.
(2) C'est-à-dire, sur la partie arrière, occidentale, de la tente. Cf 10, 19.
(3) M: «... d'une tenture, pendra».
(4) M: «de ce côté-ci et de ce côté-là». N *litt:* «de (ce côté-)ci, et de (ce côté-) ci».
(5) M: «la couverture».
(6) = tannées.
(7) Cf 25, 5.
(8) M: «chaque (*litt:* une) (planche) qu'ils assemblent l'une avec l'autre».
(9) Ces mots sont sans doute en trop.

ses deux tenons et deux bases sous l'autre planche pour ses deux tenons.
20 Et pour le deuxième côté du tabernacle, pour le côté nord, vingt planches,
21 ainsi que leurs quarante bases d'argent: deux bases sous une planche et deux bases sous l'autre planche.
22 Et pour l'arrière du tabernacle, à l'occident, tu feras six planches.
23 Tu feras aussi deux planches pour les côtés du tabernacle, à sa partie arrière.
24 Elles se correspondront ([1]) par la partie inférieure et ensemble se correspondront à la partie supérieure à l'intérieur d'un anneau: ainsi en sera-t-il pour les deux, elles formeront les deux côtés ([2]).
25 Il y aura donc huit planches et leurs bases d'argent, (soit) seize bases; deux bases sous une planche et deux bases sous l'autre planche.
26 Tu feras des traverses de bois d'acacia: cinq pour les planches d'un côté du tabernacle.
27 et cinq traverses ([3]) pour les planches du deuxième côté du tabernacle et cinq traverses pour les planches du côté du tabernacle, à sa partie arrière, à l'occident.
28 La seconde ([4]) traverse, au milieu des planches, passera d'un côté à l'autre côté.
29 Les planches, tu les recouvriras d'or et tu feras en or leurs anneaux, réceptacles ([5]) pour les traverses ([3]); et tu recouvriras d'or les traverses ([3]).
30 Tu érigeras donc le tabernacle selon la disposition que tu as vue sur la montagne.
31 Tu feras un voile ([6]) de pourpre violette, écarlate, (de pourpre) teint cramoisi précieuse et de fin lin retors; on le fera ([7]) oeuvre d'artiste, avec des figures brodées.
32 Tu le placeras sur quatre colonnes d'acacia recouvertes d'or, avec leurs crochets ([8]) d'or, sur quatre bases d'argent.

([1]) *Ps-Jon:* «jumelées». M: «elles se joindront» (*litt:* «elles s'accoupleront»).
([2]) = les angles, les arêtes.
([3]) M: «traverses» (autre mot).
([4]) Texte prob. corrompu: תניינה, mauvaise lecture pour תיכונה ou מציעיה; cf *Ex* 36, 33.
([5]) *Litt:* endroits, places.
([6]) M: «une tenture».
([7]) M: «tu feras».
([8]) M: «leurs crochets» (autre mot).

33 Tu placeras le voile sous les boucles et tu introduiras là, à l'intérieur du voile, l'arche du Témoignage et le voile sera pour vous la séparation entre le Saint et le Saint des Saints.
34 Tu placeras (le propitiatoire) (1) sur l'arche du Témoignage, à l'intérieur du Saint des Saints.
35 Tu mettras la table à l'extérieur du voile (2) et le candélabre en face de la table, sur le côté du tabernacle, au midi (3). Et tu placeras la table au septentrion, du côté nord.
36 Puis tu feras un rideau pour la porte de la tente, de pourpre violette, écarlate, (de pourpre) teint cramoisi précieuse et de fin lin retors, oeuvre de broderie.
37 Tu feras pour le rideau cinq colonnes d'acacia et tu les recouvriras d'or. Leurs crochets seront en or et tu fondras pour elles cinq bases de bronze.

CHAPITRE XXVII

1 «Tu feras l'autel en bois d'acacia: cinq coudées de longueur et cinq coudées de largeur. L'autel sera carré et la mesure de sa hauteur sera trois coudées.
2 Tu feras ses cornes sur ses quatre angles (4), à partir (de la mesure) de la hauteur; ses cornes feront corps avec lui et tu le recouvriras de bronze.
3 Tu feras les chaudrons pour le nettoyer de ses cendres, les pelles, ses bols à aspersion, les fourchettes et les cassolettes; tu feras de bronze tous ses ustensiles.
4 Tu lui feras un treillis rétiforme en bronze et tu feras, sur le filet, quatre anneaux de bronze aux quatre angles.
5 Tu le placeras sous le pourtour (5) de l'autel, en bas, et (6) le filet arrivera jusqu'à la moitié de l'autel.
6 Tu feras pour l'autel des barres en bois (7) d'acacia et tu les recouvriras de bronze.

(1) Correction d'une main différente. Texte: «le voile». Probablement, la glose du v 35 («le propitiatoire») appartient à ce verset.

(2) M: «du propitiatoire». Cf note précédente.

(3) I: «à l'occident».

(4) M: «angles; de lui (sortiront) et sur lui seront ses cornes» (i.e. elles feront corps avec lui).

(5) M: «treillis» (avec ms 110 et LXX).

(6) = de façon que.

(7) M: «des barres pour l'autel, des barres de bois».

7 Tu introduiras les barres ([1]) dans les anneaux et les barres seront ([2]) sur les côtés de l'autel pour le transporter ([3]).
8 Tu le feras creux, en planches. Comme je te (l'ai montré) ([4]) sur la montagne, ainsi on le fera.
9 Tu feras le parvis du tabernacle sur le côté méridional, au sud, et le parvis aura des rideaux de fin lin retors de cent coudées de long pour un côté.
10 Leurs colonnes seront au nombre de vingt et leurs bases au nombre de vingt, de bronze. Les crochets des colonnes et leurs cercles seront d'argent.
11 De même, pour le côté nord, sur la longueur, il y aura des rideaux de cent coudées de long; leurs colonnes seront au nombre de vingt et leurs bases au nombre de vingt, de bronze. Les crochets des colonnes et leurs cercles ([5]) seront d'argent.
12 La largeur du parvis, pour le côté occidental, aura des rideaux de cinquante coudées; leurs colonnes ([6]) seront au nombre de dix et leurs bases au nombre de dix.
13 La largeur du parvis, pour le côté oriental, à l'est, sera de cinquante coudées.
14 D'un côté ([7]), les rideaux seront de quinze coudées; leurs colonnes seront au nombre de trois et leurs bases au nombre de trois.
15 De l'autre côté, les rideaux seront de quinze (coudées); leurs colonnes seront au nombre de trois et leurs bases au nombre de trois.
16 La porte du parvis aura un rideau de vingt coudées, de pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse et de fin lin retors, oeuvre de brodeur ([8]); ses colonnes seront au nombre de quatre et ses bases au nombre de quatre.
17 Toutes les colonnes du parvis, tout autour, auront des cercles d'argent; leurs crochets seront d'argent et leurs bases de bronze.
18 La longueur du parvis sera de cent coudées et la largeur de cinquante sur cinquante et la mesure de la hauteur cinq coudées, (avec des rideaux) de fin lin retors et leurs bases de bronze.

([1]) M: «ses barres».
([2]) = pour que les barres soient.
([3]) M: «pour le porter».
([4]) Manque dans le texte. Donné par M («les visions»).
([5]) M: «leurs crampons» (?).
([6]) M: «et leurs colonnes». Mais il semble que cette variante (i.e. «les colonnes de ceux-ci») se rapporte au v précédent, comme variante de «ses colonnes» (du rideau, sg dans le texte), variante attestée à cet endroit par LXX et Samaritain.
([7]) De la porte.
([8]) En 26, 36: «de broderie».

19 Tous les ustensiles du tabernacle, pour toute espèce d'usage, ainsi que tous ses clous et tous les clous du parvis, seront de bronze.
20 Pour toi, tu ordonneras aux enfants d'Israël qu'ils prennent et t'apportent de l'huile pure d'olives broyées pour le luminaire, pour disposer des lampes (1) en permanence.
21 Dans la Tente de Réunion, à l'extérieur du voile qui se trouve auprès du Témoignage, Aaron et ses fils la disposeront, du soir au matin, devant Yahvé: ordonnance éternelle chez les enfants d'Israël, au long de leurs générations.

CHAPITRE XXVIII

1 «Et toi, fais venir près de toi, d'entre les enfants d'Israël, pour servir devant Lui (2) dans le souverain sacerdoce, Aaron ton frère et ses fils avec lui: Aaron, Nadab, Abihou, Éléazar, Ithamar, fils d'Aaron.
2 Tu feras pour Aaron, ton frère, des vêtements sacrés, pour la gloire et l'honneur.
3 Et tu parleras, toi, à tous les sages de coeur, à qui j'ai confié un esprit de sagesse, et ils feront (3) les vêtements d'Aaron pour le consacrer afin qu'il serve devant Lui (4) dans le souverain sacerdoce.
4 Voici les vêtements qu'ils feront: le pectoral, l'éphod, le manteau, la tunique de mailles, tiares et ceinture (5). Ils feront les vêtements sacrés pour Aaron, ton frère, et pour ses fils, afin qu'ils servent devant Lui dans le souverain sacerdoce.
5 Et eux, ils recevront (6) l'or, la pourpre violette, écarlate, la pourpre teint cramoisi précieuse et le fin lin retors.
6 Ils feront l'éphod d'or, de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint (7) cramoisi précieuse et de fin lin retors, oeuvre d'artiste.
7 Il aura deux épaulettes jointes par leurs deux extrémités et sera ainsi attaché (8).
8 La ceinture de l'éphod, qui se trouve par-dessus, sera de même travail (et) faisant corps avec lui (9): d'or, de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint cramoisi précieuse et de fin lin retors.

(1) I: «une lampe».
(2) M: «devant moi dans le sacerdoce».
(3) = pour qu'ils fassent.
(4) TM: «devant moi».
(5) M: «et la tunique de lin, la tiare et la ceinture».
(6) M: «et eux prendront».
(7) M: «couleur cramoisi précieuse».
(8) = pour qu'il soit.
(9) *Litt:* «de lui». M: «ils seront (de lui) et sur lui» (i.e. faisant corps avec lui).

9 Tu prendras deux pierres précieuses et tu graveras sur elles les noms
des enfants d'Israël.
10 six de leurs noms sur une pierre et six noms qui restent (1) sur la
seconde pierre, selon leurs généalogies (2).
11 La pierre sera oeuvre d'artiste, gravée, intaillée (3); tu graveras les deux
pierres avec les noms des enfants d'Israël; tu les feras sertir (4) dans
des chatons d'or.
12 Tu placeras les deux pierres sur les épaulettes de l'éphod, comme
pierres de bon mémorial pour les enfants d'Israël et Aaron recevra (5)
leurs noms devant Yahvé sur les deux épaulettes, en bon mémorial.
13 Tu feras les chatons d'or
14 et deux chaînes d'or pur. Tu les feras en forme de cordons (6), travail
en tresse (7). Puis tu mettras les chaînes en torsades sur les chatons (8).
15 Tu feras le pectoral du jugement, oeuvre d'artiste; tu le feras à la façon
de l'éphod: tu le feras en or, en pourpre violette, écarlate, en pourpre
teint cramoisi précieuse et fin lin retors.
16 Il sera carré, doublé, de la longueur d'un empan et de la largeur d'un
empan.
17 Tu le garniras d'une garniture de pierres, quatre rangées de pierres
précieuses (9). La première rangée: une cornaline, un topaze et une
escarboucle, première rangée. Sur elles sera écrit distinctement le nom
de trois tribus: Ruben, Siméon, Lévi.
18 La deuxième rangée: une calcédoine, un saphir et un «oeil-de-veau (10)».
Sur elles sera écrit distinctement le nom de trois tribus: Juda, Issachar,
Zabulon.
19 La troisième rangée: une hyacinthe, un béryl et une émeraude. Sur elles
sera écrit distinctement le nom de trois tribus: Dan, Nephtali, Gad.
20 La quatrième rangée: béryl de la Grande Mer (11), le bdellium et la
perle. Sur elles sera écrit distinctement le nom de trois tribus: Aser,

(1) M: «les six (noms) qui restent sur».
(2) M: «selon leurs généalogies» (autre mot).
(3) M: «...pierre: intaille de graveur (i.e. comme les lapidaires gravent les sceaux); tu graveras».
(4) *Litt:* «entourées»; M: «enchâssées».
(5) Texte prob. corrompu; corriger avec M: «et il portera».
(6) *Litt:* «formant liseré, bordure», d'où «cordon».
(7) M: «tordus» (comme des cordes).
(8) M: «(les chaînes) en forme de cordon sur les chatons».
(9) L'adjectif est omis dans M, comme dans TM.
(10) Diamant?
(11) Le béryl de la Méditerranée (aigue-marine).

Joseph et Benjamin. Elles seront enchâssées (1) dans l'or (dans leurs garnitures) (2).
21 (Les pierres seront) (2) douze avec leurs noms, d'après les noms des enfants d'Israël. Elles seront gravées, intaillées (3), avec le nom correspondant, selon les douze tribus.
22 Puis tu feras sur le pectoral des chaînes en forme de cordon, travail en tresse, en or pur.
23 Tu feras sur le pectoral deux anneaux d'or et tu placeras les deux anneaux aux deux extrémités du pectoral.
24 Tu placeras les deux torsades d'or dans les deux anneaux, aux deux extrémités du pectoral.
25 Les deux extrémités des deux tresses, tu les placeras dans les deux chatons (4) et tu les mettras sur les épaulettes de l'éphod, sur la partie antérieure.
26 Tu feras deux anneaux d'or et tu les mettras sur les deux bouts du pectoral, sur le bord intérieur (5) du côté de l'éphod.
27 Tu feras deux anneaux d'or et tu les placeras sur les deux épaulettes de l'éphod, en bas, sur la partie antérieure, à son point d'attache au-dessus de la ceinture de l'éphod.
28 Ils étireront (6) le pectoral en amenant ses anneaux vers les anneaux de l'éphod au moyen d'un cordon de pourpre violette, pour qu'il (le pectoral) soit sur la ceinture de l'éphod et que le pectoral ne bouge pas de dessus l'éphod.
29 Aaron portera (7) les noms des enfants d'Israël sur le pectoral du jugement, au-dessus (8) de son coeur, quand il entrera dans (9) le sanctuaire, en bon mémorial devant Yahvé, continuellement.
30 Tu placeras sur (10) le pectoral du jugement les *ourim* et les *toummim*. Ils seront ainsi sur le coeur (d'Aaron quand il entrera devant Yahvé)(11) et Aaron portera le jugement des enfants d'Israël, sur son coeur, devant Yahvé, continuellement.
31 Tu feras le manteau de l'éphod, tout(12) de pourpre violette.

(1) M: «enchâssées» (autre mot).
(2) Manque dans le texte.
(3) M: «intaille de graveur» (i.e. comme les lapidaires gravent les sceaux).
(4) M: «agrafes».
(5) M: «sur le bord intérieur qui se trouve devant l'éphod».
(6) M: «et ils attacheront».
(7) M: «portera» (autre verbe).
(8) M: «sur la ceinture de l'éphod, au-dessus».
(9) M: «au sanctuaire».
(10) I: «dans le pectoral».
(11) Manque dans le texte. Tiré du *Ps-Jon.*
(12) M: «de fil de pourpre violette».

32 Il y aura au centre une ouverture pour la tête; son ([1]) ouverture aura tout autour un rebord, travail de tisserand; elle sera comme l'ouverture d'une cotte de mailles qui (ne) ([2]) puisse se déchirer.
33 Tu feras, sur ses bords inférieurs, tout autour, des grenades de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint cramoisi précieuse —sur ses bords inférieurs, tout autour— et, au milieu d'elles, des clochettes d'or, tout autour:
34 clochettes d'or et grenade, clochettes d'or et grenade, sur les bords inférieurs du manteau, tout autour.
35 Il sera ([3]) sur Aaron pour officier et on entendra leur son ([4]) quand il entrera dans le sanctuaire devant Yahvé et lorsqu'il sortira: (ainsi) il ne mourra point.
36 Tu feras aussi une lame d'or pur et tu graveras sur elle, gravé en intaille ([5]): «Saint pour ([6]) le nom de Yahvé.»
37 Tu la mettras sur un cordon de pourpre violette et elle sera sur la tiare, elle sera sur la face antérieure de la tiare.
38 Elle sera sur le front d'Aaron et Aaron portera les fautes des choses saintes ([7]) que consacreront les enfants d'Israël, dans toutes leurs offrandes saintes. Elle sera sur son front continuellement pour qu'ils trouvent faveur devant Yahvé.
39 Tu tisseras ([8]) une tunique de lin, tu feras des tiares de lin et tu feras une ceinture ([9]), travail de brodeur ([10]).
40 Tu feras aussi des tuniques pour les fils d'Aaron; tu leur feras des ceintures, tu leur feras des turbans pour la gloire et l'honneur.
41 Tu en revêtiras Aaron, ton frère, et ses fils avec lui, tu les oindras, tu complèteras l'offrande de leurs mains ([11]), tu les consacreras et ils serviront ([12]) devant Lui ([13]) dans le souverain sacerdoce.

([1]) i.e. cette ouverture.
([2]) Oublié dans le texte.
([3]) i.e. Aaron portera l'éphod.
([4]) Le tintement des clochettes.
([5]) I: «gravés»; M: «de tailleur de sceaux».
([6]) M: «devant Yahvé».
([7]) Autrement dit, les fautes qui se commettent dans les offrandes rituelles.
([8]) M: «et tu tisseras (?) des tuniques de lin».
([9]) M: «et des ceintures».
([10]) M: «de broderie».
([11]) TM: «tu rempliras leurs mains», avec les instruments de leur office, c'est-à-dire, «tu les investiras, les ordonneras».
([12]) = pour qu'ils servent.
([13]) I: «devant moi».

42 Tu leur feras des caleçons ([1]) de lin pour couvrir la chair de leur nudité: ils iront depuis la ceinture de leurs reins jusqu'à leurs cuisses.
43 Ils seront sur Aaron et sur ses fils quand ils entreront dans la Tente de Réunion ou quand ils approcheront de l'autel pour officier à l'intérieur du sanctuaire, pour qu'ils n'encourent pas de fautes, pour qu'ils ne meurent point: prescription éternelle pour eux et pour leurs fils après eux ([2]).

CHAPITRE XXIX

1 «Et voici ce que tu leur feras pour les consacrer, pour officier devant Lui ([3]) dans le souverain sacerdoce: prends ([4]) un bouvillon et deux béliers parfaits, sans défaut,
2 des pains sans levain et des gâteaux sans levain trempés dans l'huile, ainsi que des galettes sans levain frottées d'huile. Tu les feras avec de la fleur de farine de froment
3 et tu les placeras (dans une corbeille et tu les offriras) ([5]) dans la corbeille, en même temps que le taurillon et les deux béliers.
4 Puis tu feras approcher Aaron et ses fils de la porte de la Tente de Réunion et les consacreras avec de l'eau ([6]);
5 tu prendras les vêtements et tu revêtiras Aaron de la tunique, du manteau de l'éphod, de l'éphod, du pectoral et tu le ceindras avec la ceinture de l'éphod.
6 Tu lui mettras la tiare ([7]) sur la tête et tu placeras la couronne du sanctuaire sur la tiare.
7 Tu prendras l'huile ([8]) de l'onction, tu la répandras sur sa tête et tu l'oindras.
8 Tu feras ensuite approcher ses fils et tu les revêtiras de tuniques.
9 Tu les ceindras ([9]) de ceintures, Aaron et ses fils, et tu leur mettras ([10]) les (turbans et ainsi leur appartiendra) ([11]) le sacerdoce comme une

([1]) M: «des braies».
([2]) M: «dans le Temple, pour qu'ils ne se chargent pas de fautes et meurent: prescription éternelle pour lui et pour la descendance de ses fils après lui».
([3]) I: «devant moi».
([4]) M 1 et M 2: «pour prendre (prenant) un taurillon».
([5]) Omis par homoioteleuton.
([6]) *Ps-Jon:* «tu les baigneras dans quarante *seah* d'eau».
([7]) I: «une tiare».
([8]) I: «de l'huile».
([9]) M: «ceins».
([10]) M: «et attache».
([11]) Manque dans le texte.

disposition perpétuelle (1) et tu compléteras l'offrande des mains d'Aaron et l'offrande des mains de ses fils (2).

10 Puis tu feras approcher le taurillon devant la Tente de Réunion et Aaron et ses fils imposeront leurs mains sur la tête du taurillon.

11 Alors tu immoleras le taurillon devant Yahvé, à la porte de la Tente de Réunion.

12 Tu prendras une partie du sang et tu en mettras, avec ton doigt, sur les cornes de l'autel et tu verseras tout le sang (qui reste) à la base de l'autel.

13 Tu prendras toute la graisse qui couvre les entrailles et celle qui reste sur le lobe du foie et les deux rognons avec la graisse qui s'y trouve et tu disposeras (le tout) au-dessus de l'autel.

14 Tu brûleras au feu la chair du taurillon, la peau et ses excréments (3), hors du campement: c'est un sacrifice pour le péché.

15 Puis tu prendras l'un des béliers et Aaron et ses fils imposeront leurs mains sur la tête du bélier.

16 Tu immoleras le bélier, tu prendras son sang et tu en aspergeras l'autel, tout autour.

17 Puis tu dépeceras le bélier en (ses) morceaux, tu laveras ses entrailles et ses pattes et tu les placeras sur ses morceaux et sur sa tête.

18 Tu disposeras tout le bélier au-dessus de l'autel: c'est un holocauste pour le nom de Yahvé, en agréable odeur; c'est une offrande devant Yahvé (4).

19 Puis tu prendras le deuxième bélier et Aaron et ses fils imposeront leurs mains sur la tête (du bélier) (5).

20 Tu immoleras le bélier et tu prendras une partie de son sang; tu (en) mettras sur la partie supérieure de l'oreille d'Aaron et sur la partie supérieure de l'oreille de ses fils, de droite (6), ainsi que sur le pouce de leurs mains, de droite (7), et le pouce de leurs pieds, de droite (8). Puis tu aspergeras l'autel avec le sang, tout autour.

21 Puis tu prendras du sang qui est (9) sur l'autel et de l'huile d'onction et tu aspergeras Aaron et ses vêtements, ses fils et les vêtements de ses fils. Et il sera sanctifié, lui et ses vêtements, ainsi que ses fils et les vêtements de ses fils avec lui.

(1) M: «...le ministère comme loi perpétuelle».
(2) Cf. *Ex* 28, 41, note.
(3) M: «et sa fiente».
(4) M: «une offrande acceptable (agréée) pour le nom de Yahvé».
(5) Le texte a, par erreur: «du taurillon».
(6) I: «(oreille) droite».
(7) I: «(main) droite»; M: «de leur droite».
(8) M: «de leur droite».
(9) M: «qu'il y a».

22 Tu prendras du bélier la graisse et la queue [1] et la graisse qui couvre les entrailles et celle qui reste sur le lobe du foie et les deux rognons avec la graisse qui s'y trouve et la cuisse de droite [2] —car c'est le bélier de l'investiture [3]—,
23 puis une boule [4] de pain, un gâteau de pain trempé d'huile et une galette du panier de pains azymes qui se trouve devant Yahvé.
24 Tu mettras le tout sur les paumes [5] (des mains d'Aaron et sur les paumes) [6] des mains de ses fils et tu le balanceras comme offrande de balancement [7] devant Yahvé.
25 Puis tu les recevras [8] de leurs mains et tu les disposeras au-dessus de l'autel sur l'holocauste, en agréable odeur devant Yahvé; c'est une offrande devant Yahvé [9].
26 Tu prendras la poitrine du bélier de l'investiture d'Aaron et tu (la)[10] balanceras comme offrande de balancement devant Yahvé et ce sera ta part.
27 Tu consacreras la poitrine de l'offrande de balancement et la cuisse de l'offrande de prélèvement[11] —qui a été balancée[12] et prélevée— du bélier de l'investiture d'Aaron[13] et de ses fils.
28 Ce sera[14] pour Aaron et pour ses fils comme une prescription éternelle de la part des enfants d'Israël, car c'est une offrande de prélèvement (pour les prêtres); il y aura une offrande de prélèvement, de la part des enfants d'Israël, sur vos[15] saints sacrifices[16]: ce sera votre[17] offrande de prélèvement pour le nom de Yahvé[18].

(1) Dépôt d'une grande quantité de graisse dans certaines races de moutons, comme ceux que l'on voit encore en Palestine.
(2) M: «de sa droite».
(3) M: «des investitures».
(4) M: «une miche». *Litt:* «pain rond» *('iggul)*.
(5) M: «la paume».
(6) Oublié dans le texte, mais ajouté en marge.
(7) TM: *tenuphah:* offrande de balancement que l'on «balance» devant Y.
(8) M: «et tu prendras».
(9) I: «c'est une offrande (devant ?) Yahvé».
M: «(c'est une offrande) acceptable pour le nom de Yahvé».
(10) Texte: «les» (dittographie provenant du v 24).
(11) TM: *terumah:* offrande que l'on «élevait» devant Yahvé.
(12) M: «qu'il a balancée» (prob. erreur pour: «qui a été balancée»).
(13) M rend mieux le sens de l'hébreu: «...des investitures, de ce qui appartient à Aaron et de ce qui appartient à ses fils».
(14) M: «et elles seront».
(15) M: «leurs».
(16) TM: «de leurs sacrifices pacifiques».
(17) M: «leur».
(18) M: «devant Yahvé».

29 Les vêtements ([1]) sacrés qui sont à Aaron seront pour ses fils après lui, pour être oints avec eux ([2]) et pour recevoir l'investiture ([3]) avec eux.
30 Pendant sept jours les revêtira le prêtre qui ([4]) viendra après lui, quand il entrera dans la Tente de Réunion pour officier à l'intérieur du sanctuaire ([5]).
31 Quant au bélier de l'investiture ([6]), tu le prendras et feras cuire la chair dans un lieu saint.
32 Aaron et ses fils mangeront ([7]) la chair du bélier ([8]) et le pain qui est dans la corbeille, à la porte de la Tente de Réunion.
33 Ils les mangeront, puisque par eux on a fait l'expiation pour leur donner l'investiture ([9]), pour les consacrer ([10]). Un profane n'en mangera point, car c'est une chose sainte.
34 S'il restait de la chair d'investiture et du pain ([11]) jusqu'au matin, tu brûleras au feu ce qui sera resté; il ne sera pas mangé, car c'est ([12]) une chose sainte.
35 Tu agiras ainsi à l'égard d'Aaron et de ses fils, (selon) ([13]) tout ce que je t'ai prescrit: en sept jours vous les investirez ([14]).
36 Vous offrirez un taureau en sacrifice pour le péché ([15]) chaque jour, en expiation; tu oindras l'autel lorsque tu feras l'expiation sur lui et tu l'oindras pour le consacrer.
37 Sept jours durant, tu feras l'expiation sur l'autel et tu le consacreras et il deviendra une chose très sainte; tout ce qui touchera l'autel sera saint ([16]).
38 C'est suivant ce rite que vous offrirez sur ([17]) l'autel: deux agneaux d'une année, chaque jour, perpétuellement ([18]).

([1]) M: + «de la maison (sainte)» (= du Temple).
([2]) M: «(les vêtements) qui appartiennent à Aaron seront à ses fils après lui pour être oints avec lui» (i.e. dans ce costume).
([3]) *Litt:* «pour compléter avec eux l'offrande de leurs mains».
([4]) M: «d'entre ses fils (qui viendra) après (lui)».
([5]) M: «dans le sanctuaire».
([6]) M: «des investitures».
([7]) M: «et (Aaron) mangera».
([8]) M: «(la chair) des investitures et la nourriture qu'il y a dans la corbeille».
([9]) *Litt:* «pour compléter l'offrande de leurs mains».
([10]) M: «et pour (les) consacrer».
([11]) M: «des investitures et de la nourriture».
([12]) M: «ce sont».
([13]) M: «selon ce rite: suivant tout ce que».
([14]) M: «tu les investiras». Cf vv 29, 33.
([15]) M: «pour le sacrifice du péché».
([16]) M: «(quiconque) offrira sur l'autel sera sanctifié».
([17]) M: «et c'est selon ce rite que vous offrirez sur».
([18]) M: «d'une année, parfaits (cf LXX), sans défaut, deux chaque jour, holocauste perpétuel».

39 L'un des agneaux, vous l'offrirez (1) le matin et le deuxième agneau, vous l'offrirez au crépuscule.
40 Selon ce rite (2), avec l'un des agneaux vous offrirez une mesure de fleur de farine mélangée avec un quart de *hin* d'huile d'olives broyées et une libation d'un quart de *hin* de vin.
41 Quant au second agneau, vous l'offrirez au crépuscule: vous l'offrirez comme (à) l'oblation de l'agneau du matin et sa libation (3): il sera reçu (4) en odeur agréable, offrande devant Yahvé (5).
42 (Ce sera) un holocauste perpétuel au long de vos générations (6), à la porte de la Tente de Réunion, devant Yahvé, où je vous donnerai rendez-vous (7) pour y parler avec toi.
43 Et ma Parole y donnera rendez-vous avec (8) les enfants d'Israël et elle sera sanctifiée (9) au milieu de ma Gloire (10).
44 Je consacrerai la Tente de Réunion et l'autel; je consacrerai Aaron et ses fils pour qu'ils servent devant moi (11) dans le souverain sacerdoce.
45 Je ferai demeurer ma Shekinah (12) au milieu des enfants (13) d'Israël et ma Parole sera pour eux Dieu rédempteur.
46 Et ils connaîtront que c'est moi, Yahvé, leur Dieu, qui les ai fait sortir du pays (14) d'Égypte, pour que la Gloire de ma Shekinah demeure parmi eux, moi, Yahvé, leur Dieu.

(1) M: «et l'un des agneaux tu l'offriras».
I: «un agneau vous l'offrirez».
(2) M supprime «selon ce rite», en accord avec TM.
(3) M: «et comme ses libations, ainsi vous l'offrirez».
(4) I: «accepté».
(5) M: «acceptable au nom de Yahvé».
(6) M: «holocauste perpétuel au long de vos générations».
(7) I: «je prendrai rendez-vous».
M: «où ma Parole prendra rendez-vous avec vous».
(8) M: «sur les enfants».
(9) La tente. Mais il faut sans doute traduire (avec I, O, Syr): «et je serai sanctifié».
(10) M: «dans ma Gloire».
(11) M: «devant Lui».
(12) I: «la Gloire (de ma Shekinah)».
(13) M: «la Gloire de ma Shekinah parmi les enfants (d'Israël)».
(14) M: «qui les ai libérés et les ai fait sortir, libérés, du pays».

CHAPITRE XXX

1 «Tu feras un autel (pour) disposer l'encens ([1]). Tu le feras en bois d'acacia.
2 Sa longueur sera d'une coudée et la largeur une coudée. Il sera carré et la mesure de sa hauteur sera de deux coudées. Ses cornes faisant corps avec lui ([2]) seront sa hauteur.
3 Tu le recouvriras d'or pur, ses couvertures, ses parois latérales, tout autour, et ses cornes. Puis tu lui feras une moulure d'or tout autour.
4 Tu lui feras deux anneaux d'or; tu les feras au-dessous de la moulure, aux deux angles, sur ses deux côtés; ce sera l'emplacement pour les barres avec lesquelles on le transportera ([3]).
5 Tu feras les barres en bois d'acacia et tu les recouvriras d'or.
6 Puis tu le placeras ([4]) devant le voile qui se trouve à côté de l'arche du Témoignage et devant le propitiatoire qui se trouve sur le Témoignage où ma Parole te donnera rendez-vous ([5]).
7 Aaron disposera ([6]) sur lui l'encens ([7]) aux bons parfums; Aaron le disposera chaque matin, quand il arrangera les lampes.
8 Aaron le disposera également lorsqu'il arrangera les lampes au crépuscule, encens ([8]) perpétuel devant Yahvé, au long de vos générations.
9 Vous ne disposerez point sur lui l'encens profane, ni holocaustes ni oblations de céréales, et vous ne verserez point sur lui de libations ([9]).
10 Aaron fera sur lui l'expiation, une fois l'an ([10]), sur ses cornes. Avec le sang du sacrifice pour le péché, (le sacrifice) des expiations, il fera sur lui l'expiation, une fois l'an, sur ses cornes, au long de vos générations. Ce sera une chose très sainte pour le nom de Yahvé.»
11 Yahvé ([11]) parla à Moïse, en disant:

([1]) M: «un autel des encens. (Tu le feras) en bois d'acacia». «Pour» manque en N.
([2]) M: «et sur lui seront ses cornes» (i.e. feront corps avec lui).
([3]) M: «pour le porter».
([4]) L'autel des parfums.
([5]) Ou bien: «je donnerai rendez-vous à ma Parole». Cf 29, 42 et 30, 36.
([6]) M: «tu disposeras».
([7]) M: «les encens».
([8]) M: «encens perpétuels».
([9]) M: «encens profanes, holocaustes ni oblation de céréales; et vous ne verserez pas de libation».
([10]) M: «il prendra rendez-vous (texte sans doute erroné) chaque année. Avec le sang du sacrifice pour le péché, (le sacrifice) des expiations, il prendra rendez-vous (?), chaque année il fera l'expiation».
([11]) M: «la Parole de Yahvé».

12 «Quand tu relèveras le chiffre total des enfants d'Israël pour les recenser, chacun donnera une rançon pour sa propre personne, au nom de Yahvé, lorsque tu les recenseras (1); pour qu'il n'y ait (2) point contre eux de plaie exterminatrice, au temps où tu les recenseras.
13 Ils donneront selon cette norme: quiconque passe (3) au recensement (4), depuis (?) un demi-sicle, selon le sicle du sanctuaire (le sicle égale vingt *ma'in*) (5), demi-sicle comme offrande séparée (6) pour le nom de Yahvé.
14 Quiconque passe au recensement, depuis l'âge de vingt ans et au-dessus, donnera une offrande de séparation (7) pour le nom de Yahvé (8).
15 Celui qui est riche ne donnera pas plus et celui qui est pauvre ne donnera pas moins d'un demi-sicle, en donnant l'offrande de séparation (7) de Yahvé, pour faire l'expiation pour vos âmes.
16 Tu recevras l'argent des rançons de la part des enfants d'Israël et tu le destineras au service de la Tente de Réunion; il sera, pour les enfants d'Israël, comme un bon mémorial devant Yahvé pour expier pour vos âmes.»
17 Yahvé (9) parla à Moïse, en disant:
18 «Tu feras un bassin de bronze et sa base de bronze, pour se laver; tu le placeras (10) entre la Tente de Réunion et l'autel et tu y mettras de l'eau.
19 Aaron et ses fils s'en laveront les mains et les pieds.
20 Quand ils entreront dans la Tente de Réunion, ils se laveront avec l'eau pour qu'ils ne meurent point (11), ou encore lorsqu'ils s'approcheront de l'autel pour officier, pour disposer les offrandes devant Yahvé.
21 Ils se laveront les mains et les pieds et ils ne mourront point; ce sera (12) pour eux une ordonnance éternelle (13), pour eux et pour la descendance de leurs fils (et) au long de leurs générations.»
22 Yahvé (9) parla à Moïse, en disant:

(1) M: «au temps où tu seras (à les compter)».
(2) M: «et il n'(y aura) pas».
(3) M: «c'est là le type de sicle qui fut montré à Moïse sur la montagne du Sinaï, comme un denier de feu. Et il lui parla comme ceci: Ainsi donneront tous ceux qui passent au cens».
(4) M: «aux registres» (*litt.* «nombres»).
(5) TM: *gerah*.
(6) TM: *terûmah*.
(7) M: «offrande de séparation de Yahvé».
(8) M: «la Parole de Yahvé».
(9) I: «et place».
M: «et tu (la) mettras».
(10) M: «et (ils) ne (mourront) pas».
(11) M: «et seront».
(12) M: «une prescription éternelle pour eux à jamais».

23 «Et toi, procure-toi les encens de première qualité ([1]), les parfums les
meilleurs: de la myrrhe de choix, un poids de cinq cents sicles; du
cinnamome aromatique, la moitié du poids ([2]), (soit) deux cent cin-
quante (sicles); de la cannelle aromatique, un poids de deux cent
cinquante (sicles);
24 de la casse, un poids de cinq cents sicles, selon le sicle du sanctuaire,
et de l'huile d'olive, un plein *hin*.
25 Tu en feras l'huile de l'onction sainte ([3]), un mélange de droguiste (qui
soit) un travail de parfumeur. Ce sera l'huile de l'onction sainte.
26 Tu en oindras la Tente de Réunion et l'arche du Témoignage,
27 la table avec tous ses ustensiles, le candélabre avec ses accessoires ([4])
et l'autel de l'encens,
28 et l'autel de l'holocauste avec tous ses ustensiles, le bassin et sa base.
29 Tu les consacreras et ils seront chose très sainte; quiconque s'en appro-
che sera saint ([5]).
30 Aaron et ses fils, tu les oindras et les consacreras pour qu'ils servent
devant moi ([6]) dans le souverain sacerdoce.
31 Puis tu parleras ([7]) avec ([8]) les enfants d'Israël, en disant: Ceci sera
pour moi l'huile de l'onction sainte, au long de vos générations.
32 Sur chair d'homme ([9]) ordinaire([10]) elle ne sera point étalée, et vous
ne vous en ferez point une autre comme elle, de même composition:
c'est une chose sainte, elle sera sainte pour vous.
33 Quiconque en ferait un mélange identique et qui en mettrait sur un
profane, sera extirpé du milieu de son peuple.»
34 Yahvé dit à Moïse: «Procure-toi des encens([11]) de première qualité,

([1]) *Litt:* «les têtes de»; I: «la tête de».

([2]) M: «un poids» *(tql)*.

([3]) M, au lieu de «onction sainte», *litt:* «oeuvre sainte», sans doute une erreur.

([4]) M: «les ustensiles et les bassins et sa (?) base... et l'autel (hébreu)... et l'autel de l'encens et l'autel de l'holocauste et (?) tous ses ustensiles». (On a groupé une partie du v 27 et le v 28.)

([5]) M: «(tous ceux) qui s'en approchent (*ou:* qui les touchent) seront sanctifiés».

([6]) M: «devant Lui».

([7]) M: «tu parleras» *(tdbr)*.

([8]) M: «aux enfants».

([9]) *Litt:* «de fils d'homme»; M: «d'homme».

([10]) *hedyôt* (= ἰδιώτης), quelqu'un dépourvu de toute fonction, sacerdotale ou autre. Cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 21, Jérusalem, 1964, pp 35-36.

([11]) M supprime le mot «encens».

d'excellents aromates: du baume, épi (de nard) ([1]), myrrhes, galbanum ([2]), et encens pur ([3]); ils seront en quantités égales.
35 Tu en feras de l'encens ([4]), une mixture ([5]), un travail de parfumeur, mélangé ([6]), pur, saint.
36 Tu en broieras une partie, la réduiras en poudre fine et tu en mettras devant le Témoignage, dans la Tente de Réunion où ma Parole te donnera ([7]) rendez-vous. Ce sera ([8]) pour vous une chose très sainte.
37 Et l'encens que tu feras, vous ne vous en ferez point de même composition; ce sera pour vous une chose sainte, (consacrée) au nom de Yahvé.
38 Quiconque en ferait d'autre comme lui pour s'en délecter, sera extirpé du milieu de son peuple.»

CHAPITRE XXXI

1 Yahvé ([9]) parla à Moïse, en disant:
2 «Vois, Moïse, que j'ai désigné et appelé([10]) du nom honorable de maître([11]) Besaleél, fils d'Ouri, de la tribu des fils de Juda.
3 Je lui ai confié un esprit (de prophète)([12]) saint de([13]) devant Yahvé, de science, de sagesse, de savoir, pour tout travail;
4 pour enseigner([14]) les artisans et pour travailler dans le travail([15]) de l'or, de l'argent([16]) et du bronze;

([1]) Cf. *Marc* 14, 3: «alabastrum unguenti nardi *spicati*».
([2]) M: «et galbanum» (pluriel): résine, d'une odeur forte, tirée d'un arbuste (*ferula galbanifera*).
([3]) M: «amer». (Il faut sans doute lire: *bryrh* = pur.)
([4]) M: «encens» (pluriel).
([5]) C'est-à-dire, un mélange de divers ingrédients odoriférants.
([6]) Probablement mélangé avec du sel. Sur les divers sens du mot et de celui qu'emploient les autres targums cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 21, pp 43-44.
([7]) Plutôt: «Je donnerai rendez-vous à ma Parole». Cf 29, 42 et 30, 6.
([8]) M: «seront».
([9]) M: «la Parole de Yahvé».
([10]) M 1: «voici que j'ai oint et appelé».
M 2: «que je me suis souvenu et que j'ai appelé d'un nom honorable (*litt:* bon) depuis l'éternité».
([11]) Maître ou *rabban*, nom que l'on donnait aux présidents des académies palestiniennes. I supprime ce titre.
([12]) Le texte est corrompu; cf. apparat critique. Lire prob.: «de prophétie».
([13]) M: «(esprit) de science de (devant Yahvé)».
([14]) M: «pour enseigner».
([15]) M: «pour faire le travail de».
([16]) M: «et de l'argent et le travail».

5 dans le travail des pierres précieuses pour (les) enchâsser et dans la
menuiserie du bois, pour travailler en toutes sortes de métiers ([1]).
6 Et voici que moi, j'ai placé avec lui Oholiab, fils d'Akhisamac, de la
tribu des hommes de Dan ([2]) et j'ai placé le talent dans les coeurs
de tous les sages de coeur ([3]) et ils feront ([4]) tout ce que je t'ai or-
donné ([5]):
7 la Tente de Réunion et l'arche du Témoignage, le propiatoire qui se
trouve sur elle et tous les objets de la tente ([6]),
8 la table et ses ustensiles ([7]), le candélabre (d'or) pur et tous ses acces-
soires et l'autel de l'encens;
9 l'autel de l'holocauste et tous ses ustensiles, le bassin et sa base;
10 les vêtements liturgiques, les vêtements sacrés ([8]) d'Aaron, le prêtre, et
les vêtements de ses fils pour le service liturgique ([9]);
11 l'huile de l'onction et l'encens aromatique pour la consécration([10]).
Vous ferez tout([11]) ce que je t'ai ordonné.»
12 Yahvé([12]) parla à Moïse, en disant:
13 «Pour toi, parle aux enfants d'Israël, en disant: Vous garderez bien mes
sabbats sacrés, car ils sont un signe([13]) entre moi et vous, au long de
vos générations, afin que vous sachiez que c'est moi, Yahvé, qui vous
ai sanctifiés([14]).
14 Vous garderez le jour du sabbat([15]) parce qu'il est saint pour vous. Qui
le profane sera mis à mort, car quiconque fera un travail([16]) en ce jour,
cette personne([17]) sera extirpée([18]) du milieu de son peuple.

([1]) M: «et dans la gravure des pierres précieuses des garnitures et dans la menuiserie du bois pour faire toute espèce de travail».

([2]) I: «(de la tribu) de Dan».

([3]) Dans la Bible, le coeur est le siège ordinaire de la connaissance; cf 35, 10.

([4]) = pour qu'ils fassent.

([5]) M: «je (t)'ordonnerai».

([6]) *Litt:* «de sa tente» (texte sans doute fautif).

([7]) M: «(et) tous ses ustensiles».

([8]) I: «(les vêtements du) sanctuaire».

([9]) M: «(pour servir) devant Lui dans le souverain sacerdoce».

([10]) Le texte utilise le terme *qiddush* qui désigne l'action de se laver les mains et les pieds avant d'officier.

([11]) I: «selon tout».

([12]) M: «la Parole de Yahvé».

([13]) M: «espérance entre ma Parole et entre». Prob lire «sabbats», au lieu de «espérance».

([14]) M: «que ma Parole vous sanctifie».

([15]) I: «le sabbat».

([16]) M: «celui qui fait un travail en ce jour».

([17]) I: «(cet) homme».

([18]) I: «sera extirpé».

15 Pendant six jours on fera ([1]) (son) travail ([2]) et, le septième jour, ce sera grand sabbat, saint devant Yahvé ([3]). Quiconque fera un travail (le jour du sabbat) ([4]) sera mis à mort sans rémission.
16 Les enfants d'Israël garderont donc le jour du sabbat, en célébrant le jour du sabbat ([5]), au long de leurs générations, comme une ordonnance perpétuelle.
17 Entre sa Parole et les enfants d'Israël, le sabbat sera un signe pour toujours, car Yahvé créa ([6]) en six jours les cieux et la terre et, le septième jour, il y eut sabbat et repos devant Yahvé ([7]).»
18 Quand il eut fini de parler avec lui sur la montagne ([8]) du Sinaï, il donna à Moïse les deux tables du Témoignage, tables de pierre ([9]) écrites par le doigt ([10]) de la Puissance de (devant) Yahvé.

CHAPITRE XXXII

1 Le peuple vit que Moïse tardait à descendre de la montagne et le peuple s'assembla auprès d'Aaron *et lui dirent: «Lève-toi, fais-nous un dieu qui marche devant nous* ([11]), car ce Moïse, l'homme qui nous a fait sortir du pays d'Égypte, nous ne savons pas quelle a été sa fin.»
2 Aaron leur dit: «Décrochez ([12]) les boucles d'or qui se trouvent aux oreilles de vos femmes ([13]), de vos fils et de vos filles, et apportez(-les)-moi ([14]).»
3 Et tout le peuple s'arracha les boucles d'or qu'ils avaient aux oreilles et (les) apportèrent à Aaron ([15]).

([1]) I: «tu feras» (avec LXX).
([2]) I: «le travail».
([3]) M: «pour le nom de Yahvé».
([4]) Ajouté entre les lignes par le copiste des gloses.
([5]) M: «faisant (*litt:* en étant accomplissant) le jour du sabbat».
([6]) M: «la Parole de Yahvé (créa) et acheva».
([7]) M: «devant Lui».
([8]) M: «depuis la montagne».
([9]) *Ps-Jon:* + «de saphir du trône de la Gloire, pesant quarante *seah*».
([10]) Même Onqelos traduit: «avec le doigt de Yahvé», malgré son souci habituel d'éviter les anthropomorphismes.
([11]) Ici on transcrit simplement l'hébreu, selon l'indication de M: «Se lit, mais ne se traduit pas»; cf Mishnah, *Meg* 4, 10 et M. McNamara, *The New Testament and the Palestinian Targum to the Pentateuch*, Rome, 1966, pp 48-49; et cf «Introducción», p 62*.
([12]) M: «arrachez».
([13]) M: «qu'il y a aux oreilles des femmes».
([14]) M: «(portez-)les-(moi)».
([15]) M: «qu'il y avait à leurs oreilles et ils les apportèrent à Aaron».

4 Il (les) reçut de leurs mains et les jeta dans le moule *et il en fit un veau*
de métal fondu. Et ils dirent: «Voici ton Dieu, Israël, qui t'a fait sortir
du pays d'Égypte ([1]).»
5 Aaron vit Hour, le prophète, devant lui ([2]) et il prit peur et il construi-
sit un autel devant lui; puis Aaron fit une proclamation ([3]) et dit:
«Pour demain, fête devant Yahvé ([4]).»
6 Ils se levèrent de bon matin, le lendemain, et disposèrent à côté
d'eux ([5]) des holocaustes ([6]); ils offrirent des sacrifices sacrés et le
peuple s'assit pour manger et pour boire. Puis ils se levèrent pour se
divertir licencieusement ([7]) dans le culte idolâtrique.
7 Alors Yahvé ([8]) dit à Moïse: «Va, descends! Car ton peuple que tu as
fait sortir, libéré, du pays d'Égypte s'est corrompu ([9]).
8 Ils se sont détournés de la voie que je leur avais prescrite; *ils se sont*
fait un veau de métal fondu et se sont prosternés devant lui; ils lui ont
sacrifié et ont dit: Voici ton Dieu, Israël, qui t'a fait monter du pays
d'Égypte ([10])!»
9 Puis Yahvé ([8]) dit à Moïse: «Ce peuple est manifesté devant moi([11]) et
voici que c'est un peuple dur à recevoir([12]) instruction.
10 Maintenant donc, arrête-toi([13]) de demander devant moi miséricorde
pour eux; ma colère va s'enflammer([14]) contre eux et je vais les anéan-
tir([15]), car il y a pouvoir devant moi de te constituer (en un peuple)([16])
plus grand et plus fort qu'eux.»
11 Alors Moïse supplia devant Yahvé([17]), son Dieu, et dit: «Pourquoi,

([1]) Texte hébreu non traduit en araméen.
([2]) M: «et Aaron vit Hour sacrifiant devant lui».
([3]) M: «et il cria».
([4]) M: «et Aaron fit une proclamation et dit: Qu'il plaise au ciel que le sacrifice soit contre lui comme la fête des impies devant Yahvé, demain».
([5]) Il s'agit prob. d'une dittographie.
([6]) M: «et ils offrirent des holocaustes».
([7]) M: «se divertissant de façon licencieuse».
([8]) M: «la Parole de Yahvé».
([9]) M 1: «a corrompu ses bonnes oeuvres».
M 2: «(a corrompu) ses oeuvres».
([10]) Texte en hébreu.
([11]) Périphrase targumique qui équivaut à: «Je vois».
([12]) M: «dur de nuque pour recevoir».
([13]) M: «et maintenant cesse (d'implorer) et ma colère s'enflammera».
([14]) = pour que ma colère s'enflamme.
([15]) = pour que je les anéantisse.
([16]) Manque dans le texte; ajouté en I.
M: «et je te constituerai, Moïse, en peuples». M. Kasher, *op cit*, p 104, lit par erreur «chef» *(rysyh)*, au lieu de «Moïse».
([17]) M: «et Moïse commença à implorer miséricorde de devant Yahvé».

Yahvé ([1]), pourquoi ta colère s'enflamme-t-elle contre ton peuple que tu as fait sortir, libéré, du pays d'Égypte avec ta grande puissance ([2]) et ton bras levé ([3])?
12 Pourquoi donc les Égyptiens diraient-ils: C'est pour leur (faire du) mal qu'il les a fait sortir, pour les mettre à mort dans les montagnes et pour les anéantir ([4]) de la surface de la terre ([5])? Reviens donc de l'ardeur de ta colère et qu'il y ait repentance devant toi ([6]) du mal que tu as décidé de faire venir ([7]) contre ton peuple.
13 Dans ta miséricordieuse bonté, souviens-toi d'Abraham ([8]), d'Isaac et d'Israël, tes serviteurs, à qui tu as juré par le nom de ta Parole et à qui tu as dit: Je multiplierai vos fils ([9]) comme les étoiles([10]) du ciel et, toute cette terre dont j'ai parlé, je la donnerai à vos fils([11]) et ils en hériteront à jamais.»
14 Et il y eut repentance (de) devant Yahvé du mal qu'il avait décidé de faire venir contre le peuple.
15 Moïse s'en retourna et descendit de la montagne et il y avait deux tables dans sa main, tables écrites sur leurs deux côtés; elles étaient écrites de l'un et l'autre côté.
16 Les tables étaient l'oeuvre de la Puissance([12]) de (devant) Yahvé et l'écriture était une écriture gravée([13]) de devant Yahvé, burinée sur les tables.
17 Josué entendit le bruit du peuple excité([14]) et il dit à Moïse: «C'est le bruit de formations de combat([15]) dans le camp»
18 Mais il dit: «Ce n'est pas la voix de guerriers vainqueurs au combat([16]) que j'entends et ce n'est pas la voix de gens épuisés vaincus au combat

([1]) M: «(Pourquoi) donc, Parole de Yahvé...?»
([2]) M: «(sortir) d'Égypte par ta force».
([3]) M: «et à bras levé».
([4]) M: «...les Égyptiens, en disant: C'est pour leur faire du mal qu'il les a fait sortir, pour les tuer dans les montagnes et pour les exterminer».
([5]) I: «(de sur) la terre».
([6]) M: «et repens-toi de».
([7]) M: «de (le ?) faire venir».
([8]) M: «(souviens-toi) avec miséricorde d'Abraham».
([9]) M: «je multiplierai la descendance de vos fils».
([10]) M: «(comme) des étoiles (?)».
([11]) M: «à la descendance de vos fils».
([12]) M: «(oeuvre) du doigt de la Puissance».
([13]) Sur le sens de *mfrš*, cf M. Kasher, *op cit*, pp 124-125.
([14]) M: «mécontents».
([15]) M: + «moi, j'entends».
([16]) M: «d'hommes, de guerriers qui sortent et chantent pour le combat» (*litt:* «pour les formations de combat»).

que j'entends ([1]); c'est le bruit de gens qui trépignent dans le culte idolâtrique que j'entends, un bruit de gens qui trépignent.»
19 Il advint que, lorsqu'il se fut approché du camp *et qu'il vit le veau et les danses* ([2]), la colère de Moïse s'enflamma, il jeta les tables de ses mains et les brisa au pied de la montagne ([3]).
20 *Puis il prit le veau qu'ils avaient fait et le brûla au feu, le moulut jusqu'à ce qu'il devînt une poudre, la répandit à la surface de l'eau et il en fit boire aux enfants d'Israël* ([2]).
21 Alors Moïse dit à Aaron: «Que t'a fait ([4]) ce peuple que tu aies amené sur lui de grands péchés ([5])?»
22 Et Aaron dit à Moïse: «Que la colère de mon seigneur ne s'enflamme point! Toi, tu connais le peuple (et) qu'ils sont ([6]) mauvais ([7]).
23 *Et ils m'ont dit: Fais-nous un dieu qui marche devant nous* ([2])! Car ce Moïse qui nous a fait sortir du pays d'Égypte, nous ne savons pas quelle a été sa fin.
24 Et je leur dis ([8]): Qui a de l'or? Ils s'en dessaisirent et me le donnèrent. *Et je le jetai au feu et il en sortit le veau que voici* ([2]).» ([9]).
25 Moïse vit que le peuple était dépouillé, car ils avaient perdu la couronne d'or qu'il y avait sur leurs têtes —car le Nom sacré([10]) était gravé sur eux— (et que), parce qu'ils([11]) n'avaient pas écouté les paroles d'Aaron, ils s'étaient créé([12]) un mauvais renom pour les générations des générations([13]).
26 Alors Moïse se tint debout à la porte([14]) du campement et dit: «Qui a la crainte de (devant) Yahvé, qu'il vienne à moi!» Et toute la tribu([15]) de Lévi s'assembla près de lui.

([1]) M: «dans les combats».
([2]) Texte hébreu.
([3]) M: «sous (=au pied de) la montagne».
([4]) M: «t'ont fait».
([5]) M: «un grand péché».
([6]) M: «que le mauvais penchant s'est rendu maître de lui et l'a entraîné à faire».
([7]) M: «contrariant».
([8]) On pourrait aussi traduire: «et il leur dit: Que ceux qui ont de l'or s'en dessaisissent et me l'apportent!»
([9]) M: «Et je leur ai dit: Que ceux qui ont de l'or se dessaisissent et me l'apportent! Et ils l'apportèrent et je le jetai dans le feu et le tentateur *(satan)* y entra et il en sortit l'image de ce veau».
([10]) De Dieu, le tétragrammaton, Yahvé.
([11]) M: «et parce que».
([12]) M: «se créent» (=se créaient).
([13]) M: «entre les générations».
([14]) *Ps-Jon:* +«du Sanhédrin du campement».
([15]) M: «(tous) les fils de».

27 Il leur dit: «Ainsi a parlé Yahvé ([1]), le Dieu d'Israël: Que chacun mette
son épée au côté; passez et repassez de porte en porte dans le camp et
tuez qui son frère, et qui son compagnon et qui son proche!»
28 Et les fils de Lévi ([2]) firent selon les paroles de Moïse et il tomba du
peuple, ce jour-là, environ trois mille hommes.
29 Puis Moïse dit: «Complétez l'offrande ([3]) de vos mains ([4]) aujourd'hui
devant Yahvé, parce que vous avez frappé chacun son fils et son frère,
afin qu'il place sur vous aujourd'hui des bénédictions ([5]).»
30 Le jour suivant Moïse dit au peuple: «Vous avez commis de grands
péchés. Et maintenant je vais monter pour implorer ([6]) miséricorde
(de) devant Yahvé; (peut-être pourrai-je expier pour vos péchés)» ([7]).
31 (Moïse retourna donc devant Yahvé) ([7]) et dit: «Je te prie, ce peuple a
commis ([8]) de grands péchés ([9]) (et ils se sont fait un dieu d'or)([10]).
32 Et maintenant! Si tu remettais et pardonnais leurs péchés! Sinon,
efface-moi([11]) du livre de ta Loi([12]) que tu as écrit!»
33 Yahvé ([1]) dit à Moïse: «Celui qui péchera devant moi, c'est lui que
j'effacerai du livre de la Loi.
34 Maintenant donc, va, conduis le peuple au lieu que([13]) je t'ai dit. Voici
que mon Ange ira devant toi et, le jour où je m'en souviendrai, je
rappellerai([14]) contre eux leurs péchés.»
35 Ainsi Yahvé frappa([15]) le peuple, *pour ce qu'ils avaient fait avec le veau
qu'Aaron avait fait*([16]).

([1]) M: «la Parole de Yahvé».

([2]) M: «les fils de la tribu de Lévi».

([3]) Nous lisons «offrande» *(qrbn)*, non «offrez» *(qrbw)*, comme le fait M. Kasher, *op cit*, p 146.

([4]) Le sens doit être: «recevez l'investiture» (cf. 29, 29.33). Cf. M. Kasher, *ibidem*.

([5]) I: + «nombreuses».

([6]) *Litt:* «j'implorerai»; M: «et nous implorerons».

([7]) Omis dans le texte par homoioteleuton; ajouté par M.

([8]) M: «par la miséricorde de devant toi, Yahvé! Ce peuple s'est rendu coupable».

([9]) M: «un grand péché».

([10]) Seulement en hébreu; I ajoute le targum.

([11]) M: «maintenant».

([12]) I: «de la Loi»; *Ps-Jon:* «du livre des justes où tu as écrit mon nom». Cf *Is*, 4, 3; *Ps* 68, 29: «Qu'ils soient effacés du livre des vivants et qu'ils ne soient point inscrits parmi les justes».

([13]) M: «celui que».

([14]) M: «un ange de miséricorde ira devant toi (M 2: guidera, marchera) et au jour de mon souvenir, je rappellerai».

([15]) M: «Et la Parole de Yahvé détruisit».

([16]) Texte hébreu seul.

CHAPITRE XXXIII

1 Yahvé (1) dit à Moïse: «Va, monte d'ici, toi et le peuple que tu as fait
sortir (2), libéré, du pays d'Égypte, vers le pays au sujet duquel j'ai juré
à Abraham, à Isaac et à Jacob, en disant: A ton fils je le donnerai (3).
2 J'enverrai un Ange devant toi (4) et je chasserai le Cananéen, l'Amor-
rhéen, le Hittite, le Perizzien, le Hévéen et le Jébuséen.
3 (Monte) au pays qui produit (5) de bons fruits, purs comme le lait et
doux (6) comme le miel, car (7) n'enlèverai-je pas la Gloire de ma
Shekinah d'entre vous (?) —car c'est un peuple dur à recevoir (8)
instruction— pour que je ne vous extermine point en chemin.»
4 Quand le peuple eut entendu cette dure parole, ils se lamentèrent et nul
ne mit sur lui ses objets de parure (9).
5 Yahvé (1) dit à Moïse: «Dis aux enfants d'Israël: Vous êtes un peuple
dur (10) à recevoir instruction. Si (11) j'enlevais pour un instant la Gloi-
re (12) de ma Shekinah d'entre vous, je vous anéantirais. Et maintenant,
que chacun dépose ses objets de parure et je saurai ce que je dois vous
faire (13)»
6 Les enfants d'Israël se dépouillèrent donc (14) de leurs objets de paru-
re(s) sur lesquels était gravé le Nom sacré (15) depuis la montagne de
Horeb.

(1) M: «la Parole de Yahvé».

(2) M: «(que) j'ai fait sortir de». Il faut prob. corriger le texte: «que tu as fait sortir».

(3) I: «à tes fils je le donnerai».
M: «à la descendance de tes fils je (le) donnerai».

(4) M: «devant vous».

(5) I: «vers un pays qui produit».

(6) M: «qui (sont) savoureux».

(7) *Ps-Jon* comprend le verset dans un sens négatif; de même le TM.

(8) M: «ma Parole n'ira pas avec vous, car vous êtes un peuple à la nuque dure pour recevoir».

(9) I: «(se mit des objets) de parure».

(10) M: «durs de nuque».

(11) M: «voici que (si)».

(12) M: «(si) j'éloigne la Gloire».

(13) M: «vos objets de parure(s) de sur vous et je saurai ce que».

(14) M 1: «et ils dépouillèrent»; M 2: «et ils se dépouillèrent».

(15) Le tétragrammaton, Yahvé.

7 Moïse prit (1) la tente, la tendit (2) en dehors du camp, loin du camp,
et il l'appelait (3) Tente de Réunion. Et quiconque cherchait instruc-
tion (4) de (devant) Yahvé sortait vers la Tente de Réunion qui était
en dehors du camp.
8 Quand Moïse sortait (5) vers la tente, tout le monde se levait et se
tenait debout (6), chacun à l'entrée de sa tente, suivant Moïse du
regard (7) jusqu'à ce qu'il entre dans sa tente (8).
9 Et lorsque Moïse entrait par la porte de la tente, la colonne de nuée
descendait (9) et s'arrêtait (10) à la porte de la tente et parlait avec
Moïse.
10 Tout le peuple voyait la colonne de nuée arrêtée (11) à la porte de la
tente et tout le peuple se levait (12) et se mettait à prier (13), chacun à la
porte de sa tente.
11 Alors Yahvé (14) parlait avec Moïse de vive voix (15), ainsi qu'un homme
parle avec son compagnon. Puis il s'en revenait au camp; mais son
serviteur, le jeune Josué, fils de Noun, ne bougeait pas de l'intérieur (16)
du camp (17).
12 Moïse dit devant Yahvé: «Vois, tu dis: Fais monter ce peuple! Mais
toi (18), tu ne m'as point fait connaître qui tu enverras avec moi. Pour-
tant tu m'as dit: Vois que je t'ai désigné du nom de maître et tu as
également (19) trouvé grâce et miséricorde devant moi.

(1) M: «prendra».
(2) M: «et (la) tendra».
(3) I: «et il (l')appela».
(4) M: «et cela fut pour lui la Tente de Réunion et il advint que quiconque cherchait instruction».
(5) M: «sortait» *(yippwq)*.
(6) M: «et il advint que lorsque Moïse sortait vers la tente, tout le peuple se levait et se tenait debout».
(7) M: «et ils suivaient du regard».
(8) M: «à son entrée dans (la) tente».
(9) M: «et il arrivait, à l'entrée de Moïse dans la tente, que descendait».
(10) M: «et se tenait» *(wq'm)*.
(11) M: «qui se tenait» *(q'm)*.
(12) M: «et ils se levaient» *(qmw)*.
(13) M: «et ils s'inclinaient».
(14) M: «la Parole de Yahvé».
(15) *Litt:* «parole contre parole»; TM: «face à face».
(16) M: «jeune (adolescent) ne quittait pas l'intérieur (de la tente)».
(17) Lire: «tente» avec M (= TM). M: «adolescent, ne laissait pas l'intérieur de la tente de la maison d'instruction».
(18) M: «par ta Parole».
(19) M: «tu as dit par ta Parole: Je te connais de bon renom (= en bien) et aussi».

13 Maintenant donc, si j'ai trouvé ([1]) grâce et miséricorde devant toi, fais-moi donc connaître tes voies et je te révérerai ([2]) parce que j'ai trouvé grâce et miséricorde à tes yeux; considère ([3]) aussi que cette grande nation est ton peuple.»
14 Il dit: «La Gloire ([4]) de ma Shekinah ira parmi vous et je vous préparerai ([5]) un lieu de repos.»
15 Et (Moïse) dit devant lui: «Si la Gloire ([6]) de ta Shekinah n'est pas parmi nous, ne nous fais point sortir d'ici!
16 Car comment saura-t-on maintenant ([7]) que j'ai trouvé grâce et miséricorde devant toi, moi ainsi que ton peuple, sinon par le fait que la Gloire de ta Shekinah ira ([8]) avec nous et que s'opéreront avec nous des prodiges, de telle sorte que nous soyons séparés ([9]), moi et ton peuple, de tous les peuples qu'il y a sur ([10]) la surface de la terre?»
17 Yahvé dit à Moïse: «Je ferai aussi([11]) cette chose que tu dis([12]), car tu as trouvé grâce et miséricorde à mes yeux et je t'ai désigné du nom de maître([13]).»
18 Il dit: «Fais-moi donc voir ta Gloire! ([14])»
19 Il dit: «Voici que je vais faire passer devant toi toute la perfection de ma bonté([15]) et je ferai grâce à qui([16]) est digne de grâce et je ferai miséricorde à qui([16]) est digne([17]) de miséricorde.»

([1]) M: «et maintenant, je te prie, si j'ai trouvé».

([2]) *Litt:* «je craindrai devant toi».

([3]) M: «(tes voies) parfaites et fais que je te connaisse pour que je trouve grâce et miséricorde devant toi et vois».

([4]) I: «voici que (la Gloire)».

([5]) M: «ma faveur à ton égard te conduira et je te donnerai le repos».

([6]) M: «(il) lui (dit): Si la Gloire ne ...pas».

([7]) M: «maintenant» *(kdw)*.

([8]) M: «que la Gloire parle».

([9]) Autre traduction possible: «que s'opèrent avec nous, avec moi et ton peuple, des miracles et des prodiges sur tous les peuples qu'il y a sur la surface de la terre».

([10]) M: «et que nous soyons cachés, moi et ton peuple, de tout peuple qui se trouve sur».

([11]) M: «la Parole de Yahvé (dit) à Moïse: Également...».

([12]) Participe *pa'el* avec la désinence du verbe fini: cf G. Dalman, *Grammatik*, § 64, 5.

([13]) M: «devant Lui et je t'ai fait connaître de bon renom» (cf «je te connais», v 12).

([14]) M: «Moïse (dit) devant Yahvé: Montre-moi donc la splendeur de ta Gloire».

([15]) M: «(voici que) je ferai passer toutes les troupes des anges qui servent devant moi devant ma face».

([16]) I: «à ce qui».

([17]) M: «à qui (il convient) de faire miséricorde».

20 Puis il dit: «Tu ne pourras voir ma face, car il n'est pas possible qu'un être humain me voie et vive ([1]).»
21 Yahvé ([2]) dit: «Voici un endroit préparé près de moi et tu te tiendras sur le rocher.
22 Et il arrivera, quand passera la Gloire de ma Shekinah, que je te mettrai dans la fente du rocher et j'étendrai ma paume ([3]) sur toi jusqu'à ce que soient passées ([4]) les troupes d'anges que tu verras.
23 Je ferai passer les troupes d'anges qui se tiennent debout et servant devant moi et tu verras le Verbe de la Gloire ([5]) de ma Shekinah; mais il n'est pas possible que tu voies ([6]) la face de la Gloire de ma Shekinah.»

CHAPITRE XXXIV

1 Yahvé dit à Moïse: «Taille-toi ([7]) deux tables de pierres comme les premières et j'écrirai ([8]) sur les tables les paroles qui étaient sur les premières tables que tu as brisées.
2 Tu seras ([9]) prêt ([10]) pour le matin; tu monteras le matin sur la montagne du Sinaï et tu te tiendras là avec moi sur le sommet de la montagne ([11]).
3 Nul ne montera avec toi et nul ne se fera voir dans toute la montagne; même le petit et le gros bétail ([12]) ne paîtra point en face de cette montagne.»
4 Il tailla donc deux tables de pierre comme les premières; puis Moïse se leva de bon matin et monta sur la montagne du Sinaï, ainsi que le lui avait ordonné (Yahvé) ([13]), et il prit dans sa main les deux tables de pierre.

([1]) M: «un être humain (*litt:* un fils d'homme) ne pourra me voir et vivre» (*litt:* et être vivant).
([2]) M: «la Parole de Yahvé».
([3]) M: «et je te couvrirai de la paume de ma main».
([4]) M: «le temps que nous passions».
([5]) M: «et je te ferai voir le Verbe de la Gloire».
([6]) M: «(il ne) te (sera pas possible) de voir».
([7]) M: «la Parole de Yahvé (dit) à Moïse: Taille».
([8]) M: «comme les premières et tu écriras».
([9]) M: «et sois».
([10]) I: «préparé» *(zmyn)*.
([11]) M: «et tu seras transporté là avec moi sur le sommet de la montagne».
([12]) M: «petit et gros bétail» (au pluriel).
([13]) Omis dans le texte; ajouté par I. M: «la Parole de Yahvé».

5 Et la Gloire de la Shekinah de Yahvé ([1]) se révéla dans la nuée et se tint là près de lui ([2]); et il pria là au nom de la Parole de Yahvé.
6 Quand passa la Gloire de la Shekinah de Yahvé ([3]), Moïse supplia et dit: «Yahvé! Yahvé! Dieu clément et miséricordieux ([4]), patient, éloigné de la colère et proche de la miséricorde; qui fait en abondance grâce et vérité,
7 qui garde pitié et bonté pour des milliers de générations, qui absout et pardonne les péchés ([5]), qui ne s'arrête point aux rébellions et expie les fautes, sans aucunement les justifier ([6]). Au jour du grand jugement, il rappellera les péchés des pères impies contre les fils et contre les petits-fils rebelles jusqu'à la troisième et jusqu'à la quatrième génération.»
8 Moïse se hâta ([7]) de s'incliner jusqu'à ([8]) terre, il loua et glorifia (Yahvé).
9 Il dit: «Si donc ([9]) j'ai trouvé grâce et miséricorde devant toi, Yahvé, que ta Gloire, Yahvé ([10]), aille parmi nous, car c'est un peuple dur ([11]) à recevoir instruction. Absous et pardonne nos fautes ([12]) et nos péchés et fais de nous ta possession!»
10 Alors il dit: «Voici que, moi, je conclus une alliance: devant ([13]) tout ton peuple, je ferai prodiges et merveilles qui n'ont (encore) été accomplis en aucune terre ni en aucune nation, et tout le peuple parmi lequel tu demeures verra ([14]) les oeuvres de Yahvé; terribles ([15]) sont les choses que, moi, je ferai avec toi.
11 Prends garde à ce que je t'ordonne ([16]) aujourd'hui. Voici que, moi, je chasserai devant toi les Amorrhéens, les Cananéens, les Hittites, les Perizziens et les Jébuséens ([17]).

([1]) M: «et la Parole de Yahvé se révéla».
([2]) M: «avec lui».
([3]) M: +«devant lui».
([4]) M: «miséricordieux et clément».
([5]) M: «et les offenses et dettes».
([6]) M: «Yahvé (aucunement ne justifie) le pécheur. Au jour».
([7]) M: «et (Moïse) se dépêcha».
([8]) M: «sur la terre».
([9]) M: «je te prie».
([10]) M: «que la Gloire de la Shekinah de Yahvé passe donc».
([11]) M: «durs de nuque».
([12]) *Litt:* «dettes», dans le sens de «péchés», comme dans le *Pater:* «Pardonne-nous nos dettes»; M: «leurs dettes».
([13]) M: «en présence de».
([14]) M: «verront».
([15]) M: «puissantes».
([16]) M: «(je) vous (ordonne)».
([17]) M: «devant vous les Amorrhéens, les Cananéens, les Hittites, les Perizziens et les Jébuséens».

12 Garde-toi de faire alliance ([1]) avec les habitants du pays dans lequel
vous entrez ([2]) pour qu'ils ne soient ([3]) pas parmi vous une pierre
d'achoppement.
13 Mais vous détruirez leurs instruments de divination ([4]), vous briserez
leurs stèles et vous couperez leurs *ashérah* ([5]);
14 Car vous ne vous prosternerez point devant un autre dieu, parce que
Yahvé ([6]) a pour nom «Jaloux»; c'est un Dieu jaloux et vengeur qui
tire vengeance ([7]) dans sa jalousie.
15 Vous ne concluerez pas ([8]) d'alliance avec les habitants du pays; car ils
erreront ([9]) derrière leurs dieux et sacrifieront à leurs idoles. Ils vous
inviteront et vous mangerez de leurs sacrifices;
16 vous prendrez de leurs filles pour vos fils et leurs filles erreront([10])
derrière leurs idoles et feront errer([11]) vos fils derrière leurs dieux.
17 Mon peuple, enfants d'Israël! Vous ne vous ferez point des divini-
tés([12]), des idoles de métal fondu([13]).
18 Vous observerez la fête des Azymes; sept jours vous mangerez des
azymes, comme je vous l'ai prescrit, au mois d'*abib*, (car au mois
d'*abib*)([14]) vous êtes sortis, libérés, d'Égypte.
19 Tous les premiers-nés([15]) seront pour mon nom et toutes vos bêtes
mâles([16]) qui ouvrent la matrice([17]), parmi vos vaches et vos brebis.
20 Vous rachèterez par un mouton ce qui, parmi les ânes, ouvre la matri-
ce([18]) et si vous ne le rachetez pas, vous le mettrez à mort([19]). Vous

([1]) M: «gardez-vous de faire alliance».
([2]) I: «vous entrez» (*'allyn*).
([3]) M: «soit».
([4]) M: «vous abattrez leurs autels et».
([5]) Stèles sacrées des cultes cananéens. M: «vous détruirez leurs idoles».
([6]) M: «la Parole de Yahvé».
([7]) I: «qui se venge» (*mpr'*).
([8]) M: «pour que ne... pas».
([9]) M: «avec les habitants du pays et (que) vous erriez après».
([10]) M: «et elles dévieront».
([11]) M: «et feront dévier».
([12]) M: «mon peuple, (vous ne vous ferez point) des idoles».
([13]) M: «de métal fondu» (*mtkwwh*).
([14]) Omis dans le texte par homoioteleuton.
([15]) Ou bien: «Tous ceux qui ouvrent la première fois la matrice».
M: «les premiers qui ouvrent la matrice»; cf 13, 12.
([16]) M: «vous séparerez (les mâles)».
([17]) Les premiers-nés. M: «Les premiers qui ouvrent la matrice».
([18]) M: «et (tous) les premiers qui ouvrent la matrice».
([19]) M: «vous le tuerez» (avec suff verbal).

rachèterez tous les premiers-nés de vos fils et ils ne se montreront point
devant moi les mains vides ([1]) de tout précepte.
21 Six jours vous travaillerez et, le septième jour, vous vous reposerez;
(même) à la fête de la récolte ([2]) et à la fête de la moisson vous vous
reposerez.
22 Vous ferez pour vous la fête des Semaines —ou Aṣéret ([3])— des prémices de la moisson des blés ([4]) et la fête de la récolte ([5]), à l'issue de
l'année.
23 Trois fois l'an, tous vos mâles paraîtront devant le Seigneur des siècles,
Yahvé, le Dieu d'Israël ([6]).
24 Car j'anéantirai les nations ([7]) devant vous et j'élargirai vos frontières;
et nul, roi ou prince, ne convoitera ([8]) votre terre tandis que vous
monterez pour paraître devant Yahvé, votre Dieu, trois fois l'an ([9]).
25 Vous n'offrirez point, avec du pain fermenté, le sang de mes saints
sacrifices et le sacrifice de la fête de la Pâque ne passera pas la nuit,
jusqu'au matin ([10]).
26 Les prémices de votre terre, vous (les) apporterez au sanctuaire de
Yahvé, votre Dieu. Mon peuple, enfants d'Israël! Vous ne ferez pas
cuire et vous ne mangerez point de la viande avec du lait mélangés
ensemble ([11]), pour que ne s'enflamme point ma colère et que nous ne
fassions cuire ([12]) vos céréales engerbées, grain et paille mélangés ensemble.»
27 Puis Yahvé ([13]) dit à Moïse: «Écris pour toi ces paroles, car c'est selon
les termes de ces paroles que j'ai conclu une alliance, avec toi ([14]) et
avec Israël.»

([1]) M: «Mon peuple, enfants d'Israël! Vous ne pouvez point vous présenter les mains vides devant Yahvé, votre Dieu».

([2]) M: «au temps du labour et de la moisson, vous vous reposerez».

([3]) i.e. *clôture* ou *conclusion* d'un cycle festif. On l'appliqua spécialement à la conclusion du cycle pascal, à la fête des Semaines ou Pentecôte. I omet: «ou Aṣéret».

([4]) M: «des moissons de».

([5]) M 1: «de la récolte».
M 2: «lorsque vous ramasserez votre récolte de la terre».

([6]) M: «Mon peuple, enfants d'Israël! Trois fois chaque année, tous vos mâles paraîtront demandant (= pour demander) instruction devant Yahvé, leur (?) Dieu».

([7]) M: «je chasserai des nations».

([8]) M: «personne ne convoitera».

([9]) M: «chaque année».

([10]) M: «(et vous ne garderez point) de la chair que vous sacrifierez dans la nuit de la fête de la Pâque, depuis le soir jusqu'au matin».

([11]) M: «vous ne pouvez ni cuire ni manger chair et lait mélangés».

([12]) Première pers du plur pour la pr du sg (= je fasse cuire). Cf *Ex* 23, 19.

([13]) M: «la Parole de Yahvé».

([14]) M: «avec vous».

28 Et (Moïse) fut là ([1]), demandant instruction de devant Yahvé, quarante jours et quarante nuits. Il ne mangea pas de pain ([2]) et ne but point d'eau et il écrivit sur les tables les paroles de l'alliance, les Dix Paroles ([3]).
29 Or il advint que, lorsque Moïse descendit de ([4]) la montagne du Sinaï —et les deux tables du Témoignage étaient dans les mains de Moïse à sa descente de la montagne—, Moïse ne savait point que brillait l'éclat de la gloire de sa face ([5]), pour avoir parlé avec Lui.
30 Aaron et tous les enfants d'Israël virent Moïse et voici que brillait l'éclat de la gloire de la face ([6]) de Moïse et ils eurent peur de s'approcher ([7]) de lui.
31 Mais Moïse les appela; Aaron et tous les chefs de la communauté ([8]) retournèrent près de lui et Moïse parla avec eux.
32 Après quoi tous les enfants d'Israël s'approchèrent et il leur manda tout ce que Yahvé leur ([9]) avait ordonné sur la montagne ([10]) du Sinaï.
33 Quand Moïse eut achevé de parler avec eux, il mit un voile sur son visage.
34 Lors donc que Moïse entrait en présence de ([11]) Yahvé pour parler avec Lui, il ôtait son voile (jusqu'à) ([12]) la sortie ([13]); puis il sortait et disait aux enfants d'Israël ce qu'on lui avait commandé.
35 Les enfants d'Israël voyaient le visage de Moïse et que brillait ([14]) l'éclat de la gloire du visage de Moïse. Alors Moïse remettait le ([15]) voile sur son visage jusqu'à ce qu'il rentre pour parler avec Lui.

([1]) M: «(là) devant».
([2]) M: «de nourriture».
([3]) Expression qui désigne les Dix Commandements.
([4]) M: «au moment où il descendait de».
([5]) M: «(il ne savait pas) qu'ils louaient l'éclat de son visage».
([6]) M: «(voici qu')ils louaient l'éclat de son visage».
([7]) M: «et ils eurent peur de s'approcher».
([8]) M: «du peuple de la communauté».
([9]) M: «leur (avait)».
([10]) M: «(tout ce que) la Parole de Yahvé lui avait dit sur la montagne».
([11]) M: «et à l'entrée de Moïse devant».
([12]) Nous corrigeons le texte qui a: «de la sortie».
([13]) M: «jusqu'à sa sortie; et il sortait et parlait».
([14]) M: «ils louaient l'éclat sur le visage de» (*ou:* «l'éclat du visage de» ?).
([15]) M: «et Moïse remettait *('ḥzr)* le».

CHAPITRE XXXV

1 Moïse rassembla toute la communauté (1) des enfants d'Israël et leur
dit: «Voici les choses que Yahvé (2) a commandé de faire.
2 Durant six jours tu feras (3) le (ton) travail; le septième sera saint
pour vous, sabbat de repos devant Yahvé. Quiconque fera du travail
en ce jour sera mis à mort.
3 Le septième jour vous n'allumerez de feu en aucun endroit de vos
habitations.»
4 Moïse parla à toute la communauté des enfants d'Israël, en disant:
«Voici ce que Yahvé (2) a ordonné, en disant:
5 Recevez (4) une offrande de séparation pour le nom (5) de Yahvé.
Tout homme dont le coeur la donne volontairement, apportera comme
offrande séparée pour Yahvé, or, argent et bronze,
6 pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse, fin lin et
poils de chèvre;
7 peaux de béliers teintes en rouge (6), peaux de *sasgonin* (7) et bois
d'acacia;
8 l'huile (8) pour l'éclairage et aromates (9) pour l'huile de l'onction (10)
et pour l'encens aromatique;
9 des pierres précieuses et des pierres à sertir pour les enchâsser (11) sur
l'éphod et le pectoral.
10 Puis que viennent (12) tous les sages de coeur (13) qu'il y a parmi vous
et qu'ils fassent tout ce que Yahvé (2) a ordonné:
11 le tabernacle, son rideau (14) et sa couverture, ses agrafes, ses tables, ses
planches, ses colonnes et ses bases;
12 l'arche et ses barres, le propitiatoire et le voilc de draperie,

(1) M: «le peuple de la communauté».
(2) M: «la Parole de Yahvé».
(3) M: «sera fait». Cette variante est rattachée par erreur a: «Quiconque fera».
(4) M: «Prenez».
(5) M: «devant».
(6) i.e. tannées.
(7) Cf 25, 5.
(8) I: «de l'huile».
(9) I: «des parfums».
(10) M: «aromates, l'huile d'onction».
(11) M: «pour en incruster l'éphod et le pectoral».
(12) M: «entrent».
(13) Dans l'ancien Israël, le coeur était, avant tout, siège de connaissance.
(14) M: «sa tente».

13 la table et ses barres, tous ses ustensiles et l'arrangement du pain de proposition;
14 le candélabre de l'éclairage (et ses accessoires, ses lampes et l'huile d'éclairage,
15 l'autel de l'encens et ses barres, l'huile de l'onction, l'encens aromatiques et le rideau de la porte à l'entrée du tabernacle) ([1]);
16 l'autel de l'holocauste, son treillis de bronze, ses barres, tous ses ustensiles, le bassin avec sa base;
17 les rideaux du parvis avec ses colonnes et leurs bases ([2]) et la tenture de la porte du parvis;
18 les piquets du tabernacle et les piquets du parvis avec leurs chevilles ([3]);
19 les vêtements liturgiques pour officier à l'intérieur du ([4]) sanctuaire; les vêtements sacrés pour le prêtre Aaron et les vêtements de ses fils pour le service liturgique ([5]).»
20 Et toute ([6]) la communauté des enfants d'Israël se retira de la présence de Moïse.
21 Puis vinrent tous ceux que leur coeur portait à être généreux ([7]), et tous ceux dont l'esprit les poussait à être généreux apportèrent l'offrande séparée ([8]) pour Yahvé, pour la fabrication de la Tente de Réunion, pour tout le culte et pour les vêtements sacrés ([9]).
22 Et tous les hommes vinrent accompagnés ([10]) des femmes; tous ceux que leur coeur poussait à être généreux apportèrent des chaînes ([11]), des pendants d'oreilles, des anneaux, des émeraudes ([12]) et toute espèce d'objets en or, ainsi que tous ceux qui avait voué de l'or (= balancé leur balancement d'or) pour le nom de Yahvé.
23 Et quiconque se trouvait avoir de la pourpre violette, écarlate, de la pourpre teint cramoisi précieuse, fin lin retors et poils de chèvre, peaux de moutons teintes en rouge ([13]), peaux de *sasgonin*, l'apporta.

([1]) Omis dans le texte, mais rajouté en marge.
([2]) M: «leurs barres» (variante prob. déplacée).
([3]) M: «et leurs verrous».
([4]) I: «dans le (sanctuaire)».
([5]) M: +«devant Lui dans le souverain sacerdoce».
([6]) M: «(tout) le peuple».
([7]) M: «fut grand».
([8]) M: «(tous ceux) dont l'esprit les poussera à être généreux apporteront l'offrande (séparée)». (Après «apporteront», on lit un *dy*, sans doute fautif.)
([9]) M: «et pour les vêtements du sanctuaire».
([10]) M: «avec les femmes».
([11]) M: «des chaînes» *(šyryn)*.
([12]) M: «des broches» (que portaient les femmes sur la poitrine). Cf Jastrow, 758.
([13]) Tannées.

24 Quiconque avait mis de côté une offrande de séparation d'argent et de bronze, apporta l'offrande séparée pour Yahvé et quiconque se trouvait avoir du bois d'acacia pour tout ouvrage du culte [1], l'apporta.
25 Toutes les femmes qui étaient habiles [2] de leurs mains [3] filèrent la pourpre violette, écarlate, la pourpre teint cramoisi précieuse et le lin fin.
26 Et toutes les femmes dont le coeur les poussa à être généreuses [4] filèrent avec habileté les poils de chèvre.
27 Les chefs apportèrent des pierres précieuses et les pierres à sertir pour l'éphod et le pectoral [5],
28 les aromates et l'huile pour l'éclairage, pour l'huile de l'onction et pour l'encens aromatique [6].
29 Tous les hommes et toutes les femmes dont le coeur les poussa à apporter volontairement [7] (quelque chose) pour toute oeuvre que Yahvé [8], par l'intermédiaire de Moïse, avait ordonné de faire, apportèrent —les enfants d'Israël— une offrande volontaire [9] pour le nom de Yahvé.
30 Puis Moïse dit aux enfants d'Israël: «Voyez que Yahvé a désigné du nom de maître [10] Besaleél, fils d'Our, fils de Hour, de la tribu des fils de Juda,
31 et lui a confié un esprit saint [11] de devant Yahvé, de science, de sagesse, de savoir, pour tout travail;
32 pour enseigner (les arts) [12] et pour travailler dans le travail [13] de l'or, de l'argent et du bronze [14];
33 dans le travail des pierres précieuses pour (les) enchâsser [15], dans la menuiserie du bois, pour travailler en toutes sortes de travaux d'art.

(1) M: «oeuvre de culte».
(2) *Litt:* «sage de coeur avec ses mains».
(3) M: «sagesse (de coeur en ses mains)». Cf 35, 35.
(4) M 1: «(dont le coeur) fut grand» (i.e. généreux).
M 2: «sur elles».
(5) M: «(pierres) à sertir pour en incruster l'éphod et le pectoral».
(6) *Litt:* «des aromates» (id en I).
(7) M: «dont le coeur fut grand».
(8) M: «la Parole de Yahvé». A l'aide de la consonne initiale de cette variante et celle des trois variantes suivantes, le copiste a indiqué son nom en acrostiche: *Menaḥem.*
(9) M: «une offrande volontaire» *(nsybh).*
(10) M: «voyez, voici que la Parole de Yahvé a oint et appelé d'un nom honorable Besaleél».
(11) M: «de science».
(12) *Litt:* «artistes». Mais le texte semble fautif: cf TM et 31, 4.
(13) M: «le travail de l'or et de l'argent, le travail du bronze».
(14) I: «et de l'argent et du bronze».
(15) M: «dans la gravure des pierres précieuses à sertir».

34 Il lui a aussi mis dans le coeur, à lui et à Oholiab, fils d'Akhisamac, de la tribu des fils de Dan, le don d'enseigner.
35 Il les [1] a remplis d'habileté [2] pour exécuter toute espèce de travail [3] d'ébéniste et artiste, de brodeur de pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse et lin fin, de tisserands, (bref) artisans de tous métiers et maîtres ès arts.»

CHAPITRE XXXVI

1 Besaleél, Oholiab et tout homme habile [4] en qui Yahvé avait mis
science [5] et sagesse pour savoir faire tout [6] le travail pour le (servi-
ce) [7] du sanctuaire firent selon tout ce que Yahvé [8] avait ordonné.
2 Et Moïse appela Besaleél et Oholiab et tout homme habile [9] dans le
coeur de qui Yahvé avait placé l'habileté, tous ceux que leur coeur
poussait à s'associer à l'oeuvre pour l'exécuter [10].
3 Ils prirent d'au-devant de Moïse toutes les offrandes que les enfants
d'Israël avaient séparées [11] pour l'oeuvre du culte du sanctuaire, pour
l'exécuter. Et ceux-ci lui apportaient encore chaque matin des offran-
des volontaires [12].
4 Alors s'en vinrent tous les experts [13] qui travaillaient aux diverses
tâches [14] du sanctuaire, chacun du travail qu'il était en train de faire,
5 et ils dirent [15] à Moïse: «Le peuple apporte plus que ne requiert
l'exécution de l'oeuvre que Yahvé [8] a prescrit de faire.»

(1) *Litt:* «il remplit avec eux»: le targumiste ayant lu *'ittam* («avec eux») à la place de *'otam* du TM.
(2) *Litt:* «la science dans leur coeur»; M: «science de coeur».
(3) I: «(pour travailler) en toute espèce de travaux».
(4) *Litt:* «sage en son coeur»; I: «sage de coeur».
(5) M: «sage de coeur, en qui la Parole de Yahvé avait mis la sagesse».
(6) I: «(savoir travailler) en tout».
(7) Dans le texte: «des serviteurs» (des fidèles, au sens cultuel).
(8) M: «la Parole de Yahvé».
(9) *Litt:* «sage de coeur».
(10) M: «avec tout homme habile (*litt:* sage de coeur) dans le coeur de qui la Parole de Yahvé avait placé la sagesse; tous ceux dont le coeur était grand pour s'associer à l'oeuvre et l'exécuter».
(11) M: «avaient apportées».
(12) M: «et ceux-ci lui apportaient encore des offrandes volontaires chaque (matin)».
(13) M: «ceux- là (qui)».
(14) M: + «du travail» (*ou:* «service»).
(15) *Litt:* «et ils disent».

6 Moïse donna un ordre et on fit passer ([1]) une proclamation dans le camp, en disant: «Qu'hommes et femmes ne fassent plus de travail pour l'offrande du sanctuaire!» Et le peuple s'abstint ([2]) d'apporter (davantage).
7 Le travail (apporté) était suffisant pour toute la tâche qu'il y avait à faire et, une fois faite, il en resta.
8 Tous les plus experts des artisans de l'oeuvre firent la tente, avec dix tentures de fin lin retors, de pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse; ils les firent avec des figures ([3]), oeuvre d'artiste.
9 Longueur de chaque tenture: vingt-huit coudées ([4]), et la largeur: quatre coudées pour chaque tenture ([5]). Même dimension pour toutes les tentures.
10 Il joignit cinq tentures l'une à l'autre, puis il joignit (les) cinq (autres) tentures l'une à l'autre.
11 Puis il fit des ganses de pourpre violette à l'extrémité de la tenture extérieure, à l'endroit de la jonction; il fit de même à l'extrémité de la tenture extérieure, pour le deuxième point de jonction.
12 Il fit cinquante ganses pour une tenture et il fit cinquante ganses à l'extrémité de la tenture qui se trouve à l'autre point de jonction; les ganses étaient dirigées ([6]) l'une vers l'autre.
13 Puis il fit cinquante boucles d'or et il attacha les tentures l'une à l'autre avec les boucles et la tente forma un tout.
14 Il fit des tentures en poils de chèvre, comme couvertures pour étendre sur le tabernacle; il fit onze tentures ([7]).
15 La longueur d'une tenture était de trente coudées et la largeur d'une tenture de quatre coudées; même dimension pour les onze tentures.
16 Il joignit à part cinq tentures (et les six autres tentures à part) ([8]).
17 Puis il fit cinquante ganses aux extrémités de la tenture extérieure, au point de jonction, et il fit cinquante ganses à l'extrémité de la tenture, au deuxième point de jonction.
18 Il fit les cinquante broches de bronze pour attacher la tente, en sorte qu'elle devienne un tout.

([1]) M: «on fit passer» (*litt:* «ils firent sortir»).
([2]) M: «mirent fin» (à l'action d'apporter).
([3]) Ou bien: «brodées».
([4]) Le texte ajoute: «en coudées»; mais I ne retient pas cette lecture.
([5]) M: «coudées (en coudées) de (chaque) tenture».
([6]) M: «les ganses étaient apparentes».
([7]) Texte: «vingt -et-une» tentures (sans doute fautif).
([8]) Omis dans le texte, mais transcrit en marge.
M: «Il joignit à part cinq tentures, correspondant aux cinq livres de la Loi, et six tentures à part, correspondant aux six sections *(sedarim)* de la Mishnah».

19 Puis il fit pour la tente une couverture en peaux de béliers teintes en rouge (1) et, par-dessus, une couverture en peau de *sasgonin*.
20 Il fit, en bois d'acacia, les planches verticales pour la tente (2).
21 La longueur des planches était de dix coudées et la largeur de chaque planche, une coudée et demie.
22 Chaque planche avait deux tenons s'ajustant l'un à l'autre. Il fit ainsi pour toutes les planches du tabernacle.
23 Il fit les planches pour le tabernacle, vingt planches du côté sud, vers le midi.
24 Il fit quarante bases d'argent sous les vingt planches; deux bases sous une planche pour ses deux (tenons) (3) et deux bases sous l'autre planche pour ses deux (tenons) (3).
25 Et pour le deuxième côté du tabernacle, pour le côté nord, vingt planches,
26 ainsi que leurs quarante bases d'argent: deux bases sous une planche, et deux bases sous l'autre planche.
27 Pour la partie arrière du tabernacle, à l'occident, il fit six planches.
28 Il fit deux planches pour les côtés du tabernacle, à sa partie arrière (4).
29 Elles se correspondaient (5) par la partie inférieure et ensemble se correspondaient à la partie supérieure, à l'intérieur d'un anneau: ainsi fit-il pour les deux, sur leurs deux côtés (6).
30 Il y avait huit planches avec leurs bases d'argent, (soit) seize bases; deux bases sous chaque planche.
31 Il fit les traverses (7) de bois d'acacia: cinq pour les planches d'un côté du (8) tabernacle,
32 et cinq traverses pour les planches du second côté (9) du tabernacle et cinq traverses pour les planches du côté du tabernacle, à la partie arrière(10), à l'occident.
33 Il fit la traverse médiane (qui passait)(11) au milieu des planches(12), d'un côté à l'autre.

(1) Tannées.
(2) *Litt:* «les tentes» ou «sa tente». Sans doute corriger et lire: «la tente». Cf 26, 15.
(3) Ainsi lit-on en I et 26, 19. Texte: «ses deux côtés».
(4) M: «sur les versants à l'ouest».
(5) M: «se voyaient».
(6) C'est-à-dire, aux deux angles.
(7) M: «traverses» *('ryḥyn)*.
(8) M: «pour les planches des côtés du».
(9) M: «des côtés du».
(10) I: «pour sa partie arrière».
M: «sur les versants».
(11) Texte prob. corrompu: «servant»; cf 26, 28.
(12) M: «pour passer entre les planches».

34 Les planches, il les revêtit d'or et il fit en or leurs anneaux comme
emplacements ([1]) pour les traverses et il recouvrit d'or les traverses ([2]).
35 Il fit le voile de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint cramoisi
précieuse et de fin lin retors: il le ([3]) fit, oeuvre d'artiste, avec des
figures brodées.
36 Il fit pour lui quatre colonnes d'acacia et il les recouvrit d'or, avec leurs
crochets ([4]) d'or. Puis il fondit pour elles quatre bases d'argent.
37 Il fit un rideau ([5]) pour la porte de la tente, de pourpre violette,
écarlate, de pourpre teint cramoisi précieuse et de fin lin retors, oeuvre
de brodeur,
38 ainsi que ses cinq colonnes et leurs crochets ([6]) et il recouvrit d'or leurs
chapiteaux et leurs cercles ([7]); (et il fit) leurs cinq bases de bronze.

CHAPITRE XXXVII

1 Besaleél fit l'arche en bois d'acacia, d'une longueur de deux coudées et
demie et d'une largeur d'une coudée et demie, tandis que la mesure de
sa hauteur était d'une coudée et demie.
2 Il la recouvrit d'or pur au-dedans et au-dehors et il lui fit une moulure
d'or tout autour.
3 Il fondit pour elle quatre anneaux d'or sur les quatre angles: deux
anneaux sur un côté et deux anneaux sur l'autre côté.
4 Il fit des barres en bois d'acacia et les recouvrit d'or.
5 Puis il introduisit les barres dans les anneaux sur les côtés de l'arche,
pour transporter ([8]) l'arche.
6 Il fit le propitiatoire d'or pur: sa longueur était de deux coudées et
demie et sa largeur d'une coudée et demie.
7 Puis il fit deux chérubins ([9]) en or. Il les fit d'or battu, des deux côtés
du propitiatoire,
8 un chérubin à cette extrémité, de ce côté-ci, et un autre chérubin à cette
extrémité, de ce côté-là; il fit les chérubins du propitiatoire ([10]), sur ses
deux extrémités.

([1]) *Litt:* «endroits».
([2]) M: «les traverses» *('ryḥyh)*.
([3]) I: «les».
([4]) M: «leurs crochets».
([5]) M: «une couverture».
([6]) M: «crochets» (clous).
([7]) M: «leurs couvertures (?)».
([8]) M: «pour porter».
([9]) M: «images».
([10]) C'est-à-dire: «faisant corps avec lui, d'une seule pièce».

9 Les chérubins étendaient leurs ailes vers le haut, ombrageant de leurs ailes le propitiatoire, leurs visages tournés l'un vers l'autre; les faces des chérubins étaient en direction du propitiatoire.
10 Puis il fit la table en bois d'acacia: sa longueur était de deux coudées, sa largeur d'une coudée, tandis que la mesure de sa hauteur était d'une coudée et demie.
11 Il la recouvrit d'or pur et lui fit une moulure d'or tout autour.
12 Il lui fit tout autour un encadrement d'une palme et il fit à l'encadrement une moulure d'or tout autour.
13 Il fondit pour elle quatre anneaux d'or et plaça les anneaux sur les quatre angles de ses quatre pieds.
14 Les anneaux étaient en face de l'encadrement, comme emplacements des barres pour transporter (1) la table.
15 Puis il fit les barres en bois d'acacia et les recouvrit d'or, pour transporter (1) la table.
16 Il fit aussi les ustensiles qui sont sur la table, les plats, les écuelles (2), les tasses et les gobelets dont on ferait usage (3), d'or pur.
17 Puis il fit le candélabre d'or pur; il fit le candélabre d'or martelé, sa base et son fût; ses calices, ses boutons et ses fleurs en (sortaient) (4).
18 Six branches sortaient de ses côtés, trois branches du candélabre d'un côté et trois branches du candélabre du second côté.
19 Il avait trois calices sculptés sur un bras, bouton et fleur; ainsi pour les six branches qui sortaient du candélabre.
20 Et sur le candélabre (5), il y avait quatre calices sculptés, avec leurs boutons et leurs fleurs:
21 un bouton, faisant corps avec lui, sous une paire de branches et un bouton, faisant corps avec lui, sous l'autre paire de branches, (ainsi) pour les six branches qui en sortaient.
22 Ses boutons et ses branches faisaient corps avec lui (6): le tout, une seule pièce martelée d'or pur.
23 Puis il fit les sept lampes, leurs mouchettes et leurs plateaux, d'or pur.
24 Il le fit d'un *centenaire* (7) d'or pur avec tous ses accessoires.
25 Il fit l'autel de l'encens, en bois d'acacia: sa longueur était d'une coudée et sa largeur d'une coudée, (il était) carré et la mesure de sa hauteur était de deux coudées. (De lui) (8) sortaient les cornes.

(1) M: «pour porter».
(2) I et M: «ses écuelles».
(3) M: «avec quoi on ferait l'onction».
(4) Dans le texte et I: «seront». Cf 25, 31.
(5) C'est-à-dire, sur son fût.
(6) M: +«sur lui».
(7) Cf 25, 39.
(8) i.e. faisaient corps avec lui. M: «elles (sortaient) de lui et étaient sur lui».

26 Il le recouvrit d'or pur, ses couvertures, ses parois, tout autour, et il lui fit une moulure d'or tout autour.
27 Il lui fit deux anneaux d'or au-dessous de la moulure, aux deux angles, sur ses deux côtés, comme emplacements pour les barres avec lesquelles le transporter (1).
28 Il fit les barres en bois d'acacia et les recouvrit d'or.
29 Il fit l'huile de l'onction sainte et l'encens aromatique, pur, oeuvre de parfumeur (2).

CHAPITRE XXXVIII

1 Il fit l'autel de l'holocauste en bois d'acacia: sa longueur était de cinq coudées et sa largeur de cinq coudées; il était carré et la mesure de sa hauteur était de trois coudées.
2 Il fit ses cornes sur ses quatre angles, à partir de la mesure de la hauteur; ses cornes faisaient corps avec lui (3). Il le recouvrit de bronze.
3 Puis il fit tous les ustensiles de l'autel, les chaudrons, les pelles (4), les bols à aspersion, les fourchettes et les cassolettes; il fit de bronze tous ses ustensiles (5).
4 Il fit pour l'autel un treillis rétiforme, en bronze, sous le rebord (6), au-dessous, jusqu'à son milieu.
5 Il fondit quatre anneaux aux quatre angles du treillis de bronze, comme emplacements pour les barres.
6 Il fit les barres de bois d'acacia et les recouvrit de bronze.
7 Puis il introduisit les barres dans les anneaux, sur les côtés (7) de l'autel, pour le porter grâce à elles. Il le fit creux (8), en planches.
8 Il fit le bassin de bronze et sa base de bronze, avec les miroirs des femmes justes qui priaient à la porte (9) de la Tente de Réunion.
9 Il fit le parvis sur le côté méridional, au sud, et (il fit) les rideaux du parvis de fin lin retors, de cent coudées.
10 Leurs colonnes étaient au nombre de vingt et leurs bases au nombre

(1) M: «pour les porter avec elles».
(2) M: «de parfumeur» (mélangeur).
(3) M: «de lui et en lui seront (ses cornes)».
(4) M: «ses chaudrons (plats ?, encensoirs ?) et».
(5) M: «ses bols à aspersion et les fourchettes, cassolettes et tous ses ustensiles».
(6) M: «du treillis».
(7) M: «sur le côté».
(8) M: «...pour les porter (sic); creux».
(9) M: «avec les miroirs des femmes chastes qui vivaient retirées à la porte de».

de vingt, de bronze. Les crochets (1) des colonnes et leurs cercles (2) étaient d'argent.
11 Du côté nord, il y avait cent coudées (de tentures); leurs colonnes étaient au nombre de vingt et leurs bases au nombre de vingt, de bronze; les crochets des colonnes et leurs cercles (1) étaient d'argent.
12 Du côté ouest, il y avait des tentures de cinquante coudées; leurs colonnes étaient au nombre de dix et leurs bases au nombre de dix. Les crochets (3) des colonnes et leurs (cercles) (4) étaient d'argent.
13 Du côté oriental, à l'est, cinquante coudées.
14 Les tentures d'un côté (de la porte) étaient de quinze coudées, leurs colonnes au nombre de trois et leurs bases au nombre de trois.
15 De l'autre côté, (soit) de part et d'autre de la porte (5) du parvis, les tentures étaient de quinze coudées, leurs colonnes au nombre de trois et leurs bases au nombre de trois.
16 Toutes les tentures, tout autour du parvis, étaient de fin lin retors.
17 Les bases des colonnes étaient de bronze; les crochets des colonnes et leurs cercles (6) d'argent et le revêtement (7) de leurs chapiteaux d'argent et toutes les colonnes du parvis avaient des cercles d'argent (8).
18 Le rideau (9) de la porte du parvis était travail de broderie (10), en pourpre violette, écarlate, pourpre teint cramoisi précieuse et fin lin retors; il avait vingt coudées de longueur, cinq en hauteur et en largeur (11), correspondant aux tentures du parvis.
19 Leurs colonnes étaient au nombre de quatre et leurs bases au nombre de quatre, de bronze, et leurs crochets (12), d'argent, le revêtement de leurs chapiteaux et leurs cercles (13), d'argent.
20 Tous les piquets du tabernacle et du parvis, tout autour (14), étaient de bronze.

(1) M: «crochets».
(2) M: «leurs crampons (?)».
(3) M: «les crochets».
(4) Le texte donne par erreur: «bases».
(5) M: «de ce côté et de l'autre (côté) de la porte».
(6) M; «et les bases des colonnes étaient de bronze et les crochets des colonnes et leurs crampons (?)».
(7) M: «le revêtement» (sans anticipation de suffixe).
(8) M: «toutes les colonnes du parvis avaient des crampons (?) d'argent».
(9) M: «et la couverture de».
(10) M: «de tisserand».
(11) M: «(vingt) coudées de long et la mesure de la hauteur en large, cinq».
(12) M: «...quatre, de bronze, et leurs crochets».
(13) M: «et leurs crampons (?)».
(14) M: «pour tous les piquets du tabernacle et du parvis tout autour».

21 Voici les comptes de la tente, la tente du Témoignage, qui furent établis sur l'ordre de Moïse, travail des Lévites [1] sous la direction d'Ithamar, fils d'Aaron, le prêtre [2].
22 Besaleél, fils d'Our, fils de Hour, de la tribu [3] des fils de Juda, fit tout ce que Yahvé avait ordonné à Moïse,
23 et, avec lui, Oholiab, fils d'Akhisamac, de la tribu des fils [4] de Dan, ébéniste et artiste, brodeur de pourpre violette [5], écarlate, de pourpre teint [6] cramoisi précieuse et de lin fin.
24 Tout l'or qui fut travaillé [7] pour l'oeuvre, en toute espèce de travail [8] du sanctuaire et qui était or d'offrande de balancement [9], fut de vingt-neuf talents [10] et sept cent trente sicles, selon le sicle du sanctuaire.
25 (Et l'argent du cens de la population de la communauté fut de cent talents et mille sept cent soixante-quinze sicles, selon le sicle du sanctuaire) [11].
26 (Un *ṭeba'* [12] pour chaque [13] tête, (soit) un demi-sicle [14] du sanctuaire [15] pour [16] quiconque avait passé au recensement, depuis l'âge de vingt ans et au-dessus, (soit) pour six cent trois mille cinq cent cinquante [17].
27 Les cent talents d'argent (furent utilisés) pour fondre [18] les bases du sanctuaire et les bases du voile, cent bases pour cent talents [19], un talent pour chaque base [20].

(1) M: «...la tente du Témoignage, qui fut ordonné par la parole de la bouche de Moïse, travail des Lévites».
(2) I: «le grand (prêtre)».
(3) I: «de la tribu de Juda».
(4) I: «de la tribu de Dan».
(5) M: «de pourpre violette».
(6) M: «et de couleur».
(7) M: «travaillé pour l'oeuvre».
(8) M: «service (*ou* travail) du».
(9) TM: *tenūphāh*.
(10) M: «centenaires». Le *centenaire* équivalait à 100 000 sesterces, ou à 1 talent.
(11) Oublié dans le texte, mais transcrit en marge.
(12) Soit un demi-sicle; TM: *beqa'*.
(13) M: «par (= correspondant à) (tête)».
(14) I: «sicle des sicles du».
(15) Oublié dans le texte, mais transcrit en marge.
(16) M: «pour tous ceux qui avaient passé».
(17) M: «pour soixante (fois) dix mille, plus (et) trois mille».
(18) M: «cent *centenaires* d'argent furent pour fondre».
(19) M: «centenaires».
(20) M: «Un talent formant une base».

28 Avec les mille sept cent soixante-quinze (sicles), il fit les crochets ([1])
pour les colonnes, recouvrit leurs chapiteaux et les cercla ([2]).
29 Le bronze de l'offrande de balancement fut de soixante-dix talents ([3])
et deux mille quatre cents sicles, selon les sicles du sanctuaire.
30 (Il en fit) les bases de l'entrée de la Tente de Réunion, l'autel de
bronze, son ([4]) treillis de bronze et tous les ustensiles de l'autel,
31 les bases du parvis, tout autour, les bases de la porte du parvis, (tous
les piquets du tabernacle et tous les piquets du parvis) ([5]), tout autour.

CHAPITRE XXXIX

1 Avec la pourpre violette, écarlate, la pourpre teint cramoisi précieuse,
ils firent les vêtements liturgiques (pour officier dans le sanctuaire et
ils firent les vêtements sacrés) ([6]) pour Aaron, selon ce que Yahvé ([7])
avait ordonné à Moïse.
2 Il fit donc l'éphod d'or, de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint
cramoisi précieuse et de fin lin retors.
3 Ils étirèrent les lames d'or et les taillèrent ([8]) en filaments pour ouvra-
ger entre la pourpre violette, écarlate, la pourpre teint cramoisi pré-
cieuse et le fin lin, (pour faire) oeuvre d'artiste.
4 On lui fit des épaulettes jointes, on les unit par leurs deux extrémités.
5 La ceinture de l'éphod, qui se trouve par-dessus, faisait corps avec
lui ([9]), de même façon: d'or, de pourpre violette, écarlate, de pourpre
teint cramoisi précieuse et fin lin retors, selon ce que Yahvé ([7]) avait
ordonné à Moïse.
6 Ils travaillèrent les pierres précieuses, enchâssées([10]) dans des chatons
d'or, gravées en intaille([11]), avec les noms des enfants d'Israël.
7 Il les plaça sur les épaulettes de l'éphod comme pierres de souvenir([12])

([1]) M: «tentures». Mais lire prob.: «crochets».
([2]) M: «et il recouvrit» *(wsq')*.
([3]) M: «centenaires».
([4]) M: «(le treillis) qu'il a» (*litt:* «qu'il y a à lui»).
([5]) Manque dans le texte (omis par homoioteleuton), mais transcrit en marge.
([6]) Omis dans le texte, mais transcrit en marge.
([7]) M: «la Parole de Yahvé».
([8]) M: «et (les) coupèrent».
([9]) Avec l'éphod.
([10]) M: «serties».
([11]) M: «(gravure) de tailleur de sceaux (i.e. comme les lapidaires gravent les sceaux) avec les noms de».
([12]) I: «de bon mémorial».

pour les enfants d'Israël, selon ce que Yahvé ([1]) avait ordonné à Moïse.
8 Puis il fit le pectoral, oeuvre d'artiste, à la façon de l'éphod: d'or, de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint cramoisi précieuse et de fin lin retors.
9 Il était carré. Ils firent le pectoral doublé ([2]); sa longueur était d'un empan et sa largeur d'un empan; il était doublé ([3]).
10 Ils le garnirent de quatre rangées de pierres précieuses. La première rangée: une cornaline, un topaze et une escarboucle, une rangée. Sur elles était écrit distinctement le nom de trois tribus: Ruben, Siméon, Lévi.
11 La deuxième rangée: une calcédoine, un saphir et un «oeil-de-veau». Sur elles était écrit distinctement le nom de trois tribus: Juda, Issachar, Zabulon.
12 La troisième rangée: une hyacinthe, un béryl ([4]) et une émeraude. Sur elles était écrit distinctement le nom de trois tribus: Dan, Nephtali, Gad.
13 La quatrième rangée: béryl de la Grande Mer, le bdellium et la perle. Sur elles était écrit distinctement le nom de trois tribus: Aser, Joseph et Benjamin. Elles étaient enchâssées ([5]) dans des chatons d'or, dans leurs garnitures.
14 Les pierres avec les noms des enfants d'Israël étaient douze, d'après leurs noms. Elles étaient gravées en intaille ([6]) chacune avec son nom, selon les douze tribus ([7]).
15 Puis ils firent sur le pectoral des chaînes en or pur, en forme de cordon ([8]), travail en tresse.
16 Ils firent deux (chatons) ([9]) d'or et deux anneaux ([10]) d'or et ils placèrent les deux anneaux aux deux extrémités du pectoral.
17 Ils placèrent les deux torsades d'or dans les anneaux, aux extrémités du pectoral.

([1]) M: «la Parole de Yahvé».
([2]) M: «doublé».
([3]) M: «un empan (mal écrit [en 1], prob. par contamination de *pšk* et de *ptyh*) de longueur, doublé».
([4]) M: «béryl».
([5]) M: «serties».
([6]) M: «de tailleur de sceaux» (cf v 6).
([7]) M: «d'après le nombre des douze tribus d'Israël».
([8]) *Litt:* «formant frange»; M: «chaînes en forme de cordon».
([9]) Il faut supposer ce mot, le texte est corrompu.
M: «chatons d'or».
([10]) M: «et les (deux) anneaux».

18 Ils placèrent ([1]) les deux extrémités des deux torsades dans les deux chatons ([2]) et les mirent sur les épaulettes de l'éphod, sur la partie antérieure.
19 Ils firent deux anneaux d'or et les mirent aux ([3]) deux bouts du pectoral, sur le bord intérieur du côté de l'éphod ([4]).
20 Ils firent deux anneaux d'or et les mirent sur les deux épaulettes de l'éphod, en bas, sur la partie antérieure, à son point d'attache au-dessus de la ceinture de l'éphod.
21 Ils attachèrent ([5]) le pectoral par les anneaux aux anneaux ([6]) de l'éphod, pour que le pectoral ne bouge pas ([7]) de dessus l'éphod, selon ce que Yahvé ([8]) avait ordonné à Moïse.
22 Ils firent le manteau de l'éphod, travail de tisserand, tout ([9]) de pourpre violette;
23 l'ouverture du manteau était au centre; le rebord ([10]) de l'ouverture, tout autour, était comme l'ouverture d'une cotte de mailles pour qu'elle ne se déchire point.
24 Sur les bords inférieurs du manteau, ils firent des grenades de pourpre violette, écarlate, de pourpre teint cramoisi précieuse (et) de fin lin retors.
25 Puis ils firent des clochettes ([11]) d'or pur et ils placèrent les clochettes entre ([12]) les grenades, sur les bords inférieurs du manteau, tout autour, entre les grenades.
26 Une clochette ([13]) et une grenade, une clochette et une grenade, sur les bords inférieurs du manteau, tout autour, pour (pouvoir) officier, selon ce que Yahvé ([8]) avait ordonné à Moïse.
27 Puis ils firent la tunique ([14]) de lin, travail ([15]) de tisserand, pour Aaron et ses fils;

([1]) M: «et ils placèrent les deux chatons».
([2]) M: «(les deux) chatons».
([3]) M: «(deux) anneaux d'or et ils (les) placèrent sur».
([4]) M: «(sur) le bord intérieur qui se trouve devant l'éphod».
([5]) M: «ils attachèrent» (autre mot).
([6]) M: «aux anneaux».
([7]) M: «(pour que ne) bouge (pas)» (variante graphique). Une partie du v. manque.
([8]) M: «la Parole de Yahvé».
([9]) M: «de fil (de pourpre violette)».
([10]) M: «rebord».
([11]) M: «clochettes» (var. graphique).
([12]) M: «les clochettes entre».
([13]) M: «clochette» ou «clochettes» (?).
([14]) I: «les tuniques».
([15]) M: «la tunique de lin, travail de».

28 la tiare de lin fin et les couronnes, les mitres de lin fin et les caleçons
de lin fin, lin fin retors ([1]);
29 la ceinture de fin lin retors, de pourpre violette ([2]), écarlate, de pourpre
teint cramoisi précieuse, travail de brodeur, selon ce que Yahvé ([3])
avait ordonné à Moïse.
30 Ils firent d'or pur la lamelle (du) diadème du sanctuaire et sur elle ils
écrivirent, d'une écriture gravée en intaille: «Saint pour le nom de
Yahvé ([4]).»
31 Ils y mirent un cordon de pourpre violette pour (la) placer sur la tiare,
en haut, comme Yahvé ([3]) l'avait ordonné à Moïse.
32 Ainsi s'acheva tout le travail du tabernacle ([5]), de la Tente de Réunion.
Les enfants d'Israël la firent; tout ce que Yahvé ([3]) avait ordonné ([6])
à Moïse, c'est ainsi qu'ils firent.
33 Puis ils apportèrent ([7]) (à Moïse le tabernacle) ([8]): la tente et tous ses
ustensiles, ses agrafes, ses planches, ses traverses, ses colonnes et ses
bases,
34 la couverture ([9]) de peaux de béliers tannées, la couverture de peaux
de *sasgona* ([10]) et le voile du rideau;
35 l'arche du Témoignage avec ses barres et le propitiatoire;
36 la table avec tous ses ustensiles et le pain de proposition ([11]);
37 le candélabre pur ([12]) et ses lampes, les lampes pour l'éclairage ([13]), et
tous ses accessoires avec l'huile d'éclairage;
38 l'autel d'or, l'huile de l'onction, l'encens aromatique, le rideau de
l'entrée de la tente;
39 l'autel de bronze, son ([14]) treillis de bronze, ses barres et tous ses
accessoires, le bassin ([15]) et la base du bassin;

([1]) M: «de lin fin et la splendeur —le travail des mitres— de lin fin; et les braies de lin fin; lin fin».
([2]) I: «et de pourpre violette».
([3]) M: «la Parole de Yahvé».
([4]) M: «saint devant Yahvé».
([5]) M: «et s'acheva tout le travail du tabernacle».
([6]) I: «selon ce qu'avait ordonné».
([7]) I: «et vinrent» (mais corriger: «et apportèrent»).
([8]) Manque dans le texte; ajouté par I.
([9]) M: «la couverture» (variante graphique).
([10]) M: «(la couverture) de peaux de béliers, tannées, et la couverture de peaux de *sasgonin*».
([11]) *Litt:* «l'arrangement du pain de proposition».
M: inverse l'ordre des mots; cf 40, 23.
([12]) D'or pur.
([13]) M: «de l'autel».
([14]) M: «qu'a» (*litt:* «qu'il y a à lui»).
([15]) M: «son bassin».

40 les tentures du parvis, les colonnes, les bases et le rideau de la porte du parvis avec leurs chevilles, leurs piquets et tous les objets ([1]) de service du tabernacle, pour la Tente de Réunion;
41 les vêtements liturgiques pour officier à l'intérieur du ([2]) sanctuaire, les vêtements du sanctuaire pour le prêtre Aaron et les vêtements de ses fils pour officier ([3]).
42 Selon ([4]) tout ce que Yahvé ([5]) avait ordonné à Moïse, ainsi les enfants d'Israël firent tout le travail.
43 Moïse vit toute son oeuvre ([6]) et voici qu'ils l'avaient faite (et) qu'ils l'avaient faite ainsi que Yahvé ([5]) l'avait ordonné à Moïse. Et Moïse les bénit et leur dit: «Que la Shekinah habite dans l'oeuvre de vos mains ([7])!»

CHAPITRE XL

1 Yahvé ([5]) parla à Moïse, en disant:
2 «Au premier mois ([8]), le premier du mois, tu érigeras ([9]) le tabernacle, la Tente de Réunion.
3 Tu y placeras l'arche du Témoignage et tu couvriras l'arche avec le voile.
4 Puis tu apporteras la table et disposeras les pains de proposition ([10]); tu apporteras le candélabre et tu disposeras ses lampes.
5 Tu placeras l'autel d'or pour l'encens devant l'arche du Témoignage et tu mettras ([11]) le rideau de la porte du tabernacle ([12]).
6 Tu mettras l'autel de l'holocauste devant la porte du tabernacle, la Tente de Réunion.

([1]) M: «leurs verrous, leurs piquets et tous les ustensiles de».
([2]) M: «dans le sanctuaire».
([3]) M: + «devant Lui dans le souverain sacerdoce».
([4]) I: «Tout (ce que)».
([5]) M: «la Parole de Yahvé».
([6]) I: «l'oeuvre».
([7]) M: «Qu'il plaise à Dieu (*litt:* Qu'il y ait bon plaisir de devant Yahvé) de faire habiter sa Shekinah dans les oeuvres de vos mains et que les nations ne dominent point sur les oeuvres de vos mains pour les siècles des siècles».
([8]) M: «le premier jour (du premier mois)».
([9]) M: «Moïse, érige».
([10]) *Litt:* «et tu disposeras son arrangement»; M: «son arrangement».
([11]) I: «mets».
([12]) M: «un rideau pour la porte, pour la porte du tabernacle».

7 Tu mettras le bassin entre la Tente de Réunion et l'autel, et tu y mettras de l'eau (1).
8 Tu placeras le parvis tout autour et tu mettras le rideau de l'entrée du parvis.
9 Tu prendras l'huile d'onction et tu oindras le tabernacle et tout ce qui s'y trouve; tu le consacreras avec tous ses accessoires et il sera saint (2).
10 Tu oindras l'autel de l'holocauste et tous ses ustensiles; tu consacreras l'autel et l'autel sera très saint;
11 (tu oindras le bassin et sa base et le consacreras.
12 Tu feras approcher Aaron et ses fils de la porte de la Tente de Réunion et tu les purifieras dans l'eau.
13 Puis tu revêtiras Aaron des vêtements du sanctuaire) (3); tu l'oindras et le consacreras et il servira devant moi (4) dans le souverain sacerdoce.
14 Tu feras approcher ses fils et tu les revêtiras de tuniques.
15 Tu les oindras ainsi que tu auras oint leur père et ils serviront devant moi dans le souverain sacerdoce, et leur onction leur conférera (5) un sacerdoce éternel (6) au long de leurs générations.
16 Et Moïse le fit. (Selon) (7) tout ce que Yahvé (8) lui avait ordonné, ainsi fit-il.
17 Au premier mois, la deuxième année, le premier du mois (9), Moïse érigea le tabernacle.
18 Moïse érigea le tabernacle, plaça ses bases et mit (10) ses planches, plaça ses traverses (11) et érigea ses colonnes.
19 Il étendit le rideau (12) sur le tabernacle et mit la couverture du tabernacle au-dessus de lui, en haut, ainsi que Yahvé (8) l'avait ordonné à Moïse.

(1) M: «là, en lui, de l'eau».
(2) I: «et il sera».
(3) Omis dans le texte par homoioteleuton.
(4) M: «tu l'oindras et le consacreras et il me servira».
(5) *Litt:* «et il deviendra pour eux» (= ils auront).
M: «(devant moi) et (leur onction) sera».
I: «(dans le souverain sacerdoce) et (leur onction) sera».
(6) M: «service éternel (dans le Temple)».
(7) Manque dans le texte; donné par M.
(8) M: «la Parole de Yahvé».
(9) M: «(la) deuxième (année), le premier jour du mois».
(10) I: «et plaça».
(11) M: «ses barres».
(12) M: «(étendit) la Tente de Réunion».

20 Il prit le Témoignage (le mettant) à l'intérieur de l'arche ([1]) et plaça les barres sur l'arche du Témoignage et mit le propitiatoire sur l'arche, en haut.
21 Il introduisit l'arche à l'intérieur ([2]) du tabernacle, plaça le voile du rideau et (recouvrit) ([3]) l'arche du Témoignage, ainsi que Yahvé ([4]) l'avait ordonné à Moïse.
22 Il plaça la table dans la Tente de Réunion, sur le(s) côté(s) ([5]) du tabernacle, au nord, à l'extérieur du voile.
23 Il disposa sur elle les pains de proposition ([6]) devant Yahvé, ainsi que Yahvé ([4]) l'avait ordonné à Moïse.
24 Il plaça le candélabre ([7]) dans la Tente de Réunion, face à la table, sur le(s) côté(s) du tabernacle, au sud.
25 Il apporta ([8]) les lampes devant Yahvé, ainsi que Yahvé ([4]) l'avait ordonné à Moïse.
26 Il plaça l'autel d'or dans la Tente de Réunion, devant le voile.
27 Il disposa sur lui l'encens aux bons parfums, ainsi que Yahvé ([4]) l'avait ordonné à Moïse.
28 Il plaça le rideau de la porte du tabernacle,
29 et plaça l'autel de l'holocauste à la porte du tabernacle ([9]), la Tente de Réunion, et il disposa sur lui l'holocauste (et l'oblation) ([10]), ainsi que Yahvé ([4]) l'avait ordonné à Moïse.
30 Il plaça le bassin entre la Tente de Réunion et l'autel, il y ([11]) mit de l'eau ([12]) pour l'ablution (*ou* les ablutions),
31 et Moïse, Aaron et ses fils s'y lavaient les mains et les pieds.
32 Quand ils entraient dans la Tente de Réunion et quand ils s'approchaient de l'autel, ils se lavaient, ainsi que Yahvé ([4]) l'avait ordonné à Moïse.

([1]) M: «Et Moïse prit les deux tables de pierre qui lui avaient été données à Horeb et elles demeuraient comme signe dans la maison d'instruction (de la Loi) —à savoir les tables de l'alliance, les tables du Témoignage—, dans l'arche».
([2]) M: «dans le tabernacle».
([3]) Le texte a: «et il introduisit», par erreur.
([4]) M: «la Parole de Yahvé».
([5]) M: «sur les côtés de».
([6]) *Litt:* «L'arrangement des pains de proposition».
M: «l'ordre (du pain) de proposition».
([7]) M: «les lampes».
([8]) M: «et disposa».
([9]) M: «à l'entrée (*ou:* à la porte) du tabernacle».
([10]) Omis dans le texte; donné par I.
([11]) *Litt:* «il mit là».
([12]) M: «et il y mit de l'eau». *Ps-Jon:* «de l'eau vive» (courante).

33 Il dressa le parvis tout autour du tabernacle et de l'autel et plaça le rideau de la porte du parvis. Ainsi Moïse acheva le travail.
34 Alors la nuée couvrit la Tente de Réunion et la Gloire (1) de la Shekinah de Yahvé remplit (2) le tabernacle.
35 Moïse ne pouvait entrer dans la Tente de Réunion, car la Gloire de la Shekinah de Yahvé s'y était établie (3) et la Gloire de la Shekinah de Yahvé remplissait (4) le tabernacle.
36 Quand la nuée s'élevait (5) (de dessus le tabernacle) (6), les enfants d'Israël se mettaient en route, dans tous leurs déplacements.
37 Mais si la nuée ne s'élevait pas, ils ne se mettaient pas non plus en route, jusqu'au jour où elle s'élevait.
38 Car la nuée de la Gloire de la Shekinah de Yahvé se tenait (7) sur le tabernacle durant le jour et, durant la nuit, un feu était en elle, aux yeux de toute la maison (8) d'Israël, en tous leurs déplacements.

(1) M: «et avec la Gloire».
(2) M: «emplit».
(3) M: «demeurait».
(4) M: «...la nuée et avec la Gloire de la Shekinah de Yahvé remplissait».
(5) M: «au lever de».
(6) Omis dans le texte; donné par M.
(7) M: «couvrait».
(8) M: «(et le feu) brillait sur elle toute la nuit, tandis que toute la maison (d'Israël) voyait».

ANEXO II

TRADUCCIÓN INGLESA

CHAPTER I

1 These are the names of the children of Israel that went down to Egypt with Jacob; every man and the men of his house went down:
2 Reuben, Simeon, Levi and Judah;
3 Issachar, Zebulun and Benjamin;
4 Dan and Naphtali, Gad and Asher.
5 And all the persons who came forth from the loins of Jacob were seventy persons, and Joseph who was in Egypt ([1]).
6 And Joseph died and all his brothers and all that generation.
7 And the children of Israel grew strong and begot children and multiplied.
8 And a new king arose over Egypt who did not know Joseph and did not walk in his laws.
9 And he said to his people: Behold the people ([2]), the children of Israel, have multiplied and have become stronger than us;
10 Come, let us take ([3]) against them evil counsels; let us pass laws (by which) we will reduce them before they multiply, and it come to pass that when battle-array occurs they also be joined to those that hate us and that they wage war against us and set over themselves a king and go up from the land.
11 And they set over them task-masters so that they oppress them with labours. And they built tall cities for Pharaoh: Tanis and Pelusium.
12 But the more they oppressed them the more did they multiply, and the more did they grow strong. And the Egyptians (were) afflicted before the people, the children of Israel.
13 And the Egyptians enslaved the children of Israel with rigour.
14 And they made bitter their lives by harsh work in clay and in brick ([4]),

([1]) M: «as yet he was».
([2]) M: «the people of».
([3]) M: «now, let us take advice on the secrets of war».
([4]) I: «bricks».

and in every work on the face of the field - every work in which one works with rigour.

15 And the king of Egypt said to the Hebrew midwives, the name of one of them was Shiphrah (1) and the name of the second was Puah,

16 and he said: When you serve as midwife to the Hebrew women you shall see (them) upon the birthstools; if it is a male son you shall kill him, and if it is a female daughter she shall live.

17 But the midwives fear before the Lord and they did not do as the king of Egypt had spoken with them and they let the children live.

18 And the king of Egypt called the midwives and said to them: For what reason have you done this thing, that you have let the children live?

19 And the midwives say to Pharaoh: Because the Hebrew women are not like the Egyptian women, for they are vigorous. Before the midwife comes unto them they pray before their Father in the heavens (2) and he answers them and they bear.

20 And the Lord dealt favourably with the midwives and the people multiplied and grew strong.

21 And it came to pass that because the midwives feared before the Lord they acquired a good name for themselves in the midst (3) of the house of Israel and it made houses (4) for them, the house of kingship and the house of the high priesthood. Miriam took the crown of kingship and Jochebed took the crown of the high priesthood.

22 And Pharaoh commanded all his people saying: Every male son that is born to the Jews, throw him into the river but keep alive every female daughter.

CHAPTER II

1 And a man (5) from the house of Levi went and took as wife the daughter (6) of Levi.

2 And the woman conceived and bore a son and saw that he was handsome (7), and she hid him three months.

(1) M: «she was Jochebed and the name of the second was Puah; she was Miriam»; = TJII; cf TJI; cf N v 21.

(2) I: «before the Lord and he answers them and they bear».

(3) M: «(in the midst of) the generations and they made for themselves houses».

(4) M: «houses of the high priesthood, houses of prophecy and houses of kingship».

(5) M: «a Levite man from the tribe of Levi».

(6) M: «(he gave) him Jochebed his bethrothed as wife».

(7) *Lit:* «good(ly)».

3 And being able to hide him no longer, she took for him a basket (made) of bullrushes and daubed it with bitumen and pitch and placed the child in it and placed it in the meadow beside the river.
4 And his sister stood in readiness (1) at a distance to know what would be done to him (2).
5 And the daughter of Pharaoh came down to refresh herself by the river and her maidens walked by the edge of the river (3); and she saw the basket within the meadow (4) and sent her maidservant to fetch it.
6 And she opened (it) and saw the child, and behold the child (was) crying and she had pity on it and said: This one is from the children of the Hebrews.
7 And his sister said to the daughter of Pharaoh: Shall I go and call a nurse from the Hebrew women for you and she shall suckle the child for you?
8 And the daughter of Pharaoh said to her: Go. And the maiden (5) went and called the mother of the child.
9 And the daughter of Pharaoh said to her: Rear this child and suckle it for me and I will give you your wages. And the woman took the child and suckled it.
10 And the child grew and she took him to the daughter of Pharaoh; and he became a son for her and she called his name Moses and she said: I have rescued him from the waters.
11 And it came to pass that in those days when Moses had grown up he went out unto his brethren and saw their toils (6). And he saw an Egyptian man striking a Hebrew man from (among) his brethren.
12 And he looked (7) hither and thither and saw that no one was there and he killed the Egyptian and hid him in the sand.
13 And he went out the second day and behold two (8) Hebrew men

(1) M: «she stood».
(2) M: «should be the end of the child».
(3) M: «on the bank of the river and the young women».
(4) M: «the bullrushes».
(5) Thus in M; in the text «his maiden».
(6) M: «their enslavement».
(7) M 1.º: «... in a spirit of prophecy in this world and in the world to come and he saw and behold, there was no innocent man to go forth from him and he smote the Egyptian and buried him in the sand».
M 2.º: «Moses (saw) in the holy spirit the two worlds and behold, there was no proselyte destined to arise from that Egyptian; and he smote the Egyptian and buried him in the sand».
(8) M: «Dathan and Abiram, Hebrew men, fighting».

were fighting and he said to the guilty one: Why, I pray, do you strike your fellow?
14 (And he said) (1): Who has set you a lord and ruler over us? Do you mean to kill me as you killed the Egyptian? And Moses was afraid and said: Behold, now, the thing is known (2).
15 And Pharaoh heard this thing and he sought to kill Moses; and Moses fled from before Pharaoh and dwelt in the land of Midian; and he sat down beside a well.
16 And the lord of Midian had seven daughters and they came and drew water and filled the watering troughs (3) to water their father's flock.
17 And shepherds came and drove them away, and Moses stood up and delivered them and he watered their flock.
18 And they came to their father Reuel and he said: For what reason have you come so quickly (4) this day?
19 And they say: An Egyptian man has delivered us from the hands of the shepherds and he has also drawn water for us and has watered our flock (5).
20 And he said to his daughters: And where is he? Why, I pray, have you forsaken the man? Call him and let him eat (6) food.
21 And Moses began to dwell by the man and he gave (7) his daughter Zipporah to Moses as wife.
22 And she bore a son and she called his name Gershom because he said: A dweller and inhabitant am I in a foreign land.
23 And it came to pass that in those many days the king of Egypt died and the children of Israel groaned because of their toil and complained; and their plaint because of the toil (8) went up before the Lord.
24 And their plaint was heard before the Lord; and the Lord (9) in his good mercies recalled the covenant (10) he had sworn with Abraham, with Isaac and with Jacob.
25 And the servitude of the sons of Israel was manifest before the Lord and he determined in his word to redeem them.

(1) Missing in the text.
(2) M: «of a truth, it is known».
(3) M: «watering troughs» -*mwrkyywwth*, the regular form; N has *mwrnth*.
(4) *Lit:* «have you hastened to come?»; M: «have you hurried».
(5) M: «the flock».
(6) M: + «a little» (*qlyl*, erroneously written *klyl*).
(7) I: «and he gave over».
(8) M: «their labour».
(9) M: «the Word of the Lord» (*lit:* «of the Name»).
(10) M: «his covenant».

CHAPTER III

1 And Moses was pasturing the flock (of his father-in-law Jethro, the
lord of Midian, and he led the flock) (1) behind (2) the wilderness and
he reached mount Horeb above which the Glory of the Shekinah of
the Lord was revealed.
2 And the angel (3) of the Lord was revealed to him in flames of fire
from the midst of the thorn bush; and he saw and behold, the thorn
bush (4) was aflame in the fire but the thorn bush was not (5) burned.
3 And Moses said: I will turn aside now and I will see this great vision:
why (6) the thorn bush is not burned.
4 And it was manifest before the Lord that Moses had turned aside
to see, and the Word of the Lord (7) called to him from the midst of
the thorn bush and said to him: Moses, Moses. Moses answered in
the language of the sanctuary and said: Here I am.
5 And he said: Do not draw nigh hither. Put off your shoes (8) from
off your feet because the place upon which you stand is a holy place.
6 And he said: I am the God of your father, the God of Abraham, the
God of Isaac and the God of Jacob. And Moses hid his face because
he was afraid to look on the Glory of the Shekinah of the Lord.
7 And the Lord said: I have truly seen (9) the affliction of my people
who are in Egypt and I have heard their plaint on account of their
oppressors because their servitude (10) is manifest before me.
8 And I have been revealed in my Word to deliver them from the hands
of the Egyptians, to bring (them) (11) up from this land, to a land
good and broad, to a land bearing good fruits, pure as milk and
sweet as honey (12), to the land of the Canaanites and the Hittites and

(1) Omitted in text by homoiteleuton.
(2) I: «in the way of».
(3) M: «the same (and there came?) the Glory of the Shekinah of the Lord (*lit:* «the Name») above it in flames of fire».
(4) M: «in the thorn bushes».
(5) M: «... green and was not burned».
(6) M: «why the thorn bush (is) green and not burned».
(7) M: «the angels».
(8) M: «... to come; draw off your sandals from off».
(9) M: «the Word of the Lord: It is manifest before me».
(10) M: «their tribulations».
(11) Thus with M; in the text: «to bring you up».
(12) M: «tasty»; cf M to v 17.

the Amorites and the Perizzites and Amorites [1] and the Hivites and the Jebusites.
9 And now, behold the plaint of the children of Israel has come up unto me, and the oppressions with which the Egyptians oppress them are also manifest before me.
10 And now, come and I will send you to Pharaoh and you shall bring my people, the children of Israel, as redeemed ones [2] out of Egypt.
11 And Moses said before the Lord: Who am I that I should go unto Pharaoh and that I should bring up [3] the children of Israel redeemed from Egypt?
12 And he said: But I (in) my Word [4], will be with you [5] and this will be a sign that my Word [6] has sent you: when you have brought out the people from Egypt you will worship before the Lord upon this mountain.
13 And (Moses) [7] said before the Lord: Behold I go unto the children of Israel and say unto them: The God of your fathers has sent me unto you, and they say: What is his name?, what will I say to them?
14 And the Lord [8] said to Moses [9]: I am who I am. And he said: Thus shall you say to the children of Israel: He who said and the world was from the beginning, and is to say again to it: Be!, and it will be, he has sent me unto you.
15 And he said again [10] to Moses: Thus shall you say to the children of Israel: The Lord, the God of your fathers, the God of Abraham, the God of Isaac and the God of Jacob, has sent me unto you. This is my name for ever and this is my memorial for all generations.
16 Go and gather the wise men of Israel and say to them: The Lord, the God of your fathers, has been revealed to me, the God of Abraham,

(1) Sic.
(2) M: «redeemed».
(3) M: «I should be led out».
(4) *Or:* with M: «(my Word) will be».
(5) M: «at your aid and this to you» = TJ1.
(6) M: «... I have sent you. When you have brought out».
(7) M: Missing in text of Targum.
(8) M: «the Word of the Lord to Moses: He who said to the world: Be!, and it was, and will yet say to it: Be!, and it will be; and he said: Thus shall you say to the children of Israel: 'I AM' has sent».
(9) M: «I was before the world was created and I was after the world was created. I am he who was your aid in the captivity of the Egyptians and I am he who is yet to be as your aid in every generation. And he said: Thus shall you say to the children of Israel: 'I AM' has sent me unto you».
(10) M: «the Word of the Lord to Moses a second time: Thus...».

Isaac and Jacob ([1]), saying: The Lord has surely remembered you ([2]) and what the Egyptians have done to you ([3]).
17 And I have determined —in his Word— to bring you up from the servitude ([4]) of the Egyptians to the land of the Canaanites and the Hittites and the Amorites and the Perizzites and the Hivites and the Jebusites to a land bearing fruits, pure ([5]) as milk and sweet ([6]) as honey.
18 And they will listen to your voice ([7]) and you and the wise men of Israel shall go unto the king of Egypt and you shall say to him: The Lord, the God of the Hebrews, has been revealed to us; and now, let us go, we pray, a journey-distance of three days in the wilderness that we may sacrifice before the Lord our God.
19 And I know that the king of Egypt will not permit you to go, not ([8]) (even) from a hand that is strong.
20 And I will send ([9]) the plague of my punishment and I will kill ([10]) the Egyptians by all my wonders ([11]) which I will do amongst them; and after that he shall let you go.
21 And I will give this people favour in the sight of the Egyptians and it shall come to pass that when you go (you shall not go) ([12]) empty.
22 And a woman shall ask of her fellow-inhabitant and of the neighbour sojourning in her house objects of silver and objects of gold and clothing; and you shall put them on your sons and on your daughters and you shall despoil the Egyptians.

CHAPTER IV

1 And Moses answered and said: And if ([13]) they do not believe me and do not listen to my voice because they will say: The Lord was not revealed to you? ([14]).

([1]) M: «the God of Isaac, the God of Jacob».
([2]) M: «I remembered you in my (*corr:* from «his») good mercies».
([3]) M: «which they did, enslaving you in Egypt».
([4]) M: «the tribulations of (?)».
([5]) M: «good».
([6]) M: «tasty».
([7]) M: «... the voice of your words, and you shall go in».
([8]) The Hebrew text, followed by N, is probably corrupt and should read: «except by a strong hand» as M, with LXX and Vg renders.
([9]) M: «I shall unleash».
([10]) M: «I shall smite».
([11]) M: «with all the signs of my wonders».
([12]) Omitted in the text through homoiteleuton.
([13]) M: «and behold these».
([14]) M: «to you, the Word of the Lord».

2 And the Lord (1) said to him: What is that in your hand? And he said: A staff.
3 And he said: Cast (2) it on the ground. And he cast (3) it on the ground and it became a serpent. And Moses fled from before it.
4 And the Lord said to Moses: Stretch out your hand and take hold of it by its tail. And he stretched out his hand and took hold of it and it became a staff in the palm of his hand (4).
5 So that they may believe (5) that the Lord (1), the God of their fathers, the God of Abraham, the God of Isaac and the God of Jacob was revealed to you.
6 And he (6) said to him again: Put, I pray, your hand into your bosom. And he put his hand into his bosom and took it out and behold, his hand was leprous, like snow.
7 And he said: Put, I pray, your hand back into your bosom; and he put his hand back into his bosom and took it out from his bosom, and behold, it was restored, to be like his flesh.
8 And it shall be that if they do not believe you and do not listen to the voice of the first signs(!) they will believe the voice of the last (7) sign.
9 And it shall be that if they do not believe even these two signs and do not listen to your voice you shall take from the water of the river and pour (it) out on the dry ground and the water you will take from the river will become blood on the dry ground.
10 And Moses said before the Lord: I beseech, by the mercy before you, O Lord, I am not one who is master of speech, neither from yesterday, nor before it, nor even from the time (8) that you are speaking with your servant, because halting (9) of mouth, halting of speech, am I.
11 And the Lord (1) said to Moses: Who has made (the mouth) to the son of man, or who has made the dumb or the deaf or those with sight or the blind (10) but I the Lord? (11).
12 And now, go and I, with my Word, will be with the speech of your mouth and I will teach you (12) what to say.

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) M: «throw».
(3) M: «he threw».
(4) M: «a staff in the palm of his hands».
(5) I: «that he may believe».
(6) M + «the Word of the Lord».
(7) M: «the latest».
(8) I: «from the hour (= time)».
(9) M: «hard».
(10) M: «him who sees or the blind».
(11) M: «am not I the Lord».
(12) M: «and I will show».

13 And he said: I beseech ([1]), by the mercy before you, O Lord, send, I pray, by the hand of the one who is fitted to be sent ([2]).
14 And the anger of the Lord was enkindled against Moses and he said: Is (there) not Aaron, your brother, the Levite? I know that he will surely speak. And behold, he even comes ([3]) to meet you. He will see you and be glad in his heart.
15 And you will speak with him and place the words in his mouth; and I, in my Word, will be with the speech ([4]) of your mouth and with the speech of his mouth, and I will teach you what you shall do.
16 And he shall speak beside you ([5]) unto the people and he will be an interpreter ([6]) for you and you shall be for him as one seeking instruction from before the Lord.
17 And this staff, by which you will do signs of wonders, take in your hand.
18 And Moses went and returned ([7]) to Jethro, his father-in-law and he said to him: I will go now and return unto my brethren who are in Egypt and I will see whether as yet they are alive. And Jethro said to Moses: Go in peace.
19 And the Lord said to Moses in Midian: Go, return to Egypt because ([8]) all the men who sought ([9]) the evil of your life are dead.
20 And Moses took his wife and his sons and mounted them on an ass and went back to the land of Egypt. And Moses took in his hand the staff by which signs were done before the Lord.
21 And the Lord said to Moses: As you go to return ([10]) to Egypt, see all the signs that I have placed in your hand ([11]). And you shall do them before Pharaoh, and I will harden his heart and he shall not let the people go.

([1]) M: «(I beseech) of you, my Lord, send».
([2]) M 1.°: «by the hand of the one who is fitted to be sent» (variant form of infinitive in M); M 2.°: «by the hand of the angel (*or:* «messenger» *ml'k*, error for *mlk'*, «King»?) Messiah who is to be sent».
([3]) M: «he comes out» (*or:* will come out?); cf TJ1.
([4]) M: «(my Word?) will be with the speech of your mouth and with the speech of his mouth and I will instruct you».
([5]) M: «with you».
([6]) *Lit:* «Turgeman» *(twrgmn)*, who stood beside the reader in the synagogues and interpreted his words in Aramaic to the people.
([7]) M: «went back».
([8]) M: «they have come down from their possessions and behold, they are reckoned as dead» = TJ1.
([9]) M: «who sought your life to kill you».
([10]) M: «the Word of the Lord to Moses: When you shall go to».
([11]) M: «before you and you shall do them before».

22 And you shall say to Pharaoh: Thus said the Lord: Israel is my first-born son ([1]),
23 and I have said to you: Let my son go and he shall worship before me; and you have refused to let him go ([2]); behold, I kill your first-born son.
24 And it happened on the way, in the resting-house, that an angel from before the Lord overtook him and sought to kill him.
25 And Zipporah took a flint and cut of the foreskin of her son and brought it near ([3]) the feet of the Destroyer and said: In truth the bridegroom sought to circumcise but the father-in-law did not permit him, and now may the blood of this circumcision atone for the sins of this (his? her? its?) bridegroom.
26 And the angel ([4]) let him alone. Then Zipporah gave praise and said: How beloved is the blood of this (circumcision) ([5]) that delivered this (his?) bridegroom from the hand ([6]) of the angel of death ([7]).
27 And the Lord ([8]) said to Aaron: Go to meet Moses to the wilderness. And he went and met him on the mountain ([9]) of the sanctuary of the Lord and he kissed him.
28 And Moses related ([10]) to Aaron all the words of the Lord who had sent him (and all the signs that he had ordered him to do) ([11]).
29 And Moses and Aaron went and gathered all the wise men of the children of Israel.
30 And Aaron spoke all the words which the Lord ([8]) had spoken with Moses and did the signs before the eyes of the people ([12]).
31 And the people believed in the name of the Word of the Lord and heard that the Lord, in his good mercies, had remembered the children of Israel ([13]) and that their tribulations were manifest before him. And they bowed down and gave thanks and praised.

([1]) M: «the Word of the Lord: Israel is my first-born».
([2]) M: «my sons that they worship before me and you have refused to let them go».
([3]) M: «and cast it beneath the feet of».
([4]) M: «the destroying angel; behold then (s)he gave praise».
([5]) I: + «circumcision».
([6]) I: «from the hands of».
([7]) M: «destroying».
([8]) M: «the Word of the Lord».
([9]) M: «the mountain on which the Glory of the Shekinah of the Lord was revealed».
([10]) M: «told».
([11]) Missing in the text.
([12]) M: «before Pharaoh».
([13]) M: «the Word of the Lord (remembered) the children of Israel».

CHAPTER V

1 And after this Moses and Aaron went in and said to Pharaoh: Thus said the Lord ([1]), the God of Israel: Let go the people and they will celebrate a feast before me in the wilderness.
2 And Pharaoh said: Who is the Lord that I should listen to his voice to let go Israel. Pharaoh does not know who the Lord is; and I will not let Israel go.
3 And they say: The God of the Hebrews was revealed to us. Let us go, we pray, a journey-distance of three days in the wilderness and we will sacrifice before the Lord our God so that he meet us not ([2]) with the plague or with the sword.
4 And the king of Egypt said to them: Why, now, should you, Moses and Aaron, make the people rest from their work; return to your labours.
5 And Pharaoh said: Behold, the people (of the land) ([3]) are now many and you make them rest from their labours? ([4]).
6 And Pharaoh commanded the officers of the people and their oppressors that day, saying:
7 You shall no longer give the people straw to make bricks, not like yesterday and earlier; they shall go and gather straw for themselves.
8 But the number of bricks they made yesterday and earlier you shall lay upon them; you shall not diminish them because they are idle; because of this they cry out, saying: Let us go and let us sacrifice before our God.
9 You shall impose harsher work on the men and they shall work in it and they shall not busy themselves ([5]) with words of lying men.
10 And the oppressors of the people and its officers went out to the people, saying: Thus said Pharaoh: I will not give you straw.
11 Go; gather straw for yourselves from where you will find it, but nothing shall be diminished ([6]) of your labours.
12 And the people were scattered ([7]) in all the land of Egypt to gather stubble for straw.

([1]) M: «the Word of the Lord».
([2]) M: «the God of the Hebrews lest».
([3]) Added interlinearly.
([4]) M: «their servitude».
([5]) M: «support themselves».
([6]) M: «I will not diminish».
([7]) M: «were dispersed».

13 And the oppressors oppressed (them) saying: Complete your work, the amount for each day (is to be) as when the straw was given to you (1).
14 And the officers of the children of Israel whom the oppressors of Pharaoh had set over them were beaten, being asked: Why, neither yesterday nor today, have you not completed as previously the amount allotted to you (2) for brick-making.
15 And the officers of the children of Israel came and cried out (3) before Pharaoh, saying: Why do you act thus (4) with your servants?
16 Straw is not given to your servants and you say to us (5) your servants: Make bricks; behold your servants are punished and Pharaoh and the people are at fault (6).
17 And he said: You are idle, you are idle; wherefore do you say: We will go and will sacrifice (7) before the Lord.
18 And now, go, work; and straw will not be given but the number of bricks you must give.
19 And the officers of the children of Israel saw them in a bad condition, saying: You shall not diminish the daily amount of your bricks.
20 And they met Moses and Aaron standing (8) before them when they came out from before Pharaoh.
21 And they said to them: May the Lord (9) be revealed against you and judge that you have made our name evil in the sight of Pharaoh and in the sight of his rulers, giving (10) a sword into their hands to kill us.
22 And Moses returned before the Lord (11) and said: I beseech by the mercy before you, O Lord; why, I pray, have you done evil to this people, and why, I pray, have you sent me?
23 And from the time that I came unto Pharaoh (12) to speak in the name of your Word he has done evil to this people, and you certainly have not redeemed your people.

(1) M: «that there was straw».
(2) M: «the amount of bricks».
(3) M: «and they lamented (?)».
(4) I: «is it done thus?».
(5) M: «they say to us».
(6) M: «guilty».
(7) M: «we will offer sacrifice».
(8) M: «standing in readiness».
(9) M: «the Word of the Lord» = Geniza, MS D.
(10) M: «you, that you have made our breath evil before Pharaoh and before his servants, putting».
(11) M: «in prayer».
(12) M: «... the hour that I went in before Pharaoh».

CHAPTER VI

1 And the Lord ([1]) said to Moses: Now you shall see what I will do
to Pharaoh because with a strong hand he shall let them go and with
a strong hand he shall drive them out from the land.
2 And the Lord ([1]) spoke with Moses and said to him: I am the Lord.
3 And I was revealed in my Word to Abraham, to Isaac and to Jacob
as the God of the heavens ([2]), but my mighty name, the Lord ([3]),
I did not make known to them.
4 And I also established my covenant with them to give them the land
of Canaan, the land of their sojournings in which they sojourned.
5 And I also have heard the plaint of the children of Israel whom the
Egyptians enslave and in mercy I have remembered my covenant.
6 By an oath, say to the children of Israel: I am the Lord and I will
bring you out ([4]) redeemed from beneath the yoke of the servitude
of the Egyptians and I will deliver you from their toils and redeem
you with a strong hand ([5]) and with numerous judgements.
7 And I will separate you ([6]) to my Name as a people of holy ones ([7])
and my Word will be to you a redeemer God and you shall know that
I am the Lord your God who redeemed ([8]) and brought you out
from beneath the yoke of the servitude of the Egyptians.
8 And I will bring you into the land which I raised ([9]) my hand in oath
to give to Abraham, to Isaac and to Jacob and I will give it to you
as (an inheritance) ([10]) and a possession, I ([11]) the Lord.
9 And Moses spoke thus with the children of Israel but they did not
listen ([12]) to the words of Moses because of broken spirits and harsh
bondage.

([1]) M: «the Word of the Lord».
([2]) MT: «El-Shadday».
([3]) M: «but the name of the Word of the Lord».
([4]) M: «from the servitude».
([5]) I: «with raised hand»; cf Geniza, MS D.
([6]) I: «and I will take».
([7]) M: «as a holy nation».
([8]) M: «I brought you out redeemed from».
([9]) M: «who have raised (raising) my hand».
([10]) M: «An inheritance; thus spoke the Lord (*lit:* the Name)».
([11]) I: «said» = Geniza, MS D.
([12]) M: «to Moses, from the hardness of *(kpytwt)*».

10 And the Lord [1] spoke with Moses, saying:
11 Enter; speak with Pharaoh, the king of Egypt, and he shall let [2]
the children of Israel go from his land [3].
12 And Moses spoke before the Lord, saying: Behold, the children of
Israel have not listened to (my) words and how will Pharaoh listen
to me [4], I who am halting [5] of speech?
13 And the Lord [6] spoke with Moses and with Aaron and commanded
them concerning the children of Israel and Pharaoh, the king of
Egypt, to lead out [7] the children of [8] Israel from the land.
14 These are the heads of the house of their fathers: the sons of Reuben,
the first-born of Israel: Hanok and Pallu, and Hezron and Carmi;
these are the descendants of the sons of Reuben.
15 And the sons of Simeon: Jemuel and Jamin and Ohad and Jachin
and Zohar and Shaul, the son of the Canaanite woman; these are
the descendants of the sons of Simeon.
16 And these are the names [9] of the sons of Levi according to their
generations: Gershom and Kohath and Merari; and the years of the
life of Levi were one hundred and thirty-seven years.
17 The sons of Gershom[10]: Libni and Shimei, according to their des-
cendants.
18 And the sons of Kohath: Amram and Izhar and Hebron and Uzziel;
and the years of the life of Kohath were one hundred and thirty-
three years.
19 And the sons of Merari: Mahli and Mushi. These are the descendants
of the sons of Levi according to their generations.
20 And Amram took as wife Jochebed, the daughter [11] of the brother
of his father, who bore him Aaron and Moses; and the years of the
life of Amram were one hundred and thirty-seven years.
21 And the sons of Izhar: Korah and Nepheg and Zichri.
22 And the sons of Uzziel: Mishael and Elzaphan and Sithri.

(1) M: «the Word of the Lord (*lit:* of the Name)». The text of N repeats the opening words of v 9 at the beginning of v 10.
(2) = that he let.
(3) I: «from the land».
(4) M: «they did (not) listen to me, and how will he listen to me?»
(5) M: «hard».
(6) M: «the Word of the Lord».
(7) M: + «redeemed».
(8) The text of N repeats «the children of».
(9) I: «are» (*lit:* «they»).
(10) «Gershoṇ» in text.
(11) M: «the beloved to himself», *or*, rather, «(his) aunt, to himself».

23 And Aaron took as wife Elisheba, the daughter of Amminadab, the sister of Nahshon, and she bore him Nadab and Abihu and Eleazar and Ithamar.
24 And the sons of Korah: Assir and Elkanah and Abiasaph; these are the descendants of the sons of Korah.
25 And Eleazar, Aaron's son, took as wife from the daughters of Putiel and she bore him Phinehas. These are the heads of the Levite fathers according to their descendants.
26 This is the Aaron and this is the Moses to whom the Lord (1) (said) (2): Bring out the children of Israel (3) from the land of Egypt according to their hosts.
27 These are they who spoke with Pharaoh, king of Egypt, about bringing out the children of Israel from Egypt: Moses and Aaron.
28 And it happened on the day that the Lord (1) spoke with Moses in the land of Egypt,
29 that the Lord (1) spoke with Moses, saying: I am the Lord; speak with Pharaoh, king of Egypt, all that I (4) speak with you.
30 And Moses said before the Lord: I am halting (5) of speech; and how will Pharaoh listen to me?

CHAPTER VII

1 And the Lord (1) said to Moses: See; I have made (6) you lord and ruler to Pharaoh, and Aaron, your brother, will be your interpreter (7).
2 You shall speak all that I have commanded (8) you and Aaron your brother will speak with Pharaoh and he shall (9) let the children of Israel go from his land.
3 And I will harden (10) the heart of Pharaoh and multiply (my) (11) signs and my wonders (12) in the land of the Egyptians.
4 And Pharaoh will not listen to you. And I will set the plague of my

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) Missing in text.
(3) M: + «redeemed».
(4) M: + «now».
(5) M: «hard».
(6) M: «behold, I have set you as a lord to Pharaoh».
(7) *Lit:* «Targeman» *(trgmn)*; M: «Tur(geman)»; cf N Ex 4,16.
(8) I: «I will command»; M: «I command».
(9) = «that he may».
(10) I: «I will steel».
(11) Text: «his»; M: «my signals and (my) (*lit:* «his») signs».
(12) I: «the miracle (*lit:* «astonishment») of the Lord».

punishment in Egypt and I will bring out the hosts of the people of the children of Israel from Egypt in plentiful judgements.
5 And the Egyptians [1] will know that I am the Lord when I set the plague of my punishment upon Egypt and bring out the children of Israel redeemed from amongst them.
6 And Moses and Aaron did as the Lord [2] commanded them; thus they did.
7 And Moses was eighty years old, and Aaron eighty-three years old when they spoke with Pharaoh.
8 And the Lord [2] said to Moses and Aaron, saying:
9 When Pharaoh speaks with you, saying: Give a sign [3] for yourselves, you shall say to Aaron: Take your staff and cast [4] it before Pharaoh and it will become a serpent.
10 And Moses and Aaron went in unto Pharaoh and did thus, as the Lord [2] had commanded them; and Aaron cast down his staff before Pharaoh and before his servants [5] and it become a serpent.
11 And Pharaoh also called the wise men and the sorcerers, and they also —the sorcerers of the Egyptians— did likewise by their sorceries.
12 And each one cast down his staff and they became serpents, but the staff of Aaron swallowed up their staffs.
13 And the heart of Pharaoh was hardened and he did not listen to them, as the Lord [2] had spoken.
14 And the Lord [2] said to Moses: The heart of Pharaoh is hardened; he refuses to let the people [6] go.
15 (Go to) [7] Pharaoh in the morning; behold, he goes out to refresh himself by the river [8] and you shall place yourself before him on the bank of the river; and the staff that was turned into a serpent take in your hand.
16 And you shall say to him: The Lord, the God of the Hebrews, has sent me unto you to say: Let my people go, and they shall [9] worship before me [10] in the wilderness, for behold, until now you have not listened [11].

(1) So I: text: «Egypt» or «Egyptians».
(2) M: «the Word of the Lord».
(3) M: «place» (?)
(4) M: «and throw».
(5) I: «and rulers».
(6) M: «his people».
(7) Missing in the text.
(8) M: «by the waters».
(9) = «that they may».
(10) M: «before him».
(11) M: «received», i. e. «listened»; «obeyed».

17 Thus said the Lord ([1]): In this shall you know that I am the Lord: behold, I strike the waters of the river with the staff that is in my hand and they shall be turned into blood.
18 And the fish that are in the river shall die and the river shall become foul ([2]) and the Egyptians will weary themselves ([3]) (in vain) to drink the waters of the river.
19 And the Lord ([4]) said to Moses: Say to Aaron: Take your staff and incline your hand over the waters of the Egyptians, over the rivers and over their springs ([5]) and over their canals and over every gathering of their waters and they will become blood in all the land of Egypt, in (vessels of) wood ([6]) and (of) stone.
20 And Moses and Aaron did thus, as the Lord had commanded, and he raised his staff ([7]) and struck the waters that were in the river before Pharaoh and before his rulers; and all the waters of the river were turned into blood.
21 And the fish that were in the river died and the river turned foul ([8]) and the Egyptians were not able to drink the water from the river; and there was blood in all the land of Egypt.
22 And the sorcerers of the Egyptians did likewise with their sorceries; and the heart of Pharaoh was hardened and he did not hearken ([9]) to them, as the Lord ([4]) had spoken.
23 And Pharaoh directed himself ([10]) and entered within his house and did not pay attention even to this plague([11]).
24 And all the Egyptians dug around about the river (for water to drink, for they could not)([12]) drink from the water of the river.
25 And seven days passed after the Lord ([4]) had struck the river and he healed it([13]).
26 And the Lord ([4]) said to Moses: Enter unto Pharaoh and say to him:

([1]) M: «the Word of the Lord (said): This time shall you know».
([2]) M: «shall stench».
([3]) M: «and they shall tire themselves».
([4]) M: «the Word of the Lord».
([5]) M: «their pools (?)».
([6]) M: «in their pools/canals (?)».
([7]) M: «the Word of the Lord and brandished his staff».
([8]) M: «and stenched».
([9]) M: «and he did not listen to them».
([10]) M: «reflected».
([11]) M: «bitterness» (read «affliction»?).
([12]) Omitted in the text by homoioteleuton.
([13]) M: «and made the river stink(?)».

Thus said the Lord [1]: Let the people go and they will [2] worship before me [3].
27 If you decline to let them go, behold, I will blot out [4] all your territory by frogs.
28 And the river will swarm with frogs and they shall come up and go into your house and into the bed-chambers of your sleeping quarter, upon your bed and into the houses of your rulers [5] and on your people (and on all your rulers) [6] and into your ovens and into your kneading troughs.
29 And the frogs shall come up on you and your people and all your rulers [7].

CHAPTER VIII

1 And the Lord [1] said to Moses: Say to Aaron: Incline your hand with your staff over the rivers, and over the pools and over the swamps and make frogs come up upon the land of Egypt.
2 And Aaron inclined his hand over the waters of the Egyptians and frogs came up and covered [8] the land of Egypt.
3 And the sorcerers did likewise by their sorceries and they made frogs come up upon the land of Egypt.
4 And Pharaoh called Moses and Aaron and said: Pray before the Lord and [9] the frogs will [9] pass away [10] from me and from my people and I will let the people go and they will sacrifice before the Lord.
5 And Moses said to Pharaoh: Give me a sign and trust me [11] until what time I shall pray for you and for your rulers [12] and for your

[1] M: «the Word of the Lord».
[2] = «that they may».
[3] I: «before him».
[4] M: «I will destroy».
[5] M: «of your servants and of your people».
[6] Probably does not belong to this verse but comes by dittography from the following one. For this reason the corresponding M has been erased.
[7] I: «your servants».
[8] M: «the frogs, and they overspread».
[9] = «that the frogs may».
[10] M: «let them pass».
[11] M: «on you».
[12] M: «and for your servants».

people to blot out the frogs from you and from the people of your house; only those which are in the river shall be left [1].
6 And he said: Until tomorrow. And (Moses) said: (Be it done) according to your words so that you may know that there is none like the Lord our God.
7 And the frogs shall go [2] from you and from the men of your house and from your rulers [3] and from your people; only those which are in the river shall be left [4].
8 And Moses and Aaron went out from the presence of Pharaoh and Moses prayed before the Lord concerning the frogs which he had sent to Pharaoh.
9 And the Lord [5] did according to the words of Moses and the frogs died out of the houses and out of the courtyards and out of the fields.
10 And they gathered them into heaps and heaps, and the land stank [6].
11 And Pharaoh saw that there was an hour of respite and he hardened his heart and he did not hearken to them [7], as the Lord [5] had spoken.
12 And the Lord said to Moses: Say to Aaron: (Incline) [8] your staff and strike the dust of the earth and it shall become vermin in all the land of Egypt.
13 And they did thus; and Aaron inclined his hand with the staff and struck the dust of the earth and there was vermin on all the sons of man and on beast. All the dust of the land became vermin in all the land of Egypt.
14 And the sorcerers did likewise by their sorceries to make vermin come out, but they could not; and there was vermin on man and on beast.
15 And the sorcerers say to Pharaoh: This is the finger [9] of might from before the Lord; and the heart of Pharaoh was hardened and he did not hearken to them [10], as the Lord had spoken.
16 And the Lord [5] said to Moses: Arise early in the morning and be in readiness before Pharaoh; behold, he comes out to refresh

(1) I: «only in the river shall they be left».
(2) M: «they shall pass».
(3) M: «and from your servants».
(4) I: «only those in the river shall be left».
(5) M: «the Word of the Lord».
(6) M: «grew foul».
(7) M: «and he did not listen to them» (*lit:* «receive from them»).
(8) Missing in the text.
(9) M: «power».
(10) M: «and he did not listen to them» (*lit:* «receive from»).

himself by the river; and you shall say to him: Thus said the Lord [1]: Let my people go and they shall [2] worship before me [3].
17 If you do not let my people go, behold, I unleash [4] against you and on your rulers [5] and on your people and on the men of your house a swarm [6] (of gnats) and the houses of the Egyptians shall be filled with the swarm (of gnats) and (also) the land in which they dwell [7].
18 And I will do signs and wonderful things on that day with the land of Goshen, upon which my people dwell, so that no swarm (of gnats) shall be there, so that you may know that I am the Lord whose Word dwells [8] within the land.
19 And I will set redemption [9] between my people and your people. Tomorrow shall this sign be.
20 And the Lord did thus. And there came a great swarm (of gnats) into the palace of Pharaoh and into the houses of his rulers [10]. And in all the land of Egypt, the land was destroyed before the swarm (of gnats).
21 And Pharaoh called Moses and Aaron and said: Go, sacrifice before the Lord your God in the land [11] of Egypt.
22 And Moses said: It is not right to do so because (lambs) [12] are an abomination; they are the idols of the Egyptians; of them we would have to take to sacrifice before [13] the Lord, our God. Behold, if we sacrifice the idols [14] of the Egyptians before them, it is impossible that they should not stone us.
23 We will go a journey-distance of three days in the wilderness and sacrifice before the Lord, our God, as he has spoken to us.
24 And (Pharaoh) [15] said: Behold I let you go and you shall sacrifice

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) = «so that they».
(3) I: «before him».
(4) M: «I will send».
(5) M: «on your servants».
(6) M: «a swarm (of gnats) and also».
(7) M 1.º: «(in) which they dwell»; M 2.º: «(in) which they reside».
(8) M: «the Glory of whose Shekinah dwells».
(9) A literal translation of a probably corrupt word of the MT.
(10) M: «into the house of Pharaoh and into the houses of his servants».
(11) M: «worship God in the land».
(12) It appears that this word is to be supplied to the text.
(13) M: «lambs, they are the abomination of the Egyptians, we must take from them and sacrifice before».
(14) M: «the abomination of the Egyptians».
(15) Missing in text.

before the Lord, your God, in the wilderness. Only that you shall not go very far distant. Pray also for me (1).
25 And Moses said: Behold, I go out from your presence and we will pray (2) before the Lord and he will make the swarm (of gnats) pass from Pharaoh and from his rulers and from the people tomorrow. Only let Pharaoh not lie again by not letting the people go that they sacrifice before the Lord.
26 And Moses went out from the presence of Pharaoh and prayed before the Lord.
27 And the Lord (3) did according to the words of Moses and made the swarm (of gnats) pass from Pharaoh and from his rulers (4) and from the people, and not even one remained.
28 And Pharaoh hardened his heart also this time and did not let the people go.

CHAPTER IX

1 And the Lord (3) said to Moses: Go in unto Pharaoh and say to him: Thus said the Lord, the God of the Jews (5): Let my people go and they shall (6) worship before me (7).
2 Because (if) you refuse to let (them) go and still detain (them),
3 behold, the plague of my punishment shall be (8) upon the cattle of the field, the horses and the donkeys, the camels, the oxen and the sheep: a very strong plague.
4 And the Lord will make a distinction between the cattle of the Egyptians and the cattle of Israel and nothing whatsoever shall die (9) from all that belongs to the children of Israel.
5 And the Lord (10) set a time, saying: Tomorrow, the Lord (11) will do this thing in the land (12).

(1) M: «pray too for me».
(2) First person plural for first person singular; an Aramaism.
(3) M: «the Word of the Lord».
(4) M: «his servants».
(5) M: «of the Hebrews».
(6) = «that they may».
(7) M: «before him».
(8) M: «it comes on your flocks that are in the open field, on the horses and on the asses».
(9) M: «and the Word of the Lord shall set a mark of distinction between the flocks of Israel and the flocks of the Egyptians and there shall not die of their cattle».
(10) M: «And the Word of the Lord».
(11) M: «the Word of the Lord this sign».
(12) M: «word (i. e. thing) to the land».

6 And the Lord (1) did this thing on the following day and all the cattle (2) of the Egyptians died and not even one died from the cattle (3) of the children of Israel.
7 And Pharaoh sent and behold not as much as one had died from the cattle (2) of Israel; but the heart of Pharaoh was hardened and he did not let the people go.
8 And the Lord said to Moses and to Aaron: Take handfuls (4) of ashes of the oven and Moses shall throw them towards the heavens (5) before Pharaoh.
9 And it shall become dust upon all the land of Egypt, and upon the sons of man and upon beast it shall become an inflammation (that) breaks through (and) makes sores (6), in all the land of Egypt.
10 And they took the ashes of the oven and they stood before Pharaoh and Moses threw them towards the heavens and they became an inflammation that broke into sores (7) in the sons of man and in beast.
11 And the sorcerers were not able to stand before Moses because of the inflammation; because there was inflammation on the sorcerers and on all the Egyptians.
12 And the Lord (1) hardened the heart of Pharaoh and he did not listen to them, as the Lord (1) had spoken with Moses.
13 And the Lord (1) said to Moses: Arise early in the morning and be in readiness before Pharaoh and say to him: Thus said the Lord (1), the God of the Jews (8): Let the people go and they shall (9) worship before me (10).
14 Because this time, behold, I will send all my plagues upon your heart (11), on your rulers (12) and your people so that you may know that there is not like unto me (13) in all the land.

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) M: «the flocks of».
(3) I: «and the flocks of».
(4) *Lit:* «full of your palms».
(5) M: «in the direction of the heavens».
(6) M: «producing sores».
(7) M: «inflammation (producing) sores».
(8) M: «of the Hebrews».
(9) = «that they may».
(10) I: «before him».
(11) M: «I shall unleash my plagues on all of them and they shall reach to your heart».
(12) M: «the plague of my punishment upon the heart of Pharaoh and upon your servants».
(13) M: «like unto the Word of the Lord».

15 Because (even) now I had (almost) sent the plagues of my punishment and blotted out (1) you and your people by the pestilence; and you shall be blotted out, O Pharaoh, from the earth.
16 But not that it go well (2) with you have I kept you alive until now; but for this reason have I kept you alive until now: to show you the might of my strength and so that you may recount my Holy Name in all the land.
17 Behold, until now you lord it over my people, not letting them go.
18 Behold, at (this) hour (3) tomorrow I will make very strong hail (4) descend, the like of which was not in Egypt from the day it was founded (5) until now.
19 And now, send, gather your cattle (6) and all that belongs to you on the face of the field, all men and beasts that are left in the field. If they are not gathered (7) within the house the hail will come down upon them and they will die.
20 Whosoever (8) of Pharaoh's rulers (9) feared before the Lord chased his servants and his cattle within the house (10).
21 And whosoever paid no attention to the words of the Lord (11) left his servants and his cattle (12) in the open field.
22 And the Lord said to Moses: Incline (your hand) (13) to the heavens (14) that there may be hail in all the land of Egypt, upon the sons of man and upon beast and upon every plant in the open field, in the land of Egypt.
23 And Moses inclined (15) his staff to the heavens and the Lord gave (16)

(1) I: «And you would have been blotted out».
(2) M: «So as to show what is the might of my strength and so as to recount my Name».
(3) M: «at this time».
(4) M: «this day and tomorrow hail».
(5) *Lit:* «appointed»; M: «that it was established».
(6) M: «your flock».
(7) M: «shall (not) be gathered within the houses, shall come down».
(8) M: «Job who feared the Words of the Lord».
(9) M: «the servants of».
(10) M: «his flocks within his house».
(11) M: «and Balaam that did not pay attention to the words of the Lord».
(12) M: «his flocks».
(13) Missing in the text.
(14) M: «raise your hand towards the heavens».
(15) M: «and he raised».
(16) M: «gave» (a synomym: *šwwy*; text: *yhb)*.

thunder and hail, and fire walked ([1]) within the land and the Lord made hail come down upon the land of Egypt.
24 And there was strong hail and the fire was leaping in the midst of the hail, very strong, the like of which there was not in the land of Egypt from the time ([2]) it became a nation and kingdom ([3]).
25 And in all the land of Egypt the hail blotted out all that was in the open field, from the sons of man to ([4]) beast; and every plant that was in the open field the hail blotted out ([5]), and all the trees that were in the open field it broke.
26 Only in the land of Goshen, where the children of Israel dwelt, was there no hail ([6]).
27 And Pharaoh sent and called Moses and Aaron and said to them: I have sinned ([7]) this time; the Lord is just and Pharaoh and the people are guilty.
28 Pray before the Lord ([8]) that he withhold the thunder from before the Lord and the hail, and I shall let you go and you shall stay no longer.
29 And Moses said to him: As I go out of the city I will stretch out the palms ([9]) of my hands before the Lord; the thunders will be withheld([10]) and there will be no more hail, so that you may know that the earth is of the Lord.
30 But you and your rulers ([11]), I know ([12]) that ([13]) because you are before signs you fear before the Lord ([14]) our God.
31 And the flax and the barley were beaten down, because the barley was early ([15]) and the flax was in (its) capsules and had shed ([16]) its flower.

([1]) M: «and the fire danced within the hail and the Word of the Lord rained down hail upon».
([2]) M: «the hour» (= the time).
([3]) M: «(the time it became) a nation».
([4]) I: «all the».
([5]) M: «destroyed».
([6]) M: «there (there was no) hail».
([7]) M: «I have sinned because I have rebelled against the Word of the Lord this time. It is manifest».
([8]) M: «and cease before the Lord the just».
([9]) M: «the palm».
([10]) For *wtmn'wn* of text read with Geniza, MS D, *ytmn'wn*. M: «will cease».
([11]) M: «but (as for you) Pharaoh, and your servants (I) know».
([12]) M: «that until the plagues reached you, you did not humble yourselves before (the Lord)».
([13]) M: «that still you do not fear».
([14]) M: «the Word of the Lord».
([15]) *Corr: ptnh* of text to *ktnh*. M: «were (= was) late».
([16]) M: «and (its flowers?) were broken».

32 But the wheat and the spelt were not beaten down because they were late.
33 And Moses went out of the city (1) from the presence of Pharaoh and spread out the palm (2) of his hands before the Lord; and the thunder and the hail were withheld (3) and rain did not come down on the earth.
34 And Pharaoh saw that the thunder and the rain and the hail had ceased (4) and he sinned yet again and his heart was hardened, he and his rulers (5).
35 And the heart of Pharaoh was hardened and he did not let the children of Israel go, as the Lord (6) had spoken with Moses.

CHAPTER X

1 And the Lord (7) said to Moses: Go in unto Pharaoh because I have (8) hardened his heart and the heart of his rulers (9) so as to set these signs (10) among them,
2 so that you may relate in the hearing of your sons (11) and of your sons' sons how I have confounded the Egyptians, and the signs that I have set among them (12), and you shall know (13) that I am the Lord.
3 And Moses and Aaron came (14) unto (15) Pharaoh and say to him: Thus said the Lord, the God of the Hebrews: How long will you decline to humble yourself before the Lord? Let my people go (16) and let them (17) worship before me.

(1) M: «outside the city».
(2) M: «the palms of his».
(3) M: «ceased».
(4) M 1.º, M 2.º: «the rain, hail and thunder had ceased».
(5) M: «and his servants».
(6) M: «the Word of the Lord by the hands of (= through) Moses».
(7) M: «the Word of the Lord».
(8) M: «I shall harden».
(9) I: «of his servants».
(10) M: «and my wonders».
(11) M: «to recount in the hearing of your sons».
(12) M: «I was revenged of the Egyptians and the signs of my wonders which I set among you».
(13) M: «and they shall know».
(14) M: «and he went in».
(15) M: «before».
(16) M: «before him; let my people go».
(17) = «that they may».

4 Because if you decline to let my people go, behold, tomorrow I will bring the locusts into your territory.
5 And they will cover the view of the land and you will not be able (1) to see the land and they shall eat the remnant that has been spared, that has been left (2) to you from the hail, and they shall eat all the trees that grow for you from the open field.
6 And your houses and the houses of all your rulers and the houses of all the Egyptians (3) shall be filled by them; which your fathers, or your fathers' fathers have not seen from the day they were (4) upon the earth until this day. And he hurried (5) and went out from before Pharaoh.
7 And Pharaoh's servants said to him: How long will this one be a snare for us? Let the people go (6) and they shall (7) worship before the Lord their God before you (come to) know (8) that Egypt is blotted out (9).
8 And Moses and Aaron were made return unto Pharaoh and they say to them: Go, sacrifice before the Lord your God. But who are those that go?
9 And Moses said: With our young men (10) and our old men; we shall go with our sons and our daughters, with our sheep and our oxen we shall go, because we have a feast before the Lord.
10 And he said: Let, now, the Word (11) of the Lord be with you (12) when I let you and your little ones go. See! There is evil before your faces.
11 Not thus! Go now, men (among you) and worship before the Lord because you have desired it. And they were driven out from before the presence of Pharaoh.
12 And the Lord (13) said to Moses: Incline your hand over the land of Egypt with the locusts (14) and let them come down upon the land of

(1) M: «Pharaoh will (not) be able.».
(2) M: «and it shall eat the remainder that has been spared, that has been left to you».
(3) M: «(of all) your servants and the houses of all the Egyptians».
(4) M: «they dwelt».
(5) M: «and directed himself».
(6) M: «the men».
(7) = «that they».
(8) M: «is it that as yet you have not reflected to know?».
(9) M: «has been blotted out».
(10) M: «our youths».
(11) M: «thus let the Word».
(12) M: «at your aid».
(13) M: «the Word of the Lord».
(14) Sic!; rendering literally MT, which may be corrupt, lacking some word.

Egypt and eat every plant and [1] the land: all that the hail has left.
13 And Moses inclined his staff over the land of Egypt and the Lord [2] brought wind from the east [3] to the land all that day and all the night. Morning came and the eastern wind had borne the locusts.
14 And the locusts came up upon all the land of Egypt and dwelt in all the territories of Egypt in great numbers. Before them there were not such locusts like them and after them there will not be such [4].
15 And they covered all the view of all the land and the land darkened [5] and they ate every plant of the land and all the fruits of the tree that the hail had left, and a green [6] thing was not left on a tree or on a plant of the open field in all the land of the Egyptians.
16 And Pharaoh hastened [7] to call Moses and Aaron and said: I have sinned before the Lord your God and against you.
17 And now, forgive, I pray, my debts [8] only this time and pray before the Lord your God and may he make [9] this plague [10] also pass from me.
18 And he went out from before Pharaoh and prayed before the Lord.
19 And the Lord turned a very strong [11] wind in the sea [12] and it bore the locusts and he cast them into the Reed Sea[13]; a single locust was not left in all the territory of the Egyptians.
20 And the Lord hardened the heart of Pharaoh and he did not let the children of Israel go.
21 And the Lord said: Incline your hand to the heavens [14] and let there be darkness upon the land of Egypt, and let there be feeling in the darkness[15].
22 And Moses inclined[16] (his) hand to the heavens and there was thick darkness in all the land of Egypt three days.

(1) Perhaps the text is mistaken and should read: «of the land».
(2) M: «and his Word».
(3) M: «eastern».
(4) M: «and after them there will not again be (*lit:* «there will not add to be») such».
(5) M: «and it grew dark».
(6) M: «green in tree and herb».
(7) M: «and he hurried».
(8) M: «and forgive the debts».
(9) = «that he may».
(10) M: «anger».
(11) M: «the Word of the Lord —a very strong westerly wind».
(12) i. e. a westerly wind.
(13) M: «and threw them into the sea».
(14) M: «and the Word of the Lord said: Lift up your hand towards the heavens».
(15) M: «and let them be as people groping in the darkness».
(16) M: «and he lifted up».

23 No one saw his brothers and no one rose from his place for three days. But there was light ([1]) in their dwelling-places ([2]) for all the children of Israel.
24 And Pharaoh called Moses and Aaron and said: Go and worship before the Lord; only your sheep and your oxen shall remain ([3]) here; your little ones shall go with you.
25 And Moses said: You shall also give into our hand ([4]) sacrifices and holocausts and we will sacrifice before the Lord our God.
26 And our cattle ([5]) shall also go with us; the hoof of a foot shall not be left behind of them; we take them to sacrifice before the Lord, our God, and, as for us, we do not know how much we shall worship before the Lord, until the time we enter there ([6]).
27 And the Lord ([7]) hardened his heart ([8]) and he did not desire to let them go.
28 And Pharaoh said to him ([9]): Go from beside me ([10]) and never again speak before me one of those harsh words ([11]); I would surely ([12]) rather die than hear any of your words. Take heed ([13]) that my anger be not kindled against you and I deliver you into the hands of the people who sought your life and they kill you ([14]).
29 And Moses said to him ([15]): Fittingly and with truth have you spoken. I was notified ([16]) while yet residing in Midian to the effect ([17]) that

([1]) M: «they had light because they busied themselves with the words of the Law in their dwellings».
([2]) M: «in their tents».
([3]) M: «leave; take also your little ones».
([4]) I: «into our hands».
([5]) M: «our flocks we shall take with us».
([6]) M: «what we must sacrifice before the Lord until we enter there».
([7]) M: «the Word of the Lord».
([8]) M: «of Pharaoh».
([9]) i. e. «to Moses».
([10]) M: «take care that you (never again)».
([11]) I: «these (words)».
([12]) I: «he (would rather)».
([13]) M: «these words. Wherefore, he said to him, take care».
([14]) M: «saying: Are not these harsh words which you say to me? I seek only to die and not listen to your words. Take care lest my anger be enkindled against you and I deliver you into the hands of the people who sought your life to kill you».
([15]) I: «to Pharaoh».
([16]) M: «(was notified) from the first time I was residing in Midian, and not only after mercy was shown to you, after I prayed for you and the plague...».
([17]) *Lit:* «saying».

all the men who sought your life are dead, and not only after I made petition for you before the Lord, and I prayed for you and the plague was withheld from you. And this plague is the tenth one for Pharaoh. With the first-born of Pharaoh it will begin. And Moses said to Pharaoh: Fittingly and with truth have you spoken; I shall never again see your countenance.

CHAPTER XI

1 And the Lord said to Moses: One more plague will I bring (1) upon Pharaoh and upon the Egyptians; and after that he will let you go from here; when he lets you go he will drive you out from here in all haste (2).
2 Speak, I pray, in the hearing of the people, and (3) each man will ask of his neighbour, and every woman of her neighbour, objects of silver and objects of gold.
3 And the Lord (4) gave favour to the people on the sight of the Egyptians. Moreover, Moses was a very powerful man in the land of Egypt in the sight of the rulers (5) of Pharaoh, and in the sight of the people.
4 And Moses said: Thus said the Lord: In the middle of the night my Word (6) will be revealed in the midst of Egypt.
5 And all the first-born in the land of Egypt shall be killed (7), from the first-born of Pharaoh who was to sit upon the throne (8) of his kingdom, to the firs-born of the maidservant who grinds behind the mill, and every first-born of the cattle.
6 And there shall be (9) a great cry in all the land of Egypt such as there has never been, and such as will not be seen (10) again.

(1) M: «I will unleash».
(2) M: «complete extermination».
(3) = «so that».
(4) M: «the Word of the Lord».
(5) M: «the servants».
(6) M: «the Word of the Lord: At midnight my Word».
(7) I: «and I will kill».
(8) M: «to abhor» *(lmt'b)* or to desire *(lmt'b = lmt'b)*. *Or:* to seek *(lmtb')* or to sit on *(lmtb b)* all the thrones; More likely *lmt'kb* = to be removed from the throne.
(9) *Lit:* «there was».
(10) M: «be».

7 But against any of the children of Israel —either against man or
beast— no dog shall bark with its tongue, that you may know that
the Lord makes a distinction between the Egyptians and Israel.
8 And all these your servants will come down unto me and they will
salute me saying: Go out, you and all the people who are with you ([1]);
and after that I will go out. And he (Moses) went out from before ([2])
Pharaoh in hot anger.
9 And the Lord ([3]) said to Moses: Pharaoh will not listen to you, so
as to multiply ([4]) the signs of my wonders in the land of Egypt.
10 And Moses and Aaron did all these wonders before Pharaoh, but
the Lord ([3]) hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children
of Israel go out of his land.

CHAPTER XII

1 And the Lord ([3]) spoke to Moses and Aaron in the land of Egypt
saying:
2 This month of *Nisan* will be for you the beginning of the months; it
shall be the first for you and for all ([5]) the beginnings of the months
of the year.
3 Speak to all the congregation of the children ([6]) of Israel: On the tenth
day ([7]) of this month they shall take ([8]) every man a lamb according
to their father's house; a lamb for every house.
4 And if the household is too few in number for the paschal lamb,
he and the neighbour who is near his house shall take according to
the number of persons ([9]): according to what each can eat you shall
make count for the paschal lamb.
5 Your lamb shall be perfect, without blemish, male, a year old; from
among the lambs or from among the kid-goats, you shall take it.
6 And you shall keep it until the fourteenth day ([10]) of this month and

([1]) M: «that are in your hand».
([2]) M: «from beside».
([3]) M: «the Word of the Lord».
([4]) M: «these».
([5]) M: «for all».
([6]) M: «of Israel».
([7]) *Lit:* «in the ten days».
([8]) M: «for them»; in the text: «for you».
([9]) M: «according to the total of persons».
([10]) *Lit:* «on the fourteen days».

all the assembly of the congregation of the sons of Israel shall slaughter it at twilight (1).
7 And they shall take some of the blood and they shall put it on the two doorposts and on the lintel of the houses in which they shall eat the Passover (2).
8 And they shall eat the flesh in the night of Passover; roasted on fire; unleavened bread with bitter herbs they shall eat.
9 Do not eat any of it lightly roasted, or even over-cooked, cooked in water, but only roasted on fire; the head with his legs (3) and the inner parts.
10 And you shall leave none of it over until morning, and anything that does remain of it until morning you shall burn in the fire.
11 And according to this order you shall eat it: your loins girded (4), your shoes on your feet and your staffs in your hands. And you shall eat (5) it in a hurry; it is the paschal sacrifice before the Lord.
12 And I will pass in my Word (6) through the land of Egypt this night of the Passover and I will kill all the first-born in the land of Egypt from the sons of man to beast. And I will execute different judgements on all the idols of Egyptians. The Lord has said (7).
13 And the blood will be for you as a sign over the houses where (8) they dwell, and I will see the blood and I will pass by (9), and I in my Word will defend (10) you, and there will be no destroying death among you when I kill all the first-born in the land (11) of Egypt.
14 And this day shall be for you a good memorial; you (12) shall celebrate it as a feast before the Lord (13): you shall celebrate it for your generations as an eternal statute.
15 Seven days you shall eat (14) unleavened bread. Even on the first day

(1) *Lit:* «between the (two) suns (*or:* «services»)».
(2) M: «in which they eat it».
(3) M: «his feet»; cf Onk.
(4) M: + «with the precepts of the Law».
(5) M: «they shall be eaten»; perhaps we should read: «and you shall eat».
(6) M: «and I will be revealed in my Word».
(7) M: «I am he».
(8) M: «in which».
(9) M: «and he will spare».
(10) M: «and my Word will defend».
(11) M: «and the destroying angel who is appointed over death will not have power to injure (you) when I am revealed to slay the first-born in the land».
(12) *Text:* «and they shall be celebrated»; writing *waw* as *yod.*
(13) M: + «your God».
(14) M: «they shall eat».

you shall put away leaven out of your houses, because whoever eats
leavened bread from the first day to the seventh day, that man (1)
will be blotted out from Israel.
16 On the first day you shall have a feast day and a holy convocation
(and on the seventh day, a feast day and a holy convocation) (2).
No work shall be done on them. But whatever is done (3) for any
vital need, that alone may be done by you.
17 And you shall observe the unleavened bread (4) because on this
very day (5) I brought your hosts redeemed out (6) of the land of Egypt;
and you shall observe this day throughout your generations as an
eternal statute.
18 In the first month from the fourteenth day (7) of the month at twi-
light (8), you shall eat unleavened bread, until the twenty-first day
of the month, in the evening.
19 For seven days no leaven shall be found (9) within your houses;
because whoever eats leavened bread, that person will be blotted out
from the congregation of Israel, whether he is a stranger or a native
of the land.
20 You shall eat nothing leavened. In all your dwelling places you shall
eat unleavened bread.
21 And Moses called all the wise men of Israel and he said to them (10):
Appoint (the participants) and take one of the flock according to
your families and sacrifice the Passover.
22 And take a bunch of hyssop and dip it in the blood which is in the (11)
vessel (and come) (12) and put it on the lintel and on the two doorposts,
and let no one go out of the door of his house until morning.

(1) I: «that soul (= person)».
(2) Omitted in the text by homoioteleuton.
(3) M: «all that by which (things are) eaten».
(4) = the feast of Unleavened Bread; M: «the precepts of unleavened bread».
(5) *Lit:* «at the time of day»; M: «as the time».
(6) M: «he brought you out».
(7) *Lit:* «from the fourteen days».
(8) *Lit:* between the (two) suns» (*or:* «services»).
(9) M: «shall not be seen».
(10) M: «withdraw your hands from foreign worship and afterwards sacrifice a lamb».
(11) M: «which is in the cup».
(12) *Or:* «and you»; probably a dittography arising from the occurence of the same word later in this verse.

23 And the Glory of the Shekinah of the Lord (1) will pass to blot out (2) the Egyptians and he will see the blood upon the lintel and upon the two doorposts and he will pass by (3), and the Word of the Lord will defend the door of the fathers of the children of Israel and he will not give permission to the destroyer (4) to enter within your houses to destroy (5).
24 You shall observe this word as a statute for yourselves and for your sons for ever.
25 And it shall come to pass when you come into the land which the Lord (1) will give you as he said, that you will observe this service.
26 (And when your children say to you: What does this service mean for you?) (6)
27 You shall say: It is the sacrifice of the Passover before the Lord, who passed by and defended (7) the houses of the children of Israel in Egypt when he killed the Egyptians (8), and delivered our houses. And the people bowed down and praised and glorified.
28 And the children of Israel went and did so; as the Lord (1) had commanded Moses and Aaron so they did.
29 And in the middle of the night the Lord slew (9) all the first-born in the land of Egypt from the first-born of Pharaoh who was to sit upon the throne of the kingdom to the first-born of the captive who was in prison, and every first-born of the cattle.
30 And Pharaoh rose up at night, he and all his rulers (10) and all the Egyptians and there was a great cry in Egypt, because there was not a house there in which there were no dead (11).
31 And he called Moses and Aaron at night and he said: Rise up, go out from the midst of my people, both you and the children of Israel, and go, worship before the Lord as you have spoken.
32 (Take also your flocks and your herds as you said) (12) and go and pray also for me.

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) M: «to destroy».
(3) M: «and he will spare».
(4) M: «the destroying angel will be (not) empowered»; M: «to the destroyer».
(5) M: + «you».
(6) Omitted in text by homoioteleuton.
(7) M: «the Word of the Lord spared and defended the».
(8) M: «when he destroyed the Egyptians».
(9) M: «at midnight the Word of the Lord slew».
(10) M: «his servants».
(11) M: «a house within which there was not dead one of the Egyptians».
(12) Omitted in text by homoioteleuton.

33 The Egyptians urged the people to let them go quickly from the land, for they said: If the Israelites delay here but one hour, behold all the Egyptians are dead.
34 And the people loaded their cakes of doughs before it was leavened (1), their kneading bowls wrapped up in their mantles (2) on their shoulders (3).
35 And the children of Israel did according to the words of Moses and they asked of the Egyptians objects of silver and objects of gold and clothes.
36 And the Lord (4) gave favour to the people in the sight of the Egyptians, and they lent (5) to them, and the children of Israel despoiled the Egyptians of their property (6).
37 And the children of Israel (journeyed) (7) from Pelusium (8) to Succoth about six hundred thousand men on foot, besides the little ones.
38 And many strangers (9) also went up with them and sheep and oxen; very many cattle (10).
39 And they baked their own leaven (11) which they had brought out of Egypt before it was leavened, unleavened cakes (12) for they had been driven out of Egypt (13). And could not wait, and they had not even made provisions (14) for themselves.
40 And the dwellings of the children of Israel which they dwelt in Egypt were four hundred and thirty years.
41 And it happened that at the end of four hundred and thirty years, on that very day (15), all the hosts of the Lord went out redeemed from the land of the Egyptians.

(1) M: «their dough before it was leavened».
(2) I: «placed (upon)».
(3) M: «what remained of the unleavened bread and of the bitter herbs wrapped up in their clothes, laden upon their shoulders».
(4) M: «the Word of the Lord».
(5) M: «(of) the Egyptians and they asked».
(6) M: «(the children of) Israel the Egyptians with their animals».
(7) Missing in the text.
(8) MT: Rameses.
(9) M: «mixed multitudes».
(10) M: «very numerous flocks».
(11) M: «(baked) the dough which they had brought».
(12) M: «unleavened pancakes».
(13) M: «the Egyptians had driven them out».
(14) M: «delay, and neither had they made provisions for the journey».
(15) *Lit:* «as the time of this day».

42 It is a night reserved and set aside for redemption to the name of the Lord at the time the children of Israel came out (1) redeemed from the land of Egypt.
Truly, four nights are those that are written (2) in the Book of Memorials.
The *first night:* when the Lord was revealed over the world to create it (3). The world was without form and void and darkness was spread over the face of the abyss and the Word of the Lord was the Light (4), and it shone (5); and he called it the *First Night* (6).
The *second night:* when the Lord was revealed to Abram, a man of a hundred years, and Sarah his wife, who was a woman of ninety years to fulfil what the Scripture says (7): Will Abram, a man of a hundred years beget, and will his wife Sarah, a woman of ninety years, bear? And Isaac was thirty seven years when he was offered upon the altar. The heavens were bowed down and descended and Isaac saw their perfections and his eyes were dimmed because of their perfections, and he called it the *Second Night* (8).
The *third night:* when the Lord was revealed against the Egyptians at midnight: his hand slew the first-born of the Egyptians and his right hand protected the first-born of Israel to fulfil what the Scripture says: Israel is my first-born son (9). And he called it the *Third Night.*
The *fourth night:* When the world reaches its end to be redeemed (10): the yokes of iron shall be broken and the generations of wickedness (11) shall be blotted out; and Moses will go up from the desert

(1) M: «it is for redemption before the Lord at the coming out».
(2) M: «because four nights are written».
(3) I: «(to create) the world».
(4) I: «Light».
(5) I, M: «and it illuminated». Cf *Atlántida* 1, 1963, p 389. *ExpT* 79, 1968, p 116.
(6) Cf R. Le Déaut, *La nuit pascale*, Rome, 1963, pp 215ff.
(7) M: «his first-born son is Israel (Ex 4,22) and he called it the Second Night. The Third Night». This scriptural citation is displaced. It belongs to the end of the third night.
(8) Cf R. Le Déaut, *op. cit.*, pp 133ff.
(9) Ex 4,22.
(10) Walton, R. Bloch, Le Déaut: «to be dissolved».
(11) I: «and the wicked»; M: «the members of the wicked and the yokes of iron shall be blotted out from Is(rael)».

(and the king Messiah from on high) ([1]). One will lead at the head of the flock ([2]) and the other will lead at the head of the flock ([2]) and his Word will lead between the two of them, and I ([3]) and they will proceed together.
This is the night of the Passover to the name of the Lord: it is a night reserved and set aside for the redemption of all the generations of Israel.
43 And the Lord said to Moses and to Aaron: This is the decree of the Law of the Passover: no gentile shall eat of it.
44 And every slave of anyone bought ([4]) for money you shall circumcise; then he will be fit to eat of it.
45 My people, children of Israel, no gentile sojourner ([5]) for wages shall eat of it ([6]).
46 In groups it shall be eaten; you shall not bring outside any of the flesh from the house for a group, and not even from one group for another, and a bone you shall not break in it ([7]).
47 And all the congregation of Israel shall keep the Passover.
48 And if a resident who resides with you wishes to keep the Passover before the Lord, when he circumcises every male, then he will be fit to keep it, and he will be as the natives of the land; but no gentile shall eat of it.
49 There shall be one decree of law ([8]) for the natives and for the sojourners who sojourn among you.

([1]) These words are missing from N, and M notes the lacuna. They are in the other texts. According to Le Déaut (*op. cit.*, p 272) the omission is not deliberate. We render as «from on high» *(me-ruma)*; however, it can also be translated «from Rome». The first rendering (thus Le Déaut, *op. cit.*, pp 359-369) is preferable. The text would, then, make allusion to the Messiah who comes from on high and with whom it might identify the Son of Man of Dan 7. It could, however, also allude to the Jewish belief (Sanh 98a) that the Messiah would come from Rome.

([2]) *Or:* «on top of the cloud». The Targum text of Walton's Polyglot and of the first Rabbinic Bibles read: «the cloud» *('anana)* instead of «flock» *('ana)*. «Flock» appears to be the better reading but with a *remez* or allusion to the cloud of Dan 7,13.

([3]) «and I» is probably superfluous in the text which should read simply: «and they (Moses and the Messiah) will proceed».

([4]) M: «of purchase, when you have circumcised (him)».

([5]) I: «the sojourner and gentile hired labourer».

([6]) M: «a sojourner who (is) a man and a hired labourer, when he is a gentile, shall not eat of it» = Frag. Targ.

([7]) M: «(of) the houses (any) of the flesh outside and you shall not neglect (to practice) the command with it».

([8]) M: «there shall be one law».

50 And all the children of Israel (did it) (1); as the Lord commanded Moses and Aaron thus they did.
51 And it came to pass that on that very day (2) the Lord brought the children of Israel redeemed from the land of Egypt, according to their hosts.

CHAPTER XIII

1 And the Lord (3) spoke with Moses saying:
2 Sanctify to my name (4) every first-born: what opens every womb in the children of Israel, in the sons of man and in cattle are to my name (5).
3 And Moses said to the people: Remember this day (in) which you have come out redeemed from Egypt, from the house of bondage, because by a strong hand the Lord (3) has led you out hence, and you shall not eat leaven.
4 This day you go out redeemed, at the time of the month of *Abiba.*
5 And when the Lord has brought you into the land of the Canaanites and the Hittites and the Amorites and the Hivites, and the Jebusites, which the Lord swore to your fathers to give you, a land that produces good fruits, pure as milk and sweet as honey (6) —you shall offer this service on this month;
6 seven days you shall eat unleavened bread and on the seventh day (there shall be) a feast before the Lord.
7 Unleavened bread shall be eaten for seven days and leaven shall not be seen with you, and nothing leavened shall be seen with you in all your borders.
8 And you shall tell your sons on that day saying: It is because of the precept of unleavened bread the Lord did for us the victories of our battles when we came out redeemed from Egypt (7).

(1) This Aramaic word is lacking.
(2) *Lit:* «as the time of this day».
(3) M: «the Word of the Lord».
(4) M: «all the first-born the first who open the womb in the chi(ldren)».
(5) M: «are: thus said the Lord».
(6) M: «(as) milk and tasty as honey».
(7) M 1.°: «because of this precept of unleaven and the bitter herbs and this flesh of Passover has the Lord worked signs for me when I came out from Egypt»; M 2.°: «the Word of the Lord (has worked) signs for us when they came out».

9 And they shall be for you as signs upon your arms and as a good memorial upon your faces so that the law of the Lord may be constantly on your mouths; because by a strong hand he has brought you redeemed out of Egypt.
10 And you shall observe the statutes of this Law in its time, from year to year (1).
11 And when the Lord (2) brings you (3) into the land of the Canaanites, as he swore to you and to your fathers, and gives it to you,
12 you shall set aside to the name of the Lord every firstling that opens the womb, and everything that opens the womb (4) of a beast which you have, the males shall be for the name of the Lord.
13 Everything that opens the womb of a donkey you shall redeem with a lamb and if you do not redeem it you shall kill it (5); and all males of the sons of man among your sons you shall redeem.
14 And when tomorrow your sons ask (6) saying: What is this?, you shall say to (the)m: By a strong hand has the Lord (7) brought us out redeemed from the house of bondage (8).
15 And it came to pass that Pharaoh hardened against letting us go and the Lord killed all the first-born in the land of Egypt, from the first-born of the sons of man to the first-born of beasts; because of this we offer before the Lord all males that open the womb (9), and every male of our (10) sons (11) we redeem.
16 And it shall be as a sign upon your arms and as a good memorial upon your faces (12), that by a strong hand the Lord led us out redeemed from (13) Egypt.
17 And it came to pass that when Pharaoh let the people go (14) the Lord (15) did not lead them by the way of the land of the Philistines

(1) *Lit:* «from time of days to time of days»; M: «this statute at the (appointed) time to be doing it from those days to those months»; last part = Frag.Targ.
(2) M: «the Word of the Lord».
(3) M: «you» (plural; in N sing).
(4) M: «(and all) the first who break the womb».
(5) M: «you shall kill them with the head of an axe».
(6) M: + «you».
(7) M: «the Word of the Lord from».
(8) M: «(from) Egypt, from the house of bondage»; but we should probably read: «from the house of bondage of Egypt» (M).
(9) M: «to the name of the Lord everything that first opens the womb».
(10) M: «our sons I will redeem».
(11) I: «they (are redeemed)».
(12) M: says expressly: «philacteries» = *tephillim*.
(13) M: «redeemed us and brought (us) out».
(14) M: «at the time he let (the people) go».
(15) M: «the Word of the Lord by the road».

although that was near, because the Lord ([1]) said: Lest the heart of
the people be broken when they see battle-array and they return to
Egypt.
18 And the Lord led the people ([2]) about by the way of the wilderness
(towards) the Reed Sea. And armed in good work the children of
Israel went up redeemed from the land of Egypt.
19 And Moses took the bones of Joseph with him because he had made
the children of Israel swear saying: The Lord shall surely remember
you in his good mercies ([3]) and you shall take my bones with you
from here.
20 And they journeyed from Succoth and encamped in Etham, on the
edge ([4]) of the wilderness.
21 And the Word of the Lord led on before them during the daytime
in a pillar of cloud to lead them on thc way ([5]); and by night in a
pillar of fiery cloud to give them light, that they might journey ([6])
by day and night.
22 The pillar of cloud did not cease during the daytime, nor the pillar
of fire at night, leading and standing in readiness and shining before
the people ([7]).

CHAPTER XIV

1 And the Lord ([8]) spoke with Moses saying:
2 Speak with the children of Israel and let them return and encamp
before the Taverns of Licenciousness ([9]) between Migdol and the
sea, before the idol Zephon([10]); directed (towards it) you shall em-
camp by the sea.
3 And Pharaoh (will say) ([11]) concerning the people of the children of

([1]) M: «the Word of the Lord in the thought of him (of his heart?)».
([2]) M: «and the Word of the Lord led the people».
([3]) M: «the Word of the Lord (will remember) you in his mercies».
([4]) M: «which is on the edge of».
([5]) M: «to show them the way».
([6]) M: «(may) go and ha(ve light)».
([7]) M: «the house of Israel».
([8]) M: «the Word of the Lord».
([9]) MT: *Pi-hahirot*. In the text and in M literally: «Inns or resting places, of licentiousness».
([10]) MT: *Baal-Sephon*.
([11]) Missing in the text.

Israel: They are gone astray on the way; my idol Baal Zephon has
barred against them the passes of the wilderness ([1]).
4 And I will harden the heart of Pharaoh and he will pursue after them
and I will be glorified ([2]) (in) Pharaoh and in all his hosts, and the
Egyptians will know that I am the Lord. And they did thus.
5 And it was related ([3]) to the king of Egypt that the people had fled,
and the heart of Pharaoh and of his rulers was changed towards the
people and they say: What is this which we have done that we have
let Israel go from serving before us?
6 And he harnessed his chariots and took people, servants of war,
with him.
7 And he took six hundred chariots and all the chariots of the Egyp-
tians, and lords ([4]) were appointed over all of them.
8 And the Lord hardened the heart of Pharaoh, king of Egypt, and he
pursued after the children of Israel and the children of Israel went
out redeemed, with head uncovered.
9 And the Egyptians pursued after them and they reached them (as
they were) encamped by the sea —all the horses, the chariots of
Pharaoh, and his horsemen and his hosts— near the Taverns of Li-
cenciousness, before the idol Zephon.
10 And Pharaoh drew near ([5]) and the children of Israel lifted up their
eyes and behold, the Egyptians marched after them and they feared
greatly. And the children of Israel prayed ([6]) before the Lord.
11 And they say to Moses: Is it because there are no tombs ([7]) in Egypt
that you have led ([8]) us to kill us in the wilderness? ([9]) What is this
that you have done to us in bringing us ([10]) out of Egypt?
12 Is not this the word that we spoke with you in Egypt saying: Let us

([1]) M: «Pharaoh is to say to Dathan and Abiram, who remained in Egypt, concerning the children of Israel: My idol Peor etc... they are seized (?) in the land; they are gone astray on the way; the idol of Zephon has barred against them the passes of the wilderness».

([2]) M: «and he will pursue aft(er them) and I, my Word, shall be glorified in Ph(araoh)».

([3]) M: «and the actors (i. e. *actores publici* or overseers of the slaves) who journeyed with the children of Israel and had acted against the people related».

([4]) M: «the polemarchs», i. e. generals.

([5]) M: «Pharaoh offered sacrifices to Baal Zephon».

([6]) M: «and they cried».

([7]) M: «were there no tombs for us?».

([8]) M: «to bring us».

([9]) M: + «of Zephon».

([10]) M: «them».

alone ([1]) that we may serve before the Egyptians; for it is better for us to be serving before the Egyptians than to kill us in the wilderness ([2]).
13 The children of Israel were made into four groups at the time they were standing beside the Reed Sea. One said: Let us fall into the sea; and one said: Let us return to Egypt; and one said: Let us set battle-array against them; and one said: Let us shout out against them and confound them. To the group that said: Let us fall into the sea, Moses said: Fear not, stand prepared and see the redemption of the Lord which he does for you this day; and to the group that said: Let us return to Egypt, Moses said: Fear not, because as you have seen the Egyptians this day, you shall see them again no more in bondage forever;
14 and to the group that said: Let us set battle-array against them, Moses said: Fear not, the Lord ([3]) himself works your battle-victories for you; and to the group that said: Let us shout against them and confound them, Moses said: Fear not; stand; be silent and give glory and praise and exaltation to our God.
15 And the Lord ([4]) said to Moses: How long will you stand praying before me? Your prayer has been heard before me; besides, the prayer of the children of Israel has anticipated ([5]) yours. Speak to the children of Israel and let them go forward.
16 And as for you, raise your staff and incline your hand over the sea and divide it and the children of Israel shall enter the midst of the sea on dry land.
17 And as for me, behold, I harden the heart of the Egyptians and they shall enter after them ([6]) and I shall be glorified in Pharaoh and in all his hosts, in his chariots and in his horsemen.
18 And the Egyptians shall know that I am the Lord when I am glorified in Pharaoh, in his chariots and his horsemen.
19 And the angel of the Lord who was ready to walk before the camps of Israel, in front of them, moved and stood behind them; and the pillar of cloud moved from in front of them and stood behind them.

([1]) M: «leave (us)».
([2]) M: «in tents».
([3]) M: «in the Glory of his Shekinah is he who works». This variant appears to be misplaced in the MS.
([4]) M: «the Word of the Lord».
([5]) M: «of my people has anticipated».
([6]) M: «after you and my (his; cf v 4) Word will be glorified».

20 And he went in between the camp of the Egyptians and the camps of Israel; and the cloud became darkness, and in part light (1): obscuring darkness (2) for the Egyptians and light for Israel all the night; and one group did not draw nigh to the other for battle-array all the night (3).
21 And Moses inclined his hand over the sea and the Lord drove the sea by a strong east wind all the night and made the sea dry land, and the waters were divided.
22 And the children of Israel entered into the midst of the sea on dry land and the waters were walls of water for them to their right and to their left.
23 And the Egyptians followed on and entered after them —all the horses of Pharaoh, his chariots and his horsemen— in the midst of the sea.
24 And it came to pass at morning time (4) that the Lord observed (5) in anger the camps of the Egyptians and he hurled upon them asphalt and fire and hailstones (6); and he confounded the hosts of the Egyptians.
25 And he unloosed the chariot-wheels and they carried them away, pulling them (7) backwards. The way of she-mules (8) is to drag by the wheels, but the shafts turned to drag like she-mules, and cast them (the Egyptians) into the sea. When the Egyptians saw this praiseworthy thing they say one to the other: Let us flee from the people (9), the children of Israel, because it is the Lord who worked their battle-victories for them when they were yet in Egypt and he is about to work their battle-victories for them again at the Reed Sea.
26 And the Lord (10) said to Moses: Incline your hand over the sea and

(1) M: «(part of it) light and part of it».

(2) «darkness; light shining upon Israel and darkness obscuring the Egyptians, and not».

(3) M: «and Israel was illumined by night. One camp did not draw near the other. But the angels of the service did not say the service all the night».

(4) *Lit:* «times of the morning».

(5) M: «and the Word of the Lord observed».

(6) I: «and hail».

(7) *Or:* «pushing them»; a longer form of this haggadah in L. Ginzberg, *Legends*, Vol III, p 27.

(8) M: «of the chariots which carried them away, pulling (*or:* «pushing»?) them backwards. The way of s(he-mules)...».

(9) M: «pulling the wheels. On the contrary, the wheels of the chariots turned pulling the mules and threw them into the sea. The Egyptians answered and said one to the other: Let us flee before the people».

(10) M: «the Word of the Lord».

let the waters return upon the Egyptians, upon their chariots and horsemen.
27 And Moses inclined his hand over the sea and the sea returned, at morning time (1) to its strength (2). And the Egyptians fled against it and the Lord left (3) the Egyptians in the midst of the sea (4).
28 And the waters returned (5) and covered their chariots and the horsemen (6) and all the hosts of Pharaoh who had entered after them into the sea. Not even one amongst them was left.
29 And the children of Israel walked on dry land in the midst of the sea and the waters were as walls (7) of water for them on their right and on their left.
30 And on that day the Word of the Lord redeemed and delivered Israel from the hands of the Egyptians; and the Israelites saw the Egyptians dead, cast upon the shore of the sea.
31 And Israel saw the strong hand (with) which the Lord had worked in Egypt and the people feared before the Lord and they believed (8) in the name of the Word of the Lord and in the prophecy of Moses, his servant.

CHAPTER XV

1 Then Moses and the children of Israel sing this song of praise before the Lord and say thus:
We will give thanks and praise before the Lord (9) who takes revenge with his Word of every one who exalts himself before him; horses and their riders, because they had exalted themselves and had pursued after the people, the children of Israel, he cast them down and drowned (10) in the Sea of Reeds.

(1) *Lit:* «at the times of the morning».
(2) M: «to its places».
(3) *Prob:* «he drowned them»; M: «and he drowned».
(4) M: «and the Egyptians fled against it and the Word of the Lord drowned the Egyptians in the midst of the sea».
(5) M: «these to those».
(6) M: «their horsemen».
(7) M: «like walls of water».
(8) M: «the strength of the arm of might by which the Word of the Lord had worked signs in Egypt and they believed».
(9) M: «who is high above the high(est) and exalted above the exalted and (of) every one who exalts himself».
(10) M: «buried».

2 Our strength and the magnitude (1) of our praise is the one Feared of all ages, the Lord. He decreed in his Word and became for us a Redeemer. The children of Israel said (2): He is our God and we will praise him; the God of our fathers and we will extol him.
3 The Lord is a man making wars, the Lord is his name; according to his name so in his might; may his Name be blessed for all ages.
4 The chariots of Pharaoh and his hosts, —he shot against them arrows of fire in the sea; —and the splendour of his young men, the warriors of Pharaoh, he cast them down and drowned (3) in the Sea of Reeds.
5 The abyss covered them over, they went down and sank into the depths of the sea, they were likened to a stone.
6 Your right hand, O Lord, how beautiful (4) it is in power; your right hand, O Lord, broke Pharaoh, the hater, the adversary (5).
7 And in the greatness of your excellency you destroy (6) the adversaries of your people; you send on them the might of your anger, you consume them (7) as the fire burns in straw.
8 And by a decree from before you, O Lord, the waters were made to be piles upon piles; bundles rose up like water-bags of running waters; the depths congealed in the midst of the Great Sea.
9 Said Pharaoh, the wicked, the hater, the adversary: I will pursue after the people, the children of Israel and I will reach them encamped by the shore of the Sea; I will take many of them captive and I will plunder great booty from them. I will divide the booty (8) among my people, the servants of war, and when my soul is satiated with them, then shall I unsheath my sword and my right hand will blot them out (9).

(1) *Or:* «the Lord of our praises»; reading *rab* as Ps.-Jon. and MS 3089 of the Palatina Library of Parma.

(2) M: «from the breasts of their mothers the sucklings signalled with their fingers to their fathers and said to them: This is our father who nourished us with honey from the rock and anointed us with oil from the flint of stone. The children of Israel answered and said one to the other: He is our God, let us praise him; the God of our (*lit:* «their») fathers, let us extol him». Cf P. Winter, ZNW 45 (1954), pp 145-179.

(3) M: «buried».

(4) M: «it is praiseworthy in might; your right hand, O Lord, which has crushed and crushes the wall of the enemies of your people».

(5) M: «and in the vastness of your strength you broke the walls of the enem(ies of)».

(6) M: «you have broken the walls of the enem(ies)».

(7) M: «and you will destroy them».

(8) M: «all the riches».

(9) M: «and I shall blot out».

10 You blew with a breath ([1]) from before you, O Lord; the waters of the sea ([2]) covered them over; they went down and sank like lead in the powerful waters.
11 Who is like you among the gods on high, O Lord? Who is like you, glorious in holiness to be feared in praises during all ages, performing signs and wonders for your people, the house of Israel.
12 The sea and the land disputed, both of them together ([3]), and said: the sea said to the land: Receive your sons. And the land said to the sea: Receive your slain. The sea did not want to receive them and the land did not want to swallow them up. The land feared the judgement of the great day, lest it require them of her in the world to come. Immediately you inclined your right hand in an oath over the earth, O Lord, that you would not require them of it in the world to come. And ([4]) the earth opened its mouth and swallowed them up.
13 In your mercy you have led this people which you have redeemed; you will lead them in your might to the dwelling place of the house of the Shekinah of your holiness.
14 The nations have heard; they have quivered; trembling has grasped the inhabitants of the land of Philistia.
15 Then were the lords of the Edomites confounded; trembling grasped the mighty ones of the Moabites ([5]); their hearts melted within all inhabitants of the land of Canaan.
16 Fear and dread shall fall upon them. By the strength ([6]) of the arm of your strong might they will stand silent like stones until the time your people, O Lord, shall have passed over the torrents of the Arnon, until this people which you have redeemed shall have passed over the fords of the Jordan ([7]).
17 You shall bring them in and give them possession on the mountain

([1]) M: «you blew your breath».
([2]) M: «the Great Sea and they sank like lead in the praised waters».
([3]) M: «one disputed against the other; the sea... receive your slain... the sea did not want to cover them and by a decree from before you you stretched out your hand in an oath and it was sworn to the earth that (they would) not».
([4]) M: «behold then (the earth opened)».
([5]) M: «Moab, trembling grasped them; they melted in their hearts, all the inhabitants of the land».
([6]) M: «the fear of death and the breaking by the mi(ght)».
([7]) M: «the fords of the Jordan until this people which you had acquired for your name should have passed over».

of the house of your possession; the place (1) set aside; the house of
the Shekinah which you have acquired (2) for yourself, O Lord; the
house of your holiness, O Lord: your two hands have perfected it.
18 The children of Israel say: How the crown of kingship becomes you,
O Lord! When your sons saw the signs of your wonders in the sea,
and the might between the waves, at that hour they opened their
mouths together and said: Of the Lord is the kingship before the
world and for all ages.
19 For the horses of Pharaoh with his chariots and horsemen went into
the sea and the Lord made return upon them the waters of the sea
and the children of Israel walked on dry land in the midst of the sea.
20 And Miriam, the prophetess, Aaron's sister, took a timbrel in her
hand and all the women (3) went out after her; they danced to the
timbrels.
21 And Miriam answered them: Let us praise and glorify before the
Lord, the exalted, who is majestic above the exalted (4) and lofty
above the lofty. Horses and their riders who were exalted and pur-
sued after the people, the children of Israel, he cast them down and
buried in the Sea of Reeds.
22 And Moses made Israel journey from the Reed Sea and they went
out to the wilderness (5) of Haluza (6), and marched a journey-distance
of three days in the wilderness and did not find water.
23 And they came to Marah and they could not drink the waters from
Marah because they were bitter; for this reason they called its name
Marah.
24 And the people murmured against Moses, saying: What are we to
drink?
25 And (Moses) (7) prayed before the Lord and the Lord showed him
a tree (8) and the Word of the Lord took from it a word of the Law

(1) M: «the dwelling, the house of the Shekinah of your holiness, O Lord, which you have set aside for yourself, O Lord; the house of your holiness, O Lord, your two hands have perfected it».

(2) I: «you have set aside».

(3) M: «and all the people went out after her».

(4) M: «and Miriam answered them: Let us praise and glorify before the Lord (*lit:* Name) because he is high above the high(est)».

(5) M: «to the land».

(6) MT: «Shur».

(7) Missing in the text, which in this follows the MT.

(8) M 1.°: «an oleander and he cast it into the waters and they became sweet»; M 2.°: «an oleander tree and he wrote on it the Distinguished Name (i. e. the Tetragrammaton, Yahweh) and he cast it into the waters».

and he cast it into the midst of the water and the waters were made
sweet. There he gave him (1) statutes (2) and judgements and there he
tested him (3).
26 And he said: If you listen to the voice of the Word of the Lord, your
God, and do (4) what is pleasing in his sight and obey the precepts
and observe all his statutes, I will not set upon you all the evil plagues
that I have brought (5) on the Egyptians because I am the Lord who
heals you (6).
27 And they came to Elimah and there there were twelve springs of
water corresponding to the twelve tribes of Israel and seventy date-
palms, corresponding to the seventy (ancients) (7), the Sanhedrin (8)
of Israel. And they encamped there by the waters.

CHAPTER XVI

1 And they journeyed from Elim and all the congregation of the child-
ren of Israel came to the wilderness of Sin which is between Elim
and Sinai, on the fifteenth day (9) of the second month after they
had come out from the land of Egypt.
2 And all the community of the congregation of the children of Israel
murmured against Moses and Aaron in the wilderness,
3 and the children of Israel said to them: Would —who will give—
that we had died (10) before the Lord in the land of Egypt when we
sat beside the fleshpots eating bread (11) to the full, for you have
brought us out to this desert to kill all this assembly with hunger.
4 And the Lord (12) said to Moses: Behold, I will make bread (13) come
down from heaven for you, and the people shall go out and collect

(1) M: «the Word of the Lord showed him».
(2) Ps.-Jon. details them: the sabbath, honouring father and mother, etc.
(3) M: «he tested him, by his tenth trial».
(4) M: «and you do what is good before him».
(5) M: «that I set (= sent)».
(6) M 1.º: «who (heals) with the Word of the Lord»; M 2.º: «who heal with my Word».
(7) Missing in the text.
(8) The Great Sanhedrin was composed of seventy members.
(9) *Lit:* «on the fifteen days».
(10) The MS here reproduces three words of the Hebrew text; «who will give» = = would; cf N Nm 11,29.
(11) M: «and we ate food».
(12) M: «the Word of the Lord».
(13) M: «food».

the daily amount so as to test them, whether they [1] observe the precepts of the Law or not.
5 And on the sixth day they shall set aside [2] what they have brought [3],
and it shall be the double of the daily amount they shall collect.
6 And Moses and Aaron said to all the children of Israel: In the even-
ing you shall know that the Lord [4] had led you out redeemed from
the land of Egypt.
7 And in the morning you shall see the Glory of the Shekinah of the
Lord and your murmuring has been heard before the Lord. And as
for us, what are we reckoned as, that you murmur against us?
8 And Moses said: (You shall know it) [5] when the Lord shall give
you flesh to eat [6] in the evening and in the morning bread to the
full, when your murmuring which you murmured [7] against me is
heard before the Lord. And as for us, what are we reckoned as? Your
murmuring is not against us but before the Lord.
9 And Moses said to Aaron: Say to all the congregation of the children
of Israel: Offer sacrifice before the Lord because your murmuring
has been heard before the Lord.
10 And it came to pass that when Aaron spoke with all the congrega-
tion [8] of the children of Israel and they directed themselves to the
wilderness, that the Glory of the Shekinah of the Lord was revealed
in the cloud.
11 And the Lord [9] spoke with Moses saying:
12 The murmurings [10] of the children of Israel have been heard before
me: speak with them, saying: At twilight you shall eat flesh and in
the morning you shall be filled with bread [11] and you shall know
that I am the Lord your God.
13 And it came to pass in the evening that quails [12] came up and cover-
ed the camps and in the morning there was a little cloud (?) [13] of
dew round about the camp.

[1] M: «(to test) you, whether you».
[2] M: «and they prepared».
[3] I: «what they had gathered».
[4] M: «the Word of the Lord».
[5] Added to make sense clearer.
[6] M: «to eat and provision for the morrow to satiate you, for your murmurings with which you have murmured are manifest before the Lord. Not against us».
[7] M: + «in prayer».
[8] M: «before all the people of the congregation».
[9] M: «the Word of the Lord».
[10] M: «your murmurings are manifest before him» (*corr. to:* «before me»).
[11] I: «food».
[12] M: «and at evening pheasants (= Ps.-Jon.) came up».
[13] We do not find this word either in Jastrow or Levy.

14 And the little cloud (?) ([1]) of dew went up and behold (there was) on the face of the wilderness a thin substance, in particles, thin like white frost ([2]), upon the earth.
15 And the children of Israel saw and said one to the other: Is it manna?, because they did not know (what it was). And Moses said to them: It is bread which the Lord has given to you to eat ([3]).
16 This is the thing which the Lord has commanded: Gather from it, each man according as he can eat, an omer a head, according to the number of your persons; each one shall take according to what is in his tent.
17 And the children of Israel did thus and they gathered, some more, some less ([4]).
18 And they measured with an omer and he who ([5]) took much had nothing over and he who took little had no lack; each gathered according to what he could eat.
19 And Moses said to them: Let no one leave of it until morning.
20 And they did not listen to Moses and some ([6]) left of it until morning and it bred ([7]) worms and became foul ([8]) and Moses became angry against them.
21 And they gathered it morning by morning, each according as he could eat; and when the sun rose ([9]) upon it it melted ([10]).
22 And on the sixth day they gathered bread in double quantity: two omers for each head ([11]): and all the lords of the congregation ([12]) came and told Moses.
23 And Moses said: This is the Word which the Lord ([13]) has spoken. Tomorrow is a great sabbath, holy before the Lord. Bake what you will bake and boil what you will boil and what is left over, set it aside for yourselves to keep until the morning.

(1) See preceding note.
(2) M: «white, thin like hoar-frost».
(3) M: «by the Word of the Lord for you as food». Cf Introd. p 60*.
(4) M 1.°: «one tribe more, another tribe less»; M 2.°: «some and others: (this one more) and the other less».
(5) M: «the tribe (that)».
(6) M: «Dathan and Abiram, sinful men».
(7) M: «and it became moist» (?).
(8) I: «and it decayed».
(9) M: «set».
(10) M: «(it became) springs»; cf *apparatus criticus*.
(11) M: «for a man» (*or:* «for each»).
(12) M: «of the people of the congregation».
(13) M: «the Word of the Lord».

24 And they set it aside until the morning as the Lord had commanded ([1]) Moses and it did not get foul and there was no worm within it ([2]).
25 And Moses said: Eat it this day because this day is a sabbath before the Lord; you shall not find it this day in the open field.
26 Six days you shall gather it and the seventh day is the sabbath; on it there shall be none of it.
27 And it came to pass on the seventh day that some of the people went out ([3]) to gather but did not find (any).
28 And the Lord said to Moses: How long do you refuse to observe my precepts and my judgements?([4])
29 See that the Lord has given you the sabbath; therefore he gives you bread (in) double portion on the sixth day; dwell, every one ([5]), in his place; let no one go out from his place on the seventh day.
30 And the people rested on the seventh day.
31 And the children of Israel called its name manna and it is like the coriander seed, white and its taste is like pancakes ([6]) with honey.
32 And Moses said: This is the thing the Lord ([7]) has commanded: Fill an omer of manna (*or:* «of it»?) ([8]) to keep for your generations so that they may see ([9]) the bread with which I fed you ([10]) in the wilderness when I brought you out redeemed from the land of Egypt.
33 And Moses said to Aaron: Take a flask and put within it an omerful of manna and put it aside before the Lord as a testimony to keep for your generations.
34 As the Lord commanded Moses, so did Aaron set it aside before the Testimony to keep it.
35 And the children ([11]) of Israel ate the ([12]) manna, forty years until they entered the land of their residence([13]); they ate the manna until they entered the borders of the land of Canaan.
36 And one omer is the tenth part of three seahs ([14]).

([1]) M: «had spoken».
([2]) M: «had (not) become foul and neither had worms gained control of it».
([3]) M: «wicked people came forth from the people».
([4]) M: «my commandments and the instruction of my Law?»
([5]) M: «two days' food. Let every one reside».
([6]) *'asisim:* pancakes made of cooked lentils and of honey.
([7]) M: «the Word of the Lord».
([8]) «of manna»: LXX; «of it»: HT and Ps.-Jon.
([9]) M: «the food, so that they see (it)».
([10]) M: «the food that I gave to eat».
([11]) M: «the people of».
([12]) M: «manna».
([13]) M: «of their encampments».
([14]) MT: «of an epha».

CHAPTER XVII

1 And all the congregation of the children of Israel journeyed from
the wilderness of Sin and their journeyings (were) according to the
decree of the Word of the Lord. And they encamped at Rephidim
and they had no water which the people could drink.
2 And the people quarrelled with Moses and said: Give us water and
we will drink (1). And Moses said to them: Why do you quarrell with
me? Why do you tempt before the Lord? (2).
3 And the people thirsted for water there and the people murmured (3)
against Moses and said to him: Why, we pray, have you brought us
out of Egypt to kill us and our sons and our cattle with thirst?
4 And Moses prayed before the Lord saying: What shall I do to this
people? Yet a little and they will stone me (4).
5 And the Lord (5) said to Moses: Pass before the people and take
with you from among the wise men of Israel, and the staff with which
you struck the river (6) you shall take in your hand and go.
6 Behold my Word shall stand (7) in readiness on the rock at Horeb
and you shall strike the rock and water shall come out from it, and
the people shall drink. And Moses did so before the eyes of the wise
men of Israel.
7 And he called the name of the place His Temptation (8) and His Con-
tentions (9) because the children of Israel had contended and tempted
before the Lord(10), saying: Does the Glory of the Shekinah of the
Lord truly dwell among us(11) or not?

(1) = «that we may drink».
(2) M: «the Glory of the Shekinah of».
(3) M: «and disputed».
(4) M 1.°: «to these people? Behold (yet) a little while and they stone me»; M 2.°: «(and) I in danger», *or:* «our (*or:* the) old men».
(5) M: «the Word of the Lord».
(6) The Nile.
(7) M: «in readiness before you».
(8) MT: *Massah*.
(9) MT: *Meribah*.
(10) M: «place of the Temptation and of the Contention, because the children of Israel had contended and because the Lord had tempted them».
(11) Text has: «among them» before «among us».

8 And the lords of (1) Amalek came and set battle-array with (2) Israel
in Rephidim.
9 And Moses said to Joshua: Choose for us warrior men, and go out
and set battle-array with (2) those of the house of Amalek tomorrow.
Behold, I will stand (3) ready on the top of the height and in my hand
the staff by which signs were done before the Lord.
10 And Joshua did as Moses, his master, had said to him, setting battle-
array with (2) those of the house of Amalek, and Moses and Aaron
and Hur went up to the top of the height.
11 And it happened that when Moses raised his hands in prayer those
of the house of Israel prevailed and were victorious and when he
withheld his hands from praying those of the house of Amalek pre-
vailed and they fell by the sword.
12 And the hands of Moses were raised in prayer and they took a stone
and placed it under him and he sat on it and Aaron and Hur took
hold of his hands (4), one at one side and one at the other (5) side and
the hands of Moses were raised in prayer, recalling the faith of the
just fathers, Abraham, Isaac and Jacob and recalling the faith of the
just mothers Sarah, Rebekah, Rachel and Leah, until the sun sank (6).
13 And Joshua blotted out Amalek and his people at the edge (7) of
the sword.
14 And the Lord (8) said to Moses: Write this as a good memorial in the
book and place it in the hearing (of) (9) Joshua, that I will surely
blot out (10) the memory of Amalek from beneath the heavens.
15 And Moses built an altar and prayed (11) there in the name of the
Word of the Lord who had worked signs for him (12).
16 And he said: An oath has gone out from beneath the throne of the
Glory of the Lord of all the world: the first (king) (13) who is to arise

(1) M: «of the house of».
(2) M: «opposite».
(3) M: «tomorrow I will stand», with MT.
(4) M: «his two hands».
(5) *Lit:* «one at this side and one at this side».
(6) M: «raised in prayer until the setting of the sun».
(7) M: «the curse of the Lord is the pain of death and he killed (them) at the edge of».
(8) M: «the Word of the Lord».
(9) Text «and».
(10) M: «you shall blot out the memory».
(11) M: «the altar and worshipped».
(12) This Aramaic rendering falsifies the sense of the original; similar case in v 12 and N Gn 29,17.
(13) Text «hundred».

from the tribe of Benjamin shall be Saul, the son of Kish. He (1) shall wage war on the house of Amalek (2) and shall kill kings with rulers and Mardocai and Esther shall blot out what remains of them. And the Lord decreed in his Word to blot out the memory of Amalek for all generations.

CHAPTER XVIII

1 And Jethro, the lord of Midian, Moses' father-in-law, heard all that the Lord (3) had done for Moses and for Israel his people, that the Lord had led out Israel redeemed from Egypt.
2 And Jethro, Moses' father-in-law, took Zipporah, Moses' wife, after he had left her,
3 and his two sons, one of whose name was Gershom, because he said: I am a stranger (4) and a sojourner in a foreign land,
4 and the name of the other was Eleazar because «the Word of the God of my father was at my aid (5) and delivered me from the sword of Pharaoh».
5 And Jethro, Moses' father-in-law, and his sons and his wife, came unto Moses to the wilderness where he was dwelling, where the Glory of the Shekinah of the Lord dwelt.
6 And he said to Moses: I am Jethro, your father-in-law, I am coming unto you and your wife and her two sons with h(er) (6).
7 And Moses went out to meet his father-in-law and saluted him and kissed him, and they exchanged words of salutation, one with the other, and they went into the tent.
8 And Moses recounted to his father-in-law all that the Lord (7) had done to Pharaoh and to the Egyptians, on account of Israel, all the distress that overtook them on the way and (how) the Lord (8) had delivered them.

(1) M: «who is to sit upon the throne of the kingdoms of the children of Israel; he is the son of Kish. He».
(2) M: «opposite the house of Amalek».
(3) M: «the Word of the Lord the children of Israel».
(4) MT: *Ger*.
(5) MT: *'Ezri*.
(6) Text: «with him».
(7) M: «the Word of the Lord».
(8) M: «his Word.»

9 And Jethro rejoiced over all the good that the Lord (1) had done for Israel, who had delivered them from the hands of the Egyptians.
10 And Jethro said: Blessed be the Lord who delivered you from the hands of the Egyptians and from the hands of Pharaoh; who saved the people from beneath the yoke of bondage of the Egyptians.
11 Behold, now I know and it is manifest to me that the Lord is mightier than the gods, and Lord above all lords, because by the thing which the Egyptians devised concerning Israel: to cast their children into the river, by that (same) thing has the Lord revenged himself of the Egyptians: he determined in his Word and buried their chariots in the Sea of Reeds (2).
12 And Jethro, Moses' father-in-law, took holocausts and sacrifices of consecrated objects for the name of the Lord (3) and Aaron and all the wise men of Israel came to eat bread (4) with the father-in-law of Moses before the Lord.
13 And it came to pass that on the following day Moses sat to judge the people and the people stood before Moses from morning until evening.
14 And the father-in-law of Moses saw all that he was doing for the people and he said: What is this thing you are doing for the people? Why do you sit alone and all the people stand about you from morning until evening?
15 And Moses said to his father-in-law: Because the people come unto me to seek instruction from before the Lord.
16 When they have an affair of judgement of words they come unto me and I judge between man and his neighbour and I make known the statutes of the Lord and the decrees of the Law.
17 And Moses' father-in-law said to him: This thing which you are doing is not good.
18 Both you and these people who are with you are tired because the thing is too hard for you; you cannot do it alone.
19 Now, listen to my voice: I will give you advice and the Lord (1) will be with you; be you for the people as one seeking instruction from before the Lord and you shall bring the words before the Lord.
20 And you shall explain to them the statute and the decree (5) of the

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) M: «with that (same) plan Pharaoh (sic!) revenged himself of them, and buried their chariots in the Sea of Reeds».
(3) M: «before the Lord».
(4) M: «to take food».
(5) M: «the instructions of».

Law and you shall make known to them the way in which they must
walk and the things (1) they must do.
21 And you shall observe men from all the people, men of valour, who
fear before the Lord, trustworthy (2) men, who hate wealth (unjustly
gained) (3) and you shall appoint them lords of thousands and lords
of hundreds and lords of fifty and lords of ten.
22 And they shall judge the people at all times (4) and every major affair
they shall bring unto you and every minor affair they themselves shall
judge and (the burden) shall be made light (5) from upon you and
they shall bear (it) with you.
23 If you do this thing, and the Lord commands you, you shall be able
to endure (6) and this people, likewise, will go to their places in
peace.
24 And Moses listened to the voice (7) of his father-in-law and did all
that he had said.
25 And Moses chose men, men of valour, from all Israel and appointed
them as heads over the people, lords of thousands, and lords of
hundreds and lords of fifty and lords of ten.
26 And they judged (8) the people at all times (9); the major affair they
brought unto Moses and the minor affair they themselves judged.
27 And Moses let his father-in-law depart and he went his way to his
(own) land.

CHAPTER XIX

1 In the third month, at the time the children of Israel went out red-
eemed from the land of Egypt, on that very day(10), they entered the
wilderness of Sinai.
2 And they departed from Rephidim and came to the wilderness of
Sinai and encamped in the wilderness and they settled there opposite
the mountain.

(1) M: «the work».
(2) M: «true».
(3) Erased by censor.
(4) *Lit:* «at every hour».
(5) M: «minor affairs they themselves shall judge and it will be made light for you and they will bear».
(6) M: «the Word of the Lord (commands) you and you will be able to endure».
(7) M: «the voice of his words».
(8) M: «and they judged» (written differently).
(9) *Lit:* «at every hour».
(10) *Lit:* «according to the time of this day».

3 And Moses went up to seek instruction from before the Lord and
the Word ([1]) of the Lord called to him from the mountain, saying:
Thus shall you say to those of the house of Jacob ([2]) and shall you
relate to the tribe(s) of the children of Israel ([3]):
4 You have seen the voice ([4]) which I have done to the Egyptians and
(that) I have borne you on the clouds of the Glory of my Shekinah
upon the wings of swift eagles ([5]) and brought you nigh to the ins-
truction of my Law.
5 And now, if you hearken to the voice of my Word and observe my
covenant you shall be to my name a beloved people ([6]), as a special
possession from all the nations, because all the earth is mine ([7]).
6 And you shall be to my name kings and priests and a holy nation.
These are the words you shall speak with the children of Israel.
7 And Moses came and called the wise men of the people ([8]) and set
in order before them all these words which the Lord had commanded
him.
8 And all the people answered together in a perfect heart and said:
All that the Lord ([9]) has spoken we shall do. And Moses brought
back the words of the people in prayer before the Lord.
9 And the Lord ([9]) said to Moses: Behold, my Word will be revealed
to you in the might (in the thick) of the cloud so that the people may
hear when I speak with you and also that they may always believe in
your prophecy, Moses, my servant. And Moses related the words
of the people before the Lord.
10 And the Lord ([9]) said to Moses: Go unto the people and sanctify
them this day and tomorrow and let them wash their garments.
11 And they shall be in readiness for the third day because on the third

([1]) In the Aramaic text: *Dibberah*, «the Logos», «the Word», a technical term for God communicating his will to man (cf N Nm 7,89). The term ordinarily used by N for God's Word is *Memera*.

([2]) M: «to the men of the house of Jacob».

([3]) M: «to the women of the house of Jacob and you shall relate to the men of the house of Israel».

([4]) Thus text *(ql')*, which is probably mistaken and should be read with I: «all *(kl')* that».

([5]) M: «that I have avenged myself of the Egyptians and have borne you on light clouds as upon eagle's wings».

([6]) M: + «distinct» (*lit:* «another»).

([7]) M: «of the name of the Lord is all».

([8]) M: «the wise men of Israel».

([9]) M: «the Word of the Lord».

day the Glory of the Shekinah of the Lord will be revealed to the
eyes of all (1) the people upon Mount Sinai.
12 And you shall set bounds for the people round about saying: Take
care that you do not go up into the mountain or draw near to the
foot (2) of it; everyone who draws near to the mountain shall surely
be slain.
13 Let not the hand of man approach it because he shall surely be stoned,
or arrows of fire shall be hurled, shall be thrust (3), at him; whether
it be beast or man it shall not live; when the trumpet (4) is sounded (5),
Moses and Aaron they are authorised to come up into the mountain.
14 And Moses went down from the mountain unto the people and he
sanctified the people and they washed their garments.
15 And he said to the people: Be in readiness for three days; let no man
of your draw near for marriage intercourse(6).
16 And on the third day, at the morning times, there were thunders and
lightenings and a thick cloud upon the mountain, and the trumpet,
and it was very strong, and all the people that were in the camp
trembled.
17 And Moses led out the people from the camp to meet the Glory of
the Shekinah of the Lord, and they stood at the foot of the mountain.
18 And Mount Sinai, all of it, smoked because the Glory of the Shekinah
of the Lord was revealed upon it in fire, and the smoke went up like
the smoke of a furnace (7) and all the mountain trembled greatly (8).
19 And the voice of the trumpet went on growing very strong; Moses
spoke in a pleasant voice, and from before the Lord the answer was
made to him in thunder.
20 And the Glory of the Shekinah of the Lord was revealed (9) upon
Mount Sinai, upon the top of the mountain, and the Word of the
Lord called to Moses from the mountain and Moses went up.

(1) M: «the Word of the Lord will be revealed, everyone seeing».

(2) M: «(not to) draw near its border».

(3) M: «will be shot at him».

(4) M: «the trumpet» (*lit:* «a horn», *qrn*).

(5) M: «at the sound of the trumpet (*lit:* «blowing of the horn») they shall go up into the mountain».

(6) *Lit:* «draw near for the use of the bed».

(7) M: «trembled and it was filled with the splendour of the Glory of the Shekinah of the Lord, and the smoke went up like the smoke of a furnace».

(8) M: «in the flame of fire; and the smoke went up like (the clouds of) smoke from a furnace and all the people who were in the camp trembled».

(9) M: «and the Word of the Lord was revealed».

21 And the Lord ([1]) said to Moses: Go down, warn the people lest
they press forward before the Lord to see, and numerous multitu-
des ([2]) of them fall.
22 And let the priests also, who stand ([3]) and serve before the Lord,
sanctify themselves lest there be ([4]) wrath from before the Lord on
them.
23 (And Moses said to the Lord) ([5]): The people cannot go up into
Mount Sinai because you have warned us saying: Set bounds to the
mountain and sanctify it.
24 And the Lord said to him: Go, descend and take up Aaron with
you; and the priests and the people shall not press forward to come
up before the Lord, lest wrath be on them.
25 And Moses went down from the mountain unto the people and he
said to them: Draw near; receive the ten words([6]).

CHAPTER XX

1 And the Lord ([1]) spoke all the praise of these words ([7]) saying:
2 The first word ([7]) that ([8]) went out from the mouth of the Holy One,
may his Name be blessed, was like shooting stars and lightenings
and like torches of (fire) ([9]), a torch of fire to the right and a torch
of flame to the left. It flew and winged swiftly in the air of the heavens
and came back and all Israel saw it and feared, and returning it became
engraved on the two tables of the covenant and said: My people,
children of... And ([10]) it came back and hovered over the camps
of Israel and returning it became engraved on the tables of the co-

([1]) M: «the Word of the Lord».

([2]) *Or:* perhaps «many people», the Aramaic word rendered «multitudes», (derived from the Greek *ochlos*) being frequently used to mean: «people» (singular). The phrase «numerous multitude(s)» is frequent in Mt, Lk and Acts.

([3]) M: «who draw near».

([4]) M: «be kindled».

([5]) Missing in the text.

([6]) i. e. the ten commandments.

([7]) i. e. «commandment(s)».

([8]) I: «when it went forth».

([9]) Word badly transcribed by copyist.

([10]) This section, a repetition of what precedes, and absent from Ps.-Jon. and Geniza, MS F, appears to be interpolated from some other MS, probably oriental (note *ḥz'*, «beheld» rare in N).

venant and all Israel beheld it. Then (1) it cried out and said: My people, children of Israel, I am the Lord, your God, who redeemed you and led you out redeemed from the land of Egypt, from the house of slavery.
3 The second word when it went out from the mouth of the Holy One, may his Name be blessed, (was) like shooting stars and like lightenings and like torches of fire, a torch of fire to the right and a torch of flame to the left. It flew and winged swiftly in the air of the heavens and came back and all Israel saw it and feared; and returning it became engraved on the two tables of the covenant and said: My people, children of... And (2) it came back and hovered over the camps of Israel and returning it become engraved on the tables of the covenant and all Israel beheld it and thus it cried out and said: My people, children of Israel, you shall have no other God besides me.
4 You shall not make for yourselves (an image or a figure) (3) or any likeness (of anything) that is in heaven above or in the earth beneath, or in the sea under the earth beneath.
5 You shall not bow down to them nor worship before them, because I am the Lord, your God, a jealous and revenging God who takes revenge with zeal on the wicked, upon the rebellious sons, until the third and fourth generation on those who hate me; when the so(n)s (4) follow their fathers in sin I call them those who hate me.
6 (5) But I observe grace and goodness unto thousands of generations for the just who love me and for those who observe my commandments (6).
7 My people, children of Israel, let no one of you take the Name of the Lord his God in vain because on the day of great judgement (7) the Lord will not acquit the one who shall take the Name of the Lord his God in vain (8).
8 (9) My people children of Israel, remember the sabbath day to sancti(f)y it.

(1) M 1.°: «and thus crying said; and all Israel saw it when crying, it said: My people, children of Israel»; M 2.°: «and thus crying it said, all Israel seeing it».
(2) See v 2, note 10.
(3) Erased by censor.
(4) Word badly transcribed by copyist.
(5) There is no separation between this and preceding verse in the text.
(6) M: «the precepts of my Law».
(7) M: «let (no) one of your swear falsely by the name of the Word of the Lord your God because the Lord will not acquit the sinner in the day of judgement».
(8) M: «who swears falsely by his name».
(9) M: «fourth word» (i. e. commandment).

9 ([1]) Six days shall you labour (and) do all your work ([2]),
10 ([1]) and the seventh day is a rest and repose before the Lord your God.
You shall do no work, neither you nor your sons, your daughters,
your manservants, your maidservants, your beasts, nor your pro-
selytes who are in your cities.
11 ([1]) Because during six days the Lord created ([3]) the heavens and the
earth, the seas and all that are in them and there was ([4]) rest and
repose before him on the seventh day. Because of this the Lord ([5])
blessed the seventh day and sanctified it.
12 My people, children of Israel, each one shall pay attention to the
glory of his father and to the glory of his mother, so that your days
may be many upon the land which the Lord your God gives to you.
13 My people, children of Israel, you shall not be murderers nor com-
panions nor partners with murderers and murderous ([6]) people shall
not be seen in the congregations of Israel, lest your sons arise after
you ([7]) and they also learn to be a murderous ([8]) people because by
the sins of murderers the sword goes out upon the world ([9]).
14 My people, children of Israel, you shall not be adulterers nor com-
panions nor partners with adulterers and adulterous ([10]) people shall
not be seen in the congregation of Israel lest your sons arise after
you ([7]) and they also learn to be an adulterous ([11]) people, because
by the sins of the adulterer pestilence comes upon the world ([12]).
15 My people, children of Israel, you shall not be thieves nor compa-
nions nor partners with thieves, and people who steal ([13]) shall not
be seen in the congregation of Israel, lest your sons arise after you ([7])
and they also learn to be people who steal ([14]), because by the sins of
thieves famine comes to the world.
16 My people, children of Israel, you shall not be false witnesses nor
companions nor partners with false witnesses and people who give

([1]) There is no separation between this and preceding verse in the text.
([2]) I: «(all) work».
([3]) M: + «and the Word of the Lord perfected».
([4]) M: «and rested on the (seventh) day».
([5]) M: «because of this the Word of the Lord blessed».
([6]) M: «of the children of Israel murderers lest».
([7]) M: «their sons after them».
([8]) M: «they likewise murderers».
([9]) M: «... comes to the world».
([10]) M: «of the children of Israel adulterers».
([11]) M: «they likewise adulterers».
([12]) M: «death comes to the world».
([13]) M: «of the children of Israel thieves lest».
([14]) M: «they likewise thieves».

false witness shall not be seen in the congregation of Israel, lest your
sons arise after you ([1]) and they also learn to be people who give
false witness ([2]), because by the sins of false witnesses wild beasts ([3])
cause childlessness among the sons of man.
17 My people, children of Israel, you shall not be covetous nor com-
panions nor partners with those who covet and covetous ([4]) people
shall not be seen in the congregation of Israel, lest your sons arise
after you ([1]) and they also learn to be a covetous people. No one
of you shall covet the house of his neighbour, nor his companion's
wife, nor his manservant nor his maidservant, nor his ox, nor his
ass nor anything that belongs to his neighbour, because by the sins
of the covetous the ruling powers are incited against the sons of
man ([5]).
18 And all the people perceived the thunders and the torches and the
sound of the trumpet and the mountain smoking, and the people
saw and trembled and stood afar off.
19 And they say to Moses: Speak you with us and we will hear and let
it not be spoken ([6]) with us from before the Lord ([7]) and let us not die.
20 And Moses said to the people: Fear not, because it was to test you
that the Glory of the Shekinah of the Lord has been revealed to you
and so that the fear of the Lord may be upon your faces and that
you may not sin ([8]).
21 And the people stood afar off and Moses drew near to the cloud
where the Glory of the Shekinah of the Lord dwelt.
22 And the Lord ([7]) said to Moses: Thus shall you say to the children ([9])
of Israel: You have seen that I have spoken with you from the heavens.
23 You shall not make before me idols of silver and idols of gold you
shall not make for yourselves.
24 An altar fixed upon the earth you shall build to my Name and you
shall offer upon it your holocausts and your holy sacrifices and your

([1]) M: «their sons after them».
([2]) M: «they likewise false witnesses».
([3]) M: «the clouds go up and the rain does not fall».
([4]) M: «of the children of Israel covetous».
([5]) M: + «and exile comes to the world».
([6]) M: «let him (not) speak».
([7]) M: «the Word of the Lord».
([8]) M: «constantly on (your) mouth so that you may not sin».
([9]) I: «in the people».

sheep and your oxen; in every place that you remember my Name
in prayer ([1]) my Word will be revealed to you and I will bless you ([2]).
25 And if you build an altar of stones ([3]) to my Name, you shall not build
them of hewn stones, because if you pass iron (of which) the sword
is made, over them, you defile them.
26 And you, priests, sons of Aaron, who stand and serve upon my altar,
you shall not go up by steps ([4]) upon my altar that your nakedness ([5])
may not be revealed upon it.

CHAPTER XXI

1 And these are the laws which you shall place before them:
2 When you buy a Hebrew slave, he shall serve six years before you ([6]),
and in the seventh year you shall send him away to freedom for
nothing.
3 If he came in alone, he shall go out alone; if he is married, his wife
shall go with him.
4 If his master should give him a wife and she bear him sons or daugh-
ters, the wife and her sons shall belong to her master and he shall go
out alone.
5 But if the slave clearly says: I love my master, my wife and my child-
ren, I will not go out to freedom,
6 his master will bring him unto the judges and will bring him to the
door or to the doorposts ([7]) and his master will pierce his ears with
an awe and he will be a slave to him, enslaved forever ([8]).
7 And when a man sells his daughter as a slave, she shall not go out
according to the laws of the male slaves ([9]).

([1]) M: «(in every) place in which you stand to pray to my Name».

([2]) M: «holy (Name), his Word will be revealed to you and will bless you».

([3]) M 1.º: «of hewn stone because the sword is made of iron; if you cause the iron to pass over it you profane it»; M 2.º: «of it the wars of death have been made for all (?); take care that you do not unbare the swords on it and you will not (= that you may not) profane it».

([4]) M: «make a bridge» (*or:* «an inclined plane»; Ps.-Jon. «a bridge») with the altar so that you may not go up directly».

([5]) M: «that your nakedness may not be revealed».

([6]) M: «of days he shall serve before you».

([7]) M: «to the door of the courthouse *(bet din)* or to one of the jambs».

([8]) M: «and his master shall pierce his right ear with a punch and he will serve him until the Jubilee Year».

([9]) i. e. she shall not go free on the seventh year.

8 If she is displeasing in the sight ([1]) of her master, who does not designate her, then he shall let her be redeemed ([2]); but he will not have the power to sell her to a gentile man, because he has given up his power over her.
9 And if he designates her for his son, he will deal with her according to the ordinances for daughters ([3]).
10 If he takes another ([4]) to himself, he shall not withhold her food, her clothing ([5]) or cohabitation ([6]) from her.
11 And if he does not do those three ([7]) things for her, he will send her away to freedom, for nothing, without money ([8]).
12 Whoever strikes a man and he should die shall surely be put to death.
13 And for him who does not intend it ([9]) and whose sin happened from before the Lord, (God) bringing (him) to his hands, I will appoint for you a place, a city of refuge, where he can flee.
14 (And if) ([10]) a man (wilfully attacks) ([10]) another to kill him treacherously, even if he is the high priest who stands and serves at my altar, you shall take him from there and you shall kill him.
15 And whoever strikes ([11]) his father or his mother shall be surely put to death.
16 And whoever steals a man, whether he sells him or whether he is found in his hand, he shall surely be put to death.
17 (Whoever curses his father or his mother shall surely be put to death) ([12]).
18 And when men quarrel ([13]) and one strikes another with a stone or with the fist and he does not die, but is cast on a sick bed,
19 if he gets up and goes about the market-place upon his staff, he who

([1]) I: «to the eyes of».
([2]) Ps.-Jon.: «and her father shall redeem her»; M: «who did not select (her) shall let her be redeemed».
([3]) M: «of the daughters of Israel».
([4]) M: «and if (another) woman».
([5]) M: «her food, her ornaments, her clothes».
([6]) *Lit:* «his going in and going out unto her».
([7]) Ps.-Jon.: «destine her for himself or for his son —allow her go to her father».
([8]) i. e. ransom money; M: «he shall allow her be redeemed, for nothing, without (money)».
([9]) M: «he did (not) intend to strike him».
([10]) Missing in Aramaic text of N.
([11]) M: «who hit» (*or:* «who hits»).
([12]) Missing in N; omitted by homoioteleuton.
([13]) M: «they wrangle».

struck him [1] shall be acquitted; only he shall pay the wage of his enforced idleness, and the wage of the doctor who heals him [2].
20 When a man strikes his manservant or his maidservant with a rod and he dies under his hands, revenge [3] shall be taken of him;
21 but if he survives a day or two [4] revenge shall not be taken of him because he is money-purchase [5].
22 When men struggle together and trample upon a woman with child and there is a miscarriage [6], but there is no accident [7], he shall be fined according as her husband imposes on him according to the judges [8].
23 But if there is an accident [7] he will give life as indemnity for life,
24 eye as indemnity for eye, tooth as indemnity for tooth, hand as indemnity for hand, foot as indemnity for foot,
25 burn as indemnity for burn, wound as indemnity for wound, scar as indemnity for scar.
26 And when a man strikes the eye of his manservant, or the eye of his maidservant and destroys it, he shall send him away to freedom for his eye's sake [9].
27 And if he knocks out the tooth of a manservant or of a maidservant he shall send him to freedom for his tooth's sake.
28 And when an ox gores a man or a woman and he dies, the ox shall surely be stoned and its flesh shall not be eaten, but the owner of the ox shall be acquitted.
29 But if the ox has been goring for some time, and it has been made known to its owners, and they would not watch it, and a man or woman was killed [10], the ox shall be stoned and its owner also shall be put to death [11].
30 If a fine of money is imposed on him, he will pay as redemption of his life whatever is imposed on him.
31 If [12] a male son of the children of Israel or [13] a female daughter

(1) M: «his support, he who struck (him) shall be acquitted».
(2) M: «who healed (him)».
(3) M: «by a punishment he shall be punished».
(4) M: «but after one or two days».
(5) M: «because he is enslaved to him, to his son and to his son's son».
(6) M: «a pregnant Canaanite woman and she has a miscarriage».
(7) Ps.-Jon.: «death».
(8) M: «(according to) the decree of the judges».
(9) M: «in exchange for his eye».
(10) M: «and it should kill».
(11) I: «he shall die».
(12) M: «if a son».
(13) M: «and if».

of the children of Israel is gored, it shall be done to him according to this procedure.
32 If the bull gores a manservant or a maidservant, thirty shekels of silver shall be given to his owner and the ox will be stoned.
33 And when a man opens a pit, or when a man digs a pit and does not cover it, and an ox falls in there or an ass,
34 the owner of the pit shall make it good; he shall give back money to its owners (1), and (the profit of) (2) the dead beast shall be his (3).
35 And when the ox of one man gores the ox of another, and it dies, they shall sell the live ox and they shall divide its price and even the profit of that which is dead they shall divide.
36 But if it was known that the ox has been goring for some time (4) and its owner (5) would not watch it, he shall make it good, ox for ox, and the profit of that which is dead shall be his.
37 And when anyone steals an ox or a lamb and slaughthers it or sells it, he shall repay five oxen for the ox and four sheep for the lamb.

CHAPTER XXII

1 If a thief is found breaking in, and is struck and dies, there shall be no sin of shedding innocent blood for him (6).
2 If the sun (7) has risen upon him, there is for him the sin of shedding innocent blood. He shall surely make restitution. If he has nothing, he shall be sold for his theft.
3 If the stolen (thing) is found alive in his hand (8), whether it is an ox or an ass or a lamb, he shall pay double.

(1) To the owners of the animal.
(2) Word written wrongly by copyist.
(3) M: «and the hide of the dead beast shall be his».
(4) *Lit:* «from yesterday and earlier».
(5) M: «its owners would not watch (it)».
(6) For the one who strikes.
(7) Ps.-Jon.: «if it was as clear as the sun that (the thief) did not enter to kill, and if he killed him, he is guilty of the shedding of innocent blood, and if he is delivered out of his hands, he shall surely make restitution. If he has not wherewith to pay he shall be sold as restitution for his theft until the year of release».
(8) M: «should be found with him».

4 If a man sets fire (1) to a field (2) or a vineyard, and leaves the fire to spread, and (thus) causes fire in the field of another (3), he shall give in restitution the best of his field and the best of (his) vineyard.
5 When fire breaks out and catches thorns (4) and consumes the stacked grain or the standing grain on the field, whoever caused the fire shall make full restitution.
6 If a man gives to his neighbour money or utensils to keep and they are stolen from the man's house, if the thief is found he shall pay double.
7 If the thief if not found, the master of the house shall come unto the judges (to swear) that he has not put out his hand on the acquisitions (5) of his neighbour.
8 In every sinful affair (6), whether for an ox, an ass, a lamb, clothes, or any lost thing of which one says: This is it, the words of both parties shall come to the judges: he whom the judges declare guilty shall pay double to his neighbour.
9 And when a man gives his neighbour an ass or an ox or a lamb or any beast to take care of and it dies or is hurt or driven away without anyone seeing it,
10 let there be an oath of the Lord between them both (7) (swearing) that he has not put out his hand on the acquisitions (8) of his neighbour, and his master (9) shall accept (the oath) and he shall not make recompense.
11 But if it be truly stolen from him he shall pay its owner (10).

(1) M 1.º: «breaks» i. e. «does not consider the others right (J. L. Teicher) concerning a field...». Vg: «laeserit». The same word in Ps.-Jon. In MS A of *MdW II yebaqqer*, «visits» (P. Kahle), «clears» (G. Schelbert); there is probably, however, question of the same word *pqr* with the confusion of *b/p* which is common in the Talmud of Palestine and in Galilean Aramaic in general. M 2.º: «burns» *ylpy* = *ylby* from *lby* (from *lhb*); the same verb in the sense of «to burn» (and the priest shall burn —*wylpy*— wood over it) is found in Ps.-Jon. to Lev 6,5; see M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 18 (1958), 182-185; a metathesis for *yply* «searching» is also conceivable since this verb renders *b'r* in Onkelos Dt 26,13; cf Ex 23,16.

(2) M: «a lot» (i. e. «a field»).

(3) M: «in the field of another the best of the other».

(4) M: «thorns» (*lit:* «splints»).

(5) M: «he did not stretch out on the work».

(6) M: «(in every) affair of guilt concerning».

(7) M: «the oath of the Lord between the two».

(8) M: «on his work».

(9) M: «his masters (shall accept) from him».

(10) M: «from his presence, he shall repay its owners».

12 If it is torn to pieces they shall bring witnesses [1]; he shall not make recompense for that which was killed [2].
13 If a man borrows (a beast) from his neighbour, and it is hurt or dies, its owner not being with it, he shall surely make recompense [3].
14 If its owner was with it, he shall not make recompense; if it was hired, it was received for hire [4].
15 And when a man seduces a virgin who is not betrothed, and lies [5] with her, he shall surely give the marriage pre(s)ent [6] for her, for his wife.
16 If her father refuses to give her to him (for wife), he shall pay money for her according to the law of the marriage present of a virgin [7].
17 My people, children of Israel, you shall not allow a sorcerer or a sorceress to live.
18 Whoever lies with a beast shall be put to death.
19 Whoever sacrifices before other idols —except [8] before the Lord alone— shall be blotted out.
20 Do not ill-treat the sojourner and do not oppress [9] them, because you were dwellers [10] in the land of Egypt.
21 My people, children of Israel, do not afflict any widow or orphans.
22 If you do afflict them, and they cry out before me against you, I shall hear the voice of their prayer, for I am gracious [11] and merciful,
23 lest my anger grow strong and I kill you [12] with the sword; lest your wives become widows, and your sons orphans.
24 If you lend money to my people, to a poor man who is among you,

(1) M: «(and if) it has been killed, a witness will bring its members» (*or:* «he will bring its members as a witness»).

(2) M: «he shall take him to the body of the mangled animal and he shall not make recompense».

(3) i. e. to the owner.

(4) M 1.°: «he shall receive the hire»; M 2.°: «he shall bear (?) all the losses of its hire»; M 3.°: «its hire goes with the losses».

(5) *Lit:* «uses».

(6) Word badly written in part by the copyist.

(7) M: «the money to the (amount of) two hundred (zuzim) shall be paid as the dowry of the virgins».

(8) M: «all idols shall be blotted out except».

(9) M: «you shall (not) oppress them and you shall not tire them out».

(10) M: «sojourners».

(11) M: «and if they cry before me (*lit:* «before him») I will hear the voice of their prayer because a gracious God».

(12) M: «blot (you) out».

you shall not be for him an exacting creditor, and you shall not impose on him interest or usury (1).
25 If you take your neighbour's garment in pledge, you shall return it to him before the sun goes down,
26 for it is his only covering; the mantle of the skin of his flesh. In what shall he sleep? (2) And if he cries out before me against you I will hear the voice of his prayer for I am gracious (3) and merciful.
27 My people, children of Israel: do not despise your judges, and do not curse the lord who is in your people.
28 Do not delay in bringing your tithe and your offering (4). You shall consecrate (5) to my name the first-born of your male sons.
29 You shall do likewise with your oxen and with your sheep. Seven days it shall be reared behind its mother, and on the eight day (6) they shall separate it to my name.
30 And you shall be a people consecrated to my name. You shall not eat flesh torn by a wild beast, killed in the field; you shall throw it to the dog, or you shall throw it to the gentile stranger, who is likened unto a dog (7).

CHAPTER XXIII

1 You shall not accept false witness. Do not join your hand with the sinner (8) to be for him a false witness.
2 My people, children of Israel, you shall not go after the many to do evil, but to do good and let none of you refrain from bearing (favourable) arguments for his neighbour in judgement. And (do not) (9)

(1) M: «if you lend to his (my?) people, to the poor who are amongst your people you shall not be an exacting creditor for yourselves and you shall not impose interest or usury».

(2) M: «with what shall he stand?»

(3) M: «(and if) they cry out before him, I will hear the voice of their prayer because (I am) a gracious God».

(4) *Dema'* or *terumah*.

(5) M: «you shall set aside».

(6) M: «and from the eighth day».

(7) M: «(by) a wild beast thrown in the open field, you shall not eat; you shall give it to the gentile». The identification of dogs = gentiles is more complete here than in N, 110, 440.

(8) M: «My people, children of Israel, none of you shall swear falsely in the name of the Word of the Lord, your God and you shall not set your hands with the sinner».

(9) Missing in the text.

say in your hearts: Justice (1) is with (2) the many (3). Do not (4) go
after the many to do evil. Do not withhold (5) from saying what
is in your heart about your neighbour in judgement, lest you go astray
and say: Perfect justice is with the majority.
3 My people, children of Israel, you shall not favour in judgement the
poor man who has become guilty, because there is to be no accepting
of persons in judgement.
4 When you meet the ox or the ass of him who hates you going astray,
you shall bring it back to him.
5 If you see the ass of one who hates you lying under its load, do you
refrain from unloosing with him? You shall surely leave whatever
is in your heart against your neighbour (6) and you shall unloose
with him and you shall surely load with him.
6 You shall not pervert the judgement of the poor man in judgement (7).
7 Keep far from lying words and put no one to death who is innocent (8)
in judgement, because the guilty (9) will not be acquitted before me.
8 And do not accept a bribe (10), because a bribe blinds the eyes of
those who take it and removes (11) the words of just judgement (12)
in judgement (13).
9 You shall not oppress a sojourner because you know the soul of the
sojourner (14), for you were sojourners in the land of Egypt.
10 For six years (15) you shall sow your land and gather its produce,
11 and in the seventh year you shall leave it fallow and leave it free (16)

(1) M: Same as in text except at end: «... justice inclines to the majority».

(2) *Lit:* «after».

(3) M: «good (judgement is after the many)».

(4) Another paraphrase of the same verse.

(5) M: «you shall (not) be seized». The place where this note should be inserted is uncertain.

(6) M: «which is in your heart against him».

(7) M: «my people, children of Israel, you shall not pervert the order of judgement for the poor man in the hour of his judgement».

(8) M: «and innocent and upright».

(9) «(because) the Lord will not acquit the guilty in the hour of judgement».

(10) M: «and a bribe of wealth you shall not take».

(11) *Or:* «makes waver».

(12) *Or:* «of the innocent judge».

(13) M: «of the wise in judgements and confounds and corrupts the words of the innocent in the hour of the judgements».

(14) I: «and you understand the soul of the sojourner»; M: «you understand the bitterness of the soul of the sojourner».

(15) M: + «of days».

(16) For all.

and the poor of your people will (1) eat (2) and the beasts of the field will eat what is left. You shall do likewise with your vineyards and with your olive orchards.
12 Six days you shall do your (3) work and on the seventh day you shall rest so that your ox (4) and your ass may rest and the son of your Jewish handmaid (5) and the sojourner may rest.
13 And pay attention (6) to everything I have said to you, and you shall not remember the name of other idols and let it not be heard on your mouths.
14 Three times in the year you shall keep a feast before me (7).
15 You shall observe the feast of Unleavened Bread: seven days you will eat unleavened bread as I have commanded you, in the time of the month of Abiba, for in it you came redeemed out of Egypt, and you shall not be seen before me empty(-handed) (8).
16 And the feast of harvest (9), of the first fruits of the work of your hands, of what you bring out and sow (10) in the field. And the feast of ingathering (11) at the end of the year (12), when you gather in from the field the work of your hands (13).
17 Three times every year all your males shall appear (14) seeking instruction before the Lord of all ages, the Lord.
18 You shall not (15) sacrifice the blood of my holy sacrifice with leavened bread and the fat of my feast shall not remain till morning (16).
19 The beginning of the first fruits of your produce you shall bring to the sanctuary of the Lord, your God. My people, children of Israel, you shall not boil and you shall not eat flesh with milk, mixed to-

(1) = «that they may eat».
(2) M: «and you shall give it to eat to the poor that are in your people».
(3) Plural; in the text singular.
(4) M: «(so that) your oxen may rest».
(5) M: «of your handmaids».
(6) M: «you shall observe».
(7) M: «each year you shall celebrate a feast before me».
(8) M: «out of Egypt. My people, children of Israel, you are not permitted to be seen before me void of every precept».
(9) i. e. of Weeks or *Šabu'ot*.
(10) M: «your produce which you will sow for (upon) the field».
(11) The feast of Tabernacles or *Sukkot*.
(12) *Lit:* «at the going out of the year»; from September to October.
(13) M: «your produce which you will sow».
(14) M: «shall be seen».
(15) M: «my people, children of Israel (you shall not)».
(16) M: «the flesh which you sacrifice on the first night of the feast of Passover from evening until morning».

gether, lest my anger be enkindled against you and we boil (1) your
bundled wheat (2); the wheat and the straw mixed together.
20 Behold, I (3) send an angel of mercy before you to guard you (4)
in the land (5), to bring you into the place which I have prepared.
21 Pay attention (6) before him and listen to his voice and do not rebel (7)
against his words, for my holy name will be invoked upon him, for
he will not forgive or pardon your sins, for my holy name will be
invoked upon him (8).
22 But if you hear the voice of my (9) Word and do all that he says I
will hate whoever hates you and I will oppress whoever oppresses
you.
23 Because my angel (10) will go before you and will bring you into the
land of the Amorites, of the Hittites, and the Perizzites, and the Ca-
naanites, and the Hivites, and the Jebusites, and I will blot them out.
24 You shall not bow down to their idols and you shall not worship (11)
before them, and you shall not do their works, but you shall utterly
overthrow them (12), and shatter their pillars.
25 But you shall worship before the Lord, your God, and he will bless
your bread (13) and your waters, and he will remove the evil pla-
gues (14) from among you.
26 There shall be neither childless nor be barren in your (15) land. You
shall fulfil the number of your days (16) in peace.
27 I will send my terror (17) before you and I will confound all the peoples
amongst whom you enter, and I shall place (18) all your enemies be-
fore you, their necks broken.

(1) Ps.-Jon. «cook» (1st per sing).
(2) 110: «in your threshing floors».
(3) M: «his Word».
(4) M: «to guard» (different form of inf.).
(5) We should probably read «on the way».
(6) M: «pay attention for yourselves».
(7) M: «the voice of his Word. Do not rebel».
(8) M: «the name of my Word (will be invoked) upon him».
(9) «my» with Samaritan and LXX: MT: «his».
(10) M: + (?) «angel of mercy».
(11) M: «them».
(12) M: «you shall destroy».
(13) M: «your provisions».
(14) M: «your waters and I will remove the plagues».
(15) M: «in your (pl) land».
(16) M: «I will fill your days with good».
(17) M: «the plague of my punishment».
(18) M: «and I will blot out all the peoples unto whom you enter and shall place».

28 And I will send hornets before you and they will drive out the Hivites, and the Canaanites and the Hittites before you.
29 I will not drive them out from before you in one year lest the land become deserted, lest the wild beasts multiply against you.
30 Little by little I will drive them out from before you until you multiply and possess the land.
31 And I will set your boundaries from the Reed Sea to the Sea of the Philistines, and from the desert to the Great River (1), for I will deliver into your hands all the inhabitants of the land and I will drive them out from before you.
32 You shall not make a covenant with them or with their idols.
33 They shall not dwell in your land —lest they make you sin against me because you worship before their idols— because they will be a snare for you.

CHAPTER XXIV

1 And he said to Moses: Go up, seek instruction from before the Lord, you and Aaron, Nadab and Abihu and seventy wise men of Israel. And you shall pray from afar off.
2 And Moses alone shall approach before the Lord, and they shall not approach, and the people shall not go up with him.
3 And Moses came and related to the people all the words of the Lord and all the ordinances (2). And all the people replied with one voice and said (3): All the words which the Lord (4) has spoken, we will do.
4 And Moses wrote all the words of the Lord, and got up early in the morning and built an altar at the foot of the mountain, and twelve pillars for the twelve tribes of the children of Israel.
5 And he sent the young men of the children of Israel and they arranged (5) holocausts and they offered oxen as holy sacrifices before the Lord.
6 And Moses took half the blood and put it in a bowl and half of the blood he sprinkled (6) on top of the altar.

(1) M: «to the river Euphrates».
(2) M: «his words of judgement».
(3) M: «together with a perfect heart and said».
(4) M: «the Word of the Lord».
(5) M: «and he sent the first-born of the children of Israel because until that hour the worship was with the first-born because as yet the tent of meeting had not been made and as yet the priesthood had not been given to Aaron and they offered».
(6) M: «in the bowls and the other half of the blood he sprinkled».

7 Then he took the Book of the Covenant and read (it) in the hearing (1)
of the people: and they said: All that the Lord has spoken (2) we
will do and we will obey.
8 And Moses took the blood and sprinkled (it) on the people (3) and
said: Behold the blood of the covenant which the Lord made (4)
with you, (with) all these words.
9 And Moses and Aaron, Nadab and Abihu and seventy of the wise
men of Israel went up.
10 And they saw the Glory (5) of the Shekinah of the Lord and under
the footstool of his feet (was) like brick-work of sapphire, as the visions
of the heavens, when they are pure from cloud.
11 And he did not stretch out (6) his hand to the young men (7) of the
children of Israel, and they saw the Glory (5) of the Shekinah of the
Lord, and they rejoiced (8) over their sacrifices, which were received,
as if (9) they ate and drank.
12 And the Lord said to Moses: Come up to me to the mountain and
be there and I will give you the tables of stone and the Law and the
Covenant (10) which I have written to instruct them.
13 And Moses arose, and Joshua, his servant (11), and Moses went up
to the mountain, on which the Glory of the Shekinah of the Lord
had been revealed.

(1) M: «in the hearing of» (another form of the word).

(2) M: «which the Word of the Lord has spoken».

(3) Note that Neofiti does not change the Hebrew text but translates as «and sprinkled (it) on the people»; Onkelos and Pseudo-Jonathan, on the contrary, introduce the following change: «and sprinkled (it) upon the altar to expiate for the people». The reason for this change is that the Old Covenant of Sinai was sealed with a sacrifice of expiation —that of the present ch. 24— in which according to Lev there was no communion with the victim. Only in the sacrifices of communion or peace sacrifices was one entitled to partake of the victim, which is what Onkelos and Ps.-Jon. wish to avoid here by the change introduced in v 11. The New Covenant was also ratified by a sacrifice of expiation; cf A. Díez Macho, Notes to the Gospel of Mark, ch 14, 22-24, in *La Sagrada Biblia*, vol VI, Buenos Aires, 1966.

(4) M: «which the Word of the Lord made».

(5) M: «of the God of Israel».

(6) To kill them for having seen the Glory of God, which could not be seen - in their beliefs - without being punished by death.

(7) M 1.º: «and unto the lords»; M 2.º: «to Nadab and Abihu, the handsome young men who had been appointed over the children of Israel».

(8) M: «and they appeared as if (they ate and drank)».

(9) Onk., Ps.-Jon. and N add this: «as if» to avoid any idea of «communion» in a sacrifice of expiation.

(10) M: «and the commandments which I have written to show them».

(11) I: «his servant» (another form).

14 And to the wise men he said: Stay; wait for me here ([1]), until we return to you. And behold, Aaron and Hur are with you; whoever has a judicial affair of words, let him approach them.
15 And Moses went up to the mountain and the cloud covered the mountain.
16 And the Glory of the Shekinah of the Lord rested on Mount Sinai, and the cloud covered it six days; and on the seventh day he called ([2]) to Moses ([3]) from the midst of the mountain.
17 And the appearance of the Glory of the Shekinah of the Lord (was) like a devouring fire, a devouring fire on the top of the mountain, in the eyes ([4]) of the children of Israel.
18 And Moses came into the midst of the cloud and went up to the mountain. And Moses was on the mountain forty days and forty nights.

CHAPTER XXV

1 And the Lord ([5]) spoke to Moses saying:
2 Speak to the children of Israel and let them set offerings aside for my Name; you shall receive offerings from everyone whose heart prompts them.
3 And this is the offering which you shall receive ([6]) from them: gold and silver and bronze,
4 blue and purple and precious crimson material and byssus and goats' hair,
5 reddened ([7]) rams' skins, and *sasgona* ([8]) skins, and acacia wood;
6 oil for the illumination, spices for the anointing oil and for the fragant incense,
7 precious stones ([9]) and stones for setting, for inserting ([10]) in the ephod and in the breastpiece.
8 And they shall build a sanctuary to my Name and I will make the Glory of my Shekinah dwell ([11]) among them.

([1]) M: «(wait) for yourselves here».
([2]) M: + «the Word *(Dibberah)* of the Lord».
([3]) M: «to Moses on the seventh day upon the mountain».
([4]) M: «seeing».
([5]) M: «the Word of the Lord».
([6]) M: «you shall take».
([7]) i. e. «tanned».
([8]) MT: «of the *tahaš*», an unidentified animal.
([9]) MT: «of *šoham*» = onyx.
([10]) M: «with which to insert the ephod and the breastpiece».
([11]) = «that I may make dwell».

9 (According to) ([1]) whatever I will show you concerning the design of the tabernacle and concerning the design of all its utensils, thus you shall do.
10 And they shall make the ark ([2]) of acacia wood; its length shall be two cubits and a half, and its breadth shall be a cubit and a half, and a cubit and a half shall be the measure of its height,
11 And you shall overlay it with pure gold; inside and outside you shall overlay it, and you shall make it a moulding of gold round about.
12 And you shall cast four rings of gold for it, and you shall place them on the four corners: two rings on one side, and two rings on the second side.
13 And you shall make poles of acacia wood and you shall overlay them with gold.
14 And you shall introduce the poles into the rings on the sides ([3]) of the ark to carry the ark by them.
15 The poles shall be in the rings of the ark: they shall not move from it.
16 And you shall place within the ark the testimony which I shall give you.
17 And you shall make a mercy seat of pure gold; two cubits and a half its length, and a cubit and a half its breadth.
18 And you shall make two cherubin ([4]) of gold; hammered you shall make them, at the two sides of the mercy seat.
19 And you shall make one cherub at this side —one here— and another cherub at the other side —there; you shall make the cherubin of one piece with ([5]) the mercy seat, at its sides, its two sides.
20 And the cherubin shall spread their wings upwards, overshadowing the mercy seat with their wings, and their faces turned one towards another; towards the mercy seat shall the faces of the cherubin be.
21 And you shall place the mercy seat upon the ark (above and in the ark) ([6]) you shall place the testimony which I shall give you.
22 I shall appoint my Word to you there, and I shall speak with you from above the mercy seat which is upon the ark of the testimony ([7]), from between the two cherubin, all whatsoever I shall command ([8]) you concerning the children of Israel.

([1]) Missing in the text; found in M.
([2]) M: «an ark».
([3]) M: «on the side».
([4]) M: «images»; cf 26,1.
([5]) *Lit:* «you shall make the cherubin from the mercy seat».
([6]) Missing in text; omitted by homoioteleuton.
([7]) M: «from between the two cherubin which are above the ark of the testimony».
([8]) I: «I shall speak».

23 And you shall make a table of acacia wood: two cubits its length, a cubit its breadth, and a cubit and a half the measure of its height.
24 And you shall overlay it with pure gold and you shall make for it a moulding of gold round about.
25 And you shall make a border of a handsbreadth (1) round about, and you shall make a moulding of gold for its border round about.
26 And you shall make for it four rings of gold and you shall place the rings on the four corners of its four legs.
27 The rings will be opposite its border as places (2) for the poles to carry the table.
28 And you shall make the poles of acacia woods (and you shall overlay) (3) them with gold, to carry (4) the table with them.
29 And you shall make its bowls, and its dishes (5) and its flagons and its libation jars, which shall be used (6); of pure gold you shall make them.
30 And you shall place the arrangement (7) of the bread of the Presence upon the table before him (8) always.
31 And you shall make a lampstand of pure gold; the lampstand shall be made of hammered work, its base and its shaft; its cups, its apples (9) and its lilies (10) shall be of one piece with it.
32 And there shall be six branches going out of its side; three branches of the lampstand from one side and three branches of the lampstand from the second side.
33 Three decorated cups (11) on one branch, apple and lily (12); thus on the six branches which come out of the lampstand.
34 And on the lampstand (13) four decorated cups, its apples and its lilies.

(1) M: «a span».
(2) That is, as holders.
(3) Missing in text.
(4) I: «to bear».
(5) I: «distributors» or «dishes» = *'Aruk* to verse.
(6) I: «(with which) the anointing shall be done».
(7) They were arranged in two piles (Lev 24,6); hence the name: «Bread of Arrangement» (1 Chr 9,32; 23,29, etc.).
(8) I: «before me».
(9) i. e. «bulbs».
(10) *Or:* «flowers».
(11) MT: «like the almond flower»; I: «with figures»; cf Onk.
(12) The phrase «threc cups... apple and lily», or equivalent, is repeated in MT, Onk and Ps.-Jon., but is absent fron N both in this verse and in 37,19, and is missing likewise in LXX.
(13) That is, on its shaft.

35 And an apple of one piece with it under two branches and a apple of one piece with it under the (other) two branches ([1]), for the six branches that come out of the lampstand.
36 Their apples and their branches shall be one piece with it; all of it one hammered piece of pure gold.
37 And you shall make the seven lamps; and you shall arrange the lamps to give light over against it.
38 And its snuffers and its trays they shall make of pure gold.
39 Of a centenarius ([2]) of pure gold they shall make it, with all these utensils.
40 And see and do according to their designs which you see on the mountain.

CHAPTER XXVI

1 And you shall make the tabernacle with ten curtains of twined byssus and blue and purple, and precious crimson material; with figures ([3]) you shall make them, the work of an artist.
2 The length of one curtain: twenty-eight cubits for each curtain; and the breadth: four cubits according to the ordinary cubit ([4]) for each curtain. The same measure for each curtain.
3 Five curtains shall be joined one against the other (and the other five curtains shall be joined one against the other) ([5]).
4 You shall make loops of blue upon the side of the outer curtain in the place of joining; and thus you shall do on the side of the outer curtain in the second ([6]) place of joining.
5 You shall make fifty loops on one curtain, and you shall make fifty loops on the side of the curtain which is in the second place of joining; the loops shall be directed one towards the other.
6 And you shall make fifty hooks of gold and you shall join the cur-

([1]) The phrase «and an apple ...two branches» is repeated here, in 37,21 (parallel passage) and in the LXX only twice, whereas in MT, Onk, Ps.-Jon. it is repeated three times; cf v 33.

([2]) A hundred thousand sextertii, the weight of a *kikkar* or talent; MT: «of a talent».

([3]) MT: «Cherubim», cf 25,18.

([4]) Literal rendering of Hebrew text «according to ordinary cubit» *or:* «in cubits»; for meaning, see Buxtorf, *Lexicon*, p 62.

([5]) Missing in N but not in Onk, Ps.-Jon.

([6]) M: «the other».

tains one against the other with the hooks; and the tent shall be ([1]) one whole.
7 And you shall make curtains of goats' hair to spread over the tabernacle: eleven curtains you shall make.
8 The length of one curtain shall be thirty cubits according to the ordinary cubit and the breadth four cubits according to the ordinary cubit: the same measure for the eleven curtains.
9 And you shall join five curtains by themselves and five curtains by themselves, and you shall double the sixth curtain against the front of the tabernacle.
10 And you shall make fifty loops on the side of an outer curtain at the place of joining, and you shall make fifty loops on the side of the curtain at the second place of joining.
11 And you shall make fifty hooks of bronze and you shall introduce the hooks into the loops and you shall join the tent together and it shall be ([1]) all one whole.
12 And the remaining part that hangs from the curtains of the tabernacle, the half of the curtain that remains, you shall let hang over its extremities of the tabernacle towards the west ([2]).
13 And the cubit that remains in the length of the curtains ([3]) of the tabernacle, on one side, and on the other, shall hang down upon the side of the tabernacle, on one side and on the other ([4]), to cover it.
14 And you shall make a covering ([5]) for the tabernacle of reddened ([6]) rams' skins, and above it a covering of *sasgona* ([7]) skins.
15 And you shall make upright planks of acacia wood for the tabernacle.
16 Ten cubits shall be the length of a plank, and a cubit and a half shall be the breadth of each plank.
17 Two tenons for each plank which fit in one against the other ([8]); thus shall you do for all the planks of the tabernacle.
18 And you shall make the planks for the tabernacle: twenty planks for the south side, to the south.
19 And you shall make forty sockets of silver under the twenty planks

([1]) = «so that it be».
([2]) That is, to say, above the rear parts of the tent: Onk, Ps.-Jon.
([3]) M: «of one curtain shall hang».
([4]) Thus in M; N literally: «from here and from there».
([5]) M: «the covering».
([6]) = «tanned».
([7]) cf 25,5.
([8]) M: «each (*lit:* «one») (plank) which fit in one against the other»; a number of lexical variants in M.

(two sockets under the twenty planks) (1), two sockets under one plank for its two tenons, and two sockets under another plank for its two tenons.
20 And for the second side of the tabernacle, for the north side, twenty planks.
21 And their forty sockets of silver: two sockets under one plank and two sockets under another plank.
22 And for the extremity of the tabernacle, to the west, you shall make six planks.
23 And you shall make two planks for the corners of the tabernacle in the rear.
24 And they shall correspond below (2) and they shall correspond on top within one ring: thus shall it be with two of them, they shall form two sides (3).
25 And there will be eight planks and their sockets of silver, sixteen sockets; two sockets under one plank, and two sockets under another plank.
26 And you shall make bars of acacia wood: five for the planks of one side of the tabernacle,
27 and five bars (4) for the planks of the second side of the tabernacle, and five bars for the planks of the sides of the tabernacle in the extremity to the west.
28 And the second (5) bar, in the middle of the planks, shall reach from one side to the other.
29 And the planks you shall overlay with gold, and their rings you shall make of gold, places (6) for the bars (4); you shall overlay the bars (7) with gold.
30 You shall erect the tabernacle according to the ordinances which you saw on the mountain.
31 And you shall make a veil (8) of blue and purple and precious crimson material and twined byssus; the work of an artist he shall make it (9) with figures.

(1) The words of the text appear to be superfluous.
(2) Ps.-Jon. «they shall fit»; M: «they shall join».
(3) The angles.
(4) M: «cross-bars».
(5) The text is probably corrupt: «*tnyynh*, a false reading of *tykwnh* or *msy'yh*; cf Ex 36,33.
(6) i. e. «holders».
(7) M: «the cross-bars».
(8) M: «a screen».
(9) M: «you shall make it».

32 And you shall place it over four pillars of acacia overlaid with gold, with their clasps ([1]) of gold on four sockets of silver.
33 And you shall hang the veil under the hooks and you shall introduce there within the veil the ark of the testimony, and the veil will separate for you the holy from the holy of holies.
34 And you shall place (the mercy seat) ([2]) upon the ark of the testimony within the most holy place.
35 And you shall place the table outside the veil ([3]) and the lampstand opposite the table, at the side of the tabernacle to the south ([4]); and you shall place the table at the north, to the north side.
36 And you shall make a screen for the door of the tent, of blue and purple and fine crimson material and twined byssus, a work of embroidery.
37 And you shall make for the screen five pillars of acacia and you shall overlay them with gold and their clasps shall be of gold, and you shall cast for them five sockets of bronze.

CHAPTER XXVII

1 And you shall make the altar of acacia wood; five cubits long, five cubits wide; the altar shall be square, and the measure of its height shall be three cubits,
2 and you shall make horns for it on the four corners ([5]) from the measure of the height. Its horns shall be of one piece with it. And you shall overlay it with bronze.
3 And you shall make pots to clean it of ashes, shovels, its sprinkling basins, forks and trays. All its utensils you shall make of bronze.
4 And you shall make for it a grating, a network of bronze, and on the net you shall make four rings of bronze at the four corners.
5 And you shall place it under the circuit ([6]) of the altar underneath, and ([7]) the net shall reach to the middle of the altar.

([1]) M: «their clasps» (written differently from form in N).
([2]) Thus a correction by a second hand; in text: «the veil»; prob. M of v 35 («the mercy seat») belongs to this v.
([3]) M: «the mercy seat»; perhaps displaced and belongs to v 34.
([4]) I: «to the west».
([5]) M: «corners; from it and in it shall be its horns».
([6]) M: «the grating», with 110 and LXX.
([7]) = «so that the net may reach».

6 And you shall make poles of acacia wood (1) for the altar and you shall overlay them with bronze.
7 And you shall put the poles (2) in the rings, and the poles will be (3) on the two sides of the altar to carry it (4).
8 You shall make it hollow with boards; as (I have shown) (5) you on the mountain, this shall they do.
9 And you shall make the court of the tabernacle on the southside, to the south, and the court will have hangings of twined byssus, a hundred cubits wide, according to the ordinary cubit, on one side.
10 And its pillars shall be twenty, and their sockets twenty; of bronze; the clasps of the pillars and their fastenings shall be of silver.
11 And likewise for the north side, for (its) length, there shall be hangings a hundred cubits long; and its columns shall be twenty and the bases shall be twenty, of bronze, and the clasps of the pillars, and their fastenings (6) shall be of silver.
12 And (for) the breadth of the court on the west side there shall be fifty cubits of hangings; their pillars (7) shall be ten, and their sockets shall be ten.
13 And the breadth of the court on the east side, to the east, shall be fifty cubits.
14 And the hangings on one side (8) shall be fifteen cubits; their pillars shall be three, and their sockets three.
15 On the second side the hangings shall be fifteen (cubits), their pillars shall be three and their sockets three.
16 And the door of the court shall have a screen of twenty cubits of blue and purple and precious crimson material and twined byssus, the work of an embroiderer (9); their pillars four and their sockets four.
17 All the pillars of the court round about shall be fastened together with silver, and their clasps of silver and their sockets of bronze.

(1) M: «poles for the altar, poles of (acacia) wood».
(2) M: «its poles».
(3) = «that the poles may be».
(4) M: «to bear it».
(5) Missing in text, but present in M («the vision(s)»).
(6) «their clasps»; «their staples».
(7) M: «and their pillars»; it appears, however, that this variant is to be referred to the preceding v (v 11) as a variant of «its columns», a variant found also to this place in the LXX and in the Samaritan text.
(8) Of the door.
(9) In 26,36 «of embroidery».

18 The length of the court shall be a hundred cubits, according to the ordinary cubit, and the breadth will be fifty by fifty, and the measure of its height five cubits (with curtains) of twined byssus and their sockets of bronze.
19 All the utensils of the tabernacle for every service and all its pegs and all the pegs of the court shall be of bronze.
20 And you shall command the children of Israel and they shall take and bring unto you pure olive oil, crushed for lighting, for the arranging of lamps ([1]) continually.
21 In the tent of meeting, outside the veil which is beside the testimony, Aaron and his sons shall keep it in order from evening to morning, before the Lord. It shall be an eternal statute for their generations from the children of Israel.

CHAPTER XXVIII

1 And you, bring near unto you Aaron your brother and his sons with him from among the children of Israel to serve before him ([2]) in the high priesthood: Aaron, Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar, sons of Aaron.
2 And you shall make holy garments for your brother Aaron for glory and praise.
3 And you shall speak to all who are wise of heart, whom I have perfected with a spirit of wisdom, and they shall make ([3]) the garments of Aaron to consecrate him to serve before him ([4]) in the high priesthood.
4 And these are the garments which they shall make: a breastpiece, an ephod, a robe, a knitted coat, turbans, and girdles ([5]). And they shall make holy garments for Aaron your brother and for his sons to serve before him in the high priesthood.
5 And they will receive ([6]) gold and blue and purple and precious crimson material and byssus.

([1]) I: «a lamp».
([2]) M: «before me in the priesthood».
([3]) = so that they make.
([4]) MT «before me».
([5]) M: «and the coat of byssus, the turban and the girdle».
([6]) M: «and they shall take».

6 And they shall make the ephod of gold, of blue and purple (1) and pre-
cious crimson material and twined byssus, the work of an artist.
7 Two shoulder-pieces shall be joined to it from its two sides. And it
shall be joined (2).
8 And the girdle of the ephod which is upon it shall be of the same
workmanship of one piece with it (3): gold and blue and purple and
precious crimson material and twined byssus.
9 And you shall take two precious stones and you shall inscribe on
them the names of the children of Israel.
10 Six of their names on one stone and the names of the six that remain (4)
over on the second stone according to their genealogies (5).
11 The stone shall be the work of an artist, inscribed, engraved (6);
you shall inscribe the two stones according to the names of the child-
ren of Israel; set (7) in gold filigree (8) you shall make them.
12 And you shall place the two stones on the shoulder-pieces of the
ephod as stones of good rememberance for the children of Israel,
and Aaron shall receive (9) their names before the Lord on the two
shoulder-pieces for a good rememberance.
13 And you shall make settings (10) of gold.
14 And two chains of pure gold. (Like) cords (11) you shall make them,
plaited (12) work. And you shall place the chains of plaited work in
the settings(13).
15 And you shall make the breastpiece of judgement, the work of an
artist; like the work of the ephod you shall make it. Of gold, blue
and purple and precious crimson material and twined byssus you
shall make it.
16 It shall be square, double, a handsbreadth its length and a hands-
breadth (its) breadth.

(1) M: «precious crimson».
(2) = «so that it may be joined».
(3) *Lit:* «from it»; M: «(from it) and in it they shall be».
(4) M: «the six (names) remaining over».
(5) M: «according to their generations».
(6) M: «stone: engraved by an engraver (i. e. as jeweller engraves signets); you shall engrave».
(7) *Lit:* «encircled»; M: «inserted».
(8) *Or:* «mountings», or «brooches».
(9) Thus the text which is probably corrupt and should be corrected with M: «shall bear».
(10) *Or:* «mountings».
(11) *Lit:* «making a border».
(12) M: «twisted»; like cords.
(13) M: «(the chains) in the form of a cord upon the settings».

17 And you shall fill in it a filling of stone: four rows of precious [1] stones. The first row: a carnelian, topaz (?) and carbuncle (?): one row. And written and clearly expressed upon them shall be the name of three tribes: Reuben, Simeon, Levi.
18 And the second row: a chalcedony, a sapphire and a calf's eye [2]. And written and clearly expressed upon them shall be the name of three tribes: Judah, Issachar, Zebulun.
19 And the third row: a jacinth, and a beryl and an emerald. And written and clearly expressed upon them the name of three tribes: Dan, and Naphtali and Gad.
20 And the fourth row: beryl of the Great Sea [3] and a bdellium, and a pearl, and written and clearly expressed upon them shall be the name of three tribes: Asher, Joseph and Benjamin. They shall be set [4] in gold (in their settings) [5].
21 (The stones shall be) [5] according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names. They shall be inscribed, engraved [6] (each one) according to its name, for the twelve tribes.
22 And you shall make on the breastpiece chains like a cord, plaited work, of pure gold.
23 And you shall make on the breastpiece two rings of gold and you shall place the two rings on the two sides of the breastpiece.
24 And you shall put the two plaits of gold upon the two rings within the sides of the breastpiece.
25 And the two sides of the two plaits you shall put in the two settings [7] and you shall put (them) on the shoulder-pieces of the ephod, in front.
26 And you shall make two rings of gold and you shall put them on the two sides of the breastpiece, on the inside [8] border on the side of the ephod.
27 And you shall make two rings of gold and you shall place them on the two shoulder-pieces of the ephod, underneath, and in front, opposite its joining above the girdle of the ephod.
28 And they shall spread out [9] the breastpiece by its rings to the rings of the ephod by a thread of blue, so that it (the breastpiece) shall be

(1) Omit this word with M and MT.
(2) Diamond?
(3) The beryl («aquamarine») of the Mediterranean.
(4) M: «inserted».
(5) Missing in text.
(6) M: «engraved (by) a seal maker», i. e. as a signet maker engraves.
(7) M: «inserted».
(8) M: «upon the inner border which is in the front of the ephod».
(9) M: «they shall fasten» or «press upon».

over the girdle of the ephod, and so that the breastpiece shall not
move from over the ephod.
29 And Aaron will carry (1) the names of the children of Israel in the
breastpiece of judgement upon (2) his heart, when he enters with-
in (3) the sanctuary, for a good remembrance before the Lord con-
tinually.
30 And you shall put the Urim and the Thummim in (4) the breastpiece
of judgement and they shall be upon the heart (of Aaron when he
enters before the Lord) (5), and Aaron will bear the judgement of the
sons of Israel upon his heart before the Lord continually.
31 And you shall make the robe of the ephod entirely (6) of blue.
32 And it will have the opening for the head in the middle; its (7) opening
shall have a border all around, the work of a weaver; it shall be like
the opening of a coat of mail. It shall (not) (8) be torn.
33 And on its lowest edge all around you shall make pomegranates of
blue, purple and precious crimson material— on its lowest edge all
around —and bells of gold between them round about.
34 Bells of gold and a pomegranate; bells of gold and a pomegranate
on the lowest edge of the robe round about.
35 And it shall be (9) upon Aaron when he ministers and its sound (10)
shall be heard when he goes into the sanctuary before the Lord and
when he comes out, and he shall not die.
36 And you shall make a plate of pure gold and you shall inscribe on
it, inscribed, engraved (11): «Holy to (12) the name of the Lord.»
37 And you shall put it on a thread of blue, and it shall be on the turban;
on the front of the turban it shall be.
38 And it shall be upon the forehead of Aaron, and Aaron shall carry
the sins of the holy (13) (offering) which the children of Israel will
sanctify, in all their holy gifts. And it shall be upon his forehead
continually that there may be favour upon them before the Lord.

(1) M: «he shall bear».
(2) M: «on the girdle on the ephod upon».
(3) M: «to the sanctuary».
(4) I: «within the breastpiece».
(5) Missing in the text and supplied from Ps.-Jon.
(6) M: «of a thread of blue».
(7) That is, «this».
(8) Forgotten in text.
(9) Aaron shall wear the ephod.
(10) The chiming of the bells.
(11) I: «inscribed»; M: «of an engraver» (of signet rings)».
(12) M: «before the Lord».
(13) *Or:* the faults they may commit in the holy offerings.

39 And you shall knit (1) a cloak of byssus and you shall make turbans of byssus, and you shall make a girdle (2), the work of an embroiderer (3).
40 And for the sons of Aaron you shall make cloaks and you shall make girdles for them, and you shall make caps for them for glory and praise.
41 And you shall put them on Aaron your brother and on his sons with him and you shall anoint them and you shall complete the offering of their hands (4), and you shall sanctify them and they will minister (5) before him (6) in the high priesthood.
42 And you shall make for them breeches (7) of byssus to cover the flesh of their nakedness; from the belt of their loins to their thighs they shall reach.
43 And they shall be on Aaron and on his sons when they enter the tent of meeting or when they draw near the top of the altar to minister within the sanctuary, lest they contract debts, lest they die: (this shall be) an eternal statute for them and for their sons after them (8).

CHAPTER XXIX

1 And this is what you shall do to them to sanctify them to minister before him (9) in the high priesthood: take (10) a young ox, and two rams, perfect without blemish,
2 and unleavened bread and unleavened cakes saturated with oil, and unleavened rolls dipped in oil. With fine wheaten flour you shall make them.
3 And you shall put them (in a basket and you shall carry them)(11) in the basket and the ox and its (? *or:* «the») two rams.

(1) M: «and you shall weave (?) cloaks of byssus».
(2) M: «girdles».
(3) M: «of embroidery».
(4) In the MT: «you shall fill their hands», with the instruments of their office; i. e. you shall ordain them.
(5) = «that they may minister».
(6) I: «before me».
(7) M: «underclothes».
(8) M: «the sanctuary lest they contract debts (i. e. sins) and die: an eternal statute for him and for the descendants of his sons after him».
(9) I: «before me».
(10) M 1.º, M 2.º: «to take (taking) an ox».
(11) Missing in text; omitted by homoioteleuton.

4 And you shall bring Aaron and his sons near to the door of the tent of meeting and you shall sanctify them with water [1].
5 And you shall take the garments and you shall put the cloak on Aaron, and the robe of the ephod, and the ephod, and the breastpiece, and you shall gird him with the girdle of the ephod.
6 And you shall put the turban [2] on his head and you shall put the crown of the sanctuary on the turban.
7 And you shall take the [3] anointing oil, and you shall pour it on his head and you shall anoint him.
8 And you shall make his sons draw near and you shall clothe them with cloaks.
9 And you shall gird [4] them with girdles, Aaron and his sons, and you shall put [5] (the turbans) [6] on them, and the priesthood (will be theirs) [6] for an eternal statute [7]. And you shall complete the offering of the hands of Aaron, and the offering of the hands of his sons [8].
10 And you shall bring the ox before the tent of meeting and Aaron and his sons will lay their hands upon the head of the ox.
11 And you shall slaughter the ox before the Lord at the door of the tent of meeting.
12 And you shall take of the blood and you shall put it with your finger on the horns of the altar, and you shall pour all the (remaining) blood at the base of the altar.
13 And you shall take all the fat that covers the entrails and whatever remains of the lobes of the liver and the two kidneys, and the fat that is on them, and you shall arrange (it) upon the altar.
14 And the flesh of the ox, the skin and its dung [9] you shall burn with fire outside the camp; it is a sin offering.
15 And you shall take one of the rams and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.
16 And you shall slaughter the ram and you shall take its blood and you shall sprinkle it upon the altar round about.

(1) Ps.-Jon.: «you shall wash them with forty seahs of water».
(2) I: «a turban».
(3) I: «oil».
(4) M: «gird» (imperative sing).
(5) M: «you shall fasten» (*or:* «press»).
(6) Missing in the text.
(7) M: «the ministry as a perpetual statute».
(8) cf Ex 28,41 note.
(9) M: «and its excrements».

17 And you shall divide the ram into pieces and you shall wash its entrails and its legs and you shall put them upon its pieces and upon its head.
18 And you shall arrange all the ram upon the altar; it is a holocaust to the Name of the Lord for a pleasing odour; it is an offering before the Lord (1).
19 And you shall take the second ram and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head (of the ram) (2).
20 And you shall slaughter the ram and you shall take of its blood and you shall put it on the tip of Aaron's right (3) ear and upon the tip of the right ears of his sons, and upon the thumb of their right (4) hands, and upon the great toe of their right (5) feet, and you shall sprinkle the blood upon the altar round about.
21 And you shall take of the blood that is (6) upon the altar and of the anointing oil and asperse Aaron and his garments, and his sons and his sons' garments with him, and he shall be sanctified, he and his garments, and his sons, and his sons' garments with him.
22 And from the ram you shall take the fat and the fat tail (7) and the fat that covers the entrails and what remains of the lobes of the liver and the two kidneys and the fat which is on them and the right thigh (5); for it is a ram of initiation (8),
23 and one loaf (9) of bread and one cake of bread saturated with oil, and one roll from the basket of unleavened bread which is before the Lord.
24 And you shall put all these on the palms (10) (of the hands of Aaron and on the palms) (11) of the hands of his sons, and you shall wave them for a wave offering (12) before the Lord.

(1) M: «it is an acceptable offering to the Name of the Lord».
(2) The text has, by mistake, «of the ox».
(3) I: «the right».
(4) I: «the right»; M: «of his right».
(5) M: «of his right».
(6) M: «which there is».
(7) A reserve place for a large amount of fat in some classes of sheep, as in those still to be seen in Palestine.
(8) M: «of the initiations».
(9) M: «a roll» *('iggul)*.
(10) M: «the palm».
(11) Omitted in text by homoioteleuton, added on the margin.
(12) MT: *tenupah*, an offering which was waved towards the altar and back before the Lord.

25 And you shall receive ([1]) them from their hands and you shall arrange them upon the altar upon the holocaust, as a pleasing odour before the Lord; it is an offering before the Lord ([2]).
26 And you shall take the breast (from) the ram of initiation of Aaron and you shall wave (it) ([3]) for a wave offering before the Lord; and it shall be your portion.
27 And you shall sanctify the breast of the wave offering, and the thigh of the offering of separation ([4]) —which had been waved ([5]) or separated— from the ram of initiation from ([6]) that of Aaron and from that of his sons.
28 And it shall be ([7]) for Aaron and for his sons as an eternal statute from the sons of Israel, for it is a sacrifice of separation (for the priests); and there will be a sacrifice from the sons of Israel from your ([8]) holy sacrifices ([9]). It shall be your ([10]) offering of separation to the Name of the Lord ([11]).
29 And the holy garments ([12]) which are Aaron's shall be for his sons after him, to be anointed in them ([13]) and to be ordained ([14]) in them.
30 The priest who ([15]) lives after him shall wear them seven days, when he goes into the tent of meeting to minister within the sanctuary ([16]).
31 And you shall take the ram of initiation ([17]) and you shall boil the flesh in a holy place.

([1]) M: «and you shall take».
([2]) I: «it is (an offering before the) Lord»; M: «(it is an offering) acceptable to the Name of the Lord».
([3]) *Text:* «them» by dittography from v 24.
([4]) MT: *terumah:* an offering which was «raised».
([5]) M: «which he has waved»; we should, however, probably read; «has been waved».
([6]) M: renders better the sense of the Hebrew text: «of the initiations, from that which belongs to Aaron and to his sons».
([7]) M: «and they shall be».
([8]) M: «their».
([9]) MT: «from their peace offerings».
([10]) M: «his»; cf note 8.
([11]) M: «before the Lord».
([12]) M: + «of the house (of holiness)» = the sanctuary, temple.
([13]) M: «of Aaron shall be for his sons after him to be anointed in it» (= the garment).
([14]) *Lit:* «to complete in them the offering of his hands».
([15]) M: «from his sons who (comes) after (him)».
([16]) M: «in the sanctuary».
([17]) M: «of the initiations».

32 And Aaron and his sons shall eat (1) the flesh (2) of the ram and the bread that is in the basket at the door of the tent of meeting.
33 And they shall eat those things because with them atonement has been made to ordain them (3), to sanctify them (4); but a profane person shall not eat them because they are a holy thing.
34 But if any of the flesh of initiation or any of the bread (5) is left over until the morning, you shall burn whatever is left over in fire; it shall not be eaten because it is (6) a holy thing.
35 And thus you shall do to Aaron, to his sons, all (7) that I have commanded you; for seven days you shall ordain them (8).
36 And you shall offer an ox every day as a sin offering (9) for atonement; and you shall anoint the altar when you make atonement upon it; and you shall anoint it to sanctify it.
37 Seven days you shall make atonement upon the altar and you shall sanctify it, and the altar shall be most holy (10). Whatever touches the altar shall become holy.
38 According to this order you shall make offerings upon (11) the altar: two lambs a year old every day continually (12).
39 One of the lambs you shall offer (13) in the morning, and the second lamb you shall offer at twilight (14).
40 According to this order (15) you shall offer with one lamb a measure of fine flour saturated with a fourth of a hin of beaten oil and a libation of a fourth of a hin of wine.
41 And you shall offer the second lamb at twilight; you shall offer it as the cereal offering of the morning lamb and as its libation (16); it shall

(1) M: «and (Aaron) shall eat».
(2) M: «(the flesh) of the initiations and the food that is in the basket».
(3) *Lit:* «to complete the offering of his hands».
(4) M: «and to sanctify (them)».
(5) M: «of the initiations and of the food».
(6) M: «they are».
(7) M: «according to this order; according to all that».
(8) M: «you (sing) shall ordain»; cf vv 29.33; pl in text.
(9) M: «as the sin offering».
(10) M: «all who offer upon the altar shall be made holy».
(11) M: «and according to this order shall you offer upon».
(12) M: «of one year, perfect (cf LXX), without blemish, two each day, a perpetual holocaust».
(13) M: «and one lamb you shall offer»; I: «a lamb you shall offer».
(14) *Lit:* «between the suns» or «services».
(15) M: suppresses «according to this order», conforming to MT.
(16) M: «and as its libations, thus shall you offer it».

be received ([1]) as a pleasing odour, an offering before the Lord ([2]).
42 It shall be a continual holocaust throughout your generations ([3]),
at the door of the tent of meeting, before the Lord, where I will
meet you ([4]) to speak to you there.
43 And my Word will meet the children ([5]) of Israel there and it will
be sanctified ([6]) within (*or:* in) my Glory ([7]).
44 And I will sanctify the tent of meeting and the altar; and Aaron and
his sons I will sanctify to minister before me ([8]) in the high priesthood.
45 And I shall make dwell my Shekinah ([9]) in the midst of the child-
ren ([10]) of Israel, and my Word will be for them a redeeming God.
46 And they shall know that I am the Lord their God, who brought
them forth out of the land ([11]) of Egypt so that the Glory of my
Shekinah might dwell among them. I the Lord, their God.

CHAPTER XXX

1 And you shall make an altar (for) arranging the incense ([12]); of acacia
wood you shall make it.
2 A cubit (shall be) its length and a cubit its breadth; it shall be square
and two cubits shall be the measure of its height; its horns (coming)
from it ([13]) shall be its height.
3 And you shall overlay it with pure gold; its upper parts and its sides
round about, and its horns; and you shall make a moulding of gold
round about for it.
4 And two rings of gold you shall make for it; under its moulding on
the two corners, upon its two sides, you shall make (them) and they
shall serve as places for poles whereby to carry it ([14]).

([1]) I: «(it is) received».
([2]) M: «received to the Name of the Lord».
([3]) M: «a perpetual holocaust throughout your generations».
([4]) I: «that I will meet»; M: «where my Word will meet you», cf 30,6.36.
([5]) M: «upon the sons».
([6]) That is, the tent; we should, however, probably render with I (LXX, Syr., Onk); «and I shall be sanctified».
([7]) M: «in my Glory».
([8]) M: «before him».
([9]) I: «the Glory (of my Shekinah)».
([10]) M: «the Glory of my Shekinah among the children».
([11]) M: who have redeemed and brought forth redeemed from».
([12]) M: «altar of incenses. Of acacia wood». «For» missing in the text.
([13]) M: «and in it shall its horns be».
([14]) M: «to bear it».

5 And you shall make the poles of acacia wood and you shall overlay them with gold.
6 And you shall place it ([1]) before the veil which is by the ark of the testimony and before the cover of the ark which is over the testimony where my Word will meet with you ([2]).
7 And Aaron shall arrange ([3]) incense ([4]) of good aromas upon it; every morning when he arranges the lamps he shall arrange it.
8 And when Aaron arranges the lamps at twilight, he shall arrange it, a perpetual incense ([5]) before the Lord throughout your generations.
9 You shall not arrange strange incense nor holocausts nor cereal-offerings, nor shall you pour libations ([6]) upon it.
10 And Aaron shall make atonement on it once a year ([7]), upon its horns. With the blood of the sin offering of atonement he shall make atonement on it once a year, on its horns, throughout your generations. It shall be most holy to the Name of the Lord.
11 And the Lord ([8]) spoke to Moses saying:
12 When you take the sum total of the children of Israel to make a census of them, each man will give a ransom for himself to the Name of the Lord when you count them ([9]) so that there will not be ([10]) among them any destroying plague at the time you count them.
13 They will give according to this order: whoever passes ([11]) the census ([12]): from (?) half a shekel according to the shekel of the sanctuary —the shekel is twenty *ma'in* ([13])— half a shekel as an offering of separation to the Name of the Lord.

([1]) The altar of incense.
([2]) Better: «I will meet my Word»; cf 29,42 and 30,36.
([3]) M: «and you shall arrange».
([4]) M: «incenses».
([5]) M: «incenses always».
([6]) M: «strange incenses, holocausts and cereal-offering: and you shall not pour a libation».
([7]) M: «shall meet (there is probably an error in the text) each year. With the blood of the offering for the sin, the offering of atonement, he shall meet (?), each year he shall make atonement».
([8]) M: «the Word of the Lord».
([9]) M: «at the time in which you are (counting them)».
([10]) M: «and not».
([11]) M: «this is the proportion of the shekel that appeared to Moses on Mount Sinai: about one denarius of fire; and thus it said to him: like this shall all who pass give».
([12]) M: «the enumerations».
([13]) MT: *gerah*.

14 Everyone who passes the census from twenty years old and upward will give the offering of separation [1] to the Name of the Lord [2].
15 He who is rich shall not give more, and he who is poor shall not give less than half a shekel when giving the offering of separation [1] of the Lord to make atonement for yourselves.
16 And you shall take the redemption money from the sons of Israel and you shall give it for the service of the tent of meeting; and it will be for the sons of Israel for a good remembrance before the Lord, as atonement for yourselves.
17 And the Lord [3] spoke to Moses saying:
18 You shall make a basin of bronze and the base thereof of bronze for washing, and you shall place it [4] between the tent of meeting and the altar and you shall put water within it.
19 Aaron and his sons shall wash their hands and their feet from it.
20 When they enter the tent of meeting or when they draw near to the top of the altar to minister, to arrange offerings before the Lord, they shall wash in water lest [5] they die.
21 And they shall wash their hands and their feet and they shall not die, and it shall be [6] for them [7] an eternal statute; for them and for the descendants of their sons and throughout their generations.
22 And the Lord [3] spoke with Moses, saying:
23 And you, take the finest [8] incense, precious spices, choicest myrrh, a weight of five hundred shekels, aromatic cinnamon half as much [9,10], (that is) two hundred and fifty (shekels); and aromatic cane a weight of two hundred and fifty (shekels),
24 and of cassia a weight of five hundred shekels, according to the shekel of the sanctuary, and olive oil a hin-full.
25 And you shall make of it [11] a holy anointing [12] oil, a blend of a spice-blender, work of a perfumer. It shall be holy anointing oil.

(1) MT: *terumah.*
(2) M: «the Lord's offering of separation».
(3) M: «the Word of the Lord».
(4) I: «and place»; M: «and you shall place (it)».
(5) M: «and not».
(6) M: «and they shall be».
(7) M: «a perpetual statute for them forever».
(8) *Lit:* «the heads of»; I: «the head of».
(9) *Lit:* «half (in) weight».
(10) M: «a weight» *(tql).*
(11) i. e. «of these».
(12) M: instead of «holy anointing» reads «(oil) holy work». The text appears to be wrong.

26 And with it you shall anoint the tent of meeting and the ark of the testimony,
27 and the table, and all its utensils and the lampstand and all its utensils (1) and the altar of incense,
28 and the altar of holocaust and all its utensils and the basin and the base thereof.
29 And you shall consecrate them and they shall be most holy; everything that draws near them shall be holy (2).
30 And you shall anoint Aaron and his sons and you shall consecrate them to serve before me (3) in the high priesthood.
31 And you shall speak (4) with (5) the children of Israel saying: This shall be for me a holy anointing oil throughout your generations.
32 It shall not be rubbed upon the flesh of an ordinary (6) son of man (7) and according to its likeness, similar to it, you shall not make for yourselves. It is holy and it shall be holy for you.
33 Anyone who blends its like and who puts any of it upon an outsider (8) shall be blotted out from the midst of his people.
34 And the Lord said to Moses: Take the finest (9) incenses, precious spices, balsam, an ear (of nard) (10) myrrh (11) and galbanum (12) and clear frankincense (13): of each there shall be equal weight.
35 And you shall make with it an incense (14), blended (15); the work of a perfumer, mixed (16), pure, holy.

(1) M: «the utensils and the basins and the base thereof»; «and the altar» (in Hebrew); «and the altar of incense and the altar of holocaust and (?) all its utensils»; (part of vv 27 and 28 are joined).

(2) M: «(all) that draw near to them (*or:* that touch them) shall be made holy».

(3) M: «before him».

(4) M: «you shall speak» *(tdbr)*.

(5) M: «to the sons».

(6) *Lit:* «idiot», in the sense of a man without the priestly or royal office; cf M. Kasher, *Torah Shelemah*, vol 21, Jerusalem, 1964, pp 35-36.

(7) M: «(flesh) of a man».

(8) *or:* «a profane person».

(9) M indicates that its text lacked the word «incenses».

(10) cf Mark 14,3: «alabastrum unguenti nardi *spicati*» (having ears).

(11) Perhaps myrrh goes with «an ear of» —in the sense of «an ear of nard»; nard is not in text; the Hebrew text names only six kinds.

(12) M: «and galbanums»; a gum resin with a bad odour, from some species of the ferula bush.

(13) M: «bitter» (we should probably read *bryrh* = pure).

(14) M: «incenses».

(15) i. e. a mixture of odorous ingredients; an elaboration of diverse components.

(16) Prob. with salt. On the different meanings of the word and of that used by the other Targums see M. Kasher, *Torah Shelemah*, 21, pp 43-44.

36 And you shall pound some of it and grind it to powder and put some of it before the testimony in the tent of meeting where my Word will meet ([1]) you; it shall be ([2]) most holy for you.
37 And the incense which you shall make, in its likeness, you shall not make (it) for yourselves; it shall be holy for you to the Name of the Lord.
38 Anyone who should make like unto it to enjoy it shall be blotted out from the midst of his people.

CHAPTER XXXI

1 And the Lord ([3]) spoke with Moses saying:
2 See, Moses, that I have appointed and called ([4]) Bezalel, son of Uri, son of Hur, of the tribe of the sons of Judah, by the good name of master ([5]).
3 And I have filled him with the spirit (of a prophet (?), draw near) ([6]) of holiness from before the Lord, in wisdom, in skill ([7]) and in knowledge and all work,
4 and for teaching ([8]) craftsmanship and for working in the art ([9]) of gold and in the art of silver ([10]) and in the art of bronze,
5 and in the art of setting precious stones and in wood-carving, to work in every (kind of) work ([11]).
6 And behold, I have placed Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of the men of Dan ([12]), with him, and in the hearts of all the able

([1]) Better: «I will have my Word meet you»; cf 29,42 and 30,6.
([2]) M: «they shall be».
([3]) M: «the Word of the Lord».
([4]) M 1.º: «behold I have anointed and called»; M 2.º: «whom I have remembered and called his name good from the days of eternity».
([5]) Master or *rabban*, a name which it was customary to give to the presidents of the Academies of Palestine; I: suppresses this title. 35,30 N reads(?) *rbw*.
([6]) The text is corrupt; cf *apparatus criticus*. Prob. to be read: «of prophecy» (instead of «of a prophet»). «Draw near» *corr:* «read».
([7]) M: «(spirit) of skill from (before)».
([8]) M: «to instruct».
([9]) M: «and for working the art».
([10]) M: «and silver and of the art of».
([11]) M: «and of cutting precious stones for setting and in wood-carving to work all work».
([12]) I: «(of the tribe) of Dan».

of heart ([1]) I have placed ability and they will make ([2]) all that I have commanded ([3]) you:
7 the tent of meeting, and the ark for the testimony and the mercy seat which is thereon and all the utensils of the tent ([4]),
8 and the table and its utensils ([5]) and the pure lampstand and all its utensils,
9 and the altar of holocaust and all its utensils and the basin and the base thereof,
10 and the garments of the service and the holy ([6]) garments of Aaron the priest ([7]) and the garments of his sons for the service ([8]);
11 and the anointing oil and the fragrant incense for sanctification ([9]). You shall make everything ([10]) that I have commanded you.
12 And the Lord ([11]) said to Moses, saying:
13 And you, speak with the children of Israel, saying: You shall surely keep my holy sabbaths because they are a sign ([12]) between me and you for your generations, that (you) may know that I am the Lord who sanctified you ([13]).
14 And you shall keep the sabbath day ([14]) because it is holy for you. Whoever profanes it shall surely be put to death; whoever does any work on it ([15]), that person ([16]) shall be blotted out ([17]) from the midst of his people.
15 Six days work ([18]) shall be done ([19]) and on the seventh day (there

([1]) In the Bible «heart» is often the seat of knowledge; cf 35,10.
([2]) = so that they may make.
([3]) M: «I shall command».
([4]) *Lit:* «of his tent»; there is probably an error in the text.
([5]) M: «(and) all its utensils».
([6]) I: «(the garments of) the sanctuary».
([7]) In the text «the priest» is also written in Hebrew.
([8]) M: «(to minister) before him in the high priesthood».
([9]) The text has *qidduš*, washing of hands and feet before officiating.
([10]) I: «according to all».
([11]) M: «the Word of the Lord».
([12]) M: «hope between my Word and between». We should probably read «sabbaths» instead of «hope».
([13]) M: «that my Word sanctifies you».
([14]) I: «the sabbath».
([15]) M: «who does work on it».
([16]) I: «(that) man».
([17]) I: «he shall be blotted out»; i. e. that man; text has feminine - «that person»; *lit:* «soul».
([18]) I: «the work».
([19]) I: «you shall do» (with LXX).

shall be) a sabbath of rest holy before the Lord (1); whoever does work (on the sabbath day) (2) shall surely be put to death.
16 And the children of Israel shall keep the sabbath day, observing (3) the sabbath day (4) throughout their generations as a perpetual covenant.
17 The sabbath is a sign forever between his Word and the children of Israel that in six days the Lord created (5) the heavens and that on the seventh day there was rest and repose before the Lord (6).
18 And he gave to Moses, when he had completed speaking with him on Mount (7) Sinai, (the) two tables (of) the testimony, tables of stone (8) written by the finger (9) of the Might from before the Lord.

CHAPTER XXXII

1 And the people saw that Moses delayed to come down from the mountain and the people gathered themselves together to Aaron *and they said to him: Arise; make us gods who shall go before us* (10), because this man Moses who brought us out of the land of Egypt we do not know what has happened to him in the end.
2 And Aaron said to them: Break open (11) the gold rings which are on the ears of your wives (12), on your sons and on your daughters and bring (them) (13) unto me.

(1) M: «to the Name of the Lord».
(2) Added interlinearly in note by copyist.
(3) *Lit:* «doing».
(4) M: «doing (*lit:* «to be doing») the Sabbath day».
(5) M: «and the Word of the Lord perfected».
(6) M: «before him».
(7) M: «from the mountain».
(8) Ps.-Jon. + «of sapphire from the throne of Glory; their weight (was) forty seahs».
(9) Onkelos also renders as «the finger of the Lord» instead of «the finger of God», despite the fact that he avoids anthropomorphisms.
(10) These words are in Hebrew without an Aramaic translation because, as is said in M: «it is read but not translated»; cf Mishnah, Meg. 4,10 and M. McNamara, *The New Testament and the Palestinian Targum to the Pentateuch*, Rome, 1966 (PIB), pp 48-49 for its bearing on N and ed of Neofiti 1 I, p 62*.
(11) M: «take off».
(12) M: «which there are on the ears of the women».
(13) M: «(bring) them (to me)».

3 And all the people took off the gold rings (which were) (1) on their
ears and brought (them) unto Aaron (2).
4 And he received (them) from their hands and cast (them) into a
mould *and they made a molten calf; and they said: These are your*
gods, O Israel, who brought you out of the land of Egypt (3).
5 And Aaron saw Hur the prophet before it (4) and was afraid; and
he built an altar before it and Aaron made announcement (5) and
said: A feast before the Lord tomorrow! (6)
6 And they arose early the following day and set holocausts (7) in order
beside them (8) and brought holy sacrifices and the people sat down
to eat and drink and rose up to sport (9) in foreign worship.
7 And the Lord (10) spoke with Moses: Go, descend, because the people
whom you have brought redeemed out of the land of Egypt have
corrupted themselves (11);
8 they have turned aside quickly from the way which I have commanded
them; *they have made for themselves a molten calf, and have bowed*
down to it and sacrificed to it and said: These are your gods, O Israel,
who brought you out of the land of Egypt (12).
9 And the Lord (10) spoke to Moses: This people is manifest before
me (13) and behold they are a difficult people to receive (14) instruction.
10 And, now, refrain yourself (15) from beseeching mercy for them before
me and my anger will be enkindled (16) against them and I will blot

(1) Absent from text; supplied in I.
(2) M: «which there were on their ears and brought them unto Aaron».
(3) These words are only in Hebrew; cf to v 1.
(4) M: «and Aaron saw Hur sacrificing before it».
(5) M: «and he shouted».
(6) M: «and Aaron made announcement and said: Would that the sacrifice be against him as the feast of the wicked before the Lord tomorrow».
(7) M: «and they brought holocausts near» (*or:* «they offered holocausts»).
(8) The word is probably due to dittography and should be deleted.
(9) *Or:* «to act licentiously»; M: «playing (licentiously)».
(10) M: «the Word of the Lord».
(11) M 1.º: «have corrupted their good works»; M 2.º: «(have corrupted) their works».
(12) In Hebrew only, without Aramaic translation.
(13) A targumic paraphrase for «I see».
(14) M: «stiff-necked to receive».
(15) M: «and now restrain yourself (from beseeching) and my anger will be enkindled».
(16) = «that my anger may be enkindled».

them out ([1]), and it is possible before me to constitute (you a peo-
ple)([2]) greater and stronger than they.
11 And Moses prayed before the Lord([3]) his God and said: Why, O
Lord ([4]), is your anger kindled against your people which you brought
out redeemed from the land of Egypt by your great power ([5]) and
with your outstretched arm? ([6])
12 Why, I pray, should the Egyptians say([7]): For their evil has been
their coming out; for having them slain on the mountains and for
blotting them out([8]) from above the face of the earth([9]); turn, I pray,
from the might of your anger and let there be repentance before
you([10]) concerning the evil which you have planned to bring([11])
upon your people.
13 Remember in your good mercies ([12]) Abraham ([13]), Isaac and Israel,
your servants, to whom you swore by the name of your Word and
spoke: I will multiply your sons ([14]) like the stars ([15]) of the heavens,
and I will give to your sons ([16]) all this land which I have said and
they shall possess it forever.
14 And there was repentance before the Lord concerning all the evil
which he had planned to bring upon the people.
15 And Moses turned and went down from the mountain and the two
tables in his hand(s)([17]); tables written on both sides —on this side
and on the other side they were written.

([1]) = «that I may blot them out».

([2]) Missing in text and added interlinearly as a note; M: «and I will constitute you, Moses, nations». M. Kasher, *op. cit.*, p 104, erroneously reads «chief» *(ryšyh)* instead of «Moses».

([3]) M: «and Moses began to beseech mercy from before the Lord».

([4]) M: «(why) I pray, O Word of the Lord...?»

([5]) M: «from Egypt by your power».

([6]) M: «and with outstretched arm».

([7]) *Lit:* «say, saying».

([8]) M: «the Egyptians saying: For their evil has he brought them out, to slay them on the mountains and blot them out».

([9]) I: «(from above) the earth».

([10]) M: «and have compassion upon (all)».

([11]) M: «to bring (it?)»

([12]) *Or:* «your good friends».

([13]) M: «in your mercies («in your friends?») Abraham».

([14]) M: «I shall surely multiply the descendants of your sons».

([15]) M: «(like) stars (?)».

([16]) M: «the descendants of your sons».

([17]) *Text:* «his hand».

16 And the tables were the work of the Power (1) from before the Lord, and the writing was written and clearly expressed (2) from before the Lord, engraved upon the tables.
17 And Joshua heard the voice of the people as they ran to and fro (3) and said to Moses: The voice of battle-array (4) (is) in the camp.
18 And he said: It is not the voice of men victorious in battle (5) I hear; nor is it the voice of the feeble, defeated in battle (6) I hear; the voice of those who praise (7) in a foreign worship I hear; the voice of those who praise (7).
19 And it happened that when he drew near the camp *and saw the calf and the dancing* (8), Moses' anger was kindled and he threw the tables from his hands and broke them at the foot of the mountain (9).
20 *And he took the calf which they had made and burned it with fire, and ground it until it was powder, and scattered it upon the water and made the children of Israel drink it* (8).
21 And Moses said to Aaron: What has this people done (10) to you that you have brought great debts (11) upon them?
22 And Aaron said to Moses: Let not the anger of my master be enkindled; you know the people, that (12) they are evil (13),
23 *and they said to me: Make us gods who shall go before us* (8), because (as for) this Moses who brought us out from the land of Egypt we do not know what has happened to him in the end.
24 And he said (14) to them: Whoever of you has gold, take it off and give it to him (15). *And I put it into the fire and this calf came out* (16).

(1) M: «(work) of the finger of the Power».
(2) On the meaning of *mprš*, cf M. Kasher, *op. cit.*, pp 124-125.
(3) M: «causing discontent».
(4) M: + «I hear».
(5) M: «of men, warriors who go forth victorious (*or:* «singing?») to battle-array» (i. e. for battle).
(6) M: «in battle-array».
(7) *Or:* «who tramp», «stamp».
(8) Text in Hebrew without Aramaic translation.
(9) M: «at the foot («beneath») of the mountain».
(10) M: «have they done».
(11) M: «a great debt» (i. e. «sin»).
(12) M: «that the evil inclination has taken dominion of it and has led it to do».
(13) M: «that they cause discontent».
(14) Thus text: perhaps from respect for Aaron.
(15) Thus text; see preceding note.
(16) Text in Hebrew without Aramaic translation. M: «and I said to them: •Whoever has gold strip it off and bring it. And they brought it to me and I threw it into the fire and Satan (*or:* «the tempter») entered within it and the likeness of this calf came forth from it».

25 And Moses saw that the people were stripped, because they had stripped off the crown of gold that had been on their heads, upon which the Distinguished Name (1) was engraved; because (2) they did not listen to the words of Aaron they acquired (3) an evil name for themselves for all generations (4);
26 and Moses stood at the door (5) of the camp and said: Let every one who fears before the Lord come unto me. And there were gathered unto him all the tribe (6) of Levi.
27 And he said to them: Thus said the Lord (7), the God of Israel: Place every man his sword upon his thigh; go to and fro from door to door in the camp and kill every man his brother, and every man his companion and every man his neighbour.
28 And the sons of Levi (8) did according to the words of Moses. And there fell of the people on that day about three thousands of men.
29 And Moses said: Complete the offering (9) of your hands (10) this day before the Lord, because everyone has smitten his son and his brother, that he may bestow blessings (11) upon you this day.
30 And on the following day Moses said to the people: You have sinned great debts. And now I shall go up (and) I shall beseech (12) mercy from before the Lord; (perhaps I can make atonement for your sins) (13).
31 (And Moses returned before the Lord) (7) and said: I beseech (you); this people have sinned (14) great debts (15) *and have made for themselves gods of gold* (16).

(1) Of God: the Tetragrammaton: Yahweh.

(2) M: «and since».

(3) *Or:* «they created»; M: «they acquire» (= «acquired») or «they create» (= «created»).

(4) M: «among the generations».

(5) Ps.-Jon. + «of the Sanhedrin of the Encampment».

(6) M: «(all) the sons of».

(7) M: «the Word of the Lord».

(8) M: «the sons of the tribe of Levi».

(9) We read «offering» *(qrbn)*, not «offer» *(qrbw)* as M. Kasher, *op. cit.*, p 146, does.

(10) It appears to mean «let you be ordained»; cf 29,29.33; see M. Kasher, *ibid.*

(11) I: + «many».

(12) i. e. «I shall go up to beseech»; M. «and we will beseech»: an Aramaism, 1st p pl for 1st sing.

(13) Omitted from text by homoioteleuton, supplied in M.

(14) M: «by the mercy before you, O Lord, this people has sinned».

(15) M: «a great debt» (= «sin»).

(16) Text in Hebrew without Aramaic translation; Targum added in I.

32 And now, if you will, forgive and remit their debts—and if not, strike me out ([1]) from the book of your Law ([2]) which you have written.
33 And the Lord ([3]) said to Moses: Whoever has sinned before me, I will strike him out from the book of my Law.
34 And now, go; lead the people to the place which ([4]) I have spoken to you. Behold, my angel will lead on before you and on the day I remember ([5]) them, I shall remember their debts against them.
35 And the Lord smote ([6]) the people *because they made the calf which Aaron made* ([7]).

CHAPTER XXXIII

1 And the Lord ([3]) spoke with Moses: Go, ascend from here, you and the people which you have brought up redeemed from ([8]) the land of Egypt, to the land which I swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob, saying: To your son I will give it ([9]).
2 And I will send an angel before you ([10]) and I will drive out the Canaanites, the Amorites, the Hittites, the Perizittes, the Hivites and the Jesubites;
3 to a land that bears ([11]) good fruits, pure as milk and sweet ([12]) as honey; but ([13]) I will not make the Glory of my Shekinah go up from among

([1]) M: «I pray».
([2]) I: «of the Law»; Ps.-Jon.: «from the book of the just in which you have written my name»; cf Is 4,3; Ps 68(69),29: «Let them be blotted out of the book of the living; let them not be enrolled among the righteous».
([3]) M: «the Word ot the Lord».
([4]) M: «that».
([5]) M: «an angel of mercy shall go (M 2.º: «shall lead», «shall accompany») before you and in the day of my remembrance I shall remember».
([6]) M: «and the Word of the Lord destroyed».
([7]) Text in Hebrew only, without Aramaic translation.
([8]) M: «I brought out from»; the text is probably to be corrected to: «you brought out from».
([9]) I: «to your sons I shall give it»; M: «to the descendants of your sons I shall give».
([10]) M: «before you» (plur.; in text singular).
([11]) I: «to a land that produces».
([12]) M: «that are tasty».
([13]) *Lit:* «because».

you [1] —because they are a difficult people to receive [2] instruction— lest I blot you out on the way.
4 When the people heard this evil word they mourned and no one put his ornamental articles on [3].
5 And the Lord [4] said to Moses: Say to the children of Israel: You are a difficult [5] people to receive instruction; if [6] I should make the Glory [7] of my Shekinah go up from among you for a little while, I would blot you out. And now, let everyone put off his ornamental articles and I will know what to do with you [8].
6 And the children of Israel stripped [9] their ornamental articles from off themselves, on which the Distinguished Name [10] was engraved from Mount Horeb.
7 And Moses took [11] the tent and spread [12] it outside the camp, far away from the camp and he called [13] it the tent of meeting. And everyone who sought instruction [14] from before the Lord went out to the tent of meeting which was outside the camp.
8 And whenever Moses used to go out [15] to the tent, all the people used to rise up and stand [16], each at the door of his tent looking [17] after Moses until he went into his tent [18].
9 And when Moses entered the door of the tent the column of cloud

(1) *Or:* perhaps: «shall I not make... from among you?» Ps.-Jon., however, translates without seeing a question in it. Note that Hebrew Text has: «I will not go up among you».

(2) M: «my Word will not go up before you because you are a stiff-necked people to receive».

(3) I: «(they put on articles) of ornament».

(4) M: «the Word of the Lord».

(5) M: «stiff-necked».

(6) M: «behold (if)».

(7) M: «I should take the Glory».

(8) M: «your articles of ornament(s) from off you and I will know what».

(9) M 1.º: «and they emptied»; M 2.º: «and they were emptied».

(10) The Tetragrammaton: Yahweh.

(11) M: «would take» or «will take».

(12) M: «and would spread» or «will spread».

(13) I: «and would call it» or «will call it».

(14) M: «and it was for him a tent of meeting and it came to pass that all who sought instruction».

(15) M: «would go out» *(yippwq)*.

(16) M: «and it came to pass that when Moses went out to the tent all the people arose and stood».

(17) M: «and they used to look».

(18) M: «till his entry into his tent».

descended [1] and stood [2] at the door of the tent and spoke with Moses.
10 And all the people saw the column of cloud that stood [3] at the door of the tent; and all the people used to stand [4] and pray [5], each at the door of his tent.
11 And the Lord [6] spoke with Moses, speech to speech [7], as one speaks to his companion. And he returned to the camp, but his minister, Joshua, the son of Nun, a youth, did not move from within [8] the camp [9].
12 And Moses said before the Lord: See that you say to me: Bring up this people, and you [10] have not made known to me whom you will send with me; and (yet) you have said: See that I have constituted you by the name of master and you have also [11] found grace and favour before me.
13 And now, if, I pray, I have found [12] grace and favour before you, make known, I pray, your ways to me and I shall fear before [13] you because I have found grace and favour in your sight; and see [14] that this great nation is your people.
14 And he said: The Glory [15] of my Shekinah will accompany amongst you and will prepare [16] a resting place for you.
15 And he said before him: If the Glory [17] of your Shekinah is not amongst us do not make us go up from here.

(1) M: «and it came to pass that when Moses entered the tent there descended» (*or*: «they lowered»?)
(2) M: «and it stood» *(wq'm; text: wqyym)*.
(3) M: «standing» *(q'm)*.
(4) «and they arose» *(qmw)*.
(5) M: «and they bowed down».
(6) M: «the Word of the Lord».
(7) *Or:* «orally»; *lit:* «speech against (opposite to) speech»; MT: «face to face».
(8) M: «a minor, he did not separate from within the».
(9) «tent» must be read with M (= MT); M: «an adolescent did not separate from within the tent of the house of instruction».
(10) M: «in your Word».
(11) M: «you said in your Word: I know you by a good name, and also».
(12) M: «and now, if, I beseech, I have found».
(13) i. e. «I shall show you reverence».
(14) M: «(your) good (ways) and may I know you to find favour and mercy before you, and see».
(15) I: «behold (the Glory)».
(16) M: «the face of my (*or:* his) good-pleasure will lead you and give you rest».
(17) M: «(he said) to him: «If the Glory... not».

16 And in what will it be known, now[1], that I have found grace and favour before you, I and your people, if not by the Glory of your Shekinah accompanying [2] with us, and signs and wonders shall be performed with us, I and your people, a nation (distinct) [3] from all peoples that are upon [4] the face of the earth.
17 And the Lord said to Moses: This word also [5] which you speak [6] I shall do because you have found grace and favour in my sight and I have established you by the name of master [7].
18 And he said: Show me, I pray, your Glory [8].
19 And he said: Behold, I make the entire measure of my goodness [9] pass before you and I will have pity on whomsoever [10] is worthy of pity and I will have mercy on whomsoever [10] is worthy [11] of mercy.
20 And he said: You will not be able to see my face because it is not possible that a son of man see my face and live[12].
21 And the Lord [13] said: Behold (there is) a place set aside beside me, and you shall stand in readiness upon the rock.
22 And it shall come to pass that when the Glory of my Shekinah passes by I shall place you in a cleft of the rock. And I shall spread my palm [14] over you until the troops of angels, which you will see, pass by[15].

(1) M: «now» *(kdw; text: kdwn).*
(2) M: «in which speaks the Glory».
(3) Another rendering: «and there shall be performed with us —with me and your people— signs and wonders, above all the people that are upon the face of the earth».
(4) M: «(with us) and we will remain hidden, I and your people, from every people there is upon».
(5) M: «the Word of the Lord to Moses: Also».
(6) Participle *pael* with termination of finite verb; cf Dalman, *Grammatik*, § 64,5.
(7) M: «before him and I have made you known (cf «I know you», v 12) by a good name».
(8) M: «Moses (said) before the Lord: Show me, I pray, the splendour of your Glory».
(9) M: «(behold) I shall make all the troops of angels that minister before me pass by my (his?) face».
(10) I: «on what».
(11) M: «to him (who is fitting) to have mercy shown to him».
(12) M: «a son of man (= «a human being») does not see me and live» [*lit:* «(be) alive»].
(13) M: «the Word of the Lord».
(14) M: «and I shall cover you with the palm of my hand».
(15) M: «(until) we (= «I» ?) pass, [*lit:* «(until) the time we pass»].

23 And I will make the troops of angels pass by who stand and minister before me and you will see the Word of the Glory (1) of my Shekinah but it is not possible that you see (2) the face of the Glory of my Shekinah.

CHAPTER XXXIV

1 And the Lord said to Moses: Cut (3) two tables of stones like the first ones and I shall write (4) upon the tables the words (5) that were upon the first tables which you broke.
2 And you shall be (6) prepared (7) for the morning and in the morning you shall come up to Mount Sinai and you shall stand in readiness there beside me on top of the mountain (8).
3 And no one shall go up with you; neither shall any one be seen in all the mountain, nor shall sheep nor oxen (9) graze opposite that mountain.
4 And (Moses) cut two tables of stones like the first ones and Moses rose early in the morning and went up to Mount Sinai as (the Lord)(10) had commanded him, and he took two tables of stones in his hand.
5 And the Glory of the Shekinah of the Lord (11) was revealed in the cloud and it stood beside him (12) there and he prayed there in the Name of the Word of the Lord.
6 And when the Glory of the Shekinah of the Lord (13) passed, Moses prayed and said: O Lord, O Lord, gracious and merciful (14) God, patient, far-removed from anger and nigh of mercy and bounteous to do grace and truth,

(1) M: «and I make you see the Word *(«Dibburah»)* of (my) Glory».
(2) M: «(it is not possible) for you to see».
(3) M: «the Word of the Lord to Moses: Cut».
(4) M: «like the first ones and you shall write».
(5) = «the commandments.»
(6) M: «and be».
(7) I: «prepared» *(zmyn; text: mzmn).*
(8) M: «and you will be carried there beside me upon the top of the mountain».
(9) M: «sheep nor oxen» (plur; sing in text).
(10) Omitted in text; added in I; M: «the Word of the Lord».
(11) M: «and the Word of the Lord was revealed».
(12) M: «with him».
(13) M: + «before him».
(14) M: «merciful and gracious».

7 keeping grace and goodness unto thousands of generations, forgiving and pardoning debts [1] and passing by rebellions and procuring forgiveness for sins, but by no means leaving (sins) go unpunished [2]; on the day of the great judgement he will remember the sins of the wicked fathers on the sons and on the sons of rebellious sons, unto the third generation and unto the fourth generation.
8 And Moses made haste [3] and bowed down to [4] the ground and praised and glorified.
9 And he said: If, now [5], I have found grace and favour before you, O Lord [6], let your Glory, O Lord, lead on amongst us, although they are a difficult [7] people to receive instruction, and forgive and remit our debts [8] and our sins and take us as your possession.
10 And he said: Behold I make a covenant; opposite [9] your entire people I will do signs and wonders which have not been wrought in any land nor in any nation and all the people among whom you dwell shall see [10] the works of the Lord; awesome [11] are (the things) which I shall do with you.
11 Pay attention to what I shall command you [12] this day; behold I drive out before you the Amorite, and the Canaanite and the Hittite, and the Perizzite and the Jebusite [13].
12 Pay attention lest you make a covenant [14] with the inhabitants of the land within which you go [15] and they shall not become [16] a stumbling-block among you;

(1) M: «offences and debts»; cf Nm 14,18.
(2) M: «The Lord (does not leave unpunished) the guilty; on the day».
(3) M: «he hurried».
(4) M: «upon the (ground)».
(5) M: «I pray».
(6) M: «let, now, the Glory of the Shekinah of the Lord pass».
(7) M: «stiff-necked».
(8) In the sense of «sins» as in the «Our Father» in Mt. («Forgive us our debts»); it is the usual word in N, generally rendered «sins» in this translation. M: «their debts».
(9) M: «before».
(10) M: «they shall see».
(11) M: «mighty».
(12) M: «(I command) you».
(13) M: «(from) before you the Amorites, the Canaanites, the Hittites, the Perizzites, and the Jebusites».
(14) M: «take care for yourselves lest you make a covenant».
(15) I: «you enter» *('llyn)*.
(16) M: «may be».

13 but you shall destroy their objects of divination ([1]) and you shall
break their pillars and you shall cut their Asherim ([2]),
14 because you shall not bow down to another god because the Lord ([3]),
whose name is «Jealous», is a jealous God and surely takes revenge ([4])
in (his) jealousy—
15 lest ([5]) you make a covenant with the inhabitants of the land and they
go astray ([6]) after their idols and sacrifice to their idols and call you
and you eat from their sacrifices,
16 and take (wives) from their daughters for your sons and their daugh-
ters go astray ([7]) after their idols and they lead your sons astray ([8])
after their idols.
17 My people, children of Israel, you shall not make yourselves deities ([9]),
idols of cast metal ([10]).
18 The feast of unleavened bread you shall observe. Seven days you
shall eat unleavened bread as I have commanded you, in the time of
the month of Abiba (because in the month of Abiba) ([11]) you came
out redeemed from Egypt.
19 All that opens —the first fruits of— the womb ([12]) are for my Name,
and all your male cattle ([13]) that open the womb ([14]) of cow or of
sheep ([15]).
20 Those which open the womb ([16]) of a donkey you shall redeem with
a lamb and if you do not redeem it you shall slay it ([17]); and all the

([1]) M: «you shall knock down their altars and».
([2]) Sacred pillars of Canaanite worship. M: «you shall destroy their idols».
([3]) M: «the Word of the Lord».
([4]) I: «(lest) he take revenge» *(mpr'; text: mtpr')*.
([5]) *Lit:* «you shall not make»; M: «lest».
([6]) M: «with (? *lit:* «to», «for») the inhabitants of the land and you go astray after».
([7]) M: «and they shall be led astray».
([8]) M: «and they shall cause to go astray».
([9]) M: «my people (you shall not make) idols».
([10]) M: «molten» *(mtkwwh)*.
([11]) Omitted in text by homoioteleuton.
([12]) i. e. «all the first-born»; «the first fruits of» possibly a misplaced (cf 13,12) gloss; M: «the first that open the womb».
([13]) M: «you shall set aside (all the males)».
([14]) i. e. the first-born; M: «the first that opens the womb».
([15]) *Lit:* «lamb».
([16]) M: «and (all) the first(-born) that open the womb».
([17]) M: «you shall kill it» (suffixed pronoun).

first-born of your sons you shall redeem and they shall not be seen
before me void (1) of every precept.
21 Six days you shall work and on the seventh day you shall rest and
on the feast of ingathering (2) and on the feast of harvesting you
shall rest.
22 And you shall perform the feast of weeks, that is *'aṣarta* (3), the first
fruits of the wheat harvest (4), and the feast of ingathering (5) at the
end (6) of the year.
23 Three times in the year all your males shall be seen before the Lord
of all ages, the Lord, the God of Israel (7).
24 For I shall blot out the nations (8) before you and I will enlarge your
borders and no one, prince or ruler, shall covet (9) your land when
you go up to be seen before the Lord your God three times in the
year (10).
25 You shall not offer the blood of my holy sacrifices with leaven, nor
shall the sacrifice of the feast of Passover (11) remain overnight until
the morning.
26 The beginning of the first fruits of your land you shall bring to the
sanctuary of the Lord your God.
My people, children of Israel, you shall not boil and you shall not
eat flesh with milk, mixed together (12), lest my anger be kindled
against you and we boil (13) your bundled wheat; the wheat and the
straw mixed together.
27 And the Lord (14) said to Moses: Write these words because according

(1) M: «my people, children of Israel, you are not permitted to be seen empty before the Lord, your God».

(2) M: «at the ploughing and at the harvesting you shall rest».

(3) i. e. a festive gathering for the conclusion of a festive season, or a concluding feast of the Passover cycle, i. e. the feast of Weeks, or Pentecost; cf Josephus, *AJ*, 3,10,6, § 252; I: omits «that is *'aṣarta*».

(4) M: «of the harvests of».

(5) M 1.º: «of the gathering»; M 2.º: «when gathering your produce from the earth».

(6) *Lit:* «at the going out of».

(7) M: «my people, children of Israel, three times in every year all you males shall be seen seeking instruction before the Lord, their (?) God».

(8) M: «I shall cast out nations».

(9) M: «and no one shall covet».

(10) M: «each year».

(11) M: «(and you shall not keep) part of the flesh which you sacrifice on the night of the feast of Passover from night until morning».

(12) M: «you can neither boil nor eat flesh and milk mixed together».

(13) i. e. 1st person pl for 1st sing (= I boil); cf Ex 23,19.

(14) M: «the Word of the Lord».

to the decree of these words have I made a covenant with you [1]
and with Israel.
28 And he was there [2] seeking instruction from before the Lord forty
days and forty nights; he neither ate bread [3] nor drank water; and
he wrote upon the tables the words of the covenant, the ten words [4].
29 And it came to pass that when Moses came down from [5] Mount
Sinai, and the two tables of the testimony in the hands of Moses as
he came down from the mountain, Moses did not know that the
splendour of the glory of his face [6] shone because of his having
spoken with him.
30 And Aaron and all the children of Israel saw Moses, and behold, the
splendour of the glory of Moses' face [7] shone and they were afraid
to draw near [8] unto him.
31 And Moses called to them and Aaron and all the leaders in the con-
gregation [9] returned unto him and Moses spoke with them.
32 And after this all the children of Israel drew near and (Moses) com-
manded them all that the Lord had commanded them [10] on Mount [11]
Sinai.
33 And when Moses had finished speaking with them he put a veil upon
his face.
34 And when Moses used to go in before [12] the Lord to speak with
him he used to remove his veil (until) [13] he came out [14]; and he used
to come out and speak with the children of Israel what he had been
commanded.
35 And the children of Israel saw the countenance of Moses, that the
splendour of the glory of the face of Moses shone [15]; and Moses used
to put the [16] veil over his face again until he went in to speak
with him.

(1) M: «with you» (pl; sing in text).
(2) M: «(there) before».
(3) M: «food».
(4) i. e. commandments.
(5) M: «at the time he came down from».
(6) M: «(he did not know that) they praised the glory of his face».
(7) M: «that they praised the glory of his face».
(8) M: «(of his face) and they were afraid to draw near».
(9) M: «of the people of the congregation».
(10) M: «to them».
(11) M: «the Word of the Lord had spoken with him on the mountain».
(12) M: «and when Moses went in before».
(13) We correct the text which says: «of his coming out».
(14) M: «until he came out; and he came out and spoke».
(15) M: «they praised the splendour on (of ?) the face of».
(16) M: «and Moses replaced *('ḥzar; text: mḥzr)* the».

CHAPTER XXXV

1 And Moses gathered all the congregation (1) of the children of Israel
and said to them: Those are the words which the Lord (2) commanded
to do.
2 Six days you shall do (3) work; the seventh shall be for you holy,
a sabbath of rest before the Lord; everyone that shall do work on it
shall be put to death.
3 You shall not light a fire in all your dwellings on the sabbath day.
4 And Moses said to all the congregation of the children of Israel
saying: This is the thing that the Lord (2) has commanded saying:
5 Receive (4) from among you an offering of separation for the Na-
me (5) of the Lord; every one whose heart shall prompt him shall
bring the Lord's offering of separation: gold, silver and bronze,
6 blue and purple, and precious crimson material and byssus and
goats' hair,
7 reddened (6) rams' skins, *sasgona* (7) skins and acacia wood,
8 and oil (8) for the illumination and spices (9) for the anointing oil (10)
and for the fragrant incense,
9 and precious stones, and stones for setting (11) to insert them in the
ephod and in the breastpiece.
10 And let every one wise of heart (12) who is among you come (13) and
let them make all that the Lord (2) has commanded:
11 the tabernacle and its screen (14) and the coverings and its hooks and
its planks and its bars and its pillars and its sockets,

(1) M: «the people of the congregation».
(2) M: «the Word of the Lord».
(3) M: «there shall be done». This variant is erroneosly given as a variant to «that shall do work».
(4) M: «take».
(5) M: «before».
(6) i. e. «tanned».
(7) cf 25,5.
(8) I: «an oil».
(9) I: «perfumes».
(10) M: «spices, the anointing oil».
(11) M: «by which to set the ephod and the breastpiece».
(12) The heart seat of understanding; cf 31, 6.
(13) M: «enter».
(14) M: «its tent».

12 the ark and its poles and the mercy seat and the veil of the screen,
13 the table and its poles and all its utensils and the arrangement of the bread of the Presence;
14 and the lampstand of the illumination (its utensils, its lamps and the oil for the light;
15 the altar of incense and its poles and the oil of anointing, and the incense of perfumes and the screen of the door for the door of the tabernacle) [1];
16 and the altar of holocaust and the grating of bronze thereof and its poles and all its utensils and the basin and the base thereof,
17 and the curtains of the court, its pillars and its bases [2] and the screen of the door of the court,
18 the pegs of the tabernacle and the pegs of the court and their cords [3],
19 and the garments of ministry, for ministering within the [4] sanctuary: the garments of holiness for Aaron the priest and the garments of his sons for the ministry [5].
20 And all [6] the congregation of the children of Israel went out from before Moses.
21 And every man whose heart prompted him, and every one whose spirit prompted him [7], brought the Lord's offering of separation [8] for the making of the tent of meeting, and for all the worship and for the garments of holiness [9].
22 And the men came, beside [10] the women; every one whose heart prompted him brought necklaces [11] and rings and signet-rings and emeralds [12] and all objects of gold; and likewise every man who waved his wave-offerings of gold to the Name of the Lord.
23 And every man with whom was found blue or purple or precious crimson material or twined byssus, or goats' hair or reddened [13] rams' skins or *sasgona* skins brought them.

(1) Missing in the text; added in the margins.
(2) M: «its poles» (this variant is probably misplaced).
(3) M: «its bolts».
(4) I: «in the (sanctuary)».
(5) M: + «before him in the high priesthood».
(6) M: «the people».
(7) M: «was great».
(8) M: «whose spirit will prompt them, shall bring the (*text:* «of», prob. by error) offering of separation».
(9) M: «and for the garments of the sanctuary».
(10) M: «with the women».
(11) M: «chains» (*šryyn = šyryn* = O).
(12) M: «brooches» (carried on their persons by the women).
(13) i. e. tanned.

24 Everyone who had set aside an offering of separation of silver or bronze brought the Lord's offering of separation and everyone with whom was found acacia wood for any use in the work (1), brought them.
25 And every woman, skilful (2) of hand (3), spun the blue and purple and the precious crimson material and the byssus.
26 And all the women, whose hearts prompted (4) them, with skilfulness spun the goat's hair.
27 And the lords brought precious stones and stones for setting, for the ephod and for the breastpiece (5);
28 and the perfumes and the oil for the illumination and for the oil of anointing and for the fragrant incense (6).
29 Every man and woman whose heart prompted (7) them to bring (anything) for all the work which the Lord (8) by Moses had commanded to do, brought it —the children of Israel— as a free-will offering (9) to the Name of the Lord.
30 And Moses said to the children of Israel: See, the Lord has designated by the name of teacher (10) Bezalel, the son of Ur, the son of Hur, from the tribe of the sons of Judah.
31 And a spirit of holiness (11) from before the Lord has filled (him) with wisdom and with understanding and with knowledge and with all work(manship),
32 to instruct artsmen (12) to work in the art (13) of gold and in the art of silver and in the art of bronze (14),
33 and in the art of (cutting) precious stones for setting (15), and in woodcarving, to work in every work artistically.

(1) M: «work of service».
(2) *Lit:* «wise of heart by her hand».
(3) M: «wisdom (of heart) by her hand»; cf 35,35.
(4) M 1.°: «(whose heart) was big, (spun)»; M 2.°: «upon them».
(5) M: «for setting, to set the ephod and breastpiece by them».
(6) *Lit:* «incense of the spices»; same (in different writing) in I.
(7) M: «whose heart was big, to».
(8) M: «the Word of the Lord».
(9) M: «a free-will offering» *(nsybh; text: ndbh).*
(10) *or:* greatness *(rbw);* M: «look: behold the Word of the Lord has anointed and called Bezalel by a good name».
(11) M: «of wisdom».
(12) *Or:* «to teach art (to work)». The text appears to be erroneous; cf MT and 31,4.
(13) M: «the art of gold and silver and the art of bronze».
(14) I: «of silver and of bronze».
(15) M: «and the cutting of precious stones for setting them».

34 And he also gave in his heart that he may teach —he and Oholiab, son of Ahisamach, from the tribe of the children of Dan.
35 He filled (them) (1) with skill (2) in their hearts to do every work (3), of the wood-carver and artist, and of the embroiderer, in blue and purple and precious crimson material and byssus and of the weavers, who do every work and teach crafts.

CHAPTER XXXVI

1 And Bezalel and Oholiab, and every man skilful (4) in his heart,
in whom the Lord has put skill (5) and understanding to know and
to do all (6) the work of the (service) (7) of the sanctuary, they worked
according to all the Lord (8) has commanded.
2 And Moses called Bezalel and Oholiab and all who were wise (9) of
heart, in whose heart the Lord had put skill, everyone whose heart
prompted him to approach the work to do it (10).
3 And they took from before Moses every offering which the children
of Israel had set aside (11) for doing the work of the service of the
sanctuary; and they brought free-will offerings unto him again every
morning (12).
4 And all the skilful men (13), who were doing all the work (14) of the
sanctuary, came, each from the work which they were doing.
5 And they said (15) to Moses, saying: The people bring more than the
service requires, for doing the work which the Lord (8) had commanded to do.

(1) *Text:* «with them», reading *'tm* as *'ittam.*
(2) *Lit:* «wisdom»; M: «wisdom (= skill) of heart».
(3) I: «(to work) in all the works» (= «all kinds of work»).
(4) *Lit:* «wise in his heart»; I: «wise of heart».
(5) M: «wise of heart in which the Word of the Lord has put wisdom».
(6) I: «(to know to work) in all».
(7) In the text: «of the workers».
(8) M: «the Word of the Lord».
(9) i. e. «skilful».
(10) M: «and unto every skilful man (*lit:* «wise of heart») in whose heart the Word of the Lord had put skill (*lit:* «wisdom»), everyone whose heart was big to approach the work to do it».
(11) M: «had brought».
(12) M: «and they brought it again as free-will offerings every».
(13) M: «those (who)».
(14) M: + «of the service».
(15) *Lit:* «they say».

6 And Moses gave command and they made a public crier pass (1)
through the camp saying: Neither man nor woman shall do any more
work for the sanctuary offering. And the people refrained (2) from
bringing.
7 And the work (3) was sufficient for all the work to be done; and
(after) they had made (it), there remained over.
8 And all the skilful of heart among the doers of the work made the
tabernacle (with) ten curtains; of twined byssus, blue and purple,
and precious crimson material; with figures (4), a work of art, they
made them.
9 The length of each curtain: twenty-eight cubits, according to the
ordinary cubit (5), and the breadth: four cubits for each curtain (6);
all the curtains had the same measure.
10 And he joined five curtains one against the other and he joined (the
other) five curtains one against the other.
11 And he made loops of blue on the side of the outmost curtain at
the place of the joining and he did likewise on the side of the outmost
curtain at the place of the second joining.
12 He made fifty loops on the first curtain and he made fifty loops on
the side of the curtain that is in the place of the second joining; the
loops were directed (7) one against the other.
13 And he made fifty hooks of gold and joined one curtain against the
other by the hooks. And the tabernacle was one whole.
14 And he made curtains of goats' hair as coverings to spread over the
tabernacle; eleven (8) curtains he made them.
15 The length of each curtain was thirty cubits according to the ordinary
cubit, and the breadth was four cubits for each curtain; all the eleven
curtains had the same measure.
16 And he joined five curtains by themselves (and six curtains by them-
selves) (9).
17 And he made fifty loops on the sides of the outmost curtain at the

(1) M: «they sent» (*lit.* «they made go out»).
(2) M: «completed» i. e. «ended, stopped, bringing».
(3) i. e. the material.
(4) *Or:* «embroidered».
(5) «According to ordinary cubit» not in I or MT; for meaning see to 26,2.
(6) M: «cubits, according to ordinary cubit, of each curtain».
(7) M: «the loops appearing».
(8) *The text:* «twenty-one»; but, it appears, erroneously.
(9) Missing in text; added in margin; M: «he joined five curtains by themselves, corresponding to the five books of the Law, and six curtains by themselves corresponding to the six orders of the Mishnah»; cf Ps.-Jon and vol I of Neofiti 1, p 70*.

place of joining and he made fifty loops on the side of the curtain at the place of the second joining.

18 And he made fifty hooks of bronze to join the tent together that it might be one whole.

19 And he made for the tent a covering of reddened (1) rams' skins and a covering of *sasgona* skins, above it.

20 And he made upright planks of acacia wood for the tabernacle (2).

21 The length of the planks was ten cubits and the breadth of each plank was a cubit and a half.

22 Each plank had two tenons for fitting one against the other, thus he did for all the planks of the tabernacle.

23 And he made the planks for the tabernacle: twenty planks for the south side, southwards.

24 And forty sockets of silver he made under the twenty planks, two sockets under each plank, for its two (tenons) (3) and two sockets under each plank, for its two (tenons) (3).

25 And for the second side of the tabernacle, for its north side, he made twenty planks,

26 and their forty sockets of silver, two sockets under one plank and two sockets under the other plank.

27 And for the extremity of the tabernacle westward he made six planks.

28 And for the sides of the tabernacle at the extremities (4) he made two planks.

29 And they were joined (5) below and together they were joined at the top within the first ring; he made the two of them thus, for its two sides (6).

30 And there were eight planks and their sockets of silver—sixteen sockets: two sockets under each plank.

31 And he made bars (7) of acacia wood, five for the planks of one side of (8) the tabernacle,

32 and five bars for the planks of the second side (9) of the tabernacle

(1) i. e. «tanned».

(2) *Lit:* «the tents», or «his tent»; but the text is probably to be corrected; N throughout uses same word for «tabernacle» and «tent».

(3) Thus in I and in 26,19; in the text: «for its two sides».

(4) M: «at the hangings to the west».

(5) M: «and they appeared».

(6) i. e. «at the two corners».

(7) M: «poles».

(8) M: «for the planks of the sides of».

(9) M: «of the sides of».

and five bars for the planks of the tabernacle at the extremity (1) westwards.
33 And he made the central bar to (pass) (2) within the planks (3) from one side to the other.
34 And he overlaid the planks with gold and he made their rings of gold (as) places (4) for the poles and he overlaid the bars (5) with gold.
35 And he made the veil of blue and purple and precious crimson material and twined byssus; he made it (6) a work of art with figures.
36 And he made four acacia columns for it and overlaid them with gold; their clasps (7) were of gold and he cast for them four sockets of silver.
37 And he made a screen (8) of blue and purple and precious crimson material and twined byssus for the door of the tent; the work of an embroiderer,
38 and their five columns and their clasps (9); and he overlaid the tops of them and their fastenings (10) with gold, and their five sockets (were) of bronze.

CHAPTER XXXVII

1 And Bezalel made the ark of acacia wood: two cubits and a half (was) its length and a cubit and a half its breadth and a cubit and a half the measure of its height.
2 And he overlaid it with pure gold within and without and he made for it a moulding of gold round about.
3 And he cast for it four rings of gold for its four corners: two rings for one side and two rings for the second side.
4 And he made poles of acacia wood and overlaid them with gold.
5 And he put the poles into the rings upon the sides of the ark, to carry (11) the ark.

(1) I: «in its extremity»; M: «in the hangings».
(2) In the text, probably corrupt, here, as in 26,28 «serving»; «feeling» or «reaching».
(3) M: «to pass between the planks».
(4) i. e. «holders».
(5) M: «poles».
(6) I: «them».
(7) M: «their clasps» (written differently from N).
(8) M: «a covering».
(9) M: «clasps» (written differently).
(10) M: «their fillets (?); coverings (?)».
(11) M: «to bear».

6 And he made the mercy seat of pure gold; two cubits and a half (was) its length and a cubit and a half its breadth.
7 And he made two cherubin (1) of gold —(of) hammered (gold) he made them— at the two sides of the the mercy seat,
8 one cherub at this side here, and one cherub at that side yonder; from the mercy seat (2) he made the cherubin, from its two sides.
9 And the cherubin spread their wings above, overshadowing the mercy seat with their wings and their faces were turned one towards the other; towards the mercy seat were the faces of the cherubin.
10 And he made the table of acacia wood; two cubits (was) its length and a cubit its breadth, and a cubit and a half the measure of its height.
11 And he overlaid it with pure gold, within and without, and he made for it a moulding of gold round about.
12 And (3) he made a border of a handbreadth round about and he made a moulding of gold for the border round about.
13 And he cast for it four rings of gold and put the rings on the four corners of its four legs.
14 Opposite the border were the rings (as) places for the poles, to carry (4) the table.
15 And he made the poles to carry (4) the table of acacia wood and overlaid them with gold.
16 And he made the utensils which (were to be) upon the table, their bowls and the dishes (5), and the libation jars and flagons to be used (6), of pure gold.
17 And he made the lampstand of pure gold; (of) hammered (gold) he made the lampstand; the base thereof and its shaft, its cups, its apples, and its lilies (were) (7) from it.
18 And six shafts went out from its side, three shafts of the lampstand from one side and three shafts of the lampstand from the second side,
19 and three decorated cups engraven on the shaft; an apple and a lily; thus for the six shafts going out from the lampstand.
20 And on the lampstand (8) there were four decorated cups, their apples and their lilies,

(1) M: «images».
(2) i. e. «of one piece with it».
(3) N: repeats 37,2-11 after 37,11 through homoioteleuton.
(4) M: «to bear».
(5) I, M: «its dishes».
(6) M: «with which the anointing will be done».
(7) In the text and I: «They shall be»; cf 25,31.
(8) i. e. «on its shaft».

21 and an apple of one piece with it under the two shafts, and an apple of one piece with it under the two pairs of shafts (and an apple of one piece with it under the two pairs of shafts) (1), for each of the six shafts that went out from it.
22 Their apples and their shafts were of one piece with (2) it: all of it was one hammered piece of pure gold.
23 And he made the seven lamps and its snuffers and its trays of pure gold.
24 He made it and all its utensils of a centenarius (3) of pure gold.
25 And he made the altar of incense of acacia wood; its length (was) one cubit and its breadth was one cubit; it was square, and two cubits was the measure of its height; the horns were (of one piece with it) (4).
26 And he overlaid it with pure gold; the tops of it and its sides round about and he made a moulding of gold for it round about.
27 And he made for it two rings of gold under the moulding at the two corners upon its two sides, as places for the poles with which to carry it (5).
28 And he made the poles of acacia wood and he overlaid them with gold.
29 And he made holy anointing oil and the pure fragrant incense, the work of a perfumer (6).

CHAPTER XXXVIII

1 And he made the table of holocaust of acacia wood; its length (was) five cubits and its breadth was five cubits; (it was) square, and the measure of its height (was) three cubits.
2 And he made its horns upon its four corners; its horns were from the measure of its height (7) and he overlaid th(em) with bronze.
3 And he made all the utensils of the altar, the pots (8) and shovels (9) and the sprinkling bowls and the forks and the trays; all its utensils he made of bronze.

(1) Omitted in text; the same omission 25,35.
(2) M: + «and in it».
(3) cf 25,39.
(4) Omitted in text; M: «from it and in it were (its horns)».
(5) M: «by which to bear them».
(6) M: «of a blender (or perfumer)».
(7) M: «from it and in it shall (its horns) be».
(8) M: «and its pots» (written different from N).
(9) M: «and its pans (?) and its shovels and its sprinkling bowls and its forks and its trays and all its utensils».

4 And he made for the altar a grating of network of bronze under the circuit (1), half its way up from below.
5 And he cast four rings in the four corners of the grating of bronze (as) places for the poles.
6 And he made the poles of acacia wood and overlaid them with bronze.
7 And he put the poles into the rings upon the sides (2) of the altar to carry it by them; he made it hollow (3), of planks.
8 And he made the basin of bronze and the base thereof of bronze with the mirrors of the just women who prayed at the door (4) of the tent of meeting.
9 And he made the court. For the south side, southwards, the hangings for the court (were) of twined byssus, a hundred cubits according to the ordinary cubit.
10 And their columns were twenty, and their sockets were twenty, of bronze; and the clasps (5) of the pillars and their fastenings (6) were of silver.
11 And for the north side, a hundred cubits, according to the ordinary cubit, and their pillars twenty, and their sockets twenty, of bronze; and the clasps of the columns and their fastenings (7) (were) of silver.
12 And for the west side (there were) hangings of fifty cubits according to the ordinary cubit, their pillars ten and their sockets ten; and the clasps (8) of the pillars and their (fastenings) (9) (were) of silver.
13 And for the east side, eastwards, fifty cubits.
14 And the hangings for one side (of the gate) (were) fifteen cubits, their pillars three and their sockets three.
15 And for the second side: on this hand and on that hand by the gate (10) of the court (were) hangings of fifteen cubits, their pillars three and their sockets three.
16 All the curtains of the court round about were of twined byssus.

(1) M: «the grating».
(2) M: «(upon) the side of».
(3) M: «to bear them (sic); hollow».
(4) M: «with the mirrors of the chaste (*or:* «retired») women who lived retired at the door of».
(5) M: «clasps» (written different from N).
(6) M: «their fillets (?)», cf 36,38.
(7) M: «clasps» (written differently).
(8) M: «the clasps» (written differently).
(9) The text mistakenly has «sockets».
(10) M: «to this and to the other side of the door».

17 And the sockets for the pillars (were) of bronze; the clasps of the
pillars and their fastenings [1] of silver and the overlaying [2] of their
capitals [3] of silver; and all the pillars of the court were fastened
with silver [4].
18 And the screen [5] of the gate of the court was of embroidered work [6]
of blue and purple and precious crimson material and twined byssus,
and it was twenty cubits long, five cubits in height and in breadth [7],
corresponding to the hangings of the court.
19 And their pillars (were) four and their sockets four, of bronze; their
clasps [8] of silver and the overlaying of their capitals and their
fastenings of silver.
20 And all the pegs for the tent and for the court round about [9] (were)
of bronze.
21 This is the sum of (the things for) the tabernacle, the tabernacle of
the testimony, which were counted by decree of the mouth of Moses,
the work(s) of the Levites [10] by the hands of Ithamar, son of Aaron,
the priest [11].
22 And Bezalel, the son of Ur, the son of Hur, of the tribe [12] of the
sons of Judah made all which the Lord [13] had commanded Moses.
23 And with him was Oholiab, the son of Ahisamach, from the tribe
of the sons [14] of Dan, a (wood)-carver, an artist, and an embroiderer
in blue [15] and purple and precious crimson material [16] and in byssus.

(1) M: «and the sockets of the pillars were of bronze and the clasps of the pillars and their fillets (?)»

(2) M: «and the overlaying» (another form).

(3) *Lit:* «the tops of them».

(4) M: «and all the pillars of the court had fillets (?) of silver».

(5) M: «and the covering of».

(6) M: «of an embroiderer».

(7) M: «(twenty) cubits long and the measure of the height to the breadth, of five...».

(8) M: «four, of bronze and their clasps» («clasps» written differently).

(9) M: «for all the pegs of the tabernacle and of the court round about».

(10) M: «for the tabernacle of the testimony, which was commanded by decree of the mouth of Moses, the work of the Levites».

(11) I: «the high (priest)».

(12) I: «(of the tribe) of Judah».

(13) M: «the Word of the Lord».

(14) I: «of the tribe of Dan».

(15) M: «blue».

(16) M: «and of colour».

24 All the gold that was used for the work (1) in all the work (2) of the sanctuary —and it was the gold of the wave-offering (3) — (was) twenty-nine *kikkars* (4) and seven hundred and thirty shekels, according to the shekel of the sanctuary.
25 (And the silver of those of the people numbered in the congregation (was) a hundred *kikkars* (4) and also seven hundred and seventy-five shekels, according to the shekels of the sanctuary) (5).
26 (a *ṭeba*ʿ (6) per (7) head, a half shekel (8) of the sanctuary) (5) for (9) every one who passed over to them that were numbered, from twenty years and upwards, for six hundred thousand, three thousand and five hundred and fifty (10) (men).
27 And the hundred *kikkars* of si(l)ver were for casting (11) the sockets of the sanctuary and the sockets of the veil: a hundred sockets for a hundred *kikkars* (12), a talent for each socket.
28 And of the thousand seven hundred and seventy-five (shekels) (13) he made clasps (14) for the columns and overlaid (15) their capitals and fastened (16) them.
29 And the bronze of the wave-offering was seventy *kikkars* (12) and two thousand four hundred shekels, according to the shekels of the sanctuary;
30 (and he made) the sockets of the door of the tent of meeting with it and the bronze altar and the bronze grating of it (17) and all the utensils of the altar,

(1) M: «used in the work».
(2) I: «the work of» (written differently).
(3) MT: *tenuphah*.
(4) talents; M: «centenarii»; the centenarius was equal to 100,000 sextertii or to one talent.
(5) Forgotten in text; added in M.
(6) *Or:* a half-shekel; MT: *beqa*ʿ.
(7) M: «for» (= corresponding to) (a head).
(8) I: «a shekel of the shekels of».
(9) M: «for all who passed».
(10) M: «for sixty times ten thousand and three (thousand...)».
(11) M: «a hundred centenarii of silver were for casting».
(12) M: «centenarii».
(13) Introduced to make sense clearer.
(14) M: «clasps (?)».
(15) M: «and overlaid» (?) (written differently). *or* «and the overlaying of».
(16) M: «and filleted» (?) *or* «inserted» (?) *or* «covered» (?) *(wšq*ʿ*)*.
(17) M: «(the bronze grating) which it has».

31 and the sockets of the court round about and the sockets of the door of the court (and all the pegs of the tabernacle and all the pegs of the court) (1) round about.

CHAPTER XXXIX

1 And of the blue and of the purple and of the precious crimson material they made the service-garments (for ministering in the sanctuary and they made the holy garments) (2) of Aaron as the Lord (3) has commanded Moses.
2 And he made the ephod of gold, blue and purple and precious crimson material and twined byssus.
3 And they beat the gold-foil and cut (4) it into threads to work (it) within the blue and within the purple and within the precious crimson material and within the byssus: a work of art.
4 And they made for it shoulder-pieces joined together; it was joined at its two ends.
5 And the girdle of the ephod which is upon it was of one piece with it (5), of like workmanship (with it), gold and blue and purple and precious crimson material and twined byssus, as the Lord (3) had commanded Moses.
6 And they made the precious stones set in gold filigree (6); inscribed in engraved inscribing (7), according to the names of the children of Israel.
7 And he set them upon the shoulder-pieces of the ephod as stones of remembrance (8) for the children of Israel; as the Lord (3) had commanded Moses.
8 And he made the breastpiece, a work of art; like the work of the ephod, of gold, blue and purple and precious crimson material and twined byssus.

(1) Missing in text; omitted by homoioteleuton. Supplied in M.
(2) Missing in text; supplied in M.
(3) M: «the Word of the Lord».
(4) M: «and they cut (it) up».
(5) With the ephod.
(6) M: «inserted» (cf Ps.-Jon.; Onk.).
(7) M: «(engraved by) a seal (maker) (i. e. as cutters inscribe on seals) according to the names of».
(8) M: «of good remembrance».

9 It was square; they made the breastpiece double (1), a handsbreadth its length and a handsbreadth its breadth, double (2).
10 And they filled in it four rows of precious stone. The first row: carnelian, topaz (?) and carbuncle (?), one row. And written and clearly expressed upon them (was) the name of the three tribes, Reuben, Simeon, Levi.
11 And the second row: a chalcedony and a sapphire and a calf's eye. And written and clearly expressed upon them was the name of the three tribes: Judah, Issachar, Zebulun.
12 And the third row: a jacinth and a beryl (3) and an emerald. And written and clearly expressed upon them was the name of the three tribes: Dan, and Nephtali and Gad.
13 And the fourth row: a beryl of the Great Sea and a bdellium and a pearl. And written and clearly expressed upon them (was) the name of the three tribes: Asher, Joseph, and Benjamin. (They were) set in gold filigree (4), in their settings.
14 And the stones, according to the names of the children of Israel, were twelve according to their names; (they were) inscribed, engraved (5), each according to its name, according to the twelve tribes (6).
15 And they made upon the breastpiece chains of pure gold like a cord (7), a plaited work.
16 And they made two (settings) (8) of gold and two rings (9) of gold and they put the two rings upon the two sides of the breastpiece.
17 And they put the two plaits of gold on the two rings upon the sides of the breastpiece.
18 And they put (10) the two sides of the two plaits upon the two settings (11), and they set them upon the shoulder-pieces of the ephod, in front.

(1) M: «double».
(2) M: «a handsbreadth (badly written [in I] prob. by contamination of *psk* and *ptyh*) in its length, double».
(3) I: «beryl» (written slightly differently).
(4) M: «inserted»; cf v 6, note.
(5) M: «of a seal-maker»; cf v 6.
(6) M: «according to the number of the twelve tribes of Israel».
(7) *Lit:* «twin-like»; «joined»; M: «chains of cord».
(8) The text is corrupt. This is the word to be substituted M: «insertings of gold».
(9) M: «the (two) rings».
(10) M: «and they put the two insertings».
(11) M: «(the two) insertings».

19 And they made two rings of gold and put them upon (1) the two sides (2) of the breastpiece on the inside border of the ephod (3).
20 And they made two rings of gold and placed them upon the two shoulder-pieces of the ephod, underneath, in front, opposite its joining, above the girdle of the ephod.
21 And they looped (4) the breastpiece from the ring to the rings (5) of the ephod (with a lace of blue so that it should lie upon the girdle (6)) and so that the breastpiece should not move (7) from upon the ephod, as the Lord (8) had commanded Moses.
22 And they made the robe of the ephod, the work of weavers, completely (9) of blue;
23 and the opening of the robe was in its centre; like the opening of a coat of mail was the border (10) for the opening round about so that it would not tear.
24 And they made the skirts of pomegranates, of blue and purple and precious crimson material and twined byssus.
25 And they made bells (11) of pure gold and put the bells within (12) the pomegranates upon the skirts, round about, within the pomegranates.
26 a bell (13) and a pomegranate, a bell (13) and a pomegranate upon the skirts round about for ministering, as the Lord (8) had commanded Moses.
27 And they made the robe (14) of byssus, weavers' work (15), for Aaron and for his sons.
28 And the turban of byssus, and the crowns, the caps, of byssus, and the byssus breeches of twined byssus (16).

(1) M: «the (two) rings of gold and they put (them) upon».
(2) i. e. «ends».
(3) M: «(on) the inside border which is in front of the ephod».
(4) M: «and they fastened».
(5) *Lit:* «within the rings»; M: «to the rings».
(6) «with ... girdle» missing in the text.
(7) M: «(so that it should not) move» (same word written differently).
(8) M: «the Word of the Lord».
(9) M: «the thread of (blue)».
(10) *Or:* «hem»; M: «the fringe».
(11) M: «bells» (a different writing).
(12) M: «the bells between».
(13) M: «bell(s?)».
(14) I: «the robes».
(15) M: «the robe of byssus, work of».
(16) M: «of byssus; and the excellence —the work of the turbans— of byssus; and the trousers of byssus; byssus».

29 And the girdle of twined byssus and blue (1) and purple and precious crimson material, work of an embroiderer, as the Lord (2) had commanded Moses.
30 And they made the plate (of) the crown of the sanctuary of pure gold and they wrote upon it an inscription, inscribed, engraved (3) ; «Holy to the Name of the Lord» (4).
31 And they placed upon it a thread of blue to put it upon the turban, above, as the Lord (2) commanded Moses.
32 And all the work of the tabernacle (5), of the tent of meeting, was completed. And the children of Israel had done all that the Lord (2) had commanded (6) Moses; thus they did.
33 And they brought (7) (to Moses the tabernacle) (8) the tent and all its utensils; its hooks, its boards, its bars, its pillars and its sockets,
34 and the covering (9) of goats' reddened skin and the covering of *sasgona* (10) skin and the veil of the screen,
35 and the ark of the testimony, and its poles and the mercy seat;
36 and the table and all its utensils and the arrangement of the bread of the Presence (11);
37 and the pure lampstand (12) and its lamps, the lamps of illumination (13) and all its utensils and the oil of illumination;
38 and the golden altar and the anointing oil and the fragrant incense and the screen of the door of the tent;
39 the bronze altar and the bronze grating thereof (14), and its poles and all its utensils and the basin (15) and the base of the basin;
40 the hangings of the court; its pillar(s) (16) and its socket(s) (17) and the

(1) I: «and of blue».
(2) M: «the Word of the Lord».
(3) M: «of a seal-maker».
(4) M: «holy before the Lord».
(5) M: «and all the labour of the tabernacle was completed».
(6) I: «as he had commanded».
(7) I: «and they came» (should be corrected to «and they brought»).
(8) Missing in text; supplied in I.
(9) M: «the covering» (written differently).
(10) M: «(the covering) of goats' skins, reddened (= tanned) and the covering of the skins of *sasgonin*».
(11) Or simply «the bread of the Presence»; M inverts the order of N; cf 40,23.
(12) i. e. «of pure gold».
(13) M: «of the altar».
(14) M: «which it has».
(15) M: «its basin».
(16) *Text:* «its pillar».
(17) *Text:* «and its socket».

screen for the door of the court and their cords and their pegs and all the utensils (1) of the service of the tabernacle, for the tent of meeting;

41 the garments of service for serving within (2) the sanctuary and all the garments of the sanctuary for Aaron the priest, and the garments of his sons for serving (3).

42 According to (4) all that the Lord (5) had commanded Moses, thus the children of Israel did every service.

43 And Moses saw all his work (6) and behold, they had done it; as the Lord (5) had commanded Moses, thus they did. And Moses blessed them and said to them: May his Shekinah (7) dwell in the work of your hands.

CHAPTER XL

1 And the Lord (5) spoke with Moses, saying:

2 On a day of the first month (8), on the first of the month, you shall erect (9) the tabernacle, the tent of meeting.

3 And you shall place there the ark of the testimony and you shall cover the ark with the veil.

4 And you shall bring in the table and shall set its arrangements in order(10); and you shall bring in the lampstand and arrange its lamps.

5 And you shall put the golden altar for incense before the ark of the testimony and you shall set up(11) the screen of the door for the tabernacle(12).

6 And you shall put the altar of holocaust before the door of the tabernacle, the tent of meeting.

(1) M: «its bars and its pegs and all the utensils of».
(2) M: «in the sanctuary».
(3) M: + «before him the high priesthood».
(4) I: «all (that)» (different writing).
(5) M: «the Word of the Lord».
(6) M: «the work».
(7) M: «may God grant (*lit:* «may there be good will before the Lord») to make his Shekinah dwell in the work of your hands and that the nations may not rule in the work of your hands for all ages».
(8) M: «on the first (*lit:* «on one») day (of the first month)».
(9) M: «erect Moses».
(10) i. e. «you shall place the bread of the Presence»; M: «its arrangement».
(11) I: «set up» (imperative).
(12) M: « a screen for the door, for the door of the tabernacle».

7 And you shall place the basin between the tent of meeting and the altar and you shall put water within it(1).
8 And you shall set (2) up the court round about and you shall place a screen at the door of the court.
9 And you shall take the oil of anointing and shall anoint the tabernacle and all that is in it and you shall consecrate it with all its utensils and it shall be holy (3).
10 And you shall anoint the altar of holocaust and all its utensils and you shall consecrate the altar, and the altar shall be most holy.
11 (and you shall anoint the basin and its socket and you shall consecrate it,
12 and you shall bring Aaron and his sons near to the door of the tent of meeting and you shall wash them with water.
13 And you shall clothe Aaron with the garments of the sanctuary) (4) and you shall (5) anoint him and consecrate him and he shall minister before me in the high priesthood.
14 And you shall bring his sons near and clothe them with cloaks,
15 and you anoint them as you anointed their father and they shall minister before me in the high priesthood; and their anointing shall confer (6) on them an eternal priesthood (7) for their generations.
16 And Moses did (so); (according to) (8) all that the Lord (9) had commanded him, thus he did.
17 And on the first month, in the second year, on the first of the month(10), Moses erected the tabernacle.
18 And Moses erected the tabernacle and he laid its sockets and set up(11) its planks and put in its poles(12) and set up its pillars,
19 and spread the screen(13) over the tabernacle and put the covering of the tent over it as the Lord (9) had commanded Moses.

(1) M: «there, in it, water».
(2) I: «and set».
(3) I: «and it shall be» (different writing).
(4) Omitted in the text by homoioteleuton.
(5) M: «and you shall anoint him and consecrate him and he shall serve me».
(6) *Lit:* «and it shall be for them»; M: «(before me) and (his anointing) shall be»: I: «(in the high priesthood) and (his anointing) shall be».
(7) M: «an eternal ministry»; *lit:* «(it shall be...) for an eternal ministry».
(8) Missing in N; present in M.
(9) M: «the Word of the Lord».
(10) M: «(in the) second (year) on the first day (*lit:* «on day one») of the month».
(11) I: «and he put up».
(12) M: «its bars».
(13) M: «the tent of meeting».

20 And he took the testimony within the ark ([1]) and put the poles upon the ark of the testimony and placed the mercy seat above, upon the ark.
21 And he brought in the ark within ([2]) the tabernacle and set up the veil of the screen and (covered) ([3]) the ark of the testimony as the Lord ([4]) had commanded Moses.
22 And he placed the table in the tent of meeting at the extremity ([5]) of the tabernacle, to the north, outside the veil.
23 And he arranged upon it the order of the bread of the Presence ([6]) before the Lord as the Lord ([4]) had commanded Moses.
24 And he set the lampstand ([7]) in the tent of meeting, opposite the table at the extremity ([8]) of the tent, to the south.
25 And he brought in ([9]) the lamps before the Lord, as the Lord ([4]) had commanded Moses.
26 And he put the altar of gold in the tent of meeting before the veil;
27 and he arranged upon it the incense of good perfumes as the Lord ([4]) had commanded Moses.
28 And he put in place the screen of the door for the tabernacle.
29 And the altar of holocaust he put at the door of the tabernacle ([10]), the tent of meeting, and arranged upon it the holocaust (and the offering) ([11]), as the Lord ([4]) had commanded Moses.
30 And he set the basin, with water ([12]) for ablution in it ([13]), between the tent of meeting and the altar,
31 and Moses, Aaron and his sons washed their hands and their feet from it.

([1]) M: «and Moses took the two tables of stone that were given at Horeb and they remained as a sign in the house of instruction, that is, the tables of the covenant, the tables of the testimony, in the ark».
([2]) M: «in the tabernacle».
([3]) In the text «and brought in» by error.
([4]) M: «the Word of the Lord».
([5]) M: «at the sides of».
([6]) Or simply, «the bread of the Presence». M: «the order of the Presence» (= «of the bread of the Presence»).
([7]) M: «the lampstands».
([8]) M: «the side of».
([9]) M: «and he arranged».
([10]) M: «at the opening (*or:* «entrance») of the tabernacle».
([11]) Missing in text; present in I.
([12]) M: «and he put water there»; in Ps.-Jon.: «living water»; i. e. running water.
([13]) *Lit:* «there».

32 When they went into the tent of meeting and when they drew near
to the top of the altar they washed themselves, as the Lord (1) had
commanded Moses.
33 And he erected the court round about the tabernacle and the altar
and set up the screen of the door of the court. And Moses completed
the work.
34 And the cloud covered the tent of meeting, and the Glory (2) of the
Shekinah of the Lord filled (3) the tabernacle.
35 And Moses could not enter the tent of meeting because the Glory
of the Shekinah of the Lord dwelt (4) upon it, and the Glory of the
Shekinah of the Lord filled (5) the tabernacle.
36 And when the cloud was taken up (6) (from above the tabernacle) (7)
the children of Israel used to journey in all their journeys.
37 And if the cloud was not taken up they used not journey until the
day it was taken up.
38 Because the cloud of the Glory of the Shekinah of the Lord was (8)
upon the tabernacle by daytime, and a fire was in it by night to the
eyes of all the house (9) of Israel, in all their journeys.

(1) M: «the Word of the Lord».
(2) M: «and with the glory».
(3) M: «filled» (masc; in text fem).
(4) M: «had rested».
(5) M: «(on it) the cloud and filled it with the glory of the Shekinah of the Lord».
(6) M: «and when it went up».
(7) Missing in text, added in margin.
(8) M: «overshadowed».
(9) M: «(and fire) shone upon it all the night, being seen by all the house (of Israel)».

ANEXO III

THE AGGADAH IN TARGUM JONATHAN BEN ‘UZZIEL AND NEOFITI 1 TO GENESIS: PARALLEL REFERENCES

BY

ETAN B. LEVINE

INTRODUCTION

Although the ratio of aggadic expansion to translation is high in Palestinian targum generally, it is most elaborate in the «Targum Jonathan ben 'Uzziel to Pentateuch», or «Pseudo-Jonathan». Within Genesis alone there are four hundred aggadic elements, many of which are themselves composite.

The aggadic elements include: *a*) Midrash (e.g. 2:7, 3:4, 3:14, 11:28, 13:7, 37:2); *b*) Testament (e.g. 27:40, 28:3, 49:19, 49:26, 50:25); *c*) History (e.g. 4:22, 5:3, 14:1, 14:13); *d*) Apocalyptic (e.g. 35:21, 37:17, 40:18, 49:2, 49:16, 49:18, 50:25).

The aggadah is invariably presented «Internally», rather than «Externally». Instead of presenting the addative material alongside of the biblical text, the targum injects the aggadic material directly into the scriptural text, fusing into a continuous narrative, including translation, free paraphrase and digression.

The aggadic elements include: *a*) «Creative Philology», whereby hidden meanings and deductions are extracted from the minutiae of scriptural language (e.g. 4:1, 4:7, 10:11, 12:11, 15:7, 29:32, 30:6), and *b*) «Creative Historiography», whereby scriptural data is supplemented and complemented (e.g. 1:7, 1:27, 2:8, 3:19, 4:8, 12:5, 14:13, 18:21, 21:15, 29:22, 41:56).

The following table lists the aggadic elements contained in the targum to Genesis (according to British Museum Ms. 27031). It includes: *a*) chapter and verse wherein the aggadah is located; *b*) topic or theme of the aggadic element; *c*) sources, parallels or derivatives.

In addition to the usual abbreviations, I have signified the Fragmentary targum, or so-called «Jerusalem targum» by the letter B, and the Neofiti 1 by the letter N. The marginal Neofiti gloss is represented by M, and the interlineal gloss by I.

My indebtedness to Prof. Alejandro Díez-Macho of the University of Barcelona, and to the late Prof. Mordecai Margalioth of the Jewish Theological Seminary of America is hereby gratefully acknowledged.

SIGLAS Y ABREVIATURAS

A (= Ps or TJI) = British Museum Ms. 27031 «*Targum Yerushalmi 'al ha-Torah*», i. e. Pseudo-Jonathan

Agg. Ber. = *Aggadat Bereshit*, ed. Buber, Cracow 1902

Agg. Shir. = *Aggadat Shir ha-Shirim*, ed. Schechter, Cambridge 1896

Albeck = *Midrash Bereshit Rabbah*, Ch. Albeck, Jerusalem 1965, Vol. 1-3

Alphabetot = *Midrash Alpha Betot de Rabbi 'Aḳiba*, ed. Wertheimer, Jerusalem 1914

ARN A, ARN B = *Masseket 'Abot de Rabbi Nathan*, ed. Schechter, Vienna 1887

Aruch = *Aruch Completum*, Nathan ben Yehiel, Vienna 1878

B (= TJ II) = Jerusalem targum «*Das Fragmententhargum*», ed. Ginsburger, Berlin, 1899

Dt. R. = *Midrash Debarim Rabbah*, ed. Buber, Vienna 1885

Ekah R. = *Midrash 'Ekah Rabbah*, ed. Wilna 1887 (or ed. Buber, Wilna 1899)

Enoch II = *The Book of the Secrets of Enoch*, ed. R. H. Charles, Oxford 1896

Ephraem = *Ephraemi Syri Opera Omnia*, ed. P. Benedictus and Assemanus, Rome, 1737-1743

ER = *Seder 'Eliyahu Rabbah*, ed. Friedmann, Vienna 1900

Ex. R. = *Shemot Rabbah*, ed. Wilna 1887

EZ = *Seder 'Eliyahu Zuṭa*, ed. Friedmann, Vienna 1900

Ezra 4 = *Liber Esdrae Quartus*, ed. G. H. Box, Ezra Apocalypse, London 1912

Gen. R. = *Midrash Bereshit Rabbah*, ed. Wilna 1887

H. J. P. = *Hellenism in Jewish Palestine*, Saul Lieberman, New York 1950

I. = Interlineal gloss to Ms. Neofiti 1

Jerome = *Hieronymi Quaestiones Hebraicae in Lib. Geneseos* e. recog. P. de Lagarde, Leipzig 1868

Jub. = *The Book of Jubilees*, Charles, London 1902

Konen = *Midrash Konen*, ed. Jellinek, Bet ha-Midrash, II, p. 23 ff.

Koran = *Qoran*

Legends = *Legends of The Jews*, Louis Ginzberg, Philadelphia 1928, volumes 1-7.

Leqaḥ = *Midrash Leḳaḥ Ṭob*, Genesis ed. Buber, Wilna 1880
Lev. R. = *Wa-yyiḳra Rabbah*, ed. Wilna 1887
M = Marginal gloss to Ms. Neofiti 1
McNamara, M. = *The N. Testament and the Palestinian Targum to the Pentateuch*, Roma 1966
Mekilta = *Sefer Mekilta de Rabbi Ishmael*, ed. Friedmann, Vienna 1870
Mekilta R. S. = *Mekilta de Rabbi Shim‘on bar Yoḥai*, ed. Hoffman, Frankfort 1905
MHG I = *Midrash ha-Gadol*, *Bereshit*, ed. Schechter, Cambridge 1902
MHG II = *Midrash ha-Gadol*, *Shemot*, ed. Hoffmann, Berlin 1921
N = Vatican Ms. Neofiti 1
O = *Targum Onḳelos*
P. = *Peshiṭta*
Piyyuṭe Yannai = *Piyyuṭe Yannai*, ed. Menahem Zulay, Berlin 1938
PK = *Pesiḳta de Rab Kahana*, 1860
PR = *Pesiḳta Rabbati*, ed. Friedmann. Vienna 1880
PRE = *Pirḳe de Rabbi Eli‘ezer*, Amsterdam 1709, Warsaw 1852
PRK = *Pirḳe Rabbenu ha-Ḳadosh*, ed. Grünhut, Liḳḳutim III; *Pirḳe de Rabbenu ha-Ḳadosh*, ed. Schönblum, Sheloshah Sefarim Niftahim, Lemberg 1877
Qohelet R. = Midrash Ḳohelet Rabbah, ed. Wilna 1887
RSbM = *Perush ‘al ha-Torah*, ed. Rosin, Breslau 1881
Ruth R. = *Rut Rabbah*, ed. Wilna 1887
Sam. = *Samaritan targum*
Śekel Ṭob = *Midrash Śekel Ṭob*, Menaḥem ben Shelomo, ed. Buber, Berlin 1901
Sifra = *Sifra de be-Rab*, ed. Weiss, Vienna 1862
Sifre D. = *Sifre de be-Rab*, Deuteronomy, ed. Friedmann, Vienna 1864
Sifre N. = *Sifre de be-Rab*, Numbers, ed. Friedmann, Vienna 1864
Shir = *Midrash Shir ha-Shirim Rabbah*, ed. Wilna 1887
Shoḥar Ṭob = *Midrash Tehil·lim*, ed. Buber, Wilna 1891
Sibyll = *The Sibylline Oracles*, ed. Geffken, Leipzig 1902
Tan. = *Midrash Tanḥuma*, ed. Wilna 1833
Tan. B. = *Midrash Tanḥuma*, ed. Buber, Wilna 1885
TB = *Babylonian Talmud*
TJ = *Jerusalem Talmud*
Tosefta = *Tosefta*, ed. Zuckermandel, 1881
TYbU = *Targum Yonathan ben ‘Uzziel ‘al ha-Torah* (i.e. A)
Yalquṭ = *Yalḳuṭ Shim‘oni*
Yashar = *Sefer ha-Yashar*, Venice 1624
Yelammedenu = *Yelammedenu*, ed. Jellinek, Bet ha-Midrash VI, 79 ff.
Zohar Ḥadash = *Zohar Ḥadash*, ed. Leghorn 1866

1:2 «Spirit of Mercy from before God». | So too N and B h.l. (This use of Elohim to signify God's goodness coincides with that of Philo, Quis Haeres Sit, 6, whereas Sifrê D., 27 maintains that the tetragrammaton designates God's attribute of goodness and Elohim expresses the attribute of justice.) Contrast Gen. R. 2:5 for this being the spirit of the Messiah-King. Contrast also Origen, De Princip 1, 33 for this being the Holy Ghost.

1:3 Immediately there was light. | Gen. R. 3:2 («immediately», as opposed to on the fourth day). For the tradition of a primordial light having been sequestered, see Ginzberg, Legends of The Jews, vol. 5, p. 8f.

1:5 Light and Darkness are for work and rest. | Cf. Philo, De M. Opif., 7; TJ Ḥagîgāh 2, 77c; TB Tāmîd 32A (where darkness is a positive quality, rather than the mere absence of light).

1:7 The distance of separation is the thickness of three fingers. | Ben Zômā', Gen. R. 2:6 and TB Ḥagîgāh 15A, Tôseftā' Ḥagîgāh ch. 2; Compare TJ Ḥagîgāh 2, 77a for Ben Zômā' quoted differently. See also TB Pesāḥîm 94A for distance of 1,000 parsang, and for finger-parsang ratio.

1:14 Calendral and ritual usages for sun and moon. | Gen. R. 6:1f.; TB 'Erûbîn 96A. For variant ritual usages compare N, M and B ad h.l., Jubilees 2:9, PRE ch 8 and TB Ḥullîn 60B.

1:16 The moon is shrunken in size as punishment for complaining and tale-bearing. | PRE ch. 6; TB Ḥullîn 60B: TB Shebû'ôth 9A; Gen. 6:4; Yalqûṭ Makîrî Isaiah, 60.

1:21 Leviathan and its mate are destined to be consumed at the Consolation Day Feast of the Righteous. | Targum Shēnî to Esther, 3:7; Lev. R. 22:10; Enoch 60:24; TB Bābā' Bāthrā' 74B.

1:26 Before creating Man, God consulted with the angels, who had been created on the second day. | Gen. R. 8:3. For angels created on the second day, see R. Yôḥānān in Gen. R. 1:4, 3:11. See also

PRE ch. 3, Tanḥûmā', Gen. 12, Kônēn 25. (According to Tertullian, Adversus Praxeam 16, q. Legends, this is an anti-Christian polemic designed to exclude the implication that the trinity is implied when the plural form is used with reference to the deity.)

1:27 Man was created with 248 organs and 365 veins. | For 248 organs see TB Nedārîm 32B; ARN ch. 10; Kônēn 29. (A midrash by Yoshūa' ibn Shu'aib, Constantinople 1523, at Tazrîa' 61A mentions that the veins in the human body correspond to the days of the Solar Year.) Ms. reads 665 for 365.

1:28 Man is told to prevail over the earth with possessions. | (Contrast Matthew 6:20, 4:34 f.).

1:29 Non-fruit-bearing trees were created for wood and for kindling purposes. | (Contrast TJ Kil'ayim 1, 27b and Gen. R. 5:9 for alternative reasons for the creation of barren trees.)

2:1 Ten special creations during the twilight inaugurating the Sabbath. | infra, Nu. 22:28; Mishnah 'Abôth 5:9; ARN B 27:95. (For different versions see PRE ch. 3; TB Pesāḥîm 54A; TB Nedārîm 39B.)

2:3 God rested from the work which He is destined to do. | R. Pînḥās in the name of R. 'Osha'yāh in Pesiqtā' Rabbāthî ch. 23; Gen. R. 11:10. (For the view that miracles are primordial creations, see Gen. R. 5:5; Midrash Yônāh 102; Mekhîltā' de R.S. 53. For the view that God created miracles yet to come, see Lev. R. 27:4; PK 9, 76A.)

2:6 A Cloud of Glory arose from the Chair of Glory and filled with water from the ocean. | For filling from the ocean see R. 'Eli'ezer, Gen. R. 13:9; TB Ta'anîth 9B, Tanḥûmā', Miqqēṣ 1; Midrash Tehillîm 18:16.

2:7 Man was created with two inclinations; he was taken from the soil of the Temple mount; he was created from the four winds, from all the waters, and of three (or four) colors; the Spirit of Life was breathed into his nostrils, and this Spirit became the senses. | For the two inclinations, see e.g. Gen. R. 14:4; TB Berākhôth 61A; Tanḥûmā' B. 1, 13A. For Adam being created of soil from the temple mount, from the four corners of the earth, and of four colors, see PRE ch. 11; TB Sanhedrîn 38A, B; Gen. R. 14:9; infra, 3:23; Tan. Peqûdê 3. For the name «Adam» signifying the four directions, see Sibylline Books 3, 24 f. For the combining of four elements, see Apostolic Constitutions 7:34; Philo, De M. Opif., 51.

2:8 Prior to the creation of the world, Eden was created for the Righteous. | PRE ch. 3; TB Pesāḥîm 54A (see also 4 Ezra 3:6. Compare Jubilees 2:7; Gen. R. 15:4, 11:9; 2 Enoch 21:1).

2:9 The tree Life was a 500 year journey within the garden. | R. Yûdāh bar 'Il'āi, Gen. R. 15:7; TJ Berākhôth 1, 2c; Midrash Tehillîm 1:15; Seder 'Eliyyāhû Rabbāh ch. 2; Midrash Shîr 6:9 (see also Kônēn 35, Gen. R. 6:6).

2:15 Man was transferred from the Mountain of Worship, where he had been created, to the Garden of Eden, to labor in the Torah and to guard its commandments. | N h.l.; B h.l.; infra 3:23; supra 2:7. See Gen. R. 14:9; PRE ch. 11, 12, 20; TJ Nāzîr 7, 56b; TB Sanhedrîn 38A (see also Slavonic Enoch 31:1, Gen. R. 16:8).

2:21 Eve was taken from Adam's thirteenth rib from the right side.

2:25 Adam and Eve cohabited without shame. | F. Yôshūa' ben Qorḥā', Gen. R. 18:6; 'Abbā' Ḥalfōn bar Kuriā', Yalqûṭ Re'ûbēnî ch. 26 (see also Tôseftā' Sôṭāh, ch. 4; TB Sôṭāh 9B; ARN A ch. 1).

3:4 The snake assured Eve that God was merely a jealous artisan who feared lest mankind achieve divine powers by eating of the tree. | PRE 13; R. Yôshūa' of Sikhnîn in the name of R. Lēvî, Gen. R. 19:6; Midrash Tehillîm 1:9; Ex. R. 3:12; Dt. R. 5:10; Tan. Gen. 8; Tan. Tazrîa' 9; Tan. Meṣorā' 2; Yalqûṭ Re'ûbēnî 27.

3:5 The snake tells Eve that they will be as angels. | N, Samaritan Targum, and O ad h.l. (see also Koran, 7:20.)

3:6 Eve saw Sammael; the Angel of Death frightened her. | PRE 13 (see also Koran 7:20, 7:27; ARN B 1:6; Vita Adae 14-16; Zôhar 41a).

3:7 Their original nail-skin garments had been removed from them. | See infra, 3:21, PRE 14. See also Isaac Rabbiāh, Gen. R. 20:21; Tan. Gen. 24.

3:8 God confronted them at the end of day. | N and Peshiṭṭā' ad h.l. (contrast B and Samaritan Targum ad h.l).

3:9 «Where are the commandments which I commanded you?» | See supra 2:15; N and B ad h.l.

3:10 «I hid in shame for having transgressed.» | See supra 2:15, 3:9 (see also Apocalypse of Moses 20).

3:14 The snake was punished by having its legs severed, being forced to travel on its belly, having its skin shed every seven years, having poison in its mouth, and having to eat dirt. | PRE 14; ARN B 42:117 (see also Gen. R. 20:8f.; Midrash Qôheleth 10:11; Bāraithā' Of 32 Middôth, Middāh 12).

3:15 The punishment of the snake includes eternal enmity of Man; Man's observing of Torah will ensure his victory. Man will have an antidote for snakebite, whereas the snake will have no antidote against Man's blow. In the days of the Messiah, a truce will arise between them. | So too N and B ad h.l.; ARN B 42:117; Apoca-

lypse of Moses 26. See R. Lēvî in Gen. R. 20:5; Midrash Tehillîm 1:10; Yalqûṭ Isaiah 369; Tan. Gen., Wayigash 8; Tan. Meṣorā‘ ch. 2 (see also Mark 16:18; Luke 10:19; see chiefly Apoc 12, 17).

3:16 Woman is punished by the blood and pains of menstruation, loss of virginity and childbirth; her husband will be empowered to declare her innocent or guilty. | N ad h.l.; PRE 14; Gen. R. 20:15; TB ‘Erûbîn 100B; ARN ch. 1.

3:17 The ground is cursed for not warning Adam of his guilt. | PRE 14.

3:18 Work is given to Man to lessen his punishment and to distinguish himself from the animals. | N and B ad h.l.; see TB Pesāḥîm 118A, ARN 1, 6-7 (contrast Gen. R. 20:24).

3:19 Bodily resurrection and judgment will occur on the Day of Accounting. | N ad h.l.; see R. Simeon bar Yōḥai, Gen. R. 20:19; Mishnah ’Abôth 3:1 (see Koran 23:12ff).

3:21 God dressed Man in snake-skin garments, in place of the original nail garments in which He had clothed them, and which had been cast off. | supra 3:7; PRE 20; TB Pesāḥîm 54B; Sifrê Dt. 355 (see also Zôhar 1:36B; Sēfer HaYāshār 7; PRE 3, PRE 24).

3:22 God told the ministering angels that Man was unique on earth as God is unique in heaven. Had Man observed the commandment he would have been immortal. Ultimately there will arise those who can distinguish between Good and Evil. | N and B ad h.l. preserve better readings; see Gen. R. 21:5; Mekhîltā’, Beshallaḥ 7: 73; See also TB Bābā’ Bāthrā 75A; Gen. R. 9:5. See also Wisdom of Salomon 1:13 f., and 2:23; ARN B 34:74. See also TB Shabbāth 55A-56B, TB ‘Arākhîn 17A; Tan. B. 4,60.

3:23 Adam went to dwell on Mt. Moriah, to cultivate the ground whence he had been taken. | See infra 8:20, supra 2:15; PRE 20; Midrash Shôḥar Ṭôb 92, p. 203A.

3:24 The Torah and the Garden of Eden were created for the Righteous before the creation of the world, so that the Righteous should be rewarded with Eden for having fulfilled the Torah, which is more life-ensuring than is the Tree of Life. Gehinnom was created with burning coals, to punish those who would rebel against the Torah. The Word of God ordained that whoever would observe the Torah would walk in the path of eternal life. | So too N and B ad h.l.; see Gen. R. 21:14; TB Berākhôth 61B; TB ‘Erûbîn 19A; TB Tāmîd 32B; TB Pesāḥîm 94A; TB Ta‘anîth 10A; TB Shabbāth 39A; PK. 29, 186B; PK. 30, 191B; Midrash Shîr 6:9 (see also Apocalypse 2:7; Koran 13:35; Sibylline Oracles, Fragment 3, lines 46-49). See Leqaḥ Gen. 2:9; MHG 1, 127.

4:1 Adam knew that Eve had become pregnant by the angel Sammael.

And she bore him Cain, who resembled celestial beings, rather than earthlings. | PRE 21; Zôhar 39B; see infra 5:3 and PRE 22. See also TB Shabbāth 146A: TB 'Abôdāh Zārāh 22B (see also Slavonic Enoch 31:6; Irenaeus, adv. Haer., 1, 30:1; 1, 30:7; and 1, 30:9).

4:2 Eve bore Cain's twin (and) Abel. | See Samaritan targum ad h.l.; PRE 21; Gen. R. 22:2,3. For entire family born on one day see: TB Sanhedrîn 38B; PRE 11 (for Eve bearing two sons and three daughters see: Josephus, Antiquities I 2:1; Sēfer HaYāshār 1:12).

4:3 Cain offered flax-seed on Passover. | PRE 8, 21 (for world created in Nissān see e.g., R. Yôshūa', Gen. R. 22:3; TB R'ôsh Hashānāh 10B, 12A).

4:7 Divine punishment is suspended until Judgement Day. Sin crouches at the gate of the heart. | See N and B ad h.l.; supra 3:26; Gen. R. 22:6; ARN B 32 (see also Gen. R. 34:10; MHG 1, 107, 109).

4:8 Cain called Abel outside. The controversy arose from a theological dispute; Cain rejected the existence of a divine judge, justice, reward and punishment, and the after-life. Abel affirmed all of these. | For Cain calling Abel outside, see N, B, Peshiṭṭā', Vulgata, LXX, Samaritan targum, Ethiopic ad h.l. For subject of controversy see R. Yôḥānān in TJ Sanhedrîn 1, 18a (Contrast B, Codex Oxford 318 to Gen. 4:7 for different grounds for the controversy.) (See also Hebrews 11:4; 12:24; Tan. Gen. 9, Ex. R. 31:17; Sēfer HaYāshār, Gen. 9a; cf M. McNamara, The N. T. and P. T., 156-160.)

4:13 «But you can suspend my punishment». | See N, O, LXX, Peshiṭṭā', Vulgata, ad h.l.; see also Gen. R. 22:11 and Philo, Quod Deterius Potiori Insidiari Soleat, 41.

4:14 «Is it possible for me to be hidden from You?»... «Any innocent man who finds me will slay me.» | See N and O ad h.l.; Gen. R. 22:11 and PRE 21.

4:15 God's name is inscribed on Cain's face. | Peshiṭṭā' ad h.l.; N ad h.l.; PRE 21 (see 3 Macc. 2:29 for Dionysian branding with oak leaf).

4:16 The land of Cain's exile had previously been as fertile as Eden. | So too N, B and O ad h.l.; see Tan. B. (intro) p. 158. (For Christian parallels see Legends, vol. 5, p. 142.)

4:22 Naamah was the mistress of dirges and songs. | (See Bāraithā' of 32 Middôth, and Gen. R. 23:4 for her participating in idolatry; see PRE 12 similarly. See further, Albeck, Gen. R. vol. 1, p. 224, notes.)

4:23 Lamech told his wives that since he had never killed nor wounded

anyone, his progeny would be safe. | So too N ad h.l. (contrast B and O ad h.l.); see also R. Yôsî b. Ḥanînā', Gen. R. 23:4; Tan. Gen. 11.

4:24 Cain, who had sinned and had repented, was forgiven for seven generations. | See R. Yôsî b. Ḥanînā', Gen. R. 23:4; Tan. Gen. 11; MHG 1, 118 (see Legends, vol. 1, p. 116; vol. 5, 143).

4:25 Adam was celibate for one hundred and thirty years after Abel's death. | Gen. R. 23:5; TB 'Erûbîn 18B; R. Simon, Gen. R. 20:11; Tan. B. Gen. 26; Yalqûṭ 2 Sam. R. 146.

4:26 Idolatry began in the era of Enosh; men profaned the Name of God by using it as the name of men and of idols. | See R. Simon, Gen. R. 23:9, 10 for rebellious meaning (see also Zôhar 1, 56A and Rashi, ad h.l.; Cf. Maimonides, 'Abôdath Kôkhābîm 1:1. Here, «Hûḥal» is understood as being derived from «Ḥullîn», whereas in Ibn Ezra and Sforno it is understood as being derived from «Tᵉḥila»).

5:3 Cain was not the biological son of Adam, therefore he did not resemble him physically; consequently, he was not genealogized. Seth did resemble Adam, who was his biological father. | See supra 4:1 and notes; PRE 22; TB 'Erûbîn 18B.

5:24 Enoch is Metatron, the Great Scribe who was withdrawn by the Word of God. | Compare TB Yebāmôth 16B; Jubilees 4:23 (see Zôhar 137B); see also Hebrews 11:5, and Legends, vol. 5, p. 158 et passim.

6:2 The «Mighty Ones» saw that the daughters of Man were beautiful, cosmeticized and walked nakedly with lewd thoughts. | PRE 22. See also O ad h.l., and EZ 10, 190 (see also Samaritan targum, N and O ad h.l.).

6:3 All of the earth's evil generations would not be wiped out and obliterated, as had the generation of the flood, which had been granted one hundred and twenty years in which to repent, and did not. | R. Yûdān b. Bathîrā', Gen. R. 26:6; PRE 34; Mekhîltā', Shîrātā' 5:38f. (see also Mishnah Sanhedrîn 10:3; TB Sanhedrîn 107b; ARN A 36, pp. 53Bf.; Sifrê Num. 43, Midrash Tannaim, 39).

6:4 Shemhazzai and Azzael, the «fallen angels». | PRE 22; Zôhar 1, 58A (see TB Yômā' 67B; 2 Peter 2:4; Jubilees 4:14; Apocalypse of Barukh 66:11 f.). See further, Legends, vol. 5, p. 152, 159.

6:11 The land was full of stealing. | N; TB Sanhedrîn 57A; Yelammedēnû, Yalqûṭ 2, 508 to Isaiah 64:1.

6:14 The ark must have enclosed cisterns and rooms. | PRE 23; Book of Adam and Eve (ed. Malan) 3:2.

6:16 A gem was brought from Pishon, to illuminate the ark. | R. Yô-

ḥānān, TB Sanhedrîn 108B, R. Mēʼîr, PRE 23; R. Pînḥās in the name of R. Lēvî, Gen. R. 31:12.

6:20 An angel brought the animals to Noah. | PRE 23 (see also TB Zebāḥîm 116A; Tan. Noaḥ 12; Book of Adam and Eve 3:8).

7:4 An additional week of grace is given, in order for them to repent. | TB Sanhedrîn 108A; ARN ch. 32; Mekhîltāʼ, Shîrātāʼ 5:39 f.; infra 7:10.

7:10 Since there was no repentance, seven days after the mourning of Methuselah boiling water began to fall from heaven. | See N ad h.l.; Gen. R. 32:5; ARN ch. 32. For boiling water, see PRE 22; TB Zebāḥîm 113B; TB Sanhedrîn 108B; TB R'ôsh Hashānāh 12A.

7:11 The world had been created in Tishrê, and the flood had come in Ḥeshwan. The rains had come after the Sons of The Mighty had attempted to stop the flood by plugging the fountains of the deep with their own children. | For world created on Tishrê, see TB R'ôsh Hashānāh 11A, 27A and infra, 8:4 and PRE 32. (Contrast Mekhîltāʼ Pesāḥîm 2:15, Targum Shēnî 3:7, 3:12.) On use of children as plugs, see Tan. Noaḥ 7; Aggādath Berēshîth 4:10.

8:1 «Wind of Mercy» was sent by God. | So too N ad h.l., and supra 1:2, see Tan. B. 1, 36-37; Philo, Quaestiones 2:28 (q. Legends).

8:4 The ark came to rest on the mountains of Qadrôn on the seventeenth of Nissān. | See supra 7:11; N and RMbN ad h.l. (see also Gen. R. 33:5, Targum Shēnî 3:7; 3-12, Mekhîltāʼ, Pesāḥîm 2:15).

8:11 The olive branch was taken from the Mount of Olives. | So too N in M; R. Lēvî, Gen. R. 33:6; PRE 23; TB Sanhedrîn 108B (MHG 1, 163).

8:14 On the twenty-seventh day of Marḥeshwan the earth was dry. | So too N in M ad h.l.; see supra 7:11; 8:13.

8:20 Noah rebuilt the altar which Adam and Cain and Abel had used. | See supra 3:23; R. 'Eliʻezer b. Yacob, Gen. R. 34:8; B ad h.l. and infra 22:9; PRE 23; PRE 31 (see also TB ʻAbôdāh 8A).

8:22 Planting will always occur in the season of Tishrê, harvest in the season of Nissān, cold in the season of Ṭēbeth and heat in the season of Tammûz. | PRE 8.

9:4 Eating of live limbs or of live animals is prohibited. | See O ad h.l.; infra 9:5; R. Yôsî bar 'Abîn from R. Yôḥānān, Gen. R. 34:13; TB Sanhedrîn 59A-59B (see Legends vol. 5, p. 189, note 56).

9:6 Whoever kills in the absence of witnesses will be judged by God on the Great Judgement Day. | R. Lēvî, Gen. R. 36:19 (see Dt. R. Wa'ethanan 2:25; TB Sanhedrîn 57A; TB Ḥullîn 10B); see Mathew 5:21 (McNamara, 126-131).

9:11 God will never destroy the world again by flood. | N ad h.l.; TB Shebû'ôth 36A; MHG 1, 172.

9:14 The rainbow will be seen when God spreads clouds of glory over the earth. | (See supra 2:6.)

9:20 Noah planted a vine shoot which he had found, which had been carried by the river away from the garden of Eden. On the very day in which he planted it, the vine bloomed, and he squeezed the grapes. | PRE 23; B ad h.l.; R. 'Abbā' bar Kāhanā' and R. Ḥiyyā' bar Bā', Gen. R. 36:2 f.; Tan., Noaḥ 13, 15 (see also Zôhar, Gen. 73A).

9:24 Ham prevented Noah from begetting another son. | TB Sanhedrîn 70A; PRE 23 (see also Zôhar, Gen. 73B and Theophilus of Antioch., To Autolycus 3:19 (q. Legends vol. 5, p. 192) for Noah as eunuch). Also see Sforno, Gen. 9:25.

9:25 Canaan is an accursed «fourth son». | See PRE 23; Gen. R. 36:7 f.

9:27 Jepthah's reward will be his conversion to Judaism. | See TB Megillāh 9B.

10:2 The sons of Jepthah are given names of a later period (see text). | See R. Samuel b. 'Ammî, Gen. R. 37:1; TJ Megillāh, 1, 71b; TB Yômā' 10A.

10:4 List of names (see text). | Gen. R. 37:1; TJ Megillāh 1, 71b; TJ Ta'anîth 4, 69 (see: Tan. Yithrô 5; 'Ekhāh Rabbāthî B. Bela 2:2).

10:10 List of names (see text). | Gen. R. 37:4; TB Yômā' 10B.

10:11 Nimrod separated himself from the unrighteous of his generation, and was therefore rewarded. | Gen. R. 37:4; Midrash Tehillîm 118:11 (see also Ephraem 1, 15a for Nimrod as fighting on God's side against the tower-builders).

10:12 «Telsar». | Gen. R. 37:4.

10:18 Names (see text). | Gen. R. 37:6; TJ Megillāh 1, 41B.

11:1 The inhabitants of the world spoke in the Holy tongue. | N ad h.l.; PRE 24.

11:4 The tower of Babel was topped by a sword-bearing idol. | N ad h.l.; a Tanna of the school of R. Ishmael, Gen. R. 32:8; TB Sanhedrîn 109A; PRE 24; Alphābêtôt de R. 'Aqîbā' 46-47 (see also Mekhîltā', Mishpāṭîm ch. 2; Tan. Gen. 28).

11:7 Seventy ministering angels are assigned, each for one nation; the people began killing one another. | PRE 24; Jubilees 10:22 (see also LXX Dt. 32:8).

11:28 Haran was indecisive and opportunistic in his decision to descend into the flames after Abraham, and is consequently consumed by the flames. | N ad h.l.; PRE 24; See Gen. R. 38:19 (see also Ju-

bilees 12:12; ARN A 33; Midrash 'Assereth HaDibbrôth 2; Ex. R. 23:4, 44:5).

12:3 God will bless the priests, who will bless Israel, and will curse Balaam, who will curse Israel.

12:5 Abraham proselytized in Haran. | So too B ad h.l.; R. La'zār in the name of R. Yôsî b. Zimrā', Gen. R. 39:21; ARN A ch. 12; TB Sanhedrîn 99B: Sifrê, Wa'ethanan 32, TJ Sanhedrîn 7, 25d; Pesiqtā' Rabbāthî 43; Tanḥûmā', Lekh Lekhā 12.

12:11 Abraham first saw Sarah's body at the river crossing on the way to Egypt. | TB Bābā' Bāthrā' 16A (compare Tan. Lekh Lekhā 5; Zôhar 1, 81B).

12:19 Pharaoh assured Abraham that he did not approach Sarah.

13:5 Lot was an «intimate» of God because of Abraham's merit. | N in M.

13:7 Whereas Abraham muzzled his cattle while on Canaanite land, Lot did not; this was the essence of the Abraham-Lot controversy. | R. Berekhiāh in the name of R. Yôdāh, Gen. R. 41:5; Pesiqtā' Rabbāthî 3, 9B-10A (see N ad h.l.).

13:10 Lot raised his eyes «to sin». | TB Nāzîr 23A; Gen. R. 41:7, in the name of R. Yôsî b. Ḥanînā'.

13:13 The Sodomites used their bodies and their wealth sinfully: in incest, in the killing of innocent people, in idolatry, and in rebellion against God. | See ARN ch. 36; TB Sanhedrîn 109A (Mishnah Sanhedrîn 10:3); Gen. R. 41:10 (see also N and O ad h.l.).

13:17 God instructed Abraham to walk around the land and possess it. | N ad h.l.; Gen. R. 41:13 according to the sages; TB Bābā' Bāthrā' 100 A; TJ Qiddûshîn 1, 29d; Midrash Ruth 4:7.

13:18 Abraham dwelled at the crossroads of Mamre.

14:1 Amraphel is Nimrod, who had planned to burn Abraham (see text for midrashic meanings attached to the names of the other kings). | TB 'Erûbîn 53A; Gen. R. 42:4 f.; Tan. Lekh Lekhā 6; TB Pesāḥîm 94B; TB Ḥagîgāh 13A.

14:13 The refugee who brought the news of the battle to Abraham was Og. Of all the antedeluvian giants, he alone had been spared, having been fed by Noah during the flood, to be a witness of what had been done to the rebelling giants. Og came to entice Abraham into battle; he found Abraham preparing unleavened bread for Passover. | Rêsh Lākhîsh in the name of Bar Kappārāh, Gen. R. 42:7; Dt. R. 1:25; Tan. Ḥuqqath 25; TB Niddāh 61A (for Passover, see PRE 17. See also PRE 27; Gen. R. 42:12).

14:14 Abraham took Eliezer, the son of Nimrod, who was as strong as

the 318 servants who had feared to go into battle with him. | PRE 17; TB Nedārîm 32A (Gen. R. 43:2).

14:15 The night divided. One half was set aside for the slaying of the Egyptian first-born. They pursued the enemy to the site of the sinful Dan altar that would later be built. | PRE 27; TB Nedārîm 32A; TB Sanhedrîn 96A; TB Megillāh 6A; Ex. R. 18:1; Pesiqtā' Rabbāthî 86B.

14:18 Melchizedek is Shem, Noah's son, the king of Jerusalem. He served God Most High «at that time». | N ad h.l.; PRE 27; TB Nedārîm 32B; PRE 8 (see Charles, Jubilees, p. 101 notes; Legends, vol. 1, p. 166, vol. 5, p. 225 ff.).

14:19 God created the world for the righteous deeds (of Abraham). | See Gen. R. 12:9; TB Shabbāth 88A; Tan. Gen. 15 (Tan. B., 1:11 and 62).

14:22 Abraham told that he had lifted his hand «in oath». | N ad h.l.; R. Neḥemiāh, Gen. R. 43:9.

15:1 Four kings had been killed, and nine suits of armor had been returned. Abraham was afraid lest his enemies return in legions against him. He also feared lest he have exhausted his merit in the victory. God reassured him that he would triumph despite what enemies might come against him, and that his merit was very great, being stored in heaven. | N ad h.l.; R. Lēvî, Gen. R. 44:3; PRE 27; Piyyûṭê Yannai 15, 1, 1. See also B ad h.l., Tan. B. Lekh Lekhā 13, Midrash Tehillîm 110:4.

15:2 Miracles had been done for Abraham in Damascus by Eliezer's hand. | N ad h.l.; Gen. R. 44:11.

15:6 Abraham did not belabour God with words. | Mekhîltā', Beshallaḥ 7:138 (see also Romans 4:3, 4:10).

15:7 «I am the Lord who took you out of the fiery furnace.» | N ad h.l.; PRE 52 (see Piyyûṭê Yannai 15:7).

15:9 Three-year-old animals were brought. | N ad h.l.; Mekhîltā', Baḥôdesh 9:30 f.

15:11 Abraham sees the nations of the world, which are as birds of prey, come to despoil Israel. The righteous Abraham will henceforth serve as Israel's protection against them. | N ad h.l.; PRE 28; Gen. R. 44:16 (also see 3 Macc. 6:24 and H. in J. P., p. 175).

15:12 Four kingdoms would enslave Israel, viz. Babylon, Media, Greece and Edom (Rome). | See N and M ad h.l., Mekhîltā', Baḥôdesh 9:32; Gen. R. 44:20; Lev. R. 13:5; Ex. R. 21:7; also see PRE 28 for reading «Edom, Greece, Media-Persia and the Sons of Ishmael».

15:13 The Egyptian slavery was ordained because of Abraham's disbelief. | TB Nedārîm 32A; see infra 46:4.

15:14 There were 250 plagues brought on Egypt. | R. ʻAqîbā'.
15:16 Abraham's children would return in the fourth generation, when the sins of the Amorites would be completed. | N ad h.l.; Mekhîltā', Beshallaḥ 1; Mekhîltā', Pesāḥîm 17, 18.
15:17 Abraham saw Gehinnom. The covenant saves from Gehinnom, and from the oppression of the evil kingdoms. | N and M ad h.l.; Simon bar 'Abbā', in the name of R. Yôḥānān, PRE 28; Mekhîltā', Baḥôdesh 9:24; Ex. R. 21:7 (see also Gen. R. 44:24); Cf. B ad h.l.
15:18 The Lord made a covenant to rescue Abraham's descendants. | Gen. R. 44:24; see supra 15:17 and notes.
16:1 Hagar was the daughter of Pharaoh. | R. Simeon bar Yôḥai, Gen. R. 45:1; PRE 26 (see Book of the Bee, p. 2; Ephraem ad h.l.; see also Yalqûṭ Tehillîm 750, Yalqûṭ Makîrî Tehillîm 45:18).
16:3 Sarah freed Hagar prior to giving her to Abraham. | (Contrast Gen. R. 45:1 and infra 21:4).
16:5 Sarah reminded Abraham that she had left home to follow him, and that Hagar, whom she had given to him, had borne a child and then mocked her. Sarah then prayed that God would spread His tabernacle of peace over her and over Abraham, so that they would be able to fill the world with offspring, without requiring Hagar, the daughter of Nimrod-Pharaoh. | So N and B ad h.l. in greater detail. (Contrast Gen. R. 45:6; TB R'ôsh Hashānāh 16A.)
17:1 God told Abraham to be whole in his flesh. | R. Lēvî in Gen. R. 46:4 and in Tan. B. Lekhā 21; Mishnah Nedārîm 3:11 and TB Nedārîm 32B; PRE 29; see Yannai, p. 32, Gen. 17:1, 5 for his not being whole until he circumcised his foreskin (see Peshiṭṭā' for reading «be without a flaw»).
17:3 Since he was not circumcised, Abraham could not stand in God's presence. | See notes to supra 17:1; PRE 29; Tan. B. Shemôth 7, Behaʻalôtkhā 13; Sifrê, Behaʻalôtkhā 67; Ex. R. 1:8, 19:5.
17:13 Whoever is circumcised shall circumcise. | So too Samaritan targum ad h.l.; R. Yôḥānān, Gen. R. 46:9; TB ʻAbôdāh Zārāh 27A; TJ Shabbāth 19, 17a; TJ Yebāmôth 8, 8c.
18:1 Abraham was recuperating from the pain of his circumcision. | So too N and B ad h.l. (see infra 32:3; Gen. R. 48:7 f).
18:2 Each angel has one function. | N and B ad h.l.; TB Bābā' Meṣîʻā' 86B; Massekheth Derekh 'Ereṣ, ch. 4 (see Piyyûṭê Yannai, p. 34; Gen. R. 50:2).
18:3 Abraham implores God not to leave while he is occupied in serving his guests. | N ad h.l.; TB Shabbāth 127A. (Contrast TB Shebûʻôth 35B.)

18:5 Abraham asks them to eat and to bless God. | See infra 21:33 and notes.
18:8 It only appeared as though the angels actually ate. | N ad h.l.; Gen. R. 48:16; TB Bābā' Meṣî'ā' 86B (see Koran 11:70. See also Sa'adyā's Polemic against Ḥiwi haBalkî, 70).
18:10 Sarah and Ishmael were listening within the tent. | So too N and B ad h.l.; see also Gen. R. 48:19 (Yanḥēnû, p. 31).
18:15 The angel insists that Sarah did laugh. | N ad h.l.; R. 'Abbā' bar Kāhanā', in the name of Birai, Gen. R. 48:20.
18:16 The angel departed to the heavenly heights. | So too B ad h.l.; Gen. R. 50:2; TB Bābā' Meṣî'ā' 86B.
18:20 The sin of Sodom involved burning whoever would give bread to the poor, and oppressing the poverty-stricken. | Gen. R. 49:6; PRE 25.
18:21 The girl Pelilith was tortured for having done a charitable act. The opportunity for Sodom to repent was not utilized. | Gen. R. 49:10; PRE 25; R. Lēvî, TB Sanhedrîn 109B (see infra 19:24).
18:22 Abraham was praying for Lot, and was standing before the Lord. | See N ad h.l.; R. Simeon, Gen. R. 39:7; PRE 25 (see also H. in J. P., p. 28 f. and p. 37).
18:23 «Will your anger destroy the innocent along with the wicked?» | N and O ad h.l.
19:5 The townspeople demanded sexual intercourse with the guests. | N ad h.l.; R. Yôshūa' b. Lēvî, Gen. R. 40:5; Tan. B. Wayērā' 22.
19:18 Lot tarried to pray. | N and B ad h.l.
19:22 The angel could not destroy Sodom until Lot would leave. | N ad h.l.
19:23 The sun had crossed the sea and had gone out over the earth for three hours when Lot entered Ṣoar. | R. Yôḥānān, TB Pesāḥîm 94A (see Yanḥēnû p. 33 f).
19:24 Rains of repentance fell, followed by rains of fire and sulphur. | TB Sanhedrîn 38A; TB Ḥagîgāh 12B; Mekhîltā', Shîrāthā' 5:49 f.; Zôhar, Gen. 107B.
19:26 Lot's wife grieved for her father's house. She had sinned by borrowing salt and announcing that guests had come to her house. | R. Isaac, Gen. R. 51:5; PRE 25 (see N and B ad h.l.).
20:13 Abraham tells of how he left his father's house when the idol-worshippers attempted to corrupt him. | See N ad h.l.; R. Yôḥānān, Gen. R. 52:11; TJ Megillāh 1, 71d (O ad h.l. and Yanḥēnû).
20:16 Abimelech saw Sarah's body during one night, and paid for having shamed her. | So too N and B (compare O ad h.l. and Gen. R. 52:12).

21:2 Isaac resembled Abraham. | So too infra, 25:19; Gen. R. 53:10; TB Bābā' Meṣî'ā' 87A; Tanḥûmā', Tôldôth 1.

21:9 Ishmael played at idolatry. | Compare N and B ad h.l.; infra, Ex. 22:19. See R. Ishmael, Gen. R. 53:13; Tan. Ex. 1; Ex. R. 1:1 (see also Zôhar, Wayērā' 118A).

21:10 Ishmael will make war against Isaac. | PRE 30 [since he was born under the bow (perhaps Sagittarius), he would shoot arrows at Isaac].

21:12 God told Abraham that Sarah was a prophetess. | See R. Yôsî, Gen. R. 47:2 (see Rashi and Yalqûṭ ad h.l.).

21:13 God told Abraham that Ishmael would be a nation of robbers. | TB Sukkāh 52 A. (Contrast N and Samaritan targum for «a great nation».)

21:14 Hagar tied the utensils to herself, demonstrating that she was of slave status. | Gen. R. 53:17; PRE 30.

21:15 Hagar and Ishmael engaged in pagan worship, and were therefore smitten with a burning thirst. | Gen. R. 53:13; PRE 30.

21:16 Hagar cast away the idol a distance of one bow-shot, to save her son. | PRE 30; MHG 1, 309 (Yanḥēnû, p. 36).

21:17 The merit of Abraham will save Ishmael; God will not judge Ishmael according to the evil deeds he will commit. | PRE 30; Gen. R. 53:19; TB R'ôsh Hashānāh 7B; TJ R'ôsh Hashānāh 1, 57a; TJ Ta'anîth 4, 69b; Tanḥûmā', Wayēṣē' 5; Ex. R. 3:2, 27:1; 'Ekhāh R. 2:2; Tan. Yithrô 5.

21:20 Ishmael became an archery master. | N ad h.l.; Gen. R. 53:15 (i. e. an instructor).

21:21 Adisha and Fatima were the wives of Ishmael. | PRE 30.

21:33 Abraham planted a grove at Beersheba, where passersby were welcomed, sustained, and urged to bless God. | N ad h.l.; Gen. R. 49:7, 54:7; supra 18:5 and B ad h.l.; see TB Berākhôth 27A; ARN A ch. 7; Tan. B. Lekh Lekhā 15.

22:1 The grounds of the Isaac-Ishmael argument were: being the eldest vs. being the son of the favorite wife; being circumcised at the age of 13 years vs. being circumcised at the age of 8 days. | Galatians 4, 29; Gen. R. 55:4; TB Sanhedrîn 89B.

22:2 God told Abraham to sacrifice Isaac in the Land of Worship. | See N ad h.l.; PRE 31; TB Ta'anîth 10A; TB Berākhôth 62B; see also O and LXX ad h.l., and Jubilees 18:13.

22:3 Eliezer and Ishmael accompanied Abraham to the «'Aqēdāh». | PRE 31.

22:4 Isaac beheld the Cloud of Glory on the mountain, as did Abraham. | See Gen. R. 56:1, PRE 31; Lev. R. 20:2; Midrash Qôheleth

9:7; Tan. B. Wayērā' 46; Pesiqtā' Rabbāthî 160 B (see Philo, De Somniis, i, M, 638, c. w. p. 213; see Clement of Alexandria, Strom. 5, 2).

22:5 Abraham went to test that which he had been told i.e., that they would return in safety. | ARN B 43, 118; TB Mô'ēd Qāṭān 18A.

22:9 The altar of the «'Aqēdāh» was the altar used by Adam and by Noah. | PRE 23; PRE 31; B supra 8:20; Gen. R. 26:1; Tan., Wayaqhēl 6; MHG 1, 321.

22:10 Isaac asks to be tied securely, lest his death-throres invalidate the sacrifice. Isaac saw the angels, although Abraham didn't. The angels in heaven gathered to see these righteous exemplars. | N and M ad h.l.; PRE 31; Gen. R. 56:11; Pesiqtā' Rabbāthî 40, p. 170B (see H. in J. P. p. 157 f. and R. Le Déaut, *La nuit pascale*, Roma 1963, p. 153-170).

22:13 The ram had been created at the twilight of the Sabbath. | PRE 18; PRE 31; Sifrê Dt. 355 (Sēfer HaYāshār, Wayērā' 46b).

22:14 Future generations would pray, and would merit from the «'Aqēdāh». | N and M ad h.l.; Gen. R. 56:15; Mekhîltā', Pesāḥîm 7:78; Targum Shēnî 5:1; Midrash Tehillîm 76:3 (see also H. in J. P., p. 161 f, and R. Le Déaut, *op. cit.*, *ibid.*).

22:19 Angels took Isaac to the Beth Midrash of Shem the Great, where he stayed for three years. | R. Berekhiāh, Gen. R. 56:20; Yalqûṭ Makîrî, Zakhariāh 3:8 (see also H. in J. P., p. 162).

22:20 Satan told Sarah that Abraham had killed Isaac. | PRE 32; MHG 1, 327 (see H. in J. P., p. 162; Mann, vol. 1, p. 67; Legends vol. 5, p. 252, note 245).

22:21 Qemûel was the master-magician of the Arameans (Balaam).

23:2 Abraham, upon returning, found Sarah dead. | PRE 32; R. Yôsî, Gen. R. 58:5;

23:16 Abraham used money which was acceptable for all transactions. | See N and M ad h.l.; R. 'Abbā' bar 'Abînā', Gen. R. 58:7; Tan. B. 'Aḥarê Môth 3; Lev. R. 20:2; Midrash Qôheleth 9:7.

24:2 Abraham had Eliezer swear on his circumcision. | See R. Berekhiāh, Gen. R. 59:5; Tan. B., Ḥayyê Sārāh 6 (see infra 24:9).

24:3 Eliezer swore by the «Lord God whose habitation is in the heavenly heights.» | Gen. R. 59:11 (see also infra, 24:7); compare N ad h.l.

24:11 There were four camels. | See Gen. R. 59:11.

24:22 Eliezer brought a golden ring of a drachma-weight to symbolize the temple tax, and two bands of ten-shekel- weight each to symbolize the ten commandments. | R. Hûnā' in the name of R. Yôsēph, Gen. R. 60:7 (see also N and B ad h.l.); Midrash Samuel 27.

24:23 A «kosher» place in Laban's house was prepared. | See ARN A 8:38.

24:31 Eliezer resembled Abraham, so Laban assured him of his having cleared the house of idolatry. | See ARN A 8:38; Gen. R. 59:11; Gen. R. 60:9; TB Bābā' Bāthrā' 16 B (see also O, N and M ad h.l.).

24:32 Eliezer loosened the muzzles of his camels. | N and M ad h.l.; Gen. R. 60:7.

24:33 They attempted to poison Eliezer. | (See Yalqûṭ Mishlê R. 1047. See also Rashi ad h.l. and infra 24:55.)

24:55 Bethuel died of the poison by error. | (See supra 24:33, notes.)

24:61 The distance to and from Paddam Aram was shortened for Eliezer. | PRE 16; Gen. R. 59:15; TB Sanhedrîn 95A; TB Ḥullîn 91 B.

24:62 Isaac returned from the academy of Shem the Great, from the vicinity of the well where there had appeared the «Living and Eternal God Who Sees But Is Not Seen.» | See N ad h.l.; Tan. B. Ḥayyē Sārāh 9; see also B ad h.l.; supra 22:19 and notes (contrast MHG 1, 372 for his being in, or near Paradise).

24:63 Isaac went out at dusk to pray. | N ad h.l.; PRE 16; Gen. R. 60:14; Mekhîltā', Beshallaḥ 3:30 f.; Mekhîltā' de RShBY, Ex. 14:10; TB ʻAbodāh Zārāh 7B; Midrash Tehillîm 102:2.

24:65 Isaac appeared handsome to Rebekkah. | R. Berekhiāh in the name of R. Ḥiyyā', Gen. R. 60:15; Tan. B. Tôldôth 7; Yalqûṭ Makîrî, Zakhariāh 2:8; Midrash Tehillîm 90:18.

24:67 In Sarah's tent, the candles shone again, once Rebekkah entered. Isaac loved Rebekkah because her deeds were comely. | PRE 32; Gen. R. 60:15 (also see MHG 1, 373).

25:1 Keturah was Hagar. | M ad h.l.; R. Yûdāh, Gen. R. 61:4; PRE 30 (contrast Jubilees 19:11).

25:3 The sons of Dedan were merchants, statesmen and heads of peoples. | R. Samuel b. Naḥmān, Gen. R. 61:4 (for similar readings see B, N, and Samaritan targum ad h.l.; see Jerome, Hebr. Quaestiones in Gen. 25:3 and Liber Interpr. Heb. Nom. sub verbo «Latusim»).

25:8 Ishmael repented in Abraham's lifetime. | See infra 25:1, 25:17; see R. Lēvî, TB Bābā' Bāthrā' 16B; Bābā' Bāthrā' 141A.

25:19 Isaac resembled Abraham. | (See supra 21:2, 24:31); Gen. R. 53:10; TB Bābā' Meṣîʻā' 87A.

25:21 Isaac prayed at the Mountain of Worship, and thereby reversed his 22-year barrenness. | N and M ad h.l.; PRE 32; TB Yebāmôth 64A (see also Zôhar 1, 137B, Yanḥēnû, p. 44).

25:23 Esau would serve Jacob, if Jacob would observe the Torah. | R. Hûnā', Gen. R. 63:7 (see also MHG 1, 393).

25:25 Esau was born completely developed. | R. Berekhiāh, Gen. R., 63:8; Sēfer HaYāshār, Tôldôth 50B; ARN A ch. 2; Tan. Noaḥ 5; Tan. Miqqēṣ 3.

25:27 Esau killed both humans and animals; he killed Nimrod and his son Hanoch. Whereas Jacob, who was gentle in his deeds, served in the academy of (Shem and of) Eber. | N. and M ad h.l.; PRE 32 (see also Gen. R. 63:14; PRE 24; TB Berākhôth 16A).

25:28 Isaac loved Esau because of Esau's deceit. | See Gen. R. 63:15.

25:29 On the same day that Abraham died, Jacob cooked lentils for Isaac. Esau returned home tired from five sins, which he committed: idolatry, murder, cohabitation with a betrothed girl, denying the world to come, and spurning his birthright. | TB Bābā' Bāthrā' 16B; R. Pînḥās in the name of R. Simeon, Ex. R. 1:1; Tan. Exodus, ch. 1 (see also Tan. B., Tôldôth 3; Midrash Tehillîm 9, 83; Hebrews 12, 16).

25:30 Esau wanted red pottage, and was therefore called «Edôm». | N ad h.l.

25:32 Esau spurned the world to come. | See infra and N, M, B, infra 25:34; Piyyûṭê Yannai, p. 37, Gen. 25:19:8.

26:5 Abraham obeyed God's laws and commandments. | N ad h.l.; Mishnah, Qiddûshîn 4:14.

26:10 The king, «who was unique among his people», almost took Rebekkah. | (See O and Rashi, ad h.l.)

26:12 Isaac sowed «in righteousness». | PRE 33; (see Tannā' de bē 'Eliyyāhû Zûṭā', ed. Friedmann, i p. 167).

26:20 Heaven decreed that the wells should dry up. | (So too infra 26:28.)

26:26 When Isaac left Gerar, the wells dried up and the trees no longer produced fruit.

26:31 Isaac and Abimelech broke an ass-saddle as a sign of their pact. | PRE 36.

26:35 Esau, Judith and Basemath were idolatrous, and embittered Isaac and Rebekkah. | N and M ad h.l.; Gen. R. 65:3 (see Rashi, ad h.l.).

27:1 Isaac's blindness was caused by his having seen the Throne of Glory at the «Aqedah». The birthright confrontation occurred on the 14th of Nissan: when the Heavenly beings praise God and the Gates of Dew open. | For this reason for Isaac's blindness, see PRE 32; Gen. R. 65:5; (and Zôhar 1, 142A and R. Le Déaut, *op. cit.*, p. 140-142); for dating this on the 14th of Nissān, see PRE 32; TB Hagîgāh 12B; TB Ta‘anîth 4B; TB Sôṭāh 12B (see also Hebrews 11:20; Koran 97:1, al-Qadr).

27:5 Rebekkah listened through the Holy Spirit, as Isaac spoke to Esau. | Gen. R. 67:9; Tan. Tôldôth 11; Tan. B. 1, 131.

27:6 Rebekkah told how on that night the Gates of Dew are opened. | PRE 32; see TB Ta'anîth 1:1; Mishnah, R'ôsh Hashānāh 1:2. See also supra 27:1 and notes.
27:9 Two offerings were prepared: the Festival offering and the Pascal offering. | PRE 32; TB Pesāḥîm 114B; Tôseftā', Pesāḥîm 5:3.
27:13 Rebekkah told Jacob that he and his descendants could have his father's blessing, whereas she would accept any curses which might be forthcoming. | PRE 32; see TB Qiddûshîn 31A.
27:15 Rebekkah took Esau's garments, which had previously belonged to Adam. | PRE 24; Tanḥûmā', Tôldôth 12 (see supra 25:27; see also Zôhar 1, 73B, and Yāshār 7:24).
27:25 An angel brought Jacob wine from primordial grapes. | Tan. B. 1, 135.
27:27 Jacob smelled like the Temple incense. The Temple is «a field blessed by the Lord». | N and M ad h.l.; Tan. B. 1, 141, 145; R. Yôḥānān, Gen. R. 65:18 (see B ad h.l.).
27:29 In Isaac's blessing to Jacob, those who would curse Israel are symbolized by Balaam ben Beor, and those who would bless Israel are symbolized by Moses, the Scribe of Israel. | See N and B ad h.l.; Tan. B. 1, 136; Gen. R. 66:5 (so too MHG 1, 430).
27:31 Esau cooked a dog. | See Eshkol No. 362, 133A for legend of Karaite Hadassi (see also Legends vol. 1, p. 329 f., vol. 5, p. 285).
27:33 Jacob trembled because Esau's dish smelled like Gehinnom. | R. Yôḥānān, Gen. R. 67:2; see also Shîr R. 4:11; Tan. B. Tôldôth 10 and 22; Gen. R. 65:18.
27:40 If Jacob's sons would fall away from the commandments of Torah, Esau would triumph. | See N and B ad h.l.; Gen. R. 67:6; Pesiqtā' Lamentations 121:1 (contrast Jubilees 26:31).
27:41 Esau decided not to imitate Cain, but to wait until Isaac's death before killing Jacob, in order both to kill and to inherit. | N ad h.l.; Gen. R. 67:8; Lev. R. 27:11 (Tan. B. 3:95; Midrash Tehillîm B. 14:2).
27:42 The Holy Spirit informed Rebekkah of Esau's plan. | R. Berekhiāh, Gen. R. 67:9 (see also Sēder 'Olām Rabbāh 21; contrast Jubilees 27:10).
27:45 Rebekkah pleaded to Jacob that he not cause her to lose both of her sons, as happened to Eve. | See Jubilees 27:5; TB Sôṭāh 13A.
27:46 Rebekkah feared lest Jacob take to wife an «evil woman» of Ḥet. | Jubilees 27:8; compare N ad h.l.
28:3 Isaac blessed Jacob that he become twelve tribes, and be worthy to produce the Sanhedrin, which numbers 70 members, as is the number of the nations.

28:9 Basemath is Mahalath. | Gen. R. 67:10; TJ Bikkûrîm 3, 65d; Philo, Gen. 4, 245; so too Peshiṭṭā' ad h.l.

28:10 Five miracles occured for Jacob: the day was shortened, and the sun retired early, so that God could talk with him; the four stones fused into one; Jacob was able to roll the heavy stone off the well with one arm; the well overflooded the whole time that he remained in Haran; the land jumped, and Jacob arrived on the same day he set out. | See N and B ad h.l.; PRE 35; see also TB Sanhedrîn 95B; TB Ḥullîn 91A (also, see Gen. R. 68:8; 68:10; 68:11).

28:11 Jacob prayed at the site of the sanctuary. | N and M ad h.l.; Yûdāh bar Shim'ôn, Gen. R. 69:7; R. Yôshûa' ben Lēvî, Gen. R. 68:8; Mekhîltā', Beshallaḥ 3:35; compare PRE 35.

28:12 Two angels who had gone to Sodom had been banished for revealing mysteries of God. They had been wandering about, and they accompanied Jacob in righteousness to Beth-El, saying, «Come see Jacob the Righteous, whose picture is engraved on the Throne of Glory». | Gen. R. 50:9; Gen. R. 78:12, 82:2; R. Lēvî in the name of R. Samuel, Tan. B. Wayērā' 21; Tan. Bamidbār 19; TB Ḥullîn 91A; Alphābêtôt of R. 'Aqîbā', 40; Piyyûṭê Yannai, p. 39, nr. 9; see N ad h.l.

28:17 The ladder was opposite the gateway to heaven, under the throne. | PRE 35; Gen. R. 68:11; see also Tan. B. Wayēṣē' 9; Sifrê, D., 352; Gen. R. 69:7; N and M ad h.l.

28:20 Jacob prayed for strength against the temptation to kill innocents, idolatry and incest. | Gen. R. 70:4; Tan. Wayishlaḥ 8; Yalqûṭ Makîrî, Amos 8:14.

28:22 Jacob swore that the stone would be a monument for future generations. | PRE 35 (see also Koran, 49:27ff.; Shôḥar Ṭôb to Ps. 91:7).

29:9 Rachel took care of the few sheep remaining after the Lord's plague on Laban's flock. | PRE 36.

29:12 Jacob told Rachel not to worry, since he was more cunning than her father. | TB Megillāh 13A; MHG 1, 463-4.

29:17 Leah weeps for fear that the evil Esau might be her future husband. | M and B ad h.l.; Gen. R. 70:15, 71:2; TB Bābā' Bāthrā' 125A; Piyyûṭê Yannai, p. 50, nr. 29:31 f.; Tan. Wayēṣē' 4; Tan. B. 152-3, 157.

29:22 Since Jacob's presence guaranteed the coming of water, they planned to give him Leah, and thus cause him to remain with them until Rachel would be given to him. | N, M and B ad h.l.; Gen. R. 70:18 (see also PRE 36 and PRK 26A for overflowing well).

29:24 Zilpah was Laban's daughter by a concubine. | PRE 36; Gen. R. 74:12 (see Jubilees 28:9; Testaments, Naphtali I, 9:11).

29:25 Rachel had divulged to Leah what Jacob had said. | TB Megillāh 13A; MHG 463-4.

29:27 Laban told Jacob to finish the seven days of Leah's party, and then Rachel would be given to him. | N ad h.l.; PRE 36; Gen. R. 70:18; TJ Mô'ēd Qāṭān 1, 80d (Jubilees 28:8).

29:29 Bilhah was Laban's daughter. | (See supra 29:24 and notes.)

29:32 Leah named her son Reuben because God would see her sons' afflictions in Egypt. | PRE 36; Philo, De Somniis, 2:3; Ex. R. 1:5; TB Berākhôth 7B; Tan. B. 1, 152.

29:33 Leah named her son Simeon because God would hear the voices of her sons enslaved in Egypt. | Philo, De Somniis, 2:3; Ex. R. 1:5; MHG 1, 681.

29:34 Leah called her son Levi because his sons would be united in serving the Lord. | See R. Yûdān, Gen. R. 71:5.

29:35 Leah called her son Judah because kings would arise from him, including King David, who would praise the Lord.

30:1 Rachel asked Jacob to pray for children, since otherwise she would be considered as though dead. | M ad h.l.. For Rachel's sentiment see Piyyûṭê Yannai, p. 41; Samuel, Gen. R. 71:6; Tan. B. 1, 156; TB Nedārîm 64B; TB 'Abôdāh Zārāh 5A.

30:4 Rachel freed Bilhah. | See supra, 29:24 and infra 30:9 and notes; PRE 36; Gen. R. 74:12; Leqaḥ, Gen. ad h.l.

30:6 Rachel named her son Dan, since God would judge by means of Samson ben Manoah, and would deliver the Philistines into his hands. | Philo, De Somniis 2:3; Ex. R. 1:5; MHG 1, 681.

30:8 Rachel named her son Naphtali because his sons would be saved from their enemies, and would afflict themselves in prayer. | (On pious Naphtali see Legends vol. 2, P. 144, 146; notes 391, 396.)

30:9 Leah freed Zilpah. | See supra 30:4 and notes.

30:11 Leah named her son Gad because good luck would come, and his sons would inherit east of the Jordan. | See N and B and Samaritan targum ad h.l. for «good news» coming (see also Gen. R. 70:12, and ibn Ezra and RSbM ad h.l.).

30:13 Leah named her son Asher because his sons would give praise for the goodness of the fruit of their land, just as the daughters of Israel praise her. | See Gen. R. 71:10 (contrast Philo, De Somniis 2:3; Ex. R. 1:5; MHG 1, 681).

30:16 Leah heard Jacob's ạss, and she knew that he had returned. | See TB Niddāh 31A; Gen. R. 99:11.

30:18 Leah named her son Issachar because his sons would receive a

goodly reward for studying Torah. | Gen. R. 72:5; Midrash Esther ch. 4; Shîr. R. 6:4.

30:21 Leah named her daughter Dinah, praying that it be God's will she give birth to half of the tribes. It was then that Joseph and Dinah were exchanged in their wombs. | PRE 35; Gen. R. 27:6; Tan. B. 1, 157; TB Berākhôth 60A.

30:23 Rachel named her son Joseph because he had removed her shame, as Joshua ben Nun would remove the shame of Egypt and circumcise Israel. | (See Ex. R. 1:5.)

30:25 After Joseph's birth, Jacob saw that the house of Joseph would be as a flame to destroy the house of Esau. Then he had the courage to return. | R. Pînḥās in the name of R. Samuel ben Naḥmān, Gen. R., 75:5; TB Bābā' Bāthrā' 123B; Pesiqtā' Zākhôr 28:1; Tan. B. Wayēṣē' 15, 23, 24; Pesiqtā' Rabbāthî 12 (see Legends vol. 3, p. 57 f., 223).

30:27 Laban said that he saw by divination that God had blessed him for Jacob's sake. | N ad h.l; (see supra 29:9; O ad h.l.).

31:4 Jacob sent the fleet Naphtali to call Rachel and Leah. | See infra 49:21 and Gen. R. 98:22 for Naphtali as the fleet messenger.

31:6 Rachel and Leah both told Jacob that all the wealth that the Lord granted to Laban should belong to them.

31:19 Laban's idols consisted of salted heads of first-borns, with incantations of gold under their tongues, and which spoke. | PRE 36; see Yāshār, Wayēṣē' 58b-59a.

31:21 Jacob saw through the Holy Spirit that salvation would come from Gilead in the days of Jepthah who was from Gilead. | M ad h.l.; ARN 9, 27 (see Legends, vol. 5, p. 301, note 219 et passim).

31:22 Due to Jacob's merit, the wells had flowed for twenty years. | See M and B ad h.l. (compare ARN 9, 27; Legends, vol. 5, p. 301, note 219 et passim).

31:23 Jacob had stopped to thank God and to pray.

31:24 An angel drew a sword against Laban, warning him against trying to coerce Jacob. | PRE 36.

31:32 Jacob declared that whoever had taken the teraphim would die before his time. | PRE 36; see also Tan. Wayēṣē' 13; PK 14, 116B.

31:46 Jacob called his sons «brothers». | M ad h.l.; PRE 36; Gen. R. 74:13.

31:47 Jacob, in the holy tongue, called the mound «Gal-Ed». | N ad h.l. Compare R. Samuel b. Naḥmān, TJ Sôṭāh 7, 21c; Gen. R. 74:14; Yalqûṭ Jeremiah 286.

32:3 «Mahanaim», because there Jacob encountered a camp of holy angels sent by the Lord. | So too N, M and B ad h.l. and Tan.

Wayishlaḥ 3; see also Pesiqtā' Rabbāthî 21; Tan. B. Yithrô 14, Tan. Ṣab 16; Midrash Tehillîm B. 68:10; Ex. R. 29:2; Numbers R. 2:3.

32:4 The land of Gabla. | (This name is used by N and the Samaritan targum.)

32:6 Jacob assured Esau that what he owned he had earned at Laban's, and had not stolen from Esau, nor had taken from Isaac. He asked Esau not to be angry with him about his possessions. | Gen. R. 75:11; Piyyûṭê Yannai, p. 45, nr. 32:4:5; Yāshār, Wayishlaḥ 59b-60b.

32:7 Esau came with four hundred generals. | So too B ad h.l.; compare N ad h.l.; see Gen. R. 75:12; Yāshār, Wayishlaḥ 60B.

32:8 Jacob feared because he had not been involved in honoring his father during the past twenty years. | Gen. R. 70:2; ibid. 84:20; Tan., Wayishlaḥ 4; TB Megillāh 17A.

32:12 Jacob was afraid of Esau, since Esau had been occupied in honoring his father. | See supra 32:8 and notes; see R. Yûdāh b. 'Il'āi, Gen. R. 76:2; Tan., Wayishlaḥ 4.

32:25 An angel asked Jacob why he had not tithed his children. Michael gave Levi to God, as the tithe of Jacob. | PRE 37; see Jubilees 32:3; compare Gen. R. 70:7; 77:2; 78:1 (see also Legends, vol. 1, p. 387, and vol. 5, p. 365).

32:27 The angel tells Jacob that he must leave to offer praise, because ever since creation he had been awaiting his turn to praise, which had now come. | (See N and B ad h.l. and TB Ḥullîn 91A, B.) Gen. R. 78:2; PRE 27.

32:29 «You fought with angels of the Lord». | N ad h.l. So too Peshiṭṭā' ad h.l.

32:32 The sun came up before its usual time, since it had set before its time for Jacob's sake, when he had left Beersheba. | Gen. R. 68:12; Tan. B., 1, 168; TB Ḥullîn 91B.

33:2 Jacob planned to offer Esau part of his encampment, for him to ravage, and in the meantime he would battle Esau. | See Gen. R. 78:8.

33:3 Jacob bowed seven times to God.

33:4 Esau attempted to bite Jacob's neck. Esau's teeth broke on Jacob's neck, which had been turned into ivory. Both of them wept because of the pain each endured. | N, M and B ad h.l.; PRE 37; MHG 1, 516-7; see R. Simeon b. 'Eli'ezer, Gen. R. 78:9; Shîr R. 7:5; ARN A 34; Sifrê, Beha'alôtkhā 69 (see also H. in J. P., p. 45).

33:17 Jacob built an academy at Gabla. | See Mekhîltā', Pesāḥîm, 14:11; TB Megillāh 17A; see also Gen. R. 78:20.

33:19 Jacob bought the land for 100 pearls. | N and B ad h.l.; TJ Mô'ēd Qāṭān 1, 4; TJ Megillāh 2, 3a; TB R'ôsh Hashānāh 26B.

34:31 Simeon and Levi argued with Jacob that it was not right that it be said in the synagogues of Israel that the uncircumcised had defiled a virgin, and that the idol-worshippers had polluted a daughter of Israel. Rather, let it be said in the synagogues of Israel that the uncircumcised were killed on account of the virgin, and the idol-worshippers were destroyed because of the daughter of Jacob. And thus Shechem would not ridicule them with his words, since he would have attempted to make their sister appear as a wayward woman, with no protector, had they not committed their violent act. | So too B and N ad h.l.

35:2 Jacob told his people to rid themselves of the idols of the nations which were among them, and to purify themselves of the slain. | See N and M; TJ 'Abôdāh Zārāh 3, 2d; TB 'Abôdāh Zārāh 3B (see also Rashi ad h.l.).

35:4 The idols, ear-rings with engraved idol-images that they took from Shechem are buried by Jacob under the terebinth at Shechem. | See N ad l.; Gen. R. 81:3; Jubilees 31:2.

35:8 At Alon Bekhut, Jacob was told of his mother's death. | R. 'Aḥā' in the name of R. Yônāthān, Gen. R. 81:5 (see Jubilees 32:30).

35:11 God informed Jacob that a holy people and an assembly of prophets and priests would come from his sons, and that two kings would again come forth from him. | Gen. R. 82:5 (Pesiqtā' Rabbāthî, ch. 3); compare N ad l.

35:14 At Beth-El Jacob poured wine and water, as on Sukkoth. | (Supra 33:17; Jubilees 31:3-32, 32:4-29; compare N ad h.l.).

35:21 Migdala d'Eder is the place at which the Messiah King will be revealed at the end of days. | (See Ibn Ezra, Targum Jonathan, Kimchi and Rashi to Micah 4:8; see Jerome and Leqaḥ ad h.l.).

35:22 Reuben messed up Bilhah's bed that was near his mother's bed. Jacob was worried, lest an unworthy son, like Ishmael and Esau had come forth from him too. God reassured him that all of his sons were righteous. | In the name of R. Simeon bar Yôḥai, Gen. R. 98:4. See also Tan. B. 1, 218; Gen. R. 97:1; ARN B 44; TB Shabbāth 55B.

36:6 Esau left for fear of Jacob. | R. La'zār and R. Yôshûa' ben Lēvî, Gen. R. 84:2 (see also RMbN ad h.l.).

36:24 Anah mated wild asses with she-asses (Oholibamah) and later found mules. | Gen. R. 82:17; see TB Pesāḥîm 54A (contrast O ad h.l.). See TJ Berākhôth 5, 12b; Tôseftā', Berākhôth ch. 5.

36:39 Matred worked with spear and snare. After waxing wealthy he

arrogantly asked, «What is silver and gold?» | So too N and B ad h.l.; see Gen. R. 83:3; see also Yalqûṭ, Chronicles nr. 174.

36:43 Magdiel was a tall tower-city of sin (i.e. Rome). | (See Gen. R. 83:4 for Magdiel explicitly named Rome.)

37:1 Jacob dwelled «in peace» in Canaan. | Piyyûṭê Yannai, 51, 37:1:1: R. 'Aḥā', Gen. R. 84:3.

37:2 Joseph was seventeen years old when he left the academy. He grew up with the sons of Bilhah and Zilpah, and reported to Jacob of their eating live limbs, ears and tails of animals. | R. Mē'îr, Gen. R. 84:7 has them eating live limbs; see TJ Pē'āh 1, 15d; PRE 38; Tan. B. Wayēsheb 6.

37:3 Jacob loved Joseph because he resembled him. | R. Yôsēph, Gen. R. 84:8; Tan. B. Wayēsheb 5 (contrast O and Samaritan targum ad h.l.).

37:13 Jacob feared for the welcome of his sons because of the Shechem incident. | Josephus, Antiquities II, 2:4; Yāshār, Wayēsheb 80B.

37:14 Jacob sent Joseph in accordance with the profound plan which had been conveyed to Abraham in Hebron. On that very day the Egyptian captivity was initiated. | R. 'Aḥā', Gen. R. 84:3; TB Shabbāth 89B; TB Sôṭāh 10B; Tan. B. Wayēsheb 13; Nu. R. 9:24.

37:15 Gabriel in human guise confronts Joseph. | PRE 38; see R. Yannai, Gen. R. 84:13; Tan. B. Wayēsheb 2.

37:17 Gabriel told that he had heard behind the curtain of the future bondage in Egypt. The brothers of Joseph had been informed, through prophecy, of the danger of the Hivites. | (See also supra 37:13.)

37:24 Snakes and scorpions were in the pit. | Tan. R. 84:15; Tan. B. 1, 184; TB Ta'anîth 10A; TB Bābā' Qammā' 17B; TB Shabbāth 22A; TB Ḥagîgāh 3A.

37:28 The brothers bought sandals with the silver. | PRE 38 (see also Testaments, Zebûlôn 3:2; Gad 2:3b).

37:29 Reuben was not with his brothers; he was off fasting for having overturned his father's bed. | See R. 'Eli'ezer, Gen. R. 84:18 for Reuben's fasting (see also Pesiqtā', Shûbāh 199a).

37:31 A goat's blood resembles human blood. | Gen. R. 84:19 (so too MHG 1, 565).

37:32 Joseph's tunic was returned to Jacob by the sons of Bilhah and Zilphah. | (Contrast infra 38:25 and Gen. R. 84:8.)

37:33 Jacob saw that neither wild animals nor men had killed him. He saw by the Holy Spirit that an evil woman was standing to testify against him. | B ad h.l.; see Gen. R. 84:19; see also Koran 12:93.

37:35 Even Isaac wept for Jacob. | R. Lēvî and R. Simeon, Gen. R. 84:19; see Massekheth Sôfrîm 21.

38:1 Judah went down «in wealth».

38:2 Shua was a merchant. Judah converted Shua's daughter, and then cohabited with her. | See O; TB Pesāḥîm 50A.

38:3 Er was so named because he would die childless. | See Gen. R. 85:5; MHG 1, 570.

38:4 Onan was so named because his father would mourn for him. | See Gen. R. 85:5; MHG 1, 570.

38:5 Shelah was so named because her husband would forget her. | See Samaritan targum ad h.l.

38:6 Tamar was a daughter of Shem the Great. | See infra 38:24; see Ephraim, the student of R. Mē'îr, quoted in the name of R. Mē'îr, Gen. R. 85:10; see also Tan. B. Wayēsheb 17; 'Aggādath Berēshîth 64.

38:7 Er did not cohabitate normally. | Gen. R. 85:5; TB Yebāmôth 34B; Testaments, Yûdāh 10.

38:15 Tamar had embittered her face while she lived in Judah's house. | TB Yebāmôth 34B; TB Megillāh 10B; TB Sôṭāh 10B; see Gen. R. 85:7.

38:24 Judah declared that since Tamar was the daughter of a priest, she must be burned. | (See supra 38:6 and notes.) Gen. R. 85:11.

38:25 Tamar asked God to send her the three proof-signs, and in return whe would dedicate to Him the three who would sanctify His name in the fiery furnace at Dura. God then signalled to Michael, who enlightened Tamar's eyes, so that she found the three signs. Tamar then threw them before the judges, but refused to identify their owner, saying that God would cause the man to remember and to save her. Judah then observed the proof-signs, and admitted that they were his, since he recognized that it was preferable for him to be embarassed in this world than to be embarassed in front of the righteous fathers in the world to come; that it was better to burn now than to burn in a «fire which consumes fire». Judah recognized that it was «measure for measure». Since he had previously asked, «Father, do you recognize this tunic of your son?», he himself must hear the words in court: «Do you recognize this seal, mantle and staff?» | See N; TB Sôṭāh 10B; TB Makkôth 23B; see B ad h.l.; also see Gen. R. 84:19 (see further Legends, vol. 2, p. 310; vol. 3, p. 244; vol. 4, p. 199); «measure for measure»: Mark 4:22-24, Matthew 7:2; Luke 6, 37-38.

38:26 A heavenly «Bath Qôl» whispered that they were both innocent, and that the entire incident was caused by God. | N ad l.; for

elaboration, see B, Codex Oxford 2305, ed. Ginsburger, 1899; see Sôṭāh 10B; Mekhîltā' 6:57; Midrash Tehillîm 76:2.

38:29 Perez was so named because he was destined to possess a kingdom; it was fitting that he be strong. | See Gen. R. 85:15; 'Aggādath Berēshîth 64 (see also Yalqûṭ Makîrî, Micah 2:13).

39:1 Potiphar had bought Joseph for homosexuality, and God had atrophied his genitalia, and he was castrated. He was Pharaoh's chief executioner. He had bought Joseph from the Arabs with a pledge. | Gen. R. 86:3; TB Sôṭāh 13B; for his buying Joseph with a pledge, see Testaments, Joseph 11-16.

39:6 Everything was given to Joseph, except for Potiphar's «bread» (i.e. wife). | N ad h.l., Gen. R. 86:7; see Sabbāth 62B, TB Kethûbôth 13A for the same euphemism.

39:10 Joseph refused to have sexual relations with Potiphar's wife, in order not to be guilty on the Great Judgement Day. | Gen. R. 87:6; TB Sôṭāh 3B; TB Yômā' 35B; compare N ad l.

39:11 Joseph came to the house to examine the records. | So too N and O ad h.l.; Gen. R. 87:9 (see H. in J. P., p. 204 f., note 11 for «pinax»).

39:14 Potiphar's wife used egg-white to «prove» Joseph's guilt. | (So too infra, 39:20 and 49:22.)

39:20 The priests discovered that it was egg-white, and not semen, and they thus save Joseph from the death penalty. | (See Wisdom of Salomon 10:14 for Wisdom having shown them the falseness of the charge against Joseph.)

40:1 The cupbearer and the butler had planned to poison Pharaoh. | See R. Yôḥānān TB Megillāh 13B comparing this incident to the Mordecai incident. (See Targum Shēnî, 2:21.)

40:5 Each of the two had dreamed his own dream and the interpretation of his neighbor's dream. | R. Ḥiyyā' bar Bā', Gen. R. 88:4; TB Berākhôth 55B; see N ad h.l.

40:12 Joseph explained that the three branches symbolized the three fathers of the world: Abraham, Isaac and Jacob, whose sons were destined to be enslaved to Egypt. Their sons would eventually be freed by three shepherds. Joseph further explained that the cup symbolized the cup of poison which Pharaoh was destined to drink in the end. | See N and B ad h.l.; Josephus, Antiquities, II, 5:2; Gen. R. 88:5. See also TB Ḥullîn 92A (compare infra 40:18).

40:14 By asking the cupbearer to remember him, Joseph forsook God, and placed his trust in mortals. | See supra 40:23; Gen. R. 89:2; see also Tan. B. 1, 189-190; Tan. Wayēsheb 9; Midrash Tehillîm 105:6.

40:16 Since the baker had dreamed the interpretation of his neighbor's

dream, he realized that Joseph's interpretation of it was correct. | N ad l. (see supra 40:5, and R. Ḥiyyā' bar Hammā', Gen. R. 88:4).

40:18 Joseph explained that the three baskets were the three enslavements: mortar, brick and field-work. He further explained that the chief baker would be punished for his bad dream. | (Compare N and B ad h.l., and supra 40:12); see Gen. R. 88:5 f., and TB Ḥullîn 92A for Babylon, Media and Greece destined to be superseded by Rome until the coming of the Messiah, who would annihilate Rome.

40:19 The cupbearer would be «crucified». | So too N and Samaritan targum ad h.l.

40:21 Pharaoh discovered that the cupbearer had not been involved in the plot. | (See supra 40:1; see also R. Yôḥānān, TB Megillāh 13B.)

40:22 The baker was crucified for plotting against Pharaoh. | (See supra, e.g. 40:19, 40:21.)

40:23 Joseph was not remembered because he had placed his trust in mortals. He therefore had to wait further, until the time of the plan of God for him to be released. | See N and B ad h.l.; supra 40:14; Gen. R. 89:2; Tan., Wayēsheb 9; Midrash Tehillîm 105:6.

41:1 After two years, the memory of Joseph came before God, and it was then that Pharaoh dreamed. | Gen. R. 89:3 f.; Tan., Wayēsheb 9; Midrash Tehillîm 105:6.

41:8 They could not interpret Pharaoh's dream because the time had arrived for Joseph to be released from prison; according to God's plan, the interpretation of Pharaoh's dream had to come from before the Lord. | See Gen. R. 89:8; Tan., Miqqēṣ 3.

41:11 Each of the two men had dreamed his own dream, and the interpretation of his neighbor's dream. | (See supra, e.g. 40:5, 8, 11.)

41:16 Joseph declared that except for him, no person could interpret dreams. However, Pharaoh's peace would be restored from before the Lord. | See Samaritan targum ad h.l.

41:36 Joseph advised that the surplus food be stored in a cave.

41:43 They cried «Abrech», i.e. «this is the father of the king, great in wisdom though tender in years». | N and B ad h.l.; Gen. R. 90:3; R. Yûdāh, Sifrê 11, 1 (end), ed. Finkelstein, p. 8 (see also H. in J.P., p. 69 f).

41:44 Pharaoh told Joseph that without his consent no man would ride horseback or wear weapons in all Egypt. | See N ad l.; Gen. R. 90:4; however, perhaps «klêidarîm» may mean simply «utensils», (i.e., kelê yādayim).

41:45 Pharaoh called Joseph «The Man Who Reveals Secrets» and gave

him Asenath, whom Dinah had borne to Shechem, her mistress being the wife of Potiphera, ruler of Tanis. | See infra, 46:20. For the genealogy of Asenath, see PRE 36; for etymology of Asenath, see Gen. R. 90:4; see N ad l.

41:47 Each ear of corn made two handsfuls of grain. | R. Yôḥānān, Gen. R. 90:5 (see e.g. TJ Pē’āh 3, 17d).

41:48 The grain from the surrounding fields were stored within the cities in their center. | So too Peshiṭṭā’ ad h.l. reads «ḥāmal beqawê»; see Gen. R. 90:5; Yāshār, Miqqēṣ 98B-99A; see N ad l.

41:50 Asenath was raised in the house of Potiphera, ruler of Tanis. | See supra 41:45, infra 46:20 and notes.

41:52 Ephraim was so named because «he is destined to strengthen the house of Father, here in their affliction». | Compare N ad h.l.

41:56 The famine extended throughout the world. | N ad h.l.; Philo, De Josepho, 27; R. Yûdāh in the name of Samuel, TB Pesāḥîm 119A (contrast Gen. R. 90:6).

41:57 All of the world’s inhabitants came to Egypt to buy grain. | N ad h.l.; Philo, De Josepho 27; R. Yûdāh in the name of Samuel, TB Pesāḥîm 119A; (compare Gen. R. 90:6 and Yāshār, Miqqēṣ 99A for the famine spreading to Phoenicia, Arabia and Palestine).

42:1 Jacob saw that grain-dealers were selling grain and bringing food from Egypt, and he told his sons not to fear to go down into Egypt. | (Samaritan targum also renders identically, «Lemāh tidḥalûn».)

42:4 Lest «death» (i.e. ’asôn) overtake him. | (See similarly Mekhîltā’, Nezîqîn 8:58; see N ad l.)

42:5 The brothers each took different entrances, lest the Evil Eye be aroused against them. | Gen. R. 91:2,6; Tan. B. 1, 193-4,5; Yāshār, Miqqēṣ 99B (so too Koran 12:67 f.).

42:6 Joseph had appointed notaries at the city gates to record the names and surnames of all who entered. Joseph’s brothers had searched for him in all of the stations, palaces and hotels of ill repute. | (See infra 42:9; Gen. R. 91:6; Tan. B. 1, 194; Yāshār, Miqqēṣ 99b-100a (see also RaDaK, Yôshûa‘ 2:1, and Yanḥēnû, p. 67).

42:8 In the interim, Joseph’s beard had grown. | See Gen. R. 91:7; TB Yebāmôth 88A; TB Ketûbôth 27B, 39B; Tan., Wayigash 5.

42:9 Joseph accused them of having come to Egypt in order to «see the nakedness of the whores of the land». | (See supra 42:6, 42:12); Gen. R. 91:6; Yāshār, Miqqēṣ 100B-101A; Tan. B. 1, 194, 203; compare N ad h.l.

42:12 (Same as supra 42:9).

42:23 The brothers did not know that Joseph was listening in the language of the sanctuary, because Manasseh was translating between them. | See N and B ad h.l., and infra 43:16, 44:1; Gen. R. 91:8.
42:24 Joseph took Simeon because he had suggested that they kill Joseph, and had lowered him into the pit. | Tan. Wayigash 4.
42:27 Levi opened his sack. | B ad h.l.; Yāshār, Miqqēṣ 101B-102A (see also Zôhar 1, 200B).
42:36 Jacob accused them of having fabricated: they «said» that a wild animal had eaten Joseph, and they «said» that the Egyptian ruler had bound Simeon. | (Contrast B ad h.l.; MHG 1, 640; 'Aggādath Berēshîth 72:142.)
42:37 Reuben swore that Jacob should kill his two sons by excommunication if Benjamin was not returned safely to him. | (See Gen. R. 91:9 for Jacob considering Reuben foolish for offering the childrens' grandfather the option to take their lives.)
42:38 Lest «death» overtake him. | (See supra 42:4, and Mekhîltā', Nezîqîn 8:58.)
43:11 Jacob gave the brothers nut-butter too to take. | Gen. R. 91:11.
43:14 Jacob said that he had been informed by the Holy Spirit that if he had been bereaved over Joseph, so too would he bereaved over Simeon and Benjamin. | See B ad h.l. for Jacob's knowing of Joseph's being alive; see Gen. R. 91:1, 91:6; MHG 1, 632, 635; see also Philo, De Josepho, 32; Tan. B., Miqqēṣ 7.
43:16 Joseph instructed Manasseh to uncover the slaughter-house, remove the sciatic nerve, and prepare the food in front of the brothers. | (See TB Ḥullîn 91A.)
43:32 Jews eat the animals which Egyptians fear.
43:33 Joseph seated his brothers in the order of their birth, and according to their maternal lineage, pretending to do so by divining with his silver goblet. | Gen. R. 92:5; Tan., Wayigash 4. (See also Yalqûṭ Re'ûbēnî, 102.)
43:34 Benjamin's five-fold portion came from Joseph, Joseph's wife, each of his two children, and his own portion. The brothers all became drunk, because they had all abstained from drinking ever since the day that they had become separated. | Gen. R. 92:5; TB Shabbāth 139A; Yāshār, Miqqēṣ 104A-104B: Tan., Wayigash 4; Midrash Mishlê 1:14.
44:1 Manasseh was appointed over Joseph's house. | (So too supra, 42:3, 43:16); for Manasseh's role, see Gen. R. 91:8 and PRE 34.
44:13 They rent their garments, and the strength of bravery was given to them. | (See Gen. R. 92:8.)
44:18 Judah told Joseph that whereas previously he had avowed that he

feared the Lord, his deeds were now identical to those of Pharaoh. | See N and B, Ms. Oxford 2305 (q. Targum Jerushalmi) for complete dialogue (see R. Yûdāh, Gen. R. 93:6; Tan. B., Wayērā' 16, Wayigash 7).

44:28 Jacob said that one son had gone forth from he, and he had «said» that he had been killed. | (See 42:36 and 43:14); N ad h.l.

44:29 «... and death will overtake him.» | (See supra 42:4 and Samaritan ad h.l.)

45:4 Joseph identified himself by his circumcision. | Gen. R. 93:11; Tan. B., Wayigash 7 (Zôhar, Lekh Lekhā 91).

45:12 Joseph identified himself by speaking in the language of the sanctuary. | N ad h.l.; Mekhîltā', Bo' 5; Lev. R. 32:5; Shîr. R. 4:12; Tan. Wayigash 5, Bālāq 16; Tan. B., Bālāq 25.

45:14 Joseph wept on Benjamin's neck because the sanctuary was destined to be built in the territory of Benjamin, and was destined to be destroyed twice. Benjamin wept because the tabernacle of Shilo was destined to be built in Joseph's territory, and was destined to be destroyed. | R. 'El'āzār, Gen. R. 93:12; TB Megillāh 16B (also Yalqûṭ Re'ūbēnî 152).

45:15 Joseph wept over his brethren, for he saw that they would be enslaved among the nations. | See supra 45:14 and notes (see also Tan. Wayigash 5 and Gen. R. 93:12 for statement that the exile can be redeemed only through tears).

45:19 Again Pharaoh told Joseph to tell his brothers. | So too Peshiṭṭā' ad h.l. (see Sa'adyāh and Rashi).

45:23 Gifts including wine were sent. | See TB Megillāh 16B; see also Yāshār, Wayigash 109A-109B.

45:24 Joseph warned his brothers not to argue about the incident of their having sold him, lest other travellers become angry with them. | (Compare TB Ta'anîth 10B; PRK 57.)

45:26 Jacob did not believe that Joseph was alive. | (So ed. pr. Missing in Ms.; contrast infra, 46:17, supra 42:36, etc.); N ad h.l.

45:27 The spirit of prophecy which had previously when the brothers had sold Joseph, now returned to Jacob. | See N ad h.l.; PRE 37; ARN 30; see also Koran, 12:93 f. (also see MHG 1, 672 and Yāshār, Wayigash 109B-110A).

45:28 Jacob recalled God's specific favors to him, including his being rescued from Laban and from Esau.

46:3 God told Jacob not to be afraid of the bondage which had been decreed to Abraham. |

46:10 Simeon's son Zimri was the Zimri of Shittim infamy. | TB Sanhedrîn 82B.

46:12 Shela and Zerah did not beget in Canaan.
46:13 The sons of Issachar were wise, and were masters of reckoning. | (See infra 49:14; MHG 1, 683.)
46:14 The sons of Zebulon were merchants and masters of transactions, providing for their brethren and receiving a reward similar to theirs. | TB Kethûbôth 11.
46:17 Serah, Asher's daughter, was taken while alive to the garden of Eden, because she had told Jacob that Joseph was still alive. It was she who had saved the inhabitants of Abel from the death penalty in the days of Joab. | See Alphābētôt of Rabbi 'Aqîbā' 2, 28B; see also Yāshār, Wayigash 110A for Seraḥ entering paradise while yet alive; see Derekh 'Ereṣ Zûṭā' i (end); (contrast 49:21).
46:20 Asenath had been raised in Potiphera's house, although she was Dinah's daughter. | See supra 41:45; PRE 38.
46:21 Benjamin's ten sons were named for a specific facet of Joseph. | Gen. R. 93:7, 94:8; Tan., Wayigash 4; Tan. B., 206-207; TB Sôṭāh 36B; Zôhar 1, 153B-154A.
46:23 Dan's sons were sensual and numerous. | See Jubilees 44:28 (compare TB Bābā' Bāthrā' 143A).
46:27 Levi'- daughter Jochebed was born between the walls. | R. Lēvî in the name of R. Samuel bar Naḥmān, Gen. R. 94:9; Midrash Samuel 32:3; Ex. R. 1:19; TB Bābā' Bāthrā' 123A; TB Sôṭāh 12A.
46:28 Judah was sent ahead, to point the way, to conquer the Amorites of the land, and to build a sheep-house in Goshen. | See B ad h.l. for building the sheep-fold, M, N and Gen. R. 95:2 for building a house of study, and a residence (Jubilees 44:9 reads «Lir^{e}'ôth». LXX, Samaritan targum and Peshiṭṭā' read «L^{e}hērā'ôth»).
46:29 Jacob's life was shortened because of his having bowed to his unrecognized son Joseph.
46:30 Jacob said that even were he to die, he would die comforted, since he would be dying the death of the righteous, having seen that his son Joseph was still alive. | N ad h.l.; Tan. B. 1, 209; B ad h.l. acc. to Ms. Paris 110.
47:2 He selected five as shepherds: Zebulon, Dan, Naphtali, Gad and Asher. | R. Yôḥānān, TB Bābā' Qammā' 92A; see Sifrê Dt. 354-5; see also Tôsāfôth to Bābā' Qammā' 92A (contrast Gen. R. 95:4 and notes of Albeck, vol. 3, p. 1191).
47:7 Jacob blessed Pharaoh that the Nile might overflow and the famine leave the land during Pharaoh's lifetime. | R. Simeon bar Qorḥā', Gen. R. 95:1; Tan. B. 4, 39; MHG 1, 692.
47:9 Jacob explains, «For in my youth I fled from Esau; now in my old age I have been taken down here».

47:21 Joseph exchanged the populations of the cities and of the rural areas, and from one area of the country to another, so that his brothers would not be singled out as «the wanderers». | So too N, M ad l. and B according to ed. Vatican, Ms. 440; see TB Ḥullîn 60B; Tan. B., 1, 186 (Samaritan targum reports that Joseph enslaved the population).

47:22 Joseph rewarded the priests for their having rescued him from the death penalty. | (See supra 39:14, 39:20; also see Legends, vol. 5, p. 362, note 340.)

47:27 Academies for study were built in Egypt. | See Gen. R. 95:5 (this translation is familiar in targum, e.g. targum to Isaiah 58:12, Amos 6:3); see also R. Neḥemyāh, Gen. R. 95:3; Tan. B., Wayigash 12; Yalqûṭ Makîrî, Mishlê 14:14.

47:29 Jacob requests that Joseph swear on his circumcision mark. | See M ad h.l.; PRE 39.

47:30 Joseph refrained to swear in this fashion, since he was Jacob's son. | See MHG 1, 711; TB Pesāḥim 51B; TB Semāḥôth 12A.

47:31 The Glory of the Shekhînāh appeared to Jacob. | M ad h.l.; (see infra 49:1; MHG 1, 712; Sifrê D., 31).

48:8 Jacob asked Joseph who was the mother of his children. | M ad h.l.; see PR 3, 11B-12A; MHG 1, 717, 718-720.

48:9 Joseph showed Jacob the marriage document with which he took Asenath, the daughter of Jacob's daughter Dinah, to wife. | (See supra, 41:45 and notes); see PRE 36, PRE 38.

48:16 Jacob prayed that the angel which God had made available to him bless the lads, and that the sons of Joseph multiply as the fish of the sea. | N ad h.l. (see Targum Shēnî, Esther 3:7; MHG 1, 723; O ad h.l.).

48:20 Jacob assured Joseph that the house of Israel would bless their infants at their circumcision by recalling him, saying «May God make you as Ephraim and Manasseh». He also told Joseph that in the counting of the tribes, the leader of Ephraim would precede the leader of Manasseh. | Gen. R. 97:7; see also PR 3, 12B; MHG 1: 717, 722-723; N ad h.l.

48:22 Jacob told Joseph; «I give you Shechem as an extra portion, which I took from the Amorites when you entered it and I arose and helped you with my sword and bow». | Gen. R. 70:10; TB Bābā' Bāthrā' 123A; Gen. R. 97:9 (contrast N, M and B ad h.l., and Legends, vol. 1, p. 403-411).

49:1 Jacob told his sons to purify themselves, and he would reveal to them hidden secrets: the invisible future, the nature of reward and punishment, and the Garden of Eden. The tribes gathered

together as one. However, when the Shechinah appeared, the future — that the Messiah King was to come — was concealed from him. Therefore it was that Jacob said, «Come, I will tell you what will befall you at the end of days». | N, M ad h.l.; TB Pesāḥîm 56A; R. 'Aḥā', Gen. R. 98:3, 96:1; see also TB Sanhedrîn 97B.

49:3 Jacob told Reuben that he was created of his first stirring and first semen. Three rights had been fitting for Reuben, but since he had mixed up his father's bed when he mounted on it, it was as though he had gone into a woman with whom his father had cohabitated. He was therefore as a small garden overrun by mighty torrents. Therefore, the birthright would go to Joseph, the kingdom would go to Judah, and the priesthood would go to Levi. But Reuben would be forgiven. | N and M to 49:3.4; R. Jûdāh Halēvî bar Shālōm, Gen. R. 97:5; Gen. R. 98:5, 99:6; TB Bābā' Bāthrā' 123A; TB Shabbāth 55B; TB Yebāmôth 76A; Tan. B. Wayeḥî 11; Tan. Wayeḥî 9 (see also 'Aggādath Berēshîth 83).

49:5 The thoughts of Simeon and Levi are sharp weapons, according to Jacob. | So too B ad h.l., according to Vatican Ms. 440, q. Fragment-targum (see Samaritan targum ad h.l. for «'Isqᵉmû Sheqer»); see PRE 38, «swords» for «thoughts»; see N ad h.l.

49:6 They killed the king (i.e. «'Ish»). | So too B ad h.l.; see N ad h.l.; Tan. B. Wayeḥî 12; Tan. Wayeḥî 10; compare Mekhîltā', Pesāḥîm 14:67.

49:7 «Cursed was the city Shechem went they went to destroy it in their fierce anger. And (cursed be) their wrath against Joseph, for it was mighty. Were the two to dwell together as one, no king or ruler could possibly withstand them. I will divide the Simeon holding into two parts. One part will be in the holdings of the sons of Judah, and one part will be in the midst of the other tribes. And I will disperse the tribe of Levi among all the tribes of Israel». | So too N, M and B ad h.l.; see PRE 38.

49:8 «Judah, you confessed in the incident of Tamar. Therefore, your brothers will praise you, and will be called after your name. Your hand will exact vengance of your enemies, shooting arrows at them as they retreat from you». | N ad h.l.; R. Simeon bar Yôḥai, Gen. R. 98:6; Tan. Wayeḥî 10; R. Ṭarfôn, Mekhîltā', Beshallaḥ 6:57; see B ad h.l., which omits Tamar incident; Midrash Tehillîm 76:2; TB 'Abôdāh Zārāh 25A; TJ Sôṭāh 1, 17c.

49:9 «Judah, from the killing of Joseph you removed yourself, and from the judgement of Tamar you were saved». So too N and B

ad h.l.; R. Ṭarfôn, Mekhîltā', Beshallaḥ 6:57; Gen. R. 98:12; TB Sôṭāh 10B; Tan. B., Wayēsheb 17; compare supra 38:25.

49:10 There will never cease to be scribes among his descendants, teaching Torah until the Messiah king — the youngest of his sons — comes. And the nations of the world will be subservient to the Messiah. | See N ad h.l.; Gen. R. 99:10; ibn Ezra ad h.l.; O to Dt. 28:57; Sifrê D., 352; TB Zebāḥîm 54B; see also TB Sanhedrîn 98B; TB Pesāḥîm 118B; (Yalqûṭ Tehillîm R. 521; Yalqûṭ Isaiah R. 288).

49:11 «How handsome is the Messiah, who is destined to arise from the house of Judah. He does battle, killing kings and their regents. The mountains are red with the blood of the slain; his clothing drips with blood like the pressing of grapes». | So too N and B ad h.l. (see also Tan. Wayeḥî 10; MHG 1, 739); Apocalypse 19, 11-16 (compare McNamara, *op. cit.*, p. 230-233).

49:12 The Messiah's eyes are beautiful, and too pure to look upon incest, and the killing of the innocent. His mouth is too pure to eat what is stolen or persecuted. | So too N, and B acc. to Vatican Ms. 440; see supra 49:11); Apocalypse 19, 12 (compare McNamara, *op. cit.*, p. 230-233).

49:13 Zebulon will rule ports, and will conquer islands and provinces with boats. | See N and O ad h.l.; Gen. R. 98:11; see also Tan. Wayeḥî 11; Lev. R. 25:2.

49:14 Issachar is devoted to Torah: a strong tribe, knowing how to reckon time properly. | See Gen. R. 98:12, 99:10 (note: Tiberias was the seat of Amoraic learning); see also TB Sanhedrîn 4:4; Tan., Nā'sô' 4; Tan. B., Bamidbār 13; Dt. R. 13:17 (see Legends, vol. 5, p. 368).

49:15 Issachar saw that the security of the world to come is goodly, and that the portion of the land of Israel is pleasant. He therefore decided to labor in Torah; his brothers would bring him presents. | N and B ad h.l.; R. Yôḥānān, Gen. R. 97:13, 99:9; Lev. R. 25:2; see also 'Abôth 6:3 and TB Berākhôth 5:1.

49:16 A judge will arise from Dan, and will be listened to by all of the tribes. | N ad h.l. (Is this Samson?); see Shîṭāh Ḥadāshāh 11 for the Messiah being a Danite on his maternal side; Irenaeus, 5:30 and Hippolytus, De Consum. Mundi 19 have the Anti-Christ as being of Danite origin (see further Legends, vol. 7, Index s.v. «Dan».).

49:17 Samson ben Manoah will arise of Dan. | TB Sôṭâh 9B; Ex. R. 50:4; see O, N and B ad h.l.; also see Gen. R. 98:14.

49:18 When Jacob saw Gideon ben Joash and Samson ben Manoah, he

said: «Not to the deliverance of Samson or of Gideon do I look, for their deliverances are of the hour. Rather, I await Your deliverance, for it is an eternal one». | See Gen. R. 98:20; compare Gen. R. 99:12 for his awaiting 'Eliyyāh of Gad who will appear the end of time; compare N, M and B ad h.l. for «Messiah son of David»; see Tan., Wayeḥî 12; see McNamara, *op. cit.*, p. 243 s.

49:19 Gad will cross the Arnon armed, will capture the pillars of the land, and will returned armed, with much property. Gad will succeed in dwelling beyond the Jordan. | (N and B ad h.l.); Gen. R. 98:21.

49:20 Asher abounds in luxury, for which he will praise and thank the Master of the World. | See N ad l. and Gen. R. 99:13.

49:21 Naphtali is a messenger of good tidings, for he announced that Joseph was still alive, and brought back from Egypt the deed to the Double Cave in which Esau had no portion. Also, he praised best in the tents of Israel. | See N ad h.l.; Gen. R. 98:22; see Peshiṭṭā' and B ad h.l., TB Sôṭāh 13A and MHG 1, 746-7 for the swift Naphtali; see Gen. R. 98:22 for Deborah singing; see PRE 39.

49:22 Joseph won, for he conquered his evil inclination with his master's wife and with his brothers. He is as a vine beside a pool, sending forth roots that break the rocks, and branches which conquer all of the trees in the forest. Thus did Joseph conquer the magicians of Egypt. Then, when all would bow before Joseph, the girls would toss golden trinkets in front of him, in order to entice him to look up. But Joseph resisted, in order not to become guilty on the Great Day of Judgement. | See N, M and B ad h.l.; PRE 39; see also Dt. R., 14:6; Tan. B., Nās'ô' 34.

49:23 The magicians were jealous, and accused Joseph before Pharaoh, speaking «the triple tongue», which is as hard as arrows. | N ad h.l.; Gen. R. 98:23; TJ Pe'āh 1, 17a (see also TB 'Arākhîn 15B; Zôhar 2, 30a; Tan. B., Ḥuqqath 8; Lev. R. 26:2; Num. R. 19:2; Dt. R. 5:10).

49:24 Joseph returned his organ to normal, in order not to cohabitate with his master's wife. He «strengthened his hand» against the evil urge, conquering it through the firm teaching of Jacob. Joseph thereby became worthy of becoming a «philanthropist», and of being recorded among the names on the stones of Israel. | See PRE 39; see 4 Macc. 2:2 f. for Joseph as the personification of the sexual temperance ideal (compare O, N and B ad h.l.).

49:25 Jacob blessed the mother who bore Joseph. | Luke 11, 27 (McNamara, *op. cit.*, p. 131-133); R. Isaac, Gen. R. 98:20.

49:26 «May the blessings of Abraham, Isaac and Jacob, which were

envied by the princes of the world Ishmael and Esau and all the sons of Keturah, be gathered and form a crown for Joseph, who though master of Egypt, was concerned for his brothers' honor». | See N, M and O ad h.l. and Yanḥēnû p. 75; see also TB R'ôsh Hashānāh 11A, PRE 48 for these accumulated blessings reducing the length of the bondage.

49:27 The Shekhinah would dwell in the land of Benjamin. | See N and B ad h.l., A and B infra, Dt. 33:12; Gen. R. 99:3; Midrash Tannaim, p. 216; Mekhiltā', Beshallaḥ 6:18 f.; see also TB Yômā' 12A; TB Megillāh 26A; ARN 35. (Contrast Testaments, Benjamin 11; Hippolytus, Gen. 49:27, where the wolf refers to Paul).

49:28 The tribes are twelve in number, but one in righteousness. | 'El'āzār ben 'Aḥwî, Sifrê, Wa'etḥanan 31.

50:1 Jacob rested on a luxurious couch, around which the brave men of Israel and of Esau gathered. Judah, the bravest of all, suggested erecting a huge tree, because from Jacob there came twelve tribes, and there would come kings, rulers, priests and levites making music, according to their classes. | N and M ad h.l.

50:3 The Egyptians mourned because they realized that due to Jacob's merit, the lenght of the famine was reduced from forty-two years to only two years. | See Gen. R. 89:11; Zôhar 1, 294.

50:11 The Canaanites loosened their belts as a sign of mourning for Jacob at Atad, and they clapped their hands in grief. | See TJ Sôṭāh 1, 17b; Tan. B. 1, 222; Tan. Wayeḥî 17.

50:13 Evil Esau came from Gebala to Hebron with many legions, to prevent the burial of Jacob. Naphtali then ran to Egypt and returned the same day with the document that Esau wrote to his brother Jacob concerning the inheritance of the Double Cave. He signalled to Ḥushim the son of Dan, who cut off Esau's head, which rolled into the cave, and into Isaac's embrace. The sons of Esàu buried Esau's body in the cave of the Double Field. | See TB Sôṭāh 13A; PRE 39.

50:15 The brothers feared Joseph because he no longer ate with them. | Gen. R. 100:8; Tan. Wayeḥî 17.

50:16 The brothers ordered Bilhah to bring a message to Joseph. | So too N, M and B ad h.l. (Contrast Testaments, Joseph 1:10-11, 17, 18, 20 and Jubilees 34:16 for Bilhah having died in Canaan. See other views q. Legends, vol. 2, p. 167.)

50:19 Joseph told his brothers that he would not repay their evil with evil, but with good, since he fears and humbles himself before the Lord. | (Similarly N and B ad h.l.: «Because all is revealed before the Lord».)

50:20 Joseph explained to his brothers that he did not eat with them any longer because during his father's lifetime he had sat at their head because of his father's insistance. Now that his father was dead he no longer accepted, in order that he might be deserving of rescuing them, to save many of the house of Israel. | Gen. R. 100:8; Tan. Wayeḥî 17 (Yanḥēnû, p. 75).

50:23 His great grandchildren were circumcised by Joseph. | So too B; (Samaritan targum reads «in the days of Joseph»).

50:25 Joseph had his brothers swear to tell their sons not to leave Egypt until the two emancipators would come and say: «The Lord has surely remembered you». | PRE 48; infra, Ex. 13:17; MHG 1, 769-770 (see also Ex. R. 20:11; Shîr R. 1:7; Sēfer HaYāshār, ed. L. Goldschmidt, Berlin 1923, p. 256 f.).

50:26 Joseph was embalmed; they put a wreath on him, placed him in a casket, and deposited him in the Nile. | Tôseftā', Sôṭāh 4:7,8; Shîr R. 1:7; Dt. R. 11:7; Ex. R. 20:19; TB Sôṭāh 13A; Mekhîltā', Beshallaḥ 1:80 (see also H. in J.P., p. 137, note 87, and Legends 5, p. 376; vol. 2, p. 181 f.).

ÍNDICE